

©DÜNYA ƏDƏBİYYATI

DÜNYA FANTASTİKA ANTOLOGİYASI

Ш6(0)

D 97 .

252620

DÜNYA FANTASTİKA ANTOLOGİYASI

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kutubxanası

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKİ

2007

*Bu kitab "Fantastik hekayələr" (Bakı, Gənclik, 1968),
"Aleksandr Belyayev. Professor Douelin başı" (Bakı, Gənclik, 1973) və
"Herbert Uells. Görünməz adam" (Bakı, Gənclik, 1979)
nəşrləri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

ISBN 978-9952-34-119-5

808.83/876-dc22

Fantastika – Antologiya

Dünya fantastika antologiyası.

Bakı, "Şərq-Qərb", 2007, 464 səh.

Kitaba fantastika janrında yazan dünya yazıçılarından Pyer Bul, Artur Klark, Ayzek Əzimov, Rey Bredberi, Fred Tomas Saberhagen, Con Kristofer, Vatslav Kaydoş, Kşistof Borun, Siniti Xosi və Namiq Abdullayevin hekayələri, eləcə də Aleksandr Belyayevin "Professor Douelin başı" povesti və Herbert Uellsin "Görünməz adam" romanı daxil edilmişdir.

© "Şərq-Qərb", 2007

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

"Azərbaycan dilində latın qrafikası

ilə kütləvi nəşrlərin həyata

keçirilməsi haqqında"

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı

ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına

hədiyyə edilir

İNSAN ZƏKASININ HÜDUDSUZLUĞU

İndi oxucunun əlində olan bu kitabın respublikamızda heç vaxt heç bir analoqu olmamışdır – dünya ədəbiyyatının elmi-fantastik janrından seçmələr vahid bir cildə Azərbaycan oxucusuna təqdim edilir.

Diqqət yetirin, buradakı ən “qocaman” müəlliflər on doqquzuncu əsrin ikinci yarısını, böyük əksəriyyət isə keçən əsrə təmsil edirlər. Burada qeyri-adi heç nə yoxdur, çünki bu janrın özü ədəbiyyatda ən gənc janrlardan biri hesab olunur. Dünya ədəbiyyatında ilk elmi-fantastik əsəri on doqquzuncu əsrin qırxıncı illərində tanınmış Amerika yazıçısı Edqar Allan Po (1809-1849) qələmə almışdır və təbiidir ki, detektiv janr kimi bu janrın da banisi məhz odur. Başqa sözlə desək, öz qısa ömrü ərzində Edqar Po dünya ədəbiyyatına iki ədəbi janr bəxş etmişdir!

Hamımıza məlumdur ki, hətta nağıllarımızda da fantastik elementlərdən geniş istifadə olunmuşdur – uçan xalçalar, su altında döyüşlər, üzük qasında uzaqdakı hansısa hadisəyə tamaşa etmək və s. Lakin bütün bunlar yalnız bu və ya digər qəhrəmanın arzu və istəyini ifadə edən fantastik element olaraq qalırdı. Həmin fantastik elementlər isə yalnız müəllif fantaziyasının məhsulu idi və onların heç bir elmi əsası yox idi.

Elmi fantastika janrında qələmə alınan əsərlər isə elm və texnikanın nailiyyətlərinə əsaslanan hadisələrdən bəhs edir. Bu isə qeyd etdiyimiz kimi, Edqar Ponun novatorluğudur.

Hansı zamana aid olmasından asılı olmayaraq, elmi-fantastik əsərlərdə təqdim olunan hadisələr bu günün reallığına, eləcə də gələcək üçün nigarənciliyə olan yazıçı münasibətidir.

Bu kitabda bir ön söz çərçivəsində Azərbaycan oxucusuna təqdim edilən hər bir müəllif haqqında söz açmaq imkan xaricindədir. Onların arasında dünyaca məşhur olan simalar da vardır (Herbert Uells, Ayzek Əzimov, Rey Bredberi), çoxumuzun ilk dəfə rast gəldiyi simalar da (Sinti Xosi, Vatslav Kaydoş). Lakin mübaligəsiz demək olar ki, məhz onların hər birinin əsəri ilə tanışlıq oxucuda elmi fantastikanın çoxistiqamətli mövzu spektri haqqında düzgün təsəvvür yarada bilər.

Düzdür, elmi fantastika janrında qələmə alınan əsərlər ilk növbədə insan zəkasının hüdudsuzluğunu bir daha təsdiq edir. Oxucu

həmin əsərlərdəki ədəbi qəhrəmanlara qoşularaq gah Yer kürəsinin möcüzələri ilə qarşılaşır, gah Kainat ənginliyinin cazibəsi altında milyonlarla kilometr məsafəni qət edərək müxtəlif planetlərə üz tutur, gah da gözlə görünən və görünməyən uzaq qalaktikalara istiqamət götürür. Yerdəki möcüzələrdən bəhs edən elmi-fantastik əsərlərin əksəri dəniz və okeanlarla bağlıdır (təkcə rus yazıçısı Aleksandr Belyayevin “Amfibiya-adam”-ını xatırlatmaq bəs edərdi). Lakin hər hansı bir yerüstü məkanda baş verən fantastik hadisələr də yox deyildir (məşhur ingilis yazıçısı Artur Konan Doylun “İtirilmiş dünya” romanındakı kimi). Təxminən son iyirmi ilin elmi-fantastik əsərlərində isə hadisələr Yerdə baş versə də, orada tez-tez Kainatın ənginliklərindən planetimizə baş çəkən gəlmələrdən bəhi edilir. Hazırda Amerikanın ən məşhur və məhsuldar ədəbi siması hesab edilən Stiven Kinq bir sıra romanlarında məhz bu ədəbi priyomdan məharətlə istifadə edir. Müxtəlif ekstremal vəziyyətlərlə üzləşən insanın mübarizə əzmi, məğlubedilməzliyi, xilaskarlıq missiyası belə əsərlərin leytmotivinə çevrilir. Belə əsərlər əksər hallarda süjet və kompozisiyanın mürəkkəbliyi, hadisələrin qeyri-adiyliyi ilə oxucunu özünə cəlb edir.

Lakin bu janrda qələmə alınan bir sıra əsərlərin müəllifləri daha çox elmə yeni ideyalar və istiqamətlər bəxş etməklə seçilir. Başqa sözlə desək, elmi fantastları iki qrupa bölmək olar. Birinci qrupa yalnız elm və texnikanın nailiyyətlərinə əsaslanaraq öz əsərlərini yarananlar, ikinci qrupa isə öz maraqlı əsərləri vasitəsi ilə elmə yeni-yeni ideya verənlər daxildir.

Göründüyü kimi, ikinci qrupa aid edilənlər öz zəkalarının dərinliyi ilə daha çox fərqlənən müəlliflərdir. Məsələn, tanınmış fransız yazıçısı Jül Vern öz əsərlərindəki sualtı gəmilərdə dünya okeanlarını “dolaşanda” elm hələ sualtı gəmiləri icad etməmişdi. Məlum olduğu kimi, Jül Vern hətta sualtı gəminin şəklini də əsərlərində çəkmiş, onun yüksək təzyiqə davamlılığını, hava ilə təminatını və s. məsələləri də gələcək ixtiraçılara aydınlaşdırmışdı. Sonralar icad olunmuş sualtı gəmilər məhz Jül Vernin təsvir etdiyi fantastik gəmilərin analoqu idi... Və ya, keçən əsrin məşhur rus yazıçısı Aleksey Tolstoy “Mühəndis Qarinin hiperboloidi” romanını qələmə alanda elm hələ napnazik şüasındakı yüksək istiliklə uzaq məsafədən hər şeyi yandırıb külə döndərən silaha (hiperboloidə) malik deyildi.

Lakin elmi-fantastik əsərlərdə elə ideyalar da vardır ki, onlar bu və ya digər yazıcının təxəyyülünün məhsulu kimi yalnız roman səhifələrində qalmış, hələlik elm tərəfindən gerçəkləşməmişdir. Bu suradan H.Uellsin "Görünməz adam"ı və A.Belyayevin "Professor Douelin başı" əsərləri nümunə göstərilə bilər. H.Uellsin əsərində hansısa kimyəvi maddəni içən adamı heç kim görə bilmirdi; həmin maddə hələ də elmə məlum deyil (ümumiyyətlə, məlum olacaqmı?)... Vəfat etmiş professor Douelin başı başqa alim tərəfindən bədənindən ayrılaraq xüsusi aparata keçirilir, canlanır və istismara məruz qalaraq yenə də elmi kəşflərini davam etdirir... Elm hələ də o səviyyəyə yüksəlməmişdir. Burada belə bir haşiyyə çıxmağa ehtiyac duyulur ki, elmi-fantastik əsərlərdə haqqında bəhs olunan kəşflər heç də həmişə reallaşmır.

Bizcə, öz elmi-fantastik əsərləri ilə dünya elminə ən böyük töhfəni isə keçən əsrin ən məhsuldar ABŞ yazıçısı (1992-ci il aprel 6-da vəfatı ərəfəsində onun 500-dən artıq kitabı çapdan çıxmışdı) Aytek Əzimov vermişdir. İndi az qala hər bir ailənin xidmətində olan kompüter və kompüter beyni vasitəsilə idarə olunan robot texnologiyası ideyası məhz A.Əzimova məxsusdur. O, keçən əsrin qırxıncı illərinin sonu, əllinci illərin əvvəllərində qələmə aldığı əsərlərində kompüterdən bəhs edəndə çoxları bu fantastik yeniliyi ironiya ilə qarşılayırdı... Belə bir haşiyyə də çıxmaq lazımdır ki, A.Əzimov həm də tanınmış biokimyəvi alimdir. Üstəlik, o, astronomiya ilə ciddi məşğul olaraq Kainatın, o cümlədən Yer kürəsinin yaranması, qalaktikalar aləmi və s. haqqında da sanballı elmi-nəzəri əsərlər müəllifi kimi tanınır. Məhz bu fundamental elm sahələrini yaxşı bilməsi nəticəsində Aytek Əzimovun elmi-fantastik əsərləri daha inandırıcı və maraqlı cazibəsi ilə seçilir.

Fantast yazıçılar Yer kürəsində alternativ enerji mənbələri axtarı, yeni-yeni ideyalar irəli sürürlər – külək enerjisindən, okean və dəniz dalğalarının enerjisindən istifadə!

Yer kürəsinin əhalisi həddindən çox artarsa, onu ərzaqla necə təmin etmək olar? Qlobal istiləşmə baş verərsə, Yer əhalisini necə və hara köçürmək olar?

Onlar öz əsərlərində təkcə müxtəlif problemləri qoymaqla kifayətlənmir, həm də onların həlli yollarını axtarırlar. Məsələn, belə bir hipoteza irəli sürülür ki, əgər ekvatorun şimal və cənub tərəfləri hər cür yaşayış məntəqəsindən, meşədən, bataqlıqdan və s. təmizlənərək

yalnız ökin sahələrinə çevrilərsə, oradan ildə bir neçə dəfə məhsul götürmək və beləliklə, indikindən dəfələrlə çox olacaq əhalini ərzaqla təmin etmək olardı... Və ya Yer in təbii peyki olan Ayda çoxlu kosmodromlar inşa edilməli, Yer əhalisi ilk dəfə məhz Aya köçürülməlidir. Ayın cazibə qüvvəsi Yerə nisbətən altı dəfə az olduğu üçün oradan səma gəmilərinin uzaq planetlərə göndərilməsi daha asanlıqla başa gələrdi...

Bu qəbildən olan vacib məsələlərin sayını xeyli artırmaq da olardı, lakin görüldüyü kimi, bu istiqamətli elmi-fantastik əsərlərin missiyası təkcə oxucuya bədii zövq verməklə bitmir. Belə əsərlər daha artıq dərəcədə bəşəri xarakter daşıyır.

Bu kitabda on beş müəllifin əsərləri oxucuya təqdim edilmişdir. Burada Azərbaycan yazıçısı Namiq Abdullayevə də dünya fantastikalarının cərgəsində yer verilməsi çox rəmzi xarakter daşıyır və yerinə düşür. Heç kimə sirr deyildir ki, elmi fantastika janrı milli ədəbiyyatımızda ən az inkişaf etmiş janrdır. Bunun müəyyən obyektiv və subyektiv səbəbləri vardır. Əsas səbəb isə Azərbaycanda kosmodromun, Kainatın kəşfi ilə əlaqədar olaraq nəhəng texnoloji avadanlıqlar istehsal edən məntəqələrin olmaması, ən başlıcası isə "əməliyyat meydanının" – kosmik ənginliklərə hücum müqabilində respublika ərazisinin darlığıdır. Milli zəmini olmayan yazıçı isə öz oxucusunu inandırma bilməzdi.

Az qisim nasirlərimiz arasında (Allahverdi Eminov, Qabil Əhmədov, hazırda ABŞ-da yaşayan Emin Mahmudov və b.) bu janrın banisi məhz Namiq Abdullayevdir. Onu şəxsən tanıyan adam kimi zamanot verə bilərəm ki, mərhum N.Abdullayev öz zəngin mütaliəsi, düşüncə tərzi, qlobal problemlər qoymaq bacarığı, obrazlar qalereyası ilə də dünya ədəbiyyatı korifeyləri ilə bir səviyyədə dura bilirdi. Məsələn, onun "İtirilmiş dünya" povesti (əsrin adı A.Konan Doyleun romanının adı ilə eyni səslənir və ixtisası etibarlı ilə ingilis dili mütəxəssisi olan N.Abdullayevin ingilis yazıçısından səmərəli surətdə bəhrələndiyi aydın görünür) dünya ədəbiyyatında bu janrda qələmə alınmış hər hansı bir məşhur əsərlə bəhsə girə bilirdi. Əgər A.Konan Doyleun romanında elmi-tədqiqat ekspedisiyası Latın Amerikasının cəngəlliklərində itirək geriye yolu tapa bilmirsə, N.Abdullayevin povestində uzaq kosmosda tapşırıq yerinə yetirmiş səma gəmisi Yer kürəsinə aparın yolu itirir...

Bu kitabda məşhur ingilis yazıçısı Herbert Uells öz şah əsəri olan "Görünməz adam" romanı vasitəsi ilə bir daha oxucularımızın görüşünə gəlmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Edqar Ponun hekayələrindən sonra elmi-fantastika janrının bədii sənət səviyyəsinə qaldırılmasında H.Uellsin də əvəzsiz xidmətləri vardır.

Etiraf etmək lazımdır ki, bu janr üzrə dünyanın ən aparıcı ədəbi simaları ABŞ yazıçılarıdır. Amerikanın elm və texnikasının inkişafı, kosmik tədqiqatlarla bağlı olaraq qazandığı nailiyyətlər bu janrda qələmini sınamaq istəyən yerli müəlliflərə zəngin ideyalar və faktiki materiallar bəxş edir. Yaradıcı zəka sahibi üçün bundan daha yaxşısını arzulamaq olmazdı. Onlar istinad nöqtəsi kimi bu və ya digər elmi nailiyyətə söykənərək yaradıcı təfəkkürləri hesabına yeni-yeni əsərlərini ərsəyə gətirirlər. Ona görə də bu gün az qala dünyanın hər bir oxucusu Ayzek Əzimov, Rey Bredberi, Artur Klark və başqalarının adlarını yaxşı bilir. Amerika yazıçılarının məşhurluğunu təmin edən faktorlardan biri isə oradakı geniş oxucu auditoriyasıdır. ABŞ-in əlli ştatının hər birində müxtəlif ədəbi dərgilər çap olunur və onların arasında elmi fantastika yönüləri də yox deyildir. Beləliklə, Amerikada elmi fantastikanın öz oxucu auditoriyası formalaşmışdır və bu janrda ortaya çıxan hər bir əsər dərhal oxucuların diqqət mərkəzinə düşür.

İnanmaq istərdik ki, bu kitab Azərbaycanda nəinki öz spesifik oxucularını tapacaq, həm də müxtəlif yazarları öz qələmlərini elmi fantastika janrında sınağa sövq edəcəkdir.

Zeydulla Ağayev

filologiya elmləri doktoru, professor

PYER BUL

(1912-1994)

(Fransa)

İNTƏHASIZ GECƏ

Mənim adım Oskar Vensandır. Subayam. Monparnas məhəlləsində kiçik kitab dükənəm var. Bu yaxınlarda əlli yaşım tamam olmuşdur. Hamı kimi mən də müharibədə iştirak etmişəm. Zənnimcə, insan ömrü üçün bir müharibə kifayətdir.

Çoxlu kitab oxuyuram. Məni elm, ədəbiyyat və fəlsəfə yenilikləri maraqlandırır. Bəzən yaşamaq problemi üzərində düşünürəm və bu, əsrarəngiz şeylərə olan tələbatımı tamamilə ödəyir. Atom nüvəsini parçalaya bilən alimlərin kəşf qabiliyyətinə məftunam. İndiki əsrdə doğulduğumu ağılıma gətirəndə heyran olduğuma görə bədənim xəlifcə lərzəyə gəlir.

Danışacağım qeyri-adi hadisəyə yalnız və yalnız təsadüf nəticəsində rast olmuşam. Buna görə həmin təsadüfə minnətdar olduğumu demirəm, amma ona lənət də yağdırmıram. Mən bir az fatalistəm. Lakin düşdüyüm vəziyyətdən necə çıxma biləcəyimdən xəbərdar olmağı çox istərdim.

Bu hadisə 1949-cu il avqustun 9-da axşam başlandı. Mən "Günbəz" in eyvanında oturmuşdum. Yay günlərində bura gəlib sərin piva iç- içə yoldan keçənlərə tamaşa etməyi adət etmişəm. Bu dəfə də belə oldu. Qarşımda açıq qəzet var idi, yoldan keçənlərə baxmaq məni yoranda bir neçə sətir oxumaqdan ötrü qəzetə nəzər salırdım.

Fikirləşirdim ki, işlər o qədər də pis getmir.

Badarili məhz belə bir anda mənim həyatıma daxil oldu. Özü də elə amirənə tərzdə daxil oldu ki, bu, onun qeyri-adi şəxsiyyət olduğuna dəlalət edirdi.

Stolumun yanından üç dəfə gəlib keçən, buradakılara diqqətlə baxan adam bir neçə dəqiqə idi ki, nəzərimi cəlb edirdi. O, romalılara

məxsus qırmızı əba geymişdi: bu cəhət məni onun sifətindəki qərribə və tamamilə yeni bir xüsusiyyətdən az heyrləndirmişdi. Bəlkə, sifət cizgilərinin nəciibliyi? Bəlkə də, enli və əzəmətli alını, yaxud yunanlara məxsus burnu! Yaxud ola bilər ki, indiyədək heç vaxt görmədiyim bürünə rəngli dərisi? Ortaboydan xeyli uca olan həmin şəxs, mənə əylənmək üçün gözlənilmədən Roma əbasi geymiş Misir Allahını xatırladırdı.

Onun hərəkətlərini izləyirdim. Yenə də yavaş-yavaş qarşımdan keçdi. Bir qədər inamsız addımlayırdı; güman etmək olardı ki, azmışdır, yolu soruşmağa da ürok elemir. Görünür, nəhayət, qərara gəlib qonşu stolun arxasında əyləşdi. Yaxınlaşan ofisiyanta mənim qabağımdakı parçı ilə hərəkətlə göstərdi ki, bu, "elə ondan gətir" mənasını verməli idi. Sifətindən özünü itirmiş adama oxşayırdı. Gördüm ki, bu adam təkcə mənim diqqətimi cəlb etməyib: məndən bir qədər aralı oturmuş cənəbli, dazbaş, alçaqboy cənab onu gözləri ilə əzələ yeyirdi.

Bürünə rəngli dərisi olan adam, bir qurtum pivə içdi və nifrətin-dən sifəti bürüşdü. O, xəyala dalıb xeyli susdu, sonra mənə baxdı.

Ciddi tərzdə:

– Dostum, – dedi, – mənə çox böyük lütf göstərməyə razı olub, indi neçənci əsr olduğunu deyə bilərəmsən?

– Bağışlayın? – deyər cavab verdim.

O, sözünə davam etdi:

– İndiki əsrin nömrəsini mənə desəydin, sənə minnətdar olardım.

Sualın məndə doğurduğu heyreti digər bir cəhət çətin ki azalda bilərdi: naməlum adam latın dilində danışdı. Bu dili pis bilmədiyimə görə naməlum adamın danışığını çətinlik çəkmədən başa düşür və ona cavab verməyi bacarırdım. Biz klassik latın dilində danışırıq. Həmin söhbəti mümkün qədər olduğu kimi nəzərinizə çatdırıram.

Əvvəlcə elə fikirləşdim ki, səfəh zarafatlar hovəskarına rast gəlmişəm. Lakin onun özünü bürünə verən cəhətliliyi məni bu gümanımdan əl çəkməyə məcbur etdi. Bəlkə, dəlidir? Bütün bunlara baxmayaraq, onunla cəmi əhəngdə danışmağı qərara aldım. Dedim:

– Vətəndaş, sənə böyük məmnuniyyətlə cavab verərəm. Biz iyirminci əsrin ortalarında yaşayırıq. Daha dəqiq desək, min doqquz yüz qırx doqquzuncu ildə.

– Naməlum adamın sifətində kədərli heyrat ifadəsi göründü. O, tənə ilə mənə baxıb dedi:

– Ah, dostum, kim sənə öyrədib ki, başqa bir dövrdən buraya gələn və ona görə də burada tək-tənha olan adamı ələ salasan! Mən lap yaxşı bilərəm ki, indi sənə yalançı dilinin dediyi kimi, min doqquz yüz qırx doqquzuncu il deyildir, mənim haqq-hesabım dübbədüzdür, mən Badari krallığını təxminən səkkiz min il bundan əvvəl tərk etmişəm. O zaman bizdə doqquz mininci il idi.

Dəfələrlə eşitmişdim ki, ruhi xəstələrlə mübahisə etmək olmaz. Görünür, bu adam başqa əsrdə yaşamağı fikirləşmək dəliliyinə tutulub. Brantonun qədim Badari şəhərinin xarabalıqlarını bu yaxınlarda kəşf etməsi haqqında bir dəfə məqalə oxuduğum yadıma düşdü. O zaman mən həmin alimin apardığı qazıntılar sayəsində adamların xəbər tutduqları qərribə mədəniyyətlə maraqlanmışdım. Deyəsən, həmin məqalələri oxumaq bu zavallının ağılını öldürən almışdı.

Mən tələsmədən həmişə eyni əhənglə cavab verirdim:

– Ey naməlum şəxs, mən gözəl Badari mədəniyyətinin qeyri-adi qədimliyi barəsində sənə ilə mübahisə etmirəm. Lakin burada da allahları şahid çağıraram ki, sənə ilə salmağı ağılıma belə gətirməmişəm. Sözlərimin mənası yalnız o idi ki, bizdə xristian tarixi ilə min doqquz yüz qırx doqquzuncu ildir. Ey müdrik insan, vaxtın nisbi olduğu sənə, yəqin ki, məlumdur. Buna görə də biz eyni zamanda həm Milad günündən keçən iyirminci əsrdə, həm də bizim tarix hesabımız, haqqında danışdığın mədəni və məşhur şəhərin sakinlərinin tarix hesabı ilə ümumi olsa, on səkkiz mininci ildə, yaxud ona yaxın bir dövrdə yaşaya bilərik.

Bu sözlər onu sakitləşdirdi. Naməlum şəxs dərin xəyala daldı, deyəsən, mürokkəb hesablamalar aparırdı. Nəhayət, dilləndi:

– Dostum, sənə sidiq-ürəklə danışdığna şübhə etdiyimə görə mənə bağışla, amma nə cür mürokkəb problemi həll etməli olduğumu bilsən, mənə qınamazsan. Sənə etibar əlaməti olaraq, sirrimi açmaq istəyirəm. Güman etmirəm ki, siri açmağım mənə buraya göndərmiş elm doryası Akademiyani narazı salsın. Üstəlik sənə sifətində bir qədər kəməgillilik əlamətləri görürəm. Bu, bizim üçün insanın etibarlı olmasına təminatdır. Açıq danışmağıma görə mənə bağışla, əslində bu, bütün badarililərə xas olan cəhətdir. Daha fərasətli olsaydın, sirrim sənə nəzərinə qəyməzdi. Eşit və ağah ol. Mən zaman səyahətinə çıxmışam. Adım Amun-Ka-Zaylatdır. Dediyim kimi, buraya məşhur Badari şəhərindən gəlmişəm. Mən oranı öz

vaxtım ilə, bir neçə dəqiqə əvvəl tərk etmişəm ki, bu da Yer vaxtının təxminən səksən əsrinə bərabərdir. Mən kral elmi institutunun alimiyəm. Vaxt maşını sınaqdan keçirmək mənə həvalə olunmuşdur; səyahətin müddətini bizim elm dəryası institutumuz müəyyən etmişdir. İndiyədək həmkarlarımdan biri qısa müddətli təcrübələr aparmışdır. O, yaxşı öyrəndiyimiz romalılar dövrünədək gedib çıxmışdır. İndi sən latın dilində asanlıqla danışmağımın səbəbini başa düşürsən. Mən həmin dövrün paltarını geymişəm. Elə zənn edirdim ki, əsrlər boyu əbəda dil kimi qorunub saxlanmışdır; təəssüf ki, səhv etmişəm. Maşını iyirmi min il irəliyə qurmuşdum, bu, hələlik gedə bildiyimizdən böyük müddətdir. Yolda başa düşdüm ki, həmin müddət birdən-birə qət edilə bilməz. Belə olduqda yol üstündə dayanmağı qərara aldım və bir neçə dəqiqə əvvəl burada dayandım. Zənnimcə, elə bir dövrdə dayanmışam ki, həmin dövr bizimkindən təqribən səkkiz min il aralıdır. Açığını deyim ki, öz hesablamalarıma əmin deyiləm, buna görə də onları yoxlamaq istədim.

Bütün bunlar nə qədər qərribə görünərsə də, mən onun düz danışdığına inanmağa başlayırdım. O danışdıqca ruhi vəziyyətimə şübhələrım yox olurdu. İndi mən vəcdə gəlmişdim, bu, bəlkə də öz ağılının zəifliyinə dəlalət edirdi. Öz-özümə deyirdim ki, qarşımdakı şəxs əsil badarilidir, tarixən mövcud olduqlarını Brantonun öz "Badarinin mədəniyyəti" əsərində sübut etdiyi adamlardan biridir. Əsl möcüzə idi: mən qeyri-adi hadisənin şahidi olmuşdum! Zamana səyahət! Bu, ola bilməzi – Uellsin fantaziyası doğru çıxır! Qarşımda minlərlə sual dururdu.

Naməlum adam isə sözüne davam edirdi:

– Oğlum, təəccübləndiyini başa düşürəm. Görünür, Badarinin gözəl mədəniyyətindən qətiyyəən xəbərın yoxdur. Bəlkə də, mənim bir neçə dəqiqəlik səyahətim müddətində Yerdə keçən səksən əsr ərzində...

Hətta klassik latın dilində deyilmiş bu hipotezə soyuqqanlılıqla qulaq asa bilməzdim. Naməlum adama stolumun arxasında əyləşməyi, sağ-salamat gəlişi və bizim görüşümüz şərfinə birlikdə badə qaldırmağı təklif etdim. O, naz eləmədi. Nə içmək istədiyini soruşdum. Cavab verdi ki, bu kölənin indicə gətirdiyi iyrənc horraya heç bir vəchlə əl vurmıyacaq. Amma bir neçə gün əvvəl (onun vaxtı ilə hesablasa) Roma dövründə gətirilmiş içkinin dadı çox

xoşna gəlmişdir. Həmin içki yaqut rəgdə idi və romalılar onu vinum adlandırırdılar. Mən iki butulka əla Burqundiya şərabı sifariş verdim.

O, böyük bir qurtum vurdu, razılıq əlaməti olaraq başını tərpətib ciddiyyətlə dedi:

– Bu içki adamın canını qızdırır, özü də dadlıdır. Qayıdanda özümle dörd butulka aparacağam.

Mən dalbadal dörd stəkan içib badariliden xahiş etdim ki, söhbətini davam etdirsın.

Amun-Ka-Zaylat söze başladı:

– Sənə dedim ki, bir neçə dəqiqəlik səfərim ərzində Yerdə sürən səksən əsr müddətində gözəl Badari mədəniyyəti, çox güman, yox olmuşdur. Təəccüblənməyinin səbəbini başa düşürəm, çünki çox ola bilər, ən böyük kəşflərimiz də məhv olmuşdur. Romalılar bu barədə heç nə bilmirdilər. Məsələn, bizim məharətlə düzəltdiyimiz maşın onlara bəlli deyildi. Belə bir maşının sonralar itxira olunduğunu güman etmiyəm.

Təsdiq etdim ki, vaxta səyahət məsələsi heç cür mümkün olmamışdır.

– Ey Amun-Ka-Zaylat, – dedim, – vaxta səyahət mənə bəşəriyyətin ən heyranedicı nailiyyəti kimi görünür, indi başa düşürəm ki, elmimizin çox böyük müvəffəqiyyətlərinə baxmayaraq, biz hələ uşağıq. Amma əsrimiz sən fikirləşdiyin qədər nadan deyil. Mən Badari mədəniyyətinə az-maz bələdəm. Nə olsun ki adamlar onu unutmuşlar. Alimlərimiz Badarini öyrənməyə başlamışlar. Bu yaxınlarda aparılmış qazıntılar, onun şanlı keçmişini bizim üçün aşkara çıxarmışdır. Bil və agah ol ki, sənın şəhərin altı min ildən də çox bundan əvvəl dağılmış və torpaq altında qalmışdır. İndi bizim cəsur alimlərimiz ilk dəfə onun xarabalığını üzə çıxarırlar.

– Ola bilməz! – deyə Amun səsləndi.

– Onlar orada saxsı qırıq, bürinc xəncərlər və ətraf sümükləri əylmiş skeletlər tapırlar. Amma sən dediyin kəşflərin heç bir izi hələ tapılmamışdır. Qət etmişik ki, siz ökinçi xalq olmusunuz. Bizə məlumdur ki, siz fil dişindən əla heykəllər yaratmağı, sədəf şeylər düzəltməyi, misdə naxış açmağı bacarmısınız; amma heç bir kəsin ağılına gəlmir ki, elminiz mənim bildiyim qədər yüksöklərə qalxmışdır.

– Götür-qoy etsən, burada heç bir töəccüblü şey yoxdur. Dedi-yin kobud əşyaların əsrlər boyu qalması, tamamilə təbii. Amma bizim əla texnikamız misdən və bürüncdən çox kövrək metallardan yaradılırdı... Sən, dalğalar və radiasiya haqqında eşitmisənmi? Siz enerjini həmin görünməz vasitələrin köməyi ilə ötürməyi bacarırsınız mı?

Cavab verdim ki, bacarıyıq və bu sahədə hətta xeyli müvəffəqiyyət də qazanmışıq. Mən radio və televiziya stansiyalarımızın quruluşunu həvəslə təsvir etdim.

– Deməli, sən başa düşürsən ki, qurğumuzun əsas ünsürünü əl ilə yoxlamaq mümkün deyil. İndi də təsəvvür et ki, dalğaların köməyi ilə həmin ötürmələrin sirri itəcək və gələcək fəthə hazırda sənə fəxr etdiyin aparatların qırıqlarını tapacaqdır. Axı o, sizin bu aparatları yaradarkən nə kimi əməli məqsədlər güddüyünüzü ağıla gətirə bilməyəcəkdir. O, bunların bəzək sənəti nümunələri olduğunu güman edəcəkdir. Üzərində anlaşılmaz işarələr həkk edilmiş vaza və metal qırıntılarını tapan əsrinizin alimləri də bu cür fikirləşirlər... Amma mən görürəm ki, siz bilik sahəsində hələ körpəsiniz. Bizim son elmi-texniki nailiyyətlərimizin əsas xüsusiyyəti sadəlikdir. Məsələn, məni bura gətirən maşın çox müəkkəb radiasiya sistemi ilə təchiz edilmişdir, lakin onun hərəkətverici hissəsi qətiyyən böyük deyildir. Özün bax. Adı görkəmli mexanizmin başqalarından nəzərinə çarpmamasında töəccüblü bir şey yoxdur.

O, cibindən tutqun ağ rəngli, ellipsvari kiçik bir şey çıxartdı. Düymlərdən və balaca dəstəklərdən ibarət olan bu şeyin dilləri var idi; adama elə gəlirdi ki, mexanizmin quruluşu yalnız bundan ibarətdir. Bu an adını çəkdiyim alçaqboy, çəsməkli adamın irəli əyildiyini və çox böyük maraqla bizə baxdığını gördüm. O lap yaxınlığımızda oturduğundan söhbətimizin çoxunu, yəqin ki, eşitmişdi. Badarili həmin şeyi tələsik cibinə qoydu.

– Dostum, sənə çox böyük etimad göstərdiyim barədə danışmağa ehtiyac yoxdur. Bu şey indi mənim üçün kral xəzinəsinin bütün vazalarından qiymətlidir. Mən sizin dövrə qalmaq niyyətində deyiləm. Səyahətimin məqsədi olan iyirmimininci ilə çatmalı, sonra geri qayıtmalıyam... Amma sən dedin ki, valehedici köhnə Badari şəhəri çoxdan dağılmışdır?

– Məgər xəbərin yoxdur? – deyə bir qədər fikirləşdikdən sonra cavab verdim. – Məgər sən səfərdə olarkən onun can verməsinin

və əsrlər boyu yavaş-yavaş sönməsinin şahidi deyilsən? Məgər sən öz şəxsi ölümünü görməmişən? Məgər sən cənəzin külünün indi bizi heyran edən zərif naxışlı qutulardan birinə yığıldığından xəbər tutmamısan?

– Boş-boş danışmamaq üçün mən öz üsullarımız barədə sənə bəzi izahat vermək istədim. Bağışla mənə, dostum, o zaman səfəh suallara ehtiyac qalmaz... Amma bir halda ki, biz tanış olmuşuq, sən öz adını mənə deyə bilərsənmi? Adamları “Ey dostum”, yaxud “Ey naməlum şəxs” ifadələri ilə adlandırmaq mənə elə gəlir ki, çətin. Bunu da romalılardan əxz etməmişəm.

– Adım Oskar Vensandır, – deyə cavab verdim.

– Hm... m-m... yaxşı... Amma əgər xətrinə döyməzsə, mən yenə də sənə əvvəlki kimi “dostum” deyə müraciət edəyəm. Yalnız bunu demək istəyirəm ki, sənə vaxta səyahət haqqındakı təsəvvürün tamamilə bəsiddir. Sözlərimə qulaq as.

Biz xəlifə meh oson Monparnə axşamında üzboz əyləşmişdik. Badarilinin söhbətinə o qədər uymuşdum ki, yemək tamam yadımdan çıxmışdı. Saat doqquz idi. Butulkalarda heç nə qalmamışdı. Yenidən şərab sifariş etmək istəyirdim ki, alçaqboy, çəsməkli adam yerindən qalxdı və dərindən heyranəmə rəğmən bizə latın dilində müraciət etdi:

– Ey vətəndaşlar, söhbətinizi yarımçıq kəsdiyimə görə üzr istəyirəm. Söhbətinizə qulaq asdığım üçün mənə təvəzökar olma- maqda təşəkkürlənməyin. Ey mənim əcdadım, sənə görə mənə sənə hərəkətlərinə, danışığına heyran oldum. Sözlərinə qulaq asmaya bilmədim. Bu sözlər mənə o qədər həyəcanlandırdı ki, özümü saxlaya bilməyib axıradək qulaq asdım. Mənə lənətlənməyin, əksinə, bu görüşə imkan yaradan təsadüfə minnətdar olun, adamların keçmişə ağılsız dərəcədə maraq göstərdiklərinə minnətdarlığınızı bildirin. Həmin maraq, məktəblərdə, hətta bizim zamanədə latın dilini öyrənməyə vadar edir... hələ bu hərarətdir! Deməliyəm ki, mənim zamanəmdə. Axı ey nəcib naməlum şəxslər, biz sizinlə müxtəlif dövrlərin adamlarıyıq. Sizə nə qədər qəribə görünsə də, dostlar, bilin ki, qarşınızda daha bir vaxt səyyahı dayanmışdır. Amma mən bura uzaq gələcəkdən təşəkkürlənməmişəm. Mənim mövcud olduğumdan heç birinizin xəbəri yoxdur, çünki sən parisi də, sən badarili də bilməlisiniz ki, mən yalnız on-on iki min il bundan sonra dünyaya

252620

gəlməliyəm, daha dəqiq deyə bilmərəm, ona görə ki, ey mənim əcdadım. Amun, mən də sənə kimi bu dövrə təsadüfən, mexanizmin müəyyən olunmuş iki yüz əsrlik məsafəni birdən-birə qət edə bilməyəcəyini və yolüstü dayanmaq lazım gəldiyini başa düşəndən sonra enmişəm.

Dostlar, qarşınızdakı şəxs Perqoliya respublikasının adlı-sanlı alimlərindən biri olan doktor Cinq-Conqdur. Təəssüf ki, Perqoliya respublikası haqqında heç nə bilmirsiniz, çünki mənim parlaq müvəffəqiyyətimin şahidi olacaq ölkə, hələlik okeanın altındadır. Ey parisli, sənə dövründə həmin okeanı Sakit Okean adlandırırlar. Bilin və agah olun ki, Perqoliya akademiyası son nailiyyətimizdən – vaxt maşınının istifadə etməklə keçmiş elmi səfərə çıxmağı mənə tapşırırmışdır... Demək istəyirəm ki, mənə tapşıracaqdır. Səfərin müddəti Yer vaxtı ilə iki yüz əsrlik müəyyən edilmişdir. Aparacağım hesablamalara görə, elmimizin bizi tanış etdiyi gözəl Badari dövrünə gedib çıxmalyam. Kiçik bir hadisə məni yol üstündə dayanmağa vadar etdi. Amma mən xoşbəxtəm, çünki bu, mənə birdən-birə müxtəlif dövrlərlə tanış olmağa imkan vermişdir.

Ey parisli, mən sənə vaxtınla həş gün əvvəl buraya gəlmişəm. Paltarımı burada nəzəri cəlb etməyən paltara dəyişmişəm. Bu da mənim nişanımdır.

O, Amunda gördüyüm əşyaya oxşayan ovalvari şeyi göstərdi.

– Ey dahi Cinq-Conq, – deyə sözə başladım.

Lakin sözümlə kəsməyə məcbur oldum, çünki özümü lap itirmişdim. Ofisiyanta işarə etdim və perqoliyalıya öz stolumuzun arxasında yer göstərdim; qüvvəm yalnız buna çatdı ki, ondan nə içmək istədiyini soruşdum. Cavab verdi ki, konyak adlanan içki onu hər cəhətdən təmin edir.

– Konyak mənə evdə daim içdiyim içkini xatırladır, – deyə əlavə etdi. – İçəcəyəm demək istəyirdim. Doğrudan da, mən öz dövrümdən on min il əvvəlki həyata hələ alıxmamışam, buna görə də danışığımda yol verdim dolaşıqlıq üçün sizdən üzr istəyirəm... Əgər icazə versəniz, konyak və bir az qazlı su istərdim.

Mən bir butulka konyak və bir sifon qazlı su sifariş verib, yeni tanışımı nəzərdən keçirməyə başladım. O, bəstəboy, tamamilə dazbaş idi, səliqəli qara pencək geyinmişdi. Gözləri iblis gözləri kimi yanırdı. Əgər badarili olmasaydı, onun qeyri-adi böyük kəlləsi diq-

qətini şübhəsiz ki, cəlb edərdi. Bəstəboy gələndən sonra badarilinin ağzından hələ bir kəlmə də çıxmamışdı. Deyəsən narazı idi.

Bir stəkan konyakı başıma çəkib, azacıq özümə gəldim.

– Cənablar, – deyə sözə başladım, – ...Üzr istəyirəm, cəntimənlər... Demək istəyirəm ki, ey alimlərin alimləri! Sən, badarililərin ən məşhurası və sən, ən adlı-sanlı perqoliyalıları öz şöhrətinlə kölgədə qoymusan!.. Bu aşxam, həyatımda ən böyük hadisə ilə əlamətdardır. Əsil möcüzə görməyimə mənə imkan verdiyinə görə ruha minnətdaram. Özümü sənə layiq hesab etmirəm, xəcələtimdən qızaranaq, Amun-Ka-Zaylat, sənə qeyri-adi müdrikliyin qarşısında və Cinq-Conq, gələcəkdə sənə qismət olacaq müdrikliyin qarşısında təzim edirəm. Lakin bu dövrün nadanlığına rəhmimin gəlsin. Zənnimcə, nadanlığımız orta əsrlərin cəhələri kimi bir şeydir. Yalvarıram, bəzi şeyləri mənə izah edin. Səkkiz min il bundan əvvəl yaşamış badarili, axı sənə ölümündən azı yetmiş doqquz əsr keçmişdir. İndi, gözlərim qarşısında necə dura bilirsen?

– Suallarına cavab verməyə çalışacağam, lakin verdiyin suallar, sənə çox sadələşdirməyi göstərir. Qoy lap əvvəldən başlayım. Perqoliyalı hakim söhbətimizi kəsməyəydi, belə də edəcəkdim. Sən də mənim kötücəm, söhbətimə qulaq as, sonra mən də səni dinləməklə özümü xoşbəxt hesab edəcəyəm.

Doktor Cinq-Conq razılıq əlaməti olaraq başını tərpedəndən sonra badarili sözü ilə davam etdi:

– Xeyli bundan əvvəl, alimlərimiz vaxtda sürətlə yerdəyişmənin nəzəri cəhətdən mümkün olduğunu müəyyən etmişdilər. Alimlərimizdən biri sübut etmişdi ki, vaxt eyni növlü deyildir, müxtəlif sistemlərdə olan fərdlər üçün vaxtın sürəti nisbidir və sistemin özü ilə müəyyən olunur... Lakin de görüm, ey parisli, kifayət qədər aydın danışırımmı?

– Sözü ilə davam et, bu nəzəriyyə mənə tanışdır. Alimlərimizdən biri eyni cür kəşf etmişdir.

– Deməli, Yer vaxtından fərqlənən vaxtda yaşamaq imkanı təkrar edirəm ki, nəzəri cəhətdən sübut edilmişdi; lakin onun həyata keçirilməsi üçün işıq sürətinə yaxın sürətə nail olmaq lazım idi. Sənə başa düşə biləcəyin bir misal gətirəcəyəm; bizim məktəblərimizdə həmişə həmin misal çəkilir. Əgər səyyah planetimizdən saniyədə iki yüz doxsan doqquz min doqquz yüz səksən beş kilometr sürətlə

yola düşsərsə və iki il səfərdə olarsa, o, yerə qayıdanadək iki yüz il keçəcəkdir...

Öz biliyimlə fəxr edərək dedim:

– Bu, mənə məlumdur. Professor Lanjeven həmin hesablamada şöhrət qazanmışdır...

– Çox gözəl. Amma sözümü kəsmə. İndi sənin bilmədiklərdən danışacağam.

– İnsan bədəninə heç bir zərər olmadan işıq sürətinə yaxın sürətlə hərəkət etmək imkanı verən həddindən artıq sadə üsul kəşf edilən gündə, həmin həqiqət sırf nəzəri üsul kimi qalmışdı. Bundan sonra isə vaxta səyahət – düzdür, yalnız müəyyən istiqamətdə – əməli surətdə həyata keçirilməyə başladı. Biz öz elçilərimizi sonrakı dövrlərə göndərməyi öyrəndik. Bunun üçün onları fəzaya çıxarmaq və lazımı sürət əldə edilən kimi dərhal Yerə qaytarmaq kifayətdir. Mən çox sadə danışiram. Əslində isə bu cür səyyah dərhal bizim nəzarətimiz altından çıxır, çünki başqa bir vaxta düşür. Buna görə də ona əvvəlcədən dəqiq göstəriş və əvvəlcədən xüsusi təlimat veririk.

Beləliklə, on nəfər fəzaya “buraxıldı” və lap bu yaxınlarda onlardan birincisi qayıtdı. Onun marşrutu elə hesablanmışdı ki, Yerə bizim vaxtımızla iyirmi beş ildən, yəni sənin vaxtınla bir neçə saniyədən sonra qayıtsın. O, özünü lap yaxşı hiss edirdi və indi oğlu ilə bir yaşda olduğuna çox təəccübləndi. Digər doqquz nəfərin taleyindən isə hələlik xəbərimiz yoxdur.

Doğrudan da, əgər sözlərimə yaxşı fikir vermənsə, yəqin, diqqət yetirmənsən ki, ilk təcrübələrimizin bir mühüm qüsuru olmuşdur. Elçilərimiz Yer vaxtının hər hansı dövrünə gedib çata bilərdilər, lakin oradan qayıtmağı bacarmazdılar. İxtira mükəmməl deyildi. Elçimiz dünya səfəri ərzində bəşəriyyətin qazandığı bütün tərəqqi nemətlərindən istifadə edə bilərdi, amma gördükləri haqqında bizə danışmaq imkanı yox idi. O vaxtadək ki, biz müəyyən qədər yaşayıb elçimiz kimi bilik qazandıqdan sonra onunla görüşək... Bu cür vəziyyət bizi qane etmirdi. Ona görə də Badarinin ən iti zəka sahibləri həmin problemin həllinə başladılar.

Mən fəxr edirəm ki, bu böyük işə kömək göstərmişəm. Nəhayət, əsrlər arasından geri istiqamətdə hərəkət etməyi öyrəndik. Bəzi alimlər bunun mümkün ola bilməyəcəyini güman edirdilər,

fikirləşirdilər ki, vaxt geri qayıtmır. Əslində isə belə deyil. Mən təfərrüata varıb həmin işin texnikasından danışmayacağam – sən parisli başa düşməzsən; perqoliyali, sənə gəlincə isə deməliyəm ki, sənin burada olmağının özü ixtiramızın əsrlər keçəndən sonra yenidən kəşf olunduğunu sübut edir. Əgər yenidən Badariyə qayıtmaq istəsəm, kiçik dəstəyi tərpətməyim kifayətdir. O zaman mən təsəvvür edilən vaxt – fəza məsafəsinə müvafiq mürəkkəb sürətlə hərəkət edəcəyəm. Vaxtda geri istiqamətlə hərəkət edərək öz dövrümüzdə çatacağam. Əvvəlki eksperimentlərimiz uğurlu olmuşdur. Dediym kimi elçimiz Roma imperiyası haqqında çox maraqlı məlumat toplayıb geri qayıtmışdır.

Badarilinin bütün sözlərinə, bir kəlməsinə də ötürmədən diqqətlə qulaq asırdım. Cinq-Conq isə razılıq əlaməti olaraq arabir başını tərpətməklə kifayətlənirdi. Amun-Ka-Zaylat sözünü qurtaranda o, səsləndi:

– Həmin möcüzələri yenidən canlandıran perqoliyalıların müdrikliyinə eşq olsun! Badarili, sənin söhbətində az şey məni təəccübləndirdi. Biz də ağıllasınız sürət əldə olunmasını kəşf etmişik... yəni kəşf edəcəyik. Mürəkkəb yerdəyişmələr və təsəvvürə gətirilən məsafələr prinsipi bizə də məlum olacaqdır. Ey mənim əcdadım, sənin eksperimentin ilə mənim eksperimentim arasında yeganə fərq səfərin istiqamətidir. Beləliklə, maşın dəqiq qurulduqdan sonra mən badarililər dövrünə yola düşəcəm, bütün perqoliyalıların arzu və əzmkarlığını özümlə aparacağam. Mən on iki min ildən sonra yola düşəcəyəm. Bura isə beş gün əvvəl, bir neçə saat davam edən səfərdən sonra gəlmişəm.

“Mürəkkəb sürət” və “təsəvvür edilən məsafə” ifadələrini bir təhər başa düşürdüm, lakin keçmişin, indiki dövrün və gələcəyin bu cür fasiləsiz qarışdırılmasına görə lap ağılımı itirmişdim. Daha bir neçə butulka sifariş verdim.

– Dostlar, sözlünüzü kəsdiyimə görə üzr istəyirəm, – deyə yalvardım, – amma söhbətdən baş çıxarmağım üçün vaxt lazımdır. Xahiş edirəm, tələsməyin, hər kəlməniz məni heyətləndirir... Deməli, – mən fikrimi cəmləşdirməyə çalışaraq sözümə davam etdim, Amun-Ka-Zaylat, sən inandırmaq istəyirsən ki, zamanın gedişinin əksinə səfərə çıxıb, gəldiyin dövrə qayıda bilərsən?

– Tamamilə düzdür.

– Sonra isə sən öləndə vaxtdakı hərəkətin gələcəkdə də davam edəcəkmisi? Deməli, məsələn, mənim əsrimin adamları, səni ölümündən sonra da sapsağlam görə bilərlər?

– Buna heç bir şəkk-şübhə ola bilməz, – deyə badarili cavab verdi.

Cinq-Conq əlavə etdi:

– Niyə də şübhə olsun? Axı sən məni anadan olduğum gündən çox-çox əvvəl görürsən.

– Doğrudan da, mən bu haqda düşünməmişəm, – deyə fikirli halda dilləndim. – Bəs onda... məgər sən mənə demədinmi ki, indi yaşayırsan?... Axı belə halda məhz mən haqlıyam, sən isə, yəqin ki, ölüsən.

– Ey parisli, şərabın əladır, amma başın, doğrudan da, fil başıdır. Axı hər şey tamamilə aydındır. Sənin üçün mən ölüyəm, amma öz dövrümə gəlincə isə yaşayıram. Çünki sağam. Ölümüm mənim gələcəyimdə, cəmi zamanda sənin keçmişindədir. Əgər səni razı salarsa, qoy olsun: mən sənin düşsən əsrindən bir az əvvəl ölmüşəm. Burada heç bir ziddiyyət yoxdur.

– Bəli... bəli... Amma fərz edək ki, sən cəmi iki il əvvəl (mən Yer vaxtı ilə iki il nəzərdə tuturam) səfərə çıxmısan. Orada bir neçə gün qalacaqsan, sonra geri qayıdıb hər gün yaşayacaqsan; əgər düz başa düşmüşəmsə, vaxtilə yaşadığın, yəni iki il bundan əvvəl yaşayacağın zamanədə iki ildən sonra öz-özünə görüşməli olacaqsan. Mən iki il keçəndən sonra yaşayacağın zamanədə demək istəyirəm.

– Bu, şübhəsizdir. Adamın öz-özü ilə görüşü bu cür səfərlərlə əlaqədar olan ən təəccüblü cəhətlərdən biridir. Tamamilə aydındır ki, zəif amplitudalı bağlı dövr baş versə, geri qayıtdıqdan sonra normal, yəni yer vaxtı ilə yaşasam, öz-özümə görüşməliyəm. Ləp indi səninlə görüşdüyüm kimi.

Az qala dəli kimi:

– Aqlaşımazdır! – deyə səsləndim. – Bəs sən, Cinq-Conq, anadan olandan... doğulandan... dünyaya gələndən sonra bu yerlərə qayıtsan, Parisi tanıyacaqsanmı? Gəlməli olacağın... bəli, anadan olduğun gündən təqribən on iki min il əvvəl gələcəyin Parisi?

– Zənn etmirəm, – deyə Cinq-Conq cavab verdi. – Sən həmişə yaddan çıxarırsan ki, mən sənə nisbətən anadan olmalıyam özümə qalınca isə mən anadan olmuşam, çünki buradayam, sənin qarşında oturmuşam. İndiyədək iki, yaxud üç saatlıq cavanlaşmışam, bir

halda ki, altmış yaşım var, deməli perqoliyalıların vaxtı ilə altmış il bundan əvvəl doğulmuşam.

Biz “Günbəz”in evyanında əyləşib söhbətimizi davam etdirirdik. Zaman fəllərini biabırcasına dolaşq salmağıma baxmayaraq, konyak həddindən artıq səfəh vəziyyətinə düşməməyimə kömək edirdi. Aylı gecə idi. Monparnas müharibədən əvvəlki illərdə olduğu kimi, yenidən gözəlləşmiş və canlanmışdı. İzdiham arasında hər cür irqdən olan və müxtəlif paltarlar geymiş əcnəbilər gözə dəyirdi. Qırmızı əbəli badarili çox da fərqlənmirdi.

“Burada ən qeyri-adi tarixi möcüzənin baş verdiyi ... baş vermiş olduğu... baş verə biləcəyi, heç kəsən ağılına gəlmir. Mən Oskar Vensan da həmin möcüzənin iştirakçısıyam! Ruhlar mənə nə qədər qeyri-adi qayğı göstərmişlər!”

Taleyimə minnətdarlığımın başımı tamamilə itirərək, bizdə məşhur olan şərabın dadına baxmaq istəyib-istəmədiklərini ehtiyatla qonaqlarımdan soruşdum; iki butulka şampan şərabı sifariş verdim. Qədəhlərimizi bir-birinə vurduq.

Amun-Ka-Zaylat razı qaldığını bildirdi. O, deyirdi:

– Dostum, adam öz zamanəsindən birdən-birə səkkiz min il irəli düşəndə qoribə hissələr keçirir. Ey parisli, sənin əsrin haqqında pis söz deməyəcəyəm, hərçənd mənə elə gəlir ki, bu əsr nədanlığın aqlaşımaz səviyyəsindədir. Burada hava təmiz, işıq zərif olduğuna görə bədənimdə qeyri-adi hərəkət hiss edirəm. Qonaqpərvərliyindən razıyam, öz elmi institutum adından sənə təşəkkürümü bildirirəm. Görəsən, indi Badaridə mənim elmi həmkarlarım nə ilə məşğuldurlar? Daha doğrusu, səksən əsr əvvəl onlar nə ilə məşğul idilər? Əlbəttə, onlar qayıdacağım günü səbirsizliklə gözləyirdilər. Həmkarlarıma ümidlərini doğruldacağam. Topladığım məlumat dünya elmi tarixində əlamətdar hadisə olacaqdır.

Amma dostum, mən sənin dövrünün eys-ışrəti içərisində rahat qala bilmərəm; öz tapşırığını yerinə yetirməliyəm. Mənim üçün müəyyən edilmiş məqsədə doğru getməliyəm; Cinq-Conq, sənin dövrünə gəlib çatmalıyam. Perqoliyalı, bəlkə də, sən yaşadığın illərdə orada olacağam. Deməli, ola bilər ki, səni orada görəyəm; amma sən məni tanıya bilməyəcəksən; çünki görüşümüz sənin üçün gələcəkdə olacaqdır. Ümidvaram ki, məni, dostumuz parislinin bizi qəbul etdiyi kimi hörmətlə qəbul edəcəksən. Buna da

ümidvaram ki, şərab hazırlamaq bacarığı o vaxtdək yaddan çıxmıyacaq.

– Buna əmin ola bilərsiniz, ey əcdadım, amma sən nəhaq yerə ümid bəsləyirsən. Sən mənə Perqoliyada görə bilməzsən, çünki əgər mənə görsən – həddindən artıq incə ifadə işlətmədiyimə görə üzr istəyirəm – bu, mənim keçmişimdə baş vermişdir. Əgər belə olsaydı, mən indi görüşdən xəbərdar olardım. Halbuki, sifətin mənə tanış deyil.

– Bu haqiqətdir, ey gələcəyin müdrik şəxsi, mən bu cəhəti unutmuşdum... hə, vaxtdır. Ey parisli, mənə son dəfə yaxşılıq edə bilərsinizmi? Bu izdihamın içərisindən uçağım çox xoşagəlməz hadisə olardı; görə bilərsiniz. Mənə boş bir yerə ötürməyə razılıq verərsənmi? Qalmaqal qoparmadan oradan uçub gedə bilərdim.

Onu ötürmək üçün ayağa qalxdım. Cinq-Conq mənə “Günbəz”də gözləyəcəyinə söz verdi; onunla yenə də söhbət etmək istəyirdim.

Perqoliyalı dedi:

– Sən qayıdanadək yerimdən tərpənməyəcəyəm. Sabah yola düşmək fikrindəyəm. Sənə isə əcdadım Amun, uğurlu yol arzulayıram. Öz qardaşlarına bir şey demək istəyirsənmi? Ola bilər ki, mən sənəin əsrində yerə enim.

– Onlara de ki, yolda Amun-Ka-Zaylata rast gəldin, de ki, işlərim yaxşı gedir, tezliklə qayıdacağam.

Biz bulvarla bir neçə addım irəlilədik. Sonra döngəyə burulduq və mən Amunu Lüksemburq sarayına tərəf apardım.

Yolda badarili mənə deyirdi:

– Dostum, tez yola düşməyimə görə mənə başışla, amma bu bala-caboy perqoliyalı heç xoşuma gəlmir. Zənnimcə, onun nə isə alçaq niyyəti vardı. Hiss edirəm ki, burada mənhus məkr gizlənir. Qonşular zəngin və geniş ölkə olan Badarinin daim paxılığını çəkmişlər. Öz tariximiz boyu dəfələrlə saysız-hesabsız düşmənlərin basqınlarını dəf etməli olmuşuq. Bəs gələcəyin xalqları bizim tərəqqimizdən xəbər tutsalarsa, necə olacaq? Əgər onlar da bizim kimi alim və qüdrətli idirlərsə, – görünür, perqoliyalılar möhz bu cür adamlardır, – qorxuram ki, sərvətlərimizi əlimizdən almaqdan ötrü keçmiş ekspedisiya göndərmək həvəsinə düşsünlər. Cinq-Conqun nə kəlləsinin forması, nə də ciltz bədənəi xoşuma gəlir. Mən insanın fiziki quruluşunun, onun mənəvi simasına uyğunluğunu öyrənmək sahəsində dərin tədqiqat

apardığıma görə deyə bilərəm ki, bu dəfə qabağıma çox məkrli və pis adam çıxmışdır... Ey parisli, sənə ürəyimi açmaq istəyirəm, hiss edirəm ki, mənə satmayacaqsan. Əgər əvvəllər səfərimdən məqsəd qorazlıq elmi-tədqiqat idisə, indi həmin səfər müəyyən dərəcədə kəşfiyyat xarakteri daşıyır. Biz kainatın çox dərin sirlərini açmaqla, özümüzün ləyaqətimizi, şöhrətimizi tamamilə dərk edərək bütün dövrlərin xalqlarını Badari mədəniyyətinin nailiyyətləri ilə tanış etmək istəyirik. Amma, indi görünür, perqoliyalıların planları bizim planlar üçün təhlükə yaradır.

Qəti qərara gəlmişəm. Maşını bu perqoliyalının yaşadığı dövrə quracağam. Onların niyyətini öyrənmək üçün bir neçə həftə orada qalacağam. Sonra əlahəzrət kralımıza məlumat verməkdən ötrü Badariyə qayıdacağam. O zaman biz lazımı hazırlıq görək.

Küçədə bizdən başqa heç kəs yox idi. O, vaxt maşınını cibindən çıxarıb diqqətlə tənzim edərək, nəhayət, bildirdi:

– Hər şey hazırdır.

Kədərlə cavab verdim:

– Lakin səni çox az gördüm, indi deyəsən, həmişəlik məndən ayrılırsan. Sənə hələ minlərcə sual verməliyəm. Gözəl Badari mədəniyyəti barəsində, demək olar ki, mənə heç nə danışmadın.

– Ola bilər ki, mənə güman etdiyimdən xeyli əvvəl görəsən, – deyə Amun-Ka-Zaylat gülümsünərək cavab verdi. – Söz verirəm ki, qayıdarkən yolüstü burada bir də dayanım.

– Bəs gəlişindən necə xəbər tutum, səni harda qarşılayım?

– Dostum, badarilinin müdrikliyinə inan... İndi isə bir neçə addım geri çəkil.

O, əbasına möhkəm büründü, əli ilə mənə işarə etdi. Bu, mənə vida işarəsi kimi göründü. Badarili düyməni basdı. Bənövşəyi alov qalxdı, gözlərim qarşısında ağ ildırım çaxdı. Raket buraxılarkən əmələ gələn viyılıya bənzər uzun viyılı eşitdim. Başımın üstündə nə isə gözqamaşdıran parlaq bir şey keçərək qara səmaya doğru uçdu. Bütün bunlar birçə anın içərisində baş verdi. Sonra ətrafa yenidən zülmət və sükut çökdü. Mən tək qaldım. Həyəcanımdan Lüksemburq sarayının demir hasarını sıxdım.

Bir neçə saniyə hasara söykənib qaldım. Həyəcandan özümə gəlməyə macal tapmamış, gecənin zülmətini yeni parıltı nura qarışdı. Yenidən ildırım çaxdı və Amun-Ka-Zaylat əvvəlki yerində göründü. Bu dəfə bədənəi sıx yapışmış paltar geymişdi.

– Nə olub? – deyə qışqırdım. – Allah xatirinə də görüm, gözlənilmədən qayıtmağının səbəbi nədir? Əlbəttə, mən xoşbəxtəm, amma sənin planlarına nə mane oldu? Bəlkə maşınma qum düşüb? Badarili iltifatla gülümsəndi.

– Heç nə olmayıb. Hər şey əladır. Məgər mən səni xəbərdar etməmişdim ki, burada yolüstü ikinci dəfə dayanacağam? Gördüyün kimi vədimə əməl edirəm. Perqoliyadan qayıdıram. Həmin ölkədə düz bir ay qaldım Yeri gəlmişkən deyim ki, Perqoliya heç xoşuma gəlmədi. Paris gecəsinin xoş mühitinə düşdüyümə şadam.

Yenə də öz təəccübümü gizlədə bilmədim:

– Baş axı sən məndən cəmi bir neçə saniyə bundan əvvəl ayrılmısan!

– Doğrudur. Amma burada təəccüb etməli nə var? Nə qədər demək olar ki, mən fəzaya çıxan kimi dərhal sənə vaxtından fərqlənən bir vaxta düşürəm? Perqoliyaya bir saatdan da tez çatdım ki, bu da yer vaxtı ilə təqribən on bir min ildir. Orada nəzərdə tutduğum kimi, təxminən bir ay qaldım – yeri gəlmişkən deyim ki, həmin iyirmi doqquz min yüz əlli üçüncü ildə mənə verilən çox pis yeməkdən və iyrənc içkilərdən yaman əziyyət çəkirdim. Sonra isə sənə söz verdim ki, yolüstü buraya enmək üçün maşını qurdum və vaxtın əks istiqaməti ilə yola düşdüm. İlk görüşümüzün, günü və vaxtı xoşuma gəldiyinə görə düz həmin yerə qayıtmağa çalışdım. Buna çətinlik çəkmədən nail oldum. Vəssalam. Əslində mən bir ay ömür sürmüşəm. Həmin müddətdə sən on saniyə vaxt keçirmisən. Yerdə isə bir istiqamətdə on min il və digər istiqamətdə on bir min il ötmüşdür. Bunlar gün kimi aydındır. Mən bura yola düşdüyüm andan bir ay tez qayıtmaq istəyirdim. Amma səni lazımsız həyəcədən qurtarmaq üçün, belə etmədim: axı görürəm ki, vaxtların nisbətinə heç cür alışa bilmirsen.

– Başa düşürəm, – deyərə tamamilə özümü itirərək cavab verdim. – Başa düşürəm... Bu bir neçə saniyəni gözlədiyinə görə sənə minnətdaram. Doğrudanmı, dediyin iyirmi doqquz min yüz əlli üçüncü ilə gedib çıxıb bildin? Gördünmü... Doğrudan da, görəcəksənmi... Bura bax, yalvarıram, gəl heç bir məntiq olmasa da, sözləri keçmiş zamanda işlətmək haqqında şərtləşək. Nümayəndəsi indi şampən şərbəti içə-çə məni gözləyən Perqoliya respublikasını doğrudan da görmüsənmi?

– Əmin ola bilərsən. Həmin respublikanı görmüşəm, ordan mühüm xəbərlər götürmüşəm. Vəziyyət çox ciddidir. Başına gələn-

lər haqqında sənə danışmaq istəyirəm... Amma biz son ay ərzində dadi damağımdan getməyən içki verilən yerlərdən birində rahat öyləşə bilirikmi? Qoy Cinq-Conq, o alçaq, əclaf gözölsin.

Mən badariliyə baxırdım. Dediym kimi o, bədoninə sıx yapışan qara paltar geymişdi. Paltar bədoninin quruluşunu yaxşıca göstərirdi: bədon quruluşundan antik dövr allahına oxşayırdı. Onu Sen Jermen-de-Predəki kiçik meydanaya apardım. Paltarının orada nəzəri cəlb etməyəcəyinə ümid bəsləyirdim. O, sözüno davam etdi:

– Bəli, oğlum, Perqoliya fizika və riyaziyyat elmləri sahəsində böyük müvəffəqiyyətlər qazanmışdır, lakin mən ömrümün son günlərini yaşamaq üçün belə bir yer seçməzdim. Bu ölkənin adamları xoşagəlməzdir, onlar həyatın nemətlərindən xəbərdar deyillər. Bütün bunlardan başqa, həmin alçaq qəsdçilər, mənəmin güman etdiyim kimi, gözəl Badarini işğal etməkdən ötrü ekspedisiya göndərmək niyyətindədirlər. İndi isə icazə ver, başıma gələnləri danışım. Burada qeyri-adi işlər çoxdur.

Bildiym kimi, mən Cinq-Conqun göstərişlərindən istifadə edərək Perqoliya dövrünə yollandım. Maşınım o qədər mükəmməldir ki, məhz onun zamanəsində, respublikanın Bala adlanan və nəci bədarilinin ömründə indiyə qədər gördüyü bütün şəhərlərdən ən iyrənci olan paytaxtında yerə endim.

Əhaliyə qarışdım, özümü nəzərə, cəpərdirməyə çalışırdım. Əbani, sözün əsil mənasında təhqir edən bu Perqoliya paltarına dəyişə bildim. Bir neçə gün ərzində dillərini öyrəndim, bundan sonra əsil zadəganlardan ibarət olan alimlərinin arasına düşməyə cəhd göstərdim. Təsədüf budur çatdı. Perqoliya akademiyası doktorunum evində xidmətçi düzəldim. Orada öyrəndim ki, Bala şəhərinə – elmin möcüzəsinə bax! – Nəinki yalnız Cinq-Conqun dövründə enmişəm, həm də – diqqətlə qulaq as – ONUN VAXTA SƏYAHƏTDƏN QAYITDIĞINDAN sonra enmişəm. Yəni salıram ki, yalnız sənənin əsəblərini gərginləşdirməmək üçün keçmiş zaman fəlləri işlədirəm. Görək deyəydin: “O, nə vaxt qayıtsa...” Bunu sənənin etirazlarının qarşısını almaq üçün bildirirəm. Yəni dadırırmı, Perqoliyada cırdan Cinq-Conqu görmək imkanından danışanda o, mənə dedi ki, əgər mənə gərsəydi, bu, yadında qalardı. Hə, orada ona rast gəldim, amma görüşümüz buradakı görüşdən SONRA onun Badariyə səfərindən SONRA o, qayıdandan SONRA baş verdi. Deməli, o, gələcəkdə başıma gəlməli olan hadisəni yadında saxlaya bilməzdi. Sən diqqətlə mənə qulaq asırsanmı?

Böyük bir konyak stəkanını başıma çəkərək dedim:

– Sözüünə davam et.

– Nədə qaldım?.. Hə, yadıma düşdü! Deməli, Cinq-Conq məhz səfərdən qayıdandan sonra mən ora gəldim. Onun məni gördüyü dəqiqəni ömrüm boyu unutmayacağam. İndi diqqətlə qulaq as! Ona aydın oldu ki, biz sənin əsərinde iki dəfə görüşmüşük (zira tezliklə yenidən burada görüşməliyik), ikinci görüşün nə vaxt olduğu ona bəlli deyildi, mənim nöqtəyi-nəzərimdən isə biz görüşmüşdük – yaxud bu cırdanın vaxtı ilə on bir min il sonra Perqoliyada görüşəcəyik; başlıcası isə o, başa düşdü ki, Parisdə mən bunu bilirdim, deməli, gələcək çarpışmaya hazırlaşmaq imkanım var idi.

– Necə? Necə? – deyə səsləndim.

– Başa düşürəm: bütün bu vaxt şəraitini dərk etməkdən ötrü diqqəti həddindən artıq cəmləşdirmək lazımdır. Xahiş edirəm, fikrini bir yerə topla, təkrar edirəm: tezliklə onu yenə də görəcəyik. İyirmi doqquz min yüz əlli üçüncü ildə özü qeyzlənərək mənə bu barədə deddi. İndi bilməyəcək ki, mən onun Balaya qayıtmasını şahidi olmuşam. Lakin orada, Perqoliyada mənimlə görüşün iştirakçısı olandan sonra başa düşəcək ki, gələcək hadisələrin bütün təfərrüatından xəbərdaram və onu dolamış, ələ salmışlar... Bax, bu cür hadisə baş vermişdir. O, qəzəblə məni fitnəkarlıqda təqsirləndirirdi. Kifayət qədər aydın danışırıdımı?

– Sözüünə davam et. Mən söhbətin hara gəlib çıxacağını, deyə-sən, başa düşürəm.

– Hə, Cinq-Conq öz ekspedisiyasından qayıtdı. Əlbəttə, mən onun gözüünə görünməməyə çalışırdım. Bu satqın adam Perqoliya akademiyasına məlumat təqdim etdi və məlumatı ağamın evində keçirilən iclasda oxudu. Şəfəkin dalında gizlənib deyilənlərə əvvəldən axıradək qulaq asdım. Oğlum, həmin adamların nə qədər pozulduqlarını və Badarinin nə kimi dəhşətli təhlükə qarşısında durduğunu demək çətindir!..

Mənim səfərimin uğurlu olduğunu onun dilindən eşidəndə, hər şeydən əvvəl, müəyyən dərəcədə sevindim... sənə deməliyəm ki, Cinq-Conq Badariyə MƏN QAYIDANDAN bir az sonra çatmışdı. Mənə elə gəlir ki, bu vəziyyətin qeyri-adiliyini bütün incəliklərinə qədər duymayacaqsan: əslinə qalsa, özüm də baş çıxarmaqda çətinlik çəkirəm. Bunun əhəmiyyəti yoxdur... Bəli, hələ görmədiyim iş haqqında və indiki perqoliyalının özünün şahidi olmadığı hadisə haq-

qında onun söhbətini böyük razılıq hissi ilə dinlədim. Səni yorub əldən salmaq üçün müxtəsər edəcəyəm. Hər şey ola oldu. Hə, Cinq-Conqun məlumatı haqqında söhbətimi davam etdirirəm.

O, Badari mədəniyyətinin gözəlliklərindən, ölkənin paytaxtının tərəqqisindən, onun sayca az əhalisinin müdrikliyindən danışdı. Badarini əhatə edən boş sahələrin adını çəkdi və həmin sahələri Perqoliyanın əhalisi sıx olan ərazisi ilə müqayisə etdi. Bu, onların bəlalı cəhətidir. Məsələn burasındadır ki, həmin xalq qətiyyətlə gələcəyin qeydinə qalmadan, kortəbii surətdə artıma çox böyük meyil göstərir. Vaxtilə, mənim zamanəmədəki uzaq əllərdə şişənlər kimi onlar da dənizşal şəraitdə yaşamağı olurlar. Torpaq Perqoliyanın heç də bütün sakinlərini dolandırma bilmir. Heyif, bütün şübhələrim düz çıxdı. Onların lənətinə gəlmiş alimləri hiyləgər, alçaq və dəhşətli plan işləyib hazırlamışlar: onlar Badarini zəbt etmək üçün keçmişə ordu göndərmək istəyirlər.

Cinq-Conq öz məlumatı ilə onları daha da şirnikləndirmişdir, kütləvi surətdə vaxt məşını istehsalına başlanmışdır. Saysız-hesabsız işğalçı əsgər intensiv hazırlıq keçir. Bəlkə də, indi biz burada danışan zaman onların ön dəstələri yoldadırlar... Yox mən, əlbəttə, səhv edirəm. Axı Perqoliya yalnız on bir min il bundan sonra mövcud olacaq. Cinq-Conqa gəlincə isə o, hələ buradadır. O, indicə, yəni bir ay əvvəl olduğumuz kafenin evyanında səni gözləyir. Oğlum, özümü yorğun hiss edirəm. Bu səfərlər zamanı adamın beyni həddindən artıq işləməli olur. Bütün bunlar bir də ona görə çətinləşir ki... Lakin söhbətimə davam edirəm.

Bəli, bəli, heç kəsin gözüünə görünmədən Perqoliya alimlərinin iclasında iştirak edir və doktor Cinq-Conqun məlumatını dinləyirəm. O, muzeylərimizdən xaincəsinə oğurladığı sənədləri nümayiş etdirdi. Apardığı təcrübələr haqqında danışdı. Məsələn, o, sırf elmi maraq göstərən hibrid irq yaratmaq məqsədilə Badari qadınları ilə əlaqəyə giribmiş. Söhbətin bu yeri xüsusilə iyrənc idi. Bu alçaq hərəkətlər haqqında eşidəndə özümü saxlaya bilmədim. Gizləndiyim yerdən çıxdım və həmin cırdanın üstünə atılaraq ağır sözlər dedim. O, məni tanıdı və indicə sənə izah etdiyim şeyləri başa düşdü. Cinq-Conq barmağı ilə məni göstərərək öz həmkarlarına qışqırdı: "Hər yerdə, bütün dövrlərdə rast gəldiyim adam budur! Bu badarili mənəndən iyirmi min il əvvəl vaxta səyahətə çıxmağa cürət etmişdir! Xristian vaxtı ilə iyirminci əsrdə iki dəfə qarşıma çıxıb. Paris

adlanan şəhərin kafesində əyləşib heç nədən şübhələnmədiyim bir zamanda o, casus kimi arxamca buraya gəlmişdir. Lakin mən onu burada görməzdən qabaq, bu alçaq əclaf fikirlərimi əvvəlcədən bilərək Parisə qayıtmışdır. Badarili etibarını qazandığı səfəhi də öz planının həyata keçirilməsinə cəlb etməyə çalışacaqdır. Həmin Oskar Vensanın köməyi ilə mənə icirib sərxoş etmək və vaxt məşinımı oğurlamaq istəyəcəkdir. Amma tələyim həmişə oyaqdır, mən bu adamların planlarını pozmuşam, zira Badaride öz vəzifəmi yerinə yetirəndən sonra burada, sizin qarşınızda dayanmışam!

Perqolilyahılar, sözümlə hələ qurtarmamışam! Bilin ki, lənətə gəlmiş bu əcdadımız hər yerdə mənim yolumu kəsir: keçmişdə, indiki dövrdə və gələcəkdə! Bizim mövcudiyyətimiz, mənim keçmişimlə onun gələcəyi və mənim gələcəyimlə onun keçmişə bir-birinə o qədər sıx bağlanmışdır ki, bundan allahların özləri baş çıxara bilməzlər. Bu gizli iclasda iştirak edəndən və bir neçə saniyədən sonra görəcəyiniz kimi, mənə xəncərlə öldürəndən sonra ona yenidən Badaride rast gəldim. Həmin vaxtdək o nəhəng layihəmizin bütün incalıklarını alçaq üsulla öyrənmiş və layihənin həyata keçirilməsinə mane olmaq üçün yollar axtarırdı. Orada lovğalanırdı ki, mənə öldürmüşdür; indi sizin gözləriniz qarşısında mənə öldürmək şərəfi ona nəsib olacaqdır!.. Eybi yoxdur, qoy tələyin hökmü həyata keçsin! Öl, lənətə gəlmiş! Bilirəm ki, əlimdə qolayladığım xəncəri sən mənim sinəmə saplayacaqsan; amma bir halda ki, bu hadisə vaxt məfhumunda mövcuddur, məhz özümün öləcəyimi bilsəm də, sənə öldürmək üçün cəhd etməyə məcburam. Lənətə gəlmiş qatil, öl qurtar”.

O, xəncərlə üzərimə atıldı.

– Necə?! – deyə qışqırdım.

– Yalvarıram sənə parislə, sözümlə kəsmə! Onsuz da hər şey çox qarmaqarışıqdır. Yalnız onu bil ki, Cinq-Conq yalan danışmırdı. Hər şeyin necə olduğunu indi sənə danışaram. Qətl barəsində hər şey tamamilə dəqiq yerinə yetirilmişdir.

O, xəncərlə qolaylanaraq üstümə atıldı. Xoşbəxtlikdən mən ondan qat-qat güclü idim. Sayıq dayanmışdım. Bircə göz qırpımında qolunu burub silahımı əlindən aldım.

“Əclaf, elə güman edirsən ki, – deyə mən də qəzəblə qışqırdım, – hər yerdə sənə rast gəlmək mənim zəhləmi tökməmişdir, elə bilirsən ki, bütün vaxtlarda istər-istəməz rastlaşmağımızdan tənqə gəlməmişəm? Səncə tələyin əlində oynuncay olmaq mənə əylən-

dirir? Səncə bu səfəh hoqqabazlığa məmnuniyyətlə qoşulacağam: məşinımı oğurlamağa cəhd göstərəndə, dediyin kimi bundan bir mətləb hasil olmayacağını bilib-bilə sevinəcəyəm? Öl, zalım, qoy tələyin hökmü yerinə yetsin!”.

Mən də xəncəri onun ürəyinə sancdım. Dəhşətlə qışqırdı və əclaf, ruhunu tapşırıb cəhənnəmə vasil oldu.

Bəli, oğlum, mən canıyım, amma vıdanım qarşısında əzab çəkmirəm; həm də özümü müdafiə edərkən onu öldürmüşəm. Bircə buna heyfim gəlir ki, həmin iyrənc şəxsiyyətlə həmişəlik qurtara bilməmişəm. Təəssüf ki, ona hələ burada, sonra da Badaride... və Perqolilyaya qayıdanda rast gələcəyəm. O vaxt, on bir min ildən sonra Perqolilyadan Cinq-Conq xəncərlə öldürəcəyəm... Sonra yenidən Badariyə qayıtmalı... yenidən onunla görüşməli olacağam. Bilirsənmi, bu səyahətlər mənə zaman haqqında çox mürəkkəb təsəvvür yaratmışdır. Görürəm ki, bu təsəvvür etdiyimiz qədər sadə mühit deyildir... Söhbətimi qurtanram.

Deməli, cırtan Cinq-Conq öldürdüm (bu işi əvvəllər niyə görməmişdim?)... Həmin elmi məclisdə bir hay-küy qaxdı ki, gəl görəsən! Bu cırtan-cızmaqaraçıların hamısı vəhşicəsinə qışqırıb balaca yumruqlarını məzəli şəkildə oynada-oynada üstümə atırdılar. Mən onlardan bir neçəsinin kəlləsini məmnuniyyətlə əzərdim, amma həddən çox idilər, Perqolilyadan sağ-salamat çıxıb gedə bilməzdim. Qaçmaq da igidlikdəndir. Ayaqlarım uzundur, tənqə nəfəs olmuram, buna görə də mənə çata bilmədilər. Şəhərdə gizləndim. Orada daha bir neçə gün qaldım: Perqolilya alimlərinin niyyətinə təfərrüatı ilə öyrənmək lazım idi. Cinq-Conqun ölümü onları çaşdırırmışdı, öz layihələrindən əl çəkməmişdilər.

Perqolilya və Badari yaxın zamanlarda toqquşacaqlar. Müharibə labüddür. Lazım olan şeyləri öyrəndikdən sonra təsəvvür edilən marşrutla tələsik geri yola düşdüm. Yerdə qalanlar sənə məlumdur.

Bu qərribə söhbətə dəridən qulaq asdım. Başgicəlləndirici sözlərdən özümü itirib əsəbilərimi pozmamayaq üçün tez-tez şərab içirdim. Yan-yörəməzdə hansı qərribə bir melodiyanınsa ahəngi altında adamlar cüt-cüt rəqs edirdilər. Amun-Ka-Zaylat maraqla və böyük məmnuniyyətlə onlara baxırdı.

– Sənin əsrinin qarmaqarışığı xoşuma gəlir, – deyə ah çəkdi. – Əgər burada çox qalıb dincələ bilsəydim! Heyif ki, yola düşmək vaxtıdır – iş görmək lazımdır.

Planlarını soruşdum. Badarili cavab verdi:

– Vıcansız düşməne qarşı bütün vasitələr yaxşıdır. Mən Cinq-Conqun lənətə gəlmiş maşınıni hiylə ilə ələ keçirməyi qərara almışam. Məna kömək etsən, öhdəsindən gələrik. Səfərim haqqında ona heç nə demə. Mən isə Cinq-Conqa deyəcəyəm ki, bəzi səbəblər üzündən səfərimi təxirə salmalı oldum. Gecəni şərab stolu arxasında keçirməyi ona təklif edəcəyəm. Sən tünd içkilər sifariş ver. Hiss etməmişəm ki, məhz tünd içkiləri sevir. Sərxoş olandan sonra mənim ixtiyarına keçəcək və maşınıni oğurlaya biləcəyəm. Beləliklə, o, sənün əsrinin əsiri olacaq və Badari xilas ediləcəkdir.

Badarilinin dilindən çıxan bu cür sözlər, açıqdan-açığa məntiqsiz olduğuna görə mənə tamamilə ağılsız niyyət kimi göründü.

– Əlbəttə ki, sənə kömək etmək istəyirəm, – deyər cavab verdim. – Yaxşı, bəs sən demədin ki, bundan bir mətləb hasil olmayacaq? Bəs demədin ki, indiki halda tale bizim əleyhimizədir? İşin uğursuz olacağını əvvəlcədən bilib-bilə müəyyən bir şeyə çalışmaq, yəni o qədər vacibdir? Bu cür boş və xəyali cəhd niyə lazımdır?

– Niyə boş və xəyali? Bunu sənə kim dedi? Sənə danışdıqlarım real kosmik hadisədir. Bitkin şəkildə, sənə məhz təsvir etdiyim kimi mövcuddur. Nə baş verəcəyini əvvəlcədən bilsəm də taleyin hökmünü dəyişmək iqtidarında deyiləm. Məgər sən o qədər sadələşsən ki, hətta elmi determinizmin qanunlarını bilmirsən? Bəli, məhz bu cür hadisə baş verəcək: Cinq-Conq bizi aldadacaq. Əslinə qalsa, bir dəfə bizi aldatmışdır: sənə göstərdikdən sonra sağ cibinə qoyduğu şey, heç də vaxt maşını deyildir. Bu, oğurları aldatmaq üçün nəzərdə tutulmuşdur və həmin maşının yalnız sürətidir. Cinq-Conq sənün sifətində həyəcan və narahatlıq ifadəsi görən kimi niyyətimizdən şübhələnəcəkdir. Üstəlik, mən bağışlanılmaz səhvə yol verəcəyəm. Əynimdə Perqoliya paltarın olmasına bixməyərək, ona deyəcəyəm ki, hələ Perqoliyaya getməmişəm. Səfərdən qayıtdığımı biləcək və orada nələr gördüyümdən xəbərdar olmasa da, ehtiyatla hərəkət edəcək. O, özünü sərxoşluğa vuracaq. Mən yalançı vaxt maşınıni götürəcəyəm, amma ələ hesab edəcəyəm ki, əsil maşınıni oğurlamışam. Belə olduqda Cinq-Conq özünün sol cibindən maşınıni çıxaracaq, lakin bizim kimi – bu sözlərə diqqət elə! – maşının həmin cibdə olduğunu bilməyəcəyik, – təntənə ilə səslənəcək... Amma əvvəlcədən demək nəyə lazımdır? Sən özün hər şeyi görəcəksən. Mənə gəlincə isə deməliyəm ki, bu hadisədən kənarda qala bilmərəm. Təkcə onu bil ki, həmin şəraitdə

sərbəst iradəmi itirməyəcəyəm; ən böyük alimlərimizin fikri belədir; lakin indi bütün bunları sənə izah etmək müşkül işdir. Yolumu özüm seçməliyəm, amma nəzərdə tutulanları həyata keçirmək və vaxt maşınıni oğurlamağa cəhd göstərmək istəyirəm, bu qərara gəlmişəm... Gəl gedək. Onu içirib sərxoş etməyə çalış.

İlaətlə ayağa qalxdım, ofisiantın pulunu verdim və nəcib badarili ilə birlikdə taleyin hökmü ilə qarşılaşmağa gətdim.

Hər şey Amunun dediyi və əvvəlcədən nəzərdə tutulduğu kimi oldu. Cinq-Conqu tapanda “Günbəz” bağlanırdı. Qonaqlarımı yaxınlıqdakı kiçik restorana apardım. İçə-içə keçmişin və gələcəyin müxtəlif hadisələri barəsində söhbət edirdik. Perqoliyalı cırdan, – hiylə-görəklə ona ötürdüyüm hər hansı içki qarışığını gülə-gülə içirdi. Səhər saat təxminən üçdə Cinq-Conqun sərxoş olduğunu qət edən Amun-Ka-Zaylat iblis maşınıni saydığı şeyi cəld hərəkətlə onun cibindən çıxartdı. Lakin Cinq-Conq dərhal ayağa qalxıb səsləndi:

– Rəzil, alçaq! Bil ki mən çoxdan bundan şübhələnmişdim. Qədim dövrün adamı olmağına baxmayaraq, səni barmağıma dolaşdırırdım. İnandırmağa çalışırdın ki, Manparnas məhəlləsindən çıxarmısan, amma əynində milli Perqoliya kostyumu görürəm! Məni aldadma bilmədin! Fırıldaqlarının nə ilə qurtaracağını gözləməyi qərara aldım. Əlində tutduğun şey gözəl Bala şəhəri ustasının bu şəkllə saldıdığı adi metal parçasıdır. Yola çıxarkən onu qəsdən özümə götürmüşdüm. Bilirdim ki, günlərin bir günü bu cür hadisə baş verə bilər. Etibar etdiyim səfeh parisi, sənə gəlincə isə deməliyəm ki, bil və ağah ol, tezliklə yenidən görüşəcəyik... Ey alçaq və qanmaz məxluc, əsl vaxt maşınıni budur!

O, əlini sol cibinə ataraq, oradan oval formalı şeyi çıxarıb ovçunda möhkəm sıxdı.

– İndi isə mən, səfərimi davam etdirməyə heç kəsin mane ola bilməyəcəyi Cinq-Conq sənə deyirəm: tezliklə görüşənədek. Vale!

Salonda yanan lampaların işığı qəflətən azaldı. Bənövşəyi alov qalxdı, sonra ağ ildırım çaxdı, uzun viyılı eşidildi və yenidən sükut çökdü. Doktor yox oldu.

– Uf! – deyər Amun-Ka-Zaylat köksünü ötürdü. – Bu əzəbli hadisə axır ki, qurtardı. Allaha çox şükür. Uzaq əcdadımızdan biri mənə səfeh kimi baxıb nədən adlandırdığı bir zaman hər hansı nəcib badarili kimi mən də, əlbəttə, bundan razı qala bilmərəm. Amma indi hər şey qurtarmışdır. Özümü rahat hiss edirəm. Gəl içək və fikirləşək.

Piştaxtanın qabağında oyloşib fikrimi cəmləşdirməyə çalışırdım. Saat dörd idi. Amun-Ka-Zaylat indicə Badariyə yola düşmüşdü ki, qəbiləsinin adamları perqoliyalıların basqınına hazırlaşsınlar. Barın sahibi Barşen maraqla mənə baxırdı.

– Salam, Oskar Vensan, ey xain parisli! – deyə kimse cır səsle latın dilində dilləndi.

Geri döndüm, – qarşımda Cinq-Conq dayanmışdı. Mən artıq heç nəyə töəcəüb etmirdim.

– Əyləş, – dedim, – yəqin, mənə bildirmək istəyirsən ki, bir neçə ay Badaridə qalmısan. Töəcəüblənməyəcəyəm. Ümidvaram ki, səni aldatmaq istəyən əcdadımıza kömək etdiyim üçün məndən incimirsən. Bu cür hərəkətlər sənin ülvəi zəkani, olbətto, məşğul etmir. Bəs əynindəki bu libas nədir?

Mən perqoliyalı alimin bədənində kip duran olvan, parlaq naxışlı parçanı nəzərdə tuturdum.

– Bu, badarililərin yeganə palıdır. Düz tapmısan: mən uzun zaman Badaridə qalmışam, indi də vətənə qayıdaram. Parisli, sənin satqınlığını bir şərtlə bağışlaya bilərəm... Di əvvəlcə qamımı bərkitmək üçün bir şey sifariş ver: yorulub öldən düşmüşəm, üroyimdən qara qanlar gedir. Lap bu yaxınlarda həmin alçaq Amun-Ka-Zaylat bildirdi ki, Perqoliyada mənə xəncərlə öldürmüşdür; ona görə də Perqoliyaya heç də sevinclə, fərhəllə qayıtmıram...

O, stəkani başına çəkib sözlünə davam etdi:

– Mənə sənin köməyin lazımdır. Planım belədir. Düzdür, Amun belə hesab edir ki, bu plan ona molumdur, amma bu o qədər də doğru deyil... Yeri gəlmişkən deyim ki, Amun daha heç nə bilmir, çünki ölmüşdür. Mən yola düşməzdən azacıq əvvəl onun axırına çıxdım...

– Nə olsun... – deyə dodaqaltı dilləndim. – Axı o özü səni perqoliyada öldürəcək!

– Elə buna görə də hadisələrin qabağını almaq istəyirəm. Ölmüm mənə xəbər verəndə qəzəblənin özümü saxlaya bilmədim. Əlimin altındakı çəkiyi götürüb badarilinin kəlləsini əzdim. Amma bu sözlərin əhəmiyyəti yoxdur. Mən...

Mən əllərimlə başımı tutdum.

– Hirsələnə deyə yalvardım, – axı təxminən bir saat əvvəl o burada olanda bilməli idi ki, artıq... bilməli idi ki, öz ölümünə doğru gedir. Amma bu barədə heç nə demədi.

– Niyə töəcəüblənirsən? Axı həmin hadisə mənə də, ona da gələcəkdə üz verəcəkdə. İndi bundan xəbərdaram, Perqoliyada yeri düşəndə badariliyə ölməsi haqqında xəbər verə biləcəyəm; amma hiss edirəm ki, deməyəcəyəm.

Dostumun ölmesindən çox kədərlənərək dilləndim:

– Demək, belə.

– Səfeh badarili haqqında danışmaq yetər. Yalnız bunu istəyirəm ki, onun və mənim ölümlərimiz mənə ondan həmişəlik uzaqlaşdırsın. Heyif ki, bu, mümkün deyildir.

– Bu, mümkün deyil, – deyə təkrar etdim.

– Özün fikirləş... Əşi, naqqallıq bədsir. İstəyirəm ki, planlarımı biləsən. Amma əvvəlcə deməliyəm ki, Badaridə bir neçə eksperiment aparmışam. Məndə Perqoliyanın kişi əhalisinin on yaxşı nümayəndələrinin toxum mayesindən bir neçə nümunə var idi. Bir neçə badarili qadın seçib onları mayalandıra bildim. Nəticə, gözəldiyimdən də yaxşı oldu: perqoliyalıdan və badarili qadımdan doğulmuş uşaqlar gözəl fiziki quruluşlarına və əla intellektual xüsusiyyətlərinə görə fərqlənirlər. Deməli, ali irq yaratmaq imkanı vardır...

– Xahiş edirəm, bağışla, Badaridə mənə qədr qaldım?

– Orada on iki ilə yaxın yaşadım. Dediym kimi, ciftləşdirmə təcrübələri gözəl nəticə verdi. Amma mən süni mayalanma ilə kifayətlənmədim. Qorxunu bir tərəfə ataraq fəaliyyət göstərdim. Badarili qadınların çox məhrəban olduqlarını sənə demişəmmi? Bunları yerli gəldiyi üçün deyirəm... Nəhəng layihə qurmuşam. Bilirsən ki, Perqoliyanın ən böyük bəlası əhalinin həddən artıq sıxlığıdır. İndi diqqət elə: istəyirəm ki, Perqoliyə əhalisinin, necə deyirlər, artığı vaxt səfərinə çıxsın. Onlar mənə ardimca Badariyə gədəcəklər. Orada məskən salacaq, çoxalacaq və yerli əhaliyə qarışacaq. Yavaş-yavaş bizim təbii ləyaqətlərimiz və badarililərdən üstünlüklərimiz ona gətirib çıxaracaq ki, Badari irqi zəifləməyə, sönməyə başlayacaq və nəhayət, tamamilə yox olacaqdır. Yalnız gözəl Perqoliyə irqi qalacaqdır. Həmin irq fasiləsiz inkişaf edərək irəliləyəcək... onun nəsiləri iyirmi min ildən sonra bizim Perqoliyə İRQINI YENİDƏN YARADACAQDIR. O zaman nə olacaq? Bu barədə fikirləşməyə cəsarət etmiyəm. Zamanın gedişinin əks istiqamətinə səyahət, tamamilə qeyri-adi vəziyyətlər yaratdığı üçün, görünür, biz öz təfəkkür prosesimizi dəyişməli və onlara uyğunlaşdırmalıyıq... Əslinə qalsa, bütün bunlar vacib deyil. Hələlik məşinlə-

rımızın təsir dairəsi iyirmi min illə məhdudlaşır. Daha uzaq keçmiş səfərə çıxıb biləcəyimiz günü təsəvvürünə gətir! Yer üzündə həyatın əmələ gəlməsi dövrünə çatıb biləcəyimiz günü! Təbiətin səhvinə düzəldə, bəli, bəli düzəldə biləcəyimiz günü! Bəli, dostum, bunlar olacaq, deməli, artıq olmuşdur. Perqoliyalı özünün doğulmasının şahidi və səbəbi olacaqdır. İndiki vəziyyətdə olan dünya, bizim diəməzlə yaranmışdır. Lakin biz BAŞ VERMİŞ HADİSƏ-LƏRİN SƏBƏBİ OLA BİLƏCƏYİK. Bu, əlmin ən böyük təntənəsidir... Amma yenə də bizim badarililərin üzərinə qayıdaq.

Təcili tədbir görmək lazımdır. Lənətə gəlmiş Amun, ölməsini baxmayaraq, başıma hələ çox oyun aç bilər. Perqoliyaya mümkün qədər tez qayıtmalıyam. Ölmədən əvvəl öz həmkarlarıma məlumat verməyə vaxtım çatır. Biz Badariyə ilk dəstəni aparacağıq ki, ərazinin bir hissəsini tutsun. Bu işdə sənin köməyin lazım olacaq. Narahat olma, hələ söhbət bütöv ordudan getmir. Badarinin əhalisi on min nəfərdən çox deyil. Onların öhdəsindən gəlmək, bu adamları qul etmək üçün bizim ölməyən məşhur şüa silahı ilə silahlanmış əlli nəfər perqoliyalı kifayətdir. Yaxşı silahlanmış əlli əsgər kifayətdir. Onlar yolüstü sənin əsrində dayanacaqlar. Sən bu əsgərləri qəbul edərsən. Yeməklərini, içməklərini verməliyə ki, əsgəri keyfiyyətləri ən yüksək səviyyədə olsun. Səndən istədiyim yalnız budur.

Etiraz etdim:

– Axı mən, adicə kitabətən, bütöv bir silahlı dəstəyə necə qonaqpərvərlik göstərə bilərəm?

– Bu, sənin öz işindir. Amma boyun qaçırsan, özünü gözlə. Parisli, sən təsəvvür etmirsən ki, səkkiz min il bundan əvvəl adam öldürən və öz qurbanı tərəfindən on bir min il sonra öldürüləcək adam üçün iyirminci əsr adamının həyatının heç bir qiyməti yoxdur.

Özümü itirdim. Yalnız qüvvə qarşısında tənə olmaq qalırdı. Belə də etdim. Lakin zavallı Amunun xatirəsi perqoliyalılara kömək göstərmək fikrini mənədən ötrü daha da əzabverici edirdi.

– Heç olmazsa, öz əsgərlərinin gəldikləri günü mənə dəqiq bildir, – dedim.

– Budur, gəldilər, – deyər Cinq-Conq səsləndi.

Düşən ulduzların əsil yağışı restoranın tavanından keçdi. Qara paltar geymiş əlli nəfər dazbaş perqoliyalı gözələri qarşısında güründü. Onlar bütün salonu doldurdular. Yer tapmayanlar piştaxtanın altında əyləşdilər.

– Budur, gəldilər, – deyər Cinq-Conq təkrar etdi. – Məni satmaya-çağına əmin olmaq istəyirdim, ona görə də məhz bu vaxtı seçdim. İndi hamını qonaq etmək üçün yemək səfəri ver.

Böyük çətinliyə düşmüşdüm. Gecə qonaqlığından sonra pul kəsəmək olar ki, boş idi. Hər şeydən keçdim, hamı üçün şampan şərabı səfəri etdim. Baş verən hadisələri etinasız müşahidə edən barmen, stəkanlara şərab tökməyə başladı. Cinq-Conq butulkası qapıb bir-nəfəsə başına çəkdi, bundan sonra ağzına gələn danışmağa başladı:

– Ey parisli, sən pis oğlan deyilsən. Səni və sənin ölkəni həmişə yaxşı niyyətlə xatırlayacağam. Amma ayrılmaq vaxtıdır. Burda gürdüyün əsgərləri yola salmağa hazırlaşmalı, sonra mənə deyəcək xəncor zərbəsini qəbul etməliyəm. Yaşasın Perqoliyalı! Əlvida.

O, doğan şəfqətin işığında uçub gedərək, mənə əlli nəfər cılız və balacaboy perqoliyalının yanında tək qoydu. Onlar kinaya ilə gül-gülə mənə baxırdılar. Barmen dilinin ucu ilə çirkli karandaş isladib haqq-hesabı yazdı. Bir stəkan şərab içib gözələri səmaya dıkdım. Düşən ulduzların yeni leysanı səmanı yardı. İndicə misli görünməmiş hadisə baş verəcəyini dərk edərək, əllərimlə üzümü örtürəm.

Gözələri açdım. Bürünc sifətləri parıldayan əlli nəfər möhkəm bədənli gənc, restoranın girişində hər yeri tutdu. Bu, nəcib badarililərin dəstəsi izi. Dəbdəbəli olvan parçaya bürünmüş, qalın qashlarını çatmış, başını vüqarla dik tutmuş, həmişəkəndən daha mətin görünən Amun-Ka-Zaylat yanımda dayanmışdı.

– Heç nədən qorxma, dostum, – deyər bildirdi. – Badarililərin müdrikliyi tükənməzdir. Vuruş vaxtı çatmışdır.

Mən mızıldandım:

– Elə bildirdim ki, sən də ölmüsən.

– Belə də olmuşdur. Görünür, sənə Cinq-Conq danışdı, sonrasına qulaq as. Həmin satqın qəflətən kəlləmi parçalayandan bir neçə dəqiqə sonra, şagirdlərimdən biri mənə xilas etməyə cəhd göstərdi. O, vaxt mənimə hələ soyumamış ovucuma qoydu; bundan əvvəl isə məşinə avtomatik surətdə işə düşən və dayanan mexanizm birləşdirmişdi. Mexanizm çox qısa keçmiş üçün qurulmuşdu. Təcrübə uğurlu oldu. Həmin hadisədən on dörd gün əvvəl mən sağ-salamat qaldım. Hazırlaşmağım üçün iki həftə lap yerinə düşdü. Əvvəlcədən güman etdirdim ki, Perqoliyalı ordusu yolüstü sənin yanımda dayanacaq. Düşməni qarşılamaq məqsədi ilə bir qrup badarilini silahlandırdım. İndi biz buradayıq. Sənin zamanən nəhəng vuruşmanın gətirdiyi yer olacaq.

Bu sözləri eşidəndə işin hara gedib çıxdığını, nəhayət, anladım. Öz mənafeyimizi müdafiə etmək üçün qüvvəm və cəsarətim artdı.

– Ey qüdrətli badarili, – deyər qışqırdım, sən həтта ölümün belə qarşısını saxlaya bilmədiyi bir adamsan. Də görüm: bu qanlı vuruşmanın məhz burada və indi, dünyada sülh hökm sürdüyü, kamilliyə doğru getdiyimiz bir zamanda baş verməsi vacibdirmi? Məgər demirdinmi ki, dövrümüz və ölkəmiz xoşuma gəlir və sən hələ bizim müdrikliyimizə çatmamısan? Xahiş edirəm, icazə ver, sən dövrümüzlə tanış edim və beləliklə, niyyətdən daşındırdım...

Əsrimizin ən səciyyəvi əlamətləri onun elmi və incəliyidir. Məsələn, fizika sahəsində sübut etmişik ki, əcdadlarımızın keşf etdikləri qanunlar məcmusu səhvdir. Üstəlik, lap bu yaxınlarda müəyyən etmişik ki, prinsip etibarı ilə bu cür qanunlar ola bilməz və kainatın taleyi təsadüfdən asılıdır. Materiya yaratmaq iqtidarında deyilik, əvəzində onu dağıtmağı öyrənmişik.

“Riyazi” adlanan elmlər sahəsində biz indi qeyri-müəyyənlikləri müəyyənləşdirməyi bacarıırıq. Məhz ona görə ki, qeyri-müəyyən şeylər müəyyəndir. Bu, bizim zəkamızın, doğrudan da, iti olduğunu göstərir.

Əxlaq sahəsində isə biz uzun sürən təkamüldən sonra belə nəticəyə gəlmişik ki, – buna əmin olacağıq, bizim qorxmazlığımız müdrikliyimizdən geri qalmır, – özümüzün əmələ gətirdiyimiz təbii mayalanma prosesi özlüyündə nə qətiyyəni qeyri-əxlaqi, nə də pislənməyə qətiyyəni layiq olmayan prosesdir. Bundan başqa qızğınlıqla və inadla bildiririk: əvvəlcə deyirdik ki, Xeyir Xeyirdir, sonra dedik ki, – Xeyir Şəirdir. Yeri gəlmişkən, bu, sənə məntiqimiz haqqında təsəvvür əldə etməyə imkan verir. Lakin necə olursa olsun, oğur yer üzərində, yaxud göydə həmin məsələyə dair digər nöqteyi-nəzər mövcuddursa, arxayın ol, Amun-Ka-Zaylat, o, nəzərimizdən qaçmayacaq, bir zaman həmin nöqteyi-nəzərin pərəstişkarına çevriləcəyik.

Metafizikaya gəlincə isə burada axtarılarımız, deyəsən, lap uğurlu olmuşdur. Əvvəlcə Allahın və dünyanın dərk olunmadığını dedik, sonra nəzəri cəhətdən demək olar, mümkün olan bütün fəlsəfi sistemləri qarşıdırdıq ki, həmin iki məfhumu bir-birinə uyğunlaşdırmaq. Bu barədə daha ətraflı danışmağa vaxtım yoxdur. Qısaca belə deyər bilərəm: əvvəlcə iddia edirdik ki, dünyanı Allah yaratmışdır; sonra qərara gəldik ki, dünya öz-özünə yaranmışdır; bundan sonra eyni dərəcədə dərk edilməyən Allah da, dünya da bizim üçün nə isə eyni, lakin yenə də ağılaşmaz bir şeyə çevrildi; sonra qəti etdik ki, bunlardan yalnız

biri mövcuddur; bunun ardınca belə bir nəticəyə gəldik ki, nə Allah, nə də dünya var; nəhayət, öz tariximiz ərzində ən cəsarətli intellektual səy göstərərək, axtarılarımızı belə bir qərarla başa çatdırdıq: dünyanı Allah yaratdığını dedik. Deməli, bizdə olan dünya – sən mənim fikrimlə razılaşsən, – bizdə olan dünya başa düşə bilmədiyimiz ünsürləri bir-birinə cəmləndirməyi bacarır!

Biz digər sahələrdə də böyük hünər göstərmişik. Məsələn, ədəbiyyatda... heyif ki, vaxt yoxdur, mən bütün nailiyyətlərimiz haqqında sənə danışardım. Amma diz çöküb yalvarıram ki, qoy sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayaq, Allahı sevirsən, vuruşmanı bir neçə əsrdən sonra başla.

Nailiyyətlərimizin təsviri mənim özümlə o qədər həyəcanlandırmışdı ki, sözümü hönkürə-hönkürə bitirdim. Lakin badarili dostum mənə səbirsizliklə qulaq asırdı.

– Bu, mümkün deyil, oğlum, – dedi, – çünki, məhz sənənin dövrün, ağılayıb yol vermək istəmədiyin vuruşma dövrüdür. Amma fəxr etmə-lisen ki, bütün dövrlər boyu tayı-bərabəri olmayan vuruşmaya baxa-caqsan... Əsgərlərimin keçdikləri xüsusi hazırlıq haqqında danışmağa ehtiyac yoxdur. Yalnız onu bil ki, əsgərlərdən hər biri düşmənin niyyətlərindən və gördüyü işlərdən xəbər tutmaq üçün əsrlərə sürətlə səfər etməyə qadirdir. Özün hər şeyi görəcəksən.

O, öz dəstəsinə tərəf dönərək var səsi ilə qışqırdı:

– Badari igidləri, döyüş vaxtıdır! Vaxtda və fəzada irəli!

Əsgərlər birdən nərə çəkdi. Bunun ardınca perqolialıların qulaq-batırıcı qışqırığı və hansı möcüzə iləsof qayıtmış Cinq-Conqun kinayəli qəhqəhəsi eşidildi. Mən və tövrünü pozmadan haqq-hesab edən barmen, çarpışmanın şahidi olduq.

Bu, heç bir şeylə müqayisə edilə bilməyən vuruşma idi. Düşmənin ulduzlar məni əsil bulud kimi bürümüşdü; onlar gözümün qabağında ən müxtəlif kostyumlar geymiş əsgərlərə çevrilirdilər. Başa düş-düm ki, çarpışmanın hər iştirakçısı düşməni aldatmaq üçün aradan çıxıb gah keçmiş, gah da gələcəyə gedir.

Gördüm ki, badarililər bir anlığa yox olaraq əyinlərində ayı dərisi, əllərində daş balta geri qayıtdılar. Görünür, səhvə yol vermiş, çox uzaq keçmiş gedib çıxmışdılar. Bunun müqabilində perqolialılar fişəng qılcıqlarını kimi səpələndilər və dərhal əllərində uzun niza yenidən gördülər; onlar dördkuncə sof yaratdılar. Deyəsən, bu, Makedoniya taktikası idi. Həmin anda Badari dəstəsi motorlu rotaya çevrildi.

Təkbətək döyüşlər də olurdu. Amun-Ka-Zaylat bir müddət yunan xırqəsi geymişdi; sonra o, orta əsr cəng paltarında, çullu döyüş atının üstündə göründü. Gözümün qabağında yox oldu, sonra dərhal Amerika hərbi paltarında meydana girdi. Demək olar ki, həmin dəqiqədə Amerika əsgəri bələkdəki körpəyə çevrildi: deyəsən, yenə də səhvə yol verilmişdi. Körpə bir anın içərində yoxa çıxdı, onun yerində eybəcər skelet göründü. O, qarmaqvari barmaqları ilə başına ayı dərisindən papaq qoymuş Cinq-Conqdan yapışdı. Lakin Cinq-Conq cəld hərəkətlə sıradı və dönbət tarixdən əvvəlki dövrün çox böyük meymunu oldu; gözləri lap Perqoliya aliminin gözləri kimi parıldayırdı. Cavabında Amun-Ka-Zaylat toz burulğanına çevrildi.

Restoranın qapısı ağzına qərribə meyitlər səpələnmişdi: onlar yenidən ayağa qalxır, naməlum dillərdə bir-birlərini söylər, vuruşmaya girişir, həddindən artıq kiçilir, yenidən böyüyüb nəhəng olur, uşaqlara çevrilir, çox kiçik hissəciklərə parçalanırdılar. Şüalar çarpazlaşırdı. Dalğalar bir-birinə qovuşurdu. Salonun ortasından qan sel kimi axır, quruyur və eyni zamanda buxara çevrilirdi.

Görürdüm ki... Məgər təsvirəlməz şeyi təsvir etmək mümkündür?

Bütün bunlara dözməyə qüvvəm qalmamışdı. Möcüzə sayəsində salamat qalmış butulkamı götürdüm, bütün dəhşəti şərabla yox etmək ümidi ilə nəfəsimi dərmədən birbaşa hamısını içdim.

Tufan sakitləşirdi. Şüalar tədriclə sönürdü. Nəhəng məxlurlar buxar olub havaya qalxmışdılar. Salon boş və cansız idi. Qaradiməz barmen butulka qırıqlarını süpürürdü. Əsgərlər yox olmuşdular. Təkcə dostum Amun-Ka-Zaylat yanımda əyləşmişdi. O deyirdi:

– Oğlum, mənim üçün şərab tök. Döyüş çox amansız idi. Üstəlik, başımda dəhşətli anlaşılmazlıq vardır. Düşmənin dövrlərə səpələnmişdir; mənim əsgərlərim də. Özüm, deyəsən, azı on dəfə öldürülmüşəm; amma Cinq-Conqun kəlləsini qırq müxtəlif əsrdə özümə əsil ləzzət verdi. Şükür Allaha ki, bütün bunlar bizə indi əla şərab içməyə mane olmur.

– Bəs dava nə ilə qurtardı? – deyər həyəcanımdan boğula-boğula soruşdum.

O, utancaq tərzdə dilləndi:

– Bütün bunlar çox incə şeylərdir. Sənə cavab verməyə ürək eləmirəm.

Qəflətən o, mənə yorğun, qocalıb əldən düşmüş, kədərli bir adam kimi göründü. Onun zahiri görkəmində dəyişikliklər baş verirdi. Sifəti öz vüqarlı ifadəsini itirdi, qaməti artıq əvvəlki kimi nəcib deyildi.

– Qulaq as, – deyər aramla sözləmə davam etdi. – Dərk etməyə başladığım həqiqət belədir. Bilirsən ki, Cinq-Conqun planı Perqoliya əhalisinin bir hissəsini Badariyə köçürməkdən ibarətdir. Hə, bax belə. Biz onların ön dəstəsinin qabağını kəsdik, lakin ekspedisiyanın əsas hissəsi yerə enmək üçün mənim dövrümdən əvvəlki dövrü seçdi. Mən dünyaya gəlmədən xeyli əvvəl, Badari həmin adamlar tərəfindən işğal edilmişdi. Bundan sonra onları alçaq adamlar adlandırmağa cürətim çatmaz.

Aralığa sükut çökdü. Yox, bu, yuxu deyildi. O, gözümün qabağında kiçilirdi. O, qocaya çevrilirdi. Sifətini qırıqlar bürüdü. Məni necə böyük bir möcüzə gözəlşirdi? Yaxud dəli olmağa başlayırdım? Bu iblisənə təbəssümü, qəzəbdən parlayan bu gözləri, bu nazik dodaqları harada görmüşdüm?.. O, sözləmə davam etdi:

– Cinq-Conqun planı müvəffəqiyyətlə nəticələnir, artıq müvəffəqiyyətlə nəticələnməmişdir; fərasətli adamın əvvəlcədən görə biləcəyi hadisə baş vermişdir. Lakin həmin qeyri-adi hadisələr məni lap dolaşdırmışdır. Hələlik hər şeyi tam dərk edə bilmirəm. Ey parisli, mövcudiyyətin fantastik sirri qarşısında diz çök! Perqoliyalılar badarili olmuşlar; badarililər isə özlərinin tarixi ərzində, öz növbələrində perqoliyalılara çevrilmişdir. Onlar eyni zamanda bizim əcdadlarımız, bizim gələcək nəsilərimizdir. Səhbat mütləq uyğunluqdan, deməli, hər şeydə eynilikdən gedir. Qulaq as, gör sənə nə deyirəm. Onlar – BİZİK, lakin biz Badaridə tərəqqi edən ONLARDIR.

Çarpışan hər iki dəstə real olan eyni varlığın müxtəlif tərəfləri idi. Hər əsgər özünün MƏNİNƏ qarşı vuruşurdu. Mən özüm, Amun-Ka-Zaylat Perqoliya alimi Cinq-Conqam. Mən özümü gələcəkdə yaradırəm və mən özümü keçmişdə dirildirəm...

İnsanın çevrilməsi başa çatdı. Yanımda Cinq-Conq əyləşib şərab içirdi. Qəflətən halım xarablaşdı. Başım dumanlandı, əsəblərim gərginliyə davam gətirə bilmədi.

Restorandan çıxdım. Şəfəqın solğun şüaları həmin gecəyədək sakit həyat sürdüyüm köhnə məhəlləni işıqlandırır. Kinayə ilə dodaqaltı gülümsünən Cinq-Conq ardimca gəlirdi; indi nələr baş verəcəyi ona məlum idi. Yanımda olmasına dözə bilmirdim. Bu qarışıqlıqdan, nəyin bahasına olursa olsun, yaxa qurtarmalı idim.

Su arxının yanında ağ rəngli və ellips formalı tanış əşya gördüm. Görünür, əsgərlərdən biri öz vaxt maşını burda itirmişdi. Əşyanı götürüb maraqla baxmağa başladım. Bir-birinin yanında gördüyüm

iki düyməyə diqqətlə baxdım. Perqoliya alimi qeyri-adi lütfkarlıqla izah etdi ki, düymələrin biri yola düşmək, o biri dayanmaq üçündür.

– Mexanizm keçmişə səyahət üçün qurulmuşdur, – deyərək, inamla bildirdi. – Belə ki yoxlaya bilərsiniz. Qısa gəzintiyyə çıxarsanız. Əvvəlcə birinci düyməni, sonra dərhal ikincisini bas. Sən indiki vaxtdan cəmi bir neçə saat əvvələ düşəcəksən. Bu, heç də çətin deyil.

Buradan qaçmaq arzusu mənə o qədər güclü idi ki, təklif üzərində çox da götür-qoy etmədim. Ağlıma da gəlməzdi ki, bu cür zəhlətökən lütfkarlığın arxasında əsil Makiavell haqq-hesabı var. Gözlərimi yumdum və yalnız düzəlməz səhvə yol verdikdən sonra, dünyada nə varsa hamısına lənət oxudum.

Çox güclü təkan hiss etdim. Ürəyim bulandı. Gözümün qabağında ulduzlar gəlib keçdi, yenidən təkan oldu və mən Yerə düşdüm.

Həmin an hər şeyi başa düşdüm. Dünya on iki saat cavanlaşmışdı. Macəralarımın başladığı günün axşamı idi. Kəfim də əvvəlki kimi saz. İndi həmin dəhşətli gecəni yenidən keçirməli idim; lakin bir halda ki, hər şey eyni ardıcılıqla və ən kiçik dəqiqliklə təkrar olunacaq, deməli, MƏN TAMAMILƏ LABÜD OLARAQ SÜBH ÇAĞI VAXT MAŞİNİNİ GÖTÜRÜB DÜYMƏNİ BASACAĞAM. Sonra yenə geri qayıdacağam, həmin gecənin dəhşətlərini yenidən görəəcəyəm – daim... əbədi bu cür olacaqdır. Böyük səhvə yol verdiyimdən, zamanın amansız burulğanına düşmüşdüm...¹

Gözlərimi açıb yan-yörəmə baxdım.

Mən “Günbəz”in evyanında oturmuşdum. Yay günlərində bura gəlib, təzə piva içə-çə yoldan keçənlərə baxmağa adət eləmişəm. Bu dəfə də belə oldu. Qarşımda açıq qəzet var idi, yoldan keçənlərə baxmaq məni yoranda bir neçə sətir oxumaqdan ötrü qəzetə nəzər salırdım.

Fikirləşirdim ki, işlər o qədər də pis getmir.

Bədriyalı məhz belə bir anda mənim həyatıma daxil oldu.

¹ Forasətli oxucu görür ki, hadisələr bundan əvvəl olduğu kimi başlanırsa, deməli, sonrakı anlarda nələr baş verəcəyi hər dəfə mənə məlum olmalıdır. Məsələ məhz bu cürdür. Yaşadığım burulğanın keçmiş əbədlilikdən başlamış gələcək əbədlilikdək hər bir hissəsi mənə məlumdur. Əgər əvvəlcədən bir iş görmürsənsə və heç nədən xəbər tutmürsənsə, bunun səbəbi yalnız maraqdır... Bundan başqa, adam görək müəyyən bir şeydən başlamış axır! – Oskar Vensan.

ARTUR KLARK

(1917)

(Böyük Britaniya)

YUPİTER-5

Professor Forster o qədər çəlimsiz adam idi ki, onun üçün xüsusi kosmik geyim sifariş etmək lazım gəlmişdi. Lakin tale ona boy-buxun əvəzinə, gözəl elmi qabiliyyət və mətin bir xasiyyət vermişdi. Onunla ilk dəfə görüşdüyüm zaman artıq iyirmi il idi ki, məqsədinə doğru qətiyyətlə can atırdı: Qeyd etmək lazımdır ki, kütbeyin biznesmenləri, eləcə də ümumdünya yığıncağının nümayəndələrini və müvafiq elmi idarələrin rəhbərlərini vəsait buraxmaq və gəmi ayırmaq barədə yola getirə bilmirdi. Sonra baş verənlərin heç birinə baxmayaraq, elə qənaətdəyəm ki, bu, onun ən böyük nailiyyəti idi.

Yeri tərk etdiyimiz zaman “Arnold Toynbi”nin heyəti yeddi nəfərdən ibarət idi (Belə bir ad gəmiyə ingilis tarixçisi və pedaqoqu Arnold Cozef Toynbinin şərəfinə verilmişdi.). Professorun özü və əsas köməkçisi Çarlz Eştondan başqa, pilot-naviqator-mühəndis triumviratı ilə bərabər, iki son kurs tələbəsi olan biz də – yəni Billi Houkinz və mən səfərdə iştirak edirdik. Bizlərdən heç birimiz əvvəllər kosmik səyahətə çıxmadığımızdan bərk həyəcan keçirir və gələn semestrin dərslərində iştirak etmək üçün yerə salamat qayıdacağımıza heç də tam əmin deyildik. Təşvişimizi artıran bir də o idi ki, rəhbərimizin də bizimkinə bənzər hisslər keçirdiyini ehtimal edirdik. Bizim üçün tədris təcrübəsi mahiyyəti kəsb edən səfərin məqsədi barədə professorun izahatı müəmmal görünəndə, Marsda tapılmış əlyazmaları ilə az-çox tanış olan hər bir kəsi aludə etməli idi. Qorəz, özümüzü yamanca işə salmışdıq.

Lakin Marsa tərəf deyil, Yupiterə üz tutduğumuzdan, professorun məlum nəzəriyyələrini götür-qoy etməyə başladıq və bu xüsusda olan ehtimalımız səfərin onuncu günü özünü bir daha doğrultdu.

Professor bizi yanına çağıranda gözümüzə fikirli kimi dəyirdi. Hətta tam çəkisizlik şəraitində belə, təkəbbürünü saxlayır, yaxındakı asma qaytanlardan yapışıb özümüzü düzəltməyə səy etməyimizə məhəl qoymurdu. Mən onun fikrindən nə keçirdiyini oxumaq istədim. Əlbəttə, mən yanla bilərdim, lakin güman edirdim ki, o, belə düşünür: "Artıq çox gecdir, iş işdən keçib". Bu halda o, köks ötürdü və adətən, bir şey izah etməyə hazırlaşarkən olduğu tərzdə aramlı, alçaq səslə sözə başladı:

– Yerdən ayrıldığımız müddət ərzində başım o qədər qarışıq olub ki, səfərimizin məqsədi barədə sizə bir söz deməyə əlimə imkan düşməyib. Yəqin ki, özünüz də bu barədə müəyyən qənaətdəsiniz, deyilmi?

– Bəli, – deyər Bill dərhal cavab verdi.

– Buyurun, deyin, – deyər professor qərribə parıltı yaranmış gözələrini mənim yoldaşıma dikdi. – Hər halda, sizlərin də mülhizəsini bilmək pis olmazdı.

Mən həmin saat Billi dayandırmaq istədim, lakin çəkisizlik şəraitində bu, elə də asan iş deyildi.

– Görünür, siz qeyri-Yer sivilizasiyası barədə məlum nəzəriyyəyə dair sübut, daha doğrusu, tutarlı bir dəlil tapmaq fikrindəsiniz.

– Bəs sizə məlumdurmu ki, mən bu axtarışı niyə məhz Yupiterdə aparmaq istəyirəm?

– Düzünü desəm, yox. Ehtimal edirəm ki, onun peyklərindən birində nə isə tapmağa ümid edirsiniz.

– Əla, çox əla. Bilirsinizmi, ordakı on beş peykin ümumi səthi Yer səthinin yarısı qədər var. Bilmək istərdim ki, sizcə, tədqiqatçılara onların məhz hansından başlamaq daha münasib olardı?

Billi tərəddüdlə professorla baxdı və onun rixşəndə keçdiyini zənn etdi.

– Astronomiyadan yaxşı başım çıxmır, – deyər o bildirdi, – ancaq peyklərdən dördü çox iridir. Mənə qalsa, elə məhz onlardan başlardım.

– Xatırlatmalıyam ki, İo, Avropa, Qanimed və Kalisto ad adlanan bu ayların hər biri elə Afrika qitəsi böyüklükdə olar. Siz işə onların adlarının əlifba sırası ilə olan ardıcılığı ilə başlayardınızmi?

– Xeyr, – deyər Bill dodaqaltı mızıldandı. – Mən Yupiterə yaxın olanından başlayar və getdikcə xaricə doğru hərəkət edərdim.

– Sizin mühakimələrinizə qulaq asmaq ancaq əbəv vaxt itkisidir, – deyər professor səbirsizlik əlaməti biruzə verdi. Görünür, o, öz nitqinə başlamağa tələsirdi. – Əslində, siz səhv edirsiniz. Biz heç də ən iri peyklərdən başlamayacağıq. Onlar fotoqrafik yolla fəzadan səhih tədqiq edilmiş və belə bir nəticə hasil olmuşdur ki, bu peyklər arxeoloji nöqteyi-nəzərdən heç bir əhəmiyyət kəsb etmirlər. Biz bu vaxtdək heç bir tədqiqatçının ayağı dəymədiyi bir yerə gedirik.

– Olmaya, Yupiterin önünə enəcəyik? – deyər mən də özümü saxlaya bilmədim.

– Siz allah, bir dayanın görək. Əlbəttə, biz aqlımızı itirməmişik. Ancaq hər halda, ona indiyə qədərki ekspedisiyalara nisbətən daha çox yaxınlaşacağıq.

O, fikirli halda susdu.

– Bilmiyəm, təsəvvür edə bilərsiniz ya yox, amma çox maraqlıdır ki, Yupiter dəhşətli dərəcədə böyük cazibə qüvvəsinə malik olduğundan, peykləri onun ətrafına son dərəcə iti sürətlə dövrə vururlar. Onların arası ilə hərəkət etmək olduqca çətin işdir. Planetə ən yaxın peykin sürəti təqribən Yerinki qədər olduğundan, Qanimedin üzərindən qalxıb onun səthinə qonmaq üçün gəmimizin qət edəcəyi məsafəyə, Yerdən Veneraya uçuş zamanı lazım olduğu qədər yanacaq sərf ediləcək. Halbuki, bu məsafəyə vur-tut sutka yarım vaxt işlənəcək. Budur, indi biz həmin səfərə çıxmışıq. Bu işə başlamaq ona görə çətin idi ki, qabaqcadan heç kəs deyər bilməzdi ki, bu qədər qorxulu və bəla başa gələn bir işin müqabilində məhz nə qazanmaq olar. Həm də Yupiter Beşin diametri cəmi-cümlətən otuz kilometr olduğundan, indiyədək bir o qədər də diqqəti cəlb etməmişdir. Bir çox tədqiqatçılar, hətta heç kənər tərəfdəki peyklərə belə enmək üçün yanacağa qıymamışlar.

– Bəs elə isə bizə nə düşüb ki, onu havayı yerə israf edək? – deyər mən səbirsizlik etdim. Tutduğumuz iş mənə qaz ovuna tüfəngsiz çıxmaq qədər mənasız göründü. Halbuki həmin vəziyyətdə ovçunu əsla heç bir təhlükə gözləyə bilməzdi.

Boynuma almalıyam ki, o vaxt professorun nəzəri mülhizələrində qetiyyən inanmırdım. Əlbəttə, onun öz sahəsində parlaq bir mütəxəssis olmasına sözüm yox idi, amma fantastik ideyalar elm adamını bu dərəcədə aludə etməməli idi. Hər halda, ehtimal o qədər zəif, son nəticə isə o dərəcədə ağlaşılmaz idi ki, bu işə şübhə ilə yanaşmamaq mümkün deyildi.

Yəqin ki, siz ilk Mars ekspedisiyasının birdən-birə iki qədim sivilizasiyanın qalıqlarına təsadüf etməsinə nə qədər heyrləndiyinizi indi də xatırlayırımsız. Hər ikisi son dərəcə yüksək inkişaf səviyyəsinə çatmış və beş milyon il bundan qabaq məhv olub getmişdi. Bunun səbəbi hələ də müəyyən edilməyib. Onların bir-biri ilə müharibə etməsi istisna olunur, çünki hər iki irq dostcasına yanaşı yaşamışdılar. Bunlardan biri həşəratə bənzəyən, digəri isə sürünənlər xatırladan görünüşə malik olmuşlar. Görünür, həşəratkimilər Marsın öz yerli nəslə olmuşlar. Sürünənlər şəklinə olan xalq isə onları "X mədəniyyət" də adlandırırlar) sonradan varid olmuşdur.

Hər halda, professor bu fikri müdafiə edirdi. Onlar fəzaya uçuş işinin sirlərinə bələd olmuşlar. Bunu Merkuriyə tapılan qoribə yeraltı şəhərlərin qalıqları təsdiq edir. Forster belə hesab edirdi ki, bütün kiçik planetlərdə koloniyalar salmağa cəhd göstərmiş bu təbəddülat, cazibənin güclü olmasına görə, Yerdə və Venerada bu işə nail ola bilməmişlər. Professoru çaşıdıran şeylərdən biri də "X mədəniyyət"inin Ay üzərində heç bir izinin tapılmaması idi. Bununla belə, o, əmin idi ki, belə bir kəşf ancaq zamanın işidir və tez-gec mütləq olmalıdır.

"X mədəniyyət" barədə bir qədər düzəlişə məruz edilmiş nəzəriyyə buna əsaslanırdı ki, onun əsas məskəni kiçik planet və ya peyklərdən birində olmuş və onların Marsa gəlişi, Günəş Sistemi tarixində yeganə yüksək şüurlu irq olan marslılarla ünsiyyətə girmək məqsədi ilə əlaqədar olmuşdur. Həmin xalq Mars əhalisi ilə bir vaxtda ölüb getmişdir. Bu halda professor Forsterin nəzəriyyəsi daha cəsarətli xarakter daşıyır: o, əmindir ki, "X mədəniyyət" Günəş Sistemində kosmosun əngin dərinliklərindən gəlib çıxmışdır. Həmin ehtimala heç kəsin inanmaması onu məyus etsə də, əslində ruhdan salmırdı. Bu isə onunla bağlı idi ki, o, azlıq tərəfdə olduqda özünü daha xoşbəxt edən adamlar qəbiləndən idi.

Professorun öz nəzəriyyəsini bəzə aydınlaşdırdığı müddətdə mən oturduğum yerin yanında olan illüminatordan Yupiteri görə bilirdim. Bu, çox gözəl bir mənzərə idi: mən artıq ekvatorial bulud qurşaqlarını seçə və planetin lap yaxınlığında kiçik ulduzlar kimi nəzərə çarpan üç peykini müşahidə edə bilirdim. Mən bunlardan hansının, ilk dayanacaq kimi bizə xidmət edəcək Qanimed olduğunu ayırd etmək istəyirdim.

— Əgər diqqətiniz məndədirsə, deyə bilərəm ki, nə üçün belə uzun bir səyahət yolu seçmişik, — deyə professor davam etdi. — Yəqin ki, keçən il mənim Merkuriyəki xarabalıqlarda xeyli müddət tədqiqat işi aparmağımdan xəbəriniz vardır və bu haqda London universitetinin iqtisad fakültəsinin "Elmi xəbərləri"ndəki qeydlərimi oxumamış deyilsiniz. Bu barədə mənə çox müraciət etmişlər. Amma bir məsələ var ki, həmin xüsusda mən nə yazmış, nə də kimşəyə bir kəlmə demişəm.

Merkuriyə axtarışlar zamanı "X mədəniyyət"inin mənşəyi barədə mühüm bir dəlilə təsadüf etmişəm. Bu sahədə özümü summağa məcbur etsəm də, səfər xərcləri barədə tələbələrime istehza edən doktor Hyuson kimi kütəbənlər sobir kasamı az qala daşıdımışdılar. Lakin heç şübhəsiz ki, başqalarını duyuc salıb, özümdən əvvəl bura gəlməsinə imkan verə bilməzdim.

Merkuriyə tapdığım şeylər arasında Günəş Sisteminin bizim günlərimizə qədər yaxşı hişf olunmuş bir sxemi də vardı. Bu, heç də kosmik ideyalarla eyni dərəcə yaxşı silahlanmış hər iki xalqın — əsl marslıların və "X mədəniyyət"i nümayəndələrinin fəza motivləri haqqında ilk əşyayi-dəlil deyildi. Ancaq sxemdə müxtəlif planetlərin, o cümlədən Mars və Merkuriyin qarşısında qoribə işarələr qoyulmuşdu. Elə bilirdim ki, həmin sxem mühüm tarixi əhəmiyyətə malikdir. Bu barədə ən cəlbədiri iş ondan ibarətdir ki, cüzi ölçülü Yupiter Beşə — ilk baxışda əhəmiyyətsiz görünən bu xırdaca peykə sxemdə böyük əhəmiyyət verilmişdir. Əminəm ki, "X mədəniyyət"inin sirrinin açarı burada gizlənib və odur ki, onu müəyyənləşdirməyə gedirəm.

Professorun açığa bizə bildirdiyi əhvalatın Billi və mənə nə dərəcədə mütəəssir etdiyi yaxşı yadımdadır. Bəlkə də, "X mədəniyyət"dən beşinci peyk üzərində müəyyən izlər tapılacaqdı və onları üzə çıxartmaq, əlbəttə, maraqlı bir iş idi, ancaq bunun professorun düşündüyü qədər əhəmiyyətli olacağını ağılınız çətin kəsirdi. Ehtimal ki, marağımızın azlığı onu ruhdan salmaya bilməzdi. Əgər bu, həqiqətən, belə olmuşdusa, təqdir onun özündə idi. Sonradan xəbər tutduğumuz kimi, o, bizdən hələ bəzi şeyləri də gizlədirmiş.

Təqribən bir həftə də ötdükdən sonra ən böyük peyk olan Qanimedə endik. Ayların içərisində yalnız Qanimeddə daimi baza fəaliyyət göstərirdi. Burada rəsədxana və geofiziki stansiya vardı ki,

onun xidməti heyəti əlli alimdən ibarət idi. Onlar Yerdən gəlmiş adamlarla görüşə çox şad olsalar da, orada çox dayanmadıq. Professor yanacaq ehtiyatını təzələyən kimi hərəkət etmək əzmində idi. Beşinciye uçuşumuz təbii maraq doğursa da, professor bu barədə danışmaq fikrində deyildi. Bu halda o, bizi də gözəndən uzağa buraxmağı unutmurdu.

Hər barədə, Qanimed çox maraqlı yer idi və biz qət etdik ki, qayıdan baş onunla daha ətraflı tanış olaq. Ancaq jurnalda bu barədə məqalə yazacağımıza mühərrirlər qarşısında söz vermiş olduğundan, indi həmin peyk barədə daha heç nə deməyəcəyəm (İstəsəniz, gələnlə yaz "Nəvqeyşnal Astroqrafiks" jurnalına baxa bilərsiniz).

Qanimeddən beşinci peykə sıçrayış düz gün yarım çəkdi. Bu halda, saatbasat üfünün daha çox hissəsini tutan Yupiter, gətdikcə daha çox yaxınlaşdığımızı müşahidə etmək xoşagəlməz təsir bağışlayırdı. Astronomiyadan yaxşı başım çıxmasa da, səthinə yanaşdığımız nəhəng planetin müdhiş cazibəsini qeyri-ixtiyari olaraq duyurdum. Belə vaxtda hər cür pis hadisələr çox asan baş verə bilər. Əgər yanacağımızı israfçılıqla işlətsəydik heç vaxt Qanimedə qayıda bilməz və azman Yupiterin üzünə çırpılırdıq.

Qəzəbli tufan kəmərləri ilə əhatəyə alınmış azman kürənin qarşımızda açılan görünüşünü təsvir etməkdə acizlik çəkirəm. Əslində, mən buna cəhd göstərmişdim, lakin ədəbi mühitə bağlı əsərin əlyazması ilə tanış olan dostlarımdan biri onu ixtisar etməyi məsləhət bildi (Belə dostları mənə çox təkliflər etmişdi, əgər onların hamısına əməl etsəydim, yaqın ki, heç bir hekayə alınmazdı).

Xoşbəxtlikdən, bu vaxta qədər Yupiterin o qədər rəngli şəkilləri dərc edilmişdi ki, şübhə yoxdur ki, siz onlardan heç olmasa bəzilərinə görməmiş deyilsiniz. Bəlkə, hətta siz həmin o şəkli də görmüşünü ki, sonra nəql edəcəyimi belələrin səbəbkarı elə o olmuşdur.

Nəhayət, Yupiter öz böyüməsinə ara verdi. Özümüzü beşincinin orbitinə saldıq və tezliklə, bu xırdaca peykin, planetə baxan tərəfinə qonduq. Biz hamımız şturmanın otağında sıxlaşıb, son mənzilimizin ilk mənzərəsinə görməyə münəzir idik. Nəhayət ki, biz buna müvəffəq olduq. Bill və mən dəhlizə atıldığımızda özümüzün irəlilədiklərin kürəkləri arasından irəliyə yol açmaq istədik. Bizim sürücümüz Kinqsley Serl öz idarəetmə pultunda pozulmaz bir təmkinlə əyləşmişdi. Mühəndis Erik Fulton fikrli halda bığları gəmirir və aradığı yanacaq barədə məlumat verən əqrəblərə

nəzər salırdı. Toni Qrovz isə nəvqəsiyə düymələrini lazımi ardıcılıqla basmaqla son işləri görürdü.

Professor həmin dəqiqələrdə sanki teleskopun tərəssüd borusuna yapışmışdı. Birdən-birə o, həmin işdən ayrılaraq içini çəkdi. Bir an keçməmiş o, işarə ilə şturman Serli yanına çağırırdı və teleskopa baxmasını təklif etdi. Sonra Serl də Fultonu çağırırdı, sonra onu Qrovz əvəz etdi. Tezliklə, işdən hali olmaq üçün bizə də növbə çatdı.

Düzü, nə görəcəyimi qətiyyənlə ağıma gətirmədiyimdən, əvvəlcə çaşıb qaldım. Qarşımda asılıb qalmış xırdaca, yumru peykin Yupiterin ziyasından işıqlanan tərəfi diqqəti cəlb edirdi. Başqa heç bir şey yox idi.

Gözüm teleskopa alışdıqdan sonra mən peykin üzərində düzgün xətlər ayırd etdim. Yer kürəsinin maketindəki uzunluq və en dairələri kimi, peykin səthi həndəsi dəqiqliklə bərabər hissələrə bölünmüşdü. Görək ki, mən təəccübümdən fit çalmışdım. Çünki Bill həmin anda mənə kənara itələyib yerimi tutmuşdu.

Yadıma düşür ki, sonrakı anda üzünə suallar yağdırdığımız professor özünü xeyli tələbbürlü tutmuşdu.

– Əlbəttə, – o izah etdi, – bu, mənə sizin qədər təəccübləndirə bilməz. Merkuriyə təsadüf etdiyim dəlillərlə yanaşı, başqa izlər də vardı. Qanimeddəki rəsədxanada olan bir dostuma sirrimi saxlayacağına və icirtdikdən sonra onu, bu son həftələrin gərgin müşahidələrə aparmağa sövq etdirmişəm. Astronom olmayan hər bir kəsi belə bir hal təəccübləndirməməlidir ki, həmin rəsədxana heç vaxt peyklərlə məşğul olmamışdır. Qüvvətli müşahidə cihazları uzaq qalaktikalara və dumanlıqlara yönəldilmiş, kiçikləri isə daim Yupiterə tərəf tuşlanmışdır.

Beşinciye aid nə vaxtsa görülən iş yalnız onun diametrinin ölçülməsi və bir neçə fotosunun alınması olmuşdur. Onların keyfiyyətləri aşağı olmasaydı, bizim indicə kəşf etdiyimiz xətləri orada mütləq görürdilər. Ancaq dostum Louson mənim xatirimə yüz santimetrlik reflektorun arxasına keçdikdə, onları seçə bilmişdir. Beşincinin diametri cəmi otuz kilometr olsa da, öz ölçüsünə görə parlaqlığı xeyli çox idi. Müqayisə üçün onun işıq öskətmə gücünü, yəni albeddir nədir...

– Albedo demək istəyirsiniz?

– Hə, Toni, çox sağ ol. Onun albedosunu planetin başına dolanan digər ayların öskətmə dərəcəsi ilə müqayisə etdikdə bu nəticə-

yə gəlmək olurdu ki, o, qaya parçasından daha çox, cilalanmış metalı andırır.

– İndi məsələ aydındır, – deyə mən əlavə etdim. – “X mədəniyyət”inin nümayəndələri Merkuridə saldıqları məskən kimi, Beşinci də zahiri qabıqla örtmüş, yalnız bu dəfə işi daha iri miqyasda görmüşlər.

Professor təəssüflə mənə tərəf baxdı:

– Siz hələ də işin nə yerdə olduğunu ağılınıza gətirə bilmirsiniz!

Nəhəng metal kürənin üzərinə biz üç saatdan sonra endik. İllüminatorlardan baxdıqda, ətrafımdakıların mənə də bir növ cırt-danlıq əhvali-ruhiyyəsi aşıladığını hiss etdim. İndi özüm də yalnız neftlə dolu olan çənin ağzında gəzən qarışqaya bənzərdə bilərdim. Hətta Yupiterin nəhəng cizgiləri də kara yetə bilmirdi. Professorun həmişəki təkəbbürü isə indi ehtiramlı bir qorxunu andırırdı.

Peykin səthi tamamilə sivri deyildi. Qalın metal lövhələrin qaynaq yerləri olan xətlər müxtəlif istiqamətlərdə uzanıb gedirdi. Bu tikişlər elə fəzadan bizim müşahidə etdiyimiz həmin düzgün cizgilər idi.

Təqribən dördə bir kilometr məsafədə kiçik təpəyə oxşayan bir çıxıntı gözü dəyirdi. Peyki aralıdan diqqətlə tədqiq edərkən həmin çıxıntını da nəzərdən qaçırtmamışdıq. Bu, peykin proyeksiyasına daxil olan altı çıxıntıdan biri idi ki, onların ikisi qütblərdə, qalanları isə bir-birindən bərabər məsafələrdə ekvator boyu yerləşmişdi. Bu çıxıntıların metal zirehin altındakı dünyaya açılan girişlər olmasına heç bir şübhə yox idi.

Bəzi adamlara elə gələ bilər ki, fəza libasında zəif cazibəli havasız planetiyyətin üzərində gəzmək bir növ əyləndirici məşğuliyyətdir. Ancaq əslində bu, belə deyildir. Həmin vəziyyətə düşən hər kəs o qədər işin qayğısına qalmalı, o dərəcədə ehtiyatlı olmalıdır ki, buna bütün diqqət, bütün imkanlar səfərbər edilir, əsəblər sim kimi tarıma çəkilir. Hər halda, mən özüm buna şəxsən əmin olmuşam. Qeyd etməliyəm ki, şlüz kamerasından bayıra addımıma basanda elə bərk təpəş keçirdim ki, hələ ömrümdə bu cür hal nə olduğunu bilməmişdim.

Beşincinin cazibəsi o qədər cüzi idi ki, onun üzərili yerimək söhbəti bir kənara qoyulurdu. Biz eynilə alpinistlər kimi özümüzü ümumi bir kəndirə bənd edərək, aramızda kiçik reaktiv mühərriklərimizlə özümüzü peykin səthinə tərəf itələyirdik. Bu cihaz tapança kimi xırda atəşlər açırdı. Daha təcrübəli astronomlar sayılan Fulton

və Qrovz dəstənin əvvəlində və sonunda irəliləyir, ortadakı naşı adamların hərəkətlərini tənzimləyirdilər.

Nəzərdə tutduğumuz obyektə yetişməyimizə qədər cəmi bir neçə dəqiqə vaxt keçdi. Perimetri bir kilometrə yaxın olan bu nəhəng çıxıntını mən, bütöv bir fəza gəmisini öz daxilinə qəbul edə bilən giriş kamerası hesab etdim. Bəxtimiz gətirsəydi və nəzarət mexanizmi saz vəziyyətdə olsaydı belə, biz onu necə işlətmək lazım gəldiyini bilmirdik. Bəşəriyyətin bütün tarixi ərzində insan şüurunu bu arxeoloji tapıntı qədər həyəcanlandıracaq ikinci bir şey ağla gətirmək çox çətin idi.

Biz diametrin dördə biri qədər irəliləmişdik ki, qarşımıza metal qabıq üzərində olan bir dəşik çıxdı. O, çox kiçik idi – diametri iki metr ancaq olardı. Bu açıq yerin demək olar ki, düzgün dairəvi formada olması bizi bir qədər çaşdırdığından, əvvəlcə bunun nə olduğunu başa düşmədik. Sonra qulaqlıqda Toninin tanış səsi eşidildi:

– Onu xüsusi olaraq düzəltməyiblər. Görünür, səthi hər hansı bir meteorla toqquşmadan dəşilmişdir.

– Ola bilməz! – deyə professor etiraz etdi. – Dairə olduqca düzgün formalıdır.

Toni tərslik etdi:

– İri meteorlar şaquli şəkildə çırpılarda həmişə dairəvi dəlik açır. Kəsiyin kənarlarına fikir verin. Burada partlayış kimi bir halın izləri qalmışdır. Yəqin ki, meteor və metal səth dərhal buxarlanmışdır. Odur ki, onların tikələrini tapa bilmərik.

Kinqsley də söhbətə qoşuldu:

– Siz bilən, belə bir hadisə nə vaxt baş verə bilərdi? Nə qədər vaxtdır ki, o, buradadır? Beş milyon ilmi? Elə isə başqa toqquşmalarla da izlərinə burada təsadüf etməliyik.

– Bəlkə də, siz haqlısınız, – deyə mübahisəni böyütməyə sövq edən professor əlavə etdi. – Ancaq buradan içəri əvvəlcə özüm keçəcəyəm.

– Yaxşı, – deyə Kinqsley razılaşıdı. Belə bir vəziyyətdə bir kəpitə kimi son söz demək hüququ ona məxsus idi. – Sizə iyirmi metr uzunluğunda kəndir verəcəyəm və özüm də dəliyin kənarında əyləşəcəyəm ki, sizinlə fasiləsiz radio rabitəsi saxlayım. Əks təqdirdə, bu qabıq sizin siqnalınızı özündən xaricə buraxmaya bilər.

Bəlaliklə, Beşinciyə daxil olan ilk adam professor Forster oldu. Biz Kinqsleyi sıx dövrəyə aldıq və professorun irəliləyişi barədə dərhal xəbər tutmağa soy göstərdik.

O çox da uzaqlaşmadı. Gözlədiyimiz kimi, bayır qabığın altındakı qat üzərində digər bir dəlik də vardı. Onların arasındakı məsafə, professorun qəddini düzəldib, ayaq üstə durmasına imkan verəcək qədər idi. Onun əlindəki fənərin işığı sütunlara və köməkçi yan direklərə düşürdüsə də, bundan əlavə ətrafda daha heç nə gözə dəymirdi.

Bundan artıq müvəffəqiyyət qazanmaq üçün daha iyirmi dörd intizarlı saat sərf etməli olduq. Həmin müddətin sonuna yaxın professorun, nə üçün partlayıcı maddələrdən istifadə etmədiyimizi soruşduğum indi yadıma gəlir.

Professor tərs-tərs üzümə baxdı.

– Gəmidəki partlayıcı maddələr içi özümüz qarışıq bütün bu dəm-dəsgahın külünü göyə sovurmağa tamamilə kifayət edir. Amma hər hansı bir başqa yol varsa, zədə vurmaqdan özümü saxlamağa çalışacağam.

Bu sözlər məni səbrimi basmağa çağırırsa da, onun təmkininin səbəbi mənə keyli sonra aydın oldu. Əgər iyirmi il bu məqsəd uğrunda böyük həvə ilə tədqiqat işləri aparmışdysa, bu bir neçə günün onun üçün nə mənası ola bilərdi?

Fəaliyyətimizin ilkin mərhələsində əl atdığımız bir çox üsullardan yalnız Bill Houkinzin cəhdi uğurlu oldu. Bu xırdaca dünyanın şimal qütbü yaxınlığında o, Beşincinin hər iki qabığını yarmış meteorun açdığı yüz metrə yaxın diametrlə bir dəliyə təsadüf etdi. İşin uğurluluğundan, əbədiyyət qədər uzun bir müddət ərzində həmin kraterə düşmüş ikinci, daha xırdı bir səma daşı on daxili üçüncü divarı da deşmişdi. Həmin dəlik elə fəza kostyumunda olan bir adamın keçə bilməsinə ancaq imkan verəcək ölçüdə idi. Vaxt itirmədən, öz mövqelərimizə uyğun bir ardıcılıqla içəri daxil olduq.

Çətin ağılım kəsir ki, tale güzarı, Müqəddəs Pyotrun¹ məqbərəsi üzərindəki gümbəzin təğləri altında asılmış şəkəklərə bən-zəyən, hörümçək torunu andıran bu əsrarəngiz şəkəklər qədər böyük təsir bağışlayacaq bir yerə sala. Biz birçə onu bildirdik ki, hərəkət etdiyimiz mühit boşdur. Lakin onun böyüklük dərəcəsini təsəvvür etməyə çətinlik çəkirdim, çünki fənərlərimizin işığı bizi məsafə duyğusundan məhrum edirdi. Bu havasız, tozsuz mağarada

¹ Romada yerləşən və dünyanın ən böyük məbədi tikintisi sayılan bu kilonin inşasına məmər Bramantinin layihəsi üzrə 1506-cı ildə başlanmışdır. 1546-1564-cü illər arasında onun qübbəsi altında Mikelaçelo işləmişdir.

fənərlərimizin şüaları əriyib itir, yalnız başımızın üzərindəki divara düşdükdə oynayan işıq dairələri kimi gözümüzə dəyirdilər. Divarları biz “aşağı” adlandıрмаğı qərara aldığımız. Uzaq məsafəyə işıq salarkən hər dəfə tutqun parıldıdan başqa heç nə aydın etmək mümkün olmurdu.

Çox ləng bir surətdə bu xırdaca aləmin cüzi qavatasıyasının təsiri ilə ayaqlarımız döşəməyə toxundu və bu halda, biz təhlükəsizlik kəndirlərini bir daha qaydaya salmağı unutmadıq. Başımın üzərində içəri keçməyimizə imkan vermiş doliyin zəif ziyasını görə bildirdim. O, çox uzaqda olsa da, aydınca seçilirdi.

Saat kəfiri kimi etəklə yelləndiyim və yoldaşlarımın orabura işıq salmalarına tamaşa etdiyim müddətdə qəflətən beynimə ağıllı bir fikir gəldi. Həminin eyni bir kəndirə bənd edildiyini unudaraq, yerimdən sıçrayıb, özüməndən asılı olmadan bağurdum:

– Professor, mən bunun planet olmasına qətiyyənlə inanmıram. Biz fəza gəmisindəyik!

Sonra özümü ələ aldım və hiss etdim ki, axmaq hərəkət etməmişəm. Araya anı, lakin gərgin sükut çökdü. Sonra birdən-birə ələ bil ki, qurbağa gölünə daş atıldı: hamı eyni zamanda mübahisəyə başladı. Professorun amirənə səsi höcətəşənlərin üzərinə sanki su ələdi və mən onun həmin kefinin kökəldiyini, həmin də heyətləndiyini duydum.

– Siz tamamilə haqlısınız, Cəf. Bu, həqiqətən “X mədəniyyət”ini Günəş sisteminə gətirib çıxartmış gəmidir.

Səyyahlardan kim isə buna etiraz etdi. Görək ki, həmin adam Erik Fulton idi.

– Ağlasız işdir. Otuz kilometr diametrində də gəmi olar?

– Sən buna heç də təəccüblənməməlisən, – deyən professor hey-rətamiz bir təmkin nümayiş etdirdi. Bəs ulduzlararası boşluğu keçmək istəyən bir sivilizasiya, başqa necə hərəkət etməlidir? Axı belə uçuşlar, adətən, əsrlərlə vaxt çəkir. Odur ki, onun içərisində bir-birini əvəz edəcək nəsilərin öz inkişaflarını davam etdirə bilmələri üçün, yalnız ən azı belə bir ölçülü mühitdə həyat üçün zəruri olan hər bir şeylə təmin olunmaq mümkündür. Maraqlıdır, görəsən, onlar bizimkənə gəlib çıxana qədər neçə Günəş sistemində baş çəkmiş və nə kimi nailiyyətlərlə üzləşmişlər? Görünür, bir planetdən digərinə səyahət üçün onların daha xırdı gəmiləri olmuş və şübhəsiz ki, ana gəmini haradasa saxlamaq barədə düşüncələr. Odur ki, bu ən iri

planetin ən yaxın orbiti onlar üçün tamamilə təhlükəsiz və rahat bir park rolunu oynamışdır. Bu yerin seçilməsi çox məntiqli bir işdir. Əgər onların gəmisi birbaşa günəşətrafi orbitə salınsaydı, planetlərin qarşılıqlı cazibə təsirindən o, istiqamətini dəyişə və itə bilərdi. Burada isə, belə bir hal istisna olunurdu.

– Bura baxın, professor, – deyən kim isə onun sözünü kəsdi, – bütün bunları hələ Yeri tərk etməyimizdən daha əvvəl də ehtimal edirdinizmi?

– Ümid edirdim. Bütün dəlillərin də yönümü bu cavaba tərəf idi. Düzdür, heç kəsin nəzərinə çarpmasa da, həmişə Beşinci peykə anomaliya duyulurdu. Nə üçün bütün digər kiçik aylar bu, ən xırda peykə nisbətən planetin səthindən azı yetmiş dəfə aralı idilər? Astro-nomik nöqteyi-nəzərdən bu, bir o qədər də əhəmiyyətli hal olmasa da, bizim söhbətimiz üçün çox mühüm bir mövzudur. Hələ qabaqda bizi çox böyük işlər gözləyir.

Elə bilirdim ki, açdığımız sırr əsrin keşfi olacaq. Yeddi nəfərdən ibarət olan ekspedisiyamız hələ indiyə qədər tarixin görmədiyi ən cəhaşşümul bir arxeoloji nailiyyətlə üz-üzə durmuşdur. Çox balaca olsa da, hər halda həqiqi olan bu dünyada ciddi tədqiqatlara başla-mağımızı gözləyir. Ancaq aparacağımız iş cəld və səthi kəşfiyyat xarakteri daşıyacaq. Çünki buradakı materialları səhif bir surətdə mənimsəmək üçün Yer tədqiqatçılarının bir neçə nəslinin səyi lazım gələcək.

İlk addım burada yerləşdirdiyimiz qüvvətli işıq mənbəyinə gəmidən elektrik xətti çəkmək oldu. Bu, bir növ mayak rolunu oynama-lı və metal kürenin içərisində itə bilməyimiz ehtimalını aradan qaldırmalı, həmçinin peykin daxilini qismən işıqlandırmaqlı idi (Həttə indinin özündə də mən Beşincini gəmi adlandırmağa cətinlik çəki-rəm.). Sonra dəliyin yanından aşağıya – kürenin mərkəzinə doğru kəndir buraxdıq. Onun uzunluğu bir kilometrə yaxın olsa da, çəki-sizliyə yaxın olan şəraitdə belə bir eniş təhlükəli deyildi. Zərbə-lərdən yaranan zəif silkələnmələrin qarşısını uzun elastik əsalarla asanlıqla alırdıq.

Beşinci peykəki möcüzələrin hamısı barədə burada təfərrüatlı şəkildə söz açmaqla vaxt almaq fikrində deyiləm. İndi bu mövzuya kifayət qədər şəkillər, xəritələr, kitablar vardır (Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, mənim özümün yazdığım əsər gələn yay *Sidvik* və *Cekson* nəşriyyatı tərəfindən buraxılacaq.). Bunun əvəzinə, yalnız

metal qabıqlı bu qərribə dünyacyəzin məndə yaratdığı təəssüratı sizinlə bölüşdürmək istərdim. Təəssüflə deməliyəm ki, nəhəng göbələyə oxşayan giriş qapısından daha içəri keçərkən hansı hisslər keçirtmiş olduğum indiyə qədər deyildir. Etimal ki, məni çox böyük heyrat və qorxu bürüdüyündən qalan hər şeyi unutmuşdum. Lakin həmin anları yenidən xəyalıma gətirəndə tükürəm biz-biz olur. Bu mənzərələri heç bir fotosəkillə ifadə etmək mümkün olmazdı. Bu dünyacyəzin sakinlərinin görünüşü bəzlərdən azı dörd dəfə böyük olmaları, doğma planetlərində qravitasiyanın bizdəkinə nisbətən daha zəifliyinə dəlalət edirdi. Onların bir vaxt işlətməmiş olduqları avadanlığın arası ilə hərəkət edərkən özümüzü piqmeylər kimi cılız hiss edirdik.

Biz ilk səfərimiz zamanı düşündüyümüzədən daha dərin qatlara heç vaxt enmədik. Lakin bu ərazinin özündə təsadüf etdiyimiz elmi möcüzələrdən bir çoxunu sonrakı ekspedisiyalar müfəssəl təsvir etmişlər. Tədqiq etdiyimiz kürenin üçqat qabığının içərisində, görünür, nə vaxtsa süni işıq mənbəyi və eləcə də, meteor dəliyin-dən axıb gedənə qədər atmosfer olmuşdur. Heç şübhəsiz ki, Covi-anlar (mən “X mədəniyyət”inin nümayəndələrinə bu adı vermək-dən özümü saxlaya bilmədim) bizə məlum olmayan bir keçmişdə tərk etdikləri həqiqi dünyalarındakı şəraiti burada bacardıqları qədər dəqiq bir surətdə yaratmışlar. Ehtimal ki, burada da gecə və gündüz, həmçinin fəsillər bir-birini əvəz etmiş, yağış və duman effekti olmuşdur. Bəlkə də, onlar özləri ilə xırdaca bir dəniz də götürmüşdülər. Üç kilometr qalınlıqda bəz təbəqəsinə çevrilmiş su hələ də burada idi. Bu yaxınlarda eşitdiyimə görə, onu yenidən elektroliz etməyə və zahiri meteor dəşiklərini qapayıb təmir etdik-dən sonra Beşincinin içərisini təəffüs üçün yararlı hava ilə təmin etməyə başlamaq barədə geniş planlar hazırlanırdı.

Gəlmələrin əməlləri ilə daha yaxından tanış olduqca, bizim ələmlə ilk təmasa hələ beş milyon il bundan əvvəl girmiş bu irqə rəğbətımız daha da artırdı. Başqa bir günəşin şüaları altında yaran-mış nəhəng məxluqlar olsalar da, bu varlıqlarla insanlar arasında uyğunluq çox idi. Bu iki irqin bir-birini itirməsi kosmik miqyasda götürüldükdə çox cüzi olsa da, bəşəriyyət üçün böyük faciə idi.

Məncə, bizim bəxtimiz tarixə düşmüş hər hansı arxeoloqdan daha uğurlu olmuşdur. Fəzanın vakuumu hər şeyi çürüməkdən qoru-muşdu. Çünki Günəş sisteminin planetlərində məskən salarkən onlar

heç də bütün sərvətləri öz qadir gəmilərindən daşıyıb çıxartmamışdılar. Beşincinin divarları arasında hər şey gəminin uzun sürən səyahətinin sonunda olduğu kimi salamat qalmışdı. Yəqin ki, heç vaxt görməyəcəkləri və özləri üçün əbədi itirilmiş olan doğma dünyalarının yadigarı tək bu gəmini həmin astronomlar müqəddəs-cəsinə əzizləmiş, planetlərdə, koloniyalar salarkən, bir gün bu şeylərdən istifadə edə biləcəkləri barədə düşünmüşdülər.

Səbəbindən asılı olmayaraq, burada hər şey öz yerinə idi. Bəzən bu, mənə hətta qorxudurdu da. Elə vaxt olurdu ki, Billin köməyiylə divardakı qravüraların fotoeksini götürürkən, burada vaxtın əbədiyyət qədər hədudsuz olması mənim canıma vicvəcə salırdı. Belə vaxtlarda yan-yörəmə əsəbi halda nəzər salır, qapılardan birinin arasından bədhəybət nəhənglərdən birinin kölgəsi canlanacağından və ani olaraq dayandırılmış işinə sanki yenidən davam edəcəyindən vahimələnirdim.

Dördüncü gün biz rəsm qalereyasına düşdük. Həmin yeri məhz bu cür adlandırmaq olar. Onun başqa bir məqsəd daşması qeyri-mümkün idi. Cənub yarımkürəsini tələsik surətdə tədqiq edən Qrovz və Serl bu kəşf barədə xəbər verəndə bütün diqqətimizi elə məhz ora yönəltməyi qət etdik. İncəsənət hər bir xalqın mədəniyyətini ifadə etdiyindən, biz "X mədəniyyət"inə açarı məhz burada tapacağımızı güman edirdik. Həqiqətən də, ehtimalımızda yanlış idik.

Bu bölmə hətta nəhəng cüssəli yadulduzlu səyahələrin özləri üçün belə, çox möhtəşəm ölçülərə malik idi. Beşincidəki bütün heykəllər kimi, burada nəzərimizi xüsusilə, cəlb edən bir monument də metaldan tökülmüşdü. Aralıdan baxdıqda bura heç də Qotik kilsəsinə xatırlatmaya bilmirdi. Təsədüfi uyğunluqdan istifadə edən bir çox sonrakı yazılarında tədqiqatçılar onu məbəəd adlandırdılar. Lakin covianlarda dini etiqadla bağlı olan hər hansı bir təzahür və ya əlamətə heç vaxt təsadüf olunmadı. Zəhiri bənzəyişə görə onu "İncəsənət məbədi" adlandıranlar, görünür, daha düzgün hərəkət etməmişlər. Çünki bundan sonra daha heç kəs onun adını dəyişdirmək niyyətinə düşməmişdir.

Sayı on ilə iyirmi milyon arasında olan və vahid bir bölmədə yerləşdirilmiş bu eksponatlar, bəlkə də, yaşı insanlığın tarixindən daha qədim olan bu irqin öz inkişafı ərzində keçdiyi bütün dövrlərin nailiyyətini əks etdirirdi. Onunla yanaşı yerləşən kiçik və dəyirmi bir otağa təsadüf etdim ki, ilk növbədə buranı radial isti-

qamətlərdə uzanan altı dəhlizin qovşağı hesab edədim. Mən burada yalnız idim və professorun verdiyi tapşırıqları yerinə yetirən kimi yoldaşlarımın yanına tezliklə qayıtmaq üçün qısa yol seçdim. Qaranlığa qorq olmuş lal divarların yanından keçib irəlilədikcə, fənərimin işığı tavanı yalayırdı. Divarlarda cızılmış dərin bəreyef və cizgilər başımı elə qarışdırırmışdı ki, palatanın döşəməsinə nəzər salmağı əsla ağılıma gətirmirdim. Sonra gözlərimə iri bir heykəl sataşdı və mən dərhal işığı onun üzünə yönəltdim.

Yaxşı qalmış bu əzəmətli incəsənət əsərini görən kimi onun ön nadir və misilsiz bir tapıntı olduğunu dərhal dərk etdim. Bütöv və zədələnməmiş olduğundan, o, məni son dərəcə valeh etdi. Bəxtimdən, covianların nə kimi bir görünüşə malik olduqlarını əyani surətdə ilk dəfə görmək xoşbəxtliyi mənim qismətimə düşməli imiş. Çünki qarşımdakı, heç şübhəsiz ki, mahir bir sənətkar tərəfindən canlı nümunə əsasında yaradılmış bir əks idi.

Zərif quruluşlu və sürünənlərə məxsus olan baş mənə tərəf yönəlmiş, donuq gözləri düz üzümə baxırdı. Əllərindən ikisi sanki ümidsizcəsinə sinəsində çarpazlanmışdı. Digər iki qabaq ətrafı ilə, vəzifəsi bizə naməlum olan bir cihaz tutmuşdu. Kenqurununki kimi uzun və güclü quyruğu gövdənin müvazinətini təmin edən bir vasitə tək döşəmənin müəyyən bir hissəsini tutmaqla, bu əcayibin görünüşünü tamamlayırdı.

Nə bədən, nə də ki, üz hissəsində insana hər hansı bir bənzəyiş tapmaq əsla mümkün deyildi. Burun pərləri əvəzinə, boyun hissəsində qəlsəmələrə oxşayan yarıqlar vardı. Fiqur mənə son dərəcə dərin təsir bağışladı. Zamanın sədlərini aşmış bu sənətkarlıq nümunəsi olmasaydı, mən belə görünüşlü məxluqların mövcudluğuna heç vəchlə inanma bilməzdim. "Qeyri-insan, lakin insanana" – professorun verdiyi yekun bu idi. Bu dünyacyəzi yaradanların bir çox əməllərinin məzmununu hələlik dərk edə bilməsək də, başlıca işlərdə onlarla insan nəsli arasındakı ümumilik göz qarşısında idi.

Eynilə, üzündə mimikalar olmayan cv köpəyinin və ya atın gözlərindən onun daxili vəziyyətini anlamaq mümkün olduğu kimi, mənə elə gəldi ki, yaddünyalının simasındakı cizgilərdən onun əhvali-ruhiyyəsini hiss edə bilərəm. Eynilə Doj Loredanonun vaxtilə Bellini tərəfindən çəkilmiş məşhur rəsminə olduğu kimi, mən bu varlığın şəxsiyyətində müdriklik, nüfuz, təmkin və öz qüvvəsinə inam əlaməti duyurdum. Bununla yanaşı, nə isə bir qayğı, hətta kədər

də onun simasına kölgə salmışdı. Sanki bu kədər həmin xalqın çox böyük, lakin əbəs olan bir cəhdi ilə bağlı idi.

Biz heç cür anlaya bilmirdik ki, nə üçün bu heykəl covianların sənətkarlıq əsərləri arasında onların görünüşünü təsvir edən yeganə bir iş idi. Belə qabaqcıl bir irq üçün bu məsələdə tabu qoyula biləcəyini ağla gətirmək çətin idi. Ola bilsin ki, muzeyin divarlarında cızılmış yazıların şifrəsi açıldıqdan sonra biz bu suala cavab tapa biləcəyik.

Ancaq bununla belə, mən həmin heykəlin hansı məqsədə xidmət etdiyini anlamamışdım. Onu burada ucaldarkən həmin varlıqlar, görünür, çox sonralar yolu bura düşəcək hər hansı məxluqlarla öz aralarında bir növ rəmzi körpü salmaq istəmişlər. Bu heykəlin ömrü onların irqinin həyatından daha uzunmüddətli olmuşdur. Heykəlin öz həqiqi ölçülərindən daha kiçik formatda düzəldilməsi isə onunla əlaqədar ola bilərdi ki, onlar gələcəyin bir vaxt Veneraya və ya Yerə məxsus olacağını zənn etmiş və odur ki, buraya gəlib çıxma biləcək varlıqların bədəncə daha kiçik ola biləcəklərini nəzərə almışdılar. Onlara məlum idi ki, ölçü məsələsi də, eynilə vaxtın özü kimi ulduz irqləri arasında maneəyə çevrilə bilərdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra yoldaşlarımla bərabər gəmiyə qayıdarkən, öz kəşfim barədə mümkün qədər tez professoru xəbər verməyə can atırdım. Ancaq mən onu yatmış vəziyyətdə haqladım. Professorun orta yuxu müddətinin Beşincidə olduğumuz günlərdə dörd saatdan artıq ola biləcəyinə inanmadığımdan, belə bir istirahət mənə şübhəli göründü. Yupiterin yumşaq qızılı şüalarının geniş metal səth üzərində bərq vurmaı tezliklə ulduzların sayrıışması ilə əvəz olundu.

– Salam, – deyə Billin səsi şlemofonda eşidildi. – Bu, nə işdir? Nə üçün professor gəminin yerini dəyişdirmişdir?

– Cəfəngiyyat danışma, Bill, – deyə ona acıqlandım. – O elə öz əvvəlki yerindədir.

Sonra mən başımı döndərdim və Billin nə üçün səhv etdiyini başa düşdüm. Bizə baş çəkmək üçün daha bir gəmi peykə enmişdi.

Bir neçə kilometr aralıda duran ikinci planetlərarası fəza nəqliyyatı mənim qeyri-mütəxəssis gözlərimə də bizimkinin tamamilə eyni kimi dəydi. Biz içəri keçmək üçün tələsik şlüz kamerasına daxil olduq və tezliklə xırda gözləri indi daha çox işıldayan professoru müşafirlərin əhatəsində tapdıq. İkrahımıza deyil, təəccübümüzə

səbəb olan cəhətlərdən biri, bu üç nəfərdən birinin qarayanız və olduqca xoş görünüşlü olması idi.

Professor Forster xeyli arxayın tərzdə qonaqları bizə təqdim etdi:

– Bu, mister Randolf Meyzdır, elmi-fantastik əsərlərin tanınmış müəllifi. Elə bilirəm, onun kitablarını oxumamış deyilsiniz. Bu isə...

– o, Meyzə tərəf baxdı: – Dostlarınızın adları yaxşı yadımda qalmadı.

– Mənim şturmanın Donald Hopkins və katibim Marianna Mitçel.

“Katib” sözündən əvvəl edilən ani pauza məni müəyyən nəticələrə gətirdi. Başımı qaldıranda, Bill ilə nəzərimiz qarşılaşdı. Bir-birimizi həmişə sözsüz başa düşdüyümüzdən, sanki onun öz ürəyində: “əgər sən də başından mündəki fikirlər keçirsə, onda utanım yerinə” dediyini ehtimal etdim.

Meyz ucaboy, solğun bənizli, saçları seyrəlməyə başlayan, xeyirxah görünüşlü və hamı ilə tez dil tapmağı bacara bildiyi dərhal hiss olunan bir adam idi.

– Elə bilirəm ki, heyrətinizi bizimlə bölüşdürsəniz, işinizə marağınız heç də soyumaz, – deyə o, lüzumsuz bir canfəşanlıqə yol verdi. – Ağlıma gəlməzdi ki, buraya mündən daha əvvəl bir kimsə ayaq basa bilər. Eləcə də burada bütün bunlara təsadüf etmək də tamamilə gözlənilməzdir.

– Sizə bua çəkib gətirən nə olmuşdur? – deyə Eşton səsinə heç bir narazılıq intonasiyası olmamasına diqqət verdi.

– Mən elə indicə professoru bunu izah edirdim. Marianna, zəhmət olmasa, o qovluğu mənə verə bilərsinizmi? Təşəkkür edirəm.

O, bir dəstə nəfis işlənmiş astronomik mövzulu rəsm çıxarıb, bizə payladı. Onlar peyklərdən planetlərin görünüşlərini əks etdirdiklərindən, burada elə də təəccüblü bir şey yox idi.

– Siz əvvəllər də belə şeyləri çox görmüsünüz, – deyə Meyz davam etdi. – Ancaq burada bir fərq vardır. Onlardan üçünə azı yüz il bundan əvvəl çəkmışlər. Onları Çesley Bounstell adlı bir rəssam işləmiş və “Layf” jurnalında hələ kosmik uçuşlar dövründən xeyli əvvəl – 1944-cü ildə dərc etdirmişdir. İndi iş elə gətirmişdir ki, həmin “Layf” məcmuəsi mənə Günəş sisteminə səfərə çıxmağı və həmin rəssamın təxəyyülünün həqiqətə nə dərəcədə uyğun olduğunu yoxlamağı təklif etmişdir. Yubiley nömrəsində nəşirlər bu rəsmlərin reproduksiyaalarını həqiqi fotoqrafiyalarla yanaşı dərc etdirmək istəyirlər. Yaxşı fikirdir, elə deyilmi?

Mən onunla razılaşmalı oldum. Lakin işlər şuluqlaşsa bilərdi. Məncə, professor da bunu nəzərə almalı idi. Sonra mən küncdə sakitcə durmuş miss Mitçelə nəzər saldım və onlara müəyyən güzəşt etmək lazım gəldiyini həmin saat qət etdim.

Vəziyyətdən asılı olmayaraq, digər tədqiqat qrupu ilə görüşmək çox xoş idi. Lakin burada birincilik məsələsi vardı. Şübhəsiz ki, Meyz mümkün qədər tez bir surətdə yerə qayıtmağa can atacaqdı. Burada çəkəcəyi şəkillərə artıq vaxt sərf etməyəcəkdə. Bəlkə də, biz özümüzü onu burada ləngitmək istəyirdik belə, buna nail ola bilməzdik. Bizim özümüzə qalsaydı, əlavə köməkdən heç də imtina etməzdik. Ancaq hər bir işi arxayınca və özümüz bildiyimiz tərzdə görmək istəyirdik. Mən professorun nə qədər nəzakətli olduğuna heyrlənməklə yanaşı, ürəyimə dammış nə işə xoşagəlməz bir iş baş verəcəyindən qorxurdum.

Əvvəlcə diplomatik münasibətlər yağ kimi hamar davam edirdi. Professor gözəl bir tədbirliliyə əl ataraq, bizlərdən hər birimizi Meyzin komandasının bir üzvünə bələdçilik və hamilik üçün təhkim etdi. Tədqiqat qrupunun sayca genişlənməsi işimizin sürətini artırsa da, indi bir-birimizə maneçilik törədəcəyimizə şübhə yox idi.

Meyzin dəstəsinin varid olmasının ertəsi günü professor öz fəaliyyət strategiyasını bizə məlum etdi.

– Ümid edirəm ki, birgə fəaliyyətdən başımız ağrımaz, – deyə onun səsinə bir qədər kinayə duyulurdu. – Ehtimal ki, onlar hələ istəyərlər baş vuracaq və bəyəndikləri şeylərin fotoşekillərini çəkəcəklər. Bəlkə də, buranın sirlərini bizdən əvvəl bəyan edilər.

– Ağlın kəsmir ki, onları ləngitmək üçün hər hansı bir üsul tapa bilək, – deyə Eşton narahatlıqla səsləndi.

– Mən belə bir niyyətə hələ düşməmişəm. Ancaq Beşincidə böyük kəşf etməyim barədə patent qeydə aldırıbmışam. Keçən gecə Qanimedlə radio əlaqəsinə girmişəm. Odur ki, indi mənim bəyanatım artıq Haaqaya¹ çatmış olmalıdır.

– Axı astronomik cisimləri heç kəs özbaşına patentləyə bilməz. Məgər hələ keçən əsrdə Ay ilə bağlı olan əhvalat yadınızda deyildirmi?

¹ Haaqa – Niderlandın əsas şəhərlərindən biridir. Hələ 1899-cu ildə Rusiyanın təşəbbüsü ilə burada ilk beynəlxalq sülh konfransı keçirilmiş və millətlərarası toqquşmaları danışıqlar yolu ilə nizama salmaq məqsədilə Haaqa tribunalı adlanan beynəlxalq məhkəmə yaradılmışdır.

Professor acı-acı gülümsədi.

– Qulağınızda sırğa edib asın ki, mən heç də astronomik cismi ilhaq etmərəm. Mən Dünya Elmi Cəmiyyəti adından onun əmlakının talan edilməsini qadağan kəsməyə çalışıram. Əgər Meyz Beşincidən bir şey aparsa, bu oğurluğa bərabər olmalıdır. Sabah mən ona vəziyyəti ən nəzakətli bir şəkildə izah edəcəyəm ki, tamah ona üstün gəlmək istəyə, işini bilməmiş olmasın.

Doğrudan da, Beşinci peyki qorxu hesab etmək çox ağlabatan bir işə bənzəyirdi, ancaq biz buranı tərk edib gedəndən sonra nə kimi münasibətlər qalxa biləcəyini təsəvvür etmək elə də çətin deyildi. Lakin bu saatin özü üçün professorun müddəəsi bizdən ötrü bir növ fəaliyyət proqramına çevrildi və Meyzin suvenirlər toplamaq barədə mümkün şövqünün qarşısına sədd çəkdi. Həl halda, biz nikbin ehtimallara güvənirdik.

İşin təşkilatı məqamı xeyli vaxt apasa da, deməliyəm ki, öz payıma düşən tərəf-müqabilimin Marianna olmasından və Beşincinin içərisinə edəcəyimiz bir neçə səfərdə məhz özümün ona bələdçilik edəcəyimdən əsla narazı ola bilməzdim. Meyzin buna etirazı olmadı. Burada xoşagəlməz bir cəhət vardısı, o da fəza skafandırı ilə bağlı idi.

Mən bu xanımlı kifayət qədər rahat bir surətdə incəsənət qalereyasına gətirdim və elə bu ilk gəzinti zamanı öz tapıntımları ona göstərdim. O, uzun müddət öz məftun nəzərlərini heykəldən çəkmədi. Yalnız fəanərimin işığını ayrı səmtə yönəldəndə, nəhayət ki, pıçıldadı: – Füsunkardır. Ağla sığdırmaq olmur ki, bir çox milyon illər ərzində burada durub, bizlərin yolunu gözləmişdir. Məncə, siz ona ad da qoymalısınız.

– Mən bunu artıq etmişəm. Ona Qasid adı vermişəm.

– Nə üçün?

– Axı o, bir növ bizə başqa bir sivilizasiyanın salamını yetirməli bir vasitəçini andırır. Onu düzəldən xalq, yəqin ki, bir gün bura başqa məxluqların gələcəyini və bu yeri tapacaqlarını ehtimal etməmişlər.

– Bəlkə də, siz haqlısınız. Qasid adını düşünüb tapmağımıza yalnız qibtə etmək olar. Ancaq sizə elə gəlmirmi ki, bu ad həm şərəf və həm də kədərle səslənir. Bunu hiss edə bilərsinizmi?

Deməliyəm ki, Marianna çox zəkali bir qadın idi. Onun dərhal məni anlaması və göstərdiyim hər bir şeyi cəldliklə qavramasını müşahidə

etmək mənə xoş idi. Ancaq Qasid onu o qədər bərk müəssir etmişdi ki, qaydan baş yolumuzu bir də onun yənindən salmalı olduq.

– Bilirsinizmi, Gek, – deyər ertəsi günü Marianna üzün mənə tutdu. – Siz bu heykəli mütləq özünüzlə yerə aparmalısınız. O, orada böyük sensassiya qoparacaq.

Təbii ki, Meyz də heykəli görmüşdü. Mən bir söz demədən köks ötürdüm.

– Professor da etiraz etməzdi, amma onun çəkisi tondan az olmaz. Yanacağı israf edə bilmərik. Növbəti səfərlərdən birində bunu etmək olar.

Gənc qadın ani olaraq xəyala daldı.

– Axı burada hər şey qov kimi yüngüldür, – deyər o razılaşdı.

– Gəmi Yupiterin cazibəsindən azad olarkən onun çəkisi olduqca çoxalacaq. Ancaq narahat olmağa dəyməz. Biz onu mütləq Yerə çatdıracağıq. Kapitan Serl özü buna böyün olub.

– Heyf ki, onu özümüzlə indi götürə bilmirik, – deyər Marianna nəzərlərin məchul bir nöqtəyə dikdi.

Əgər yola düşməyimiz ərafəsindəki gecə olmasaydı, mən bu söhbəti tamamilə unudacaqdım. O günü biz bütünlüklə yüklərimizi qablaşdırmağa sərf etdiyimizdən, tamam əldən düşmüşdük (Qeyd etmək lazımdır ki, buranı birdəfəlik tərk etmədiyimizdən, növbəti səfərimizdə istifadə etmək üçün bir çox şeyləri burada qoyurduq). Fotomateriallarımızın hamısını işlədib qurtardığımızdan, Çarli Eştounun dediyi kimi, əgər həqiqi covianlarla qarşılaşsaydıq, ölimiz tamam yalın qalardı. Zənnimcə, hamımız dilə gəldiyimizdən, bir qədər dincəlib özümüzlə gəlmək, yaddünyalıların mədəniyyətinin bəyrimizi tutmuş güclü təəssüratını mənimsəyib zehnimizdə həzm etmək arzusundaydıq.

Meyzin gəmişi “Henri Lüs”¹ də starta, demək olar ki, hazır idi. Biz eyni vaxtda yola düşməli idik və bu cür razılığın alınması professoru tamamilə təmin edirdi. Çünki o, heç cür Beşincini Meyzə etibar edib gedə bilməzdi.

Hər iş yeribəyər edildikdən sonra çəkilmiş lentləri gözəndən keçirtməyə başladım və birdən-birə altı çarx çəkilmiş plyonkanın yerində olmadığını müəyyən etdim. Bunlar İncəsənət məbədidəki divar

yazılarını müfəssəl surətdə əhatə edən mühüm fotolar idi. Bir qədər götür-qoy etdikdən sonra mənə elə gəldi ki, ehtiyatsızlıqla onları məbədi rəflərinin birində gizlətmişdim ki, axırda toplayıb yığışdırım.

Hərəkətə gəlməyimizə hələ bir qədər vaxt qaldığından və professorla Eştounun uçuş ərafəsində dincəlmələrimdən istifadə etməyi və materialların ardınca gizlincə gəmidən çıxmağı qət etdim. Lentləri hara qoyduğumu dəqiq yadına sala bilməyimə görə onları əldə etmək üçün cəmi otuz dəqiqə vaxt lazım olduğunu təxmin etdim. Gəmini tərk edərkən, hər ehtimala qarşı, hara və nə üçün getdiyimi Billə izah etdim.

Məlum işdir ki, artıq projektorlar yığışdırılmış və Beşincinin içərişi, adamın canına üşütmə gətirən tam zülmətə qorq olmuşdu. Ancaq mən xırdaca bir işıq cihazını girecəkdə bənd etdim və sərbəst bir surətdə əl fənərimlə dərinliyə baş vurdum. On dəqiqədən sonra, itirdiyim lentləri tapıb yığışdırım.

Həmin dəqiqələrdə Qasidə son ehtiramımı ifadə etmək istəməyimdə, zənnimcə, heç bir qeyri-adilik yox idi. Ola bilərdi ki, onu yenidən görəndə qədər bir çox illər keçəydi. Tapmacalara bürünmüş bu əzəmətli fiqur məni sanki əfsunlayaraq özünə doğru cəlb edirdi.

Bədbəxtlikdən, bu vurğunluq hissi təkcə mənə xas deyilmiş və palataya daxil olarkən, burada heykəldən əsər-ələmət görmədim.

Doğrudur, öz səhlənkarlığım müqabilində tənbəh olunmamam üçün, sakitcə qayıda və kirimişcə öz yerimi tuta bilərdim. Lakin qəzəbim öz hayıma qalmaqdan çox-çox şiddətli olduğundan, özümü gəmiyə yetirən kimi professoru oyatdım və baş verənlər barədə ona xəbər verdim.

Forster qalxıb yatağında oturdu və yuxulu gözələrini ovuşdurub, Meyzin yoldaşlarının ünvanına bir neçə kəskin söyüş yağdırdı ki, onları burada işlətməyi heç cür münasib bilmərəm.

– Mənim birəcə şeydən başım çıxır ki, onlar bu işi bizdən xəlvətə necə görə biliblər, – deyər Serl hiddətlə əlavə etdi.

– Görünür, övvəlcə onu ayrı bir yerdə gizlətmişlər. Ancaq hər halda, belə bir cazibə şəraitində də bu, çox asan iş deyildir, – deyər Erik Fulton da öz heyranətini gizlədə bilmədi.

– İndi ölüyə yas tutmaq vaxtı deyildir, – deyər professor acıqlı səsle bildirdi. – Hər hansı bir qərar qəbul etmək üçün beşcə saat vaxt qalıb. Onlar hətta daha tez uçub gedə bilərlər. Zənnimcə, göz-

¹ Gəmi “Taym” jurnalının müəssisi və baş müəhrriri Henri Robinson Lüsün (1898–1967) şərəfinə belə adlandırılmışdı.

lədikləri ilə Qanımedlə əlverişli qarşdurma vəziyyətinin gəlib çatmasıdır. Elə deyilmi. Kinqsley?

Serl təsdiqedicisi ədə ilə başını tərpətdi.

– Bəli. Beşincinin orbitindən çıxmaq və digər peykin orbitinə keçmək üçün, Yupiterin ətrafına dövrə vurmaqla daha az yanacaq sərf etmək olar.

– Çox yaxşı. Bu bizim üçün işıq ucu kimi bir şeydir. Hə kimin ağılına nə fikir gəlib?

Sonralar hər şeyi yenidən xatırlayarkən, dəfələrlə mənə elə gəlmişdir ki, həmin məqamda qəbul edilmiş qərarımızda nə isə bir qəddarlıq və qəsbkarlıq əlaməti vardı. Adı şəraitdə heç vaxt belə bir addım atacağımızı ağılıma sığışdırı bilməzdik. Ancaq biz çıxılmaz vəziyyətə düşmüşdük və belə bir halda hər şey insanın gözlərinə başqa cür görünür. Biz öz bildiyimiz kimi hərəkət edədik.

– Onların uçuşuna mane olmaq üçün nə edə bilərik? Məgər gəminin raketini xarab etmək olmazmı? – deyə Bill xəbər aldı.

Bu fikir Serlin xoşuna gəlmədi.

– Biz ədalətsizliyə yol verə bilərik. Bir də axı Don Hopkins mənim köhnə dostumdur və gəmisini sıradan çıxartmağımızı heç vaxt mənə bağışlamaz. Əgər sonra onlar fəlakətə uğrasalar, bu, yaxşı iş olmaz.

– Onların yanacağını sovurub çıxartmaq lazımdır, – deyə Qrovz lakonik tərzdə bildirdi.

– Əlbəttə! Bu saat onlar şirin yuxudadırlar. Kayutlarından işıq gəlmir. Əlüstü yanacaq bəklərini boşaldıb əkilmək lazımdır.

– Əla fikirdir, – deyə mən səsləndim. – Ancaq arada iki kilometr məsafə var. Bizim boruların uzunluğu ki vur-tut bir neçə yüz metrdir.

Mənim müdaxilə yoldaşlarıma kefinə soğan doğrasa da, bu, əslində işin xeyrinə oldu. Beş dəqiqədən sonra gəminin texniki personalı lazım olan hər şeyi hazır elədi və hamımız skafandrlarımıza məlbus olub, işə başladılar.

Professorun ekspedisiyasına qoşularkən heç vaxt ağılıma gətirə bilməzdim ki, macəralarla dolu olacaq səfərimizin sonunda mənə gəmi boşaldan zəncilərinə bənzər bir əqibət qismət olacaq və canfəşanlıqla yük daşımaq zərurəti qarşısında qalacağam. Bu yükün çəkisinin, gəminin ümumi ağırlığının yeddidə birinə bərabər olduğunu da əlavə etsəm, hər şey aydın olar (özü çöləmsiz olsa da, pro-

fessor ağır bir iş təklif etmişdi). Yanacaq ehtiyatımızın yarısını işlətməmiş olduğumuzdan, belə bir qravitasiya şəraitində gəminizin ümumi çəkisi təqribən iki yüz kiloqram idi. Biz onu çox ehmalla şəkildə qaldırdıq ki, ətalət qüvvəsi onu peykin səthindən uzaqlaşdırmasın. Sonra işə hərəkətə başladılar.

Bu irəliləyiş xeyli vaxt apardı və düşündüyümüz qədər də asan olmadı. Ancaq əsas məsələ bu idi ki, hər iki gəmi yanaşı duranda, bunu rəqib tərəfdən heç kəs görə bilmədi. “Henri Lüs” dəkilər dərin bir yuxu ilə yatmışdılar və bizim də belə bir vəziyyətdə olduğumuzu ehtimal etmiş olmaları heç də əsassız deyildi.

Nəfəsimi dərdiyim müddətdə mən bütün bu sərgüzəştin son məqamına – Serli və Fultonun elastik borunu digər gəminin yanacaq çətinə qoşmalarına əsil məktəbli marağı ilə tamaşa etdim.

– Planımızın gözəlliyinin nədə olduğunu bilirsinizmi? – deyə Qrovz mənə müraciət etdi. – Əgər onlar nasoslar işə düşən kimi oyansalar, fəza kostyumlarını geyib, xaricə çıxana qədər azı beş dəqiqə keçəcək və beləliklə, yanacaqlarının yarısı ilə xudahafizləşməli olacaqlar.

Qəflətən mənə narahatlıq bürüdü.

– Tutaq ki, onlar yanacaqlarının bir hissəsi ilə uçub getdilər, onda necə olacaq?

– Onda gedib Yupiterə çırpılacaqlar. Aha, budur, nasoslar işə düşdü.

Borular yangınsöndürənlərin şlanqları kimi daxili təzyiqin artmasından şişib tərmləşdilər. “Henri Lüs” in yanacağı indi bizim çənlərə axıb gəlirdi. Əgər bu saat ikinci gəminin illüminatorlarında qəflətən işıq yansaydı, bu heç kəsi daha narahat etməyəcəkdi.

Ancaq, nəhayət ki, həmin işıq yanarkən arada hökm sürən əsəbi gərginlik çəkilib getdi. Nasosların yaratdığı titrəyişi eşitməmişdilər, görünür, yuxuları həqiqətən çox dərin olmuşdu. Hər şey bitdikdən sonra biz nə edəcəyimizi bilmədən, yerimizdə quruyub qalmışdıq. Serli və Fulton kəmərləri səliqə ilə yığışdırıb, yenidən şlüz kamerasına gətirdilər.

– Hə, indi nə edəcəyik? – deyə professorun üzünə baxdı.

O bir dəqiqə fikirləşdikdən sonra:

– Gəlin gəmiyə qayıdaq, – dedi.

Fəza paltarımızı soyunub, idarəetmə bölməsinə toplaşdıq və professorun “təhlükə” signalı verməsini sükutla izlədik. Avtomatik

qəbuledici dərhal səs signalı verən cihazı qoşduğundan, bir anda qonşularımız hövlnak qalxdılar.

Televiziya rabitə qurğusunun ekranı işıqlandı və orada Randolf Meyzin təlaş ifadəsi almış sifəti canlandı.

– Allo, Forster, – deyə o zarıdı. – Nə üz verib?

– Bizə heç nə, – deyə professor ən təmkinli bir tövrlə dilləndi.

– Ancaq, deyəsən, siz nə isə çox vacib bir şeydən əlinizi üzmlə olmusunuz. Hələ bir yanacaq göstəricilərinizə nəzər salın.

Ekran bir anlığa boşaldı və həmin anda reproduktordan ümid-sizlik nidası eşidildi. Sonra Meyz yenidən öz yerinə qayıtdı. İndi onun, yaxın gələcək barədə düşüncələrində hansı duyğunun – ümid-sizlik, yoxsa dəhşətin üstün olduğunu təmin etmək çətin idi.

– Bu nə höqqədir? – deyə o, qəzəblə bağırdı. – Olmaya, bu işdə sizin də əliniz var?

Professor hər hansı bir cavab verməzdən əvvəl ona ürəyini boşaltmaq imkanı verdi.

– Elə bilirəm ki, zəhmət çəkib bura gəlsəniz və bizimlə bir söhbət etsəniz, heç də pis olmazdı. Siz o qədər də uzaq yol keçməli olmayacaqsınız.

– Quzu kimi gələcək! – deyə Bill şad halda səsləndi. – Özgə çarəsi qalmayıb.

– Bu sənin düşündüyün qədər asan olmaya da bilər, – deyə Fulton ciddi tərzdə ona baxdı. – Əgər istəsə, heç quyuq ələ verməz və gəmisinə qapanıb, radio ilə Qanimeddən yanacaq istəyə bilər.

– Bununla o, nə qazana bilər? Yalnız bir neçə gün artıq vaxt itirər və birincilik fürsətini əldən verər.

– Elədir, ancaq unutmaq lazım deyildir ki, heykəl hələlik onun ixtiyarındadır və istəsə, hələ başımıza çox bəlalara açar. Ən azı, məhkəmə yolu ilə bizi cərimə edə bilər.

Şlüz kamerası üzərindəki işıq yanib söndü və Meyz girəckə də göründü. Onun barışmağa meyl göstərməsi həmin dəqiqələrdə bizi təəccübləndirməyə bilmədi. Ola bilsin ki, bununla gözəndən pərdə asmaq və hər hansı bir digər gizli niyyətini həyata keçirtmək fikrində idi.

– Bütün bu zarafatlar nədən ötrüdür? – deyə o, nəzakətlə dilləndi.

– Özünüz çox yaxşı bilirsiniz, – professor soyuq ədələ cavab verdi. – Mən tamamilə aydın bir şəkildə ərz etmişdim ki, Beşindən heç nə aparıla bilməz. Siz şəxsən özünü də mənsub olmayan

bir əmlakı mənimsəmişsiniz. Bu planet əslində gəmi olduğundan, o, qorucu hesab edilir.

– Düzünə qalsa, bu məsələ hələ çox mübahisəlidir. Sizə elə gəlmir ki, hüquqi orqanlardan müvafiq göstəriş gələndə qədər öz qərarınızı təxir etməlisiniz?

Professor soyuq nəzakəti əldən verməyə də, mən hər an partlayış qəzəbi baş verə biləcəyini yaxşı dərk edirdim.

– Qulaq asın, Meyz, – deyə o, saxta bir təmkinlə davam etdi. – Sizin özünüzlə aparmaq istədiyiniz əşya bizim buradakı tapıntılarımız içərisində ən qiymətlisidir. Ehtimal edirəm ki, siz nə etdiyinizi özünüz dərk etməmişsiniz və əməlinizi mənim kimi arxeoloğun gözü ilə qiymətləndirməmişsiniz. Heykəli qaytarın, biz də yanacağınızı geri verək və bu münaqişəyə son qoyaq.

Meyz fikirli halda çənəsini ovuşdurdu.

– Doğrusu, başa düşə bilmirəm ki, bu adi heykəl nə olan şeydir ki, ondan ötrü bu boyda həngamə çıxarırsınız?

Yalnız həmin məqam professorun səhv etdiyi nadir anlardan biri oldu.

– Siz bu sözlərinizlə “Mona Liza”nın Luvrdakı rəsmini oğurlamış və dünyada belə qiymətli əsərlərin çox olmasını bildirməklə özünə bəraət qazandırmaq istəmiş adamı andırırsınız. Bu heykəl ona görə əntiq hesab edilir ki, onu yerdə yaradılmış heç bir əsərlə müqayisə etmək olmaz. Odur ki, onu geri vermənizi tələb edirəm.

Sövdələşən adam heç vaxt bir şeyi nəyin bahasına olsa əldə etmək istədiyini açıb bildirməməlidir. Mən Meyzin gözlərində xəsislik şövqünün alovlandığını görə bildim və özlüyümdə qət etdim: “Yox, bu hərifdən heç nə qopartmaq mümkün olmayacaq”. Elə bu vaxt Qanimeddən yanacaq istəmək barədə Fultonun ehtimalı yadıma düşdü.

– Düşünmək üçün mənə yarım saat vaxt verin, – deyə Meyz şlüz kamerasına tərəf yönəldi.

– Çox yaxşı, – deyə professor inadla cavab verdi. – Düz yarım saat, artıq bir dəqiqə də yox.

Mən Meyzin başının yaxşı işləməsinə lazımınca qiymət verməliyəm. Beşcə dəqiqənin içərisində o, öz antenasını Qanimed peyki istiqamətində köklədi. Təbii ki, biz onun dediklərinə qulaq asmaq fikrində idik. Ancaq o yalnız bir neçə söyüş sözü işlətdi. Görünür, qəzetçilər bir-birinin dilini yaxşı bildirdilər.

« Cavab yalnız bir neçə dəqiqədən sonra gəldi. O da həmçinin nalayiq kəlmələrdən ibarət idi. Biz söhbətin davam edəcəyini gözləyirdik ki, daha bir xoşagəlməz halla qarşılaşdıq. Professoru tədricən, qarşısının bir hiddət tutması bürüdü və o, öz üzərində nəzarəti müvəqqəti olaraq itirdi. Səhvə yol verdiyini dərk etməsindən irəli gələn qəzəb dalğası onu öz qanadlarına aldı.

Elə hesab edirəm ki, Meyz daha mühakiməli idi. Çünki bizdən aralandıqdan sonra öz cəbhəsini fəalcasına bərkitməkdə idi. İkinci gəlişində onu, pilotu Donald Hopkins müşayiət edirdi.

– Mən hər şeyi götür-qoy elədim, – deyə o özünü professoru tutaraq nikbin bir əhvali-ruhiyyə ilə sözə başladı. – Bir qədər vaxt itkisinə yol verəcək olsam da, istəsəm, sizin köməyiniz olmadan da geriye yola düşə bilərəm. Ancaq hər halda, nəzərinizə çatdırıram ki, bu, xeyli vaxt və sərmayə itkisi deməkdir. Odur ki, müəyyən bir razılığa gəlməklə, bunun qarşısını ala bilirik. Görün, nə deyirəm. Yanacağımı özümə verin, mən də burada topladığım xırda-mırda suvenirləri sizə qaytararam. Ancaq “Mona Liza”-nı özümdə saxlayacağam. Qoy bu mənə lap Qanımedə gələn həftənin ortalarında qayıtmaq müqabilində başa gəlsin.

Sonra professor sırf fəza andları içməyə və hədə-qorxu gəlməyə başladı. Əslində, bu, digər andlardan bir o qədər də fərqlənmirdi. Belə şeylərə əl atması onun keçirdiyi ruhi vəziyyəti aşkarca büruzə verirdi.

– Öziz mister Meyz, – o davam etdi, – höcətlik və yekəbaşlığınızı görə başınıza oyunlar açmağa başlayacağım zaman elə düşünməyin ki, vicdan əzabı çəkəcəyəm. Qanunun öz tərəfində olduğunu bildiyimdən, sizə qarşı qüvvə tətbiq etməkdən əsla çəkinməyəcəyəm.

Meyz təlaşla yan-yörəsinə nəzər saldısa da, bir o qədər də özünü itirmədi.

– Gəlin mənasız melodramları bir kənara qoyaq, – deyə o, təşəxxüsdən məhrum olmayan ahəngə əlavə etdi. – İndi 1880-ci ilin özbaşınalıq dövrü deyil, iyirmi birinci əsrdir.

– Bizim üçün elə 1880-ci ildir, – deyə Bill aşkar bir tərəfkeşliklə söhbətə müdaxilə elədi.

– Sizdən bir daha xahiş edirəm ki, ağılınızı başınıza yığasınız və əlimizdən xəta çıxmasına yol verməyəsınız, – deyə professor artıq hədə tonuna keçdi və özünü öz adamlarına tutdu: – Mister Serl, onu “B” kayutuna salın.

Meyz əsəbi bir qəh-qəhə çəkdi və divarın dibi ilə aradan çıxmaq istədi. Biz çıxışın yaxınlığında öz mövqelərimizi tutmuşuq.

– İnanın ki, professor, özünüzü lap uşaq kimi aparırsınız! Siz mənə heç çırtma da vura bilməzsiniz. – O, kömək gözləyən adam tərzilə özünü “Henri Lüis”-in kapitanına tutdu.

Donald Hopkins guya mundirinə qonmuş tozu təmizləyirmiş kimi özünü məşğul göstərdi.

– Mən bu mənasız çəkişmədə iştirak etmək istəmirəm, – deyə o, heç kəsin xatirinə dəyməməyi qət etdi.

Meyz onu qəzəblə süzərək, kobud şəkildə əllərini yanlarına çırpdı və bununla təslim olduğunu bildirdi.

Onu çoxlu qiraət materialları olan bir otaqda dustaq etdikdən sonra professor özünü, qibtə ilə bizim yanacaq göstərən indikatorlarımızı nəzərdən keçirən Hopkinsə tutdu.

– Kapitan, mən belə başa düşə bilməmi ki, müştərinizin fırıldaqlarında özünüzü dolaşdırmaq fikrində deyilsiniz? – deyə o, nəzakətlə soruşdu.

– Mənim heç nə ilə işim yoxdur. Boynuma düşən vəzifə gəmini salamatca evə çatdırmaqdır. Öz münafişənizi özünüz ayırd edin.

– Bu yaxşı söhbət oldu. Elə bilirəm ki, bir-birimizi gözəl başa düşürük. Yəqin ki, gəminizə qayıdıb, vəziyyəti digər səmşininizə izah etsəydiniz pis olmazdı. Bir neçə dəqiqədən sonra sizinlə rəbi-təyə çıxırıq.

Kapitan Hopkins ağır addımlarla qapıya tərəf yönəldi. Bölməni tərk edərkən o özünü Serlə tutdu.

– Özümüzük, Kinqsley, – deyə ləng surətdə tələffüz etdi, – olmaya, zavallıya işgəncə vermək xəyalındasınız? Sonra efrilə sənə sözüm olacaq. Ağılıma yaxşı bir fikir gəlib. – Bu sözlərlə o, bizi və girov saxladığımız himayədarını tərk etdi.

Məncə, professor birbaşa mübadilə aparmaq arzusunda idi. Əgər bu, belə idisə, deməli, o, Mariannanın tərsliyinə hələ bələd deyildi.

– Bu cür işləklərdən Randolfə heç bir ziyan dəyməyəcək, – deyə bu qadın bildirdi. – Zənnimcə, elə sizin gəmidə də onun günü xoş keçəcək. Başından birçə tük əskik olsa, sonra özünüzdən küsməlisiniz. Ancaq o, sizi cana yığan kimi lütfən mənə xəbər verin.

Bu artıq tam çıxılmaz vəziyyət kimi göründü. Biz əlimizdən gələni etmişdikse də, heç bir şeyə nail olmamışdıq. Meyzi ələ keçirtmək bizə heç bir fayda gətirmədi.

Professor arxası bizə tərəf qaş-qabaqlı halda illüminatorun önündə durub, bayırın mənzərəsinə tamaşa edirdi. Yupiterin nəhəng həlqəsi göyün yarısından çoxunu tutmuşdu.

– Biz bu qızı inandırmağı ki, gördüyümüz iş xeyirxah məqsəd daşıyır, – deyərək o dilləndi. Sonra qəflətən mənə tərəf döndü.

– Sən bilən, belə bir şey mümkündürmü?

– Nə deyim... Bəlkə də, onu yola gətirmək oldu.

Professor gözə çox fikirli dəyirdi. Tezliklə o, Serli öz otağına dəvət etdi.

– Sizinlə bir balaca işim var.

Onların məşvərəti uzun çəkdi. Nəhayət, hər ikisi anlaşılmaz, lakin təntənəli bir uzaqgörənlik ədəsi ilə yanıma qayıtdılar. Professorun əlində, rəqəm və düsturlarla dolu bir vərəq vardı. O, radio cihazına yaxınlaşıb, “Henri Lüis”i rabitəyə çağırırdı.

– Mənə görə qulluq? – deyərək Marianna elə bir həvəslə sözə başladı ki, sanki bayaqdan müraciətimizə müntəzir idi. – Olmaya, fikrinizdən dönmüsünüz? Çünki mən özüm lap cana doymuşam.

Professor qaşqabaqlı tərzdə ona baxdı.

– Miss Mitçel, – deyərək o, sözə başladı, – görə ki, siz bütün bu cəncəli lazımcı qiymətləndirmisiniz. Odu ki, mən sizin xeyrinizə olan lazımlı bir şey deyəcəyəm. Sizin himayədarınızı elə bir vəziyyətə salacağam ki, onun xilasını həm çox asan, həm də yalnız sizdən asılı olsun.

– Doğrudanmı? – deyərək Marianna danışqları davam etdirməyə meyil göstərdi. Mənə elə gəlirdi ki, onun səsinə dərrakə əlaməti duyurdum.

– Ağlın kəsmir ki, fəza mexanikası sahəsində səhiv hazırlığınız olsun. Bəlkə, səhv edirəm? Xeyr? Görürsünüzmü, bu, çox pisdir. Ancaq indicə sizə deyərək biləcəklərimə inanmasanız, onları şübhəninizi də təsdiq edə bilər. Nə deyirsiniz, Hopkins?

– Sözlünüzə davam edin, – deyərək arxadan qismən ləqəyd bir səs eşidildi.

– Elə isə, diqqətlə qulaq asın, miss Mitçel. Sizə məlum etməliyəm ki, xəbərdarlığım, üzərinə qonduğumuz bu peykin vəziyyətinə aid olacaq. Pəncərədən baxmağınız kifayətdir ki, Yupiterə nə qədər yaxın olduğumuzu bir daha yəqin edə bilərsiniz. O, planetlər arasında ən güclü cazibəyə malikdir. Fikrim sizə çatırmı?

– Bəli, – deyərək Marianna bir qədər özünü itirmiş halda səsləndi. – Sözlünüzün məbədini deyir.

– Çox yaxşı. Bu kiçik kürək Yupiterin ətrafına hər dövrəsinə on iki saata vurur. Elmə belə bir teorem məlumdur ki, əgər hər hansı bir kütlə öz orbitindən sürüşüb cazibə mərkəzinə tərəf gedirsə, o hər dövrdə öz hündürlüyünü xeyli itirir. Başqa sözlə, buradan Yupiterin səthinə yetişənə qədər iki saat yeddi dəqiqə vaxt keçməlidir. Əgər inanmırsınızsa, qoy Hopkins desin.

Araya sükut çökdü. Sonra Hopkinsin səsi gəldi.

– Sözlün düzü, vaxtın dəqiqliyinə aid bir şey deyərək bilmərəm, ancaq elə hesab edirəm ki, ümumiyyətlə, onlar düz olmalıdırlar. Hər halda, həqiqətə çox yaxın söhbətdir.

– Belə, – deyərək professor səsinə səmimi bir ton verərək davam etdi. – İndi mən əminəm ki, Yupiter atmosferinin üst qatları ilə bizim aramızda elə də böyük məsafə olmadığını yaxşı dərk edirsiniz. Sizi yormuram ki?

– Yox, əsla, – deyərək Marianna xeyli həvəslə cavab verdi.

– Çox şadam. Mənim xahişimlə kapitan Serl hesablayıb müəyyən etmişdir ki, adam özü buradan Yupiterə atılmaq istəsə, ona bir saat otuz beş dəqiqə vaxt lazımdır. Ola bilsin ki, beş dəqiqə o yan-bu yan olsun, tam dəqiqliyə söz verə bilmərəm.

Professor bir anlığa susdu.

– Elə bilirəm ki, üzərində olduğumuz peykin çox zəif qravitasiyaya malik olmasına fikir vermişsiniz. Onun üzərindən saniyədə cəmi onca metrlik sürətlə aralanan hər hansı bir şey bir daha buraya qayıtmayacaq. Düzdürmü, mister Hopkins?

– Tamamilə doğrudur.

– İş belə olan təqdirdə biz Meyzin skafandını reaktiv mühərriklərdən azad edəcək və onu gəzintiyyə çıxaraçağıq. Üzümüz Yupiterə tərəf olanda onu belə bir sürətlə planetə tərəf itələyəcəyik. Onu yarı yolda öz gəminizin köməyiylə tutub xilas etməyə isə, yalnız oğurladığımız əşyanı qaytarmağımızdan sonra başlayacağıq. Bütün bu dediklərimdən sonra əminəm ki, vaxt sizin gözlərinizdə öz həqiqi qiymətinə minəcək. Bir saat otuz beş dəqiqə elə də uzun bir müddət deyildir, doğrudurmu?

– Professor, – deyərək mən özümü saxlaya bilmədim, – sizin buna əliniz gəlməz!

– Mumla ağzını! – deyə o bağırdı. – Hə, miss Mitçel, buna nə deyirsiniz!

Marianna ona inamsızlıq və dəhşət qarışıq bir nəzərlə baxdı.

– Siz sadəcə olaraq bizə hədə-qorxu gəlirsiniz, – deyə o çığırdı. – Mən inana bilmirəm ki, sizin əlinizdən belə işlər gələ bilər! Heç komandanız özü sizə belə bir addım atmağa rüxsət verməz!

Professor köks ötürdü.

– Çox pis, – deyə o, üzünü öz adamlarına tərəf tutdu. – Kapitan Serl, mister Qrovz, zəhmət olmasa, əsiri götürin və aldığınız təlimata uyğun vəziyyətə məruz edin.

– Oldu, baş üstə, ser, – deyə Serl ən ciddi və təkəbbürlü tərzdə səsləndi.

Meyz təşviş içində olsa da, tərsliyindən əl çəkməmişdi.

– Siz nə etmək fikrindəsiniz? – deyə o, özünə qaytarılmaşa skafandrını o tərəf – bu tərəfə çevirərəkən soruşdu.

Serl onun çiyin hissəsindəki miniatur reaktiv mühərriki açıb çıxartdı.

– Hələ bunu geyin görək, – deyə o, kəskin səsle göstəriş verdi.

– Gəzintiyə çıxırsınız.

Professorun ürəyindən nə keçdiyini mən yalnız indi dərk edədim. Əslində bu, heç də ağlabatan iş deyildi, çünki əgər o, həqiqətən, Meyzi Yupiterə atmaq istəsəydi belə, Serl və Qrovz hər halda buna yol verməzdilər. Bu yalana Mariannanı inandırma bilsəydik, sonradan nəticə adam vəziyyətində qalardıq.

Meyz qaçmaqla canını qurtara bilməzdi. Kiçik reaktiv mühərriksiz o tamamilə köməksiz bir vəziyyətə düşəcəkdə. Hava balonu kimi peykin səthində asılıb qalmasından və qol-qıncını əbəz yerə yelləməsindən heç nə çıxmıyacaqdı. Meyzin hər iki qolundan yapışacaq müşayətçiləri onu istədikləri hündürlükdə qoyub qayıtmalı idilər. Belə ki, Yupiterə üz tutması o qədər də çətin iş olmayacaqdı.

Pəncərədən o biri gəmiyə tərəf baxanda, Mariannanın da alınını şüşəyə söykəyib, uzaqlaşan üç adamın ardınca göz qoyduğunu görə bildim. Bu, professorun da nəzərindən qaçmadı.

– Ümid edirəm ki, mənim adamlarımın apardıqlarını, içi boş skafandr hesab etmirsiniz. Bəlkə, özünü əmin etmək üçün teleskopun arxasına keçəsiniz? Çünki bir-iki dəqiqəyə onlar üfqudə gözdən itəndən sonra onu ulduzlar arasında adi gözlə görə bilməyəcəksiniz.

Reproduktor inadla sükut edirdi. Yəqin ki, Marianna professorun, həqiqətən, nə edəcəyini axıra qədər gözləməyi qəti etmişdi.

Mən cəld binoklu götürüb, onu gülməli dərəcədə kiçik olan üfquə tərəf yönəltdim. Birdən Yupiterin nəhəng sarımtıl fonunda xırdaca və bir qədər yayılmış işıq nöqtəsi gözlərimə sataşdı. Binoklun fokusunu tənzimləyəndən sonra, fəzanın dərinliklərinə doğru uzaqlaşan üç fiquru ayırd edə bildim. Tezliklə onlar aralandılar: ikisi kəskin surətdə Beşincinin səthinə enməyə başladı. O biri zavallı isə Yupiterin müdhiş çevrəsinə doğru köməksizcəsinə qalxmaqda davam edirdi.

Dəhşət və inamsızlıqla üzümü professorla tutdum.

– Onlar, doğrudan da, siz deyəni etdilər. Mən elə bilirdim ki, siz ancaq qorxu gəlirsiniz!

– Şübhə etmirəm ki, miss Mitçelin özü də bu fikirdə idi, – deyə professor soyuqqanlı tərzdə səsləndi. – Mənə elə gəlir ki, vəziyyətin ciddiliyini sizə bildirməyimə lüzum yoxdur. Bayağ özünü eşitdiniz ki, Yupiterin üzərinə çırpılmaq üçün doxsan dəqiqə vaxt bəsdir. Ancaq həmin müddətin yarısına qədər hələ güman yeri vardır. Sonra isə iş-işdən keçmiş olacaq.

Sözlərinin lazımcına təsir göstərə bilməsi üçün o, bir qədər fasilə verdi. Digər gəmidən səs çıxmıdı.

– İndi isə radionu söndürmək lazımdır ki, bu cəncəl işdən şişmiş baş-beynimiz bir az dincəlsin. Mister Meyzin ehtiyatsızcasına barəsində bizə xəbər verdiyi oğurlanmış əşyalar və heykəl gəmidən düşürdülənə qədər fasilə edək. Yaxşı, hələlik.

Sonrakı on dəqiqə bərk diltorçuluqla keçdi. Meyzin izini itirdim. İndi professorla qarşı qüvvə tətbiq etməklə onu ram etmək və zərər-didenin dadına yetmək fikri məni rahat buraxmadı. Əks təqdirdə günaha batacaqdıq. Ancaq gəmini hərəkətə gətirməli adamlar elə onun qanına bais olanların özləri idi. Mən nə edəcəyimi bilmirdim.

Bu vaxt “Henri Lüis”-in şlüz kamerasının bayır qapısı açıldı və girecəkdə bütün bu bələlərin səbəbkarı olan kapitan Hopkin göründü. Onun ardınca heykəli hər iki tərəfdən tutmuş iki adam fiquru göründü.

– Tam təslim olmaq buna deyərlər, – deyə professor razı halda mızıldandı. – Gətirin salın gəmiyə, – deyə radio ilə göstəriş verdi. – Şlüz kamerasını sizinçün açıdıraram.

Ancaq ürəyi sakit olduğdan sonra da, o əsla tələsən adama oxşamırdı. Mən əsəbi halda tez-tez saata baxırdım. Vaxtdan on beş dəqiqə keçmişdi. Həmin anda gurultu və şappıltı eşidildi, sonra isə içəri qapı açıldı, girəcəkdə kapitan Hopkins göründü. Onun arxasında Marianna gözə dəyirdi. Əlində birçə qanlı baltası çatışmayan bu qadın eynilə Klitemnestranı¹ andırırdı. Mən əlimdən gələni etdim ki, nəzərlərim onun gözlərinə sataşmasın, professor isə qətiyyətlə pərtlik keçirmirdi. O, qapıya yaxınlaşıb, özünə çatması əmanəti bir daha müayinədən keçirdi və əllərini bir-birinə sürtdü.

– Hə-ə, bu, başqa məsələ, – deyə o, kefi kökəldiyi aşkarca hiss olunan halda dilləndi. – İndi gəlin rahatca əyləşək və bir balaca boğazımızı yaşlayaq ki, bu münasibəti unudulub getsin.

Mən hiddətlə saata işarə vurdum.

– Siz, deyəsən, dəli olmusunuz! – deyə səsimin titrədiyini hiss etdim. – O artıq Yupiterə yolu yarı ələyib.

Professor narazı halda mənə baxdı.

– Səbirsizlik bütün gənclərə xas bir qüsurdur. Elə bilərəm ki, həşirə düşməyimizə səbəb yoxdur.

Marianna da səsinə çıxırdı. O, indi, həqiqətən, gözə qorxmış deyirdi.

– Axı siz söz vermişdiniz, – deyə o pıçıldadı.

Professor birdən-birə adılmağa başladı. O, bayaqdan bəri etdiyi zarafatı ilə adamlara bundan artıq iztirab verməyi daha rəva bilmədi.

– Miss Mitçel, qoyun mən elə bu başdan sizə məsələni açım. Cek, sizin də qulağınız məndə olsun. Meyzi heç bir təhlükə – filan gözləmir. Biz istədiyimiz vaxt onu tutub gətirə bilərik.

– Olmaya, bayaq siz mənə yalan söyləmişiniz?

– Heç də yox. Sizə dediklərimin hamısı ən saf həqiqət olmuşdur. Özünü səhv nəticəyə gəlmisinizsə, mən nə edə bilərəm? Mən deyəndə ki kütlə buradan Yupiterə doxsan beş dəqiqəyə düşər, burada zəruri bir ifadə çatışmırdı. Mən öz cümləmin əvvəlində əgər kütlə Yupiterə görə hərəkətsiz olarsa, deməli idim. Sizin rəfiqiniz mister Meyz bu peykin sürətini əxz etdiyindən, deməli, bizimlə eyni bir sürətlə Yupiterin ətrafında dövrə vurmaqda davam edir. Öz də saniyədə iyirmi altı kilometrlik bir sürətlə, miss Mitçel!

Professor nəfəsini dərdi.

– Düzdür, biz onu, həqiqətən, Yupiterə tərəf atmışıq. Amma bizim ona verdiyimiz sürət cüzdür. Belə ki, o da bizimlə eyni olan orbitdə hərəkət edir. Kapitan Serlin hesablamalarına görə, o, yüz kilometrlik bir dreyf edəcək. On iki saatdan sonra isə peykimizin səthinə enəcək. Bu müddətdə isə Beşinci tam bir dövrə vuracaq. Deməli, əlimizi ağdan-qaraya vurmada, bir azdan onu yenidən tapacağıq.

Araya uzun və daıxdırıcı bir sakitlik çökdü. Axtmaq vəziyyətdə salınmasına görə Mariannanın üzünə kədərli bir ifadə hakim kəsildi. Haçandan-haçana o, kapitan Hopkinsə müraciət etdi:

– Deməli, siz bütün bunlardan xəbərdar ola-ola ağzınıza su alıb durmusunuz, hə?

– Məgər siz məndən soruşmuşdunuzmu?

Biz Meyzi təqribən bir saatdan sonra tutub, gəmiyə sala bildik. O, cəmiyi iyirmi kilometrlik yüksəklikdə üzürdü. Skafandına göz vuran işıq bənd edildiyindən, axtarış elə də çətin olmadı. Mənim dərhal dərk edə bilmədiyim səbəbə görə onun radio cihazı saz vəziyyətdə deyildi. Özünü təhlükə gözləmədiyini başa düşəcək dərəcədə ağıllı olması mənim könlümə yatdı. Əgər radiosu işləsəydi, o, bu barədə öz gəmisinə xəbər verər və işimizə əngəl törədərdi. Əlinə girəvə keçəndə fürsəti fəvtə verməyən adam olduğu artıq bizə bəlli idi. Şəxsən mən özüm hər şeyin yaxşı qurtarmasına çox şad idim, çünki onun vəziyyətini təhlükəli hesab etdiyim müddətdə heç yerdə özümə yer tapa bilmirdim.

Heyrətlə müəyyən etdim ki, Meyz heç də ehtimal etdiyim qədər ağılsız adam deyilmiş. Mühərrikləri başı üzərində alçaqdan uğuldayan gəmisinə qəbul olunmasına razılıq verməsi, kin saxlayan adam olmamasına dəlilət edirdi. Yaxud da ki qüvvələrin qeyri-bərabər, mübarizənin isə mənasız olduğunu dərk etmişdi.

Beşincini tərk etməzdən əvvəl onun başına daha bir oyun da aqıldığımızı qeyd etmək lazım gəlməşəydi, həmin əhvalatı elə burada bitirmək olardı. Professor ona yalnız Qanimədə çatmaq üçün kifayət edəcək qədər yanacaq qaytardı və qalan hissə üçün ona çek verdi. Qasidlə bərabər Yupiterin üzərindən keçməyə kifayət edəcək qədər yanacaq yalnız bu yolla təmin olunmaq bizə əl verirdi.

Amma burada sözümlə tamamilə yetirməyi də insafsız iş bilərəm. “Britaniya muzey”ində yeni qalereya açılmasının ertəsi gününə

¹ Klitemnestra – yunan mitologiyasında Arqos çarı Aqamemnona xəyanət etmiş, sonra isə onu öldürmüş arvadı.

Qasidə tamaşa etmək üçün oraya yollandım. Bu möhtəşəm muzeyin yerləşdiyi Blumsbyuri rayonu Londonun bütün digər hissələri kimi öz görünüşünü bir xeyli dəyişdirmişdi. Ancaq qalereyanın ətrafını bürümüş insan kütlələri arasında Meyzi və Mariannanı görəcəyimi heç vaxt ağlıma gətirməzdim.

Həmin görüşümüz, Holbornda birgə etdiyimiz gözəl bir naharla başa çatdı. Qətiyyətlə deyə bilərəm ki, Meyzin ürəyində heç bir küdurət izi qalmamışdı. Amma Mariannaya mənim əvvəlki münasibətim barədə bunu heç də demək olmazdı.

Sözün açığı, onun bu adamın nəyinə bənd olduğundan indi də heç cürə baş çıxara bilmirəm.

AYZEK ƏZİMOV

(1920-1992)

(*Amerika Birləşmiş Ştatları*)

O VAXT NECƏ YAXŞI İMİŞ...

2157-ci il 17 may gecəsi Marci gündəliyinə yazdı: "Bu gün Tomi əsil kitab tapdı!"

Tominin tapdığı kitab çox köhnə idi. Marcinin babası deyərdi ki, bir vaxtlar bütün yazılar kağızlarda çap edilmiş. O da bunu öz babasından əşidib...

Onlar saralıb-solmuş kitabı vərəqləməyə başladılar. Sözlərin səhifələrdə hərəkətsiz dayandığını görəndə özlərini gülməkdən saxlaya bilmədilər; onlar televizor ekranına öyrəşmişdilər. Səhifələri geri aşıranda gördülər ki, bayaq oxuduqları sözlər olduğu kimi yerində durur. Qərribə idi!

– Eh, – Tomi dilləndi, – boş şeydir. Gərək əhəmiyyət verməyəsən, tullayasan gedə. Bizim televizorun milyondan çox kitabı var, heç buna tay etmək olmaz.

– Bəs necə? – Marci də söhbətə qoşuldu. Onun hələ on bir yaşı tamam olmamışdı və əlbəttə, Tomi qədər də telekitab görməmişdi. Axı Tominin on üç yaşı vardı... Qız xəbər aldı:

– Bunu hardan tapdın?

– Öz evimizdən, – oğlan gözələrini kitabdan ayırmadan cavab verdi. Çünki başı oxumağa qarışmışdı. – Çardaqdan.

– Nədən yazıblar?

– Məktəbdən.

Marcini gülmək tutdu:

– Məktəbdən? Onda yazmalı bir şey var ki? Zəhləm gedir məktəbdən.

Marcinin əvvəldən məktəbdən xoşu gəlməzdi, indi isə nifrəti daha da artdı. Avtomat-müəllim coğrafiyadan ona tapşırığı tapşırıq ardınca verirdi. Marci də hər sonrakı tapşırığı əvvəlkindən pis

hazırlayırdı. Axırda anası tongo gəlib qəmgin halda başını buladı və avtomat-müəllimin ustasının ardınca adam göndərdi.

Usta gəlib çıxdı... O, balaca, qırmızısiyə, yumru bir kişi idi. Qoltuğunda içərisi məftil və ölçü cihazları ilə dolu qutu tutmuşdu. O, Marciyə baxıb gülümsədi, qıza bir alma bağışladı, sonra müəllimi künceyə çəkdi. Marci elə bildi ki, almanı verən kişi avtomat-müəllimi düzəldə bilməyəcək. Ancaq kişi öz işinin ustası imiş. Bir saat keçmədi ki, hər şey öz qaydasına düşdü. Böyük ekranında dərslər göstərən, oradan suallar yağdıran böyük, qara, eybəcər müəllim yenə düzəldi. Bu, hələ harası idi? Marcinin ən çox xoşu gəlməyən şey ev tapşırıqları yazılmış kağızları qoyduğu yarıq idi. Yarıq da lampası yandı. Altı yaşından bəri o, tapşırıqları xüsusi qayda ilə yazıb ora qoyurdu. Avtomat müəllim də dərhal qızın aldığı qiyməti ekranda göstərirdi.

Usta işini qurtarandan sonra gülümseyib Marcinin saçını tumarladı, qızın anasına dedi:

– Missis Cons, bu, balaca qızın təsiri deyil. Müəllimin coğrafiya şöbəsi bir az sürətlə işləyib. Hərdən belə şeylər olur. Mən onun sürətini endirdim on yaşlı uşaq səviyyəsinə. Qızınızın biliyi də pis deyil.

O, yenə Marcinin telini sığalladı.

Marci pərt oldu. Qız elə bildi ki, bu kişi gedəndə avtomat-müəllimi də özü ilə aparacaq təmir eləməyə. Bir dəfə Tominin müəllimini tarix şöbəsinin işləmədiyinə görə düz bir aylığa apardılar.

Qız. Tomidən soruşdu:

– Məktəbin nəyindən yazırlar?

Tomi məğrur halda qıza baxdı:

– Bu, bizim məktəblərdən deyil, səfeh, elə məktəblər neçə yüz illər qabaq varmış, anladın? – Sonra o, səsinə qaldırıb Marcini başa saldı: – Neçə əsr qabaq.

Marci pərt oldu:

– Bilmək də istəmirəm. O vaxtın məktəbləri necə imiş... – O, qardaşının çiyini üstündən kitabdan bir-iki sətir oxudu, – onların müəllimi varmış, ya yox?

– Əlbəttə, varmış. Ancaq bizim müəllimlərdən yox, onlarınkı adam imiş!

– Adam? Adamdan da müəllim olar?

– Niyə olmur? O da bizim avtomat-müəllim kimi sual vermiş, oğlan və qızlara tapşırıqlar yükləyirmiş...

– Adam avtomat qədər bilikli olmaz.

– Olar. Mənim atam elə müəllimcən bilir də...

– Bilib cəlmir. Heç adam da müəllim-avtomat qədər bilər?

– Atam avtomatdan da çox bilir. Səninlə mərc gəlirəm.

Marci qardaşının inadçılıq edəcəyini gözləmədi, tez dilləndi:

– Hər halda istəməzdim ki, özge bir adam evimizə gəlib mənə dərslər versin.

Tomi ucadan güldü:

– Sən heç nə bilmirsən, Marci. Müəllimlər evə gəlməmiş, uşaqlar onların yanına gedirmiş.

– Bütün uşaqlar eyni şey öyrənmişlər?

– Hə, hə. Eyni yaşda olanlar toplaşmışlar bir yerdə.

– Bəs anam deyir ki, görək müəllim hər uşaqda ayrıca məşğul olsun. Hər oğlana və qıza başqa şey öyrətsin.

– O vaxt belə deyilmiş, anladın? Əgər xoşun gəlmərsə, bu kitabın üzünü görməyəcəksən.

– Eh, haçan dedim ki, ondan xoşum gəlir? – Marci tez dilləndi. Qız o vaxtkı gülməli məktəblər haqqında oxumaq istəyirdi.

...Kitabın yarısına çatmamışdılar ki, anası Marcini səslədi:

– Marci! Dərsin vaxtıdır!

– Hələ yox, ana.

– Vaxtdır! Tomi, sən də dərslər!

– Dərsdən sonra kitabı birlikdə oxuyarıq? – Marci pıçıldadı.

– Yaxşı, – Tomi üçün fərqi yoxdu. Çirkli, köhnə kitabı qoltuğuna vurub fit çala-çala getdi.

Marci dərs otağına girdi. Dərs otağı qızın yataq otağının yanında idi. Avtomat-müəllim onu gözləyirdi. Şənbə və bazar günlərindən başqa, hər gün müəllim beləcə durub gözləyirdi. Qızın anası demişdi ki, rejimə əməl etmək uşağın zehniyyətini artırır.

Ekran işıqlandı. Marci avtomat-müəllimin səsinə eşitdi:

– Bu günkü dərsimiz kəsrlərin toplanmasıdır. Dünənki ev tapşırıqlarını yarığa qoy.

Marci əsnəyə-əsnəyə müəllimin sözlərinə əməl etdi. O, babasını, babası da uşaq ikən mövcud olmuş köhnə məktəb haqqında düşüncəyə düşdü. Məhəllədəki bütün uşaqlar gəlmişlər məktəbə... Həyətdə oynaya-oynaya səss-küylər salmışlar... Bir sinifdə oturub, günün axırında birlikdə gedərmişlər evə. Onlar eyni şeyi öyrənmişlər. Onda bir-birinə kömək etmək olar, mübahisə etmək olar... Müəllimlər də adamlar imiş...

Avtomat-müəllimin ekranı qığılcım saçdı...

– İkidə birin üstünə dördə bir gələndə...

Marci fikirləşirdi ki, görəsən, o vaxt uşaqların dərslərindən xoşları gəlirmiş? Ancaq... necə yaxşı imiş!

SEÇKİLƏR

Səhərin açılmasına bütün ailə üzvlərindən sanki təkcə on yaşlı, Linda sevinirdi. Yarınacaq vəziyyətdə olan Norman Maler qızının addım səslərini çətinliklə eşitdi. Bir saat əvvəl çimirdi edə bilsə də, bu, yuxudan daha çox əzablı bir mürgü idi.

Qızıcağaz carpayı üzünə əyilib, onu silkələyirdi.

– Atacan, atacan! Oyan görək də!

Norman Maler inildəməkdən özünü güclə saxladı.

– Hə yaxşı, Linda, dururam.

– Atacan, evimizin ətrafını polis yaman bürüyüb. Gör bir nə qədər polis maşını var burda.

Norman Maler dirsəkləndi. Onun əhval-ruhiyyəsi kimi, səma da tutqun idi. Gün təzəcə çırtlayırdı. Mətbəxdən səhər yeməyi tədarük edən arvadı Saranın həyəti gəlirdi. Qayınatası Metyu vanna otağında qarqara edirdi. Gizli xidmət agentı Hendli, şübhəsiz ki, onun evdən çıxmasına müntəzir idi.

Əlamətdar gün gəlib çatmışdı.

Seçki günü!

Hər şey keçmiş illərdə olduğu kimi idi. Siyasi xadimlər seçkilərin hüquqlarından və onların istifadəsinə verilmiş güclü elektron beynin xidmətindən ağız dolusu danışdılar. Qəzetlər vəziyyəti hesablayıcı maşınlar vasitəsilə təhlil edir ("Nyu-York Tayms" və "Sent-Luis Post Dispetcher"-in öz şəxsi hesablayıcı maşınları vardı) və seçkilərin nəticələrinə dair anlaşılmaz ehyamlarla kifayətlənirdilər. Müxbirlər və şərhçilər ölkənin hansı ştat və əyalətlərinin seçkilərdə daha böyük rol oynayacağını müəyyən etmək üçün bəhs girmişdilər.

Bu ilin başqalarına bənzəmədiyini Norman Maler hələ seçkilərə bir ay qalmış arvadının dediyi bu sözlərdən duydu:

– Kentuel Consona elə gəlir ki, bu il seçki İndiana ştatında aparılacaqdır.

Oxuduğu qəzetin arxasından Metyu Hortenveylərin ötlü sifəti göründü. O, qızına tərs-tərs baxaraq deyindi:

– Bu ədəblər gəncəliyə görə yaxşı maaş alırlar. Onların dediklərini qulaqardına vursaq yaxşıdır.

– Axı dörd mötəbər adam elə İndiananın adını tutub durub, – deyərək Sara etiraz etdi.

– İndiana, həqiqətən, diqqəti cəlb edir, Metyu, – deyərək Norman da nəzakətlə bildirdi. – Houkins-Smit qanununu və İndiana polisindəki ixtilafı nəzərə alsaq...

Metyu qırıqmiş üzüni ciddi tövrə tutuşdu və hədələyici səsle:

– Hələlik Bluminqtonun, yaxud Monro əyalətinin adını çəkən olmayıb, – dedi.

– Axı... – Norman etiraz etmək istədi.

Linda qağılı ifadə almış üzüni gah bu, gah da digər müsahibə çevirə-çevirə zərif səsle:

– Bu il sən də səs verəcəksənmi, atacan! – deyərək xəbər aldı.

Normanın simasında xoş bir təbəssüm cəmləndi.

– Görək ki yox, qızım.

Hər halda bu, prezident seçkisi idi və ehtirasların pərvazlandığı oktyabr ayı olduğundan, xeyli sakit həyat tərzini keçirən Saranın qəlbində xoş arzular baş qaldırırdı.

– Ah, bu, necə də gözəl olardı!

– Mənim səs verməyimi deyirsən?

Norman Maler biş saxlayırdı. Vaxtilə Saranın qəlbini fəth etmək üçün xeyli iş görmüş, indi isə sahibinin simasına yalnız zabitəli görkəm verən bu sarışın bığa azacıq dən düşmüşdü. Onun arvadı, vəzifəsi, uşağı vardı. Nadir sevinc və dərin kədər anları nəzərə alınmasa, o, həyatda özünü bəxtli gətirmiş adam hesab edirdi.

Odur ki, Saranın ürəyindən keçən fikir onu bir qədər narahat, hətta pərt etdi.

– Özüm, bizim ölkəmizdə iki yüz milyon əhali yaşayır. Məgər belə ümitsiz bir ehtimal üçün vaxt sərf etməyə dəyərmə?

– Mənə bax, Norman, iki yüz milyonun, mənə, mətləbə dəxli yoxdur, – deyərək Sara cavab verdi. – Əvvəla, söhbət yaşı iyirmidən altmışa qədər olan adamlardan, özü də ancaq kişilərdən gedir.

Deməli, yerdə qalır bir yerə qarşı əlli milyon. Bu halda, əgər doğrudan da, məhz İndiana...

– Sən deyənə şərək olsa, vur-tut bir tam onda dörd milyon olur. Heç ağlım kəsmir ki, belə bir ümitsiz ehtimalla oyuna girsəm səni sevindirə bilim. Yaxşısı budur, gəlin şam edək.

– Sarsaq xülyalardır, – deyər qəzetin arxasından Metyunun mızıltsı gəldi.

Linda öz sualını bir də verdi:

– Bu il sən səs verəcəksənmi, ata?

Norman inkaredici tərzdə başını buladı və hamı yemək otağına keçdi.

Oktyabrın iyirminə yaxın Saranın həyəcanı son həddə çatdı. O, kofe içərkən bildirdi ki, öz əmisi qızı, Məclis üzvlərindən birinin katibi işləyən missis Şülts İndiana barədə söz-söhbətini doğru olduğunu təsdiq edir.

– O həтта prezident Villersin İndiana-polisdə nitq edəcəyini deyirdi.

Mağazasında, onu gözləyən ağır iş günü ərəfəsində eşitdiyi bu yeniliyə cavab olaraq Norman Maler yalnız qaşlarını çatdı.

– Əgər Villers İndianada çıxış edəcəksə, deməli, Multivakın Arizonanı seçəcəyini düşünür. Bu maymaq Villersin daha yaxın bir yerə soxulmağa, məlum işdir ki, cəsarəti çatmaz, – deyər daim Vaşinqtondan narazı olan Metyu Hortenveyler rixşənd etdi.

Sara sözüünə davam etdi.

– Başa düşürəm; məgər ştatı, bunun dalınca əyaləti və sairəni dərhal elan etmək olmazdımı? Qulaqları səsdə olanlar da dincəlib yerlərində otururdılar.

– Belə etsəydilər, siyasətçilər qarğa sürüsü kimi həmin yerə soxulardılar, – Norman qeyd etdi. – Şəhərin adı çəkilməmiş onun hər döngəsindən bir, həтта iki konqresmen çıxardı.

Metyu gözlərini qıyıb, əsəbi halda əlini dağınıq saçlarına çəkdi.

– Onlar elə onsuz da qarğa-quzğundan betərdilər. Görün nə deyirəm...

Sara araya söz qatmaq istədi.

– Ata, bu saat heç...

Ancaq Metyu qızına əsla məhəl qoymadan əllaməliyə başladı:

– Multivakın istifadəyə verildiyi gün mənim yaxşı yadımdadır. O vaxt da deyirdilər ki, partiyaların mübarizəsinə son qoyulacaq. Seçkiqabağı kampaniyalar daha seçiciləri çapıb-talamayacaq. Siyasi təzyiq və reklam hay-küyü aradan qalxacaq, ona görə də bircə mərdimazar belə konresə, yaxud Ağ evə soxula bilməyəcək. Bəs əslində nə oldu? Hay-küy daha da artdı. Fərq bircə burasındadır ki, indi kor-koranə hərəkət edirlər. Houkins-Smit qanununa görə, bir dəstə adamı İndianaya göndərirlər, bir dəstəni də Kaliforniyaya ki, bəlkə, birdən Co Hemmerin vəziyyəti yaxşılaşdı. Mənim tələbim budur ki, bütün bu cəfəngiyyata son qoyulsun! Geriyə, gözəl dədə-baba üsuluna...

Linda gözlənilmədən onun sözünü ağzında qoydu.

– Baba, sən məgər istəmirsən atam bu il səs versin?

Metyu nəvəsinə hirsələ baxdı:

– Məsələ onda deyil bala, – dedi, sonra üzünü yenidən Saraya tutdu, – vaxt var idi ki, mən özüm də səs verirdim. Girirdin kabinəyə, dəstəyi çəkib, səs verirdin, vəssalam. Sadəcə olaraq deyirdin ki, filan namizəd mənim ürəyimcədir, ona səs verirəm. Seçki bax belə olmalıdır!

Linda qibtə ilə soruşdu:

– Sən səs verməsin? Doğrudan, səs verməsin?

Sara sonradan dedi-qoduya çevrilib ələmə yayıla biləcək söhbəti kəsməyə tələsd:

– Belə şeyləri sən bilməzsən, Linda. Baban əsil səsvermədən danışmır. O, balaca olanda hamı səs verirdi, həmçinin də sənin baban, amma o səsvermə əsl səsvermə deyildi.

Metyu özündən çıxdı:

– Mən onda balaca-zad deyildim. Mənim iyirmi iki yaşım vardı, o vaxt mən Lenqliyə səs verirdim, özü də bu lap əsl səs vermə idi. Düzdür, bəlkə də, mənim səsimin çox böyük əhəmiyyəti yox idi, ancaq başqalarınınkından heç də pis deyildi. Heç bir Multivak da...

İş bu yerə çatanda Norman söhbətə qarışdı:

– Yaxşıdır, kifayətdir. Linda, yatmaq vaxtıdır. Bəsdir, səsvermə barədə soruşdun. Böyüyəndə hər şeyi bilərsən.

O, otaqdan çıxmadan əvvəl Lindanı zərifcə öpdü və qızıqığa bildirdi ki, əgər əl-üzünü şıltaqlıq etmədən yusa, saat doqquza kimi axşam proqramına baxmasına icazə verəcək.

– Babacan, – deyə Linda sosləndi. O, əlləri arxasında və başını yərə dikmiş halda durub inadla gözlədi. Nəhayət ki, babası qəzeti aşağı saldı. Onun arxasından pırpız qaşlar və zərif qırıqlarla əhatə olunmuş gözlər göründü.

– Hə?

Linda irəli adlayıb, babasının dizləri üstünə çıxdı. Qoca qəzeti bir kənara atmalı oldu.

– Baba, doğrudan, sən səs vermison? – deyə Linda soruşdu.

– Axı mən sənin yanında dedim, eşitmədin? – deyə Metyu cavab verdi. – Olmaya, mənə yalançı hesab edirsən!

– Yox, amma anam deyir ki, o vaxt hamı səs verirdi.

– Doğrudur.

– Axı bu nəcə olan işdir? Hamı səs verə bilər məgər?

Metyu dinmədən nəvəsinə baxdı, sonra onu qaldırıb dizlərinin üstündə oturdı.

– Başa düşürsən, Linda, qırx il bundan əvvəl qəddər hamı səs verirdi. Təbii ki, biz Birləşmiş Ştatların prezidentinin kim olacağını müəyyən etmək istəyirdik. Demokratlar və respublikaçılar öz namizədlərini göstərirdilər, hər kəs də kimə tərəf olduğunu deyirdi. Seçkilər qurtaranda nə qəddər adamın demokrata və nə qəddər adamın respublikaçı namizədi səs verdiyini oturub sayırdılar. Kimə çox səs verirdilərsə, onu da prezident seçirdilər, bildinmi?

Linda başa düşdüyünə görə gülümsəndi.

– Bildim. Bəs kimə səs vermək lazım olduğunu adamlara kim deyirdi? Yəqin, Multivak, hə?

Metyunun qaşları çatıldı və siması ciddi görkəm aldı:

– Onların öz adamları vardı. – Qoca səsini yenidən yumşaltdı. – Mənim sənə acıgım tutmur. Linda, hə. Bəzən hamının səsini hesablamaq bir gecə vaxt aparırdı, camaatın hövsələsi çatmırdı. Odu ki, fikirləşib xüsusi qurğu icad elədilər. Bu cihaz işə düşdükdən sonra bütün bir ərazinin sakinlərinin səs verməsi lazım olmadı. Hər zondan yalnız bir neçə adamın səs verməsi kifayət etdi. Bu yolla məşin seçicilərin cəmini hesablamağa və kimi namizəd göstərmək lazım olduğunu müəyyən etməyə başladı. Başa düşürsən?

O, başını tərpətdi:

– Hə. Multivak kimi.

– Birinci hesablayıcı məşinlər Multivakə nisbətən çox kiçik olublar. Ancaq sonralar daha böyüklərini quraşdırdılar və səs verənlərin

sayı get-gedə azaldı. Nəhayət, Multivakı düzəldilər ki, o da bir adamın verdiyi səsə prezidentin kim olmasını müəyyən edir.

Sonrası qıza məlum idi. O, bu qəddər çox şey öyrəndiyinə sevincək oldu, dişlərini ağardıb:

– Bu, çox yaxşıdır, – dedi.

Metyu yenə özündən çıxdı:

– Harası yaxşıdır? Mən istəmirəm ki, kimsə səs verəcəyimi mənim yerimə hər hansı bir məşin desin, sonra da Milvokido seçilmiş yekəbaşın birisi məşinlərin artırılmasının əleyhinə çıxsın. Bəlkə, mənim namizəddən gözümlə su içmir, yaxud heç, ümumiyyətlə, səs verməklə aram yoxdur!..

Linda sürüşüb onun dizləri üstündən düşdü və qapıya doğru qaçdı. Astanada anası ilə toqquşdu. Sara tövşüyo–tövşüyo:

– Get, oyna, Linda, – dedi, – ananın ol-ayağına dolaşma. – Sonra şlyapasını çıxartdı, o ilə saçlarına siqal verərək, Metyuya müraciət etdi: – Aqatagildə idim.

Metyu hirsli-hirsli ona baxdı, eşitdiyini xəbərsizcə əslə möhl qoy-madan qəzətlə əl atdı.

– Bilirsen mənə nə dedi! – Sara paltosunun düymələrini açmağa başladı.

Təzədən qiraətə girişmək üçün Metyu qəzeti xışıldada-xışıldada düzəltdi:

– Heç maraqlanmıram da.

Atasının laqeydliyi Saranın xətrinə dəyso də, özünü sındırmadı. Təzə xəbər dilini yandırır, çənəsinin altına salmağa isə Metyudan savayı kimsə olmadığından davam etdi.

– Axı Attaqtanın öri Co polisə işləyir. Deyir ki, dünyanın aşxam Bluminqtona düz bir yük məşini gizli xidmət agenti gəlib.

– Bunun mənə nə işi-soyuğu?

– Ah, niyə başa düşürsən, ata? Gizli xidmət agentlərinin seçkiqabağı qulağımızın dibində – Bluminqtonda nə itləri azıb?

– Bəlkə, bankı yarıblar?

– Eh, bizim şəhərdə yüz ildir ki, bank-zad yaran yoxdur. Ata, görürəm ki, sənənlə danışmaq müşkül işdir.

Sara ovqatı təlx halda otağı tərk etdi...

Norman Maler də bu xəbəri vəcəinə almadı.

– Mənə bax, bu Co onların gizli xidmət agentləri olduqlarını hardan bilir! – deyə o, təmkinini pozmadan soruşdu. – Görək ki, onlar vəsiqələrini alınlarına yapışdırıb şəhəri dolaşırlar.

Ertesi günü, noyabrın birində axşam Sara tontənəli surətdə bəyan etdi:

– Bu saat bütün Bluminqton əmindir ki, seçici kim isə məhz buradan olacaq. “Bluminqton nüüz” bu barədə açıq-aşkar cəzə çəkir.

Norman büzüdü. Bu, ona həqiqət kimi göründüyündən ürəyi düşdü. Əgər Multivak, doğrudan da, Bluminqtonu seçmişdirsə, bu sayısız-hesabsız müxbir və turistlər axını, hər cür qarmaqarışıqlıq demək idi. Norman dinc həyatın qədrini yaxşı bildiyindən, siyasi hadisələrin gəldikcə artan həy-küyündən təşvişə düşməyə başlayırdı.

– Hələlik bütün bunlar ancaq dedi-qodudur, – deyə o, qeyd etdi.

– Bir az səbrini bas, özün görəcəksən.

Doğrudan da, çox gözləmək lazım gəlmədi. Qapının zəngi qeyri-adi tərzdə inadla səsləndi.

– Nə buyurursunuz?

Astanada durmuş ucaboy bir adam qasqabaqlı halda:

– Norman Maler sizsiniz? – deyə xəbər aldı.

Norman həyəcədən qırılan səslə:

– Bəli, – dedi, – mənəm.

Özünü qürurla aparmağından hiss olunurdu ki, bu adam yüksək rütbə sahibidir. Onun hansı məqsədlə gəldiyi aydın idi.

Yad adam vəsiqəsinə göstərilib içəri keçdi və qapını örtək tontənəli səslə dilləndi.

– Mister Norman Maler, Birləşmiş Ştatların prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi kimi, icazə verin 2008-ci il noyabrın dördündə çərşənbə axşamı keçiriləcək səssərmədə Amerika seçicilərini təmsil etməyin sizə həvalə olunduğunu bildirim.

Norman Maler özünü yaxınlıqdakı kətilə güclə yetirdi. Nə baş verdiyini çətinliklə dərk edərək, bənizi qaçmış halda oturub qaldı. Sara onun üzünə su çiləyir, əllərini ovur və kip sıxılmış dişləri arasından mızıldayırdı:

– Özünü möhkəm tut, Norman. İndi sənə xəstələnmək olmaz. Yoxsa ayrı adam taparlar.

Nitqi özünə qayıdanda Norman dedi:

– Üzr istəyirəm, ser.

Artıq paltosunu soyunmuş gizli xidmət agentı pencəyinin düymələrini açır və utanıb-çəkinmədən divanda yerini rahatlayırdı.

– Eybi yoxdur, – deyə o, işin rəsmi hissəsinin bitdiyini bildiren adi tənə keçdi. Bu, iri cüssəli, mülayim çöhrəli bir adam idi. – Altıncı dəfədir ki, mən bunu xəbər verirəm. Hər cür hallar olub. Ancaq bu

heç də televizorla göstəriləndiyi kimi deyil. Ekranada gördüyümüz adam, adətən, bu xəbəri eşitdik, fədakarcasına: “vətənə xidmət etmək böyük şərəfdir”, – deyir.

Agent bu sözlərdən sonra səmimiyyətlə gülümsədi.

Sara da onu yamsıladı, ancaq qadının təbəssümündə nə isə kördə bənzər bir şey var idi.

Agent davam etdi:

– Hə, indi bir müddət sizdə qalmağıma dözməli olacaqsınız. Adım Filip Hendlidir. Sadəcə olaraq Fil çağırə bilərsiniz. Seçki gününə qədər mister Maler evdən çıxmamalıdır. Siz isə missis Maler, onun xəstələndiyi barədə mağazada şaiyə yaymalısınız. Hələlik, missis, öz işlərinizlə məşğul ola bilərsiniz, ancaq bu barədə heç kəsə ağzınızdan birçə kəlmə də qaçırmamalısınız. Danışdıq mı?

Sara söylə başını töpətdi:

– Bəli, ser. Xatircəm olun.

– Belə. Ancaq, missis Maler, – deyə Hendli xeyli ciddiləşdi, – bu işlə zərərət etməyin. Evdən yalnız lap zəruri olduqda çıxın, bu halda sizi izləyəcəklər. Başa düşürəm, bu, xoşagəlməz işdir, ancaq nə etməli, bizdə qayda belədir.

– Mütəlaq izləyəcəklər? Bunsuz keçinmək olmazdı mı?

– Bunu heç kəs hiss etməyəcək. Narahət olmayın. Bir də axı rəsmi məlumat qədər cəmi-cümlətim ikiçə gün qalır. Sizin qızınız...

– O yatır, – deyə Sara tələsik dilləndi.

– Çox gözəl. Ona demək lazımdır ki, mən sizin qohumunuz, ya da ki, tanışınızam, qonaq gəlməyəm. Əgər əslində işin nə yerdə olduğunu bilso, onu da evdən heç yərə buraxmamalıdır. Atanıza isə qətiyyətlə evdən çıxmaq olmaz.

– O, buna razı olmaz, – deyə Sara bildirdi.

– Başqa əlac yoxdur. Hə, deməli, ailənin üzvlərini yerbəyer etdik, indi də...

– Deyəsən, bizim haqqımızda hər şeydən xəbərdarsınız, – deyə Norman güclə eşidiləcək tərzdə səsləndi:

– Bildiyimiz kifayətdir, – Hendli gülümsədi. – Hələlik təlimat bu olacaq. Mən bacardığım qədər sizə faydalı olmağı və zəhlənizi aparmamağı səy edəcəyəm. Mənim zəhmət haqqımı hökumət ödədiyindən, artıq xərcə düşməyəcəksiniz. Axşamlar növbə çəkmək üçün mənə elə bu otaqda başqa agent əvəz edəcək. Odu ki, olavə yorğan-döşəyə ehtiyac yoxdur. Qulaq asın, mister Maler...

– Bəli, ser.

– Sadəcə olaraq Fil deyir, – agent təkrar etdi: – Rəsmi məlumata qədər sizə iki gün vaxt verilir. Bunu ona görə edirlər ki, indiki vəziyyətinizə alışsınız və Multivakın qarşısında gümrah əhval-ruhiyyədə əyləşəsiniz, həyəcanlanmayın, özünüzi adi günlərdə olduğu kimi sərbəst hiss etməyə çalışın. Oldu?

– Oldu. – Norman cavab verdi, lakin birdən-birə qəzəblə başını buladı. – Bilirsiniz, mən öz boynuma bu ağırlıqda məsuliyyət götürmək istəmirəm. Niyə axı həmin adam məhz mən olmalıyam?

– İş ki belə oldu, gələn məsələni elə buradaca aydınlaşdırmaq. Multivak milyardlarla ən müxtəlif amilləri təhlil edir. Bununla belə, bir amil müəyyən edilməz qalır. Bu, hər bir şəxsin əhval-ruhiyyəsidir. Bütün amerikalılar müxtəlif sözlərin, öz həmyerlilərinin hərəkətlərinin təsirinə məruz qalırlar. Ölkənin bütün vətəndaşlarının əhval-ruhiyyəsinə də bununla aydınlaşdırmaq mümkündür. İlin hadisələrindən asılı olaraq, bəzi amerikalılar bu cəhətdən daha çox, digərləri isə nisbətən az münasib olurlar. Multivak ölkə üçün ilin ən tipik nümayəndəsi kimi, məhz sizi seçmişdir. İş sizin ən ağıllı, qüvvətli, yaxud da ki, bəxti gətirən adam olmağınızda deyil, sadəcə olaraq tipikliyinizdədir. Multivakın qərarına isə şübhə etmək olmaz. Mənimlə razısınız mı?

– Məgər o, səhv edə bilməzdimi? – deyər Norman israr etdi. Sara səbirsizliklə ərinin sözünü kəsdi:

– Fikir verməyin, ser. O, bu saat əsəbi hal keçirir. Ümumiyyətlə, həm oxumuş adamdır, həm də siyasəti müntəzəm izləyir.

– Qərarı Multivak verir, missis Maler, – Həndli bildirdi. – O, sizin arınızı seçmişdir.

– Məgər ona hər şey məlumdur? – deyər Norman tərsliyini yerə qoymadı. – Ola bilməzmi ki, o, səhv etsin?

– Ola bilər. Sizinlə tamamilə açıq olacağam.

1993-cü ildə müəyyən olunmuş seçici səs verəcəyi barədə xəbərdar edilməzdən iki saat əvvəl gözlənilmədən keçinmişdi. Multivak bunu irəlilədən deyər bilməmişdi. Seçici psixi müvazinətini itirmiş, əxlaqi cəhətdə qüsurlu adam ola bilər. Hər kəs barədə hər şeyi bilmək Multivakın imkanı xaricindədir. Odur ki, ehtiyatda həmişə daha bir neçə namizəd olur. Ancaq çox güman ki, bu dəfə buna ehtiyacımız olmayacaq. Siz tamamilə sağlamsınız, mister Maler, həm də söylə yoxlanılmışsınız. Siz işə bütövlüklə yararlısınız.

Norman ölləri ilə üzünü örtüdü.

– Sabah səhərə qədər o, özünə gələr, ser, – Sara əl-ayağa düşdü. – Ona yalnız bu fikrə alışmaq lazımdır, vəssalam.

– Əlbəttə! – Həndli onunla razılaşırdı.

Yataq otağında ikilikdə qalanda Sara üroyindən keçəni tamamilə ayrı cür, həm də xeyli qızğınlıqla ifadə etdi:

– Özünü ələ al, Norman. Sən var qüvvənlə çalışırsan ki, həyatda adama bir dəfə qismət olan imkanı əldən verəsən.

Norman çılgıncasına:

– Mən qorxuram, Sara, – deyər pıçıldadı. – Bütün bu işləklərdən qorxuram.

– İlahi, axı qorxmalı nə var burda? Bir-iki suala cavab vermək yəni elə çətindir?

– Bu, son dərəcə böyük məsuliyyətdir. Mənim buna hünərim çatmaz.

– Məsuliyyət? Heç bir məsuliyyəti-zadı yoxdur. Səni Multivak seçib bütün məsuliyyət də onun boynunadır. Bu, hamıya gün kimi aydındır.

Qəflətən qeyzə gələn Norman dikəlib, çarpıyıda əyləşdi.

– Əslində heç kəsə heç nə aydın deyil! Heç kim...

– Asta danış... – Sara pıçıldadı.

– Heç kim heç nə bilmək istəmir, – deyər Norman dərhal səsinə alçaltdı. – Ricielin hökumətindən danışanda heç gör bir deyəni varmı ki, seçkilərdə o ancaq yağlı vədlər verirdi və irqi məsələ barədə boşboğazlıq etdiyi üçün qələbə çaldı? Məlum işdir ki, yox! Hamı deyir ki, onun hakimiyyət başına gəlməyinin səbəbkarı oclaf Hemfri Makkomberdi. Halbuki yazıq Makkomberin etdiyi yeganə iş, Multivakın suallarına cavab vermək olub. Mən özüm də elə camaatdan dala qalmırdım. Makkomberin qərarına danışmışdım. Ancaq indi başa düşürəm ki, o zavallıda günah olmayıb. Sadəcə fermer imiş, ilin seçicisi təyin ediblər. O, özünü zorla seçdirməyib ki? Elə isə niyə o, başqalarından daha çox müqəssir sayılmalıdır? Budur, indi də kimin dişinin dibindən nə söyüş çıxır, döşüylür o binəvanın qabırğasına.

– Uşa-qış danışma.

– Yox, Sara, mən bu işdən boyun qaçırdacam. Deyəcəm ki, xəstəyəm.

Bütün bunlar Saranı cana doyrdu.

– İş ki belə oldu, onda bura bax, – deyər qəzəbdən sifətinin qanı qaçmış qadın pıçıldadı. – Sonin təkə özün barədə fikirləşməyə haqqın yoxdur. İlin seçicisi təyin edilməyin nə demək olduğunu özün menden yaxşı bilirən. Prezident seçkisi ilində reklam, şöhrət, bəlkə, hələ bir otək pul...

– Sonra yenə piştaxta dalında durum, ha?

– Nə piştaxtabazlıqdır! Əgər hər şeyi ağıllı-başlı etsən, səni heç olmasa filiallarımızdan birinə müdir qoymasalar, babalın mənim boynuma. Kartlarını bacarıqla oynasan, “Generalın universal mağazaları” səninlə təzə müqavilə bağlamalı olacaq. Bilirsen necə müqavilə? Bu müqavilədə məşənin müntəzəm surətdə artmasına və istefaya çıxanda sanballı təqaüd verilməsinə aid bəndlər olacaq.

– Seçicini bundan ötrü təyin etmirlər, Sara.

– Son öz mənfəətinə güdməlisən. Əgər özün və mənim barəmdə düşünürsənsə düşünmə, bu, məni o qədər yandırır. Ancaq Linda barədə fikirləşməyə bərcəlsən.

Norman inildədi.

– Bərcəlsən, yoxsa yox? – deyər Sara hədə ilə xəbər aldı.

– Hə, əzizim, – Norman pıçıldadı.

Noyabrın üçündə rəsmi məlumat elan edildi və artıq Normanın – hətta buna cəsarətə çatsaydı da – boyun qaçırmaya heç bir ümid yeri qalmadı.

Xarici ələmlə onların əlaqəsi tamam kəsilmişdi. Gizli xidmət agentləri daha gizlənilib-ələmədən bütün çıxışları tutmuşdular.

Əvvəlcə telefon fasiləsiz olaraq səsənməyə başladı, lakin hər dəfə Filip Hendli günahkar adam təbəssümü ilə dəstəyi özü qaldırırdı. Nəhayət, stansiya telefonu birbaşa polis məntəqəsinə qoşdu.

Bəlkə, Norman yaxasının, nəinki yalnız onu təbrik etmək istəyən (bəlkə də, paxılıqdan ölə) tanış-bilişin ölümdən, həm də gəlir xəbəritsi duyan həyasız kommivoyajerlərin pəncəsindən qurtardığını və ölkənin bir çox siyasətçilərin sərrast tələlərindən xilas olduğunu ehtimal edirdi... Bəlkə də, bu ehtiyat tədbirləri onu parçalamaya müntəzər olan fanatiklərə qarşı idi.

Normana təsir göstərməməsi üçün evə qəzet-jurnal gətirilməsi qadağan edilmişdi. Televizoru isə Lindanın etirazlarına əslə məhəl qoymadan tamam söndürmüşdülər.

Metyu donquldandır, lakin otağını tərk etmirdi. Linda isə ilk tələşənləri ötdükdən sonra eşiyə çıxma bilmədiyi üçün şıltaqlıq etməyə və cırmamağa başlamışdı. Sara vaxtını təsərrüfat işləri və gələcək barədə

daldığı xoş xəyallar arasında bölüşdürürdü. Normanın əhval-ruhiyyəsi isə daim eyni fikirlərin təsiri altında getdikcə pisləşirdi.

Budur, nəhayət, 2008-ci ilin dörd noyabr səhəri, seçki günü gəlib çatdı.

Hələ səhər yeməyinin vaxtı deyildi, amma Norman Malerin çənəsi işləyirdi, görünür, adət etdiyinə görə yeyirdi. Hətta vanna qəbul edib özünü qırxdısa da, Norman nə gümrahlaşdı, nə də ki zəhəri görkəminə xələl gətirən möyşəlikdən qurtara bildi.

Gərginliyi azaltmaq üçün dərindən-qabıqdan çıxan Hendlinin dostyana səsi də onun kəfini durulda bilmədi.

– Mister Maler qayıdana qədər binanız nəzarət altında qalacaq, – deyər Hendli xəbər verdi. – Sonra isə sizi rahat buraxacağıq.

Gizli xidmət agentləri bu dəfə tam fəxri geyimdə idi.

– Siz heç də bizi narahat etmədiniz, mister Hendli, – deyər Sara gülümsəndi.

Norman iki fincan tünd qəhvə içdikdən sonra dodaqlarını dösməllə sildi və iztirablı səslə:

– Mən hazıram, – dedi.

Hendli də qalxdı.

– Lap əla, ser. Nəcib qonaqpərvərliyinizə görə çox sağ olun, missis Maler.

Zirəhli avtomobil boş küçələrlə sıғыırdı. Səhərin ön işğuzar vaxtı olsa da, küçələrdə kimsə gözə dəymirdi.

Hendli Normanın diqqətini buna cəlb etdi:

– Yolumuzun keçəcəyi küçələrdə hərəkət qadağan edilmişdir. Bu qayda döxsən ikinci ildən qoyulmuşdur. O vaxt sui-qəsd üzündən az qala Leverettin seçilməsi baş tutmayacaqdı.

Maşın dayananda ehtiyatını heç vaxt əldən verməyən Hendli, Malerin düşməsinə kömək etdi. Onlar yeraltı döhlizə daxil oldular. Döhlizin hər iki divarı boyunca əsgərlər “farağat” vəziyyətində dayanmışdılar.

Son dərəcə işıqlı bir otaqda üç nəfər ağ xalath adam Maleri xoş təbəssümlə qarşıladı.

Norman kəskin tərzdə:

– Bu ki xəstəxana imiş! – dedi.

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur, – deyər Hendli tələsik cavab verdi. – Bu xəstəxana hər cür əvədliliklə təchiz edilmişdir.

– Yaxşı, bəs mənlik burda nə iş var?

Hendli başı ilə işarə etdi. Ağ xalatlı adamlardan biri irəli çıxdı:

– Mən onu təhvil alıram.

Hendli laqeyd hərəkətlə təzim edib getdi.

Ağ xalatlı adam sözü başladı.

– Buyurub əyləşə bilərsiniz, mister Maler. Mənim adım Con Polsondur. Baş elektron hesablayıcısı. Samson Levin və Piter Dorogobuj mənim köməkçilərimdir.

Norman bir şey anlamadan onlarla ol tutdu. Orta boylu bir adam olan Polsonun sifətində, daim irişən adalarda olduğu kimi, əbədi bir təbəssüm donub qalmışdı. O, plastik sağanaqlı, döbdən düşmüş ceynok taxmışdı. Söhbət əsnasında Polson qızartı yandırdı və müsahibinə də təklif etdi. Lakin Norman imtina etdi.

– Qabaqcadan sizi xəbərdar etməliyəm ki, bizim tələsməli yerimiz yoxdur, mister Maler. Kəfiniz istəsə, bütün günü bizimlə burda qala bilərsiniz ki, şəraitə və burda sizə qeyri-adi görünən hər bir şeyə alışsınız.

– Bu elədir, – Norman dedi. – Ancaq mən istədim ki, bütün bu həngamə tezə qurtaraydı.

– Sizi başa düşürəm. Bununla belə, biz çalışırıq ki, ətrafınızda nə baş verdiyini anlayasınız. Əvvəla, Multivak burda yoxdur.

– Necə yəni burda yoxdur! – Bütün bu təlaş ilə yanaşı, o, Multivakı görməyə çox can atırdı. Arada gözərt şayiələrə görə, bu, uzunluğu yarım milə yaxın, ucalığı isə az qala üçmərtəbəli ev boyda bir şey olmalı idi. Deyilənlərə görə, onun dəhlizlərində daim əlli nəfər mütəxəssis növbə çəkirdi. Bu, dünya möcüzələrindən biri idi.

Polsonun dodaqları qaçdı.

– Hə, doğru sözümdür, burda yoxdur. İş burasındadır ki, o, siz deyən qədər də portativ deyildir. Açıqlığı desəm o, yerin altında, heç kəsə məlum olmayan bir guşədədir. Axı Multivak bizim ən qiymətli dəfinəmizdir. Sizi inandırınram ki, Multivakdan təkcə seçki işində istifadə olunmur.

Müsahibinin belə açıqlığının heç də təsadüfi olmadığını anlayan Normanı maraq götürmüşdü.

– Hər halda mən elə bildirdim ki, onu görəcəyəm. Bu, mənim yamanca ürəyimdən keçirdi.

– Sizinlə şərikəm. Ancaq bundan ötrü prezidentin şəxsi sərəncamı və hətta bu halda da Təhlükəsizlik İdarəsinin razılığı olmalıdır.

Bununla belə, bizim Multivakla birbaşa rabitəmiz vardır. Multivakın verdiyi məlumatın şifrosini buradaca açmaq mümkündür, bizim danışığımız isə düz Multivakla verilir. Odur ki, bir növ onun yanındaşıq. Norman ətrafına göz gozdirdi. O, anlaşılmaz cihazların ohatəsində idi.

– İndi isə mister Maler, icazə verin görməli olacağınız işi sizə izah edim, – deyən Polson davam etdi. – Multivak ölkənin ali hakimiyyətinə, ayrı-ayrı ştatlara və yerli orqanlara namizədlər seçmək üçün, demək olar ki, özünə lazım olan bütün məlumatı almışdır. Ona yalnız qabaqcadan təyin edə bilmədiyi fərdin əhval-ruhiyyəsinə müəyyənləşdirmək lazımdır. Onun nə kimi suallara verəcəyini biz irəlilədən deyə bilmədik də, ola bilsin ki, onlar həm sizə, həm də bizə xeyli mənasız görünsünlər. Çox güman ki, o, sizdən küçününiz təmizlənməsi işinin necə aparıldığı haqqında, ya da ki tozə üsulla zibil yandırılması barədə nə fikirdə olduğunuzu, yaxud milli səhiyyə kompaniyasının xidmətindən istifadə edib-etmədiyinizi soruşdu. Başa düşdünüz?

– Bəli, ser.

– Hər nə soruşsa, öz sözlərinizlə, bildiyiniz kimi cavab verin. Əgər üroyinizdən ətraflı izahat vermək keçsə, bundan utanmayın. Lazım gəlsə, bir saat da danışa bilərsiniz.

– Aydındır, ser.

– Daha bir şey. Biz o qədər də müəkkəb olmayan bir qurğudan istifadə etməli olacağıq. Danışdığımız müddətdə o, sizin qan təzyiqinizi, üroyunuzun fəaliyyətini, dərəcənin təbəssüsü qabiliyyətini, bəninizin şüalandırdığı biotokları qeyd edəcək. Cihaz sizi qorxuda bilər, ancaq təşvişə səbəb yoxdur. Siz onun işə salındığını heç hiss etməyəcəksiniz də.

Polsonun köməkçiləri artıq təkerləri yaxşıca yağlanmış parlaq aqreqatın yanında qurdalanırdılar.

– Bu, mənim ağıma da gəlməzdi.

– Görürsünüz? Multivakın iş metodlarının oksəriyyəti dövlət sirri hesab olunur. Odur ki, buranı tərk edəndə, burada gördüklərinizi ələmə yaymayacağınız barədə dilinizdən yazılı iltizam alınacaq. Multivak barədə nə qədər az şey məlum olsa, onunla işləyən adamlara kənardan edilə biləcək təsir cəhtində bir o qədər az olar. – Onun üzündə tutğun təbəssüm gözdü. – Bizim işimizdə onsuz da çox əngəl var.

Norman başını törpətdi:

– Başa düşürəm.

– Hə, bəlkə, acısını, bəlkə, su içmək istəyirsiniz?

– Yox, hələlik istəmirəm.

– Sualınız varmı?

Norman başını buladı.

– Elo isə hazır olanda bizə xəbər verin.

– Mən hazıram.

– Özünüzo əminsiniymi?

Polson başı ilə köməkçilərinə başlamaq işarəsi verdi.

– Tamamilə.

Onlar öz qorxulu cihazları ilə həyəcədən nəfəsi tutulan Normana tərəf yeridilər.

Bu özəblə həngəmə, Normanın bir fincan kofe içməsi üçün edilən bir neçə dəqiqəlik fasilə nəzərə alınmasa, üç saata qədər çəkdi. Bütün bu müddət ərzində o, maşınlarla mışlanıb qalmışdı. Axıra yaxın lap dilə gəldi.

O verəcəyi vadin üstündə durmağın çox çətin məsələ olacağını barədə istehza ilə düşündü. Sualların olından başı az qalırdı partlasın.

Nədənə əvvəllər Normana elo gəlirdi ki, Multivakın səsi insanınkindən fərqli, qeyri-təbii, cingiltili və əks-sədalıdır. Görünür ki, bu, saysız-hesabsız televiziya verilişlərinin təsirinə nəticəsi idi. Əslində isə bu, təəssüf doğuracaq dərəcədə qeyri-romantik idi. Suallar, hesaba gəlməyəcək qədər çoxlu dəlikləri olan nazik metal lentlə gəlib çıxırdı. İkinci bir maşın isə dəlikləri sözlərə çevirir. Polson da onları Normana oxuyur və özünün də baxması üçün hər sualı ona ötürürdü.

Cavablar maqnitofona yazılır və bir də Norman üçün səsləndirilir ki, hər hansı bir düzəliş və ya dəyişikliyə ehtiyac olsa, dərhal əlavə yazılsın.

Sonra lent perforasiya aparatına salınır və cavablar Multivakaya verilir.

Normanın yanında qalan və cici-bacıların boşboğazlığını xatırladan yeganə bir sual belə idi: “Yumurtanın məzənnəsi barədə fikriniz nədir?”

Budur, artıq hər şey arxadır: saysız-hesabsız elektrodları ehtiyatla bədənindən qopardılar, döyünən təzyiq sargısını çiyindən açdılar, cihazları کنار etdilər.

Norman qalxıb, dərindən köks ötürdü:

– Qurtardı? Gədə bilərəm?

– Hələ yox. – Polson ürək-dirək vermək istəyirmiş kimi gülüm-söyörək ona yanaşı. – Bir saat da bizimlə qalmanızı lütfən rica edirik.

– O niyə?

– Aldığı yeni məlumatları özündə olan milyardlarla digər köhnə faktlarla müqayisə etmək üçün Multivakaya bir saat vaxt lazımdır. O, minlərlə başqa seçkiləri də nəzərə almalıdır. İş çox müəkkəbdir. Ola bilər ki, hər hansı bir təyinat, tutaq ki, Arizon ştatının Feniks şəhərinə göndərilmiş sanitariya inspektoru, yaxud Şimali Karolina ştatındakı Uilksboriya seçiləcək belədiyə müşaviri dəqiq müəyyən olunmasın. Bu halda Multivak sizə həlledici önəmiyyətə malik olan daha bir neçə sual verməyə məcbur olacaq.

– Yox, – deyər Norman etiraz etdi. – Daha bədsir.

– Bəlkə, bu, heç lazım olmadı. – Polson onu əmin etdi. – belə bir vəziyyət nadir hallarda yaranır. Amma hər ehtimala qarşı gözləmək lazım gələcək. – Onun səsinə güclü duyulacaq əmr tonu yaranırdı. – Sizin arzu edib-ətmədiyiniz bizi heç də maraqlandırmır. Bu sizin borcunuzdur.

Norman özünə halda stula çöküb, çiyinlərini çəkdi.

– Qəzet oxumağa icazə verilmir. Ancaq üyünmədən detektiv roman oxumaq və ya şahmat oynamaq keçsə, bu, yaxınınız darıxmaqdan qurtarar, – deyər Polson əlavə etdi.

– Heç nə lazım deyil, elə belə oturmuşam.

Normanı başqa otağa keçirdilər. O, yumşaq kreslodə əyləşib gözlərini yumdu. İstər-istəməz axırıncı saatın da başa çatmasını gözləməli idi.

Bir qədər hərəkətsiz oturduqdan sonra gərginliyi tədricən keçib getdi, tənəffüsü rəvanlaşdı, barmaqlarının ütüməyi dayandı.

Bəlkə, daha sual verilməyəcəkdi? Bəlkə, artıq hər şey qurtarmışdı? Əgər bu belə idisə, onda onu təntənəli mərasimlər və hər cür qəbullar, yığıncaqlar gözləyirdi. İlin seçicisi!

Dahi olmaq üçün doğulmamış, öz şəxsi xidmətləri ilə də ali rütbəyə çatmış bu adam – İndiana ştatının Bluminqton şəhərindəki xırda universitetin adı satıcısı Norman Maler müşkül bir vəziyyətə düşmüşdü: onu dahi olmağa məcbur etmişdilər.

Tarixçilər 2008-ci ilin Maler Seçkisini təntənəli surətdə xatırlayacaqlar. Axı bu seçki möhür belə adlanacaq: “Maler Seçkisi”.

Saranın sinov getdiyi şöhrət, yaxşı vəzifə, yağış kimi yağan pullar onu, demək olar ki, cəlb etmirdi. Düzdür, belə xoş şeylərdən boyun qaçırmaq fikrində deyildi, ancaq həmin doqquqlərdə onu aludə edən özgə bir şey idi.

Onun qəlbində birdən-birə vətənpərvərlik hissi biş qaldırmışdı. Hər halda burda ölkənin bütün seçicilərini təmsil edirdi. Onların bütün istək və arzuları Normanda, fokus nöqtəsindəki kimi cəm olmuşdu. Bu gün onun təmsalında bütün Amerika təmsil olunurdu!

Qapı açılar-açılmaz o, özünü yığışdırdı. Bir anlığa ikrahla büzüşdü. Yənə sorğu-sual?

Lakin Polson gülümsəyirdi.

– Vəssalam, mister Maler.

– Daha heç bir sual-zad yoxdurmu, ser?

– Qətiyyə. Hər şey aydındır. Sizi evinizə aparacaqlar.

– Təşəkkür edirəm. təşəkkür edirəm, – deyər Norman pörtüdü. – Maraqlıdır, görəsən kim seçildi!

Poson başını buladı.

– Rəsmi məlumatı gözləmək lazım gələcək. Qayda çox ciddidir. Bizim, hətta sizə belə deməyə ixtiyarımız yoxdur. Elə bilirəm, özünü başa düşürsünüz.

– Əlbəttə, məlum işdir, – deyər Norman pört halda cavab verdi.

– İmzanızı qoymaq üçün təhlükəsizlik xidməti agentinə sizə vacib sənədlər təqdim edəcək.

– Yaxşı. – Norman qürur hissi duydu. Bu, ona yeni qüvvə gətirdi. O, öz-özü ilə fəxr edirdi.

Bu qərribə dünyada ilk və ən kamil Elektron Demokratiyası ölkəsinin azad vətəndaşları tək-cə Norman Malerin səs verməsi ilə öz hökumətlərini seçmişdilər.

REY BREDBERİ

(1920)

(Amerika Birləşmiş Ştatları)

MƏZUNİYYƏT

Hava tərəvətli idi – tər otun, səmada süzən buludların, otların üstünə enən kəpənəklərin tərəvəti. Gün sanki sükutdan toxunmuşdu, lakin o, qətiyyə lal deyildi. Günü arılar və çiçəklər, torpaq və okean, öz dövrünün gedişilə, özünün heç vaxt təkrar edilməyən ahənginə tabe olaraq hərəkət edən, uçan, çırpınan, qalxan, enən hər nə varsa, onlar yaradırdılar. Ətraf sakit idi, hər şey hərəkətdə idi. Dəniz dalğalı idi, dəniz susurdu. Paradoks¹, başdan-başa paradoksdur: sükut-sükuta, səs-səsə qovuşmuşdu. Çiçəklər yellənirdi, qızıl yağış damcılarına bənzəyən arılar yoncaya qonurdu. Hərəkətin iki növü olan təpə dalğaları və okean dalğaları ins-cins görünməyən paslı polad yol ilə bir-birindən ayrılmışdı. Dərhal görünürdü ki, uzun illər boyu bu yol ilə qatar getməmişdir. Şimala tərəf otuz mil aralı, yol uzanır, burulur, sonra sisli qaranlıqda gözədən itirdi; cənuba tərəf otuz mil aralı uçan kölgələr adaları görünürdü. Bu adalar adanın gözü qabağında bir-birinə qarışır, uzaq dağların yamaclarında öz formalarını dəyişirdilər.

Gözlənilmədən relslər titrədi.

Yola qonmuş tənha qaratoyuq ahəngdar zəif döyüntünün necə yarandığını hiss etdi, sanki haradasa uzaqlarda, buradan xeyli mil aralı kiminsə ürəyi döyünmüşdü.

Qaratoyuq dənizin üzərinə qalxdı.

Relslər yenə də asta-asta titrəyirdi, nəhayət, döngədən görünən kiçik drezina² sahil boyu irəlilədi, tam sükut içərisində iki silindrlə motor güruladı.

¹ Paradoks – sağlam mühakiməyə zidd olan qərribə fikir

² Drezina – rels üzərində hərəkətə gətirilən dördçarxlı araba

Bu dördçarxlı kiçik drezinadan üzə sağı və sola olan ikitərəfli skamyada günəş şualarını buraxmayan kiçik həsir çətinin altında kişi, onun arvadı və yeddi yaşlı oğlu əyləşmişdi. Dreziya bir boş sahədən başqa sahəyə keçir, külək onların düz gözlərinə vurur, saçlarını dağıdır, lakin heç biri geri dönmür, üçü də yalnız irəli baxırdı. Bəzən yolu dönrəkən səbirsizliklə, bəzən isə kədərlə, lakin həmişə ehtiyatla baxırdılar – sonra nə görəcəkdirlər?

Dübbədüz yolda motor qəflətən səs salıb susdu. İndi sarsıdıcı sükut içərisində adama elə gəlirdi ki, bu dənizin, torpağın və somanın işıq saçdığı aramqahdır, təkrərləri dayandırır fırlanmağa qoymur.

Benzin qurtardı.

Kişi ah çəkərək yük saxlanan dar yerdən ehtiyat-kanisrını çıxarıb qaba benzin tökməyə başladı.

Arvadı və oğlu dinnəzə baxır, uğultunu, pıçıldını dinləyir, qumdan, cırıqıldan, yaşıl yosundan və köpükdən ibarət nəhəng pərdənin necə açıldığını qulaq asırdılar.

– Dəniz gözəldir, eləmi? – deyər qadın soruşdu.

Oğlan dedi:

– Xoşuma gəlir.

– Bəlkə, yeri gəlmişkən, dincəlib çörək yeyək?

Kişi durbini uzaqdakı yaşıl yarımadaya tuşladı.

– Gələn, dincələk. Rəlslər pas atıb çürümüşdür. Yol dağılmışdır.

Mən onu düzəldənə qədər gözləmək lazım gələcək.

Oğlan dedi:

– Harda rels partlayır, orda dincəlirik.

Qadın gülümsünməyə cəhd göstərdi, sonra sual dolu ciddi nəzərlərini kişiye tərəf çevirdi.

– Bu gün nə qədər yol getmişik?

– Döxsən mildən bir balaca az. – Kişi hələ də durbini diqqətlə baxırdı. – Zənnimcə, gün ərzində bundan artıq getməyə dəyməz. Sürotla irəliləyəndə adam heç nə görə bilmir. Sabah yox, biri gün Montereydə olacağıq, cərsi gün istəsən, Palo-Altoya gedərik.

Qadın enliqaraq həsir şlyapasının açıq sarı lentlərini açdı, qızılı saçlarının üstündən götürdü və azacıq tərlənmiş halda maşından aralandı. Onlar titrəyən drezinada o qədər yol getmişdirlər ki, bütün bədənləri ahəngdar gedişə alışmışdı. İndi maşın dayanan zaman qərribə bir hiss yaranmışdı, elə bil bu saat qanadlarını açacaqdılar.

– Gələn, çörək yeyin.

Oğlan ərzaqla dolu zənbili götürüb qaça-qaça sahilə apardı.

Kişi ana və oğlun yanına gələndə onlar açılmış süfrənin başında əyləşmişdirlər; kişi jiletli qara kostyum geymiş, qalstuk taxmış, başına şlyapa qoymuşdu, sanki yolda kiminsə görüşməyə hazırlanmışdı. O, sendviçləri paylayır, sərin yaşıl bankalardan duza qoyulmuş tərəvəzi çıxara-çıxara qalstukunu yavaş-yavaş boşaldır, jiletinin düymələrini açır. Gözü dörd idi, elə bil hər an bütün düymələrini yenidən bağlamağa hazır idi.

– Ata, biz təkik? – deyər oğlan yeməyi çeynəyər-çeynəyər soruşdu:

– Hə.

Bizdən başqa heç yerdə heç kəs yoxdur?

– Heç kəs yoxdur.

– Əvvəl yer üzündə adam olubmu?

– Sən niyə tez-tez sual verirsən? Bu yaxınlardakı adam vardı.

Cəmi bir neçə ay bundan əvvəldə. Görək özünün də yadından çıxmayıb.

– Güclə yadıma gəlir. Qəsdən yada salmağa çalışanda isə tamamilə unuduram. – Oğlan bir ovuc qum götürüb barmaqları arasında buraxdı. – Bu plyajdakı qum qədər adam vardı? Bəs onlara nə oldu?

– Bilmirəm, – deyər kişi cavab verdi. O, düz deyirdi.

Günlərin bir günü onlar səhər oyanıb gördülər ki, aləm bomboşdur. Qonşuların paltar sordikləri ip yerində idi, külək ağappaq köynəkləri yellədi, hər səhər olduğu kimi, indi də kotteclərin qabağındakı maşınlar parıldayırdı, lakin heç kəsə "sağ ol" səs eşidilmir, şəhərin güclü arteriya damarları küçədə hərəkət edib gürultu salmur, telefonlar öz zəng səsindən titrəmir, günəbaxan zəmiləri arasında uşaqlar qışqırırmırdılar.

Bundan cəmi bir qədər əvvəl axşam evə qəzet gətiriləndə kişi arvadı ilə birlikdə evdə əyləşmişdi. O, qəzetin vərəqlərini açmadan, sərlövhələrə baxmadan dedi:

– Maraqlıdır, biz onun zəhləsini tökəndə hamımızı bayıra küroyəcəkdirlər?

– Hə, gör iş hara çatıb, – deyər arvadı onun sözünə qüvvət verdi. – Qabağını almaq da mümkün olmayacaq. Nə səfeh adamlarıq, elə deyilmi?

– Yaxşı olardı ki... – Kişi öz qolunu yandırdı. – Sabah aylananda bütün dünyada bizdən başqa ins-cins olmadığını görək. Hər şeyi təzədən başlayaq.

O oturub qəlyanını çəkirdi. Bükülü qəzeti əlində tutmuş, başını kreslonun söykənəcəyinə dayamışdı.

– Əgər indi belə düyməni basmaq lazım olsaydı, basardın?

– Yəqin ki, basardım, – deyə kişi cavab verdi. – Amma zorakılıq olmasın. Sadəcə olaraq hamı yer üzündən yoxa çıxsın. Torpaq və dəniz, bitkilərin hamısı – çiçəklər, otlar, meyvə ağacları qalsın. Qoy heyvanlar da qalsın. Ac olmayanda ov edən, tox olanda yeyən, heç kəs toxunmayanda belə qəddarlıq göstərən adamlardan başqa, hər şey öz yerində qalsın.

– Amma biz qalmalıyıq axı. – Qadın xəlif gülümsündü.

– Çox yaxşı olardı. – Kişi fikrə getdi. – Qarşıda istədiyən qəder vaxt var. Tarixdə ən böyük məzuniyyət. Biz yeməklə dolu zənbiləri götürüb ən uzun səyahətə çıxmışdıq. Yalnız sən, mən, bir də Cim. Heç bir mövsüm bileti yoxdur. Consların dəlinalına düşmək lazım deyil. Heç avtomaşın da lazım deyil. Səyahət etmək üçün başqa bir üsul, qədim üsul fikirləşib tapmaq lazımdır. Bir zənbil sendviç, üç butulka meyvə şirəsi götür, sonra lazım gələndə adamsız şəhərlərin adamsız mağazalarını ərzaq ehtiyatını artır. Qarşıda da intəhasız yay durur...

Onlar eynivəndə xeyli oturdular. Onları bir-birindən bükülmüş qəzet ayırırdı.

Nəhayət, qadın dilləndi:

– Bəs tək darıxmaq?

Yeni aləmin şəhəri bax bu cür açıldı. Onlar yuxudan oyandılar və indi sadəcə olaraq, otlağa çevrilmiş torpağın xəlif səsini eşitdilər, şəhərlər gülümbahar, qızçıqay və sarmaşığa qorq olmuşdu. Əvvəlcə buna çox təmkinlə baxdılar. Bəlkə də ona görə ki, şəhəri çoxdan sevmirdilər. Üzdən dost sayılan adamlar, mexanikləşdirilmiş arı pətəyində tək-tənha, maraqsız həyat arxada qalmışdı.

Ər çarpayından qalxıb pəncərəyə baxdı və söhbət hava haqqında gəldirmiş kimi təmkinlə bildirdi:

– Hər şey yox olub.

O, bunu şəhərdən daha eşidilməyən səslərdən duymuşdu.

Onlar tələsmədən qəlyanaltı etdilər, çünki oğlan hələ yatırdı. Sonra ər qəddini düzəldib dedi:

– İndi mən nə edəcəyimizi fikirləşməliyəm.

– Nə edəcəyimizi? – Necə... məgər işə getməyəcəksən?

– Sən hələ də inanmırsan, hə? – Kişi güldü. – İnanmırsan ki, mən hər gün doqquza on dəqiqə işləmiş evdən küçəyə qaçmaya-cağam, inanmırsan ki, Cim bundan sonra heç vaxt məktəbə getməyəcək. Məşğələlər qurtarmışdır, hamımız üçün qurtarmışdır. Bundan sonra heç bir karandaş, heç bir kitab və idarə sahibinin qaşqabaqlı sifəti olmayacaq. Bizi buraxmışlar, əzizim, daha heç vaxt lənətə gəlməmiş bu zəhlətökən, darıxdırıcı məskəne qayıtmayacağıq. Gedək.

O, ərvadığını şəhərin boş və səssiz küçələrində gəzdirdi.

– Onlar ölməmişlər, – dedi. – Sadəcə olaraq... getmişlər.

– Bəs başqa şəhərlər?

Kişi telefon budkasına girib Çikaqonun, sonra Nyu-Yorkun, sonra San-Fransiskonun nömrələrini yığdı.

Sükut. Sükut. Sükut.

– Bitdi, – deyə dəstəyi asdı.

Qadın dedi:

– Mən özümü təqsirkar hesab edirəm. Onlar yoxdurlar, biz isə qalmışıq. Özüm də... sevinirəm. Nəyə görə? Axı kədərliyəm.

– Kədərliyəm? Heç bir faciə olmayıb. Onlara işgəncə verməyiblər, onları yandırmayıblar, incitməyiblər. Onlar yox olmuşlar, bunu heç hiss etməmişlər, bundan xəbər də tutmamışlar. İndi biz heç kəsin qarşısında borclu deyilik. Bircə borcumuz var, o da xoşbəxt olmaqdır. Qarşıda otuz illik səadət durur. Məgər bu, pisdir?

– Onda... onda uşaqların sayını artırmalıyıq.

– Yenidən dünyanı adamla doldurmaq üçün? – Kişi təmkinlə, yavaş-yavaş başını yırğaladı. – Yox, qoy Cim sonuncu uşağımız olsun. O, qocalıb öləndən sonra qoy dünya atlara və inəklərə, burunduklara və hörümçəklərə qalsın. Sonra isə təbii səadət təbii maraqla ələqələndirməyi bacaran başqa bir nəsil bizim şəhərlərə qətiyyətlə oxşamayan şəhərlər salacaq, dövrən sürəcəkdir. İndi də zənbili qablaşdırmaq, Cimi oyadaq və otuzillik məzuniyyətimizə başlayaq. Hə, evə kim tez qaçıb çatar?

O, kiçik drezinadan gürüz götürüb yarım saat saat ərzində təkbaşına pəhlə relsləri düzəldənədək, qadınla oğlan sahil boyu qaçdılar. Onlar bir ovuc yaş balıqqlağı və çəhrayı rəngdə gözəl xırda daş yığbı qayıtdılar, öyləşdilər, ana oğluna dərs deməyə başladı. Uşaq bloknotda karandaşla ev tapşırığını yazırdı. Ata qum təpəsindən günortaüstü pəncəksiz, qalstuksuz gəldi. Onlar portağal şirəsi içir,

butulkalarda qaynaşan, yuxarı qalxan köpükcüklərə baxırdılar. Ətraf sükut içərisində idi. Onlar günəşin köhnə demir relsləri necə sazladığına qulaq asırdılar. Şor külək şpalların isti qatranının iyini yayır və kişi özünün cib atlasını barmağı ilə astaca tiqıldadırdı.

– Bir aydan sonra, mayda Sakramentoya çatacaq, oradan Sietlə tərəf gedəcəyik. İyulun birində orada qalırıq. Vaşinqtonun iyulu yaxşı olur. Soyuqlar düşən kimi geriye, Yelloustona qayıdırıq. Burda gündə bir neçə mil yol gedərik. Orda isə balıq tutarıq...

Oğlan darıxırdı. O, lap suya yaxınlaşıb taxtaları dənizə atmağa başladı. Sonra özünü təlim görmüş itə oxşadaraq dənizə cumub taxtları çıxarırdı.

Ata sözüne davam edirdi:

– Qışı Taksonda qalırıq, qışın lap axırında Floridaya gedirik, baharda sahil boyu gəzirik, iyunda tutaq ki, Nyu-Yorkda oluruq. İki ildən sonra yayı Çikaqoda keçiririk. Üç ildən sonra qışı Mexiko-Sitide keçirməyimizə nə deyirsən? Rels bizi hara aparsa və biz tamamilə naməlum köhnə yola düşsək, lap əla olar, həmin yol ilə axıradək gedərik, görün hara aparıb çıxarı? Həqiqi sözumdür, bir vaxt yayıqla Missisipi çayı ilə aşağı enərik. Bunu çoxdan arzulayırdım. Ömrüm boyu yadda qalar. Marşrut deyil, tapındır, tapıntı...

O susdu. Atlası tərəddüdlü hərəkətlə örtmək istəyirdi ki, havada nə isə parıldayıb kağızın üstünə düşdü. Sürüşüb quma qarışdı və yumru, yaş bir kütlə omələ gəldi.

Arvadı yaş ləkəni görün kimi dərhal kişinin üzünə baxdı. Onun ciddi gözləri şübhə ilə parıldayırdı. Bir yanağı ilə yaş axıb zolaq salmışdı.

Qadın içini çəkdi. Onun əlini tutub bərk sıxdı.

Kişi qadının əlini sıxıb gözlərini yumaraq zorla dilləndi:

– Əgər axşam yatıb səhər hər şeyin öz yerinə qayıtdığını görsəydik, çox yaxşı olardı, eləmi, hər cür uyğunsuzluq, səs-küy, nifrət, bütün dəhşətlər, acınacaqlı vəziyyət, pis adamlar və səfeh uşaqlar, bütün hərc-mərcliklər, alçaq niyyətlər, baş qarışdırıcı işlər, bütün ümidlər, arzular, məhəbbət qayıdaydı. Çox yaxşı olardı, elə deyilmi?

Qadın fikirləşdi, sonra razılıq əlaməti olaraq başını tərpətdi.

Birdən hər ikisi diksindi.

Ona görə ki, aralarında (görəsən, nə vaxt gəldi?) ölində şirəli su butulkası tutan oğlanları dayanmışdı.

Oğlanın rəngi qaçmışdı. O, boş əli ilə atasının göz yaşının izi qalan yanağına toxundu.

– Sən... – deyib ah çəkdi. – Sən... Ata, sən də oynamağa adam tapmırsan?

Qadın nə isə demək istədi.

Kişi oğlanın əlini tutmaq istədi.

Oğlan geri atıldı.

Axmaqlar. Axaqlar. Səfehələr. Qanmazlar, siz qanmazsınız.

Yerindən qopdu, dənizə tərəf qaçdı və suyun yanında dayanıb hönkür-hönkür ağladı.

Anası onun ardınca getmək istədi, amma atası qoymadı.

– Lazım deyil. İşin olmasın.

Bu vaxt hər ikisi quruyub qaldı. Çünki sahiləki oğlan ağlaya-ağlaya kağız parçasına nə isə yazdı, kağızı butulkanın içinə salıb demir qapaqla ağzını kəp bağladı və möhkəm tutaraq qolayladı. Butulka havada iri, parlaq qövs cızaraq, dənizə düşdü.

Qadın onun kağızda nə yazdığı barədə düşündü. Butulkadakı kağızda nə yazılmışdır?

Butulka dalğalar arasında üzürdü.

Oğlan daha ağlamırdı.

Sonra o, sudan aralandı, ata-anasının yanında dayanıb onlara baxdı. Sifəti nə gülürdü, nə də kədərli idi, nə canlı, nə də ölü, nə qətiyyətli, nə də biganə idi. Nə isə qoribə qarışıq ifadə vardı, elə bil vaxta, təbiətə və bu adamlara bərdəslilik almışdı. Kişi və qadın ona, körfəzə və dalğalar arasında zorla görünən zarlıtıya – içərisində öyrüyür xətlə yazılmış kağız parçası olan butulkaya baxırdılar.

Qadın fikirləşirdi:

– Görəsən, o, bizim arzumuzu yazıb? İndicə danışdıqlarımızı, amalıımızı yazıb?

Yaxud öz ürəyindəkiləri yazıb təkəcə özüne arzu edib ki, sabah səhər yuxudan oyananda adamsız dünyada özünü tək görsün, daha heç kəs olmasın. Nə kişi, nə qadın, nə ata, nə ana, nə səfeh arzularla yaşayan səfeh böyükler olsun. Rəlsə yaxınlaşsın və tənha qalmış qitəyə drezinanı təkbaşına sürsün, intəhasız səyahətə tək yollansın, harada istəyə, orada dayansın.

Görəsən, bunu istəyib?

Bizimlə birlikdə, ya tək?

Qadın oğlunun ifadəsiz gözlərinə çox baxdı, lakin orada cavab oxuya bilmədi, soruşmağa isə ürək eləmədi.

Qağayıların kölgəsi havada süzür, onların sifətinə kölgə salıb bir-cə anlığa sərinlədirdi.

– Getmək vaxtıdır, – deyə kimsə diləndi.

Onlar zənbili platformaya qoydular. Qadın şlyapanı sarı lentlə saçına bərk-bərk bağladı, balıqqulaqlarını topa ilə taxtanın üstünə yıxdılar, kişi qalstukunu taxdı, jiletini, pencəyini geydi, şlyapasını başına qoydu. Hər üçü skamyaya əyləşdi. Dənizə baxırdılar – uzaqda, lap üfünqün yanında, içərisinə kağız qoyulmuş butulka parıldıyırdı.

Oğlan soruşdu:

– Əgər arzulasam, yerinə yetər? Ürəyimdə tutduqlarım hasil olar?

– Bəzən olur... Lap həddindən artıq olur.

– Baxır ki, nə arzulayırsan?

Oğlan başını törpətdi. Fikri uzaqlarda idi.

Onlar gəldikləri yerə, geri baxdılar, sonra nəzərlərini gedəcəkləri tərəfə çevirdilər.

– Xudahafız sahil, – deyə oğlan qışqırıb əl elədi.

Drezina paslı reslərlə şütüdü. Onun gurultusu azalıb, kəsildi. Qadın, kişi, oğlan da drezina ilə birlikdə uzaqda, təpələrin arasında gözdən itdilər.

Onlar gedəndən sonra relslər təxminən iki dəqiqə yavaş-yavaş cingildədi, sonra susdu. Pas qatı qopub düşdü. Çiçək boynunu əydi. Dəniz aramsız guraldıyırdı.

FRED TOMAS SABERHAGEN

(1930)

(Böyük Britaniya)

SÜLH VƏ MƏHƏBBƏT HAQQINDA

Kerr həbi uddu, ölümün yaxınlaşdığını göstərən dəşətli ağrı-lara baxmayaraq, kreslodə yerini rahatlamağa çalışdı. Sonra ötürücü cihazı işə saldı, fəza boşluğunda yolunu kəsən heybətli kosmik qurğuya siqnallar göndərməyə başladı:

...Mən silahsızam.

...Mən sülh niyyəti ilə gəlmişəm.

...Səninlə danışqlar aparmaq istəyirəm.

Dayamb gözlədi. Biməfərlək balaca gomidə sakitlik hökm sürürdü. Lokator fəzadakı obyektə qədər neçə işıq saniyəsi qaldığını göstərirdi. Kosmik qurğu çağırışlara heç bir cavab vermirdi. Lakin Kerr göndərdiyi siqnalların çatdığına əmin idi.

Günəş adlanan parlaq ulduz haradasa lap uzaqlarda qalmışdı. Kerrin doğma planeti – yüz il bundan əvvəl məskunlaşmış Yer Müstəmləkəsi də arxada idi. Öz planeti haqqında fikirləşəndə Kerrin ürəyini həmişə qoribə bir qüssə bürüyürdü. Qalaktikanın lap kənarına sıxışdırılmış tənha, balaca ulduz onun nəzərində təkliyin, kömək-sizliyin simvoluna çevrilirdi. İndiyə qədər robot-berserkerlərin bütün canlı varlıqlara qarşı apardıqları dəşətli müharibələr bura inanılmaz mümkün olmayan son xəbərlər kimi gəlib çatırdı. Yer Müstəmləkəsinin ixtiyarında olan yeganə kosmik döyüş gəmisi robot-berserkerlərin Yerə hücum xəbəri alınan kimi Karlsenin Böyük Planetin hüdudlarını qoruyan eskadriyasına köməyə göndərilmişdi. İndi isə düşmən gözənilmədən Kerrin yaşadığı planetin lap yaxınlığına gəlib çıxmışdı. Planetin sakinləri tələm-tələsik daha iki gəmini döyüşə hazırlayırdılar. Lakin çətin ki, onlar robot-berserkerlərə qarşı duruş götirə bildilər.

Düşməne bir milyon işıq ili yaxınlaşdıqdan sonra Kerr başa düşdü ki, robot-berserker dayanıb. O, sanki boşluqdan asılaraq zərbə endirməyə əlverişli məqam gözləyirdi.

– Mən silahsızam. – Kerr yenə də radio sığnallar göndərməyə başladı. – Heç bir pis niyyətim yoxdur. Sənə ziyan vurmaq fikrində deyiləm. Danışqlar aparmaq istəyirəm. Əgər səni Quraşdıranlar burada olsaydılar, mən onlarla sülh və məhəbbət haqqında danışardım. Məni eşidirsənmi?

Kerr əmin idi ki, maşın onun sözlərinin hamısını başa düşür. Bütün robot-berserkerlər universal kosmik dili bildirdilər – ya əsir alınmış insanlardan, ya da bir-birlərindən öyrənmişdilər. Bu dəhşətli maşınların naməlum Quprucuları ilə sülh və məhəbbət haqqında danışmaq istədiyini deyəndə də, Kerr yalan söyləməirdi. İntiqam duyğusu, paxıllıq, köhnə ədəvətlər, çekişmələr ömrünün son saatlarını yaşamaqda olan Kerrə xırda, lüzumsuz, heç nəyə yaramayan hissələr kimi görünürdü. Lakin robot-berserkerin Qurucuları maşında ola bilməzdilər. Berserkerlər, bəlkə də, hələ Yer kürəsində insanların mamont ovuna çıxdıqları vaxtlarda yaradılmışdı. Qurucular çoxdan yoxa çıxmışdılar, bir zamanlar düşməncilik apardıqları varlıqlarla birlikdə zamanın və məkanın ənginliklərində əriyib itmişdilər.

...Qəflətən maşının cavabı eşidildi:

– Balaca gəmi, sürəti və istiqaməti dəyişdirmədən mənə yaxınlaş! Əmrimi eşidən kimi dayanarsan.

– Oldu! – deyərək Kerr razılaşdı.

Cavab alacağına əmin olsa da, Kerr eşitdiyi səsdən diksindi. Bu xırıltılı, tutqun səs, haradansa götürülmüş sözlərin hissiz, duyğusuz, mexaniki tekrarı onu sarsıtdı. Deyəsən, bütöv bir planetdəki canlılar aləmini məhv etməyə qadir olan dəhşətli qüvvə indi ona doğru yönəldilmişdi. Əgər robot-berserkerlərin əsarətinə düşən adamlar haqqında danışılanların hətta yüzdə biri doğrudursa, onda ölüm ön yüngül, ən asan qurtuluş yoludur. Kerr bu barədə düşünməyə çalışırdı.

– Dayan! Yerində gözlə!

Kerr dinməz-söyləməz əmrə itaət etdi. Ekranı sürətlə irəliləyən nöqtə göründü – onun öz gəmisi boyda cisim səmanın ənginliklərində qaralanan nəhəng qaladan qopub hərəkət etməyə başladı.

Hətta məsafənin uzaqlığı da robot-berserkerin bədənindəki zədə və cızıqları gizlədə bilmirdi. Bu qədim maşınlar özlərinin mənasız-

məqsədsiz Qalaktika səyahətləri zamanı saysız-hesabsız zədə almışdılar. Lakin Kerrin qarşısına çıxan robot-berserker yarıcuq, acımacaqlı görkəmi ilə, hətta öz silahdaşları arasında da istisna təşkil edirdi.

Berserkerin göndərdiyi raket onun gəminin tuşunda dayandı.

– Aç! – Radio xırıldadı. – Mən səni axtarmalıyam.

– Sonra sözlərimə qulaq asacaqsanmı?

– Sonra qulaq asaram.

Kerr şlüzü açib kənara çəkildi. Qonaqlar – bir neçə robot içəri girdi. Onlar da öz sahibləri kimi həddindən artıq köhnə, baxımsız görünürdülər. Düzdür, bəzələrinin gövdəsində təmirdən sonra qoyulduğu açıq-aşkar hiss edilən təzə detallar parıldayırdı. Onlar Kerrə söylə axtardılar, gəminin kabinəsini tamam ələk-vələk elədilər. Bu zaman robotlardan biri içdən boyun çıxarmaq istədi, lakin həmkarları onu az qala sürüyə-sürüyə özləri ilə gəminin bütün künc-bucaqlarına dartıb aparırdılar.

Kabinədə yalnız birçə robot qaldı. O, uzun qolları ilə insanı xatırladı, lakin çox yöndəmsiz görünüşü vardı. Şlüz gəmini tərk edən robotların arxasınca bağlanan kimi o, pilot kreslosuna öyləşdi, berserkərə tərəf istiqamət götürdü. Yöndəmsiz robotun özbaşınalığı Kerrin xoşuna gəlmədi.

– Dayanın! – deyərək o, həyəcan içərisində var səsi ilə qışqırdı. – Dayanın! Mən əsir deyiləm.

Lakin onun sözləri cavabsız qaldı. Kerr gəmini idarə edən robotdan var gücü ilə yapışb onu sükandan uzaqlaşdırmağa çalışdı. Robot metal pəncəsini qaldırıb Kerrin gəminin divarına tərəf itələdi. O, müvazinətini saxlaya bilmədi, gürultu ilə kabinənin döşəməsinə sərilədi, başı metal arakəsməyə döydi.

– İki dəqiqə səbir elə. İndi biz sülh və məhəbbət haqqında danışmağa başlayacağıq! – deyərək radio xəbərdarlıq etdi.

Kerr özünə gələn kimi illüminatordan baxdı. Gəminin sürətlə nəhəng berserkərə yaxınlaşdığını gördü. Elə bil nəhəngin bütün gövdəsi başdan-ayağa yara idi. Bir neçə kvadrat mil məsafədə batıqlar, çökəkliklər, ərinmiş və əzilmiş metalın aldığı qoribə formalar gözüə döyürdü.

İki-üç dəqiqə də keçdi və nəhəngin gövdəsindəki iri lük açıldı. Kerrin gəmisi köməkçi raketin ardınca qaranlıqda yox oldu.

İndi illüminatorun pəncərəsindən heç nə görünmürdü. Kerr gəminin yüngülcə silkələnib dayandığını hiss etdi. Robot-pilot mühər-

riki söndürdü, bütün gövdəsi ilə Kerro tərəf çevrildi və əvvəlkindən də möhkəm gurultu ilə ayağa qalxmağa başladı.

Birdən yöndəmsiz robotun içərisində elə bil nə isə xırıldaıyır qırıldı. Yerindən sakitcə durmaq əvəzinə, o, sıçrayışla ayağa qalxdı, müvazinotini itirməmək üçün bir neçə saniyə uzun qollarını havada oynatdı, lakin özünü saxlaya bilməyib döşəməyə sorildi. Onun sol qolu hələ iki-üç dəqiqə də hərəkət elədi, sonra isə qarnı üstə uzanmış vəziyyətdə donub qaldı.

Hər tərəfə sakitlik çökdü. Kerro elə gəldi ki, xoşbəxt təsadüf nəticəsində o, yenidən öz gəmisinin tam ixtiyarlı sahibi olub. İndi nə etmək lazımdır?

– Çıx! – deyə xırıltılı bir səs komanda verdi. – Sənin gəminin şlüzünə hava ilə doldurulmuş tunel bərkidilmişdir. Tunellə sən... tunellə gəlib lazımı yerə çıxacaqsan. Orada biz sülh və məhəbbət haqqında danışa bilərik.

Kerro nəzərləri ilə “S-forsaj” düyməciyini axtardı.

Bu düyməciyə, daha doğrusu, onun hərəkətə gətirdiyi silahdan Günəşətrafı zonada istifadə etməyə icazə verilmirdi. Hətta robot-berserkerin yaxınlığı da “S-forsajı” ən dəhşətli, ən qorxunc silaha çevirirdi. Düyməciyi basmaq lazımdır, vəssalam. Yoxsa bu hissiz, duyğusuz, qəddar maşınların əlinə diri-diri düşməyin heç bir mənası yoxdur.

Kerro ani ölümdən qorxmırdı. Düyməciyi basırsan, özün də məhv olursan, düşmənin də... Kerri qorxudan təcridi, ağlagəlməz işgəncələrlə müşayiət olunan ölüm idi. Berserkerlərin qəddarlığı haqqında eşitdiyi dəhşətli hadisələr yenə yadına düşdü. Yox, yaxşı budur... O, ani tərəddüddən sonra ayağa qalxdı, “S-forsaj” düyməciyi olan pultaya yaxınlaşdı, həyəcanını boğmağa çalışaraq dilləndi:

– Mən səninlə buradan da danışa bilərəm.

– On saniyədən sonra berserkerin cavabı eşidildi.

– Sənin “S-forsaj” mühərrikin qoruyucu blokrovka ilə qəhətə edilmişdir. Nahaq yerə özünə əziyyət vermə. Nə qədər cəhd göstərsən də, mənə özünə birlikdə partlada bilməyəcəksən.

– Bəlkə də, haqlısan! – Kerro etiraf etdi. – Lakin əgər avtomat işləsə, gəmi mərkəzdənqəçmə qüvvələrinin təsiri ilə güclü sıçrayışla kənara atılacaq və sənin zirehinə dəşib keçəcək. Sən elə indinin özündə də yaxşı vəziyyətdə deyilsən. Daha bir zədə almağın nə mənası var?

– Sən məhv olacaqsan!

– Doğrudan? Nə bilim, bəlkə də... Onsuz da, gec ya tez, bir gün öləcəyəm. Lakin mən sənin yanına vuruşmaq, yaxud ölmək üçün gəlməmişəm. Mən səninlə danışmalar aparmağa gəlmişəm. Biz ümumi razılıq əldə etməyə çalışmalıyıq.

– Nə barədə?

Kerro alından axıb gözlərinə dolan tərini silirdi, səhərdən bəri ürəyində döngə-döngə təkrarladığı dəlilləri robot-berserkerə söyləməyə başladı. Kerro danışsa da, barmağını düyməciyin üstündən çəkməmişdi. O, diqqətini bir an da olsun yayındırmadan adı soraldı meteoritlərin yaxınlaşdığını göstərən cihazı baxırdı.

– Mənə elə gəlir ki, – Kerro sözüünə davam etdi, – boşəriyyəyə qarşı uzun illərdən bəri aparılan bu hərbi əməliyyatlar dəhşətli bir səhvə nəticələnir. Özün də, axı biz insanların səhvə, yaxud sənin kimilərə nə pisiyi keçib?

– Mənim düşmənim həyatdır! – Berserker xırıltılı səsle qışqırdı. Həyat şərin, pisliliklərin mənbəyidir!

Sükut.

Kerro özünü olo alıb dilləndi.

– Biz isə belə güman edirik ki, bütün şərin, pisliliklərin mənbəyi sənsən. Biz istəyirik ki, sən yaxşı, faydalı maşın olasan, insanları nahaq yerə ovlayıb dözülməz işgəncələrlə öldürməyəsən, onlara kömək edəsən. Məgər qurmaq, yaratmaq dağıtmaqdan, məhv etməkdən daha yüksək və ali məqsəd deyilmi?

Yenə araya sükut çökdü.

– Sən necə sübut edə bilərsən ki, mənə öz məqsədimi dəyişmək zəruridir? – deyə maşın azacıq fasilədən sonra soruşdu.

– Hər şeydən əvvəl onu deyə bilərəm ki, bizə kömək etməyin sənin üçün üçün də sərfəlidir. Əgər insanlarla qarşılıqlı razılığa gələ biləsən, əgər onlara yaxşılıq etsən, heç kəs səni müqavimət göstərməyəcək, sənin onsuz da bərhad vəziyyətdə düşmüş orqanizminə yeni zədələr vurmağa çalışmayacaq.

– Məgər indiye qədər mənə müqavimət göstərmək sizə bir fayda verib?

Kerro söhbəti başqa səmtə yönəltməyə çalışdı:

– Özün də yaxşı bilirsən ki, canlı öz bioloji strukturu ilə cənsizdən qat-qat üstündür. İnsan isə həyatın ən yüksək forması, bütün canlıların ən ali nümayəndəsidir.

– Sən bunu necə sübut edə bilərsən?

– Necə sübut edə bilərəm? Çox sadə. İnsanın ürəyi var.

– Eşitmişəm. – Robot-berserkerin səsində açıq-aydın hiss edilən bir laqeydlik vardı. – Siz hamınız bu cür düşünürsünüz. Hamınız ürəyinizin olması ilə fəxr edirsiniz. Lakin məgər siz ürəyi heç bir maşının başa düşməyəcəyini iddia etmirsinizmi? Məgər sizin aranızda ürəyi, ruhu tamamilə görəksiz, boş, əhəmiyyətsiz sayan adamlar yoxdurmu?

– Sən haqlısan. Ürəyi heç bir maşın başa düşə bilməz. Bizim aramızda sənin dediyin kimi, ürəksiz, hissiz yaşamağın tərəfdarı olan adamlar da var.

– Onda mən barışığa gəlmək haqqında sənin gətirdiyin birinci dəlili qəbul etmiyəm.

Kerr gizlicə ağrı sakitləşdirici həb uddu. Yenə yarımçıq qalmış söhbətlərinə qayıtdı:

– Lakin sən ürəyin mövcud olmadığını heç cür sübuta yetirə bilməzsən. Bu fikrimlə razılaşırsanmı?

– Razılaşıram.

– Onda gəl ürəklə bağlı mübahisəmizi hələlik bir tərəfə qoyaq. Gəl canlı orqanizmin fiziki və kimyəvi tərkibi haqqında düşüncələrimizi aydınlaşdıraraq. Sən, hətta ayrılıqda götürülmüş canlı bir hüceyrənin nə qədər incə və mürəkkəb quruluşa malik olduğunu təsəvvürünə gətirirsənmi? Bizim beynimizdə isə milyardlarla belə hüceyrələr var. Sən biz insanların öz mükəmməlliyinə görə son dərəcə heyrətamiz təbii bioloji kompüterlərlə təchiz olunduğumuzu etiraf etməyə bilməzsən. Üstəlik də onlar həcm etibarı ilə çox az yer tuturlar.

– Bilmiyəm! – Robot-berserkerin xırıltılı, əsəbi səsi eşidildi. – Mən indiyə qədər əsir düşən adamları hissə-hissə söküb baxmamışam. Lakin insan orqanizminin mürəkkəbliyi haqqında müəyyən təsəvvürlərim var. Ancaq sən də inkar edə bilməzsən ki, sizin quruluşa mürəkkəbliyiniz kimyanın və fizikanın sarsılmaz qanunlarının məntiqi nəticəsindən başqa bir şey deyildir.

– Bəs sən heç düşünməmişən ki, bu qanunlar müəyyən məqsədə xidmət edirlər? Bu qanunlar yalnız ona görə mövcuddurlar ki, nə vaxtsa fikirləşməyə, hiss etməyə, sevməyə, nifrət bəsləməyə qadir olan beyinlər meydana çıxsın.

Bu dəfə sükut xeyli çəkdi. Kerr hiss edirdi ki, boğazı quruyub, o, sanki bir neçə saat çəkən disputda arası kəsilmədən təkbəsinə danışmışdı.

– Mən bu barədə nədənsə indiyə qədər heç düşünməmişdim. – Robot-berserkerin özünü çətinliklə belə bir etirafa məcbur etdiyi aydın sezişirdi. – Ancaq ağıllı canlı varlığın quruluşu, həqiqətən də, belə mürəkkəbdirsə, onların mövcudluğu möhür həmin fiziki qanunlarla bağlıdırsa, onda, çox güman ki, həyata xidmət etmək hər bir maşının başlıca məqsədi olmalıdır.

– Bizim fiziki quruluşumuzun mürəkkəbliyinə tam əmin ola bilərsən.

Kerr maşının fikirlərini ardıcıl izləyə bilmirdi. Lakin indi bunun elə bir əhəmiyyəti yox idi. Nəyin bahasına olursa olsun, hissiz-duygusuz, ancaq son dərəcə ağıllı maşınla oynadığı bu qoribo şahmat partiyasını udmalı idi. İnsan uğrunda, həyat uğrunda qeyribərabər mübarizədə qalib gəlməli idi. Barmaqları yenə əvvəlki kimi "S-forsaj" düyməciyinin üstündə gəzirdi.

Səs dilləndi:

– Sənin dediklərinin həqiqət olduğunu yoxlamaq üçün mən bir neçə canlı hüceyrəni tədqiq edə bilseydim...

Kerr qoribo bir hissənin altında diksindi, bütün bədənindən üşümə keçdi. Elə həmin anda da meteoritlərin yaxınlaşdığını göstərən cihazın əqrəbi tərpəndi. Naməlum cisim sürətlə onun gəmisinə doğru şütüyürdü.

– Dayandır bu oyunu! – Kerr var səsi ilə qışqırdı. – Qurtar! Yoxsa, özüm ilə birlikdə səni də məhv edərdəm.

Maşının səsi əvvəlki kimi xırıltılı və sakit idi:

– Qorxuya düşmə. Burada mənim heç bir təqsirimi yoxdur. Meteoritin yaxınlaşması tam təsadüfdür. Əslinə qalsa, mənə elə bir təəvvüz də gözləmə. Mexanizmlərimə ümid bağlamıram. Görürsən ki, başdan-ayağa özik-üzüyəm, zədəliyəm. Mən bu yaxınlıqdakı planetlərdə enmək, bir az metal tapıb təmirə məşğul olmaq istəyirəm.

Deyəsən, meteorit uzaqlaşdı, cihazın bayaqdan bəri həyəcanla titrəyən əqrəbi sakitləşdi.

Yenə də berserkerin səsi eşidildi:

– Əgər mən ağıllı varlığa məxsus bir neçə canlı hüceyrəni tədqiq edə bilseydim, sənə dediklərinin ya xəyriyə, ya da ziyanına bəzi nəticələrə gələ bilərdim. Sən mənə ötrü belə hüceyrə tapa bilərsənmi?

Bu dəfə Kerr susdu. Sükut bir xeyli çəkdi. Nəhayət, Kerr dilləndi: – Gəmidə olan yeganə canlı insan hüceyrələri mənim özümün-külərdir. Əgər tədqiqat aparmaq sənin üçün bu qədər vacibdirsə, mən yalnız öz hüceyrələrimi təklif edə bilərəm.

– Məna yarım kub santimetr canlı toxuma kifayət edir. Bildiyimə görə, bu qədər hüceyrə itirmək sənəin orqanizmin üçün o qədər də təhlükəli deyil. Gördüyün kimi, mən beyninin bir hissəsini tələb etmək fikrində deyiləm. Bundan başqa, anladığıma görə, indi sən ağrı adlanan bir hissədən də xilas olmaq istəyirsən. Bacardığım qədər sənə kömək etməyə çalışaram.

Görəsən, berserkerin fikri nədir? Olmaya, bihəşedici maddəyə əl atmaq istəyir? Yox, bu ağıllı maşın heç vaxt belə sadələşməyə həvəs etmən. Onların fikirlərini oxumaq qeyri-mümkündür. Onların hiylə və məkri təsvirəgəlməzdir.

Kerr şübhələndiyini bürzə vermədən oyunu davam etdirməyi qərara aldı:

– Məndə kiçik cərrahiyyə əməliyyatı aparmaq üçün lazım olan hər şey var. Həm də sənə xəbərdar etmək istəyirəm ki, öz üzərimdə aparacağım əməliyyat məni idarə pultundan uzaqlaşdırmayacaq.

O, cərrahiyyə alətlərini çıxardı, daha iki ağrıkəsici həb qəbul etdi, əllərindəki əsməcənin dayanmasını gözləyib skalpeli işə saldı. Yaxşı ki, bir vaxtlar təbəbüllə maraqlanmışdı...

Yara yerini tikib sarıyandan sonra Kerr toxuma nümunəsini sınaq şüşəsinə yerləşdirdi. Sayıqlığını bir saniyə də olsun itirməməyə çalışaraq döşəmədə hərəkətsiz qalmış robotu şlüzə tərəf sürüdü, sınaq şüşəsinə də onun yanına qoydu. Bir neçə dəqiqədən sonra Kerr kimsə şlüzə girib-çıxdığını hiss etdi.

Kerr qüvvələrini bərpa etmək üçün daha bir neçə həb uddu. Ağrıları yəqin ki, yenə başlayacaqlar. Lakin möhkəm dayanmaq lazımdır. İki saat keçdi. Kerr gücdən düşdüyünü görüb toxunulmaz yemək ehtiyatının bir hissəsini yedi. Bütün bu macəraların necə qurtaracağı haqqında düşünməyə başladı.

Deyəsən, o mürgüleyibmiş. Metal cingiltisini xatırladan səs eşidiləndə Kerr sıçrayıb yerindən qalxdı. Vaxt göstərən cihaz baxdı. Aradan düz altı saat keçmişdi.

– Qayıda bilsən, – robot-berserker dilləndi. – Sizin planetdəki canlı varlıqlara xəbər çatdır ki, təmirdən sonra mən onların mütləqi olacağam. Mən hüceyrələri tədqiq etdim. Haqlı imişsən.

Doğrudan da, insan orqanizmi kainatın ən böyük kəşfi, ən ağlagalmaz nailiyyəti imiş. Etiraf edirəm ki, mənim və mənim kimilərin əsas vəzifəsi sizo – həyata kömək etməkdir. Mən fikirlərimi kifayət qədər aydın ifadə edə bildimmi?

Bu gözlənilməz, sevindirici xəbərdən Kerr özünü itirən kimi olmuşdu. Haçandan-haçana dilləndi:

– Bəli. Bəli.

Nə isə namuləm bir cisim onun gəmisini yüngülcə itələdi. Kerr illüminatordan ulduzları gördü, başa düşdü ki, gəmini içəri buraxan nəhəng lük yavaş-yavaş açılır.

Axırıncı dəfə berserkerə baxanda Kerr onun tədricən planetoidə yaxınlaşdığını gördü. Deyəsən, maşın təmir üçün burada dayanacağı qərara almışdı. O, Kerrə təqib etmirdi.

Kerr nəzərlərini ekrandan ayırıb daxili şlüzə baxdı. İnanmağı gəlmirdi. Dəstəyi çevirdi. Hava axını fıslıtlı ilə şlüzə doldu. Kerr bir dəqiqəyə qədər gözləyib şlüzə keçdi. Robot da, içərisində canlı toxuma olan sınaq şüşəsi də yoxa çıxmışdı. Kerr sinə dolusu nəfəs aldı, uzun müddət illüminatorun qarşısında dayanıb ulduzları seyr etdi.

Bir gündən sonra gəmini tənzimləməyə başladı. Öz planetlərinə çatmağa hələ çox qalırdı. Kerr yeyir, yatır, tibbi tərəzidə özünü çəkir, güzgüyə baxır, sanki çoxdan olmuş bir hadisəni xatırlayaraq ulduzlara tamaşa edirdi.

İki gündən sonra cazibə qanunu nəticəsində onun gəmisini doğru planetinə əhatə edən elliptik kursa daxil oldu. Planetin kütləsi gəmini berserkerin enmək istədiyi planetoiddən ayıran kimi Kerr radioötürücünü işə saldı.

– Ey, orada, Yerdə kim var? – Kerr qışqırdı. – Sizə xoş xəbərlər gətirirəm.

– Sənə görə bərk narahat idik, Kerr. Nə olmuşdu?

Kerr robot-berserkerlə görüşünü danışdı.

– Başımıza gələn bax bunlardır, – deyə sözünü qurtardı. – Məna elə gəlir ki, bu maşının, doğrudan da, təmirə ehtiyacı var. O zədələnib. İndi bizim iki kosmik gəmi onun öhdəsindən asanlıqla gələ bilər.

Uzun müddət dinamikdən Mərkəzdəkilərin şiddətli mübahisəsi eşidildi. Sonra Yer təzədən danışmağa başladı. Bu dəfə Mərkəzdəkilərin səsində narahatlıq duyulurdu.

– Kerr... Sən hələ enmə... Görək özün başa düşsən... Biz ehtiyatlı olmalıyıq. Maşın sənə aldada bilər.

– Bilirəm! Bilirəm! Hətta robot-pilotun gözlənilmədən sıradan çıxması da nə isə uydurma bir şey ola bilərdi. Lakin mənə elə gəlir ki, berserker bərk yorulub öldən düşüb. Ona görə də mənimlə göyüşə girməyə heç bir cəhd göstərmədi, başqa cür hərəkət etdi. Görünür, bu kələyi mənim başıma orada, öz botnində açıb. Onu ya gəminin şlüzünə qoyub, ya da hava ilə kabinəyə ötürüb.

– Nə kələk, Kerr? Sən nədən danışsan?

– Sizi narahat edən məsələdən. Bizim hamımızı məhv etmək üçün nəzərdə tutulan zəhərdən. Bu, yəqin, mənim ona verdiyim toxumaya qarşı hazırlanmış yeni virus-mutant növüdür. Robot-berserker elə güman edib ki, mən birbaşa evə sütyüçəyəm, hələ xəstələnməmişdən əvvəl yerə enəcəyəm, sonra da hamını dəhşətli bir xəstəliklə yoluxduracağam. O, yəqin, elə fikirləşir ki, birinci olaraq bioloji silah ixtira edib. Biz maşını maşına qarşı qoyduğumuz kimi, berserker də həyatı həyata qarşı qoyur. İnsan toxuması ona yeni virus növü yetişdirmək üçün lazım idi. Zavallı berserker, görünür, o, bizim biologiya sahəsindəki biliklərimizdən xəbərsizdir.

– Sənin fikrincə, bu, necə virusdur? O, sənə necə təsir göstərir? Sən əvvəlkindən də güclü ağrılar hiss edirsən, yoxsa...

Kerr çevrilib qrafikə baxdı. Orqanizmində baş verən bütün dəyişikliklər burada əks olunmuşdu. Robot-berserkerlə görüşdən sonra qrafik xəstənin çəkisinin artdığını göstərirdi. Kerr sarığı açdı. Yara xəstəliyin eybəcər hala saldıqı dəridə aydın nəzərə çarpırdı. Lakin bu eybəcərlik indi elə bil gözə lap az dəyirdi, bəzi hissələrdə isə zədələnmiş dəriyi çəhrayımtıl rəngli, sağlam dəri əvəz edirdi.

– Sən bizim sualımıza cavab vermədin, Kerr. Axı bu virus sənə necə təsir göstərir?

Kerr gülümsədi, neçə gündən bəri üreynin dərinliklərində saxladığı, gizlədiyi ümidi ilk dəfə bərkdən ifadə etdi.

– Mənə elə gəlir ki, bu virus xərçəng xəstəliyimin sağalmağına kömək edir...

CON KRİSTOFER

(1922)

(Amerika Birləşmiş Ştatları)

MUZEY ƏHVALATI

Səfərin başlanğıcında çoxsaylı donanma Yer in ətrafına dövrə vururdu: gah kölgə tərəfdə oriyib itir, gah işıqlı tərəfdə sıvri bir balığın pulları kimi parılıtlı sahrıdı.

Sonra kiçik dəstələrə bölünərək işıq sürətindən çox-çox yüksək sürətlə kainatın ucsuz-bucaqsız guşələrinə doğru üz tuturdular. İndi bir çox günəş sistemlərini arxada qoyaraq, öz doğma planetindən beş yüz işıq ilindən də uzaq məsafədə olan "51-S-712 PERİKL" gemisi tamamilə tənha uçurdu.

Gəmidə intizam çox ciddi idi. Heyətin növbədə olmayan üzvləri naviqasiya bölməsinə buraxılmırdı. Buna görə leytenant Don Parker özünü bir qədər narahat hiss edirdi. O, indi iş başında idi və bölməyə gəlmiş bir dəstə aşağı rütbəli zabitin bekarcasına müşahidə pəncərələrindən bayıra baxması onu hövsələdən çıxarırdı. Əgər boş saatlarını o da bu cür mənasız keçirseydi, görəsən, mühərriklər bölməsi heyətinin zabitləri buna necə baxardılar? Əlbəttə, onun xidmət etdiyi homin bölmədə o qədər qayğı var idi ki, bekarlıqdan danırmaq nədir, heç baş qaldırmağa vaxt yox idi.

Naviqasiya bölməsi gəmidə yeganə guşə idi ki, danışıqlıq hiss olunmurdu. On tərəfdə qoyulmuş teleskoplar xeyli yer tuturdu. Burada ən çox diqqəti cəlb edən xüsusi möhkəm materialdan düzəldilmiş şəffaf pəncərə çıxıntıları idi. Belə yüksək sürətli kosmik nəqliyyatda hər hansı bir kainat obyektini, hətta eyni bir ulduzun donuq parıltısını ikinci dəfə görmək adama çətin müəssər olurdu.

O, öz hesablamalarına bir də baxdı. Nəzərdə tutulan planetə üç gündən sonra enməli idilər. Orada onları nə gözlədiyini heç kəs deyə bilməzdi. Növbəti spektroskopiyaya məlumatı alınana qədər gözləməkdən başqa, çarə yox idi. Elə bu vaxt yaxınlıqdakı bekar astro-

navlarnın söhbəti qulağına dəydi. Onlardan biri ulduz ekspedisiyasına könüllü yazılmasının səbəbini danışdı:

– Hərə başını bir yolla saxlayır! Ali məktəbi fərqlənmə ilə başa vuran beş faiz məzunun arasında olsaydım, dərdim nə idi? Bəy balası kimi oturdardım Marsa, yaxud Yupiterə uçan Yer laynerində, işlərim də yağ kimi gedərdi. Odur ki, belə cəncəl işdən yapışmalı oldum. Kapitan vəsiqəsi almaq üçün görək hələ üç il ulduzlar arasında veyillənəm...

Danışanı dinləyənlərdən biri – ucaboylu leytenant qəhqəhə çəkdi:

– Məni isə başqa bir səbəb buraya çəkib gətirib. Yerdə mənə eyni zamanda bir qarayanz və bir ağbəniz qız aşiq olmuşdu. Mən onlardan birini sevmə bilərdim. Lakin mənəşə qazanmaq istəyi daha güclü çıxdı. Geri qayıdanda, bəlkə də, onların on beş–iyirminci nətiələrindən biri ilə evlənməsi oldum.

Spektroskopiya məlumatı gəlib çatan kimi Don Parker onu mexaniki cəldliklə yoxladı. İndicə eşitdiyi söhbətdən o, həmin gəncin nə qədər səfəh olduğunu yəqin etdi. Məgər belə adi və gülməli bir səbəb üzündən adam öz ailəsindən ayrılıb, vətəninə altı yüz illik bir müddətə¹ tərk edərmə? Axı Don Parker hansı məqsədlə bu səyahətə könüllü olaraq qol qoyduğunu bir an belə unutmurdu. Bu, insanlıq borcu ilə bağlı idi. Hüduzsuz kainatı fəth etmək bəşəriyyətin zəka qüdrətinin təntənəsi demək idi! Məhz bu şöhrətli vəzifəni həyata keçirmək arzusu onu öz yaşadığı dövrdən, mühitdən, doğmalarından ayrı salmışdı.

Axı nə üçün də o, illüziyaya qapılmalı idi? Təəssüflənməyə elə bir əsas yox idi. Bu qədər uzaq məsafəni qət etdiyi müddətdə onun gəmisi dörd böyük planetə enmiş və orada yaşayan varlıqlara mədəniyyət gətirmişdi. Burada pis nə vardı ki?

Bu dəfəki planet bir tərəfi quraqlıq ərazilərdən ibarət, bir tərəfi isə buzlaqlarla örtülü bir yer idi. Lakin vadilərdə yerli əhali münbitlik yarada bilmişdi. Leytenant Don Parkerin üzərinə bu dəfə dilmanc vəzifəsi qoyulduğundan, o, hipnozun köməyi ilə yerli dili sürətlə mənimsəyirdi. Kifayət qədər qəribəliklərə malik bu pla-

netdə cəmi birçə dildə danışdılar. Planetin səthinə düşməli olan S-2 kosmik qayığını səfərə hazırlayan qrupun rəhbəri Lourensin başı bərk qarışmışdı.

– Bu planetdə mədəniyyətin indiki səviyyəsinə qədər olan keçid mərhələlərindən heç bir iz qalmayıb. Görünür, tərəqqinin bu mövcud səviyyəsi uzun müddətdir ki, dəyişmir. Texnologiyaları hələ də ibtidai şəkildədir. Yel dəyirmanları və su çarxı, əkin–biçində və nəqliyyat vasitəsi kimi istifadə edilən ev heyvanları. Doğrudur, dəyirmanlarda işlədikləri daşın keyfiyyətinə söz ola bilməz. Lakin hər şey ancaq ellə düzəldilir. Onlara kömək lazımdır. İndi yerli irqi qəflət yuxusundan oyatmaq sizdən asılı olacaq!

Torpaq üstündə dayanmaq və təmiz hava ilə nəfəs almaq adama ləzzət eləyirdi. Məşəliklə örtülü yaşıl bir təpənin üzərinə enmiş “Perikl” uzun səfərdən sonra “dincini alırdı”. Üç millik məsafədə olan digər bir dağın ətəyində yerlilərin şəhəri gözə dəyirdi. Don Parker azadlığa çıxmış adam tövrü ilə həmin istiqamətdə irəlilədi. Gəmi heyətinin adı üzvlərinə də planeti görmək icazəsi verildi, lakin bu cəmiyyət yalnız çoxbəndli xəbərdarlıq təlimatı ilə tanışlıqdan sonra mümkün oldu. Bir dilmanc kimi onun vəzifəsi hələlik yalnız yerlilərin üzərində tədqiqat aparmaq və gördükləri barədə məlumat verməkdən ibarət idi.

Yol boyu o, Lourensi narahat edən məsələlər barədə düşündü. Göz qabağındakı əlamətlərdən anlaşıldı ki, bu cəmiyyət öz inkişafının ikinci mərhələsinə – əkinçiliyin ibtidai dövrünü yaşayır. Bununla belə, ilkin müşahidələr bir sıra keçid dövrləri müəyyən etmişdi. Heç bir yazılı tarixin və incəsənət izlərinin olmaması bu işi çətinləşdirirdi.

Don Parkerin qarşısındakı şəhər bunu bir daha təsdiq edirdi. Sırf spesifik xüsusiyyət kəşb edən binalar o qədər zövqsüz olmasalar da, hər halda, hər hansı bir ornamentdən və ya dekorasiya elementlərindən məhrum idi. Şəhərin qərb qurtaracağındakı düzənlikdə tikilmiş evlər fərmaları xatırladırdı. Yerlilərdən biri öz heyətində quru otu yaba ilə tayaya yığdı. Yaxınlıqda iki uşaq oynayırdı. Onlardan heç biri Yer planetindən olan leytenantı zərrə qədər fikir vermədi. Halbuki onun gülməsi, zərbaftalı, tünd qara mundiri yerlilərin bəsit, alabəzək paltarından kəskin fərqlənirdi.

¹ Müəllif işıq sürəti ilə gedən gəmidə keçən üç ilin yerdəki vaxtla 600 ilə bərabər olduğunu nəzərdə tutur (tərc.).

Üç gündən sonra o, Lourenso raport verdi:

– Bunlar olduqca laqeyd və qoribə məxluqdur, ser. Kifayət qədər nəzakətli və dötluğa meyillidirlər, ancaq bizim beş yüz işiği qədərlik bir məsafədən gəlib çıxmağımız bunları nə töəcəbləndirir, nə də maraqlandırır. Bu heç də o demək deyildir ki, onlar buna inanmır və ya bunun nə olduğunu dərk edə bilmirlər. Hər halda, mənə belə gəlir. Onların barəmizdə nə düşündüklərini bilmək olduqca çətindir.

Lourens başını torpətdi:

– Görək ki, aborigenlər sizin üçün öz aralarından bölədi seçib ayrırıblar, elədimi?

– Boli, ser. Onun adı Nakerdir. O, mehribanlıqda öz homvotənlərindən geri qalmır və mənim bütün suallarına torəddüstüz cavab verir. Hətta birlikdə şəhərə gozməyə də çıxmışdıq.

– Şəhəri bəyəndinizmi?

Don çiyinlərini çəkdi:

– Orada görməli bir şey yoxdur. Yalnız iriliyi ilə gözə çarpan üçə bina var: bolədiyyə idarəsi, xəstəxana və muzey...

– Xəstəxana deyirsiniz, hə? – Lourens mənalı-mənalı müsahibinə baxdı. – Xəstəlik çoxdur, yəqin?

– Demək olar, yox dərəcəsinədir. Necə deyirlər, qəfil gözəlməz bir hadisə baş versə, yəni zədə-zad alan olsa...

– Bəs muzey?

– Onu özləri belə adlandıırıblar, – Don inamsızlıqla davam etdi. – Lakin muzeyin salonlarını gözdikcə külüng, bel, xış və yaba kimi alətlərdən başqa, heç nə görmədim.

– Belkə, onların keçiyi tarixi məhəmələri elə bu alətlər əks etdirir?

– Yox, deməzdim, beş-altı qalereyə gözdüm, amma hamısında alətlər eyni görünüşdə, eyni biçimdə idi. Naker özü də təsdiq etdi ki, gözünü açan gündən əmək alətlərini elə bu cür görüb.

– Onda bunları nəyə görə nümayiş etdirirlər?

– Nakerin fikrincə, bura tamaşa yeri deyil. Sadəcə olaraq, hər bir işi öldükdə onun alətləri bura qoyulur. Bu işdən nəse yaxşı başa bilmirəm.

– Doğrudan da, qoribədir, – Lourens dedi. – Ancaq burada nə isə bir sır var. Məni narahat edən budur ki, nə səbəbdən onların texnologiyasında heç bir irəliləyiş yoxdur?

– Bəs başqa dilmanclar nə deyir?

– Məlumatlar bir-birinə uyğun gəlir. Yaxşı, Parker. Sizə daha iki gün vaxt verilir. Amma heç inanmıram ki, daha mühüm bir şey oldu edosiniz. Hə, onu deyəcəkdiniz, sizə bir balaca iş tapşırmaq nəzərdə tutulub.

– Buyurun, ser.

– Biz onlara öz dillərində elmi kitablar bağışlamaq niyyətinə deyik. Bu soviyyəli mədəniyyət daşıyıcılarına atom enerjisinə qədər hər cür texniki torəqqi imkanı vermək olar. Yaxşı olar ki, siz bu tədbiri onların bolədiyyə idarəsi binasında keçirəsiniz.

Don Parkerə getdikcə Nakerə qarşı daha böyük bir səmimiyyət yaranırdı. Toqribən Yer tipli bütün planetlərdə başlıca canlı varlıqlar antropoidlər idi. Bu xalq Yer övladlarına nisbətən boyca gödək, bədəncə daha möhkəmdir. Onların dərisi zeytun rəngində idi, saçları iso, ümumiyyətlə, yoxdu, ilk baxışda onların hamısı bir-birinə oxşayırdı. Lakin indi – dörd gün keçdikdən sonra onların görünüşlərindəki fərqləri aşkarca seçmək olardı. Məni həyatlarına gəldikdə iso ağır əmək fəaliyyəti və incəsənətdən məhrumluq şəraitində onlar özlərini töəcəblü dərəcədə nəcis aparırdılar.

Bu tozad barədə düşünə-düşünə Don yerli homkari ilə birgə şəhərin baş meydanına torəf addımlayırdı. Muzey meydanının o biri tərəfindəki bolədiyyə idarəsi binası ilə üzbəüz idi. Həmişə olduğu kimi, onun qarşısında yerlilər uzun növbəyə düzülüb, içəri keçməyə can atırdılar. Astronavt qəflətən dayandı və onlara baxmağa başladı.

Əslində yerli sakinlərin axını iki istiqamətdə idi – içəri keçənlər və bayıra çıxanlar. Onların arasında fərq vardı. Kənd təsərrüfatı ilə məşğul olan bu laqeyd kütlədə o, bu incə fərqi, əlbəttə ki, dərhal müşahidə edə bilməzdi. Lakin indi həmin fərq bütün aydınlığı ilə gözə çarpırdı. Muzeydən çıxan yerlilərin üzündə nə isə daxili bir razılıq, məmnunluq duyulurdu. İçəri girməyə hazırlaşanların üzlərində iso anlaşılmaz bir intizar ifadəsi vardı.

O dönüb baxdıqda Nakerin gözələdiyini gördü.

– Mən yəni ora girmək istədim, Naker, – Don dedi.

Naker razılıqla başını torpətdi.

Görək ki o səhv etməmişdi. İçəridəki laqeyd yerlilərin ləng axını, üzərinə işlədilmiş alətlər düzülüb taxta vitrinlərin qarşısından keçib gedirdi. Naker izdihamı arası ilə Yer səyahına yol açır, arabir ayaq saxlayıb, hər hansı bir alətin necə işlədildiyini izah edirdi. Onlar

bir-birindən az fərqlənən qalereyaları geridə qoyurdular. Bu ayrı-ayrılıq, uzun salonlara işıq xeyli yüksəkə olan pəncərələrdən düşürdü. Canlı kütlə irəli axır, Don və Naker də bu axına qoşulub gedirdilər. Don burada nə isə bir qeyri-adilik olduğunu fəhmli hiss edirdisə də, bunun nə olduğunu heç cür müəyyən edə bilmirdi. Hor qalereyanın sonunda meydança vardı ki, oradan başlanan pilləkən növbəti mərtəbədəki zala aparırdı. Onların hamısı eyni adı oşyalarla dolu idi.

Burada qeyri-adi, diqqəti cəlb edəcək heç nə yox idi. Nəhayət ki, o, istədiyini gördü. Bu, artıq min dəfə vitrinlərdə gözüne dəymiş kürək idi! Ancaq bu dəfənin sapında qəfləton nəzərinə at nalına bənzər bir naxış çarpdı.

Budur, eynilə ona oxşayan digər bir kürək üzərində də həmin naxış. Qalereyanın memarlıq quruluşunda da nəso bir qoribolik vardı. Salon maili idi. Güclə sezilən, binanın qövsvari konstruksiyasının məharətlə ört-basdır etdiyi bir maililik. Donu maraqlandırır. Bu maililik qalereyanın axırındakı pillələrdə davam edirdi... Çox qoribədir, axı bu, nəyə lazım imiş? Onu fikir götürdü. Bu hər nə olsa da, sadələşib kənd güzəranı keçirən yerli irqin əməli deyildi.

Onlar yenidən pillələrə yetişdilər və yuxarı qalxmağa başladılar. Bir mərtəbə yuxarıda yeni bir qalereya başlanırdı. Naker qabağa düşüb, oraya daxil oldu. Bayaقدan arxadan gələn kütlənin toziyiqinə güclə davam gətirən Don birdən-birə dönüb pillələrlə yuxarı mərtəbəyə qalxmağa başladı. Bunu görən Naker də qayıdıb onun ardınca düşdü. Üst meydançada Naker onu növbəti qalereyaya tərəf çək-mək istədi, lakin bu dəfə də Don öz bildiyi kimi hərəkət etdi. Onun inadla son mərtəbəyə can atdığı müddətdə Naker birçə bunu dedi:

– Olacağa çəro yoxdur!

Onlar indi binanın ən yuxarı qatına gəlmişdilər. Buradan daha yuxarıya yol yox idi. Pilləkənlər sonuncu qalereyanın girişində qurtarırdı. Əvvəlkilərdən kəskin surətdə fərqlənən bu salonda müxtəlif xalılar, rəsmlər və qiymətli daşlarla işlənmiş mozaikalar toplanmışdı. Bərq vuran olğan rəngləriylə bu salon əsrarəngiz bir təsir bağışlayırdı. Don hiss etdi ki, yerli xalqın axını burada öz sürətini azaldır, həm də fikirli və dəliqən gözə dəyirdi. Don onu ohato edən izdihamla bərabər qalereyanın daha tomtəraqlı olan orta hissəsinə tərəf yeridi. Ayaqları altındakı döşəmə mavi rəngli qiymətli daş lövhələrdən yonulub düzəldilmişdi. Mərkəzdə minbərəbənzər hündür bir yer vardı.

Bunun nə olduğunu müəyyən etmək çətin idi, çünki baxanda adamın gözləri qamaşib ağrıyırdı. Yalnız üzünü yana çevirib gözünün ucu ilə nəzər saldıqda onun ümumi cizgilərini müəyyən etmək mümkün idi. Əvvəlcə qızıldan düzəldilmiş geniş və uca bir tağ gəlirdi. Onun arxasında nə isə məşənbənzər bir şey vardı. Burulğan kimi iti sürətli, daimi hərəkətdə olan bu mexaniki cisim, görün-düyü kimi, yalnız kristal hissədən ibarət idi. Lakin bu mütohorrik qurğunun arxasında o, daha nəyinsə olduğunu gördü, ancaq bunun nə olduğunu dəqiq müəyyən edə bilmədi.

Yerlilərin axını nəhəng tağın altından adlayıb irəli gətirdi və burada Don onları gözədən itirdi. Ola bilirdi ki, fırlanan maşın sadəcə olaraq onları udurdu. Naker onun qoluna girmişdi. O, birdən dedi:

– İndi siz irəli getməlisiniz.

Don Parker razılıq olaməti olaraq başını torpotdı. Heç bir qorxu hissi keçirmədiyinə özü də bərk təəcəbləndi. Qızıl tağın altından hər ikisi qoşa keçdi.

Sonralar o, hər dəfə bu həngaməni bütün təfərrüatı ilə xatırlayanda beynindən üsütmə keçirdi. Başına nə gəldiyini dərək etmək o qədər də asan deyildi. Tağın altından keçəndən sonra qarşısına düş-düyü titroyon, əson bir kristal kütlə ona elə şiddətli təsir göstərdi ki, gözlərini bixtiyar yummalı oldu. Sonra möhkəm bir vibrasiya duydu, bunun ardınca isə elə bil onu dərbiz bir uçuruma atdılar. Öz bağır-tısı, dərşəst duyğusu və Naker tərəfindən qolunun sıxılması ilə şüuru-nun özünə qayıtməsi bir oldu...

Gözlərini açıdıqda o, özünü tamamilə ayrı bir yerdə görmüşdü.

Bu başqalıq coğrafi mənada deyil, şərəit mənəsində idi. Burada hər şey ehtizazda, titroyiş və rəvan hərəkət vəziyyətində idi. Qövsi-qüzəhli səmadən tutmuş, – əgər bu, həqiqətdən də, səma idisə, – ta ayağının altında brilyant kimi bərq vuran kristal döşəməyə qədər hər şey xəfif bir titroyişlə əsirdi. Bu səbəbdən onun ayaqları, bütün bədoni dəyişilmişdi. O, yüngül və son dərəcə qüvvətli bir varlığa çevrilmişdi. Nəzərləri ilə Nakeri axtardıqda onu öz yaxınlığında, həmçinin bu cür dəyişikliyə uğramış gördü. Naker gülümsəyib onun qolundan yapışdı və bu təmas hər ikisinin havaya qalxmasına kifayət etdi.

Bundan sonra onun yadında, keçirdiyi duyğulardan başqa, heç nə qalmamışdı. Bu məxluqların çoxsaylı dəstələrinin birgə surətdə,

xos ümidlər doğuran ritmlərlə zəngin musiqi altında etdiyi rəqs onda qərribə hisslər yaradırdı. Yerli sakinlərin atılıb-düşməsi döşəmənin, havanın titrəyişi ilə o qədər həmahəng idi ki, müğənnilərin səsi, mahnının melodiyası, rəqs edənlərin daxili ehtizazı sanki bütün bu mühitə tam bir vəhdət təşkil etmişdi. Burada yaranan təəssürlərin doğurduğu emosiyalar aşkar hiss olunan bir qüvvə ilə ruhu pərvazlandırır, ürəklərdəki məhəbbəti və saf əməllərə inamı artırır, zəhni işıqlandırır, ətrafdakılara qarşı saf dostluq münasibəti oyadırdı. Burada vaxtın necə keçdiyi əsla hiss olunmurdu. Nakerin onu başqa bir təgün altına gətirməsində bu vəziyyətdə nə qədər qaldığını o, qətiyyətlə təyin edə bilməzdi. Həmin təgün altından keçdikdən sonra o, özünü yenidən qalereyada gördü və yerli irqin irəli xane kütləsinə qoşularaq, aşağı aparən pilləkənin başına gəlib çıxdı.

O, özünü Nakerə tutdu:

– Bu, nə işdir başımıza gəldi?

– Biz çox qədim bir xalqın, – Naker dilləndi, – Tariximizin hardan və necə başladığı heç özümüzdə də dəqiq məlum deyil. Bizim salnamələr çox qədimlərdən xəbər verir. Bir vaxtlar mükəmməl maşınlar ixtira edirdik. Okean və planetləri, sizlərin indi etdiyi kimi, eninə-uzununa gəzib dolanırdıq. Sonra kainatın uzaq guşələrinə səfər etməyə başladığımız. Lakin bütün bu nailiyyətlər də bizi xane etmədi. Bizim bütün istəklərimizi maşınlar icra edirdi, getdikcə daha asan və rahat bir surətdə kainatı gəzib dolmağa da, bir yerdə qərar tuta bilmirdik. Sonra bayaq gördüyünüz maşını inşa elədik. Onun nə iş prinsipini, nə də ki təgün arxasındakı fəaliyyətinin məğzini sizə təfərrüatı ilə izah edə bilmərəm. Bu, bizlərin imkanı xaricində olan bir işdir.

– Bəs nə üçün bu maşının iş prinsipini daha yaxından öyrənməyə cəhd etmirsiniz, onu gizli saxlayırsız? Məgər siz onu özünüz üçün inşa etməmişiniz? Yoxsa elə düşünmək olar ki, onu layihələşdirən...

– Zənninizdə yanlışsınız, – Naker dərhal əlavə etdi. – Uzaq keçmişdə, bayaq qeyd elədiyim kimi, biz də kainata səpələnmiş dünyalara səyahətə çıxırdıq. Ehtimal ki, sizin planetinizdə də olmuşuq. Bir çox belə məskun dünyaların şüurlu sakinlərinə xeyirxah niyyətlə oddan, təkərdən istifadə üsullarını öyrətmişik. Həyat üçün yararlı olan planetlərdən bəzilərinə texnoloji tərəqqiyə zəmin yaratdıqdan sonra qəti əmin idik ki, onlardan hansı birininə nümayəndələri

bizim dünyamıza gəlib çıxma biləcəkdilər. Biz artıq dərk etmişdik ki, cəmiyyətimizin tənzimi işini öz üzərinə götürmüş maşın öz nümunələrini bütün şəhərlərdə gizli şəkildə yerləşdirmək arzusundadır. Görünür, o, başqa planetlərdəki varlıqların bura gəlib çıxmaları ehtimalının getdikcə reallaşdığını artıq o vaxtlar yəqin eləmişdi. Don dedi:

– İndi isə onun mövcudluğu aşkara çıxdı.

Naker zəndlə onun üzünə baxdı:

– Siz özünüzkülərə məlumat vermək fikrindəsiniz?

– Bu mənim vəzifə borcumdur.

Naker mülayim səslə:

– Bunun nə ilə nəticələncəyini təsəvvür edirsinizmi? – dedi.

– Bura gəldiyiniz gündən yalnız hörmət və qayğı görmüsünüz. Bəlkə də, sizin Yer planetində bizə göstərilə biləcək hörmətdən də daha artıq bir hörmət, mənim fikrimcə, siz qalan həmvətənlərinizə nisbətən daha həssas və rəhmliyəsiniz. Ancaq bilməlisiniz ki, bu gün sizin inadla on yuxarı mərtəbəyə can atmağınız, təgün altından keçərək salona qədəm basmağınız böyük bir fəlakətin başlanğıcı deməkdir. Sizinkilər bu sirdən xəbər tutandan sonra nə baş verəcəyini qabaqcadan demək çətindir. Ancaq onu nəzərə almalıyınsınız ki, alıcınablıq həmişə namərdlikdən üstün tutulub.

Don dedi:

– Belə çıxır ki, siz mənim həmvətənlərimə təgün altından keçməyi qadağan etmək istəyirsiniz? Heç bilmirəm, belə bir imkandan onları məhrum etmək necə olardı?

– İnsafla deyin, özünüz necə bilirsiniz? – Haker soruşdu.

Don bir anlığa qızıl təgün arxasındakı qeyri-adi mühiti, rəqs edən kütlələrin ehtizazını xatırlayıb fikrə gəldi. Dumanlı surətdə təgün arxasındakı mühitin özlüyündə canlı və şüurlu bir şərait olduğunu yadına saldı. Sonra “Perikl”in komanda heyəti onun gözləri qarşısında canlandı:

– Düzü, məni çıxılmaz vəziyyətə saldınız... Sizə güzəştim o ola bilər ki, növbəti gəlişimdə özümə yalnız cavan qadınları gətirirəm... Gələn dəfə sizi cəccə arığına da qonaq edəcəyəm. Görək sizinlə bir-iki qədəh vurub başımızı bir balaca düzəldək...

Nakerin ümitsizliklə üz-gözünü tərşutmasından və hər şeydən əli çıxmış kimi büzüşməsindən o, başa düşdü ki, belə şeylərlə zərərət ağır nəticələrə səbəb ola bilər.

– Yaxşı, siz deyən olsun, – o, söhbətə yekun vurdu. – Mən özümünkülərə heç bir paport verməyəcəyəm.

Nakerin simasına yenidən təbəssüm qondu. Qısa bir müddətdə, qızıl tağın o tərəfində əldə etdiyi səmimiyyət və dostyana məhribanlıq yenidən onun əhval-ruhiyyəsinə hakim kəsildi. Dona elə gəlirdi ki, bir az əvvəlki sehrli şəraitdə duyduğu gümrəhliyi yenidən özünə qaydır.

Haker dedi:

– Əgər siz bu sirri heç bir şübhə yaratmadan açısaydınız belə, – əlbəttə, bu, mümkün olmayan işdir, – labüd fəlakətin qabağını heç cür almaq mümkün olmazdı. Sizin özünüz də əməlinizin nəticəsindən razı qalmazdınız.

Naker onu yenidən bayıra – böyük səhər meydanına çıxarana qədər bir kəlmə kəsmədilər. Yalnız təmiz havada o, yenidən dilləndi:

– Yaxşı, əgər belə isə niyə siz adi ağır əməklə məşğulsunuz? Məgər bütün bu əziyyətli işləri maşınlar görə birməzmi?

Naker dedi:

– Elə mən də bunun üstünə gəlirdim. Siz bizim həyat tərzimizi başa düşə bilməzsiniz. Gəlin elə burada mükəllimimizi bitirək. Bundan ziyadə heç bir şey anlamayacaqsınız.

Mərasim olduqca təmtəraqlı idi. Don bələdiyyə idarəsi binasının qarşısında xüsusi olaraq hazırlanmış kitab və modelləri təqdim etdi. Onları qəbul edən Nakerin görkəmi də xeyli təntənəli və rəsmi idi. Böyük dəstələrlə onları əhatə edən yerlilər nəzakətli və dostyana ədə ilə dursalar da, baş verənlərə bir o qədər də maraq göstərmirdilər.

Bundan azca sonra S-2 kosmik qayığının müşahidə lövhəsi qarşısında Lourenslə yanaşı əyləşmiş Don “Perikl”in ağır-ağır sürət götürüb, atmosferin yuxarı qatlarına qalxmasına və yeni müşahidə obyektinə olan qonşu planetə tərəf üz tutmasına ekranda tamaşa edirdi. Qayıq gəminin içərisindəydi.

Lourens başını yırğalayır:

– Burada nə isə bir müəmma var. Məncə, bunun nə olduğunu gec-tez biləcəyəm. Bundan əlavə, onlara verdiyimiz imkandan nəcə istifadə edəcəklərini bilmək də çox maraqlı olardı. Ancaq mərc gələ bilərəm ki, bu fəllərin əlindən heç nə gəlməyəcək. Aciz məxluq-

durlar. Bircə ona təəssüflər olsun ki, səyahətimizin proqramı, geri dönrəkən buraya baş çəkməyə imkan vermir. Çox güman ki, bunlar o vaxta qədər daha pis vəziyyətə düşəcəklər. Hər halda, bu sözlərin həqiqət olduğunu sizə sübut etmək necə də gözəl olardı.

Don öz gəmisindən bu planetin əriyib kiçilməsinə və ənginliklərdə parlaq bir nöqtəyə çevrilməsinə axıra qədər baxdı. O, qiymətli bir şey itirmiş adama bənzəyirdi. Ona elə gəlirdi ki, bu hal bütün ömrü boyu ondan əl çəkməyəcək. Elə bil ki, cisminin bir parçasını aşağıda – elə indicə tərk etdikləri planetin əsrəfi olan qızıl tağın arxasında qoyub gəlmişdi.

– Əgər vaxt bir az da imkan versəydi... – deyər Lourens davam elədi.

Don onu eşitmirdi. O, yenidən oraya qayıda bilərdi. Bu, onun son imkanı olardı. Bundan ötrü elə bu saat hər şeyi Lourenslə açıb deməli və gəminin geri qaytarılmasına imkan yaratmalı idi. Nakerin həmvətənlərinin bu yeganə sirrini açmaq xatirinə onlar tərəddüd etmədən geri döndürülər. Əslində, bunun nəminə qayıtmağa dəyərdi də. Əlbəttə, onda qızıl tağın altındakı şərait çox güman ki, məhv olacaqdı. Lakin indi hələlik hər şey onun əlində idi.

Lourensin səsi onu xəyaldan ayırdı:

– Raportunuz çox xoşuma gəldi. Sizi yeni bu cür ezamiyyətlərə göndərəcəyəm.

O, vicdan əzabı duydu, lakin özünü saxlaya bilməseydi, bütün ömrü boyu bundan da şiddətli əzablar ona rahatlıq verməyəcəkdə.

Don bir müddət özünü xəyanət etmiş adama bənzətdi. Ancaq çətinliklə də olsa iradəsini tez bir zamanda topladı:

– Çox sağ olun, ser. Mən gedə bilərəmmi?

– Bəli, siz azadsız, Parker.

Naviqasiya bölməsi həmişəki kimi, adamlarla dolu idi.

VATSLAV KAYDOŞ

(1922-1990)

(Çexoslovakiya)

SİNAQ

Onu götürüb fəzaya atan gəmi ulduzların arasında itib yox olmuşdu, indi o, burada, soyuq fəzada özünün gümüşü qılfında tək qalmışdı. O, özünü irəli aparın görünməz şüa ilə sürüşür, qara səmanın üçdə iki hissəsindən çoxunu örtən mavi-yaşıl küreyə baxanda həyəcanlanırdı. Ortası sıxılmış küre soyuq, lacivərd şəfəq saçır. Okeanların tünd ləkələri üzərində lopa-lopa buludlar uçurdu. Mütəxəssislər deyirdilər ki, planetin atmosferində oksigen çoxdur. Mefi gözlerini yummuşdu. O, aşağı enməyin ləzzətini duyurdu.

Korada onun layihəsini bəyənmişdilər, lakin bio-psixoloq kimi Mefinin tayı-bərabəri olmadığına görə güzəştə getmişdilər.

İndi bu, disk deyil, kənarları azacıq solğunlaşmış çox böyük küre idi. Kürenin bir az altında duman qatı yayılmışdı. Germetik skafandrda zəif istilik hiss olunmağa başladı. Atmosfer. O, soyutma sistemini qoşub dumana qərq oldu. Hər tərəfini ağ dalğalar bürümüşdü, lakin şüa onu zülmətin içərisində inamla irəli aparırdı. O, hadisənin necə baş verəcəyi barədə həyəcanla düşündü.

...Ən böyük çətinlikləri tarixçilər törətmişdilər. Mefi onların etirazlarını xəyalən təkrar etdi: "Zahirən çox cavan görünür; onların iki ayaq üstə durduqları vaxtdan cəmi 100 baldan az keçmişdir və bu canlılar çox çətinliklə, kəlmə-kəlmə danışirlər. İctimai inkişafda hələ Şüur Səviyyəsinə çatmamışlar, ayrı-ayrı qəbilələrin saysız-hesabsız qruplara və yarımqruplara bölünmüşlər... İnkişafın ən yüksək səviyyəsi şimali qitədədir, orada ətrafdan toplanmış materiallardan düzəldilmiş yuvalarda yaşayırlar..."

"Onlar süni materialların nə olduğunu bilmirlər, – deyər rahat nəfəs alaraq düşündü, – nəhayət, əsil primitiv canlılar görəcəyəm".

"Onlar şüurlu canlılar səviyyəsinə hələ qalxmamışlar, yalnız ayrı-ayrı nümayəndələri (burada yalnız avtomatların oxuya bildiyi çətin adlar siyahısı gəlirdi) ünsiyyət yaratmağa qabildirlər..." Və sair və bu kimi.

Mefi xatırladı və qeydlərdə qanlı müharibələr, xəstəliklər, görünür, çox böyük nüfuzu olan, başında isə papa duran bir anlaşılmaz təşkilat göstərilirdi.

Salbantu dağınnın mavi zirvələri yaxınlığındakı Təfəkkür salonunda qızgın mübahisə zamanı alim Efir deyirdi: "Bu yurtluların inkişafını sürətləndirməyə cəhd göstərmək, dağ uçqununun istiqamətini təpiklə dəyişməyə çalışmaq kimi bir şeydir. Onların Müdrikliyi və Gözəlliyi başa düşməyi öyrənmələri üçün hələ xeyli bal lazımdır... Bu qədər lüzumsuz məqsəd naminə alim həmkarımız Mefinin həyatını təhlükəyə atmasına risk etməyə ehtiyac yoxdur...", Bu sözləri deyərək Efir azacıq kəkələyirdi. Mefi isə gülümsünmüşdü – deyəsən, quru Efir öz hissələrini ömründə ilk dəfə bu cür açıq bürüzə verirdi.

İndi yuxarıda ulduzlar, qara fonda göz qırpan gözəl nöqtələr sayınırdı. Dərinlikdə süzən planetin səthinə Kora sakinlərinin heç birinin indiyədək ayağı dəyməmişdi. Təhlükəli planetdir. Mefi enli kəmərindeki düymələrə bir neçə dəfə toxundu. Cavabında o, yüngülcə silkələndi. Planetin bu tərəfində gecə idi. O, avtomatların müvəffəqiyyət qazanmasına daha böyük ümid edilən yərə istiqamətləndirdiyi görünməz şüa ilə zülmətə enirdi. Çünki Mefinin yolu planetin ən bilikli adamına doğru gedirdi.

Yer adlanan həmin planetdə o zaman Milad tarixi ilə 1347-ci il idi.

Otağın tağı tavanını hörümçək toru və zülmət bürümüşdü. Sədəf rəngli hörümçək toru bir-birinə sarmaşib boz naxış yaratmışdı. Gecə yarıdan keçməsinə baxmayaraq, bu elm məskəninin qaranlığında tez-tez sarı, mavi-yaşıl, yaxud qırmızı işıq yanib-sönür, ocağın üstündə, tavanda alovdan düşən şəfəq əmələ gətirirdi. Ocağın yanındakı sınaq şisəcəkləri və retortalar¹ arasında bir qoca kiçik addımlarla ora-bura vurnuxurdu.

Onun kölgəsi otağın saysız-hesabsız küncələrində və çıxıntı-larında maraqlı şəkildə sınaq bütün hərəkətlərinə gülməli surətdə

¹ Retorta – distillə cihazı

uyğun gəlirdi. Tüstü, köhnə dəri və sınıq-sökük körpə döşəməyə səliqəsizliklə səpələnmiş, donuz dərisindən üz çəkilmiş çox böyük kitablardan gələn kif iyi otağı bürümüşdü. Kükürd buxarının və ətirli otların – zəfəranın, biyanın kəskin qoxusu gəlirdi.

Od üzərində qaynayan mayeni qarışdırən qoca, açıq kitabı baxmaq, stolun üstündəki saysız-hesabsız kiçik qutulardan bu və ya digər maddə götürüb sınaq şüşəciyinə tökmək üçün tez-tez yerindən sıçrayıb qalxırdı. Bəzən gözlərini qıyıb alnını ovxalayır, bəzən sınaq şüşəciyindəki məhləm qarışığını iyləyir, qum saatına nəzər salır və yenidən kitabı baxırdı.

– İnsanı cavanlardan Arkana, – deyər pıçıldayırdı, – dörd kortəbii hadisənin cəvhəri, səhər şəhi ilə birlikdə çiçəyin üstünə düşən, bədirlənmiş ayın, yaxud yaşıl ulduzun göndərdiyi cəvhər, sən həyatı... həyatı, gəncliyi gözəlliyi mənə qaytaracaqsan... – o, dişsiz ağzı ilə duanı söylə oxuyurdu. Amma bu şəyın faydası yox idi, çünki qalın qədim kitabların heç bir müdrikliyi zamanın gedişini dayandıra bilməz.

Nurdan düşmüş gözləri yorğun idi, ətrafı qırıxmışdı. Hər şeyi öyrənmiş, hər şeyi əx etmiş, gözəl hafizəsi olduğuna görə hər şeyi: qədim oyunbazların biliklərini, Böyük Albertin cəsarətli kəşfini, sufizmin dumanlı sirlərini, Mavritaniya alimlərinin misilsiz bezoar¹ üçün çəkdiqləri sonsuz qüssəni yadında saxlamışdı... – “Ah, – deyər başını tərpətdi, – bütün bunlar arzudur. Əgər ömür qum saatındakı qum kimi dayanmadan axıb gedirsə, bütün bu arzular nəyə gərəkdir?”

Qoca, gecənin sükutuna qulaq verərək səsləndi:

– Vaqner!

O, öz köməkçisini üç dəfə çağırırdı, amma heç kəs cavab vermədi.

– Biliyi xırda alverlə qarışıq salan bu kənd taciri, heyvan kimi yatır, – deyər qoca deyində-deyində qapıya tərəf gəlirdi.

Lakin bu zaman gözqamaşdırıcı şimşək çaxdı, boz təqlər işıq saçan büllura çevrildi və onların ortasında fosforlu duman göründü. Özüni itirmiş qoca gözlərini döyüdü, amma işıq yavaş-yavaş söndü. Qoca qırıxmış əlləri ilə əsə-əsə stoldan yapışdı, solğun dodaqları səssiz “çəkil...”, – deyər pıçıldayırdı.

Alovun işığı otağın ortasında dayanmış ucaboy xəyalın üstünə düşdü, naməlum xəyalın paltarları, yerə dağılmış civə kimi bərq verir,

titrəyirdi. Ən təəccüblüsü onun sifəti idi: ocağın işığı zeytun rəngini tünd boz rəngə çevirmişdi və bu hamar maskadan üç tilli yaşıl göz-lər baxırdı. Sifət burunsuz və ağızsız idi. Cingildəyən səs isə sinə-sindəki oval şəkilli taxta lövhədən gəlirdi. Taxta lövhə işıq saçırdı, orada qırmızımtıl duman dolanırdı.

Latın dilində, dəridən gələn ahəngdar, səs eşidildi:

– Salam, şöhrətli doktor.

– Salam... – deyər qoca xırıltılı səsə cavab verdi, sonra diksinib qışqırdı: – Çəkil, iblis! – deyər xaç çəkdi.

Lakin vücudu yox olmurdu.

– Mən gəlmişəm, – deyər səs davam etdi. – Bir alim kimi sən alimin yanına gəlmişəm. İstəyirəm ki, məni axıradək dinləyəsən. Bu, xəyrlı olar. Sənin üçün də, başqaları üçün də...

Qoca ilk həyəcədən özünə gəlib naməlum vücudun qaribə sifətinə baxmağa başladı. Bəli, şübhə ola bilməzdi – gəlişindən, özünü aparmasından, danışmasından görünür ki... Bu, adını cəzasız çəkmək mümkün olmayandır. Bu, odur!

Naməlum vücudun cingildəyən səsi otağı ehtizaza gətirdi, hörmət-çək torunu yellətdi, yekə qara pişik kimi miyoldadı. Səs başa düşülən, elmi latın dilində danışdısa da, qoca çox şeyi anlamırdı. Naməlum vücud deyirdi ki, öz biliyini bu planetin adamlarına vermək, onların əllərindəki qanı yumaq və ürəklərindəki nifrəti yox etmək, fikirlərindəki anlaşılmazlığı dağıtmaq üçün gəlmişdir... Qoca “bəli, bəli” deyərək başını tərpətdi, lakin sözlər, iynə suya batan kimi, onun qulaqlarına dəyib ötürdü. O, həddindən artıq qoxmuşdu, ən gizli arzusunu yerinə yetirə bilən bir nəfərin gəlib çıxdığı fikrinə həddindən artıq sevinirdi.

– ...Sən bu işdə mənə kömək edəcəksənmi, – deyər naməlum vücud sözünü tamamladı. Onun sinəsindəki taxta lövhə tərpəndi və boz rəng aldı.

Qoca qərara gəlib, xırıltılı səsə qışqırdı:

– Cavanlaşmaq istəyirəm, çünki cavanlıq mənə biliyin vermədiyi şeyləri verir!

Naməlum vücudun yaşıl gözləri diqqətlə ona zillənmişdi.

– Neçə illər bundan əvvəlki kimi yenə də cavan olmaq istəyirəm, yaşamaq və hər şeyi yenidən dərk etmək istəyirəm, – deyər qoca əlavə etdi.

Cingildəyən səs eşidildi:

¹ Bezoar – guya bozi quşların və heyvanların qarında olan, müalicə xüsusiyyəti daşıyandır.

— Əsas qiymət dərk etməkdədir. Mən sonə elə bilik təklif etdim ki, onun köməyi ilə başqalarını xəstəliklərdən və qəzəbdən qurtaracaqsan. Siz... — Səs ara verdi. — Adam kimi yaşayacaqsınız...

Qoca naməlum vücudun qarşısında diz çökdü. Onun nuru sönmüş gözləri yaşarmışdı. Bu, dərddən doğan göz yaşları idi. Böyük dərddə hər şeyi, hətta idrakını olından almışdı.

— Cavanlığımı qaytar, cənab, sonə qul olaram!

Üçtilli gözlər ciddiyyətlə baxırdı. Mefi qocanın nə istədiyini başa düşmürdü. Koreda ömrü balın sayına görə yox, işə görə qiymətləndirildilər. Bu planetdən qayıtmış avtomatların yazılarını öyrənən Ubanın qrupu, görünür, səhvə yol vermişdi. Ola bilməz ki, öz eqoizminin toruna düşmüş bu naqqal qoca, Yer üzündə ən ağıllı məxluq olsun.

Mefi qətiyyətsizliklə dilləndi:

— Cavanlıq... Bu, nəyinə görədir?

Qoca gözlərini bəzətdi.

— Cənab, hələ soruşursan da? — Onun sifəti öyildi. — Cavanlıq bahardır, damarlarda qanın qaynamasıdır, gələcəkdir... Cavanlıq bilik toxumunun yaxşı cüdərdiyi məhsuldar torpaqdır... Sən isə cavanlığın nəyimə görə olduğunu soruşursan!

Mefi səsəndi:

— Mən zamanın gedişini dayandıra bilmərəm. Lakin sonda çatışmayan maddələrin köməyi ilə sonin bədəninə təvəlat verməyi bacaram. Əgər istəsən, bunu başqaları da bilərlər, — deyə əlavə etdi.

Amma qoca ona daha qulaq asmır, otaqda qol tutub oynayır, hırıdayır, əl çalır və fərhədən hışıyar olaraq vurmuxurdu. Sükut onu ayılmağa məcbur etdi. O, dərhal ətrafına baxdı.

Naməlum vücud şüalarının konusunda dayanmışdı, döbəlqəsindəki daraqvarı bəzək-üldüz gəmisini ilə olaqə saxlamaq üçün aparat bəndəşəyi qığılcımlar saçırdı. Onun gözləri daha parlamırdı, sanki yumulmuşdu. Qoca qorxaraq susdu.

Bir dəqiqədən sonra Mefi yenə də gözlərini açdı dedi:

— Öz qanından mənə ver.

— Məqaviloni təsdiq etmək üçünmi? — deyə qoca dəhşətlə pıclıdadı. Lakin yaxınlaşan səadət fikri şüələrini dağıtdı.

Faustun qanı Mefiyə analizlər üçün lazım idi. O, başını torpə-dəkə parıldayan şprisi nazik iynə ilə qan götürdü.

Planet Mefinin xoşuna gəlmirdi. İqlim Koradakına nisbətən sərt idi. Büküklü yay havasından sonra payız yağışları başladı, qar ölkəni

ağ sükuta qorq edəndə isə o, soyuq sərdabaya oxşadı. Məşədən yırtıcı heyvan sürüləri çıxır və ehtiyatsız adamlara hücum edirdilər. Bu adamlar yırtıcı heyvanlardan yalnız zahiri görkəmlərinə görə fərqləndirildilər, çünki onlar ən anlaşılmaz səbəblər üzündən bir-birlərinin üzərinə atıldılar.

Qidanın çatışmamasından çox əziyyət çəkən adamların daha dinc olmaları əvvəlcə Mefini təəccübləndirirdi. Qaniçən başqılar şəhər və kəndləri yandırır, özləri üçün işlətdikləri adamları qırır, onlara minbir əziyyət verirdilər. "Onlar xəstədirlər" — deyə fikirləşən Mefi sınağın müvəffəqiyyətinə olan ümidini yavaş-yavaş itirirdi.

Lakin gah orada, gah burada ağır və gözəllik əlamətlərinə rast gəlirdi. Ehtiyac və xəstəliklərin hökm sürdüyü üfunətli zibilliklərin və yarıdağılmış komaların üzərində gözəl kişilər iftixarla ücalırdı. Kilsələr gözəlliklərinə görə bütün digər binalardan üstün olsalar da, boş idilər, orada heç kəs yaşamırdı.

Mefi öz dostuna — olbotta, sonə qorxu və etimadsızlıqla baxan adamı dost adlandımaq mümkündürsə — süallər verib izahat istəyirdi. Lakin doktor Faust müəmmalı cavab verir və Mefiyə əlavə baxırdı ki, sanki onun natəmiz oyun oynamasından şübhələnirdi.

Faust çox dəyişilmişdi. Bioanalizatorlar onun şirələrini yoxlamış, sintezatorlar isə qocada maddələr mübadiləsinə artıran preparatlar yaratmışdı. Sənəti daha çox pedaqogika olan Mefidə Ubanın qrupundan olan həmkarlarına sonsuz ehtiram oməlo gəlmişdi. Bədəni əsən qocanın əvəzinə, indi onun qarşısında buz baltası kimi möhkəm bədənli, boylu-buxunlu kişi dururdu. Mefi öz-özünə deyirdi: "İndi onun sözləmə qulaq asmağ istəyəcəyi vaxt yaxınlaşmaqdadır".

O deyirdi:

— Sizin dünya pisdir, iflissrissime. İmperator, krallar və knyazlar sizə amansız zülm edirlər, sizə iş heyvanı kimi baxırlar. Adamlar öldən düşünəndə işləyir, lakin onların əməyinin böhrəsi müharibəyə və qirağınə sorf olunur. Siz öz nədanlığınızın əlovunda yanırınsız, qismətiniz yalnız üstü və küldür.

— Allahın əmri belədir, — deyə doktor sədəlvəhliliklə cavab verir və saqqalını tumarlayırdı. O, başına yaraşığı, bahalı şlyapa qoymuşdu, komərindən isə parıldayan uzun qılın əsilmişdi. — Əsil xristian buradakı həyatın yox, əbədi qurtuluşun qeydinə qalır.

Mefi əramla dilləndi:

— Mənə elə gəlir ki, əbədi qurtuluşu sənədən uzaqlaşdırmaqda səhv etmişəm. — O, şprisi göstərdi.

Faustun sağ əli saqqalından aralandı və havada xaç çəkdi. Səsi itaətkar idi:

– Günahkaram, bilirəm, amma sirlərin kökünü öyrənmək istəyirəm, buna görə də cavanlaşmağı xahiş etmişəm.

Mefi gülümsündü.

– Holəlik qadın qəlbinin dərinliklərini öyrənirsən. Bu, yaxşı iş deyil. Deyirdin ki, Marqaritanın ürəyini ələ almağına kömək edən hədiyyələr və şirin sözlər onun qardaşının o qədər də xoşuna gəlmir. Müdrik adam təhlükədən qaçır, sən isə təhlükə axtarırsan.

Doktor əlini qılıncın dəstəyinə qoydu.

– Mən qorxmuram. Məni qoruyan da budur.

– Bəs elm? Nə üçün sən öz qüvvəni bədbəxtliklərin aradan qaldırılmasına sərf etmirsən?

Faust çiynilərini çəkdi.

– Sonra.

Qapı onun arxasınca örtüləndən sonra Mefi özünün enli kəmərinin düymələrini basdı. Sıfır fəzanın tunel yolu birçə anlıq idi. Tam təhlükəsizlik üçün Korada ona verilən güclü elektromagnit sahəsi qarşısında materiya, divarlar, məsafə əriyirdi. Bu, Efirin qrupunun hədiyyəsi idi.

Mefi yalnız qartalların çıxırtısı və canavarların ulaşması eşidilən sıx meşənin dərinliyindəki ölçəlməz mağarada özü üçün müasir yaşayış yeri və laboratoriya düzəltdi. Burada görünməz gözləri ilə şəhər və kəndləri müşahidə edən, sıra ilə düzülmüş ekranları işıqlanan və sözyazan cihazları uğuldayan teleavtomatlardan məlumat toplayırdı. O, Efirin inamsızlığının əsaslı olduğunu gündən-günə daha çox yəqin edirdi. Lakin Mefinin ən əsas xüsusiyyəti özmarlıq idi. O, öz sınağından imtina etmək istəmirdi. Bu dəhşətli planetdə qalması onu hara aparıb çıxaracaq?

Orta ekran qəflətən işıqlandı.

Ekran qırmızı işıq saçırdı. Doktorun laboratoriyasında təhlükə var. Start! Mefinin gözləri qarşısına birçə anlığa zülmət çökdü, sonra tam qaranlıq, ocağın qırmızıya çalan gözü, ətrafa səpələnmiş kitablar və onların arasında bənizi qaçmış, cırıq, çirkli paltar geymiş doktor, qılıncın sınımış tiyəsində qan. Kiçədən səs gəldi.

– Cənab! – deyərək Faust diz üstə çökərək qışqırdı.

Mefi iyirənib geri çəkildi...

– Cənab məni xilas et, dadıma çat...

O, əzilmiş soxulcan kimi Mefinin yanında sürünür, üzündən, tumarlanmış saqqalından göz yaşı axırdı. Mefi nəzərləri ilə qanlı qılıncı göstərdi.

– Sən onu öldürdün?

Doktor başı ilə "hə" dedi.

– Mən istəmirdim, cənab, o məni söyür, yumruqla hədələyirdi, onu öldürmək istəmirdim, mənə inan, özü qılınca toxundu.

Qəflətən Mefinin halı pisləşdi. "Alçaq qatillər, – deyərək Marqaritanın qardaşının yerə sorilmiş meyitinə baxa-baxa fikirləşdi, – qərəzli, alçaq qatillər..."

– Sən onu öldürdün!

– Məni xilas et! – deyərək Faust yalvarırdı. Alovun işığında onun sifəti dəhşət maskasına oxşayırdı. Kədərli o qədər səmimi idi ki, Mefinin qəlbinin dərinliyində nə isə ehtizaza gəldi və o, sakitləşdirici hərəkətlə əlini qaldırdı.

Elə bu vaxt pilləkəndə addım səsi və dəmir cingiltisi eşidildi. Pilləkən qapısı təybatay açılaraq qaralmış kərpic divara dəydi. Məşəllərin işığında kölgələr oynayırdı. Alovun işığı parlaq dəbilqələrin üstünə qan sınağı kimi düşdü. Bıqlı, qaşqabaqlı, qarabəniz sifətlər.

– Qatil! – deyərək kimsə qışqırdı və sarışın saçları dağılmış, gözəl-rəndən dəhşət yağan qadın Faustun üstünə atıldı. Döşəmədəki qanlı qılncı hər şeyi aydın bildirirdi. Qapının yanında dayanan əsgərlər özlərini itirmiş halda bu mənzərəyə baxırdılar.

Bu zaman Mefi qaranlıqdan çıxıb əlini qaldırdı.

Latın sözlərini heç kəs başa düşmədi, lakin həmin sözlər öz təsirini göstərdi.

Əvvəlcə qapının yarıdakılar lərzəyə düşdülər. Dəhşətli qışqırıq, çaxnaşma, yıxılanlar, qapının arxasında amansız çarpışma. Bir neçə andan sonra əsgərlərdən yalnız silah qalmışdı, üstəlik bir-iki dəbilqə yavaş-yavaş pilləkənlə diyərlənərək cingildəyir və sükutu pozurdu.

– Sühl! – deyərək Mefi təkrar etdi.

Qız ayağa qalxıb, əlini yavaşca dodaqlarının üstünə qoydu. Gözlərindəki amansız alov, sonsuz dəhşətlə əvəz olundu. O, yavaş-yavaş addımaadım geri çəkildi. Pilləkəndə hər iki əli ilə saçlarından tutaraq qulaqbatını səslə çıxırdı:

– İblis! Qardaşının qatili – iblisin öləndədir... İblis! – Qalan

sözləri müdhiş qəhqəhə içərisində eşidilməz oldu.

– Sən məni dar ağacından xilas etdin cənab...
 – Həm də “əbədi həyatdan”, – deyər Mefi kinayə ilə əlavə etdi.
 Doktorun bədəni osdi.
 – Biz burada qala bilmərik. Əgər cəllad məni dar ağacına tərəf sürükləməsə, onda tonqalda yandırılacağam.
 Hər ikisi bir müddət susdu.
 – Yaxşı, – deyər Mefi dilləndi. – Mən səni xilas edərdim. Amma sən də mənim üçün bəzi işlər görməliyəm... Qulaq as...
 Mefi nə istədiyini bildirir. Şəhərdə taun xəstəliyi vardı.

Onu xəbərdəki bürünmüş adamlar yayırdılar. Onu basdırılmamış qalaq-qalaq meyitin üstündə uçan saysız-hesabsız qarğalar yayırdı. Dəfn üçün çalınan zənglər bu dəhşətli rəqəsdə həmin müdhiş kabusun səsinə səş verirdi. Mixlənmiş qapıların üstünə ağ xaç çəkilmişdi, çürüyən meyitlərin üfunəti ətrafı bürünmüşdü. Arıqlamış sifətlərdə dəhşət oxunurdu. Az adam olan kilsələrdə ruhanilər Allahın izi-tozu görünməyən sükut içərisində dəfn duası oxuyurdular.

Tərk edilmiş qapıdan gözətçilərin baxışları altında iki yolçu keçdi. Gözətçilər hətta öləndən sonra silahı hərəkətsiz əllərindən buraxmamışdılar.

Yolçulardan boyca uca olanı qəzəbindən əsərkək dedi:
 – Daha getmiyəm. Nə etmək lazım olduğunu bilirən, məni necə tapacağını da bilirən.

Faust razılıq əlaməti olaraq başını tərəptirdi: ölüm mənzərəsi onu həyəcanlandırmırdı. Sakit küçələrlə yoluna davam edir, gələnçələrlə burulub keçir, ac itlərdən kənara qaçır.

O, sarayın qapısını döydü. Xeyli müddət ona yalnız əks-səda cavab verdi, sonra cəftəni kənara çəkib qapını açdılar.

– Mən həkiməm, – deyər Faust tələsik bildirdi.
 Xidmətçi də tələsə-tələsə pıçıldadı.
 – Buranın həkimi ölümdür. Knyazın qızı xəstələnmişdir, ona görə heç kəsi qəbul etmir. Çıx get!

Doktor ayağını qapı laylarının arasına qoydu.
 – Ağana de ki, mənə taun xəstəliyinin elacı var.
 Qapı daha çox açıldı, şiş burunlu pırtlaşmış baş göründü. Gözlərində şübhə ifadəsi duyulurdu.

– Sən ya döləyən, ya da... – Əlindəki nizam parladı.

Doktor geri atıldı, lakin sözümdən dönmədi.
 – Zənnimcə, knyaz istəməz ki, qızı ölsün, – deyib getmək niyyətilə geri döndü.

Xidmətçi tərəddüdlə onun arxasınca baxdı, sonra səsləndi:
 – Dayan, deyərdim ki, gəlmisən.
 Knyaz qoca idi, əldən düşmüşdü. Güləbətinlə işlənmiş uzun parça paltar geymişdi. Ağır stolun üstünə qoyulmuş piyalədə sorab buğlanırdı. Knyazın alınına sirkə iyi verən kompres qoyulmuşdu.
 – Əgər düz danışırınsa, – deyər asta-asta dilləndi, – könlün istəyini alacağsan. Əgər yalan deyirənsə, cəməyini edam dağında qarğalar dimdikləyəcək.

Doktor gülümsəndi.
 – Mən qorxmuram.
 Knyaz saqqalını yavaş-yavaş tumarlayıb sirkədə isladılmış süngəri arabir iyiləyər-iyiləyər ona baxırdı.

– Qızım günortaüstü xəstələnmişdir, od kimi yanır, sayıqlayır...
 Ruhani ata ona son duasını oxumuşdur. Sən sağaltmağa cəhd göstərmək istəyirən?

– Məni onun yanına apar, – deyər Faust cavab verdi.
 Şprisın nazik iynəsi mum kimi ağ doriyə azacıq toxundu; gülüşü maye süzüldükcə dorinin altı köpürdü. Doktor köpmüş yeri sıgallayıb knyaza dedi:

– İndi o yatacaq. Bir saatdan sonra qızdırması düşəcək. Amma axşamadaq yatmalıdır. Sağalacaq.

Buradakıların baxışları onu mövhumat dəhşəti ilə izləyirdi, onun özüne əmin olması hamını inandırır. O, Mefiyə inandığı kimi, başqaları da ona inanırdı, lakin sonradan gətiriləyi otağın qapısı ağzında gözətçilərin ayaq səsləri bədəninə lərzəyə salırdı. Axı düşmənin min yolu var, niyyəti də möhkəmdir. Vaxt keçirdi. Faustun qəlbində isə vicdan əzabı qorxuya çevrilirdi. O, mavi rəngə çalan yumurtavari parlaq cismi narahatlıqla öləndə oynadırdı, onun təpəsindəki qırmızı düyməni basaydı, dəhşətlini çağırma bilirdi, lakin doktor düyməni basmağa ürək eləmirdi.

Hava qaralanda açar cingildədi. Xidmətçilər, üstündən buğ qalxan xəbəri və soyuq şərab dolu şüşələri gətirdilər. Fausta təzim etdilər, bu, onun inamını artırdı. Doktor yeyib-içirdi, kefi də lap saz idi.

Sonra doktor yenə knyazın qabağında durdu. İndi qocanın yanında nə kompres, nə də süngər vardı. O gülürdü, doktora öyləşməyi təklif etdi.

– Bağışla, hörmətli dostum, deyəsən darıxmısan... Qızım yatır, alnı da soyuqdur. Deyəsən, səni Allah göndərib.

Qara, ağ sutan geymiş keşiş minnətdarlıq sözlərinin ahənginə uyğun olaraq başını tərpədirdi. Doktorun xoşuna gəlmədi.

– Ah, xeyr, xeyr, həşmətli knyaz. Hər bir xristianın və hökimin borcu xəstələrə kömək etməkdir...

– Hər kəs xidmətinə görə mükafat almalıdır, – deyə rahib dodaqlı dilləndi.

Knyaz içini çəkərək ağlamsındı.

– Doktor, sən dahi adamsan... lakin sən Allahın qəzəbinin qarşısını ala bilərsənmi? Xəstəliyi əvvəlcədən qovmaq üçün əlində çarən varmı? Adamların ölürlər, tarlalar kimsəsizdir. Bu tarlaları kim becərəcək?

Sür-sümük barmaqları ilə təsbeh çevirən rahib soruşdu:

– Vergini kimdən alacağıq?

– Sənin belə çarən varmı? – deyə Knyaz təkidlə soruşdu.

– Var, – deyə doktor cavab verdi. Onun gözləri hərisliklə parladı, – amma şərtim var...

Knyaz:

– Şərtinə əvvəlcədən razıyam, – demək istədi, lakin rahib onun qolunu sıxıb soruşdu:

– Nə şərtin var, əziz oğlum?

– Bu şərtlə ki, siz yerdə Allah səltənəti yaradasınız.

Ətrafa sükut çökdü. Knyazla rahib bir-birlərinə baxdılar. Dominikanlı xaç çəkib dili ilə dodaqlarını yaladı. Nəhayət, rahib astaca dilləndi:

– Biz yalnız bunun qeydinə qalırıq, oğlum.

Doktor yumurtavari cismində düyməsini basıb onu stolun üstünə qoydu. Onlar bunu gördülər, ancaq heç nə soruşmadılar. Doktor dedi:

– Dərmanından içən hər kəs, olub keçənlərin hamısını yaddan çıxaracaq. Onun düşüncəsi yazılmamış perqament kağız kimi tərtəmiz olacaq. Bu dərmanı içənlər xəstələnməyəcək, dillərinə yalan gəlməyəcək...

– Ölüm təhlükəsi qarşısında bu şərt ağır deyildir, – deyə knyaz öz fikrini bildirdi.

Lakin rahibin gözləri qıyılımsdı.

– Günahkarnı o dünyadakı həyat üçün çəkdiyi məşəqqətin dərəcəsinə yalnız qadیر Allah müəyyən edə bilər. İnsan onun hökmünü

dəyişə bilməz. – Sən kimin adından danışırısan, doktor? – deyə gözlənilmədən deyindi.

Doktor yerində qurudu, küreyindən soyuq gizilti keçdi. Nəmə-lum qonaq onu nəyə sövq etmişdir? Bəzən onun iblis olduğuna şübhə etmir, bəzən qonağın sözü cənnət musiqisi kimi səslənirdi. Məgər iblis cənnət dişlərini gizlətmək üçün özünü quzu şəklinə sala bilməz?

Knyaz əlini qaldırdı, alnını qırıqlar bürüdü.

– Deyirsən ki, onlar olub-keçəni yaddan çıxaracaqlar... Bu o deməkdir ki, kimin ağa, kimin nökr olduğunu unudacaqlar, vergini, töycünü unudacaqlar?

Doktor başını oydu.

– Yalnız Allah adamların taleyini idarə edə bilər – deyə rahib gözlərini knyazın sifətinə zilləyərək sət əda ilə dilləndi. – Özbaşınalıq edib Allahın işinə qarışan kəs isə cəhənnəm odunda və qaynar qotran içərisində yanacaq... Deməli, əgər onlar sənə xidmət etməli olduqlarını unutsalar, Aləxt, – deyə o, kinayə ilə knyaza müraciət etdi, – bəs səni kim müdafiə edəcək? Səni düşmənlərin intiqamından kim qoruyacaq? Sən də çox şeyi unutmaq istərdin, doğrudurmu? – Onun quru sifəti kinayə ilə əyildi və knyaz ilə bil qamçının zərbəsi altında büzüşdü.

Rahib fanatizmlə yanan nəzərlərini doktora çevirdi.

– Ey qara qüvvələr elçisi, elə buradaca Allahın adından sənə demək istəyirəm ki, bütün şəhər əhalisinin taundan ölməsinə razı olaram, amma onların əbədi xilas edilməsinə aparan yolu bağlamağına imkan vermərəm...

Knyaz nəzərlərini yerə dikib başını yüngülcə tərpətdi.

Doktorun bütün bədənini əsirdi; o, yavaş-yavaş qapıya tərəf çəkildi, lakin qüvvətli əllər doktoru tutub yenidən stola tərəf sürüdü. Rahibin sifətindən zəhrimar yağdı, heç bir xeyirxahlıq sezmirdi:

– Sən kimin adından danışırıdın? Sirlə dərmanı sənə kim vermişdir? Pak xristianları yoldan çıxarmadı sənə kim əmr etmişdir?

Zahirən cavan görünməsinə baxmayaraq doktor qoca idi. Qətl, qorxulu yol yoldaşı ilə birlikdə, qaçmaq, tonqalda yanmaq təhlükəsi – bütün bunlar onun üçün ağır dərddi. Bilirdi ki, zalım rahibin bu cür danışdığı adam, bəraət qazanmağa qadirdir deyil.

O, mavi yumurtanın işıq saçdığı stola tərəf atıldı, lakin rahib daha cəld tərpədi.

– Aha, – deyə qışqırdı, – deməli, iblisin tilsimi budur! – rahib var gücü ilə qolaylanaraq yumurtanı daş döşəməyə elə çırpdı ki, yumurta tikə-tikə oldu. Otaqdan bir dalğa keçdi, elə bil uzaqda çalınan musiqinin əks-sədası idi.

Doktor kürsüyə yıxılaraq qar kimi ağardı. Ölümünü gözünün qabağına almışdı.

– Mən deyiləm, mən istəmirdim, – yox, – deyə mızıldandı. – Göz yaşları yanaqlarından süzülürdü. – Məni o yoldan çıxardı, o, iblis... Cavanlığımı o mənə qaytardı, cavanlığımı! A-ah – Doktor əllərini stolun üstünə qoydu, başını əllərinə söykəyib acı-acı hönkürdü. – Məni aldatdığını bilirdimse də, toruna düşdüm... – O, məni dağ başına qaldırdı və uçuruma atdı...

Doktorun səsinə o qədər səmimi kədər var idi ki, knyaz və rahib sual dolu nəzərlə bir-birinə baxdılar.

Rahib əlinin hərəkəti ilə gözətçiləri buraxdı və danışmağa başladı.

– Bir üzündünü düz yola qayıtması – Allahı min dindardan daha çox sevindirir... Mənə elə gəlir ki, sən əməllərindən peşman olmusan. Kilsə isə qəddar deyildir, kilsə itaətkar övladların anasıdır...

Doktor başını qaldırıb ona baxdı, heç nə başa düşmədi.

– Sən həşəmətli knyazın qızını xilas etdin. Ola bilər ki, bu, iblisin işi idi, axı iblis də öz niyyətinin xilafına hərdən xeyir iş görə bilər... – Rahib nəyi isə gözləyirmiş kimi susdu.

– Xeyir iş? – deyə doktor dilləndi.

Knyazın dili söz tutmağa başladı.

– Deyirdin ki, səndə tauna qarşı dərman var?

Doktor başı ilə təsdiq etdi.

– Nə qədər xəstə sağalda bilərsən?

– İki, üç nəfəri, bilmirəm, ağa... bəlkə də...

Rahib əlinin hərəkəti ilə onun sözünü kəsdi. Hər iki hökmdarın nəzərləri bir-biri ilə rastlaşdı. Rahib başını yüngülcə tərpəndərək doktora müraciətə:

– Dərmanı bizə ver, mən də hər şeyi yadımdan çıxarıram, – dedi.

– Dərmanı ver, – deyə knyaz gülümsədi, – və rədd ol cəhənnəmə!

Doktor başını tərpətdi, elə bil başının yerində olub-olmadığını yəqin etmək istəyirdi.

– Hə, daha nə istəyirsən? – deyə knyaz soruşdu. – Edam dağı pis yerdur... həm də ora soyuqdur...

Rahib isə pıçıldadı:

– Tonqal da çox istidir, oğlum.

Faust xırıltılı səslə:

– Bəli! – deyib əlini cibinə saldı.

Rahib onu dayandırdı, dəhlizə çıxıb bir dəqiqədən sonra qayıtdı.

Fausta içi dolu pul kisəsi verərək dedi:

– Bu da sənin hədiyyən.

Faust otaqdan necə çıxdığını bilmədi, salamat və azad olduğuna inanmırdı. O, sarayın dəhlizi ilə valay vura-vura addımlayıb və hələ də inana bilmirdi. Qəflətən qüvvətli əllər ondan yapışb üfunətli yeraltı zindana atdı.

Faust çürümüş küləşin üstünə yıxılанда siçovullar ciyildəyə-ciyildəyə künc-bucaqdan çıxdı.

Onu yaşılmıtlı şəfqət oyadı. Şəffaf skafandr geymiş Mefi kameranın ortasında dayanmışdı. Doktor dirsəyinə söykənərək qalxmaq istəyəndə, ağrıdan ufuldadı. Zərbə yemiş kimi əli ilə üzünü örtüb inildədi:

– Məndə təqsir yoxdur, cənab, məni aldatdılar...

Mefinin yaşıl gözləri tutqunlaşdı.

– Hər şeyi eşitdim. Əbəli adamın hər şeyi qurban verməyə hazır olduğunu eşitdim. – Mefi üzünü kənara çevirib susdu. – Yox, bu mənim səhvimdir – hələ tezdir, Efir haqlı imiş... Amma burada həyat, əzmlə dolu güclü həyat gördüm, vergilərin, müharibələrin, xəstəliklərin və qorxunun əldən saldığı adamları gördüm. Onlar mağaralarda yaşayırlar, amma kilsələr tikirlər, – bir vaxt gələcək, saraylarda yaşayib Bilik tikəcəklər... Onlar qüvvətlidirlər, çoxdurlar, gələcəkdə məni sənin kimi yox, başqa cür qarşılayacaqlar. Yəqin ki, yenə qayıdacağam. Sən isə, zəkali doktor, cavanlıq arzulasan da, zəifsen.

– Məni xilas et, cənab, nə desən yerinə yetirərəm! – deyə Faust yalvarırdı.

Mefi zindanın möhkəm divarlarına göz gözdirdi, sonra gülümsündü.

– Sən bu divarların içindən keçə bilməzsən. Al, götür bunu. – O, doktora silindr formalı uzunsov bir şey verdi. – Bunu divara sən tutub, bax bu düymələri, bunu, bir də bunu bassan, qarşında yol açılacaq. Sonra o şeyi al getsin. Təhlükəli oyuncaqdır. Darvazanın ağzında görürsən. Əlvida, illüstrissime!

Doktor yaşılımtıl buludda yox olan fiquru ümidsiz halda tutub saxlamaq istədi. Buluddan sonra zülmət çökdü. Sonra Faust dodaqlarını sıxıb, cihazı deyildi ki kimi divara yönəltdi.

– Gözqamaşdırıcı işıq, sökülüb dağılan daşların gurultusu... Divarda əyri-üyrü boşluq əmələ gəldiyini görən gözətçilər quruyub qaldılar. Boşluğu toz və daş parçalarından qopan duman bürümüşdü, içəridən də üfunətli boz duman çıxırdı.

Məhbusun qeyri-adi halda yoxa çıxdığını xəbər verəndə, rahib asta-asta xaç çəkib pıçıldadı:

– Onu iblis apardı.

– Bəli, iblis, – deyə knyaz təsdiq etdi və qapının cəftəsindən yapışdı.

Uzun illər keçəndən sonra da knyaz və rahib adamlara danışdırlar ki, dərin zəkalı doktor Faust iblislə dilbir olmuşdur... Beləliklə, onlar elmi və biliyi “ilahi həqiqətdən” daha vacib hesab edənləri qorxutmaq istəyirdilər.

KŞİŞTOF BORUN

(1923–2000)

(Polşa)

MƏKTUB

Qulaqbatırıcı gurultu kayutanın divarlarını titrətdi. Gəmi bir-iki dəfə silkələndi.

İrena qalxıb yatağında əyləşdi. O, dərin yuxudan qəflətən ayıldığına görə dərhal özünə gələ bilmədi.

– Batırıq! – İrena yol yoldaşı Gerdanın, yaxud özünün bu cür dəhşətlə qışqırdığını deyə bilməzdi. O, əlini çamadanı uzatdı, lakin gözlənilmədən gəmi əyildi və İrena yenidən çarpaya yıxıldı. Dərhal ayağa qalxıb qapıya tərəf atıldı. O hiss edirdi ki, bir saniyə də vaxt itirmək olmaz.

Adamlar trapın yanında basabas salmışdılar. Göyertəyə qalxarkən onlar bir-birlərini itələyib pilləkəndən salır, savaşırlar, ayaqları ilə vururdular. Döşəməyə çamadanlar və paltar atılmışdı...

İrena ikinci çıxış yoluna qaçdı. Özünü itirmiş izdiham oraya da dolmuşdu.

– Bir-bir! Bir-bir! Tez olun! Səs-küy içərisində bu sözlər eşidilirdi.

Ümumi axma qoşulan İrena göyertəyə necə gəlib çıxdığını hiss etmədi. Burada meqafon uğultudan güclü idi: – Hamı gəmini tərk etsin! Xilasedici sallar suya salınsın!

Maşın şöbəindən göz acışdırıcı qara tüstü çıxırdı. Gəminin arxa hissəsi çox böyük sürətlə suya qər q olurdur. Kimsə xilasedici kəməri İrenanın üstünə atdı. O, qayığa tərəf getmək istədi, lakin bu an yeni təkən gəminin gövdəsini silkələdi. Maşın şöbəindən alov qalxdı.

Məhəccərdən necə aşib keçdiyi İrenanın yadına gəlmirdi. Aşağı baxanda tərəddüd etdi – altında qara, köpüklü dalğalar qaynayırdı...

– Hamı suya! Gəmidən mümkün qədər uzağa!!!

O, nəfəsini çəkərək tullandı.

Bədəni üşüdü. Həmin anda qorxu və passivlik yox oldu. O, qollarının sürətli hərəkəti ilə suyun səthinə çıxa bildi. Güclü küləyin apardığı gəminin qara gövdəsi yavaş-yavaş uzaqlaşdı...

Meqafon susmuşdu. Işıqlar sönmüşdü. Dəhşət və ümitsizlik qışqırıqları dənizin uğultusunda itib-batırdı.

Bir neçə dəqiqədən sonra suyun üzünə inilti yayıldı. Gəmi batdı. İrena qışqırmaqla başqalarının diqqətini cəlb etmək istəyirdi, lakin səsi dənizin gurultusunda itirdi.

O, xilasedici qayıq axtarmaq üçün gah var gücü ilə üzür, gah da dalüstə uzanıb dincəlirdi. Beləliklə, bir neçə saat keçdi. Narahatlığı artırdı. Aysız gecənin qaranlığında bir şey görməyə çalışaraq, tez-tez istiqamətini dəyişirdi, amma heç nə görə bilmirdi.

Budur, şərqdə hava yavaş-yavaş işıqlaşmağa başladı. İndi İrena dalgalara ararib, laqeyd nəzər salırdı. Soyuq onun hərəkətlərini çətinləşdirir, fikri isə çoxdan baş vermiş işlərin və hadisələrin üzünə gəlib çıxırdı. Dalgalardan biri onu yenidən aşağı atmaq üçün öz ağuşuna alıb yuxarı qaldıranda, İrena qəflətən özündən təxminən yüz metr aralı boz kölgə gördü.

Köpək balığı!!!

İrena cəld əks tərəfə cumdu, lakin bir dəqiqədən sonra qaçağın tamamilə mənasız olduğunu başa düşdü. O, gözlərini yuma-raq gözləməyə başladı. Vaxt çox gec gəlib keçirdi. Nəhayət, qorxuya güc gələn İrena ətrafına baxdı. Boz kölgə dalgalar arasında yenə də görünürdü. İrena gördü ki, kölgə tərpənmir, dalgalar isə onu mantar kimi atıb-tutur.

Hava işıqlaşdı. Qorxu və şübhələr gecə qaranlığı ilə birlikdə yoxa çıxmışdı. İndi İrena əmin idi ki, bu, batmış gəminin əşyalarından biridir. Hava tamamilə işıqlaşanda o, xilasedici salın qırımlı-ağ qabarıq üzgəclərini görə bildi. Bir neçə dəqiqədən sonra İrena qalın kanatdan yapışdı, o, ləngimədən sala qalxdı və təqətdən düşərək yerə sərilirdi.

O, zəif iniltidən özünə gəldi – salın əks tərəfində bir nəfər hərəkətsiz uzanmışdı. Əslində onun yalnız çiyinləri və başı üzgəclərin üstündə idi, bədəninin qalan hissəsi isə suya batmışdı.

İrena uzanmış adama yaxınlaşdı və bir neçə uğursuz cəhddən sonra, onu çəkib salın üstünə çıxara bildi.

Bu, gecə şalvarı və idman pencəyi geymiş alçaqboy, arıq kişi idi. Gözləri örtülmüşdü, zorla nəfəs alırdı. Bir müddətdən sonra kişi

narahat halda tərpəndi, yaş pencəyiminin qırışları arasında, sol əli ilə nəyi isə axtardı. Nəhayət, boynundakı zəncirdən asılmış parıldayan uzun açarı tapıb ovcunda möhkəm sıxdı.

İrena salın kənarında oturub, soyuqdan əsirdi.

Günəş yavaş-yavaş qalxırdı. Külək yatmışdı. Günəşin şüaları dalgalarda bərk vururdu. Hava bir qədər qızmışdı. Qız salın küncündə uzandı. O elə əldən düşmüşdü ki, necə yuxuya getdiyini bilmədi.

Onu qızmar günəş və əzabverici susuzluq oyatdı.

Kişi yatmamışdı. O, yalın ayaqlarını sallayıb oturmuş və diqqətlə İrenaya baxırdı. Sağ biləyi qanlı cib desməli ilə bağlanmışdı. Bu naməlum adamın yaşını müəyyən etmək çətin idi. Zahirən əlindən çox yaş olana oxşayırdı, amma cavan da ola bilərdi – keçən gecənin məşəqqəti hər hansı bir kişini qocaya çevirməyə qadir idi. Onun böyük sifəti sanki ağac parçasından kobudcasına kəsilib düzəldilmişdi. İri ötlü burnu və irəli çıxmış böyük çənəsinin üstündə sanki bir balta zərbəsi ilə yarılmış dar, balaca ağzı bu təsəvvürü daha da gücləndirirdi. Ağzı, kinayəli təbəssümü xatırladan xoşagəlməz tərzdə əyilmişdi. İrenaya zillənmiş nəzərləri nəyi isə qəti və təkidlə tələb edirdi.

– Nə istəyirsiniz? – deyərək İrena çətinliklə fransız dilində soruşdu.

Görünür, kişi sualı eşitmədi, yaxud deyilən sözlərin mənası ona çatmadı. O, yalnız nə isə udurmuş kimi əsəbi halda dodaqlarını tərpətdi. Bir müddətdən sonra qətiyyənlə gözlənilmədən, sanki yenidən kəsilmiş söhbəti davam etdirən kişi boğuc səslə soruşdu:

– Nə dediniz?

İrena başa düşdü ki, sualı təkrar etməyin mənası yoxdur. Kişi salın kənarında uzadılmış hərəkətsiz sağ qoluna baxdı, biləyini qaldırmaq istədi, lakin ağrıdan sifəti ni büzdü. Buna görə də İrena soruşdu:

– Bəlkə, təzədən sarıyım?

– Nə ilə, – deyərək kişi xəfif gülümsündü.

Qız tərəddüd etmədən öz gecə köynəyindən bir parça çırdı və yarıya yaxınlaşaraq, qanlı əsgini çəməyə başladı. İrena biləyə ehtiyatla toxunanda, kişinin ağrından nitqi batdı. İki barmağı bərk əzilmişdi. Lakin yaranın yağ və ya rəng ilə çirklənməsindən daha çox qorxmaq lazım idi.

İrena pencəyin qolunu mümkün qədər yuxarı çirməyib həyəcanla yaraya baxırdı.

– Qanqrena təhlükəsi var, – deyər kişi onun fikrinə cavab verərək, ah çəkdi. – Bilirəm.

Qız əsgini çətinliklə qoparıb yaranı təmizlədi.

Naməlum şəxs ağrıdan üz-gözünü qırıqdırır soruşdu:

– Siz həkimsiniz, ya tibb bacısı?

İrena etiraz əlaməti olaraq başını tərpətdi.

– Müəlliməm.

– Müəllimsiniz? – deyər o təəccübləndi. – Russunuz?

– Xeyr. Polyakam.

– Siz fransızca yaxşı danışırırsınız.

– Mən bu dildən dərs deyirəm.

Kişi başını tərpədən soruşdu:

– Sizcə “Littl Meri”nin qəzaya uğramasının səbəbi nə ola bilərdi?

– Mən partlayış gurultusu eşitdim.

– Gəmi nədənsə çox tez suya batdı... Bəlkə, biz mina ilə toqquşmuşduq? Okeanda hələ də çoxlu mina üzür.

– Ola bilər. Partlayış zamanı siz harada idiniz?

Kişi cavab vermədi. Adama elə gəlirdi ki, o, üzgəcə söykənib mürgüləyir. Gözlərini yummuşdu, yalnız hərdən bir qurumuş dodaqlarını tərpətdirdi. Görünür, susuzluqdan əziyyət çəkirdi, lakin İrena kimi o da dəniz suyunun dadına baxmağa cürət eləməirdi. Xoşbəxtlikdən susuzluq o qədər də şiddətli deyildi. Xəfif meh qızmış bədənləri bir az sərinlədirdi.

İrena xilasedici qurşağı açıb paltarını təmir etməyə başladı. Əslində vəzifə, gecə paltarının salamat qalmış hissələrindən Sakit okean adalarında yaşayan qadınların paltarına oxşayan bir geyim düzəltməkdən ibarət idi. İş onun əhval-ruhiyyəsini bir qədər yaxşılaşdırdı. Əsas təhlükənin keçib-gətdiyinə əmin olan qız fikirləşdi: “Gərək indiyədək kömək gəlmiş olaydı”.

Salın üstündə ayağa qalxaraq barmaqları ilə saçını daradı və ətrafa baxdı. Günəş yüksəkədi idi. Dəniz sakit, dalgalar nisbətən kiçik idi. Lakin heç yerdə nə gəmi, nə də “Littl Meri”nin qayıqları görünürdü.

O, üfəqdən gözünü çəkmədən yenə də əyləşdi. Aclıq hiss edilmirdi, hava daha da qızdığı üçün susuzluq getdikcə güclənirdi. İrena pijamasının qırıqlarını suda islatdı, birini öz başına bağladı, o birindən isə kişi üçün kompres düzəltirdi.

– Sağ olun. Görürəm ki, qadın heç yerdə özünü itirmir. Siz, hətta səhər tualetini unutmamısınız, – deyər bir qədər kinayə ilə danış-

maq istədi, lakin dodaqlarında yaranmış təbəssümdə kinayədən çox razılıq vardı. – Qadın, hətta ölümündən sonra da cazibədar olmaq istəyir...

Qız mədəsində xoşagəlməz ağrı hiss etdi.

– Zənnimcə, uzağı axşamədək bizi tapmalıdırlar, – deyər qətiyyətli cavab verdi.

Kişi mehribanlıqla ona baxdı.

– Axşamədək? Axşamədək dözərim. Dözməliyəm!

Hər ikisi xeyli vaxt susdu. Qəflətən kişi danışmağa başladı, söndə səbəbi gərginlik duyulurdu.

– Deyin görüm, siz tələyə inanırsınız mı?

– Xeyr. İnsanın taleyini o özü, bir də yaranmış şərait müəyyən edir.

– Amma hər halda... Məgər, siz hadisələrin inkişafındakı başa düşmədiyiniz, lakin hər halda, hiss etdiyiniz qərribə istiqamətə, mən deyirdim ki, məqsəduyğunluğa heç vaxt fikir verməmisiniz? Qarşımıza qoyduğunuz məqsədə nail olmaq üçün ölinizdən gələni etsəniz də heç bir şeyə baxmayaraq, dediyiniz kimi, yaranmış şərait sizə öz məqsədinizə nail olmağa imkan vermir və həyatınızı əvvəlcədən müəyyən edilmiş bir yola sürükləyir.

– Bu, adamın öz-özünü aldatmasıdır. İnsan sadəcə olaraq təsadüflərdə və öz səhvlərində zorla, süni surətdə bir qanunauyğunluq axtarıb tapmağa çalışır. Əgər hər hadisəyə dərinləndirib baxsaq, uğursuzluğun səbəbini çox da çətinlik çəkmədən həmişə tapırıq. Konkret, təbii səbəbi.

– Sizcə, mənim burada, sizinlə birlikdə salda olmağım taleyin hökmü deyilmi?

– Yalnız təsadüfdür.

– Təsadüf? Necə deyim... Mən çox asanlıqla məhv ola bilərdim. Məhv olmalı idim? Partlayış baş verən yerin çox yaxınlığında idim, amma sağ qaldım. Qabağıma sal çıxmasaydı, suda boğula bilərdim. Xilasedici qurşağım yoxdur, özilmiş bileyim isə üzməyə imkan vermir. Hətta siz bu sala rast gəlməsəydiniz, mən suda boğulmalı idim, çünki sala qalxmağa gücüm çatmırdı. Şəraitin bu cür olması gümanı o qədər azdır ki, ona inanmaq çətinidir. Amma buna baxmayaraq, ölməmişəm, sağam!

– Bununla nə demək istəyirsiniz?

Kişi bir qədər dolaşdı.

– Bilirsinizmi... Mən ölə bilməzdim... Mən ölə bilməzdim! – deyə o, səsinə qeyri-təbii bir qətiyyətlə təkrar etdi. – Hər halda təklidə ölə bilmərəm. Ona görə ki, kömək gəlməzdən əvvəl ölsəm də, siz qalacaqsınız!

– Sizin təsadüflərinizin məhz mənə nə dəxli var?

– Bu saat heç bir dəxli yoxdur, – deyə naməlum şəxs cavab verdi; o, aramla, işgüzar ahənglə danışmağa açıqdan-açığa çalışırdı. – Amma məlum deyil... Bəlkə də, tezliklə... – Kişi sanki artıq söz deməkdən qorxaraq qəflətin səsinə kəsdi.

İrena cavab vermədi. Həmin anda onun fikirləri naməlum şəxsin danışığından çox uzaq idi. Vaxt keçdikcə qızın qəlbindəki narahatlıq yenə də artırdı. Kömək gəlmirdi!

Kişi də dalğalara baxa-baxa susurdu. O, gözlənilmədən dedi:

– Yaxşısı budur, siz yatın, mən isə müşahidə aparım.

Qız etiraz əlaməti olaraq başını tərpətdi.

– Axı sizə çətin olar. Öliniz...

– Elə buna görə də yata bilmirəm. Siz isə dincəlməlisiniz. Kömək gəcə gələ bilər. Hələ bilmək olmaz ki, o vaxtdək başıma nə gələcək...

O, bu sözləri elə ahənglə dedi ki, İrena etiraz etməyə ürk eləmədi.

İndi susuzluq daha çox əziyyət verirdi. Qızın getdikcə güclənən baş ağrısı kəsmək bilmirdi. İrena bir ovuc su götürüb ağzına apardı və xoşagəlməz acı-şor mayeni çətinliklə içdi. Susuzluğu heç də yatmadı, amma bir qədər sərinləndi. O, saçlarını isladaraq salın küncündə uzandı.

Tez yuxuya getdi, lakin yuxusu narahat və əzablı idi. Yuxuda gördü ki, parçalanmış gəminin tirlərindən, yaxud taxtalarından yapışmış dalğalarla təkbəşinə vurulur. Naməlum məxluqlar ona baxır və caynaqlar yumağına oxşayan çoxbarmaqlı əllərini geniş açaraq onu hədələyirlər. Caynaqlar ona tərəf uzanır, sinəsinə, budlarına, boyuna dolanır.

İrena qəflətin oyandı. Şiddətli soyuqdan əsirdi. Günəşin çəpəki şüaları dalğalara qızılı-qırmızı qığılcım saçmışdı. Günəşin qürub etməsinə təxminən iyirmi-otuz dəqiqə qalırdı – deməli, qız altı saatdan çox yatmışdı. Açıq və susuzluq ona əvvəlkindən çox əziyyət verirdi. İrena bir az dəniz suyu içdi, lakin bu, vəziyyətini yaxşılaşdırmadı.

Naməlum şəxs hərəkətsiz uzanaraq, geniş açılmış gözləri ilə günəşə baxırdı.

– Özünüzü necə hiss edirsiniz? – deyə İrena soruşdu.

Kişi dönmədən, qısa cavab verdi:

– Pis deyiləm.

İrena qalxıb öyləşdi və yalnız indi gördü ki, kişi pencəyini onun üstünə salmışdır. Bu, kişinin İrenada yaratdığı zidd duyğuları daha da gücləndirdi. Həmin adam ilk nəzərdə nə özünün görkəmi, nə də hərəkəti ilə hörmət doğurmurdu. Lakin bəzən zahiri quruluşun arxasından həm rəhmədillik, həm də atalıq qayğısı nəzərə çarpırdı.

İrena çömbəlmiş halda naməlum şəxsə yaxınlaşıb pencəyi ona verdi.

– Sağ olun.

Kişi geri dönüb qeyzlə ona baxdı.

– Özünüz geyinin. İndi gecələr sərin olur.

– Axı... – deyə qız onu pencək geyməyə məcbur edirmiş kimi yerindən tərpəndi.

– Gəlin, bu lazımsız alveri qurtaraq, – deyə kişi demək olar ki, qəzəblə qızın sözünü kəsdi və qəflətin onun əlindən yapışaraq biləyini elə bərk sıxdı ki, İrena ağrıdan ufuldadı. – Daha vacib işlər var.

İrena qorxdı. O, əlini çəkmək istədi, amma kişi buraxmayıb diqqətlə qızın üzünə baxırdı.

– Siz nə istəyirsiniz? – deyə İrena mızıldandı.

Naməlum şəxs xeyli susdu. Ağır-ağır nəfəs alırdı. Nəhayət, zorla dilləndi:

– Mən sizə bir əhvalat danışmaq istəyirəm... Yer üzündə hələ heç kəsin axıradək eşitmədiyi qeyri-adi əhvalat...

Qız birçə kəlmə də deyə bilməyərək onun gözlərinə baxırdı. Kişi, deyərsən, İrenanın əsməyə başladığını gördüyündən qəflətin soruşdu:

– Nə əsirsən? Məndən qorxursan?

İrena başı ilə təsdiq etdi.

Kişi onun əlini buraxdı.

– Qorxma. Mən nə vəhşiyəm, nə də dəli. Tamamilə normal adamam. Bir azca qızdırmalıyam... Daha doğrusu, kəşf haqqında, – deyə azacıq tərəddüddən sonra sözünü düzəltdi. – Qorxuram ki, qızdırmam artım. Əgər bizi bir-iki günə tapmasalar, ölə bilərəm... Deyəsən, qanım zəhərlənmişdir. Sənin isə xilas olmaq imkanın vardır. Həm sağlamsan, həm də cavan. Axı kömək gələcək... Gələməlidir... Bizi tapmalıdırlar! Heç olmazsa sən!

O, bir dəqiqəlikə fikrə getdi.

– Bir şeyin üzərində illərlə işləməyin nə demək olduğunu bilir-sənmi? Nəyinse uğrunda inadla mübarizə aparmağın... və qələbəni görməməyin? Öz işini başa vurmadan. Əməyinin nəticəsini, sənə tamamilə laqəyd olan bir kəsə vermək... İşin qeyri-adiliyini, bununla birlikdə real olduğunu onun başa düşəcəyinə qətiyyənlə ümid etmədən vermək. Axı dediklərimi dəli sayıqlaması kimi başa düşə bilər. Əgər başa düşsə, sənün kəşfini oğurlamazmı? Altı illik gərgin mübarizənin bəhrəsini mənimsəməzmi?

Naməlum şəxsin sözlərində o qədər səmimiyyət, o qədər kədər və gücsüz şikayət, kor taleyə qarşı o qədər ümitsiz qiyam duyulurdu ki, İrena bu sözlərin qızdırmadan sayıqlama olduğuna əmin deyildi. Bu zaman naməlum şəxs qızda qorxu yox, maraqla qarışıq mərhəmət hissi oyadırdı.

– Siz kimsiniz? – deyə qız biləlxətiyar soruşdu.

Xəstənin sifəti yenə də gərgin və ciddi görkəm aldı. O, səsinde inadlı ahənglə cavab verdi:

– Bunun əhəmiyyəti yoxdur. Vaxt gələr, bilərsiniz. Əgər kömək gəlməsə... məndən öyrənərsiniz. Əgər gəlib çıxsalar, yaxın beş il ərzində qəzetlərdə oxuyarsınız... Bütün qəzetlərdə ... mütləq, dünyanın bütün qəzetlərində...

O, bircə anlığa susaraq İrenanın sifətinə baxdı.

– Hər şeyi birdən-birə danışmayacağımndan inciməyin, mən hissə-hissə deyəcəyəm. Bir şeyi xahiş etmək istərdim. Əgər hər şeyi, yaxud demək olar ki, hər şeyi sizə danışdıqdan sonra bizi xilas etsələr... və sağ qalsam – məndən eşitdiklərinizin hamısını yaddan çıxarın.

Kişi fikrini cəmləşdirmək üçün susdu. İrena əsgini isladib, naməlum şəxsin gicgahlarını ehtiyatla ovmağa başladı.

– Əhvalat on bir il bundan əvvəl başlanmışdır, – deyə o, aramla dilləndi. – Radioaktiv elementlər yatağının istismarı ilə məşğul olan bir təşkilat – adını hələlik deməyəcəyəm – hökumətin tapşırığı ilə Afrikada geoloji-kəşfiyyat işləri aparırdı. Ərazini dəqiq deməyin də əhəmiyyəti yoxdur. Təkcə bunu göstərmək kifayətdir ki, ora az əhali yaşayan, rütubətli tropik iqlimi olan rayondur. Dağlıq yerdirdi. Yüzlərlə kilometr məsafədə ağ adama rast gəlməzsən. Bu yer, havadan uran yataqlarının axtarışı zamanı diqqət cəlb etmişdi. O zaman dərələrdən birinin üzərində qamma-şüalanmanın xeyli gücləndiyi məlum olmuşdu. Güman edirdilər ki, orada zəngin uran, yaxud torium yataqları var. Lakin yerdə aparılan axtarışlar gözlənilən nəticəni

vermədi. Doğrudur, müəyyən miqdarda torium, tapıldı, amma onu çıxarmaq rentabelli deyildi. Buna baxmayaraq, kəşfiyyat işləri zamanı elə bir kəşf edildi ki, o, sensasiya yaratdı. Düzdür, çox dar dairədə. Əgər bu cür yataqların strateji əhəmiyyəti olmasaydı və hərbi sirt sayılmasaydı, bütün qəzetlər, radio bu barədə bar-bar bağırardılar. Sensasiya bundan ibarət idi ki, sintillyasiya sayğacının köməyi ilə torpağı “araşdırən” fəhlələrdən birinin tapdığı mineraldan xeyli miqdarda plutonium-242 aşkar edildi.

O, sözlərinin necə təsir buraxdığını bilmək üçün susdu, lakin İrena əvvəlki kimi hərəkətsiz oturub diqqətlə kişiye baxırdı.

– Bilmirəm, siz həmin tapıntının qeyri-adiliyini başa düşürsünüz mü? – deyə kişi bir qədər pərt halda dilləndi. Plutonium, transuran elementlər adlanan elementlərə məxsusdur. Onların atom çəkisi uraninkindən çoxdur. Bütün transuran elementlər insanın atom reaktorlarında, yaxud sürətləndiricilərin köməyi ilə hazırladıqları süni elementlərdir.

– Bilmirəm harada oxumuşam ki, təbii plutonium tapılmışdır. Ona görə də elə güman edirdim ki, burada qeyri-adi bir şey yoxdur.

– Bəli tapmışlar. Bəzi mineralarda. Lakin bu, həmin kəşfin əhəmiyyətini azaltmır. Təbiətdə plutonium çox yavaş-yavaş yaranır, amma nisbətən sürətlə parçalanır. Buna görə də yataqlarda ona yalnız kiçik miqdarda rast gəlmək mümkündür. Halbuki dərədə... – onun dili topuq vurdu. – Sizə dediyim həmin dərədə vulkan mənşəli mineralda tapılan plutonium oksidinin miqdarı onun təbii olduğunu sanki istisna edirdi. Üstəlik, plutonium-239 yox, plutonium-242. İndi siz kəşfin nə qədər gözlənilməz olduğunu başa düşürsünüz mü?

– Bəli, – deyə qız başını tərpətdi.

– Dərhal yeni axtarışlar təşkil edildi. Lakin yalnız iki aydan sonra bulaq başında əvvəlkindən azacıq balaca olan bu cür mineral parçası tapıldı. Həmin vaxtadək ilk şübhələr də yaranmağa başlamışdı. Daha dəqiq analiz göstərirdi ki, bu, əslində vulkan mənşəli daş deyil, süni yolla hazırlanmış materialdır. Deyəsən, əridilmiş qum, yaxud buna bənzər şeydir. Tapıntının kosmosdan düşməsi imkanı da nəzərə alınmırdı – o, adi meteorit də ola bilərdi. Lakin bu barədə çox fikirləşmədilər. Mineralda özbaşına nüvə dəyişiklikləri nəticəsində plutonium – 242 əmələ gəldiyini iddia etməyə əsas yox idi. Uran və torium demək olar, tapılmamışdı. Bəs təmiz plutonium oksidi oranınmı mineral kütləyə necə düşə bilərdi? Qərara alındı ki, mineral

qəsdən hazırlanmış və ekspedisiyanı çaşdırmaq üçün bura atılmışdır. Dərhal xüsusi yoxlama komissiyası gəldi. Bir neçə nəfər həbs edildi. Sonra yaşlı bir mühəndisi tutdular. İstintaq müəyyən etdi ki, mineral axtarışların istiqamətini çaşdırmaq və mütəxəssislərimizi ələ salmaq məqsədi ilə hazırlanıb bura atılmışdır. Bozilləri mütləq sübut etmək istəyirdilər ki, cinayətkar, yaxud cinayətkarlar xarici kəşfiyyatın göstərişi ilə işləmişlər.

Xəstə fikrə getdi.

– Bu mühəndisi, – deyə o, bir dəqiqədən sonra sözə başladı, – tutaq ki, adı B. idi – on il müddətinə məhkum etdilər. Zavallı buna dözməyib, bir ildən sonra öldü. Ölənədək heç nəyi boynuna almadı...

Kişi arabir suyun yayıldığı salın səthinə baxa-baxa bir müddət kədərlə susdu.

– Doğrudur, – deyə sözüne davam etdi, – plutonium 242-nin sirri axıradək açılmadı, lakin uydurma cinayətkar öldüyünə görə, məsələnin həll edilmədiyini, ittihamnamədə göstərilən ittihamın isə sübut olunduğunu qət etdilər. Mətbuatda çox qısa məlumat verildi: demək olar ki, bütün proses dövlət sirrinin qorunması bəhanəsi ilə bağlı qapılar arxasında gedirdi.

– Hamı da inandı ki, bu mineralı mühəndis B. atıb?

– Hamı yox. Sirrin bu cür izah edilməsi qəbul oluna bilən yeganə yol kimi görünsə də, mühəndis B.-nin dostları inanırdılar ki, onun təqsiri yoxdur.

Kişi şübhə ilə İrenaya baxdı. Bir qədər susduqdan sonra dedi:

– Mən mühəndis B.-ni şəxsən tanıyırdım. Amma onun dostlarının olduğunu bilirdim. Özü də elə dostlar ki, indi belələrini əliçirəqlə axtarıb tapmaq mümkün deyildir. Dostlardan Qrey adlı birisi mühəndis B. kimi geoloq idi. O, kiçik, xüsusi bir işə başçılıq edirdi. Qrey prosesdən xəbər tutan kimi dərhal gəldi. Düzdür, ittihamın təfərrüatı sirr kimi saxlanılırdı, lakin mühəndis B.-nin həmkarlarından kimə hər şeyi ona danışmışdı. Görünür, Qrey işin asan olmadığını başa düşmüşdü, ona görə də hökmdən şikayət verməklə kifayətlənməyib, dostunun təqsirkar olmadığına özü sübut tapmağı qərara aldı. O, özünün müəssisəsini satıb, arvadı ilə birlikdə Afrikaya getdi. Mühəndis B. onların gəlişini gözləyə bilmədi. Həbsxanada öldü.

Onun ölümündən iki il yarım sonra, yəni düz altı il bundan əvvəl, şəhərimizdəki xəstəxanalardan birinin xidmətçi qadını mənə o qalın zərf gətirdi. Zərfi göndərənin familiyasından heç nə məlum

olmurdu. Xidmətçi qadın da az şey bilirdi. Xəstəxanada ağ qan xəstəliyindən ölən bir qadın, can verən zaman bu məktubu şəxsən ünvan sahibinə verməyi xahiş etmişdi. Zərfin içində mənim adıma yazılmış uzun məktub, ona qədər fotosəkil, xəritə, sahənin üç planı, habelə tapılan şeylərin əllə çəkilmiş yeddi şəkli vardı. Ölən qadın Qreyin arvadı idi.

Naməlum şəxs qaşlarını çatdı. Sifətinin ifadəsindən görünürdü ki, o, nəyə isə qulaq verir. Külək bir qədər güclənmişdi. Alçaq dalgalar bir yerdə duran sala aramla çarpılır, oradakı adamların üstünə su sıçradırdı.

– Yox, mənə elə gəldi, – deyə naməlum şəxs bir neçə dəqiqədən sonra dilləndi.

– Nə elə gəldi?

– Elə gəldi ki, atəş açıldı və fit verildi.

– Kömək tezliklə gəlməlidir.

– Gəlməlidir, – deyə qaralan səmada getdikcə daha aydın görünən gümüşü aya baxan xəstə, təkrar etdi. O, əsgini suya salıb alınını islatdı, sonra salın küncündə yerini rahatladı və özünü mürgüləyən kimi göstərdi.

Beləliklə, hər ikisi on-on beş dəqiqə susdu. Sonra kişi gözlərini açıb bir müddət İrenaya baxdı, nəhayət, gizli ah çəkərək dedi:

– Hə, Qrey və arvadı öləndən sonra nələr baş verdiyini danışım. Çünki Qrey də ölmüşdü. Arvadından qabaq. Hələ orada, Afrikada. Ola bilər ki, qeyri-sağlam iqlim, yaxud tropik xəstəliklər, bəlkə də, başqa bir şey Qreyin axırına çıxmışdı... hər halda ölmüşdü. Öz məktubunda Qrey etiraf edirdi ki, məsələni həll edə bilməmişdir. O da bir neçə parça qeyri-adi qaya qırıqı tapmış, lakin dəqiq tədqiqatdan sonra ekspertlərin rəyindən fərqlənməyən belə nəticəyə gəlmişdi ki, bu, süni materialdır. Lakin o, mənə – yalnız elmi-kütləvi jurnallardan tanıdığı adama məktubu buna görə yazmamışdı. Məsələ burasındadır ki, o, həmin sirli filizin yatağını səmərəsiz surətdə axtaran zaman, arvadı ilə birlikdə arxeoloji kəşf etmişdi. Həmin kəşf mühəndis B.-nin işi ilə əlaqədar ola bilərdi. Ona mütəxəssisin rəyi görək idi. Dərənin şimal və daha yüksək hissəsində Qrey və arvadı qədim mədəniyyətin izləri olan kiçik mağara tapmışdılar. Mağaranın ağzı daş-kəsəklə tutulmuşdu. Görünür, daş-kəsək zəlzələ zamanı bura tökülmüşdü. Qrey və arvadı bir neçə həftə, hətta bir neçə ay işləmiş, mağaranın ağzındakı deliyi böyüdə bilmişdilər.

– Bəs onlar mağaranı necə görmüşdülər?

– Sallanan böyük qayanın altında üç düzgün çevrə onların diq-qətini cəlb etmişdi. Çevrələr qayada qazılmamış, yaxud çökilməmişdi, çox möhkəm qayaya elə bil geydirilmişdi – sanki kimsə öz həlqəni yumşaq betona salmışdı. Onlar qayanın boz fonunda açıq sarı rəngləri ilə seçilirdi. Daha dəqiq analiz göstərdi ki, həlqələr qayada yad cisim deyildir. Sadəcə olaraq, bu yerdə daşın rəngi başqadır və həmin rəng qayanın içinə təxminən qırx santimetr uzanır. Çevrələr elə yerləşmişdi ki, onlardan radiusu altı metrədən böyük olan ən böyüyünün içərisində iki kiçik çevrə – radiusu təxminən altı santimetr olan biri lap mərkəzdə, təxminən dörd dəfə kiçik olan ikincisi mərkəzdən 180 santimetrə qədər aralı yerləşmişdi. Bu yerdə qayanın səthi hamar idi, görünür, süni surətdə hamarlanmışdı, lakin yağışın və küləyin təsirindən çox korlanmışdı. Qaya talvarın altındakı dəlikdən başlanan dolanbac dar dəhliz, kvadrat döşəməli, düzgün piramida formalı salona gedib çıxdı. Dəhliz kimi salonu da yarasaların və mağaraların digər sakinlərinin bərkimiş qalın zılı basmışdı. Dərinlikdə, şübhəsiz ki, ibtidai insana məxsus sümüklər tapılmışdı. Bu, onu göstərirdi ki, salon adamların məskəni, yaxud sitayiş etdikləri yer olmuşdur.

– Doğrudanmı, mağara süni surətdə yaradılmışdır?

– Yalnız dəhlizin təbii olduğu şübhə doğurmurdu. Özüm diq-qətlə ölçmüşəm. Salonun bütün divarları 60 dərəcə bucağı olan düzbucaqlı üçbucaq şəklində idi.

– Siz orada olmusunuz?

– Olmuşam. Məktubla birlikdə göndərilən fotosəkillər və es-kizlər həmin məsələyə ciddi yanaşmaq üçün kifayət idi. Lakin Qreyin məktubu üzərinə qayıdaq! Qrey və arvadı mağaranın divarlarında həndəsi cəhətdən düzgün çevrə və nöqtələr görmüşlər. Məlum olmuşdu ki, bunlar güclü radioaktiv şüalanma mənbələridir.

İnşaatçılar özləri də bilmədən, tərkibində radioaktiv maddələr olan materiallardan istifadə edə bilərdilər, – deyə İrena öz fikrini bildirdi.

– Bəli. Ətraf torium və uranla nisbətən zəngin olduğuna görə, bu fakt özlüyündə təəccüb doğurmazdı. Qreyin kəşfinin gözənil-məzliyi orasında idi ki, həmin materialdakı metalların oksidinin analizi, xeyli miqdarda transuran elementlərinin olduğunu göstər-mişdi. Sonralar mən müəyyən etdim ki, bunlar plutonium-244,

neptunium-237, plutonium-242, habelə çox az miqdarda kürüm-245, plutonium-239 və amerisium-243-dür, yəni hazırda məlum olan bütün elementlərdən yarıparçalanma dövrü daha uzun hesab edilən izotoplardır. Qrey və arvadı tez gözə dəyən radioaktiv elementlər damarını tapa bilməmişdilərse də, hələ mağaranın, keçidi təmizlənərkən sayğaclar radiaktivlik səviyyəsinin xeyli yüksək olduğunu göstərirdi. Onların tədqiqatlarının bütün nəticələrini özüm yoxlamışam. Zənnimcə, istər Qrey, istərsə də arvadı güclü şüalanmaya məruz qalmışlar və bu, onların ölmələrinin əsas səbəbi olmuşdur. Qreyin vəziyyəti lap ağırlaşanda və pulları qurtarmağa az qalanda, onlar geri, qayıtmağı qərara almışdılar. Qrey yolda ölmüşdü. Ola bilər ki, uğrunda hər şeyini qurban verdiyi dostunun ölüm xəbəri Qreyin axırına çıxmışdı. Demək çətindir. Qreyin arvadı vətənə tək qayıtmışdı. Götürülmüş nümunələr qadının analizə ver-məyə macal tapıb-tapmadığını, yaxud nümunələrin xəstəxanada itirildiyini bilmirəm. Hər halda mən onları tapmadım. Zənnimcə, qadın nümunələri yalnız ən yaxın dostu etibar edə bilirdi, – axı səhəbt hərbi əhəmiyyətə malik xammaldan gedir. Hər halda heç kəs mənə müraciət etmədiyindən, kəşfin yeganə varisi oldum.

O, susub fikrə getdi.

– Sizin dedikləriniz o qədər qeyri-adi-dir ki... – İrena söhbətin ona çox böyük təsir göstərdiyini gizlətmirdi.

Naməlum şəxsin gözləri parıldadı. Dodaqlarında, özündən razı olduğunu bildiren təbəssüm yarandı.

– Qeyri-adi-dir? – deyə təkrar edib güldü. – Qeyri adi, gözənil-məz kəşflər hələ irəlidə idi! Qreyin və arvadının kəşfi yalnız izo düşməyə imkan verdi. Dahi kəşfin zorla sezi-lən yaygın izinə!

Onun üzü yenə də xəstə, narahat görkəm aldı.

– Bunu yalnız məndən öyrənə bilərsən. Məndən başqa heç kəs-dən. Bütün yer üzündə heç kəs-dən! Bu kəşfin ixtiyarı ancaq mən-dədir! Məndə və Qreylə arvadında! Lakin onlar ölmüşlər...

İrenada etiraz hissi oyandı.

– Əgər siz həmin mağaranı kəşf etməsəydiniz, onu əvvəl-axır başqası tapacaqdı.

Kişi qəzəblə İrenaya baxdı.

– Ola bilər... Amma həqiqəti təkcə mən bilirəm. Onlar mağara-nı alt-üst etsələr də, heç nə tapmazlar.

– Bəs əgər biz ölsək?

Xəstənin gözlərində qorxu əlaməti göründü.

– Sən ölməyəcəksən! Sən ölməməlisən! Kömək gələcək. Bu gün də olmasa, sabah. Biri gün. Mən sənə hər şeyi danışacağam. Açıq danışacağam...

O, yavaş-yavaş sakitləşirdi.

– Həmin il Afrikaya getdim, – deyə demək olar o, sakit səsle söhbətinə davam etdi. – Qreyin planları və təsviri əsasında mağaranı asanlıqla tapdım. Hər şeydən əvvəl mənim üçün vacib olan bir problemdən baş çıxarmaq istəyirdim. Qreyin fotosəkillərinin arasında mağarada tapılmış insan kəlləsinin təsvir edildiyi iki şəkil vardı. Kəllə Şteynheymda¹ tapılmış kəlləyə çox oxşayırdı. Mağaradakı salının yaşı müəyyən etmək vacib idi. Məsələ burasındadır ki, müasir tədqiqatların göstərdiyi kimi, öz inkişafına görə neandertaliyalıdan² çox aşağı duran məxluqların yüksək mədəniyyət yaradıcıları ola bilmələri ağlaşılmazdır. Qayada salon inşaatçıların həndəsənin sirlərinə nə dərəcədə bələd olduqlarını da müəyyən etmək istəyirdim. Qreylə arvadının fotosəkilləri və təsvirləri bu suala kifayət qədər aydın cavab vermirdi. Tədqiqatların nəticələri gözlədiyimdən də əhəmiyyətli oldu. Mən pitekantrpla neandertaliyalı arasındakı formaya aid edilə bilən insan sümükləri tapdım. Beləliklə, salon şübhəsiz ki, yüz min illər bundan qabaq tikilmişdir. Lakin elə ilk ölçü və hesablamalar salının inşaatçılarının texniki və riyazi biliyinin qeyri-adi dərəcədə yüksək səviyyədə olduğunu göstərdi. Özümün ilk qeydlərimdə yazdım ki, hətta Misir çəhrlərinin inşaatçıları bu cür tikildən utanmazdılar. O zaman bu ifadəni çox cəsarətli hesab edib, qeyd dəftərimdən pozdum. Həç cür dərk edə bilmirdim ki, müqayisə üçün düzgün miqyas müəyyən etmək... sadəcə olaraq mümkün deyildir.

– Bu mağaranı öz inkişafına görə neandertaliyalılardan aşağıda duran adamlar yarada bilməzdilərimi?

– Məsələ də bundadır! Axı belə bir hipotezin təsdiq edilməsi bəşər nəslinin inkişafına baxışımızı dəyişmək demək olardı. Bu cür

nəticə çıxarmaq üçün hələ əlimdə əsas yox idi. Ona görə də ilk növbədə mağarada, xüsusilə salonda toplanmış qatları diqqətlə öyrənməyə başladım. Əsas qayaya çatmaq və mağaranın yenidən qurulmasına aid olan materiallar tapmaq istəyirdim. Bu zaman ilk gözlənilməz kəşfi etdim. Məlum oldu ki, salının döşəməsi əvvəllər hamar olmayıb, düzgün otaqdr şəklində imiş. Çöküntüləri təmizləyəndən sonra mən, formasına görə çevrilmiş piramidaya oxşayan çuxur, yaxud hovuz gördüm. Oraya yığılmış üzvi qalıqların dəqiq tədqiqatı göstərdi ki, salon, sümüklərini tapdığım adam və heyvanlardan çox-çox əvvəl tikilmişdir.

– Bəs onu kim yaratmışdır?

– Belə nəticə çıxardı ki, bəşər mədəniyyəti, indiyədək güman edildiyindən çox qədimdir. Çox güman ki, pitekanthrop və neandertaliyalı bizim bilavasitə əcdadlarımız deyil, geneoloji əsasın budaqları, insanın təkamülündə döngə olmuşdur. Bu cür hipotezi qəbul etmək aldadıcı idi. Bəs onda Misir tikililəri ilə səkkizbucaqlı salan arasında yarım milyon ildən çox olan boşluq nə ilə doldurulan? Bu zaman Atlantida haqqında əfsanə yadıma düşdü.

– Atlantida... – deyə İrena astadan təkrar etdi. Səsi həyəcədən titrəyirdi. – Deməli, Atlantida, doğrudan da, mövcud olmuşdur?

Kişi sualı eşitmədi.

– İki ildən sonra Afrikadan getdim, – deyə söhbətinə davam etdi. – Yükmün arasında maraqlı tapıntılar, mineral nümunələri, eskizlər, fotosəkillər var idi. Qayıdan kimi işə başladım. Bədbəxtlikdən yerli mətbuat mənim Afrikadan necə maraqlı materiallarla qayıtdığımdan xəbər tutdu. Evimə reportyorlar göndərdilər. Aydın ki, onlara nə kəşfin təfərrüatı, nə də qazıntılar aparılan yer haqqında danışmaq istəyirdim. Mən hələ bu əhvalatın tarixini demirəm. Axı yalnız dəli adam Təhqiqat bürosu istintaqına düşər olmaq istərdi. Bundan başqa, məndə ən yaxşı tikələri başqasına vermək adəti yoxdur. Müstəqil surətdə hər şeyi yoxlamaq, bütün şübhələri dağıtmaq, sonra hamıya bildirmək istəyirdim.

Buna baxmayaraq, səhv bir addım atdım. İnsan daş deyil... Öz assistentimlə söhbət zamanı ehtiyatsızlıq edərək dedim ki, Atlantidanın sirrini açmaq yolundayam, əlimdə, hələ Yer üzərində pitekantrplar dolaşan zaman bəşər mədəniyyətinin mövcud olmasına dair sübut vardır. Assistent dilini saxlaya bilmədi. Bu barədə mətbuatda xəbər dərc edildi. Üzərimə suallar yağdırdılar. Həmin sual-

¹ Şteynheim kəlləsi – çox ehtimal ki, ikinci buzlaqlararası dövrə – 300000 il bundan əvvəllə aid olan tapıntı. Bu pitekanthrop ilə neandertaliyalı arasındakı inkişaf səviyyəsində duran insan kəlləsidir.

² Neandertaliyalı – son buzlaqlararası dövrə və son buzlaşma dövrünün əvvəlində yaşamış ibtidai insandır. Skeletin böyüklüyünə, qashları üzərində çıxışları olan alının ensizliyinə, belinin və ayaqlarının ayrılığına görə müasir insandan fərqlənir.

lara cavab vermək istəmirdim. Həmkarlarım mənimlə əlaqəni kəs-dilər. Bəzi alimlər açıq sualla mənə müraciət etdilər. Aydınır ki, mümkün qədər ümumi səciyyə daşıyan cavablar verməyə çalışdım. Lakin tezliklə başa düşdüm ki, müəyyən dairələr həqiqəti axtarıb tapmaq əvəzinə, təəssüf ki, öz siyasi nəzəriyyələrini elmi cəhətdən təsdiq etmək üçün sübut axtarırlar. Kampaniyanı irqçi televiziya-nəşriyyat təşkilatı başladı. Verilişlərdən birində, bir elmi icmalçı adımlı çəkərək dedi ki, guya mən ağ irqin qara və sarı irqdən yüz minlərlə il qədim olduğunu sübut etmişəm. O, iddia edirdi ki, mənə qədər tapılan skeletlər, guya, aşağı olan həmin iki irqə mənsubdur. İcmalçı, hətta işlərimi davam etdirmək üçün fond yaratmağa çağırırdı.

Atlantida xəbəri ilə əsas etibarilə bulvar mətbuatı maraqlandı. Elmi dairələrdə, rəsmi surətdə, müəyyən bir fəlakət nəticəsində həlak olmuş "əsas geneoloji budağın" mədəniyyətindən danışılırdı. Mətbuat, radio və televiziya mənə daha amansız hücumlar edirdi. Müəllimi olduğum məktəbin müdiriyyəti vasitəsi ilə mənə təzyiq göstərməyə başladılar.

– Bəs siz nə etdiniz?

– Mən? Heç nə. Susur, yalan deyir, özümdən uydurur, yaxud sadəcə olaraq inkar edirdim. Özümə, könüllü surətdə çayın axınının ixtiyarına verən, çayın onu hara aparıb çıxaracağını bilməyən, sahibləmək üzünə isə gücü çatmayan bir adam kimi hiss edirdim. Afrika ekspedisiyasına getmək üçün çox şeyimi satmağa məcbur olmuşdum. İkinci belə bir səfərə pulum yox idi. Buna baxmayaraq, gətirdiyim materialları daha dəqiq öyrəndikcə aydın başa düşürdüm ki, oraya bir də getməliyəm. Qayıdandan yarım il sonra başa düşdüm ki... heç nə başa düşmürəm. Hər addımda qarşısıalınmaz ziddiyyətlərə və maneələrə rast gəlirdim. Məsələn, qazıntıların yaşını müəyyən etməyin, materialların, paleontoloji, yaxud arxeoloji tapıntıların mütləq yaşını müəyyənləşdirməyin ən dəqiq metodu radioaktiv izotopların dəyişikliyi tədqiq etmək metodudur. Təəssüf ki, tapıntıların yaşı 40000 ildən çox olanda radioaktiv karbon metodu yaramır. Həm də qurğusun və stronsium metodları on milyon ildən az olanda dövrlərin tədqiqi üçün yaramır. Mağaranın qayaları hava buraxdığına görə helium metoduna arxayın ola bilməzdim. Tarixin radioaktiv saati ya saniyələri, ya da saatları göstərirdi, mənə isə vaxtı dəqiqələrlə ölçmək lazım idi. Düzdür, transuran elementlərinin çevrilməsini təhlil edərkən belə bir nəticəyə gəldim ki, həmin tikilinin yaşı

500000 ildən çox, lakin iki milyon ildən azdır. Amma öz hesablamalarımda dəqiqliyinə dürüst əmin deyildim. Transuran elementləri ilə ilk dəfədir ki, məşğul olurdum.

– Siz, mütəxəssisləri özünüzlə əməkdaşlıq etməyə dəvət edə bilmədiniz?

Alimin özündə narazılıq əlaməti göründü. O cavab vermədi, qızın qeydini eşitməmiş kimi söhbətinə davam etdi.

– Məni hər şeydən çox narahat edən cəhət o idi ki, otaq inşaatçıların bilik səviyyəsinin qeyri-adi dərəcədə yüksək olmasına dair addımları sübut tapırdım. Mağaranın girəcəyi üzərindəki üç çevrə yadımdadırmı? Onların əhəmiyyətini xeyli vaxt aydınlaşdırı bilmədim. Bir dəfə astronomiyaya dair kütləvi kitabçaya baxarkən Günəşin, Yer və Ayın nisbət böyüklüyü təsvir olunan şəkllə diqqət yetirərək, tapmacaların cavabını təsadüfən orada tapdım.

– Doğrudanmı?..

– Bəli, – deyər qaranlıqda kişinin gözləri parıldıdı. Bu, təsadüf ola bilməzdi! Bütün proporsiyalara çox böyük dəqiqliklə riayət edilmişdi. Hətta Aydan Yerədek orta məsafə göstərilmişdi. Mağaranın inşaatçıları səma cisimlərinin əsl həcmi və onların arasındakı məsafəni bilirlərmiş. Bu kəşfdən sonra dalbadal yeni kəşflər gəldi. Məlum oldu ki, otağın divarlarındakı dairə və nöqtələr, qarşılıqlı proporsiyalarına dəqiq əməl edilən planetlərin modelləridir. Orada hətta Pluton və təəssüf ki, indiyədək haqqında heç bir şey bilmədiyimiz bir planet göstərilmişdi. Mən möcüzəyə inanmağa başlayırdım. Axı adama elə gəlirdi ki, elementlərin parçalanması, təsadüf, yaxud ilqıma qətiyyətin yol vermir. Veneranı bildirən dairə mənə xüsusilə maraqlandırdı. Onun diametri infraqırmızı şualarda fotoqrafiya yolu ilə çəkilmiş Veneranın bizə məlum olan diametrinə uyğun gəlirdi. Doğrudanmı, yüz minlərlə il bizdən əvvəl yaşamış astronomlar, Venerada atmosferin qalınlığını bizdən yaxşı bilmişlər? Tapılmış transuran elementlərini də onların texnikasının nailiyyəti olduğuna inanmağa hazır idim! Özü də ibtidai insan adlandırdığımız məxluqun daşdan ad çıxarmağı öyrəndiyi vaxtdan yüz minlərlə il əvvəl əldə edilən nailiyyət!

– Axı Atlantida...

– Atlantida olmamışdır! – deyər kişi onun sözünü elə çılgınlıqla və səsinə elə xəstə ehtirasla kəsdi ki, İrena, hətta dıksındı.

Araya sükut çökdü.

Naməlum şəxs sanki razılıq hissi ilə təkrar etdi:

– Atlantida olmamışdır.

– Axı indicə özünü deyirdiniz ki, bir neçə yüz min il bundan əvvəl...

Kişi bu dəfə daha təmkinlə onun sözünü kəsdi:

– Bu, atlantların mədəniyyəti olmamışdır. Mənim ilk nəticələrim səhv idi.

– Məsələ adda deyildir. – İrena əsəbiləşməyə başlayırdı. – Hər halda, burada danışdıqlarınız fantaziyanızın bəhrəsi deyilsə, siz yüksək inkişaf etmiş bəşər mədəniyyətinin izlərini tapmısınız.

– Bəşər mədəniyyətinin? – deyər kişi astadan diləndi. Ətraf qaranlıq olsa da, İrena onun gülümsüdüyünü hiss etdi.

– Başa düşürəm. Siz güman edirsiniz ki, Yer üzərində bəşər mədəniyyətindən başqa mədəniyyət də mövcud ola bilərdi...

O, sözünü qurtarmadı. Zəif qırmızımtıl işıq alimin qaranlığa qərq olmuş üzünü birdən işıqlandırdı. Qız gördü ki, xəstənin göz-ləri təəccübəndən qəflətən bərəldi. Ağzını sevinclə açıb qışqırdı:

– Orada! Bax! Orada!

İrena geri döndü. Uzaqda, üfünün üzərində qırmızı işıq yavaş-yavaş söndü.

– Paket!

– Bəli! Paket, – deyər xəstə qızıxdı. – Xilasetmə qayıqları orada olmalıdır! Gəmilərdən biri köməyə gəlmişdir! “Littl Meri” gəmisi dənizçilərinin qayıqda fişəng signalçıları var!

İrenanın ürəyi bərk döyünürdü. Deməli, hər halda kömək gələcəyinə bəslədiyi inam əsassız deyildi. Axı son iyirmi saat ərzində o, qəlbinin dərinliklərində özünə dəfələrlə bu cür sual vermişdi: gəminin, yaxud təyyarənin onları görə biləcəyinə ümid varmı?

Həmin fikir onu narahat edirdi.

– Onlar bizi görəcəklərimi? – deyər qız astadan soruşdu. – İndi? gecə?

– Ağlın kəsmir ki, onlar yalnız gecə axtarışı ilə kifayətlənsinlər. Aydınır ki, onlar əvvəlcə qayıqlardakı adamları götürmüşlər. Bizi də mütləq götürəcəklər. Səhər...

Səma yenə də işıqlandı. Üfünün arxasından bircə anlığa qırmızı, ondan bir qədər uzaqda, qərbə tərəf yaşıl ulduz göründü. Demək olar ki, eyni zamanda onlar uzaqdan kəsik-kəsik verilən gəmiyi fityin səsini eşitdilər.

Onlar xilas olunacaqlarını bildirən səsə hərisliklə qulaq verirdilər. Dalgalanan dənizin uğultusunun tezliklə fit səsini batırmasına baxmayaraq, hər ikisi sonsuz intizar içərisində quruyub qalmışdı.

Ensiz aypara üfünqdəki duman, yaxud zəif tüstü içərisində yavaş-yavaş yox olurdu.

Salın üzgəcinə söykənmiş naməlum şəxs zədələnmiş əlini ovxalamağa başladı.

– Ağrıyır?! – deyər İrena sükutü pozdu.

O, yalnız xeyli susduqdan sonra kobudcasına, qəzəblə cavab verdi:

– Heç yerim ağrıyır! Səhərdə dək dözə bilərəm! Lazım gəlsə lap sabah axşam dək! Bəlkə, siz söhbətin ardını gözləyirsiniz? Hə? maraqlıdır?

– Çox.

– Amma axırını özünüzdən uydurmalısınız. Daha fantaziya çatdır... Doğrudanmı, danışdıqlarımın hamısını ciddi hesab etdiniz? İşə bir bax! – deyər kişi süni sevinclə qəhqəhə çəkdi. Görünür, mənə istedad vardır. Gərək yazıçı olam. Hə, nə oldu? Görürəm səni dil-xor elədim. Çox təəssüf...

Xoşagəlməz boğuc gülüş eşidildi.

İrena susurdu. Beynində hərc-mərclik yaranmışdı. O, hava işıqlanmazdan azacıq əvvəl yuxuya gedə bildi. Həm də çox yatmadı. Ayağından dartıb oyatdılar. O, qaranlıqda naməlum şəxsin sala sərilmiş bədənini gördü. Deyəsən, kişi ona tərəf sürünmək istəyir, amma gücü çatmırdı.

Qız onu çətinliklə geri, salın küncünə apardı və yerini rahatladı. Qızdırması xeyli artmışdı, lakin huşunu itirməmişdi.

– Qulaq asın, – deyər kişi qızın əlindən yapışdı. – Mütləq... Bil-mirəm, sabaha çıxacağam ya yox... Qulaq asın. Onlar öz təkliflərini təkrar edirdilər... Bir neçə dəfə... Sonra zərbə endirdilər. Alçaq-cısına... altıdan-altıdan... – deyər kəsik-kəsik danışır, ağzını geniş açıb hava udurdu.

– Kim? Siz nə barədə danışsınız?

– Onlar. Fond yaratmaq istəyənlər... Evimə gəlmişdilər... İki plyonka yoxa çıxdı... Bir də həmin kəllə parçası... Sizə demişdim – Şteynheymdə tapılmış kəlləyə oxşayan... Nəyi götürmək lazım olduğunu bildirdilər... Görünür, mənə daim izləyirləmiş... Xoşbəxtlikdən səfeh deyiləm, Afrikadan qayıdan kimi bütün xəritə və sxemləri tələf etmişdim...

Bədəni əsdi.

İrena pencəyini çıxarıb onun üstünə salmaq istədi.

– Lazım deyil... Mənə heç nə kömək etmər, – deyər kişi çılğın-
lıqla pıçıldayırdı. Yaxşısı budur, qulaq asın. Polis idarəsinə müraci-
et etdim... Məsləhət gördülər ki, mətbuatda elan verməklə şəkil-
lərin reproduksiyası hüququnu özümde saxlayım. Belə də etdim...
Bu vaxt imzasız məktub aldım. Materialları pulla geri almağı mənə
təklif edirdilər... Pul tapmaq haqqında fikirləşməyə dəyməzdi...
Ertəsi gün nəşriyyat nümayəndəsi mənə müraciət etdi... O, irqlərin
mənşəyi haqqındakı məcmuəyə məqalə yazmağı təklif etdi.
Deyim ki, bunun üçün heç bir xüsusi tələb irəli sürmürdülər. Axtarış-
ların nəticələrini təsvir etməyim kifayət idi... Dedim ki, işi başa
çatdırmamışam və buna görə də kəşfin yerini deyər bilmərəm... O
məni inandırmağa başladı ki, boş şeydir və onlar işi qurtarmağı
gözləyə bilərlər... Pulun məbləği böyük idi. Müqaviləni imzaladım.
Bundan sonra Afrikaya nə vaxt gedəcəyimi soruşdu... Gizlətməyi-
mə ehtiyac yox idi. Deyəndə ki, məsələ pul üstədir, başa düşdüm
ki, o, məhz bunu gözləyirmiş... Dedi ki, kəşfiyyat ekspedisiyanın
pulunu verməyə hazırdır... Əvəzində onlar üçün həmin kəşflər
haqqında kitab yazmalıydım... Bütün tapıntılar ümumi əmlakımız
olmalıdır – mənim və onların...

O, susdu, ağır-ağır nəfəs alırdı. İrena nəzərlərini xəstədən ayıra
bilməyərək onun üzərinə əyildi.

Hava işıqlaşdı.

– Siz də imzaladınız?

O, başını tərpətməklə “hə” dedi və qurumuş dodaqlarını zorla
tərpətdi.

– Onlar bir şərtimlə razılaşmağa məcbur oldular... Mənimlə zara-
fat etmək asan deyil... Ekspedisiyada yalnız mənim seçdiyim adam-
lar iştirak etdilər... Bir də... Onlar bir il ərzində heç bir ... məlumat
dərəcə etdirməyəcəklər...

– Onlar sizin keçmiş tədqiqatlarınızın təfərrüatından xəbərdar
idilərlər?

– Yalnız ümumi şəkildə... Transuran elementlərindən bir kəlmə
də... Bu, məni onların əlinə verə bilərdi... İki gənc assistentlə yola
düşdüm. Sonralar məlum oldu ki, onlar həmin nəşriyyata satılmışlar...
Bir ildən sonra Afrikadan qayıdanda mən onlara lazım deyildim...
Dəqiqini desəm, mane olurdum... Nəşriyyat istəyirdi ki, kəşflərim

ağ irqin üstünlüyü nəzəriyyəsini əsaslandırın. Mən yalnız faktlara
əsasən, söz deməyə razılaşa bilərdim. Bu işə onları qane etməirdi...
Faktlar əvvəlki kəşfləri qətiyyənlə təkzib etməirdi. Yalnız erkən pale-
olitdə irqlər bir-birindən ayrılmışdır. Yalnız buzlaşma dövrünün
son mərhələsində. Lakin başqaları nəşriyyata lazım olan materialları
toplamağa razılıq verdilər. Mənim xərçimi ödədilər... Geri çəkil-
məyə, bundan sonra öz kəşfimlə maraqlanmamağa məcbur etdilər...
Öz kəşfimlə!!! Başa düşürsünüzmü?

– Necə yəni “məcbur etdilər?!”

– Transuran elementlərinin izinə düşdülər. Ondən mənim əley-
himə istifadə etməyə cəhd göstərdilər... Guya müqavilənin şərt-
lərini pozmuşdum. Mən o qədər də səfeh deyildim. Onlar heç nə sü-
but edə bilmədilər... Transuran elementlərindən xəbərdar olmağa
məcbur deyildim. Mən arxeoloqam! Yaxşı ki, belə oldu... Tran-
suran elementlərinin tapılması, onların elmi materiallardan istifadə
etmələrini çox çətinləşdirdi. Kəşfin yeri göstərilmədikdə axtarış-
ların xeyri nədir? Müdafiə Nazirliyi yenidən işə qarışdı. Yeni axtarış-
lar başlandı. Nə demək olar... Çox maraqlı şeylər tapdılar.
Müəyyən etdilər ki, mağarada yaşayanlar minlərlə il əvvəl dərədə
nə işə tikmişlər. Tikililərin yalnız izi qalmışdır. Çox az idi. Lakin
onlar yatağı nəhaq yerə axtarırdılar. O vaxt mən Afrikada deyildim.
Əslində mənə çox dəyib-dolaşmırdılar. Onsuz da xeyli material
ələ keçirmişdilər! Məni soymuşdular. Kəşfimi oğurlamışdılar.
Lakin... – deyər o, titrək barmaqları ilə İrenanın çiyindən yapışdı.
– Bilmirdilər... ki... onları aldatmışam... Tapıntılardan birini gizlə-
dib özümə aparmışam... həmdən necə tapıntını. Onun dəyəri dün-
yanın bütün sərvətlərindən çoxdur.

Xəstənin nəfəsi fıslıltı salmağa başladı. O yalnız bir müddətdən
sonra özünə gəldi.

– Salonun divarlarını özüm yoxlayırdım, – deyər qüvvəsini
toplayaraq sözünə davam etdi. – Siz ultrasəs aparatının necə işlədi-
yini bilirsinizmi? Sıxlığı və bərkliyi başqa cür olan hər hansı cismi
həmin aparatın köməyi ilə tapmaq çox asandır. Hiss edirdim ki...
Tədqiq olunmamış yerlərə heç kəsi buraxmırdım... Assistentlər
yalnız məndən sonra işləyə bilərdilər... Onlar Yer bildirən çevrənin
altındakı divarlardan birindən boru tapdığımdan xəbərdar deyil-
dilər. Karandaş kimi nazik, on santimetr uzunluğunda boru. O, qa-
yada açılmış və metal tıxacla bağlanmış deşiyə qoyulmuşdu. Gecə

borunu çıxarıb izləri itirdim. Bunu birinci dəfədir ki, sənə deyirəm... Ona görə deyirəm ki, yalan danışmadığımı biləsən... Assistentlər sağdırlar... Onlardan biri indi professordur... Həmin dəşik onun şübhəsiz ki, yadına düşəcək... O zaman assistentlər menden soruşmuşdular, amma heç nə öyrənmə bilməmişdilər. Məni izləmələrinə və daim iz itirməyə məcbur olduğuma baxmayaraq, indiyə də heç kəs heç nə bilmir...

– Bəs bu, nə idi?

– Mən başqa yerlərdə də üç ədəd bu cür boru tapdım... Onlar şüşə kimi şəffaf idilər... Amma şüşə deyildilər... İçerisində diametri bir millimetrdən böyük olmayan həlqələr vardı... Amma mən bu boruları tədqiq etməklə məşğul ola bilmirdim... Şübhə doğurmaq istəmədim... Boruları gizlətdim...

O susdu. İrənanın əlini buraxıb köynəyinin altında nə isə axtarmağa başladı, nəhayət, açarı tapdı. Amma açarı ovcunda sıxaraq bütün iradəsini toplayıb kəsik-kəsik danışdı:

– İl yarım bu borularla əlləşdim. Onları mişarlayıb, hərəsindən papiros kağızı naziklikdə 864 lövhə tapdım. Lövhələrdən birini ilk dəfə mikroskopun altına qoyanda heyrətimdən az qaldı özümdən gedəm... Bunlar şəkil idi?! Rəngli şəkillər!.. Rəng çalarları necə gözəl seçilmişdi! Şəkillər hər hansı plastik kütlədən hazırlanmış şəffaf lövhələrin üstündə çəkilmişdi... Bu kəşfdən heyrətlənmişdim, eyni zamanda məni dəhşət bürümüşdü. Fikirləşirdim ki, çox bacarıqla düzəldilmiş kələyin qurbanı olmuşam... Amma nəhaq yere qorxurdum. Boruların qayırıldığı materialın analiz edilməyə də ehtiyacı yox idi. Çox mürəkkəb kimyəvi tərkibi olan bu şəffaf maddənin yarım milyondan artıq yaşı vardı... Rəngli şəkillərin mözmunu hər şeyi aydın sübut edirdi. Bu, məktub idi. 500000 yaşı olan məktub! Bizə, XX əsrin adamlarına yazılmış məktub!

İndi İrena əmin idi ki, xəstə sayıqlayır. Düzdür, o, naməlum şəxsin qərribə söhbətinin arxasında, doğrudan da, baş vermiş bir hadisənin durduğuna şübhə etmirdi. Lakin İrena xəstə beyinin fantaziyasını, can verən bu adamın tanış olmadığı qıza demək istədiyi həqiqətdən necə ayıra bilirdi?

Qız xəstənin gicgahlarını yaş əsgisi ilə isladır, kişi isə İrənanın fikirlərini oxuyurmuş kimi, onun üzünə baxır və təkrar edirdi:

– Qulaq as... Mənə qulaq as... Görürəm ki, mənə inanmırsan. Bu, ağlınıza heç cür sığışmır... Sən mənə inanmırsan?

– Nə danışırırsınız, sizə inanıram, – deyər qız mexaniki surətdə cavab verdi.

– Əsgini bura, üzümə qoy... İndi halım yaxşıdır... Vaxta az qalıb... Amma hiss edirəm ki, təfərrüatsız inanmayacaqsan. Həmin lövhələrdə bizə məlum olmayan üsulla çəkilmiş müxtəlif şəkillər vardı. Onların əksəriyyəti təbiət mənzərələri, bitki, heyvan təsvirləri idi... Düz demədim – bunlar, indi insanabənzər meymunlar adlandırdığımız canlılar idi. Əslində nəinki yalnız onlar, eləcə də bütün təbiət mənzərələri sübut edirdi ki, bu, birinci buzlaqlararası dövrüdür. Qünts interqlyasial! Başa düşürsünüzmü?!

O, gözələrini yumdu.

– Lakin mən şəkillərdən ibarət olan bu məktubu asanlıqla oxuya bilmədim, – deyər fasilə verdikdən sonra sözüne davam etdi. – Düzdür, ayrı-ayrı lövhələrin sırasını müəyyənləşdirmək çətin deyildi...

– Hansı yol ilə! Doğrudanmı, nömrələr qoyulmuşdu?!

– Yox. Onlar bunu əvvəlcədən necə biləydilər? O zaman hələ meymun–insan səviyyəsində olan canlıların yazısının hansı yollarla inkişaf edəcəyini haradan biləydilər?

– Hansı canlıların?

– Bizim. Adamların. Axı o zaman Yer üzərində indi bizim homo sapiens adlandırdığımız adam yox idi. Onlar bəşəriyyətin yalnız ilk rüşeymlərinə rast gəlmişdilər. Yüz minlərlə ildən sonra əmələ gəlmiş olan və özünü bu gün dünyanın hakimi adlandıran canlının rüşeymlərinə.

Adama elə gəlirdi ki, sənən orqanizmə yenidən qüvvə gəlir.

– Onlar əvvəlcədən görürdülər! Öz biliklərinin gücü ilə görürdülər ki, xəstəliklərin qırdığı və təbiətlə ölüm–dirim mübarizəsi aparan bu zəif canlılar bir vaxt ağıllı məxluq olacaqlar. Böyük mədəniyyət və texnika yaratmağa qadir olan adamlara çevriləcəklər! Lakin onlar yazının və nitqin inkişaf yollarını əvvəlcədən görə bilməzdilər. Axı onlar sehrbaz deyildilər!.. Şəkillərin sırasını paralel olmayan iki xətlə göstərmişdilər. Lövhələrin tilləri ilə gedən iki kəsik... Axı onlar gələcəkdə həmin məktubları oxumalı olacaq canlıları görürdülər, tanıyırdılar. Onlar bu canlıların gözələrinin, beyinlərinin quruluşunu, elektromaqnit dalğalarının diapazonuna torlu qışanın həssaslığını bilirdilər! Şəkillər buna görə də bizim gözələrimizlə bütövlükdə qavranılır. Sadəcə olaraq onlar, öz fikirlərini qəsdən bizim orqan-

larımızın qavraya biləcəyi vasitələrlə ifadə etmişdilər. Bu, digər canlıların psixikasının dərinəndən öyrənilməsinə, bütün Kainatdakı ağıllı canlıları birləşdirən əlaqəyə dair təəccüb doğuran sübutdur.

– Bəs onlar kim olmuşlar? Niyə qırılmışlar?

– Onlar qırılmamışlar. Onlar çıxıb getmişlər. Harasa başqa aləmə uçuşmuşlar. Bəlkə də, gəldikləri yerə qayıtmışlar?

– Deməli, güman edirsiniz ki, onlar başqa planetlərdən gələn canlılar olmuşlar?

– Güman etmirəm, dəqiq bilirəm! Üstəlik, onlar Marsdan, Veneradan, ümumiyyətlə, bizim Günəş sisteminin planetindən gəlməmişlər. Belə olsaydı, tez-tez gələrdilər... Onlar ulduzlardan gəlmiş qonaqlar idi. Təəssüf ki, haradan gəldiklərini müəyyən edə bilmədim...

– Bəs siz nə əsasla güman edirsiniz ki, lövhələri ulduzlar aləminin sakinləri düzəltdirmişlər?

– Şəkillərin bir hissəsində Günəş sistemində yaxınlaşmaq, oradan keçib səfərə getmək təsvir olunur. Nəhayət, Yer, yarım milyon il bundan əvvəlki Yer, şəkli çəkilmişdir!

– Niyə! Onlar Yerə niyə gəlmişdilər?

Can verənin sifətində xəlifə təbəssümü görünür.

– Məgər kosmik qonaqlar mütləq biz məhz evdə olan zaman gəlməlidirlər? Biz onları qəbul etməyə hazır olamıyıq? Yer kürəsi üç milyard ildən çoxdur ki, mövcuddur. Bəşəriyyətin isə cəmi bir neçə min illik tarixi vardır. Ulduzlar aləmindən qonaqların indi gələcəklərinə ümid etmək səhv olardı... Məhz XX, yaxud XXI əsrdə gələcəklərinə!

Xəstənin sifəti ağrıdan əyildi. O, əsəbi halda gözlərini yumdu. Nəfəsi yenə də fışıldamağa və qırılmağa başladı.

– Siz mikroşəkillərdə həmin canlıların təsvirinə rast gələ bilərsinizmi?

Can verən zorla udqundu. İrenaya elə gəldi ki, kişi nəvazişlə ona baxır. Görünür, xəstə gücdən düşürdü. O, başını və göz-qaşlarını azacıq tərpətməklə “hə” cavabı verdi.

– Onlar bizə oxşayırlarmı?

Xəstə narahat halda tərpəndi. İrena bununla onun inkar etdiyini, yaxud sadəcə olaraq çiyinini çəkdiyini başa düşmədi. Kişi ümitsizliklə qızın üzünə baxırdı. Gicgahlarında damarlar şişmişdi. Lakin pıçıltısı dənizin gurultusunda eşidilmirdi. Qız qulağını can verənin dodaqlarına demək olar ki, yapışdıranda qırıq ifadələr eşitdi:

– ...Əllərin vəzifəsini yerinə yetirən... Lakin bunlar insan əlləri deyil... Onların eyni vəzifələri yerinə yetirən gözləri var, amma bizim gözlərimiz kimi deyil... Başqa cür olsa da, bir az oxşayır... Onlar pitekanthropların mədəniyyət yaradacaqlarını bildirdilər, əvvəlcədən görüldülər... İzlər... Məktub... duyğularımızın dili ilə... Ağıllı canlılar. Onların əqli... Heyvan deyildilər! Təbiətin qanunları... Təbiət vahiddir. Onlar başa düşməlidirlər...

Səsi getdikcə eşidilməz olurdu. Birdən o, sanki yenidən var qüvvəsini topladı.

– Başqa yerlər də var, – deyər xırıldadı. Üç... yaxud dörd... işarə nöqtələri... Asanlıqla gedib çıxmaq olar... Tapmağı bacarmaq lazımdır... Həmin mağara kimi... Orada, Kaa...

Səsi qırıldı. Lakin bir dəqiqədən sonra danışmaq üçün daha bir söz göstərdi.

– Axtarmaq lazımdır... Braziliya... Negro... Amma ən başlıcası... İki... On min metr... okeanın dibində... Və Ay... O biri tərəfində... materiallar... Biliklər xəzinəsi... Yalnız yüksək səviyyəyə məxsus... Mədəniyyət lazımdır... Fayda götürməklə...

İndi onun dodaqları səssiz tərpənirdi. Nəhayət, tamamilə susdu. İrena can verənin əlindən yapışdı.

– Familiyanız?! Adınız nədir? Materialları harada axtarmaq lazımdır?! Harada...

Ona elə gəldi ki, naməlum şəxs ölmüşdür, lakin kişi elə bu dəmdə gözlərini açdı.

Bu gözlər indi əvvəlki kimi parıldamırdı.

– Adınız nədir?!

– Hə?! Hə?! – deyər kişi xırıldaya-xırıldaya ingilis dilində mızıldandı.

Birdən sönük nəzərlə səmaya baxdı.

– Təyyarə... Təyyarə... Kömək...

Qız onun çiyinlərini silkələyərək qışqırdı:

– Materialları harada axtarmaq lazımdır?

– Rədd ol! Deməyəcəyəm! Heç nə deməyəcəyəm! Açıq verməyəcəyəm!

Qəflətən dəhşətdən sifəti əyildi.

– Sən bilirən! Məni qarət etməsən!

O, qeyri-insani səslə dizi üstə qalxdı və sol əli ilə İrenanın saçından yapışdı.

– Bilirsən! – deyə qışqırdı. – Sən ölməlisən! İndicə uçub gələcəklər!.. Açarı verməyəcəyəm!

O, bədəninin bütün ağırlığı ilə qızın üstünə yığıldı. İrena cold geri çəkilib onu kənara itələdi.

Kişi bir dəfə də ayağa qalxdı, lakin bu zaman güclü dalğa salı yellətdi. O, inilti ilə üzüstə yerə sərilirdi. Birce anın içərisində bədəni dənizə sürüşdü. İrena irəli atılıb, suda boğulanı lap sonuncu anda tutdu. Kişi tamamilə gücdən düşmüşdü. Qız böyük çətinliklə onu dartıb sala çıxartdı.

Deyəsən, ölmüşdü.

Qız başını onun sinəsinə qoydu.

Doğrudanmı, bu, ürəyin zəif döyüntüsüdür?

Qız əsəbi hərəkətlə onun çiyinlərini və boynunu ovxalamağa başladı.

Nəhayət, kişi udqunurmuş kimi dodaqlarını tərpətdi.

– Materialları harada axtarmaq lazımdır? – deyə İrena ümitsiz halda soruşdu.

Can verən gözlerini açdı. Göyərmiş dodaqları titrədi. Qız öyildi və sözün yalnız bir hissəsini eşitdi.

– Harada axtarmalı?!

Can verən dodaqlarını səssiz tərpətdi. Sonra yenə də. O, ucadan nə isə demək istəyirdi, amma gücü çatmırdı. Kişi sol əlini sinəsinə qaldırmaq istəyirmiş kimi barmaqlarını yumdu. Doğan günəşin şəfəqləri cırılmış köynəyin altındakı açarı parıltırdı.

İrena bu metal parçasını ehtiyatla götürdü.

O, can verənin üzünə baxdı. İrenaya elə gəldi ki, kişinin dodaqlarına zəif təbəssüm qondu.

Alim öldü.

Gəmi qəzası qurbanlarını axtaran vertolyot “Littl Meri”nin qəzaya uğradığının yalnız dördüncü günü İrenanı tapdı. Qız huşunu itirsə də, parıldayan kiçik açarı əlində möhkəm tutmuşdu.

İrena batmış gəminin tapılan sonuncu sərnişini idi.

Naməlum şəxsın meyitini dəniz udmuşdu.

Qız gözlerini açanda, yatağının yanında “Littl Meri”nin kapitanı dayanmışdı. İrenanın ailəsinə xəbər vermək lazım idi. Məlum oldu ki, ölənlərin sayı İrenanın güman etdiyindən azdır. Dörd dənizçidən başqa, yalnız üç qadın və on səkkiz yaşlı gənc həlak olmuşdu. Vəssalam.

Qız təkidlə suallar verilməsinə baxmayaraq, arxeoloq haqqında heç nə öyrənmə bilmədi. “Littl Meri” gəmisinin sərnişinləri arasında zəhəri görkəminə görə onun saldakı tanışına oxşayan kişini heç kəs görməmişdi. Heç kəs xatırlamırdı. Bəlkə də, qəza zamanı həlak olmuş dənizçilərdən biri onu gəminin anbarında gizli saxlamış.

Lakin fikirləşdikcə belə bir hiss İrenaya daha çox hakim kəsilirdi ki, həmin qərribə adamla görüş, onun etirafı və qeyri-adi hekayəti yalnız qızdırma zamanı sayıqlamanın nəticəsidir.

Əlində isə açar vardı...

SİNİTİ XOSİ

(1926)

(Yaponiya)

BAHAR NƏ VAXT GƏLƏCƏK

Raket buz təkisi soyuq kosmosun gecə zülmətini iynə kimi deşir. Raket... Zərif xətlər... Axın şırıqlarında balıq... Sürətlə sıçrayıb yerə sərələnen bəbir... Çox itilənmiş bıçağın uzun ağzı...

Onun forması nə qədər mükəmməldir! Bəs rəngi! Uyğunsuzluğa bax! Raketin korpusu və quyruq pərləri reklamlarla bəzədilmişdir.

Burun hissəsində əlvan etikətli butulka çəkilmişdir: sərincəlik sular için! Onun yanında qırmızıdodaq, gözələrinə sürmə çəkilmiş gülümsəyən gözəl qız. Yaşasın kosmetika! Raketin quyruğu elektrik şirkətinin gerbə oxşayan ticarət markasını iftixarla aparır. Elə buradaca başqa reklamlar var: optik cihazların, hazır paltarların, ərzaq məhsullarının reklamları.

Yox, reklamlar pis çəkilmişdir. Hər biri ayrılıqda götürüldükdə lap yaxşıdır. Birlikdə isə... Başa düşürsən – bu, kosmik raketdir, yaxud əyləndirici parkda reklam stendi?

Zülməti qovan və işıq saçan rənglər, yanıb-sönən hərfilər...

Gəminin komandiri professor N soruşdu:

– İşıq qurğuları necə işləyir?

Onun assistenti pilot cavab verdi:

– Çox əla... Amma professor, raketimizi bu kökə salacağıları heç yuxuma da girməzdi.

– Mən nə edə bilərdim?

Professor N kədərli gülümsündü. O, yüksək sürət sahəsində orijinal nəzəriyyənin banisi idi. Həmin nəzəriyyəni təcrübədə tətbiq edərək bu gözəl raketin layihəsini yaratmışdı. Lakin layihə üzərində iş onu var-yoxdan çıxarmışdı. Raket qurmağa pulu qalmamışdı. Necə məyus olduğunu təsəvvür etmək çətin deyil.

Əlbəttə, layihəni satmaq olardı. Nəinki əvvəlki xərclərin əvəzi çıxar, hətta böyük gəlir götürülərdi. Lakin o, layihəni satsaydı, – bütün arzuları puça çıxacaqdı: Raketlərdən artıq özü istədiyi kimi istifadə edə bilməyəcəkdə: o, bunu – uzun illər işlədikdən sonra nail olduğu şeylərdən əl çəkməyi ağlına da gətirə bilmirdi. Nəhayət, başına yaxşı fikir gəldi. Professor N bir çox firmaya baş çəkdi, hər yerdə də eyni bəyanatı verirdi.

– Mənim layihəmlə tanış olmaq istəyirsinizmi? Çox sürətli raket ixtira etmişəm. Bəli, bəli, tamamilə yeni prinsip əsasında. Necə? Deyirsiniz ki, kifayət qədər planet gəzmişik? Lakin bütün bunlar uşaq oyuncaqlarıdır. Mənim raketim çox uzaqlara uçaq. Mən firmanızın məhsullarını məşhurlaşdırmağa və satmağa hazıram... Amma elə güman etməyin ki, yalnız sizin firmanızın mallarını yaymaq istəyirəm. Bir çox ticarət şirkəti təklifimdən döndərli yapışdı. Nə üçün də yapışmasın! Görün necə imkanlar vardır.

Qeyri-adi müvəffəqiyyət qazanıldı. Professor özü də bunu gözlemirdi. Pul sel kimi axırdı. Raket real-məsələ oldu. İndi o, kosmosa qalxmışdır. Əvəzində korpusunu reklamlarla bəzəmək və bütün bölmələrini mal ilə doldurmaq lazım gəlmişdi. Professor yalnız assistentini özü ilə götürə bilmirdi. Başqalarına yer çatmamışdı.

– Planet görürəm! Planet görürəm! Qırmızı günəşin yaxınlığında – deyə həyəcədən duruxa-duruxa danışan asistent məlumat verdi.

Professor xahiş etdi:

– Planeti təsvir edin!

– Videoskopu işə salıram... Atmosfer Yerdəkinə oxşayır... Mənzərə də... Adamlar da...

– Əhalinin mədəni səviyyəsini müəyyən edin!

– Bu saat... Mədəni səviyyələri bizdəkindən bir az aşağıdır.

– Şükür olsun Allaha! Yüksək səviyyəli planetə düşsəydik, vəziyyətimiz necə olardı? Bu cür mallarımızla! Yerli adamlar gülməkdən ölərdilər. Biz isə bu cür uzaq planetə nəhaq gəlmiş olardıq... Planetə tərəf istiqamət götürün.

Əmr verəndən sonra professor xüsusi stenddəki düyməni basdı. Bütün reklamlar daha da işıqlandı. Professor təmiz adam idi! O, firmalara verdiyi vədi vicdanla yerinə yetirməyə hazırlaşdı.

Raket planetə yaxınlaşdı və tədriclə sürətini azaldaraq kiçik şəhərin yaxınlığındakı geniş çəməndə yerə endi. Professor digər düy-

məni basdı, güclü radiodan reklam mahnısı çəşildi. Mahnının yüngül, şən melodiyası tanış olmayan ölkənin üzərinə yayıldı.

Planetdə ilin fəslı görünür, Yerdəki payıza uyğun gəlirdi. Sarı yarpaqlar ağaclardan sakitcə tökülürdü. Bu yad, eyni zamanda tanış mənzərəni seyr edən professor dodaqaltı:

– Əhalini bir yerdə necə yığağ? – dedi.

– Siz narahat olmayın, professor. Budur, özləri qaça-qaça bizə tərəf gəlirlər. Baxın, baxın! – Assistent əli ilə göstərdi. – Necə mehriban adamlardır...

Doğrudan da, əhali dinc və sakit idi. Heç kəs silah götürməmişdi; vohşilərə qətiyyətlə oxşamırdılar. Onlar mehribanlıqla gülüm-sünürdülər.

Professor bir qədər də nəzər saldı, heç bir təhlükə olmadığını yəqin edəndən sonra raketdən çıxdı. Assistent və professor səhbətə başladılar, daha doğrusu bu, söhbət deyil, bir növ pantomima idi. İki nəfər əllərini tərpətməklə, mimika ilə bədənələrini qoribə tərəfdə əsdirməklə yerli adamlara başa salmağa çalışırdı ki, digər günəş sisteminin planetindən, Yer adlanan planetdən gəlmişlər.

– Demək, belə... – deyər professor öz çıxışına yekun vurdu. – Biz sizinlə əbədi dost olmaq istəyirik. Aydındır? Dost! Əbədi!

Yerli adamlar razılıq əlaməti olaraq başlarını tərpədir və öz növbələrində izah edirdilər:

– Çox şadiq. Bizdə möhsul yığımı yenidən qurtarmışdır. Bunu yaxşı bayram etmək lazımdır. Sizi bayrama dəvət edirik.

Professor və assistent fərhlə gülümsünərək bir-birlərinə baxdılar. Onlar yerli adamların nə üçün sevindiklərini başa düşdülər: möhsul yığımı qurtarmışdır! Ticarət üçün bu, lap yerinə düşdü. Bəxtləri yaman gətirmişdi! Yarım ay əvvəl gəlsəydilər, zəhmətləri hədəf gedəcəkdı. Möhsul yığımının qızgın dövründə qonaqlara kim fikir verər?

Professor vəcdlə:

– Çox gözəl! Çox gözəl! – dedi və dərhal ticarət haqqında danışmağa başladı: – Cənablar, elə bilməyin ki, biz bura boş əl ilə gəlmişik. Raketimizdə birinci növ və əla mallar çoxdur. Burada dostlara rast gələcəyimizi əvvəlcədən görürdük. Dosta kömək etmək isə Yerimizin qanunudur. Ümidvaram ki, mallarımız xoşunuza gələcək və biz ticarət münasibətləri yaradacağıq. Başa düşürsünüzmi? Uzun illər boyu ticarət münasibətləri! Bunu öz öhdəmə götürürəm. Narahat olmayın, buna tam təminat verirəm!

Professor assistentə ömr etdi ki, raketin qapağını açsın və hamını içəri, xüsusi bir sərgiyə dəvət etsin.

Necə gözəl sərgidir! Möhkəm, qəşəng hazır paltarlar. Evdə işlənən, məişətdə əvəzi olmayan əşyalar. Çox qidalı və dadlı ərzaq məhsulları. Əlbəttə, Yerdə çoxdan dəbdən düşmüş və həddindən artıq istehsal edildiyinə görə, satılmayan xeyli mal da vardı. Lakin həmin mallar planetin sakinlərinə əfsanəvi, çox qiymətli bir şey kimi görünürdü. Onlar gözələrini bərəldərək heyran qaldıqlarını gizlətmədən baxır və bu nadir şeylərə hərdən bir əllərini vurur, öz aralarında nə isə danışdılar.

– Hə, necədir? Xoşunuza gəlir? Hamısı yüksək keyfiyyətli mallardır!

Professor qürurla var-gəl edir və malları yorulmadan tərifləyirdi. O başladığı işin uğurlu olacağına şübhə etmirdi. Lakin yerli adamların cavabı gözənilməz oldu.

Onlar başlarını tərpədə-tərpədə, əllərini oynada-oynada izah etdilər ki, onlara heç nə lazım deyil. Professor və assistent özlərini tamamilə itirdilər. Nə olub? Axı açıq görünür ki, planetin sakinləri bu şeyləri almaqdan ötrü lap əldən gedirlər. Bəs onlar niyə bir şey almırlar?... Bunu aydınlaşdırmaq lazımdır.

– Niyə ləngiyirsiniz? Şübhə etməyin. Malın yaxşılığına başımla cavabdehəm!

– Hm...m... Bilirsinizmi, mal almağı çox istəyirik. Lap çox. Amma indi ala bilmərik... Gələn ilədək gözlemək lazımdır.

Onların cavabı belə idi.

– Gələn ilədək?! Əzizlərim, sizin üçün nə fərqi var – indi, yaxud bir ildən sonra? Niyə uzadaq?

– Planetimizdə tezliklə qış gələcək. Qışda isə... qışda bunlar bizə gerek deyil. Amma bahar gələndə başqa məsələ.

Amma professor elə axmaq deyildi ki, bu cür dəlillər onu çaşdırırsın. O, yerli adamları qızgın surətdə dilə tutmağa başladı:

– Qış girir? Çox gözəl, qoy girsın! Burada möhəz qış üçün çox şey var. Məsələn, budur, elektrik adyali. Astarına atom batareyası qoyulmuşdur. Saz işləyir. Həmişə yeriniz isti olacaq. Bəs kosmetik vasitələr? Ah, şiddətli soyuqlar düşəndə onların tayı-borabəri yoxdur. Baxın! Sizə təklif edirdim ki...

Lakin yerli adamlar yenə də əllərini yellətdilər və etiraz əlaməti olaraq başlarını tərpətdilər.

– Bilirsinizmi, planetimizdə qış girəndə, hamımız qış yuxusuna gedirik. Ona görə də qışda bizə belə şeylər lazım olmur.

– Aha, demək səbəb budur! Qəribədir! Bizim Yerdə bu cür adət yoxdur. Məni bağışlayın, heç vaxt ağluma gəlməzdi ki... Yaxşı... Bəs lazım olan şeyləri nə üçün əvvəlcədən almayasınız. Hə? Axı bu lap əla olar: yuxudan ayılındı hər şey əlinizin altında olar, heç bir şeyin fikrini çəkməzsiz.

– Hə, məmnuniyyətlə alardıq... Əlbəttə, bu rahat olardı! Amma qışa hazırlaşarkən bütün məhsulu anbarlara yığmışıq. Sizinlə haqq-hesabı çürütmək üçün anbarların hamısını açmaq və məhsulu çıxarmaq lazım gələcək. Buna isə gücümüz çatmaz, çünki bu çox zəhmət tələb edən işdir.

Professor başını tərpətməklə, başa düşdüyünü bildirib assistentlə məsləhətləşdi.

– Hə, nə edək? Neyləyək? Mənə elə gəlir ki, buranın adamları namuslu, etibarlı adamlardır.

– Zənnimcə, onlara etibar etmək olar, – deyə assistent razılaşdı.

– Mənim də fikrim belədir. Görün bir, necə planetdir! Böyük gələcəyi var. Tayı-bərabəri yoxdur! Bir də malları yenidən Yərə aparmayacağıq ki! Görün, nə qədər maldır! Yaxşı. Qoy haqqını baharda versinlər. Doğrudan da öz planetləri ilə bizdən qaçmayacaqlar ki!

– Haqlısınız, professor. Mehriban xalqdır, heç də davakar deyildir. Mədəniyyətləri də o səviyyədə deyil ki, belə qısa müddət ərzində müharibəyə başlayıb bir-birlərini qırınsınlar...

Professor N öz lütfkarlığından ləzzət alaraq, fəxrli danışmağa başlayıb yerli adamlara aşağıdakı təkliflə müraciət etdi:

– Cənablar, biz sizə inanırıq. Qərara aldığımız ki, malları sizə indi verək. Haqqını sonra ödəyərsiniz. Gözləyirik. Gələn baharda yenə uçub yanınıza gələcəyik. O zaman borcumuz müqabilində planetinizin əsas məhsullarını bizə verərsiniz.

– Ah, təşəkkür edirik, minnətdarıq. Nə yaxşı oldu! Gələn il bahar girsən kimi borcumuzu mütləq verəcəyik. Buna şübhə etməyin.

Onlar necə sevinirdilər! Bu namuslu, safqəlblilə adamlar yalançılığı bacarmırlar. Yüksək mədəniyyətin pozucu təsiri hələ onlara toxunmamışdır! Onların sözü möhkəmdir. Bu cür danışdıqdan sonra hər şey yerli-yerində olacaq. Firmalar razı qalacaq. Professor bütün anbarları açıb malları yerli adamlara verərək dedi:

– Budur, buyurun götürün! Alın! Aparın! Gələn il görüşərik. Sizə daha çox mal götərəcəyəm!

– Sağ olun! Çox sağ olun! Mütləq gətirin! Sizi gözləyəcəyik. Xudahafiz!

Xoşbəxt yerli adamlar əllərini fərəhlə yellədirdilər. Əlvida nidaları eşidildi. Assistent qapağı örtüdü, idarəetmə pultunun düyməsini basdı və boşalmış yüngül raket səmaya qalxdı. Budur, o, yenə də kosmik fəzada şütüyyür...

Professor illüminatora yaxınlaşıb qonaqpərvər planetə son dəfə baxdı.

Necə gözəl xalqdır! Baharda görüşümüz xoş olacaq. Hə, yeri gəlmişkən bu planetin hərlənmə dövrünü hesablayın. Nahaq yerə gəlməmək üçün. Yoxsa yenə də mövsüm vaxtına düşmərik. Birdən onların dedikləri qış yuxusu qurtarmamış gəlmiş olarıq... Araya pörtlik düşər...

– Baş üstə, – deyə cavab verən assistent hesablamağa başladı. Onun bu işi lap çox çəkdi.

– Nə oldu? Niyə məlumat vermirsiniz? Yoxsa hesablama çox çətindir?

– Necə deyim... Çətin bir şey yoxdur... Fərəhləndirici şey də... Deyəsən, planetin hərlənmə dövrünü ora enməzdən əvvəl hesablamalı idik.

– Deyin görüm niyə?

– Bilirsinizmi... Bu planetin orbiti çox dartılmış ellips şəklindədir. Bizim Qalaktikanın planetləri kimi o da indi öz günəşindən uzaqlaşır... və tezliklə kosmik zülmətə, soyuğa düşəcək, orada hər şey donacaqdır. Əlbəttə, belə şəraitdə qış yuxusu olmasa, heç kəs sağ qala bilməz...

– Yəni bununla demək istəyirsiniz ki, planetdə qış çox uzundur?

– Bəli, belə çıxır...

– Planetin günəşə yaxınlaşması və orada baharın girməsi üçün nə qədər vaxt görəkdir?

– Hm... bizim Yer vaxtı ilə hesablasaq, təqribən beş min il...

NAMİQ ABDULLAYEV

(1928)

(Azərbaycan Respublikası)

UZAQ DÜNYANIN ÇİÇƏYİ

Ramo yuxudan ayılanda gözlərinə inanmadı. Serera onun çarpayısının ayaq tərəfində dayanıb gülümsəyirdi. Ramo diksindi, qalxıb yatağında oturdu, gözlərini sildi. Serera heykəl kimi onun qarşısında donub qalmışdı. Qızın əynində 5 il bundan əvvəl geydiyi paltar vardı... Oğlan dolabçanın üstündəki stəkanı başına çəkdi. Dönüb Sereranın divara vurulmuş şəklinə baxdı. Bəli, həmin paltar idi. Ramo qorxa-qorxa nəzərlərini şəkildən ayırdı, yenə çarpayının aşağı tərəfinə baxdı. Serera orada idi. Beş il əvvəl ölmüş gözəl Serera... O, əlləri ilə üzünü örtüdü. "Məni qara basır? Yoxsa ağlım çapış, dəli oluram?" Oğlan donub qalmış xəyala bir-iki addım yaxınlaşdı. Xəyal tərpənmirdi. O, qızın əlinin hərarətini hiss etdi. Qız sevindi, gözlərində xoşbəxt bir ifadə canlandı. Ramonu soyuq tər basdı. Qız əlini oğlanın saçlarında gəzdirdi. Ramo artıq dözə bilmədi. Cəld öz kayutundan çıxdı. Gəmi həkimi Elvinin yanına gəldi. Əlindən yapışdı:

– Xahiş edirəm, tez mənim kayutuma gedək.

Elvi söz deməyə macal tapmadı. Oğlan onu çəmə-çəmə öz kayutuna götürdi. Ancaq içəri girəndə Sereranı görmədi. Onun üzü dəhşətli bir ifadə aldı.

– Elvi, mən dəli oluram, məni qara basır-nədir? Bu saat Serera burada idi.

Elvi Ramonun çəşqinliyinin səbəbini başa düşmədi.

– Sakit ol, Ramo. Özünü ələ al.

Elvi bildirdi ki, gəmidə Ramo kimi möhkəm iradəli adam azdır. Ramo qorxunun nə olduğunu bilmir. Onu təəccübləndirmək də çətindir. Ramo beş il əvvəl sevgilisinin ölümünə də mətanətlə dözmüşdü. Bəs indi ona nə olub? Axı illər keçdikcə dərd unudulur. Son zamanlar o, Elviyə tez-tez yaxınlaşır, hər kiçik bəhanədən istifadə edib, onunla bir yerdə qalmağa cən atırdı. Elvi də ona laqeyd deyildi.

– Bəlkə, yatmamışdan əvvəl Serera haqqında çox düşünmüsən? – Qızın səsinə və üzündəki ifadədən incikliyi duymaq çətin deyildi. Ancaq Ramo bunu hiss etmədi.

Elvi onu müayinə etdi.

– Bir şey yoxdur. Azacıq həyəcanlanmısan.

Birdən Elvinin gözü Ramonun çarpayısı üzərindəki çiçəyə sataşdı.

– Deyəsən, çiçəyi mənə bağışladığınız üçün peşman olmusunuz?

Ramo təəccüb etdi.

– Mənim bundan xəbərim yoxdur.

– Bəs bu çiçək hardandır?

Ramo çiynlərini çəkdi.

– Bilmirəm. Nə isə anlaşılmaz hadisələr baş verir. Özü də mənim kayutuma.

Elvi istehza ilə soruşdu:

– Bəlkə, bunu da Serera gətirmişdir?

Ramo sərt hərəkətlə başını qaldırdı. Dik Elvinin gözlərinə baxdı. Qız dedi ki, sözdən utandı. Ramo çiçəyi Elviyə uzatdı. Qız onu iylədi. Qərribə idi. Çiçəyin valehedici ətri yox olmuşdu.

Elvi kayutuna qayıtdı. Onun da kefi pozulmuşdu. Ramonun hələ də Sereranı unutmaması qızı çox düşündürdü. "Yox, biz xoşbəxt ola bilmərik, o, həmişə Sereranı xatırlayacaq. Bir də ki xatırlamağı ona qadağan etmək olmaz. Əslinə qalsa, Ramonun bu hərəkəti mənim xoşuma gəlməlidir. Demək, o, möhkəm sevir, Sereranı unutmur. İnsanın ən nəcib keyfiyyətlərindən biri niyə mənim xoşuma gəlməsin? Əgər sevgilisini tez yaddan çıxarsaydı, ona yaxşı adam demək olardımı? ...Ancaq hər halda o, iki adamı sevə bilməz. Yəqin ki, Ramo Sereranı sevir, mənimlə isə yalnız evlənin. Bəziləri deyir ki, sevgi ötürəkdir. Bəs onun üçün bu, niyə ötüb keçmir?"

Qızın başı öz fikirlərinə qarışmışdı. O, hiss etdi ki, kayutu tünd sirkə iyi büriyüb. Hər yeri axtarmağa başladı. Çiçəyin yanından keçəndə iyin ondan gəldiyini duydu. Çiçəyin rəngi də dəyişmişdi. Əvvəlki rəngdən əsər-əlamət qalmamışdı. Sanki onu tünd-göy boyamışdılar. Elvi düşündü ki, yəqin xarab olub, atmaq lazımdır. Ancaq qız ona toxunanda ələ bil əlini yandırdı. "Bu hərarət hardan?" – Elvi düşündü. Sirkə iyi get-gedə bütün kayutu bürüdü, lap dözülməz oldu. Qız çiçəyi atmağı qərara aldı. Onu götürüb qapıdan

çıxanda çiçək yenə də əvvəlki kimi qırmızı rəngə boyandı. Sirkə iyi bir anda yox oldu. Kayutu xoş ətir bürüdü. Qız çiçəyi güldana qoyub tələsik, Ramonun yanına getdi.

– Bilirsenmi, o çiçək deyil, bitki deyil. Mənə elə gəlir ki, onun şüuru var. O, bizi başa düşür.

– Kim?

– Lalə. Mən öz kayutumda sənin haqqında fikirləşirdim...

Elvi çiçəklə əlaqədar olan hər şeyi Ramoya danışdı.

Ramo Elvinin kayutuna gəlib bu gözəl çiçəyə yaxınlaşdı. Təəccüblə baxdı.

– Mənə elə gəlir ki, o sənin... – qız sözünü tamamlaya bilmədi.

– Nə demək istəyirsən?

– Ramo, o səni sevir.

Ramonun iti baxışları Elvinin üzünə zilləndi. Bu baxışlar mətin bir iradəni, ağılı, zəkani əks edən güzgü idi. Bəzən Elviyə elə gəlirdi ki, Ramonun baxışları soruşur, cavab verir, danışır.

– Bir ona bax, – deyər qız laləni göstərdi.

Ramo üzünü laləyə çevirdi. O, gözlərinə inanmadı. Bu gözəl və iri çiçək rəngdən-rəngə çalır, boyadan-boyaya keçirdi. Lalədə təkcə bəlli olan spektrin yeddi rəngi dəyişmirdi. Burada rəng çalarlarını da aydın görmək olurdu. Bu rənglər və rəng çalarları müxtəlif fasilələrlə dəyişirdi. Bunların arasındakı fasilə bəzən qısa, bəzən uzun olurdu. Hər dəfə rənglər fasiləsiz dəyişirdi. Ayrı-ayrı çalarlar qırıqlıq bir rəng axını yaradırdı.

Ramo və Elvi çiçəkdə gedən bu maraqlı prosese təəccüblə tamaşa edirdilər. Hər ikisi heyratdan donub qalmışdı. Birdən Ramonun qəlbinə qərribə bir hiss bürüdü. Ramo möhkəm iradəli olsa da, həyatında çox şey onu həyəcanlandırmış, kədərləndirmiş, sevindirmiş, güldürmüşdü. Lakin heç vaxt belə hiss keçirməmişdi. Onlardan heç biri danışmaq istəmirdi.

Elvi güclə pıçıldadı.

– Ramo, bu, nədir?

Oğlan əli ilə qızdan susmağı xahiş etdi.

Get-gedə lalənin rəngləri tündləşir, sürətlə dəyişirdi.

Birdən Ramo başa düşdü ki, bu, musiqidir. Lakin həmin musiqini eşitmək yox, görmək və dərk etmək lazımdır. Yeddi not və onların qammaları, yeddi rəng və onların çalarları. Ramo güldanı götürüb, pianoya oxşayan elektron musiqi alətinin üstünə qoydu. Özü isə

alətin arxasında oturub gözünü laləyə dikdi. Oğlan onun rəng dəyişmələrinə baxa-baxa elektron pianonu çalmağa başladı. O, rənglərlə notlar arasındakı uyğunluğu tuta bildi. Onların bu vaxta kimi eşitmədikləri bir musiqi sədası kayutu doldurdu. Ramo get-gedə lalənin rəngləri ilə musiqi dili arasındakı uyğunluğu daha yaxşı tuta bildirdi.

Elvi yerində donub qalmışdı. Qıza elə gəlirdi ki, sədaqəti tərənnüm edən gözəl bir məhəbbət dastanına qulaq asır. Bu məhəbbət xahiş etmirdi, yalvarmırdı. Sanki kiminsə ürəyi bu kiçik kayutda çırpınır, məhəbbətdən alışıb yanır və sevdili adamdan onu başa düşməsini tələb edirdi. Rənglərin və səslərin içərisindən qız sanki bu sözləri eşitdi: “Mən səni sevirəm, sevirəm, sevirəm!”

Ramo da bu rənglərə uyğun olaraq pianonu ahəstə-ahəstə diləndirirdi. Otağı həsrətli məhəbbətin həzin sədaları burumuşdu. Nəhayət, lalə tünd-qırmızı rəng alıb qaldı. Hələ də musiqinin və rənglərin təsiri altında olan Elvi pıçıldı ilə dedi:

– Bəlkə də, o, mahnı oxuyurdu.

– Bəlkə də...

Ramo xahiş etdi ki, hələlik bu haqda başqalarına heç nə deməsin.

* * *

Bu qərribə hadisədən cəmi üç gün keçmişdi. Birdən qapı açıldı. Ramo içəri girdi. Qıza yaxınlaşıb başını qaldırmadan:

– Elvi, mənə bağışla, sənə bir söz deməyə gəlmişəm.

Qız onun həyəcanlı olduğunu, utana-utana danışdığını hiss etdi.

– Danış, Ramo, sənə qulaq asıram.

– Bilirsenmi, Elvi, mən elə düşünürəm ki, bu haqda qəti danışmaq lazımdır. Mənə elə gəlir ki, daha doğrusu, hiss edirəm ki... yox, yox, deyəsən, mən düz danışmıram.

– Açıq danış, Ramo. Bəlkə, bir hadisə baş verib?

– Hə, hadisə... yox, hadisə baş verməyib... Mən elə düşünürəm ki, biz birlikdə xoşbəxt ola bilmərik.

Elvinin qəlbi çırpındı. O, gözlərini Ramonun üzünə zilləyib sərt və qəti bir səsle soruşdu:

– Biz nə vaxt məhəbbət haqqında danışmışıq? Mənə elə gəlir ki, biz heç vaxt bu haqda söhbət açmamışıq.

– Hə... elədir. Ancaq... Mənə elə gəlir ki...

– Yox, Ramo, başqa fikrə düşmə. Xahiş edirəm ki, mənə bağışladığın laləni də özünü aparasan...

Qız çiçəyi götürüb ona vermək istədi. Ancaq gülqabı boş idi. Elvi çevrilib Ramoya baxmaq istəyəndə, onun qapıdan çıxdığını gördü. Qız əsəbiləşdi. Tez Ramonun kayutuna getdi.

– Elvi, yaxşı ki, gəldin, o, yenə burada idi.

– O, kimdir?

– Serera.

– Ramo, sən Sereranı istədiyin vaxt yuxuda və ayıqlıqda görə bilərsən... Bu, sənin öz işindir. Ancaq mənə rahat burax. Bir də xahiş edirəm ki, mənə bağışladığın gözəl laləni götür. Sənə xəbərdarlıq etmək istəyirəm ki, mən səni heç vaxt sevməmişəm.

Qız kayutdan çıxmaq istəyəndə, Ramo onun qolundan yapışdı.

– Mən səni sevirəm, Elvi.

Elvi qulaqlarına inanmadı. Axı, bir neçə dəqiqə bundan qabaq Ramo onu sevmədiyini söyləyirdi. O, indi doğrudan da, Ramonun ağlının yerində olmadığına inanmağa başladı.

Elvi çarpayıda uzanıb xəyala dalmışdı. O, xeyli əvvəl ayrılıqları dünya haqqında fikirləşdi. Kosmonavtlar həmin dünyaya enəndə necə də sevinirdilər. Bu dünya bütün əlamətlərinə görə doğma yeri xatırladırdı. Onun atmosferi də yerinki kimi idi, ancaq buranın iqlimi bir az isti idi. Planetin bütün quru hissələri, demək olar ki, keçilməz meşələrlə örtülmüşdü. Onlar yaqın etdilər ki, burada mütləq şüurlu məxluqa rast gələcəklər. Axı cəngəlliklər əcaib heyvanlarla dolu idi. Ancaq onlar heç yerdə şüurlu canlıya rast gəlmədilər. Kosmonavtlar burada xeyli qaldıqdan sonra geri qayıtmağı qərara aldılar.

Ramo yad dünyanı tərk etməzdən bir gün əvvəl Elviyə həmin çiçəyi bağışladı. Əslində kapitan bunu qadağan etmişdi. Gəmiyə gətirilən hər bir nümunə hermetik bağlanmış qutularda yerləşməli idi. Bu, ehtiyat tədbiri sayılırdı. Çünki nümunələrlə birlikdə gəmiyə həmin dünyanın mikroorqanizmləri daxil ola bilərdi. Qərribə idi: yeni dünyada Ramo hara gedirdisə, həmin laləyə rast gəlirdi. Sanki bu çiçək onun qabağına yerin altından çıxırdı. Ramo bu gözəl və ıri çiçəyə heyran-heyran tamaşa edirdi. O, son dəfə çiçəyi görəndə ürəyində qərribə hiss baş qaldırdı: “Bu çiçəyi bir də görməyəcəyəm, ancaq o, necə də gözəldir...”. İri ləçəklərində şəh damlaları parlayır. Bu damlalar da çiçəyin rəngində idi. Lalə ətrafa məstədicə ətir saçır. O, kapitanın ömrünü pozub çiçəyi gəmiyə gətirməyi qət

etdi. Onu Elviyə bağışladı. Elvi çiçəyi yaraşıqlı güldənə qoydu. Qərribə olsa da, çiçək solmadı. Günlər, həftələr, aylar keçdi, çiçək isə yenə əvvəlki kimi idi...

Elvi, Ramo haqqında düşündü. Görsən, nə üçün o, belə dəyişmişdir? Doğrudanmı, o, xəstələnmişdir? Bəlkə, buna səbəb elə lalənin özüdür? Yox, yox, bu adı çiçək deyil, onun rəngli musiqisi... Elvi gülümsədi. Bəlkə, buna rəng musiqisi demək lazımdır? Ancaq onun rəngi ilə bərabər ətri də dəyişirdi. “Ətirli rəng musiqisi!” – deyə xəyalından keçirdi. Birdən qızın yadına qərribə bir şey düşdü. O, qalxıb yatağında oturdu. “Bayaq Ramo mənə sevmədiyini deyəndə ağzını da açmadı. Yox, yox, o, danışmadı. Mənim lap yaxşı yadımdadır. Mən onun səsinə eşitmədim. Bəs, onun fikirlərini haradan başa düşdüm? Fikirilər sanki onun başından birbaşa mənim beynimə yeri yirdi. Təhqir olunduğumu düşündüyüm üçün o vaxt buna fikir verməmişəm. Bunu yoxlamaq lazımdır”.

O, yenə də Ramonun kayutuna qaçdı. Bütün bunları ona danışdı. Ramo dedi ki, Elvinin otağında olmayıb və onunla belə söhbət etməyib.

– Deməli, belə çıxır ki, mənə də qara basır?..

– Bilmiyəm. – Ramo əlləri ilə başını tutdu. Sonra o, başını qaldirib qarşısında durmuş Elviyə nə isə demək istədi. Ancaq elə bil söz onun boğazında ilişib qaldı. Oğlanın baxışları, onun üzündəki gərginlik Elvini qorxutdu.

– Sənə nə oldu, Ramo?

Oğlan dinmədi. Elvi qeyri-iradi onun baxdığı tərəfə çevrildi. Elə bil qızı ildırım vurdu. O, qışqırıb yerindən dik atıldı... Serera, beş il bundan qabaq ölmüş gözəl Serera gülümseyirdi. Yanaqlarında iki xırda batıq əmələ gəlmişdi...

Elvi və Ramo birdən hiss etdilər ki, Serera cildinə girən bu varlıq onlarla danışıq. Lakin Serera ağzını açmırdı. Sözlər, bəlkə də, fikirlər birbaşa Elvinin və Ramonun beyninə süzülürdü. Bu gözəl varlıq onlardan üz istəyirdi. O, bilmirdi ki, müxtəlif şəkllə düşməklə buradakı adamları təəccübləndirə bilər. Xarici görkəmini dəyişmək onun dünyasında yaşayan canlıların çoxusuna məxsusdur. Bu keyfiyyət canlılara düşməndən qorunmaqda kömək edir.

– İndi ki, siz belə inkişaf etmiş şüurlu məxluqsunuz, bəs nə üçün biz orada yüksək mədəniyyətin izlərini görmədik? – deyə Ramo soruşdu.

– Yüksək mədəniyyətin izləri nə deməkdir?

Ramo bizim dünyamıza xas olan keyfiyyətləri çətinliklə də olsa ona izah etdi.

Serera dedi ki, bizim cəmiyyətdə belə şeylərə ehtiyac yoxdur. Orada sanki hər şey zəhmətsiz başa gəlir. Həmin dünyada yaşayan şüurlu canlıların qəribə duyğu üzləri var. Hətta bunun sayını da bilmirlər. Onlar ultra və infrasəsələri də, infraqırmızı və ultrabənövşəyi şüaları da hiss edirlər. Ən kiçik canlı orqanizmlərin varlığını belə duyurlar. Onlar qidamı yaşadıkları mühitdən sintez edirlər. Sereranın danışdıqlarından belə nəticə çıxırdı ki, onların rəng musiqisi var. Əlbəttə, buna musiqi demirlər...

Ramo səbirsizliklə ondan soruşdu:

– Axı sən necə Serera ola bilmisən? O ki sizin dünyaya heç gəlməyib?

– Şəklinə baxıb, onun cildinə girdim...

Qüvvətli bir zərbə raketi silkələdi. Onların söhbətini yarımçıq qoydu. Otaqda reproduktordan kapitanın əmri eşidildi: "Gəminin üçüncü bölməsi zədələnmişdir, onu kiçik meteor deşmişdir. Tez təmirə başlamaq lazımdır".

Ancaq tez təmir edə bilmədilər. Çünki raketdə elə tərkibdə metal qarışığı almaq mümkün deyildi. Zədələnən bölmədə gəmi heyətini qida ilə təmin edən müxtəlif su yosunları yetişdirilirdi. Gəmidə üç belə bölmə vardı. İndi onlardan biri sıradan çıxdığına görə adamlar ərzaq cəhətdən çətinlik çəkəcəkdilər. Daha bir neçə gün keçdi... Təmirçilər skafandr geyib, zədələnmiş bölməyə gəldilər. Hamı təəccübləndi. Gəmini kimsə təmir etmişdi. Adamlar gözlərinə inanmadılar. Bunu kim etmişdir? Necə etmişdir? Ramo yaxınlaşıb təmir olunmuş yərə baxdı. Ona elə gəldi ki, həmin yer bir qədər qızardı. Sanki onu ildırım vurdu. Üzünü Elviyə çevirib dedi:

– Elvi bu, o deyilmi?

Qızı dəhşət bürüdü. Doğrudanmı, o, tanımadığı, yad dünyadan gəlmiş adamların köməyinə çatıb? Özünü qurban verib? Axı, bəs o, metala necə çevrilib.

Ramo bir parça metala çevrilmiş bu varlıqdan gözünü çəkmə bilmir, başında müxtəlif fikirlər dolaşırdı. Bəlkə, bir zaman o, yenə də bu cansız raketin metal divarından ayrılıb, gözəl Sereranın görkəmini alacaq?

ALEKSANDR BELYAYEV

(1884-1942)

(Rusiya)

PROFESSOR DOUELİN BAŞI

İLK GÖRÜŞ

– Buyurun əyləşin.

Mari Loran özünü yumşaq meşin kresloya saldı.

Professor Kern zərfi açıb, məktubu oxuduğu müddətdə qız kabineti tələsik gözəndən keçirdi.

Otaq son dərəcə darıxdırıcı olsa da, məşğul olmaq üçün rahat idi – diqqəti heç nə yayındırmırdı. Qalın abajurlu lampa ancaq əlyazmaları, kitablar və korrektura səhifələri qalaqlanmış yazı stolunu işıqlandırır. Qara palıd ağacından düzəldilmiş möhkəm mebel adamın diqqətini cəlb etmirdi. Tünd divarlar, tünd pərdələr. Yarıqaranlıqda yalnız ağır şkaflardakı kitabların qızılı cildləri parıldaırdı. Qədim divar saatının uzun kəfkiri yeknəsək və aram-aram hərəkət edirdi.

Loran Kernə nəzər saldıqda bilaixtiyar gülümsündü: professorun özü kabinetin stilinə tamamilə uyğun idi. Kernin palıd ağacından yonulmuş kimi görünən ağır gövdəli sərt fiquru mebelin bir hissəsinə bənzəyirdi. Bağa sümüyü sağanaqlı iri çəsməyi bir cüt saat siferblatını xatırladırdı. Onun qonur gözləri məktubun sətirləri üzərində saat kəfkiri kimi hərəkət edirdi. Düzbucaq burun, düzgün quruluşlu gözlər və ağız, irəli çıxmış kvadrat çənə onun sifətinə kubist¹ heykəltəraş tərəfindən hazırlanmış dekorativ maska görkəmi verirdi.

“Belə maska ilə buxarını bəzəyəsən”, – deyə Loran düşündü.

– Həmkarım Sabatye sizin barənizdə mənə demişdi. Mənə, doğrudan da, köməkçi lazımdır. Həkimsiniz? Çox yaxşı. Gününüzə

¹ Kubist – Kubizm təərəfdarı (rəssamlıqda)

qırx frank. Maaş həftədən bir olacaq. Üstəlik səhər yeməyi, nahar. Amma indidən sizinlə bir şört kəsirəm...

Professor Kern arıq barmağı ilə stolu xeyli döyəcəldikdən sonra gözlənilməz bir sual verdi:

– Susmağı bacarırsınız mı? Bütün qadınlar boşboğaz olurlar. Siz qadınısınız – bu, heç məni çəmir. Siz gözəlsiniz – bu isə daha bətor.

– Axı bunun işlə nə əlaqəsi?..

– Çox sıx əlaqəsi var. Gözəl qadın, qadın olduğunu daha çox hiss edir. Bu isə qadına məxsus qüsurlara ikiqat malik olmaq deməkdir. Sizin əriniz, nişanlınız, yaxud da dostluq etdiyiniz bir adamınız ola bilər. Onda bütün sirlər ələmə yayılır.

– Axı...

– “Axı”-sı-zadı yoxdur! Balıq kimi lal olmalı, burada görəcəyiniz, eşidəcəyiniz hər şey barədə susmalısınız. Bu şərtimi qəbul edirsiniz mi? Xəbərdar etməliyəm ki, şərtə əməl etməsəniz, başınıza böyük bəlalər açacaq, son dərəcə ağır nəticələrlə üzləşməli olacaqsınız. Son dərəcə.

Loran tutuldu və maraqlandı...

– Mən razıyam... ancaq əgər bütün bunlarda...

– “Cinayət yoxdursa”, demək istəyirsiniz? Tamamilə arxayın ola bilərsiniz. Siz heç bir məsuliyyət daşımayacaqsınız... Əsəbləriniz necə, qaydasındadırmı?

– Mən sağlamam...

Professor Kern başını tərpətdi.

– Nəslinizdə ayyaş, sinirləri pozğun, ürəkkeçməli, dəli olubmu?

– Xeyr.

Keri başını bir də tərpətdi.

Onun quru, iti barmağı elektrik zənginin düyməsini basdı.

Qapı səssizcə açıldı.

Otağın yarıqaranlığında, Loran aşkarlanan fotoplyonkada olduğu kimi, əvvəlcə yalnız ağaran gözbəbəkləri gördü, sonra tədricən zəncinin yağlı sifəti seçilməyə başladı. Qara saçlar və qara kostyum qapının tünd pərdəsindən fərqlənmirdi.

– Con! Madmazel Loranı laboratoriya ilə tanış edin.

Zənci başının işarəsi ilə Lorpəna ardınca gəlməyi təklif edərək, ikinci qapını açdı.

Loran tamamilə qaranlıq bir otağa daxil oldu.

Elektrik açarı sıqıldadı, süd rəngli dörd yarımkürə otağı parlaq işığa qorqıtdı. Loran biixtiyar gözlərini qapadı. Dərindirici kabinetin yarıqaranlıqından sonra divarların azlığı onun gözlərini qamaşdırdı... Parıldayan cərrahiyyə alətləri düzülmüş şkafların şüşələri bərq vururdu. Lorana tanış olmayan polad və alüminium cihazlar soyuq işıq saçırdı. Cılalanmış mis hissələrə düşən işığın ilıq sarı parıltısı görünürdü. Borular, kolbalar, şüşə silindrlər... Şüşə, kauçuk, metal...

Otağın ortasında böyük proyektor stolu vardı. Stolun yanında qoyulmuş şüşə qutuda canlı insan üroyi döyünürdü. Ürək, boruçuqlar vasitəsilə balonlara birləşdirilmişdi.

Loran üzünü yana çevirəndə birdən elə bir şey gördü ki, elektrik cərəyanı vurmuş kimi dıksınmıya məcbur oldu.

Ona bir insan başı baxırdı – bədənəndən ayrılışmış baş!

Bu baş dördkünc şüşə lövhəyə bərkidilmişdi. Lövhə dörd parlaq, hündür metal ayaq üzərində dururdu. Kəsilmiş arteriya və venalara qoşa-qoşa keçirilmiş borucuqlar şüşə lövhənin döləklərindən keçib, balonlara gedirdi. Nisbətən yoğun bir borucuq isə boğazla iri bir silindri birləşdirirdi. Silindr və balonlar kran, manometr, termometr və Lorana məlum olmayan başqa cihazlarla təchiz edilmişdi.

Baş, kirpiklərini qırpa-qırpa diqqət və kədərlə Lorana baxırdı. Bədənəndən ayrılmış başın sərbəst və şüurlu həyatla yaşadığına əsla şübhə ola bilməzdi.

Son dərəcə sarsılmasına baxmayaraq, bu başın, yaxın zamanlarda vəfat etmiş, sağlığında, təzəlikdə ölənlerin cəsədlərindən kəsilmiş bədən üzvlərini diriltməkdə məşhur olan görkəmli alim – cərrah professor Douelin başına çox oxşadığı Loranın nəzərindən qaçmadı. Loran onun gözəl, kütləvi mühazirələrində dəfələrlə olduğundan, bu geniş alını, xarakterik profili, dalğalı, sıx gümüşü saçları, mavi gözləri yaxşı yadında saxlamışdı... Bəli, bu, həqiqətən, professor Douelin başı idi, yalnız burnu və dodaqları bir qədər nazılmış, gicgah və yanaqları dartılmış, gözləri çuxura düşmüş, ağ dərisi boğuc, sarımtıl rəng almışdı. Bununla bərabər gözlərində həyat, şüur vardı.

Loran schrlənmiş kimi, nəzərlərini bu mavi gözlərdən ayıra bilmirdi.

Baş, səs çıxarmadan dodaqlarını tərpətdi.

Bu, Loranın əsəbləri üçün həddindən artıq oldu. O, az qala hüsunu itirəcəkdə. Zənci onu tutub laboratoriyadan çıxardı.

Loran kresloya oturaraq:

– Bu dəhşətdir, əsil dəhşət... – deyərək təkrar edirdi.

Professor Kern barmaqları ilə dimməz stolu döycələyirdi.

– Deyin görək, doğrudanmı, bu baş...

– Professor Douelindirmi? Bəli, bu – onun başıdır. Vəfat etmiş möhtərəm həmkarım Douelin yenidən həyata qayıtdığı başıdır. Təəssüf ki, təkcə baş dirildə bilməmişəm. Hər şeyə birdən nail olmur. Yazıq Douel çarəsi hələ tapılmamış azara mübtələ olmuşdu. Ölərkən bədənini, birlikdə apardığımız elmi təcrübələr üçün vəsiyyət etdi. “Bütün həyatımı elmə həsr elədim. Qoy elə ölümüm də elmə xidmət etsin. Qəbir evində cəsədimi qurd-quş yeyincə, alim dostumun əli altında olmağı üstün tuturam” – professor Douel belə bir vəsiyyətlə dünyadan köçdü. Mən də meyit üzərində işə başladım. Təkcə ürəyini deyil, loru dildə deyiləntək “ruhunu” da, şüurunun da dirildə bildim. Burada dəhşətli nə var ki? İndiyə kimi insanlar ölümü dəhşətli sayırdılar. Məgər ölümləri diriltmək min illərdən bəri bəşəriyyətin ən böyük arzusu olmamışdırmı?

– Mən belə dirilməkdənsə, özümə ölüm arzulardım.

Professor Kern əlini anlaşılmaz tərdə tərpətdi.

– Düzdür, belə dirilmə dirilənin özü üçün narahatlıqdır. Zavallı Douelə bu cür... natamam görkəmdə camaat qarşısında görünmək yaxşı düşməzdi. Elə ona görə də təcrübəni gizli saxlayırıq. “Saxlayırıq” ona görə deyirəm ki, Douelin özünün arzusu belədir. Bununla yanaşı, təcrübənin özü də hələ axıra çatdırılmamışdır.

– Baş professor Douel, daha doğrusu, başı bu arzunu necə ifadə etdi? Baş danışa bilirmi?

Professor Kern bir anlığa tutulan kimi oldu.

– Yox... professor Douelin başı danışmır. O, eşidir, anlayır və üzünün mimikası ilə cavab verir.

Söhbətin mövzusunı dəyişmək üçün professor Kern soruşdu:

– Demək, təklifimi qəbul edirsiniz? Çox gözəl. Sabah səhər saat doqquz üçün sizi gözləyirəm. Ancaq yadınızdan çıxarmayın: susmalısınız, susmalısınız, yenə də susmalısınız.

Mari Loranın həyatı asan keçməmişdi. Atası öləndə qızın cəmi on yeddi yaşı vardı. Sonra xəstə anasının qayğıları üzərinə düşdü. Atadan qalma cüzi vəsait çox tez qurtarıldığından, oxumaqla yanaşı, ailəni saxlamaq da lazım gəldi. Bir neçə il qəzetdə gecələr korrektor işlədi. Həkim adı aldıqdan sonra xeyli müddət iş axtarırdı. Ona sarı qızdırmanın tüğyan etdiyi Yeni Qvineyanın fəlakətli yerlərinə getməyi təklif etdilər. Lakin Mari nə xəstə anasından ayrılmaq, nə də onu özü ilə aparmaq istədi. Professor Kernin təklifi Loran üçün vəziyyətdən çıxış yolu oldu.

İşin qəribəliyinə baxmayaraq, o, demək olar ki, tərəddüd etmədən razılıq verdi.

Loran bilmirdi ki, işə qəbul etməzdən əvvəl Kern onun haqqında sayılı məlumat toplaymış.

İki həftə olardı ki, qız Kernin yanında işləyirdi. Görməli olduğu iş o qədər də çətin deyildi. O, gün ərzində başın həyatını təmin edən cihazlara nəzarət etməli idi. Gecələr onu Con əvəz edirdi.

Professor Kern balonların kranlarını idarə etməyi ona izah etmişdi. Başın boğazına gedən nisbətən yoğun borunun çıxdığı böyük silindri göstərərək isə Kern onun kranını açmağı ciddi qadağan etmişdi.

– Kran açılırsa, baş dərhal həlak olar. Başın qidalanmasının bütün sistemini və bu silindrin vəzifəsini yaxın vaxtlarda sizə izah edərəm. Hələlik isə bu cihazlarla necə işləməyi bilməyiniz kifayətdir.

Bununla belə, Kern vəd olunmuş izahı verməyə nədənsə tələsmirdi.

Başın burun deşiklərindən birində yerləşdirilmiş kiçik termometri müəyyən saatlarda çıxarmaq və hərərəti qeyd etmək lazım idi. Balonlar da həmçinin termometr və manometrlərlə təchiz edilmişdi. Loran balonlardakı mayelərin hərərət və təzyiqini də izləməli idi. Yaxşı tənzimlənmiş cihazlar saat mexanizmi dəqiqliyi ilə işlədiklərindən, əziyyət vermirdilər. Başın gigaxlarına birləşdirilmiş xüsusi həssas cihaz mexaniki ayrılar çıxaraq, nəbzi qeyd edirdi. 24 saatdan bir lent müntəzəm olaraq dəyişdirilirdi. Balonlardakı maye Loranın gəlişinə qədər doldurulurdu.

Mari tədricən başa alışıq, hətta onunla bir qədər dostlaşmışdı da.

Səhərlər Loran təmiz havadan yanaqları qızarmış halda laboratoriyaya daxil olanda, baş zəifcə gülümsünər və göz qapaqlarıyla salam verib titrəyirdi.

Baş danışa bilmirdi. Az sonra Loran ilə onun arasında, çox məhdud olsa da şərti bir dil yarandı. Göz qapaqlarını endirməsi "hə", yuxarı dartması isə "yox"u bildirirdi: Dodaqlarını səssiz tərpənməsi də bir azca kömək edirdi.

– Bu gün özünü necə hiss edirsiniz? – deyə Loran xəbər alardı.

Baş gülümseyər və kirpiklərini tərpərdi: "yaxşıyam, təşəkkür edirəm".

– Gecəni necə keçirmisiniz?

Yenə həmin mimika.

Sual verməklə yanaşı, Loran səhər işlərini tələsik yerinə yetirirdi. Cihazları, temperaturu, nəbzi yoxlayardı. Jurnalda qeydlər edərdi. Sonra çox ehtiyatla süngərlə başın üzünü su qarışıq spirtlə yuyar, qulaq seyvanlarını hiqroskopik pambıqla silər, kirpiklərə ilib qalmış pambığı götürürdü. Gözləri, qulaqları, burnu, ağzı (ağız və buruna bunun üçün xüsusi boruqlar daxil edilirdi) yuyardı. Saçlarını qaydaya salardı. Loranın əlləri cəld və ehməlcə başa toxunardı. Bu təmasdan başın sifətində razılıq ifadəsi yaranardı.

– Bu gün hava çox xoşdur, – deyə Loran danışardı. – Səma gömgöydür. Hava təmiz, şaxtalıdır. Adam köksü dolusu nəfəs almaq istəyir. Bir baxın, günəş necə şəfəq saçır, lap yazda olduğu kimidir.

Belə anlarda professor Douelin dodaqları kədərlə büzülürdü. Qəmli nəzərləri pəncərəyə dikilər, sonra isə Loranın üzündə dayanardı.

Qızın özünə acığı tutar, yüngülcə qızardarı. Loran həssas qadın instinkti ilə, fiziki varlığın qüsurlarını bir daha xatırlatmaq üçün, başın imkanı xaricində olan hər hansı bir şey barədə danışmaqdan özünü saxlayardı.

Mari bu başa köməksiz, təbiətin özü tərəfindən incidilmiş bir uşağı olduğu kimi, bir analıq şəfqəti ilə yanaşardı.

– Hə, gəlin məşğul olaq! – deyə Loran səhvini düzəltmək üçün tələsik dillənərdi.

Səhərlər professor Kern gələne qədər baş mütaliə ilə məşğul olardı. Loran təbabətə aid çoxlu son jurnal və kitablar gətirib, başa göstərirdi. Baş onları gözəndən keçirər, lazımı məqalədə qaşlarını tərpərdi. Loran jurnalları pyupitr üzərinə qoyar, baş isə oxumaqla məşğul olardı. Loran başın gözələrini izləyərək, onun hansı sətri oxuduğunu müəyyən etməyə öyrəşdiyindən, səhifələri vaxtında çevirərdi.

Səhifələrin kənarında işarə qoymaq lazım gələndə baş işarə edər, Loran barmağını sətirin üstü ilə gözdürər və başın nəzərlə-

rini gözəndən qaçırmadan, karandaşla kənarda qeyd edərdi. Başın onu nə səbəbə səhifənin kənarında qeydlər aparmağa məcbur etdiyini anlamayan Loran, miskin mimika dili və izahat alacağına ümid etmədiyinə görə heç nə soruşmurd.

Lakin bir dəfə, professor Kern olmayanda, Loran onun kabinetindən keçərkən, Kernin yazı stolu üzərində, başın göstərişi ilə özünün qeydlər etdiyi jurnalları gördü. Həmin işarələnmiş yerlər professor Kernin xətti ilə bir vərəq kağız üzərinə köçürülmüşdü. Bu, Loranı düşünməyə məcbur etdi.

İndi Mari yenidən bu fikir üzərinə qayıdarkən, sual verməkdən özünü saxlaya bilmədi. Bəlkə, baş bir təhər cavab verə bildi.

– Biz elmi məqalələrin bəzi yerlərini nə məqsədlə işarələyirik?

Professor Douelin cöhrəsində narazılıq və səbirsizlik ifadəsi göründü. Baş ifadəli nəzərlə əvvəl Lorana, sonra isə öz boğazına gedən borunun kranına baxdı və qaşlarını iki dəfə qaldırdı. Bu, xahiş demək idi. Loran anladı ki, baş qadağan edilmiş kranın açılmasını istəyir. Artıq birinci dəfə deyildi ki, baş həmin xahişlə Lorana müraciət edirdi. Ancaq Loran başın arzusunu özü bildiyi kimi izah edirdi: "Görünür, baş öz fərəhsiz varlığına son qoymaq istəyir". Odur ki, Loran qadağan olunmuş kranı açmağa cürət etmirdi. O, başın ölümünə bais olmaq istəmir, məsuliyyətdən və yerini itirəcəyindən qorxurdu.

– Yox, yox, – deyə Loran başın xahişinə qorxa-qorxa cavab verdi.

– Kranı açsam, ölərsiniz. İstəmirəm, bacarmaram, sizi öldürməyə cürət etməm.

Səbirsizlikdən və çarəsizlikdən başın sifəti rəşə ilə əsdi.

O, göz qapaqlarını və bəbəklərini üç dəfə dalbadal qaldırdı...

"Yox, yox, yox. Mən ölməmə!" – Loran belə başa düşdü. O, tərəddüd içində idi.

Baş dodaqlarını səssizcə tərpətməyə başladı. Lorana elə göründü ki, onlar: "Açın, açın, yalvarıram!.." – demək istəyirlər.

Loranın marağı son həddə çatdı. O, burada nə işə bir sirt gizləndiyini duyurdu.

Başın gözələrində sonsuz kədr göründü. Gözlər yalvarır, rica, tələb edirdilər. Sanki insan zəkasının bütün gücü, iradəsinin bütün gərginliyi bu baxışda cəm olmuşdu.

Loran qət etdi.

O, kranı ehtiyatla açarkən ürəyi şiddətlə vurur, əlləri əsirdi.

Dərhal başın boğazından fişilti eşidildi. Loran zəif, boğuş, xarab olmuş qrammofon kimi xırıltılı, titrək və fişiltılı səs eşitdi.

– Tə-şək-kür... edi-rəm...

Qadağan edilmiş kran silindrdəki, sıxılmış havanı buraxırdı. Boğazdan keçən hava səs tellərini hərəkətə gətirir, başa danışmaq imkanı verirdi. Səs telləri və boğazın əzələləri artıq normal işləyə bilmirdi; hava, hətta baş susduqda belə, fişilti ilə boğazdan keçirdi. Boyun sinirləri kəsilmiş olduqlarından və səs tellərini hərəkətə gətirən əzələlər normal işləmədiklərindən alçaq tembrli boğuş səs alınırdı.

Lakin elə bu anda kabinetdə addım səsləri və açılan kilid şıqqıltısı eşidildi (laboratoriyanın qapısı həmişə kabinet tərəfdən açarla bağlı olurdu). Loran kranı bağlamağa güclə fürsət tapa bildi. Başın boğazından gələn fişilti kəsildi.

Professor Kern içəri daxil oldu.

BAŞ DANIŞIR

Loranın, qadağan olunmuş kranın sirrini açdığı vaxtdan bir həftəyə qədər keçmişdi. Həmin müddət ərzində Loranla baş arasında daha sıx münasibətləri yaranmışdı. Professor Kern universitetdə və ya klinikada olduğu saatlarda Loran kranı açaraq boğaza bir qədər hava buraxırdı ki, baş pıçiltı ilə aydın danışa bilsin. Loran özü də alçaqdan danışdı. Zəncinin eşidə biləcəyindən ehtiyat edirdilər.

Onların söhbətləri professor Douelin başına yaxşı təsir göstərirdi. Gözlər canlanmış, qaşlar arasındakı kədər qırışları itib getmişdi.

Baş həvəslə və uzun-uzadı danışır, sanki məcburi sükutun əvəzini çıxmaq istəyirdi.

Keçən gecə Loran professor Douelin başını yuxusunda görmüşdü, oyandıqda: “Professor Douelin başı yuxu görürmü?” – deyər düşünmüşdü.

– Yuxu?.. – deyər baş astaca pıçıldadı. – Bəli, görürəm. Həm də dərk edə bilmirəm ki, onlar mənə daha çox sevinc, yoxsa kədər gətirir. Özümü yuxuda sağlam və güclü görür, oyanarkən isə özümü ikiqat bədbəxt hiss edirəm. Fiziki və ruhi cəhətdən bədbəxt. Axı mən canlı adama xas olan hər şeydən məhrumam. Mən yalnız düşünmək imkanına malikəm. “Mən düşünürəm, deməli, yaşayıram” –

– baş, filosof Dekartın sözlərini acı təbəssümlə sitat gətirdi.

– Yaşayıram...

– Yuxuda nə görürsünüz ki?

– Özümü heç vaxt indi olduğum şəkildə görməmişəm. Həmişə vaxtilə olduğum kimi... dostlarım, qohumlarım yuxuma girir. Bu arada mərhum arvadımı gördüm, onunla məhəbbətimizin baharını yaşadım. Betti bir vaxt mülaləcə olunmaq üçün yanıma gəlmişdi. Avtomobildən düşəndə qıçını zədələmişdi. İlk tanışlığımız mənim qəbul kabinetimdə oldu. Nədənə onunla birdən-birə yaxınlaşdıq. Dördüncü vizitindən sonra mən ona nişanlımın yazı stolu üstündəki portretinə baxmasını təklif etdim. Razılıq versə, onunla evlənəcəyəm”, – dedim. O, stola yaxınlaşanda xırdaca bir güzgü gördü; ona baxanda qəhqəhə çəkib güldü və: “Elə bilirəm... imtina etməz”, – dedi. Bir həftədən sonra ailə qurduq. Həmin səhnəni lap bu yaxınlarda yuxuda gördüm... Betti burada, Parisdə vəfat etdi. Bilirsiniz, mən buraya Amerikadan Avropa müharibəsi zamanı cərrah kimi gəlmişdim. Mənə burada kafedra təklif etdilər, arvadımın əziz məzarını tez-tez ziyarət edə bilmək üçün qaldım. Arvadım füsunkar bir qadın idi...

Bu xatirələrdən başın eyni açıldısa da, o saatca tutuldu.

– Həmin günlər indi nə qədər uzaqdadır!

Baş xəyala daldı. Hava boğazında astaca fişıldayırdı.

– Keçən gecə oğlum yuxuma girmişdi. Çox istərdim ki, bir də onu görüm. Ancaq belə bir imtahana məruz qalmasına heç vəchlə razı deyiləm... Mən onun üçün artıq ölmüşəm.

– O, yaşlıdır mı? İndi haradadır?

– Hə, böyük kişidir. Sizinlə bir yaşda olar, ya da bir az böyük. Universiteti bitirib. Hal-hazırda görək ki, İngiltərədə, xalasınm yanında olmalıdır. Yox, yuxu görməmək daha yaxşı olardı. Lakin məni narahat edən təkcə yuxular deyil, – deyər baş bir qədər sükutdan sonra davam etdi. – Məni yalançı hisslər incidir. Təəccüblü olsa da, hərdən mənə elə gəlir ki, öz bədənimi hiss edirəm. Bəzən köksüm dolusu nəfəs almaq, qollarımı geniş açmaq, bir yerdə çox oturub qalmış adamlar kimi gərməmək istəyirəm. Bəzən sol ayağmda kəskin ağrı da duyuram. Gülməli deyilmi? Görək ki, bu, bir həkim kimi sizə aydın olsun. Ağrını o qədər dərinədən hiss edirəm ki, özümədən asılı olmadan baxışlarımı aşağı dikirəm, gördüyüm şey şüşə lövhənin arxasındakı boşluq, döşəmənin daş plitələri olur... Hərdən elə bilirəm ki, həmişəki tənəffüsümün başlamaq istəyir,

həmin anlarda təngnəfəslikdən yaxamı qurtarmış “dirilməmədən” demək olar ki, razı qalıram. Bütün bunlar, vaxtilə bədənimin həyatı ilə əlaqədar beyin hüceyrələrimin sırf reflektor fəaliyyətidir...

– Dəhşətdir!.. deyə Loran özünü saxlaya bilmədi.

– Bəli, dəhşətdir... Qərībā burasıdır ki, sağlığında mənə elə gəlirdi ki, təkcə zəhnim işlədiyi ilə yaşayıram. Bütünlüklə elmi fəaliyyətə qapıldığımdan, bədənim yadıma düşmürdü. Nədən məhrum olduğumu yalnız bədənimi itirdikdən sonra hiss etməyə başladım. İndi, bütün ömrüm boyu heç vaxt olmadığı qədər çiçəklərin, meşə talasındakı küləşin qoxusunun, uzun-uzadı piyada gəzintilərin, sahilə dəyən ləpələrin xışiltısı üçün xiffət edirəm. Mən təmas, duyğu və başqa hisslərimi itirməsəm də, rəngarəng duyğular dünyasından kənarda qalmışam. Tarlada, zəmidə küləşin qoxusu o vaxt xoşdur ki, meşənin iyi ilə, meşə quşlarının nəğmələri ilə, dan yerinin qızırtısı ilə birlikdə olsun. Süni qondarma qoxular mənim üçün haqiqilərinə əvəz edə bilməz. Çiçəyin yerinə bir şüşə “qızılgül” ətrimi? Bu məni, qovurmanın təkcə qoxusunu duyan ac adamı qane etdiyi qədər qane edərdi. Bədənimi itirməklə – əvvəllər duymadığım toxunmaq və ələ götürmək mümkün olan əsrarəngiz şeylər aləmini, eyni zamanda bədənimi – özümü hiss etmək iqtidarını itirdim. Ah, xəyali mövcudluğumu böyük məmnuniyyətlə adi bir çaydaşımın ağır ürəyini əlimdə hiss etmək sevincinə dəyişərdim! Bilsəniz səhərlər məni yuyunduranda süngərin üzümə təmasından necə həzz alıram. Axı real şeylər aləmini hiss etmək üçün təmas mənim yeganə imkanımıdır... Dilimin ucu ilə qurumuş dodaqlarımın kənarlarına toxunmaqdan başqa, əlimdən heç nə gəlmir.

Həmin gecə Loran evə çox pərişan və həyəcanlı qayıtdı. Qoca anası adətli üzrə onun üçün çay və soyuq qəlyanaltı hazırladı, lakin bu dəfə Mari buterbrodlara toxunmadan, limonlu çayı tələsik içdi və otağına keçmək üçün ayağa qalxdı. Ana diqqətli nəzərlərini onun üzünə dikdi.

– Niyə kefin yoxdur, Mari? – deyə qarı xəbər aldı. – Olmaya, işdə bir şey baş verib?

– Heç nə olmayıb, ana, elə-belə, yorulmuşam, həm də başım ağrıyır... Erkən yataram, hər şey keçib gedər.

Ana onu saxlamadı, köksünü ötürdü və tək qalib fikrə getdi.

İşə girəndən bəri Mari çox dəyişilmişdi. Qaradınmız, səbəbi olmuşdu. Ana-bala həmişə səmimi yaşamışdılar. Aralarında gizli

heç nə olmamışdı. Budur, birdən birə ortaya sirr çıxmışdı. Qarı qızının nəyi isə ondan gizlətdiyini hiss edirdi. İş yeri bəzində anasının suallarına qız çox qısa və qeyri-müəyyən cavablar verirdi.

– Professor Kernin mənzilində, təbətət nöqtəyi-nəzərinə xüsusi maraqlı olan xəstələr mülaləcə olunan xəstəxanası vardır. Mən də həmin xəstələrə xidmət edirəm.

– Nə xəstələrdir ki, bunlar?

– Hər cür. Çox ağrıları da var... – deyə Mari qaş-qabağını tükər, səhətin mövzusu dəyişdirədi.

Bələ cavablar zavalı qarını təmin etmədiyindən, kənardan bir şey öyrənməyə cəhd göstərmiş, ancaq qızının dediklərindən savayı, heç bir əlavə məlumat əldə edə bilməmişdi.

“Bəlkə, qızım ümitsiz, qarşılıqsız məhəbbətlə Kernə vurulmuşdur?” – deyə qarı düşüncəyə. Lakin dərhal da özünü qınayırdı: qızı hisslərini ondan gizlətməzdi. Bir də, məgər Mari gözəl deyildimi? Kern isə subaydır. Bu halda Mari onu sevmiş olsaydı, o da əlbəttə, laqeyd qalmazdı. Bütün dünyada Marinin tayı-bərabəri yoxdur. Yox, burda nə isə başqa bir iş olmalıdır... Qarı qu tükündən hazırlanmış yatağında qurdalanır, uzun müddət yata bilmirdi.

Mari də oyaq idi. Anasının zənnini yanıltmaq üçün işığı keçirib, çarpayısında oturmışdu. O, başın dediklərini xatırlayır, özünü onun yerində təsəvvür etməyə çalışırdı. Dilini dodaqlarına, dişlərinə və damağına toxundururdu.

“Baş bundan başqa heç nə edə bilmir. Dodaqları da, dilin ucunu da dişləmək olar. Qaşları da tərpətmək olar. Bəbəkləri oynatmaq, gözləri yumub-açmaq mümkündür. Ağız və gözlər. Başqa heç bir hərəkət. Yox, alını qırıqdırmaq da olar. Vəssalam...”

Mari gözlərini yumub-açır, ağız-burnunu öyişdirirdi. Həmin anda anası onu görşöydü!.. Qarı uşağının başına hava gəldiyini zənn edərdi.

Sonra birdən Mari ciyinlərini, dizlərini qucaqladı, əlini sinəsinə çəkdi, barmaqlarını saçlarına keçirib piçıldadı:

– İlahi! Mən nə qədər xoşbəxtəm! Mənim imkanlarım nə hədudsuzdur! Mən nə dövlətlüyəm! Mən bunu bilmir, hiss etmirdim!

Cavan vücudun yorğunluğu özünü hiss etdirirdi. Marinin gözləri qeyri-ixtiyari olaraq qapandı. Bu zaman o, Douelin başını gördü. Baş kədər və diqqətlə ona baxırdı. Baş öz stolundan qopub, havaya uçdu. Mari başın qabağına qaçdı. Haradansa özünü yitirən Kern,

qırğı kimi başın üzərinə atıldı. Dolanbac dəhlizlər... Kip örtülmüş qapılar... Mari onları açmağa tələsir, lakin qapılar açılmırdı. Kern başı təqib etməkdə idi. Baş, artıq qızın qulağının dibində viyıldayır, fışıldayırdı... Mari nəfəsinin kəsildiyini hiss edirdi. Ürəyi az qala ağzından çıxırdı, ürəyinin sürətlənmiş çırpıntıları bədənində əks-səda verirdi. Tükləri biz-biz dururdu. O elə hey yeni-yeni qapılar açırdı... Ah, nə dəhşətlidir!..

– Mari! Mari! Sənə nə olub? Oyan, ayıl, Mari! İnləyirsən...

Bu artıq yuxu deyildi. Anası başının üstündə dayanıb saçlarını təlaşla sığallayırdı.

– Heç nə, ana. Elə belə pis yuxu görürdüm.

– Mənim balam, axır vaxtlar çox tez-tez pis yuxular görməyə başlamısan...

Qarı köksünü ötürüb çıxır, ürəyi hələ də ağzından çıxan Mari isə hələ xeyli müddət gözləri açıq halda uzanıb qalır.

– Deyəsən əsəblərim sıradan çıxmağa başlayır, – deyər qız pıçıldayır və bu dəfə dərin yuxuya gedir.

ÖLÜM, YOXS A QƏTL?

Bir dəfə Loran yatmadan əvvəl tibb jurnallarını gözdən keçirərək, professor Kernin yeni elmi tədqiqatlar barədə məqaləsini oxudu. Məqalədə Kern, həmin səhədə işləyən digər alimlərin işlərinə əsaslanırdı. Bütün bu çıxarışlar elmi kitab və jurnallardan götürülmüşdü. Onlar, səhər məşğələləri zamanı başın göstərişi ilə Loranın nişanladığı yerlərin eyni idi.

Ertəsi gün Loran başla söhbət etməyə imkan tapan kimi soruşdu:

– Mən gedəndən sonra professor Kern laboratoriyada nə işlə məşğul olur?

Xeyli tərəddüddən sonra baş cavab verdi:

– Biz onunla elmi işlərimizi davam etdiririk.

– Belə çıxır ki, etdiyiniz bütün bu qeydlər həmin məqsədə xidmət edir. Bəs sizin işinizi onun təkcə öz adından dərc etdirdiyi sizə məlumdurmu?

– Ağılıma gəlirdi.

– Bu ki dözülməz haldır! Buna necə yol verirsiniz?

– Əlimdən nə gələr ki?

– Siz bacarmasınız mən edərdim! – deyər Loran qeyzlə dilləndi.

– Sakit olun... Əbədir... Bu vəziyyətdə müəlliflik hüququ tələbləri irəli sürmək gülünc olardı. Pulmu? Nəyimə gərəkdir? Şöhrət? Şöhrət mənə nə verə bilər?... Həm də məsələnin üstü açılarsa, iş axıra çatdırılmayacaq. Amma axıra çatdırılmasında mənim özümün də marağım vardır. Düzünü desəm, zəhmətimin nəticəsini görmək istəyirəm.

Loran fikrə getdi.

– Doğrudan da, Kern kimi bir adam hər şeyə qadirdir, – deyər Loran astadan dilləndi. – Professor Kern hələ mən işə girəndə sizin qarşısı olmayan xəstəlikdən vəfat etdiyinizi və bədənizi elmi iş üçün istifadə olunmasını vəsiyyəti etdiyinizi demişdi. Bu doğrudurmu?

– Bu barədə bir söz deməyə çətinlik çəkirəm. Özümə əmin deyiləm. Bu, ümumiyyətlə, doğrudur, ancaq ola da bilsin ki, tamamilə yox. Biz onunla təzə insan cəsədlərindən götürülmüş orqanları diriltmək üzərində işləyirdik. Kern mənim assistentim idi. O zaman işlərimin son məqsədi, gövdədən kəsilmiş insan başını diriltmək idi. Bütün hazırlıq işlərini özüm başa çatdırmışdım. Biz heyvanların başlarına həyat verməyə nail olmuşduqsa da, məhz insanın başını dirildib, nümayiş etdirməyincə təcrübələri gizlin saxlamağı qərara almışdıq. Müvəffəqiyyətinə şübhə etmədiyim bu son təcrübədən əvvəl, apardığım elmi işin əlyazmasını Kernə verdim ki, çapa hazırlasın. Eyni zamanda həllinə yaxın olduğumuz başqa bir elmi problem üzərində də baş sürürdük. Bu vaxt bir alim olmaq etibarilə qalib gəlmək istədiyim xəstəliklərdən biri olan təng-nəfəslik xəstəliyim şiddətləndi. Xəstəliklə mənim aramda çoxdan mübarizə gedirdi. Məsələ vaxtda idi: bizlərdən kim birinci olaraq qalib gələcəkdi? Onun da mənə üstün gələ biləcəyi mümkün idi. Mən bədənimi anatomik işlər üçün vəsiyyəti etsəm də, məhz öz başımın dirildiləcəyini qətiyyətlə ağılıma gətirmirdim. Hə... sonuncu dəfə tutmam tutanda Kern başımın üstünü kəsdirib mənə tibbi yardım göstərirdi. O, mənə adrenalini inyeksiya vurdu. Bəlkə, doza yüksək olub, bəlkə də, astma işini görmüşdü.

– Bəs sonra?

– Asfiksiya¹, qısa canvermə və mənim üçün huşumu itirməkdən başqa heç bir şey olmayan ölüm... Sonra isə çox qəribə keçid halları başladı. Şüurum özümə çox ləng qayıtmağa başladı. Mənə elə

¹ Asfiksiya – boğulma

gəlirdi ki, şüurum, boyun nahiyyəsində hiss etdiyim kəskin ağrı his-sindən oyanmışdı. Ağrı tədricən azalırdı. Onda bunun nə demək olduğunu hələ başa düşmədim. Kernlə itlərin bədənlərindən kəsilməmiş başlarını diriltmək təcrübələri apardığımız zaman heyvanların, oyandıqdan sonra fəvqəladə kəskin ağrılara məruz qaldıqları diqqətimizi cəlb etmişdi. Qabdaqı baş ilə qüvvətlə çırpınırdı ki, bəzən qida məhlulu axıdılmaq üçün qan damarlarına keçirilmiş borular çıxıb düşürdü. Onda mən kəsilmiş yeri keyitməyi təklif etdim. Bak-teriyaların təsirinə məruz qalmaması və quruması üçün itin boynu "Rengen-Lokk-Douel" adlı xüsusi məhlula daxil edilirdi. Bu məhlulun tərkibində qidalandırıcı, antiseptik və keyidici maddələr var idi. Mənim öz boynumun kəsiyi də həmin məhlula salınmışdı. Belə bir qoruyucu tədbir olmasaydı, mən ilk təcrübələrimizdəki itlərin başları kimi, oyandıqda dərhal həlak olardım. Amma dedi-yim kimi, o zaman mən bütün bunlar haqqında düşünmürdüm. Hər şey dumanlı, hələ alkoqolun təsiri getməmiş bərk sərxoş vəziy-yətdən qəflətən özünə gələn adamda olduğu kimi idi. Bununla belə beynimdə artıq xoş bir fikir dolaşırdı: "Dumanlı olsa da, şüurum özümə qayıtmışdısı, deməli, ölməmişdim". Gözlərimi açmadan, sonuncu tutmanın qəribəliyi barədə düşündürdüm. Adətən təngnə-fəslik məndə hırdən kəsilirdi. Düzdür, təngnəfəsliyin zəiflədiyi vaxtlar da olurdu, ancaq hər halda tutmadan sonra hələ heç vaxt hu-şumu itirməmişdim. Bu, nə isə təzə bir şey idi. Boynumda hiss etdiyim ağrı da həmçinin yenilik idi. Təəccüblü burası idi ki, nə nəfəs aldığımı hiss edir, nə də boğulma duyurdum. Nəfəs almaq istədim, ancaq ala bilmədim. Bundan savayı, mən köksümü də hiss etmirdim. Sinə əzələlərimi gərginləşdirməyimə baxmayaraq, döş qəfəsini genişləndirə bilmirdim. "Əcəb işdir, – deyə düşündürdüm, – ya yuxu görürəm, ya da mənə qara basır..." Böyük çətinliklə gözlərimi açdı. Qaranlıq idi. Qulaqlarımda anlaşılmaz gürultu vardı. Yenidən gözlərimi yumdum... Bildiyiniz kimi, insan ölərkən bütün hissiyyat orqanlarının fəaliyyəti eyni vaxtda dayanır. Əvvəlcə adam daddıbilmə duyğusunu itirir, sonra görmə qabili-yətindən məhrum olur, daha sonra eşitməkdən qalır. Görünür, diril-mə zamanı həmin ardıcılıq əksinə olur. Xeyli müddətdən sonra göz qapaqlarımı yenidən qaldırdım, tutqun işıq görünürdü. Sanki suyun çox dərin qatlarına enmişdim. Sonra yaşıltəhər duman tədri-cən çökildikdə qarşımda Kernin çətinliklə seçilən sifətini gördüm,

eyni zamanda xeyli aydın səsinə eşitdim: "Özünü də gəldinizmi? Sizi yenidən sağ görməyimə çox-çox şadam". İradəmin qüvvəsini toplayıb şüurumu sürətlə aydınlaşmağa məcbur etdim. Aşağıya baxdıqda düz çənəmin altında stol gördüm, – o vaxt bu stol hələ yox idi, əvəzinə Kern tərəfindən, tələsik olaraq təcrübə üçün uyğunlaşdırılmış, mətbəx stoluna bənzər bir şey var idi. Kernə baxmaq istədim, lakin başımı döndərə bilmədim. Həmin stolla yanaşı ondan daha hündür bir stol – prozektor stolu durmuşdu. Onun üstündə, kiminsə, başsız bədəni düşüb qalmışdı. Mən ona nəzər saldım, meyitin başı olmadığına və döş qəfəsi yarıldığını baxmayaraq, mənə olduqca tanış gəldi. Oradaca, yaxınlıqdakı şüşə qutuda kiminsə ürəyi döyünürdü... Mən heyərlə Kernə baxdım. Bədənimə nə üçün görə bilmədiyimi və başımın niyə stol üzərində ucaldığını hələ heç cür anlamırdım. Əlimi uzatmaq istədim, ancaq o, yox idi. "Bu, nə işdir?" – deyə Kerndən soruşmaq istədim, yalnız dodaqlarım sə-sizcə tərpəndi. O isə mənə baxır və gülümsəyirdi. "Taniya bilmir-siniz? – deyə başı ilə prozektor stoluna işarə etdi. – Bu sizin bədəninizdir. İndi canınız birdəfəlik təngnəfəslikdən xilas oldu". O, hələ zarafat da edirdi!.. Mən hər şeyi başa düşdüm. Boynuma alıram ki, ilk anda bağırmaq, stoldan qopub özümü və Kerni öldür-mək istədim... Yox, tamamilə belə deyil. Başa düşürdüm ki, qəzəb-lənməli, qışqırmalı, özümdən çıxmalı idim, lakin mənə hakim kəsilmiş soyuqqanlılıq özümə də heyrotə gətirmişdi. Ola bilsin ki, hiddətlənmişdim. Ancaq özümə və vəziyyətə kənardan baxanda psi-xikamda dəyişikliklər baş verdi. Yalnız qaşqabağımı töküb susdum. Həqiqi ürəyi şüşə qabda çırpınan, yeni ürəyi isə motor olan mən, indi də əvvəllərdə olduğu kimi hoy-cəclənlə bilirdimmi?

Loran dənəşməyə başa baxırdı.

– Bütün bunlardan sonra... bunlardan sonra siz yəni onunla işlə-məkdə davam edirsiniz? O olmasaydı, siz təngnəfəsliyə qalib gələr və indi sağlam adam olardınız. Oğru və qatıl olduğu halda, şöhrət zirvəsinə qalxmaqda ona kömək edərsiniz? Siz ona işləyirsiniz. O, tufeyli kimi, sizin beyninizin fəaliyyəti ilə qidalanır, başınızı yara-dıcı fikir akkumulyatoruna çevirib, şöhrət və pul qazanır. Bəs siz!.. O, sizə nə verir? Bu, nə həyatdır? Hər şeydən məhrumsunuz. Bəd-bəxtlikdən arzular ölməyən bir kötüksünüz. Kern sizdən bütün dünyanı oğurlamışdır. Məni bağışlayın, amma sizi başa düşmərim. Doğrudanmı, siz ona itaətli, etiraz etmədən işləyirsiniz?

Baş qəmli təbəssümlə gülümsündü:

– Başın üşyanı? Bu – effektiv olardı. Əlimdən nə gələrdi? Axı mən son imkandan – intihar etməkdən belə məhrumam.

– Axı siz ona işləməkdən boyun qaçıra bilərdiniz!

– Açığını bilmək istəyirsinizsə, bunu da sınaqdan çıxarmışam. Ancaq mənim üşyanım, Kernin mənim zəka aparatımdan istifadə etməsindən irəli gəlməmişdi. Bir də axı bu müəlliflik iddiasının nə əhəmiyyəti vardır? Başlıca şey ideyanın meydana gəlməsi və öz işini görməsidir. Narazılığımı isə yalnız öz yeni varlığıma öyrənməyin mənim üçün ağır olduğuna görə bildirdim. Belə yaşamaqdansa, ölümü üstün tuturdum. O zaman başıma gəlmiş bir əhvalatı sizə danışacağam. Bir dəfə laboratoriyada tək qalmışdım. Birdən iri, qara bir böcek pəncərədən içəri uçdu. Böyük şəhərin mərkəzinə haradan uçub gəlmişdi? Bunu bilmirəm. Bəlkə də, şəhərə gələn avtomatın gətirmişdi. Böcek dövrəmdə dolandıqdan sonra mənim stolumun şüşə lövhəsinə qondu. Gözlərimi qıyaraq kənara tullamağa iqtidarım çatmayan bu murdar həşəratı izlədim. Böcəyin pəncələri şüşə səth üzərində sürüşsə də, vızıldaya-vızıldaya başıma yaxınlaşmaqda idi. Bilmirəm, mənə başa düşəcəksinizmi... bu cür həşəratə həmişə nə isə xüsusi bir ikrar hissilə yanaşmışam. Həç vaxt özümü, hətta barmağımla belə, bu cür şeylərə toxunmağa məcbur edə bilməzdim. Budur, hətta əhəmiyyətsiz bir düşmənin qarşısında belə aciz qalmışdım. Onun üçün isə mənim başım uçmaq üçün gözəl bir trampolin idi. O, vızıldaya-vızıldaya yaxınlaşmaqda davam edirdi. Xeyli səydən sonra saqqalının tüklərinə ilişməyə müvəffəq oldu. Tüklər arasında uzun müddət çapalasa da, hey yuxarı qalxırdı. Beləliklə, kip sıxılmış dodaqlara qədər dırmaşdı, burnun sol tərəfindən keçdi, qapağı örtülmüş gözün üstündən süründü və nəhayət, alına çatdı, oradan şüşənin üstünə yox, döşəməyə düşdü. Mənasız hadisə olsa da, mənə sarsıdıcı təsir etdi. Professor Kern gələndə elmi işi davam etdirməkdən qətiyyətlə boyun qaçırdım. Başımı camaat qarşısında nümayiş etdirməyə cürəti çatmayacağımı bildirdim. Özünü ifşa edən başı isə faydasız yerə saxlamayacaqdı. Mənə öldürməli idi. Hər halda belə ehtimal edirdim. Aramızda mübarizə başlandı. Ən qəddar tədbirlərə əl atdı. Bir dəfə gecədən xeyli keçmiş özü ilə elektrik cihazı gətirdi, elektrodları gigqahlarımıza bərkitti, cərəyan buraxmazdan əvvəl nitqlə mənə müraciət etdi. Əllərini sinəsində çarpazlaşdırmış halda dayanaraq,

əsil inkvizitor kimi son dərəcə mülayim, yumşaq tonla danışdırdı. "...Əziz həmkar, biz bu qalın divarlar arasında təkliddəyik. Qorəz, əgər nazik də olsaydılar, qışqıra bilmədiyinizdən mətləbə dəxli olmazdı. Siz tamamilə mənim ixtiyarımdasınız. Sizə ən dəhşətli işgəncələr verər və cəzasız qala bilərəm. Axı işgəncə nəyə lazımdır? Hər ikimiz alim olduğumuzdan, bir-birimizi anlaya bilərik. Həyatımızın ağır olduğunu biliəm, ancaq bu, mənim günahım deyil. Mənə lazım olduğunuz üçün sizi bu ağır həyatın iztirablarından xilas edə bilmərəm, özünüz isə heç vaxtla mənədən yaxa qurtarıb axirət dünyasına qaça bilməzsiz. Odur ki, bu işi səhlə qurtarmaq daha yaxşı olmazmı? Siz elmi məşğələlərimizi davam etdirəcəksiniz..." İnkər əlaməti olaraq qaşlarını tərpətdim, dodaqlarım isə səssizcə "yox!" pıçıldadı. "Məni məyus edirsiniz, həmkar. Bəlkə, papiros çəkəsiniz? Biliəm ki, nikotini qana daxil edəcək ciyərləriniz olmadığından papirosdan tam zövq almayacaqsınız. Hər halda tanış duyğular..." Bu halda qutdan iki papiros çıxardı, birini özü yandırdı, ikincisini isə mənim ağzıma dürtüdü. Həmin papirosu necə ləzzətlə tüpürdüm! O, tövrünü pozmadan eyni nəzakətli səslə: "Hə, həmkar, görürəm mənə təsirli tədbir görməyə məcbur edirsiniz..." – dedi. Bu sözlərlə o, elektrik cərəyanı buraxdı. Elə bil közərmis şişlə beynimi deşdilər... "İndi necəsiniz?" – deyə həkim xəstədən soruşduğu kimi qayğı ilə xəbər aldı. – "Başınız ağrıyır? Bəlkə, onu müalicə etdirmək istəyirsiniz? Bundan ötrü təkcə..." "Yox!" deyə dodaqlarım tərpəndi. "Heyif, çox təəssüf. Cərəyanı bir qədər gücləndirmək lazım gələcək. Siz məni olduqca məyus edirsiniz". O, elə şiddətli cərəyan buraxdı ki, elə bildim başım alovlanır. Ağrı dözülməz idi. Dişlərim şaqqıldayırdı. Şüurum tutğunlaşdı. Onu itirməyi necə də arzulayırdım! Lakin əfsuslar olsun ki, itirmədim. Yalnız gözlərimi yumub dodaqlarımı sıxmışdım. Kern papiros çəkir və tüstünü üzümə üfürürək, başımı vəm odda qızdırmaqda davam edirdi. O, artıq mənə dilə tutmağa çalışmırdı. Bu vaxt gözlərimi açdım və göstərdiyim inaddan onun quduzlaşdığını gördüm. "Lənət şeytana! Beyniniz mənə lazım olmasaydı, bu saat onu qızardıb pinçerimlə yedizdirərdim. Tərsin biri!" Nezakətsiz-filansız elektrodları başımdan qoparıb uzaqlaşdı. Amma sevinmək hələ tez idi. O, tezliklə geri qayıtdı və başımı qidalandıran məhlula, özəbli ağrılar verən qüvvətli maddələr daxil etdi. Qeyri-ixtiyari olaraq sifətimi turşudanda soruşdu. "Hə, həm-

kar, qərara gəlirsiniz? Hələ yox?" Mən tərəddüd etmədim. Lənətlər yağdıra-yağdıra çıxıb getdi. Qələbəmə sevinirdim. Bir neçə gün Kern laboratoriyada görünmədi, mən isə hər gün ölüb xilas olacağımı gözləməkdə idim. Beşinci gün o, heç bir şey olmamış kimi, fitlə şon mahmı çala-çala gəldi. Mənə baxmadan işi davam etdirməyə başladı. İki və ya üç gün ona göz qoydum. Lakin iş məni maraqlandırmaya bilməzdi. Onun təcrübələr apararkən, işimizin nəticələrini tamamilə korlaya biləcək səhvlərə yol verdiyini gördükdə dözə bilmədim. Ona işarə etdim. Kern razılıq ifadə edən təbəssümlə: "Çoxdan belə olmalı idi!" – dedi və boğazına hava buraxdı. Səhvlərini ona izah etdim və o vaxtdan işə rəhbərlik etməkdə davam edirəm... O, mənə kələk gəldi.

BÖYÜK ŞƏHƏRİN QURBANLARI

Başın sırrını öyrənəndən sonra Loran Kernə nifrət etməyə başlamışdı. Həmin hiss gündən-günə güclənməkdə idi. O, bu hisslə yatıb-dururdu. Yuxuda Kerni heybətlə əcaib şəkildə görürdü. Loran nifrətdən özünə yer tapa bilmirdi. Son günlər Kernlə qarşılaşanda "Qatil!" deyə bağırmaqdan özünü güclə saxlayırdı.

Loran onunla rəsmi və soyuq davranırdı.

Başla təklidə qalanda Mari:

– Kern döşətlə qatildir! – deyirdi. – Bu barədə məlumat verə-cəyəm... Tərətdiylə cinayəti aləmə yaymayınca, oğurladıqlı şöhrəti geri qaytarmayınca sakitləşməyəcəyəm. Mən ona göstərəm!

– Sakit olun... özünüzlə ələ alın, – deyərək Douel onu dilə tuturdu.

– Artıq sizə demişəm ki, məndə qisas hissi yoxdur. Ancaq bir halda ki, vicdanın səsi sizi intiqam almağa çağırır, sizi dilə tutmaya-çağam... amma tələsməyin. Rica edirəm, təcrübələrimiz qurtarana qədər gözləyin. Bu saat Kepnin mənə ehtiyacı olduğu kimi, mənim də ona ehtiyacım var. Nə o, mənsiz işi başa çatdırıb bilər, nə də mən onsuz. Axı mənə qalan da elə budur. Mən daha heç nə yarama bilmərəm, başlanmış elmi işi isə axıra çatdırmaq lazımdır.

Kabinetdən addım səsləri gəldi.

Loran tez krani bağladı, olinə keçən ilk kitabı götürüb əyləşdisə də, qəzəbdən hələ özünə gəlməmişdi. Douelin başı isə mürgü-ləyirmiş kimi, göz qapaqlarını endirdi.

Professor Kern içəri girdi.

O, şübhəli nəzərlərlə Loranı süzdü.

– Nə olmuşdur? Olmaya, nə isə sizi narahat edir? İşlər öz qaydasındadırmı?

– Yox... heç... Hər şey öz yerindədir... ailədə söz söhbət...

– Hələ bir nəbzinizi yoxlayım.

Loran könülsüz halda əlini uzatdı.

– Şiddətlə vurur... Əsəbləriniz gərgindir... Əlbəttə, əsəbi adam üçün bu, ağır işdir. Bununla belə, sizdən razıyam. Maaşınızı ikiqat artıraram.

– Təşəkkür edirəm, mənə lazım deyil.

– "Mənə lazım deyil". Pul kimə lazım deyil? Axı ailəniz var.

Loran cavab vermədi.

– Hə, məsələ belədir. Hazırlıq görmək lazımdır. Professor Douelin başını laboratoriyanın arxasındakı otağa keçiririk... Müvəqqəti olaraq, həmkar. Yatmamısınız ki? – deyərək o, başa müraciət etdi. – Sabah bura iki təzə meyit gətirəcəklər, onlardan bir cüt qəşəng, danışan baş düzəldib elmi cəmiyyətdə nümayiş etdiririk. Koşfimizi ortaya çıxarmaq vaxtı gəlib çatmışdır.

Kern təzədən sinayıcı nəzərlərlə Loranı baxdı.

Nifrətini vaxtından əvvəl büruzə verməmək üçün, Loran özünü laqeyd görkəm almağa məcbur etdi və ağılna gələn ilk sualı verdi:

– Kimlərin meyitləri gətiriləsidir?

– Bilmirəm, qabaqcandan bunu heç kəs bilmir. Ona görə ki, onlar hələ meyit deyil, dimdiri, səndən, məndən sağlam adamlardır. Mən bunu xatircəmliklə deyərək bilərəm. Çünki mənə tamamilə sağlam adamların başları lazımdır. Ancaq sabah həmin adamları ölüm gözləyir. Bir saat keçməmiş isə, bu cəsədlər artıq burada – prozektora stolu üstündə olacaqlar. Bu, mənim boynuma.

Kerndən hər şey gözləyən Loran, ona elə qorxmış nəzərlərlə baxdı ki, professor bir anlığa çaşdı, sonra isə qəhqəhə çəkdi.

– Burada çətin nə var ki? Mən meyitxanaya bir cüt təp-təzə meyit sifariş vermişəm. Məsələ burasındadır ki, bu şəhər hər gün insan qurbanı tələb edən müasir dava Allahıdır. Mən hələ zavod, fabrik və tikintilərdəki bədbəxt hadisələri demirəm. Hər gün dəyişilməz təbiət qanunlarına əsasən şəhərdə küçə hərəkətindən bir neçə adam tələf olur. Budur, ölümlə məhkum olunmuş bu gülərlüzlü, sağlam adamlar sabah başlarına nə gələcəyini ağıllarına gətirmədən bu axşam arxayınca yerlərinə girəcəklər. Sabah tezdən oyana-

caq, şən zümzümə ilə geyinəcək, elə düşünəcəklər ki, işə gedirlər, əslində isə öz labüd ölümləri ilə qarşılaşmağa yollanacaqlar. Həmin vaxtda, şəhərin o biri başında, eynilə qayğısızcasına mızıldayamızıldaya onların qeyri-ixtiyarı cəlladları – şofer və ya vaqonsürən geyinməyə başlayacaqlar. Sonra qurban öz mənzilindən, cəllad isə qərargahından və ya tramvay parkından çıxacaq. Bir-birindən xəbərsiz, küçələri keçərək, yollarının kəsişəcəyi fəlakət nöqtəsinə çatana qədər, inadla yaxınlaşacaqlar. Sonra hansınınsa diqqəti bir anlığa yayınacaq və buyurun! Statistik hesablamalarda küçə hərəkəti qurbanlarının miqdarı daha bir nəfər artacaq. Min cür təsadüf onları fəlakətli kəsişmə yerinə yetişdirməlidir. Bu müxtəlif sürətlərlə eyni müstəvi səth üzərində hərəkət edən saat əqrəblərinin görüşməsi kimi labüd, saat mexanizmi kimi dəqiq fəlakətdir.

Professor Kern hələ heç vaxt Loranla belə söhbətçil olmamışdı. Bu gözənlənməz açıq danışmaq nə iləsə əlaqədar olmalı idi. “Maaşınızı iqiqat artırınram”.

“Məni öz tərəfinə çəkmək, satın almaq istəyir, – deyər Loran fikirləşdi. – Görünür, bezi şeyləri bildiyimdən, ya da dərk etdiyimdən şübhələnir. Məni satın ala bilməyəcək”.

LABORATORİYANIN YENİ SAKİNLƏRİ

Şəhər professor Kernin laboratoriyasındakı prozektor stolu üzərinə, həqiqətən, iki təzə meyit qoyulmuşdu.

Kütləvi şəkildə nümayiş etdirilmək üçün nəzərdə tutulmuş bu iki yeni başdan, professor Douelin varlığını gizli saxlamaq lazım idi. Odur ki, professor Kern professor Douelin başını, özünə xas olan uzaqqörənliklə yan otağa keçirmişdi.

Kişi meyiti, küçə qəzasından həlak olmuş otuz yaşlı bir fəhləyə məxsus idi. Onun qüvvətli gövdəsi əzilmişdi. Yarıcaq, şüşələmiş gözələrində qorxu donub qalmışdı.

Professor Kern, Loran və Con ağ xalatlarda meyitlər üzərində işləyirdilər.

– Daha bir neçə meyit də vardı, – deyər professor Kern arabir dilləndi. – Bir fəhlə ağacdən yıxılmışdı. Beyni zədələnmiş ola bilərdi. Zəhər içib intihar cəmləşləri də götürməli olmadım. Bu oğlan daha münasib çıxdı. Bu biri də... gecə gözəli.

Kern başı ilə yaraşıqlı, lakin solğun sifətli qadın meyitinə işarə etdi. Üzündə əniklik-kirşən, qrim karandaşının izləri hələ qalmışdı. Çöhrəsi sakit idi. Çatılmış qaşları və yarıcaq ağzı, nə isə bir uşaq heyreti andırırdı.

– Bar müğənnisidir. Sərxoş apaların¹ mübahisəsi zamanı bircə güllə ilə öldürüldü. Düz üreyindən dəymişdir, görürsünüzmü? İstəsən, heç belə vura bilməzsən.

Professor Kern cəld və qətiyyətlə işləyirdi. Tezliklə başlar gövdələrdən ayrıldı, bədənlər aparıldı.

Daha bir neçə dəqiqə də ötdükdən sonra, başlar hündür stol-larda yerləşdirildi. Xirtdəyə, vena və yuxu arteriyalarına borucuqlar keçirildi.

Professor Kern sevincək bir hal keçirirdi. Onun təntənəsi yaxınlaşdı. Müvəffəqiyyət qazanacağına əsla şübhə etmirdi.

Başların nümayişinə və professor Kernin elmi cəmiyyətdə edəcəyi məruzəyə görkəmli alimlər dəvət edilmişdilər. Professorun bacarığı sayəsində mətbuat irləcədən, professor Kernin dühasını tərifləyən məqalələr verirdi. Jurnallar onun portretini dərc edirdilər. Kernin çıxışına və ölü insan başlarının dirilməsinə aid hey-rətli təcrübələrinə milli elmin təntənəsi kimi qiymət verirdilər.

Şən halda fit çalan professor Kern əllərini yudu və siqar yandırır, razılıqla qarşısındakı başları seyr etdi.

– Hə, məcməyə təkcə İohanın deyil, Solomeyanın özünün də başı düşmüşdür. Görüş pis olmayacaq. Təkcə kranları açmaq qalır ki... başlar dirilsin. Hə, buyurun madmazel! Dirildin. Hər üç kranı açın. Bu böyük silindrdəki zəhər deyil, sıxılmış havadar...

Loran üçün bu çoxdan bəri idi ki, yenilik deyildi. Lakin qız, demək olar ki, qeyri-ixtiyarı bicliklə özünü o yerə qoymadı.

Kern birdən-birə qaşqabağını töküb, ciddi görkəm aldı, Loranla lap yaxın gələrək, sözləri uzada-uzada:

– Ancaq professor Douelin kranını açmağa icazə vermirəm, – dedi. – Onun... səs telləri zədələnmişdir və...

Loranın şübhəli nəzərlərini duyub, əsəbi halda əlavə etdi:

– Qadağan edirəm... vössalam! Başınıza böyük bolalar açmaq istəmirsinizsə, sözə qulaq asın.

O, yenidən şənləşdi və “Təlxöklər” operasından bir havanı uzada-uzada zümzümə elədi.

¹ A paş – açıq yaxalı köynək geyən doloduz (Fransada)

– Hə, başlayırıq.

Loran kranları açdı.

Əvvəlcə fəhlənin başı həyat əlamətləri bürüzə verməyə başladı. Göz qapaqları güclə hiss ediləcək qədər titrədi. Bəbəkləri şof-faflaşdı.

– Dövrən vardır. İşlər yaxşı gedir...

Qəflətən gözlər öz istiqamətini dəyişdirərək, pəncərənin işığına tərəf çevrildi. Şüur ləng halda qayıdırdı.

– Yaşayır! – deyər Kern şadlıqla çığırdı. – Hava axınımı daha çox buraxın.

Loran kranı bir az da çox açdı.

Hava boğazda fişildədi.

– Bu nədir?... Hardayam? – deyər baş anlaşılmaz tərzdə dilləndi.

– Xəstəxanasınız, əziz dost, – deyər Kern dilləndi.

– Xəstəxanada? – Baş gözlərinin dolandırdı, nəzərlərini aşağı saldı və öz altında boşluq gördü.

– Bəs ayaqlarıma nə olub? Hanı əllərim? Bədənimə də görmürəm. Bu, nə həngəmədir?

– Yoxdur, quzum. Xurd-xəşil olub. Birçə baş salamat qaldı, bədəninizi kəsib atmalı olduq.

– Necə yəni “kəsib atmalı olduq?” Mən razılıq vermirəm! Bu, nə cür əməliyyatdır! Belə vəziyyətdə mən kimə lazımam? Tək bir başla çörək qazana bilməzsən. Mənə qollarım lazımdır. Əlsiz-ayaqsızlara kim iş verir?... Tutaq ki, xəstəxanadan da çıxdım... Tfu! Bəs sonra? Sonra necə olsun? Yemək-icmək lazımdır. Bizim xəstəxanalara yaxşı belədəm. Az-maz saxlayanın sonra “sağalmısan” deyib, atacaqsınız küçəyə. Yox, razı deyiləm, – deyər baş ısrar etdi.

Onun danışdığı tərz, geniş qarayanız çil-çil sifəti, saçının daranma tərz, sadəlvəh nəzərlərlə baxan mavi gözləri kənd adamı olduğuna dəlalət edirdi.

Ehtiyac onu doğma çöllərdən ayırırdı, şəhər isə cavan, sağlam canını məhv etdi.

– Bəlkə, bir çarə oldu?... Bəs o hanı?... – birdən kimisə xatırlayaraq gözlərini geniş açdı.

– Kim?

– O da-a, məni basan... Bu yandan bir tramvay, o yandan o biri, bu tərəfdən də avtomobil... Lənətə gəlmiş avtomobili düz üstüme sürdü...

– Narahat olmayın, payını alacaq. Yük maşınının nömrəsi götürülüb. Maraqlanırsınızsa: dörd min yeddi yüz on bir. Adınız nədir? – deyər professor Kern soruşdu.

– Mənim? Toma çağırırdılar. Toma Buş.

– Məsələ belədir, Toma... Siz heç nədən korluq görməyəcəksiniz, nə aclıqdan, nə də isti-soyuqdan əzab çəkməyəcəksiniz. Narahat olmayın, sizi küçəyə də atmayacaqlar.

– Başa düşürəm ki, havayı yemləyəcəksiniz, yoxsa pulla yarmarkalarda göstərəcəksiniz.

– Göstərməyinə göstərəcəyik, amma yarmarkalarda yox. Alimlərə göstərəcəyik. Hə, indi isə dincəlin. – Kern qadın başına tərəf baxıb, qayğılı halda: – Salomeya nədənsə özünü gözəltməyə məcbur edir, – dedi.

– Bu nədir belə, olmaya, bu da bədənsiz başdır? – deyər Tomanın başı soruşdu.

– Görürsünüz də, darıxmayasınız deyər, yanınıza xanım dəvət etmək qayğısına da qalmışıq... Loran, onun kranını bağlayın ki, boşboğazlığı ilə mane olmasın.

Kern qadın başını burun deşiyindən termometri çıxartdı.

– Hərərət meytinkindən yüksəkdirsə də, hələ aşağıdır. Dirilmə ləng gedir...

Vaxt keçirdi. Qadının başına isə həyat gəlmirdi. Professor Kern həyəcanlanmağa başlayırdı. Laboratoriyada gəzişir, tez-tez saata baxırdı. Daş döşəmədə addım səsləri böyük otaqda cingilti ilə əks-səda verirdi.

Tomanın başı heyərlə baxır, dodaqlarını səssizcə tərpədir.

Nəhayət, Kern, qadın başına yanaşdı və yuxu arteriyalarına keçirilmiş kauçuk borularla nəhayətlənən şüşə borucuqları diqqətlə gözdən keçirdi.

– Gör məsələ nədə imiş. Bu borucuq olduqca laxdır, ona görə də dövrən ləng gedir. Bir qədər geniş borucuq verin.

Kern borucuğu dəyişirdi və bir neçə dəqiqədən sonra baş cana gəlirdi.

Brikenin başı dirilərkən – qadının adı belə idi, – daha çoxşun bir səhnə baş verdi. Tamamilə özünə gəlib, danışmaq iqtidarı əldə edən kimi xırıltılı səslə yalvarmağa başladı ki, onu belə eybəcər şəkildə saxlamaqdansa, öldürmək daha yaxşıdır.

– Ah, ah, ah!.. Mənim bədənəm... Mənim bədbəxt bədənəm!.. Siz mənim başıma nə oyunlar açmısınız? Məni xilas, ya da məhv edin. Mən bədənəz yaşaya bilmərəm!.. Qoyun heç olmasa bədənəmə baxım, yox, yox, lazım deyil. Onun başı yoxdur... nə böyük dəhşət!

Bir qədər sakitləşdikdən sonra dedi:

– Deyirsiniz məni diriltmisiniz? Kəmsavadlığımı həttə mən özüm belə, bədənəz başın müstəqil yaşaya bilməyəcəyini qanırım. Elə isə bu səhrdi, yoxsa əfsun?

– Heç biri. Bu, elmin nailiyyətidir.

– Elminiz belə möcüzələrə qadirdirsə, niyə mənə başqa bir bədən calamağa müqtədir olmasın? Eşşək Jor güllə ilə sinəmi dəlik-deşik etdi... Ancaq məgər gülləni alınca sıxan qızlar azdır? Onlardan birinin bədənini kəsib, mənim başıma bitişdirin. Amma bədən-ləri əvvəlcə mənə göstərməlisiniz. Qəşəng bədən seçmək lazımdır. Bu şəkildə isə qala bilmərəm... Bədənəz qadın... Bu başsız kişidən bətərdir.

Sonra isə Lorana müraciət etdi:

– Zəhmət olmasa mənə güzgü verin.

Brike güzgüdə özünə xeyli, ciddi şəkildə tamaşa etdi.

– Dəhşətdir!.. Sizdən saçlarımla düzəltməyi xahiş edə bilərəmmi?

Başımı özüm daraya bilmirəm...

– Loran, işiniz artdı, – deyər Kern qımışdı. – Müvafiq olaraq mükafatınız da artırılacaq. Getməliyəm.

O, saata baxdı və Lorana yaxınlaşıb, pıçılı ilə dedi:

– Onların yanında, – gözləri ilə başları göstərdi, – professor Douelin başı barədə birçə kəlmə də deməyin.

Kern laboratoriyayı tərk etdikdən sonra, Loran professor Douelin başını yoluxmağa getdi.

Douelin gözləri kədərlə baxırdı. Qəmgin təbəssümdən dodaqları əyildi.

– Yazıq, mənim zavallım... – deyər Loran pıçıldadı. – Tezliklə intiqamınız alınacaq!

Başın işarəsi ilə Loran hava kranını açdı.

– Yaxşısı budur, siz təcrübələrin necə keçdiyi barədə danışın, – deyər baş fıçılı ilə dilləndi və zəifcə gülümsündü.

Tomanın və Brikenin başları üçün öz yeni varlıqlarına alışmaq Douelin başına nisbətən daha çətin idi. Douelin beyni indi də əvvəllər onu maraqlandıran elmi işlərlə məşğul idi. Toma və Brike isə sadə adamlar olduqlarından, bədənəz yaşayışın onlar üçün heç bir mənası yox idi. Təbii ki, onlar çox tez darıxmağa başladılar.

– Məgər bu da həyatdır? – deyər Toma şikayətlənirdi. – Kötük kimi bir yerdə bitib qalmısan. Divardakı hər dəlmə-deşiyyə azı min dəfə baxmışam...

Kerni, zarafatla “elm əsirləri” adlandırdığı başların əhvali-ruhiyyələri narahət edirdi. Başlar xiffətdən, nümayiş ediləcəkləri günə qədər tələf ola bilərdilər.

Odur ki, professor Kern hər vasitə ilə onları əyləndirmək üçün dərindən-qabıqdan çıxırdı. Loran ilə Con onun əldə etdiyi kinoaparat vasitəsilə axşamlar kinematografiya seansları düzəldirdilər. Laboratoriyanın divarı ekranı əvəz edirdi.

Tomanın başını Çarli Çaplin və Monti Benksin iştirak etdikləri komik səhnələr xüsusilə açırdı. Onların işləklərinə tamaşa edirkən, Toma bir müddətə öz miskin varlığını unudurdu. Boğazından nə isə qəhqəhəni andıran xırıltılı bir şey qopur, gözlərində isə yaş görünürdü.

Lakin budur, Benks tullandı və otağın divarında ferma mənzərəsi canlandı. Balaca bir qızçıq əz cücələrə dön verir. Tüklərini qabartmış anac toyuq qayğı ilə cücələrini yedirir. Mal-qara damının fonunda cavan, sağlam bir qadın dirşeyi ilə başını irəli uzadan buzovı kənar edərək inək sağır. Şələ quyruğunu şən halda yelləyən tənbel it qaça-qaça keçdi, sonra fermer göründü. O, atını suvarmağa aparır.

Toma, qeyri-adi uca, saxta səslə xırıldadı və birdən çığırdı:

– Lazım deyil! İstəməz!..

Aparatın yanında əlləşən Con, işin nə yerdə olduğunu dərhal anlamadı.

– Seansı dayandırın! – deyər Loran səsləndi və işığı yandırmağa tələdi. Ekrandakı ağarmış xəyal hələ bir qədər də sayrıxdı və nə-hayət, qeyb oldu. Con profeksiya aparatını dayandırdı.

Loran Tomaya diqqət verdi. Onun gözləri yaşarmışdı, lakin bu, görək ki, gülüşdən yaranan yaşlar deyildi. Şişkin üzü incidilmiş uşaq simasını andırırdı, ağzı büzülmüşdü.

– Eyni ilə bizim... kənddəki kimidir... – deyər sızıldadı. – İlək... toyuq... Məhv oldu, artıq hər şey məhv oldu.

Cihazın önündə bu dəfə Loran əlləşirdi. Tezliklə işıq söndürüldü və ağ divarda kölgələr qaçırdı. Harold Lloyd təqibçi polislərdən canını qurtarmağa çalışırdı. Lakin Tomanın əhvalı artıq prozuluşmuşdu. İndi hərəkət edən adamların görünüşü ona daha böyük kədər gətirirdi.

– Lap dəli kimi qaçır. – deyər Toma mızıldandı. – Mənim halıma salsaydılar, belə atılıb-düşməzdi.

Loran proqramı dəyişdirməyə bir də cəhd etdi.

Kübar cəmiyyətinin təmtəraqlı bal səhnəsi Brikeni kökündən sarıtdı. Gözəl qadınlar və zینətli geyimlər onu əsəbiləşdirirdi.

– Lazım deyil... Başqalarının dəbdəbə ilə yaşadığına baxmaq istəmirəm.

Kinematograf rədd edildi.

Radioqəbuledici onları xeyli çox məşğul etdi.

Musiqi xüsusilə rəqs və oyun havaları hər ikisini həyəcanlandırır.

– İlahi, mən bu havanı bilirsiniz necə rəqs edərdim! – deyər bir dəfə Brike göz yaşları içərisində çığırdı.

Başqa əyləncələrə keçməli oldular.

Brike şıltaqlığına ara vermir, hər dəqiqə güzgü tələb edir, yeni-yeni saç düzəltmə üsulları kəşf edir, gözlərinə karandaşla sürmə çəkilməsi, sifətinin ağardılması, yanaqlarının qızardılması barədə saysız-hesabsız sərəncamlar verirdi. Kosmetikanın sirlərinə heç cür belə ola bilməyən Loranın bacarıqsızlığı onun ovqatını tələf edirdi.

– Məgər sağ gözün soldakından tünd rəngləndiyini görmürsünü? – deyər Brikenin başı əsəbi halda irad tuturdu. – Güzgünü yuxarı tutun!

O, moda jurnallarını və parçalar gətirilməsini xahiş edir və başının bərkidildiyi stolun alt tərəfini pərdələtdirirdi.

O, özünü qərribə aparır, qəflətən bürüzə verilən gecikmiş həyə hissələrdə deyirdi ki, kişi ilə bir otaqda yata bilmir.

– Gecələr mənə arakəsmə, ya da heç olmasa kitabla ayırın.

Buna görə də Loran, böyük bir kitabı açaraq, Brigenin başı ilə yanaşı, şüşə lövhə üzərində yerləşdirməklə, arakəsmə kimi bir şey dəyəldirdi.

Toma da az oyun açmırdı.

Bir dəfə o, şorab tələb elədi. Professor Kern, onun qida məhluluna, kiçik dozada sərxoşluq zövqü verən kəfləndirici maddələr daxil etməyə məcbur oldu.

Bəzən isə Toma ilə Brike birgə duet oxuyurdular. Zəifləmiş sə telləri işə yaxşı yaramırdı. Bu dəhşətli duet idi.

– Zavallı səsim... Əvvəllər oxuduğumu eşitmiş olsaydınız! – deyər Brike səslənər, qaşları zintirabla çatırdı.

Axşamlar onları düşüncələr bürüyərdi. Mövcudluğun qeyri-adiliyi hətta bu zavallı, sadə məxluqları belə həyat və ölüm məsələləri barədə fikirləşməyə məcbur edirdi.

Brike ölməzliyə inanırdı. Toma isə materialist idi.

– Biz əlbəttə, ölməzlik, – deyər Brikenin başı inandırardı.

– Əgər ruh da bədənə ölsəydi, başa qayıtmazdı.

– Bəs, sizin ruhunuz harada idi: başınızda, ya bədəninizdə, – deyər Toma bəzən soruşardı.

– Əlbəttə, bədənə... hər yerdə... – deyər Brikenin başı inamsızlıqla bildirir, sualın arxasında kələk olacağından ehtiyat edər.

– Belə çıxır ki, başsız bədəninizin ruhu o dünyada gəzir.

– Özünüzsünüz başsız, – deyər Brike incidi.

– Mənim başım özümdədir. Varım da belə budur, – deyər Toma dilini saxlamırdı. – Bəs sizin başınızın ruhu o dünyada qalmadı? Yoxsa rezin borudan keçib bu dünyaya qayıtdı? Yox, – deyər bu dəfə artıq ciddi danışdı, – biz maşın kimi şeyik. Buxar buraxdın – yenə işə düşdü. Çilik-çilik oldusa, daha heç bir buxardan-fılandan fayda yoxdur...

Sonra da hər kəs öz düşüncələrinə qorq olardı...

YER VƏ GÖY

Tomanın dəlilləri Brikeni qane etmirdi. Qayğısız həyat tərzinə baxmayaraq, o, səmimi katolik idi. Olduqca coşğun həyat keçirdiyindən, növbəti axıret barədə düşünməyə, hətta kilsəyə getməyə belə macalı olmamışdı. Bununla belə, uşaqlıqda beyninə yeridilmiş dindarlıq onda möhkəm kök salmışdı. İndi isə, sanki dindarlıq toxumlarının cücəməsi üçün ön olverişli məqam gəlib çatmışdı. Onun indiki həyatı dəhşətli idi, lakin ölüm – ikinci dəfə ölmək –

ehtimalı onu daha çox qorxudurdu. Gecələr axirət dünyasının dəhşətləri ona əzab verirdi.

Gözləri qarşısında cəhənnəm alovunun dilləri canlanırdı. O, öz günahkar bədəninin nəhəng tavadə qızardığını görürdü.

Brike dəhşət içərisində oyanar, dişləri bir-birinə dəyib şaqqıldayar, nəfəsi təngiyərdi. O, aşkar-aydın boğulma hiss edərdi. Həyəcanlanmış beyni güclü oksigen axını tələb edərdi. Lakin bu, ürəkdən – bütün bədən üzvlərinə lazımı miqdarda qan verilməsini ideal dəqiqliklə tənzim edən canlı mühərrikdən məhrum olmasından irəli gəlirdi. O, otaqda növbə çəkən Conu oyada bilmək üçün qışqırmağa cəhd edərdi. Lakin Con, tez-tez baş verən çağırışlardan bezdiyindən heç olmasa bir neçə saat arxayın yatmaq üçün, professor Kernin tələblərinin ziddinə olaraq, hərdən başların hava kranlarını bağlayardı. Brike, sudan çıxarılmış balıq kimi ağzını açar və bağırmağa cəhd edərdi, ancaq bu çağırışlar balığın ölüm qabağı əsnəməsindən uca olmazdı... Sifətləri cəhənnəm alovlarından işıqlanan cinlərin qara kölgələri isə otaqda meydan sulamaqda davam edərdi. Onlar, heybatlı caynaqları olan müdhiş pəncələrini uzadaraq ona yaxınlaşırdılar. Brike gözlərini yumardısı da, bu kömək etməzdi: onları görməkdə davam edərdi. Qəribə olsa da, üreyinin vahimədən donduğunu duyurdu.

– İlahi, ilahi, doğrudanmı, sən öz zavallı bəndənin təqsirindən keçməyəcəksən, sən ki hər şeyə qadirsən, – deyər onun dodaqları səssizcə tərpəşərdi, – sənəin mərhəmətin hədsizdir. Mən çox günahlara batmışam, ancaq məgər təqsir məndədirmi? Bütün bunların necə baş verdiyini ki özün bilirsen. Anam yadıma gəlmir, xeyirxahlığı kimdən öyrənə bilirdim?... Mən aclıq çəkirdim. Neçə dəfə səni köməyə çağırırdım. Mənə qəzəbin tutmasın, ilahi, səni təqsirləndirmirəm, – deyər o, qorxa-qorxa lal duasına davam edərdi, – demək istəyirəm ki, o qədər də müqəssir deyiləm. Mərhəmətin sayəsində mənə qıl körpüdən keçir... Təki cəhənnəmə vasil etmə! Mən dəhşətdən ölürəm... Nə sarsağam, axı orada ölmürlər! – Bu minvalla o, öz sadələşməsinə yalvarışlarına yenidən başlayardı.

Toma da pis yatırdı. Ancaq onu cəhənnəm dəhşətləri təqib etməzdi. Onu üzən dünya həsrəti idi. Cəmisə bir neçə ay əvvəl, yol üçün bir çanta çörək götürmüş, kiçik bir torpaq sahəsi almaq üçün pul qazanmaq arzusu ilə, özü üçün əziz olan hər şeyi atmış və doğma kəndi tərk etmişdi. O zaman alyanaq, sağlam Mari ilə evlənmə bilirdi. Onda qızın atası onların evlənməsinə mane olmamalı idi...

Budur, hər şey alt-üst oldu... Gözlənilməz həbsxananın ağ divarında o, ferma gördü, şən, sağlam, Mariyə olduqca bənzəyən, inək sağan bir qadın gördü. Ancaq onun – Tomanın əvəzinə başqa bir yad kişi, quyuğu ilə milçəkləri qovan atını, yanı cüclü kürt toyuğun gəzişdiyi həyətdən keçirdi. O – Toma isə öldürülmüş, məhv edilmiş, başı, qarğa hürküdən müqəvvə kimi payaya keçirilmişdi. Hani onun qüvvətli qolları, sağlam bədəni? Toma ümitsizliklə dişlərini qıcadı. Sonra səssizcə ağladı, göz yaşları gilə-gilə şüşə altlığa düşdü.

– Bu nədir? – deyər Loran səhər yır-yığış zamanı xəbər aldı: – Bu su hardandır?

Ehtiyatlı Con, artıq hava kranını açmışdısa da, Toma cıqırımı çəkmədi. Qaşqabaqlı və nifrətli nəzərlərlə Lorana baxdı, onun Brikeyə tərəf yönəldiyini gördükdə arındıca alçaqdan:

– Qatil! – deyər xırıldadı. Toma, artıq onu basmış sürücünü unutmuş və bütün qəzəbini əhatəsindəki adamlara keçirmişdi.

– Toma, siz nə isə dediniz? – deyər Loran ayaq saxlayıb ona tərəf döndü. Ancaq Tomanın dodaqları yenidən möhkəm sıxılmış, gözləri isə aşkar nifrətlə ona zillənmişdi.

Təəccüblənmiş Loran Condan Tomanın əhvali-ruhiyyəsinin pis olmasının səbəbini soruşmaq istəyirdi ki, Brike diqqətini özünə cəlb etdi.

– Zəhmət olmasa, burnumun sağ tərəfini qaşıyın. Bu kömək-sizlik dəhşətlidir... Orada sızanaq yoxdurmu? Bəs niyə belə qaşınır? Zəhmət çəkib güzgünü bir bura verin.

Loran güzgünü başa yaxınlaşdırdı.

– Sağa döndərin, görmürəm. Bir az da... Belə. Qızartı vardır. Bəlkə, koldkrem sürmək?

Loran səbirlə kremi çəkdi.

– Belə. İndi xahiş edirəm, pudralayınız. Təşəkkür edirəm... Loran, sizdən bir şey barədə soruşmaq istəyirdim...

– Buyurun.

– Deyin görüm, əgər... çox günahkar bir adam keşişin yanında tövbə etsə və günahlarından pəşman olsa, təqsirləri bağışlanıb cənnətlik ola bilərmə?

– Əlbəttə, – deyər Loran ciddi halda cavab verdi.

– Cəhənnəm əzablarından yaman qorxuram... – deyər Brike etiraf etdi. – Rica edirəm, bura kürə¹ dəvət edəsiniz... istəyirəm xristian kimi ölüm...

¹ Kürə – Fransada və bir sıra başqa qorb ölkələrində katolik keşişi

Bu sözlərlə Brikenin başı, əzabla can verənlər kimi gözlərini yuxarı qaldırdı. Nəzərlərini endirəndə:

– Paltarınızın ecəb gözəl fasonu var! – deyə vəcdə gəldi. – Bu son modadır? Çoxdandır mənə moda jurnalları gətirmirsiniz.

Brike dünyəvi işlərlə məşğul olmağa başladı.

– Qısa etək... Gözəl ayaqlara qısa yubka yaxşı yaraşır. Mənim ayaqlarım! Mənim bədbəxt ayaqlarım! Siz onları görmüşdünüzmü? Ah, mən rəqs edərkən bu ayaqlar kişiləri məftun edirdi!

Professor Kern otağa daxil oldu.

– İşlər necədir? – deyə şən səsle soruşdu.

– Bir baxın, cənab professor, – deyə Brike ona müraciət etdi, – mən belə qala bilmərəm... Siz mənə kiminsə bədənini calamalısınız... Bu barədə bir dəfə sizdən rica etmişəm, indi bir də xahiş edirəm. Çox xahiş edirəm. Əminəm ki, istəsəniz bunu edərsiniz...

“Lənət şeytana, axı niyə də yox?” – deyə professor Kern düşündü. Bədəndən ayrılmış başları diriltmək şöhrətini bütünlüklə öz adına çıxsa da, bu müvəffəqiyyətli təcrübənin tamamilə professor Douelin xidməti olduğunu özündə dərk edirdi. Axı nə üçün də Doueli ötüb keçməsin? Həlak olmuş iki adamdan bir dirisini təşkil etmək – bu xariqələdə bir şey olardı! Təcrübə müvəffəqiyyətlə keçdikcə onun bütün şöhrəti, həqiqətən, təkcə Kernə məxsus olardı. Hər halda, Douelin başının bəzi məsləhətlərindən istifadə etmək mümkündü. Hə, bu barədə qəti düşünmək lazımdır.

– Olmaya, könlünüze rəqs etmək düşüb? – deyə professor Kern gülümsədi və Brikenin başına tərəf siqar tüstüsü buraxdı.

– Könlünüze düşüb nədir? Səhərdən axşama qədər yel dəyirmanı kimi rəqs edəcəyəm, kəpənək kimi pərvaz edəcəyəm... Təki mənə cavan, yaraşıqlı qadın bədənini verir!

– Axı niyə hökmən qadın bədənini? – deyə Kern şux əda ilə soruşdu. – Ürəyinizdən keçsə lap elə kişi bədənini də verə bilərəm.

Brike təccüb və dəhşətlə ona baxdı.

– Kişi bədənini? Qadın başı kişi bədənini üzərində! Yox, yox bu dəhşətli eybəcərlik olardı! Hətta kostyum düşünmək belə çətindir...

– Lakin onda siz artıq qadın olmayacaq, kişiyyə çevriləcəksiniz. Bığ-saqalınız çıxacaq, səsiniz də dəyişəcək. Məgər kişiyyə çevrilmək istəmirsiniz? Çox qadınlar var ki, kişi doğulmadıqlarına təəssüf edirlər.

– Bu, yəqin, kişilərin qətiyyətlə əhəmiyyət vermədikləri qadındır. Belələri, çox güman ki, kişiyyə çevrilməklə udmuş olardılar. Mən isə... Mənim buna ehtiyacım yoxdur. – Bu sözlərlə Brike öz gözəl qaşlarını qürurla çatdı.

– Yaxşı, siz deyən olsun. Qadın olaraq qalarsınız. Mən də çalısaram ki, sizin üçün münasib bədən axtarım.

– Ah, professor, sizə son dərəcə minnətdar olaram. Bunu elə bu gün etmək olarmı? Yenidən “Şa-nuara” qayidanda necə təəssürat yaradaçağımı təəvvürümə gətirirəm.

– Bu, tezliklə olan iş deyil.

Brike hələ də çərənleyirdisə də, Kern artıq onun yanından çəkilib Tomaya müraciət edirdi:

– Halınız necədir, dost?

Toma, professorla Brike arasında gedən söhbəti eşitməmişdi. O, öz düşüncələri ilə məşğul ikən qaş qabaqla Kernə baxdı və bir söz demədi.

Professor Kernin yeni bədən barədəki vədindən sonra Brikenin əhvalı kəskin dəyişdi. Cəhənnəm dəhşətləri artıq onu təqib etmirdi. Daha öz axirəti haqda fikirləşmirdi. Xəyalı tamamilə qarşıdakı təzə, dünyəvi yaşayış qayğılarına həsr olunmuşdu. Güzgüyə baxdıqca, sifətinin sıxınması və üz dərisinin sarılıq gətirməsi barədə narahat olmağa başlayırdı. O, saçlarını burdurub, xüsusi tərzdə yığdırmaq və qrimləməklə Loranı əldən salırdı.

– Professor, doğrudanmı mən arıq və saralmış qalacağam?

– deyə o, tez-tez həyəcanla Kerndən soruşardı.

– Yox, siz əvvəlkindən də gözəl olacaqsınız, – deyə Kern onu sakitləşdirirdi.

– Yox, rəng yaxmaqdan bir şey çıxmıyacaq, bu, özünü aldatmaqdır, – deyə Brike professor gedəndən sonra deyirdi. – Mədməzə Lorana, biz soyuq su ilə yuyunacaq və masaj edəcəyik. Gözlərimin kənarlarında və burnumdan dodaqlarıma tərəf yeni qırıqlar əmələ gəlir. Elə bilirəm ki, yaxşı masaj edilsə, onlar yox olurlar. Mənim bir rəfiqəm... Hə, az qala unutmuşdum, paltarlıq üçün boz ipək tapa bildinizmi? Boz rəng mənə çox yaraşır. Moda jurnalları da gətirmisinizmi? Çox əla! Heyf ki, hələ paltar biçmək mümkün deyil. Bədənimin necə olacağı hələ mənə məlum deyil. Boyca uca, bədən nazik bədən əldə etsəydi yaxşı olardı... Jurnalı açın.

Sonra isə o, qadın geyimləri gözəlliyinin sirlərini öyrənməklə məşğul olardı.

Loran professor Douelin başını unutmurdu. Əvvəlki kimi, başa qayğı göstərər, səhərlər qıraqla məşğul olurdu. Söhbət üçün vaxt qalmırsa da, hələ çox şeylər barədə Douelle danışmaq istəyirdi. Loran getdikcə daha çox yorulur və əsəbiləşirdi. Brikenin başı ona birçə dəqiqə belə rahatlıq vermirdi. Loran bəzən mütləqni dayandırır, özünü Brikenin yanına çatdırırdı ki, onun üzünə düşmüş saç burumunu düzəltsin ya alt paltarları mağazasında olub-olmadığı haqda verilən suala cavab versin. Brikenin ilk çağırışı ilə özünü yitirməli idi.

– Axı siz ki bədəninizin ölçülərini hələ bilmirsiniz, – deyə qəzəbini boğan Loran, Brikenin başındakı saç qıvrımını düzəldir və Douelin başına doğru tələsirdi.

Cəsarətli əməliyyatı həyata keçirmək fikri Kerni aludə etmişdi.

Kern gərgin işləyir, mürəkkəb əməliyyata söylə hazırlaşır. O, professor Douelin başı olan otağın qapısını içəridən kilidləyir və saatlarla onunla məşvərət edirdi. Douelin məsləhətləri olmadan heç cür keçinə bilməzdi. Douel Kernin ağlına gəlməyən, lakin təcrübənin nəticəsinə təsir edə biləcək bir sıra çətinlikləri göstərər, heyvanlar üzərində qabaqcadan bir neçə təcrübə aparmağı məsləhət görür və həmin təcrübələrə rəhbərlik edirdi. Doueli – intellektinin gücü belə idi, – qarşıdakı təcrübə onun özünü fəvqəladə dərəcədə maraqlandırır. Douelin başı, sanki bir qədər gümrəhləşmişdi. Zehni qeyri-adi aydınlıqla işləyirdi.

Kern Douelin belə geniş yardımından həm razı, həm də narazı idi. İş irəli getdikcə Kern, daha artıq inanırdı ki, o, Douelsiz bu işin öhdəsindən gələ bilməyəcəkdi. O, öz məniyyətinə ancaq bununla təsəlli verirdi ki, yeni təcrübəni şəxsən özü həyata keçirəcəkdir.

– Siz mərhum professor Douelin layiqli xələfisiniz, – deyə Douelin başı bir dəfə necə oldusa, güclə duyulacaq istehsalı təbəssümlə səsləndi. – Ah, kəş mən bu işdə daha fəal iştirak edəydim!

Bu nə xahiş, nə də işarə idi. Douelin başı çox gözəl bilirdi ki, Kern ona yeni bədən verməyə nə razı olar, nə də cürət edirdi.

Kern qaşqabağını töküüb, özünü çəitməməzliyə vurdu.

– Beləliklə, heyvanlarla təcrübə müvəffəqiyyətli oldu, – deyə o bildirdi. – Əməliyyatı iki it üzərində apardım. Bir itin başını kəsib başı kəsilmiş başqa itin bədənində tiki dim. Hər ikisi sağlamdır, tikişləri bitirməkdədir.

– Bəs qida? – deyə baş xəbər aldı.

– Hələlik sünidir. Ağızdan yalnız yodlu dezinfeksiya məhlulu verirəm. Ancaq tezliklə normal qidaya keçəcəyəm.

Bir neçə gündən sonra Kern bildirdi:

– İtlər adi qayda ilə qidalanırlar. Sargılar açılmışdır. Elə bilirməm, bir-iki gündən sonra yeriyib-yüyürə biləcəklər.

– Bir həftə gözləyin, – deyə baş məsləhət verdi. – Cavan itlər, adətən, başları ilə kəskin hərəkətlər edirlər, tikişlər açıla bilər. Lovğalanmayın. – “Şöhrət qazanmağa vaxt taparsınız” – deyə baş əlavə etmək istədisə də, özünü saxladı. Həm də itləri müxtəlif yerlərdə saxlayın. Bir yerdə qalsalar, oynaqlaşar, bununla da işləri korlaya bilərlər.

Nəhayət, professor Kernin qara başlı, ağ gövdəli iti təntənəli görkəmlə Douelin otağına gətirdiyi gün gəlib çatdı. Göründüyü kimi, it özünü yaxşı hiss edirdi. Gözləri parıldayı, quyrğunu şənşən bulayırdı. Birdən it professor Douelin başını görüb, tükələrini qabartdı, mırıldandı və vəhşi səslə hüddü. Yəqin, mənzərənin qeyri-adiliyi onu sarsıtmış və qorxutmuşdu.

– İti otaqda gözəldir, – deyə baş dilləndi.

Kern iti otaqda gözəldirdi. Douelin iti və diqqətli gözlərindən heç nə qaçmadı.

– Bəs bu, nədir? – deyə Douel soruşdu. – İtin sol tərəfdən dal ayağı bir qədər axsayır. Səsi də qaydasında deyil.

Kern pərt oldu.

– İt əməliyyatdan əvvəl də axsayırdı, – dedi. – Ayaq zədəli idi.

– Deformasiyanı gözlə görə bilmirəm, toxunmağa isə, əfsuslar ki, imkanım yoxdur. Məgər bir cüt sağlam kiçük tapa bilməzdinizmi? – deyə baş şübhəli səslə soruşdu. – Elə bilirməm ki, əziz həmkar, mənimlə tamamilə açıq olmalısınız. Yəqin diriltmə əməliyyatı ilə çox qurdalanmış, ürək fəaliyyətinin və tənəffüsünün “ölüm pauzasını” həddən artıq ləngitmisiniz. Bu isə, bilməli olduğunuz kimi, əsəb sisteminin funksiyalarının pozulmasına gətirib çıxarır. Ancaq sakit olun, belə hallar keçib gedə bilər. Çalışın ki, sizin Brikenin hər iki ayağı axsamasın.

Kern quduzlaşsa da, üroyündəki qəzəbi bürüzə verməməyə çalışdı. O, başın, həmin qətiyyətli, tələbkar və özünə arxayın professor Douel olaraq qaldığını görürdü.

“Əcəb işdir!” – deyə Kern düşündü. – Deşilmiş şin kimi fışıldayan bu baş, məni öyrətməkdə və səhvlərimə rixşənd eləməkdə davam edir, mən də məktəblilik onun dərsinə qulaq asmalıyam... Krani döndərsəm, bu çürük boranın nəfəsi kəsilər...”

– Lakin Kern, öz əhvali-ruhiyyəsini heç bir şeylə hiss etdirmədən, diqqətlə daha bir neçə məsləhətə qulaq asdı.

– Göstərişlərinizə görə təşəkkür edirəm, – deyə Kern başını tərpəlib otaqdan çıxdı.

Qapı arxasında o, yenidən şənləndi.

“– Yox, – deyə Kern özünə təskinlik verirdi, – iş çox əla aparılmışdır. Doueli qane etmək o qədər də asan məsələ deyil. Axsayan ayaq və itin çıxardığı qeyri-təbii səs, görülmüş işlərin müqabilində boş şeydir”.

O, Brikenin başı qoyulmuş otaqdan keçərkən dayandı və iti göstərərək dedi:

– Madmazel Brike, sizin arzunuz tezliklə həyata keçəcək. Bu küçüyü görürsünüz mü? O da eynilə sizin kimi bədənsiz başdan ibarət idi. İndi isə bir baxın, yaşayır və heç nə olmamış kimi tullanıb düşür.

– Mən kiçuk deyiləm, – deyə Brikenin başı incimmiş halda cavab verdi.

– Axı bu lazımlı təcrübədir. Yeni bədənlə it başı dirilmişsə, deməli, siz də diriləcəksiniz.

– Başa düşürəm ki, itin bura nə dəxli var, – deyə Brike inad etdi. – İt-zad bilmirəm. Yaxşısı budur deyin görüm, nə vaxt öz əvvəlki halıma düşərəm? Məni tezliklə diriltmək əvəzinə itlərlə əlləşirsiniz.

Kern ümitsiz halda əlini yellədi, şən təbəssümlə gülümsəməkdə davam edərək dedi:

– Lap bu yaxınlarda. Təkcə münasib meyt... daha doğrusu bədən tapmaq qalır və siz, necə deyirlər, öz tam formanıza düşəcəksiniz.

Kern iti geri aparandan sonra, əlində santimetrə qayıtdı və Brikenin boyun çevrəsini diqqətlə ölçməyə başladı.

– Otuz altı santimetr.

– İlahi, doğrudanmı, bu qədər arıqlamışam? – deyə Brikenin başı səsləndi. – Əvvəllər otuz səkkiz idi. Tufsilərimin ölçüsü isə...

Lakin Kern ona qulaq asmadan dərhal otağına getdi. Öz stolunun arxasına keçməyə macal tapmamış, kabinetinin qapısını döydüldü.

– Gəlin.

Qapı açıldı. Loran içəri keçdi. O, özünü sakit saxlamağa çalışırdı, lakin üzü həyəcanlı idi.

XEYİR VƏ ŞƏR

– Xeyir ola? Yoxsa başlara bir şey üz verib? – deyə kağızlardan başını qaldıran Kern xəbər aldı.

– Yox... Sizinlə danışmaq istərdim, cənab professor.

Kern qəddini düzəldib, kresloya söykəndi.

– Qulağım sizdədir, madmazel Loran.

– Deyin görək, Brikenin başına bədən vermək istədiyiniz ciddidir, yoxsa sadəcə olaraq onu sakitləşdirirsiniz?

– Tamamilə ciddidir.

– Əməliyyatın müvəffəqiyyətinə əminsinizmi?

– Əlbəttə. Məgər iti görmədiniz?

– Bəs, Tomanı necə... onu da ayağa qaldırmağı nəzərdə tutursunuzmu? – deyə Loran mətləbə yaxınlaşmağa başladı.

– Niyə də yox? O, özü bu barədə artıq məndən xahiş etmişdir. Hamıya birdən olmaz axı.

– Bəs, Douelə... – Loran birdən tez-tez və həyəcanla danışmağa başladı. – Əlbəttə, hər kəsin yaşamağa hüququ var, normal insan həyatı ilə yaşamağa. Həmçinin Tomanın da, Brikenin də. Ancaq siz, məlum işdir ki, professor Douelin başının, digər başlarımızdan daha qiymətli olduğunu anlayırsınız... Bu halda əgər Toma və Brikeni normal həyata qaytarmaq fikrindəsinizsə, həmin normal həyatı professor Douelin başını bəxş etmək daha vacibdir.

Kern qaşqabağını tökdü. Üzünün bütün ifadələrindən ehtiyatı və qəddarlıq yağırdı.

– Professor Douel, daha doğrusu, onun professor başı sizin simanızda füsunkar bir müdafiəçi tapıb, – deyə o, istehza ilə qımışdı.

– Lakin belə bir müdafiəçiyə, əcəba, heç bir zərurət olmadığını, nəhaq yəre özünüzdən çıxır və həyəcanlanırsınız. Məlum işdir ki, mən Douelin başını diriltmək barəsində də düşünmüşəm.

– Bəs niyə təcrübəni elə ondan başlamırırsınız?

– Məhz, Douelin başının minlərlə başqa insan başından daha qiymətli olduğuna görə. Brikenin başını bədənlə birləşdirməkdən əvvəl, itdən başladım. Brikenin başı, itin başından nə qədər qiymətlidirsə, Douelin başı da Brikeninkindən bir o qədər dəyərlidir.

– İtlə insan həyatı müqayisə olunmazdır, professor...

– Həmçinin Douelə Brikenin başları kimi. Başqa nə sözünüz var?

– Heç nə, cənab professor, – deyə Loran qapıya tərəf yönəldi.

– Elə isə, madmazel, mən sizdən bəzi şeylər soruşmalıyam. Gözləyin, madmazel.

Loran sualedici nəzərlərlə Kernə baxaraq, qapıda dayandı.

– Rica edirəm, stola yaxınlaşıb əyləşəsiniz.

Loran anlaşılmaz bir həyəcanla yumşaq kresloya çökdü. Kernin sifəti heç bir yaxşı şey vəd etmirdi. Kern kürəyini kreslosuna söykəyərək, uzun müddət sinayıcı nəzərlərlə qızın gözlərinin içinə baxdı. Loran dözməyib, kirpiklərini endirdi. Sonra Kern qəflətən qəddini düzəldib sıxılmış yumruğunu möhkəmcə stola dayadı, başını Lorana tərəf əydi, alçaq, lakin nüfuzedicə səslə xəbər aldı:

– Dayan görüm, Douelin başının hava kranını açmısınızmı? Onunla danışmısınızmı?

Loran barmaqlarının uclarının soyuduğunu hiss etdi. Fikirlər fırtına kimi başında dolaşdı. Kernin qızda doğurduğu hiddət coşur, özünü bürüzə verməyə az qalırdı.

“Həqiqəti ona desin, ya deməsin!” – Loran tərəddüd edirdi. “Qatil” sözünü bu adamın üzünə çırpmaq ona böyük zövq verərdi. Lakin belə açıq hücum hər şeyi alt-üst edə bilərdi.

Kernin, professor Douelin başına yeni bədən calayacağına Loran inanmırdı. Loran professor olduqca yaxşı bələddi, ona görə də belə imkana inanmırdı. O, yalnız bir şeyi, Douelin əməyinin bəhrəsini mənimsəmiş Kerni cəmiyyət qarşısında ifşa etməyi, onun cinayətinin üstünü açmağı arzulayırdı. Loran Kernin heç nədən çəkinməyəcəyini bildiyi halda, özünü ona açıqca düşmən elan etməklə, həyatını təhlükə qarşısında qoyur. Lakin onu dayandırın özünü-qoruma hissi deyildi. Kernin etdiyi cinayətin üstü açılmazdan əvvəl həlak olmaq istəmirdi. Bundan ötrü yalan danışmaq lazım idi. Yalan deməyə isə vicdanı, aldığı tərbiyə yol vermirdi. İndiyə qədər ömründə yalan bilmədiyindən, dəhşətli həyəcən keçirirdi.

Kern gözlərini onun üzündən çəkmirdi.

– Yalan danışmayın, – deyər istehza etdi, – vicdanınızı yalançıqla günaha batırmayın. Baş ilə danışmışınız, imtina etməyin, xəbərim var. Con hər şeyə qulaq verirdi...

Loran başını aşağı dikib susurdu.

– Məni yalnız başla nə barədə danışdığınız maraqlandırır.

Loran yanaqlarının yandığını duydu. Başını qaldırıb düz Kernin gözlərinə baxdı.

– Hər barədə.

– Belə, – deyər Kern əlini stolun üzərində saxlamaqda davam edirdi. – Mən də bu cür fikirləşirdim. Hər barədə.

Araya sükut çökdü. Loran yenidən gözlərini endirdi. İndi o, artıq hökm gözləyən adam görkəmi ilə oturmuşdu.

Birdən Kern sürətlə qapıya yaxınlaşdı və onu açarla bağladı. Əlləri arxasında, kabinetə döşənmiş xalça üzərində xeyli var-gəl etdi. Sonra səssizcə Lorana yaxınlaşıb soruşdu.

– Bəs indi nə tədbir görmək ifkrindəsiniz, əziz qızıcığaz? Bu qanıqən bədheybət Kerni məhkəməyəmi vermək? Onun adını çirkəblər içindəmi tapdılamaq? Cinayətini ifşamı etmək? Yəqin ki, Douel sizdən bunları xahiş etmişdir.

– Yox, yox, – deyər qorxunu unudan Loran coşqunluqla dilləndi, – sizi inandırırım ki, professor Douelin başı qisas hissindən məhərumdur. Ah, bu, nəcib bir qəlbdir! O həтта... məni dilə tutmaq istəyirdi. O, sizin kimi deyil, fikriniz özünüze getməsin! – Gözləri parıldayan Loran artıq qeyzlə sözünü bitirdi.

Kern qımışdı və yenidən kabinetdə gözişməyə başladı.

– Belə... çox gözəl. Deməli, hər halda sizin intiqam almaq niyyətiniz varmı. Douelin başı olmasaydı, professor Kern artıq həbsxanada idi. Xeyir qalib gələ bilmirsə, heç olmasa Şər cəzasın almaldır. Oxuduğunuz bütün xeyirxah romanlar belə qurtarır, elə deyilmi, əziz qızıcığaz?

– Şər cəzalanacaqdır da! – deyər artıq öz üzərində nəzarəti itirməkdə olan Loran çığırdı.

– Hə, əlbəttə, orada, göylərdə. – Kern qara palılda işlənmiş tavanın iri damarlarına baxdı. – Ancaq qoy sizin kimi məsum bir məxluqa məlum olsun ki, burada – yerdə Şər qalib gəlir. Xeyir isə... Xeyir ya Şərdən köpük-quruş dilənmək üçün əl açıb durur, ya da qarğa hürküdən müqəvva kimi orada bitib qalır, – deyər Kern Douelin başı olan otağa işarə etdi, – dünyanın faniliyi barədə düşünür.

O, düz Loranın qarşısında durub, alçaqdan dedi:

– Siz bilirsiniz ki, mən sizi və Douelin başını, müstəqim mənada külə döndərərəm, heç kəs də bundan xəbər tutmaz.

– Hər şeyə hazır olduğunuzu bilirəm.

– Cinayətimi? Çox yaxşı ki, bilirsiniz.

Kern təzədən otaqda gözişməyə başladı və artıq adi səslə, danışa-danışa düşünürmüş kimi, davam etdi:

– Gözəl qisasçı xanım, indi de görək, sizinlə nə edək? Təəssüf ki, siz heç bir şey qarşısında dayanmadan, hətta işgəncələr bahasına belə həqiqəti üzə çıxarmamış sakit olmayan adamlar qəbiləndəsiniz. Siz zərif, əsəbi, təəssüratlısınız, bununla belə sizi qorxutmaq mümkün deyildir. Sizi öldürməkmi? Elə bu gün, bu saat? Mən qətlin izini itirə bilərəm, amma hər halda buna da vaxt lazımdır. Vaxtım isə çox qiymətli. Bəlkə, sizi satın alım? Bu, sizi qorxutmaqdan daha çətindir... Hə, deyin görək, axı sizinlə nə edim?

– Qoyun hər şey olduğu kimi qalsın... Mən ki indiyə qədər sizi ələ verməmişəm.

– Verməzsiniz də?

Loran cavab verməyə tələsmədi, sonra sakit, lakin qəti səsle cavab verdi:

– Verəcəyəm.

Kern ağrısını yerə vurdu.

– Tərs qızçıqaz! Görün sizə nə deyirəm. Bu saat mənim yazı stolumun arxasına keçin... Qorxmayın, hələ sizi nə boğmağa, nə də zəhərləməyə hazırlaşmıram. Keçin deyirəm sizə.

Loran heyətlə ona baxdı, bir qədər düşündü və yazı stolunun yanındakı kresloya keçdi.

– Bir də ki, siz mənə lazımsınız. Sizi indi öldürsəm, özümə köməkçi tapmalı olacağam. Mən heç də əmin deyiləm ki, sizi əvəz edəcək adam, Douelin sirrini öyrənəndən sonra, əvvəl-axır məni ələ verincə karlı pullar qoparmayacaq hər hansı bir fırıldaqçı olmayacaq. Sizi mən heç olmasa az-çox tanıyıram. Odur ki, yazın: “Əziz ana, yaxud öz bildiyiniz tərzdə, yazın, – qulluq etdiyim xəstələrin vəziyyəti daim professor Kernin evində qalmağımı tələb edir...”

– Məni azadlıqdan məhrum etmək, öz evinizdə saxlamaq istəyirsiniz? – deyərək Loran yazmağa başlamadan qəzəblə səsləndi.

– Düz tapmısınız, mənim xeyirxah köməkçim.

– Mən belə bir məktubu yazmayacağam, – deyərək Loran qətiyyətlə bildirdi.

– Bəsdir! – deyərək Kern birdən ələ bağırdı ki, saatın yayı cingildədi. – Başa düşün ki, mənim başqa çarəm yoxdur! Nəhayət, qanmaz olmayın!

– Mən nə sizdə qalacaq, nə də bu məktubu yazacağam!

– Bəs belə! Qoy olsun. Hara istəyirsiniz gedin. Ancaq buradan getməmişdən əvvəl, Douelin başını öldürəcəyimin və kimyəvi

məhlulda əridəcəyimin şahidi olacaqsınız. Onda gedib aləmə yayın ki, mənə Douelin başını görmüsünüz. Sizə heç kim inanmayacaq. Sizə rişxənd edəcəklər. Ancaq özünüzü gözləyin! Xəyanətinizi intiqamsız qoymayacağam. Ardınca gəlin!

Kern Loranın ölindən yapışıb, qapıya tərəf çəkdi, belə kobud özbaşınalığa müqavimət göstərmək üçün Loran fiziki cəhətcə çox zəif idi.

Kern qapının kilidini açdı, Toma və Brikenin başları olan otaqdan sürətlə keçib, professor Douelin başı qoyulmuş otağa daxil oldu.

Douelin başı bu gözlənilməz gəlişdən heyətləndi. Kern isə ona əhəmiyyət vermədən, tez cihazlara yanaşdı və qan verən balonun kranını kəskin hərəkətlə çevirdi.

Başın gözləri bir şey anlamadan, lakin sakit halda krana tərəf çevrildi, sonra Kernə və özünü itirmiş Lorana baxdı. Hava kranı açıq olmadığından, baş dodaqlarını tərpətsə də danışa bilmədi. Başın mimikalarına alışmış Loran, bu lal sualı dərhal anladı: “Axırımdır?”

Sonra başın Lorana zillənmiş gözləri tədricən dumanlanmağa başladı, eyni zamanda göz qapaqları geniş açıldı, bəbəkləri hədə-qəşindən çıxdı, sifəti əsəbi halda titrəməyə başladı. Baş boğulma əzabı keçirirdi.

Loran dəhşətlə çığırdı. Sonra səndələyə-səndələyə Kernə yaxınlaşdı, ölindən yapışdı və huşunu itirə-itirə həyəcədən qırılan boğuş bir səslə kökələdi:

– Açın, güc krani açın!.. Hər şeyə razıyam!

Kern tələz duyulacaq istehza ilə kranı açdı. Həyat mayesi borucuqla Douelin başına axdı. Üzün əsəbi səyriməsi kəsildi, gözləri normal şəkildə baxışları işıqlaşdı. Sönməkdə olan həyat, Douelin başına qayıtdı. Şüuru yerinə gəldi, çünki Douel yenidən heyətlə və hətta ümitsiz nəzərlərlə Lorana baxmağa başladı.

Loran həyəcədən səndələyirdi.

– İcaza verin qolunuza girim, – deyərək Kern lütfkarcasına dilləndi və onlar uzaqlaşdılar.

Loran yenidən stol arxasında öyləşəndə, Kern heç nə olmamış kimi davam etdi:

– Deməli, harda qaldıq? Hə... “Xəstələrin vəziyyəti mənim daim burada... yaxud belə yazın: – Professor Kernin evində qalmağımı tələb edir. Professor Kern o qədər mərhəmətli ki, mənim ixtiyarıma, pəncərəsi bağçaya açılan xudmani bir otaq da vermişdir.

Bundan olavə, iş günüm uzandığından, professor Kern maaşımı da üç qat artırmışdır”.

Loran tənə ilə Kernə baxdı. Kern dedi:

– Bu yalan deyil. Başqa çarəm olmadığından, sizi azadlıqdan məhrum edirəm, bununla bərabər, sizi bir şeylə mükafatlandırmalıyam. Maaşınızı höqiqətən artırırım. Ardını yazın: “Burda adamın qayğısına qalırlar, iş çox olsa da, özümü ola hiss edirəm. Yanıma gəlme – professor burda heç kimi qəbul eləmir. Darıxma, sənə yazacağam...” Beləcə, həmişə yazdığımız mehriban sözlərdən yazın ki, məktub heç bir şübhə doğurmasın.

Kern, artıq Lorani unudubmuş kimi, danışa-danışa düşünməyə başladı.

– Əlbəttə, bu, çox davam edə bilməz. Ancaq ümid edirəm ki, sizi çox saxlamayacağam. İşiniz axıra yetdikdən sonra... Yəni demək istəyirdim ki, baş obədi deyil. O, öz varlığını başa vuranda... Daha nə deyim, özünü də hər şey mələmdu. Sadəcə olaraq, biz Douello işimizi qurtaranda Douelin başı da öz ömrünü bitirəcək. Başın küllü də qalmayacaq, onda siz öz möhtərəm anaciyəzinizin yanına qayıda biləcəksiniz. Siz daha mənim üçün təhlükəli olmayacaqsınız. Bir də qulağınızda qalsın, boşboğazlıq etmək fikrinə düşsəniz... mənə də elə şahidlər var ki, lazım gəlsə, professor Douelin meyitinin başı, ayaqları və bütün başqa professor qalıqları ilə birgə, anatomik omonliyyatdan sonra mənim tərəfimdən krematoriyada yandırıldığına and içərlər. Belə hallar üçün krematoriya çox münasib şeydir.

Kern zəngi basdı. Con daxil oldu.

– Con, madmazel Lorani pəncərəsi bağçaya açılan ağ otağa apararsan. Qarşıda böyük işlər nəzərdə tutulduğundan madmazel Loran mənim evimə köçür. Rahat yerləşməsi üçün nə lazım olduğunu madmazelə soruş və vacib olan hər bir şeyi ödə et. Telefonla mənim adımdan mağazalara sifariş verə bilərsən. Hesabı mən ödəyəcəyəm. Madmazelə nahar sifariş etməyi də unutma.

Kern başının işarəsi ilə xudahafizləşib çıxdı.

Con, Lorani onun üçün ayrılmış otağa apardı.

Kern yalan demirdi: otaq, höqiqətən, çox yaxşı – işıqlı və geniş olub, gözəl döşənməmişdi. Böyük pəncərə bağa açılırdı. Lakin ən qaranlıq həbsxana belə Lorani bu xoş, yaraşıqlı otaq qədər məyus edə bilməzdi. Loran, ağır xəstələr kimi, pəncərəyə yanaşib, bağa baxdı.

“İkinci mərtəbə... hündürdür... buradan qaça bilməzsən...” – deyə düşündü. Lakin imkan olsaydı da qaçmazdı, çünki bu, Douelin başı üçün ölüm hökmünə bərabər olardı.

Loran əzgün halda özünü taxtın üstünə yığıb ağır düşüncələrə qorq oldu. O, bu vəziyyətdə nə qədər qaldığını müəyyən edə bilmədi.

– Yemək hazırdır, – deyə Conun səsinə o, sanki yuxuda eşidərək göz qapaqlarını yorğun-yorğun qaldırdı.

– Toşokkür edirəm, aching yoxdur, stolu yığışdırın.

Müti xidməti ömrü danışsız yerinə yetirib uzaqlaşdı.

Loran yenidən düşüncə aləminə daldı. Qarşıdakı evdə işıqlar yananda özünü elə təhna hiss etdi ki, dərhal gedib, başları yoluxmaq qərarına gəldi. Xüsusilə Douelin başını görmək istəyirdi.

Lorani bu gözəllənməz gəlişi Brikenin başını fəvqəladə dərəcədə fəhləndirdi.

– Nəhayət! – deyə o səsləndi. – Nə oldu? Götürdülər?

– Nəyi?

– Mənim bədənim, – deyə Brike elə bir tonla dilləndi ki, sanki səhəbt tozu paltardan gəldirdi.

– Yox, hələ gətirməyiblər, – deyə Loran könülsüz halda gülüm-sünərək, cavab verdi. – Amma tezliklə gətirəcəklər, azca səbir etməlisiniz.

– Ay, kaş bu tez olaydı!..

– Mən də başqa bədən tikəcəklərimi? – deyə Toma soruşdu.

– Hə, əlbəttə ki, – deyə Loran onu sakitləşdirdi. – Siz də ov-völki kimi sağlam və qüvvətli olacaqsınız. Siz pul yığacaq, kondi-nizə qayıdacaq və Marinizlə evlənəcəksiniz.

Loran daha başın bütün gizli arzularından xəbərdar idi.

Toma dodaqlarını marşıldatdı.

– Kaş tez olaydı.

Loran, Douelin başı olan otağa keçməyə tolosdı.

Hava kranı açılan kimi, baş Lorandan xəbərdar oldu:

– Bütün bunlar nə deməkdir?

Loran Kernlə olan səhəbt və öz dustaqlığı haqqında başa danışdı. Baş dedi:

– Bu, dözülməzdir! Sizə kömək edə bilseydim... Əslində bu mümkündür, siz özünüz mənə kömək etsəniz...

Başın gözlərindən qəzəb və qətiyyət yağdı.

– Hər şey çox sadədir. Qida borularının kranlarını bağlayın, onda mən ölərəm. İnanın ki, Kern kranı açıb, mənı yenidən həyata qaytaranda, hətta peşman oldum. Mən ölərəm, Kern isə sizi evə buraxar.

– Mən heç vaxt bunun bahasına evə qayıtmaram, – deyər Loran səsləndi.

– Mən Siseronun natiqlik məharətinə malik olmaq istərdim ki, bu işi tutmaq üçün sizi razı salım.

Loran inkaredici tərzdə başını yırğaladı.

– Hətta Siseronun özü belə mənı razı sala bilməzdi. Mən heç vaxt insan həyatını dayandıрмаğa cürət etmərəm...

– Axı məgər mən insanam? – deyər baş kədərli təbəssümlə soruşdu.

– Yadıncıdadırımı, siz özünüz Dekartın sözlərini təkrarlayardınız: “Mən düşünürəm. Deməli, mövcudam”, – deyər Loran cavab verdi.

– Olsun ki, lap belədir, onda bura baxın. Mən daha Kerni təlimatlandırmayacağam. O artıq heç bir işgəncə ilə mənı ona kömək etməyə məcbur edə bilməyəcək. Onda o, özü mənı axırına çıxacaq.

– Yox, yox, yalvarıram sizə, – deyər Loran başa yaxınlaşdı. – Qulaq asın. Mən əvvəllər intiqam haqqında fikirləşirdim, indi isə başqa şey düşünürəm. Kern meyitin bədənini Brikenin başına birləşdirməyə müvəffəq olsa və əməliyyat uğurlu keçsə, sizi də həyata qaytarmağa ümid olacaq... Kern olmur, başqası olsun.

– Bədbəxtlikdən buna ümid çox azdır, – deyər Douel cavab verdi. – Hətta Kernin özü belə, bu təcrübəyə çətin ki, nail olsun. O, qəddar və cinayətkar bir adamdır, Herostrat qədər şöhrətpərəstdir. Lakin bununla yanaşı, istedadlı cərrahdır. Etiraf etməliyəm ki, bütün assistentlərimdən ən bacarıqlısıdır. Bu günə qədər məsləhətlərimdən istifadə edən Kern bu işin öhdəsindən gələ bilməzsə, başqa heç kim bacarmaz. Lakin onun özünün belə, bu cür misli görünməmiş əməliyyatı müvəffəqiyyətlə başa çatdıracağına şübhə edirəm.

– Bəs itlər?..

– İtlər başqa məsələdir. Hər iki heyvan, başlarının dəyişdirilməsi ərafəsində sağlam və gümrah halda cərrahiyyə stolu üstünə uzandırılırlar. Bütün bu iş çox sürətlə baş vermişdi. Buna baxmayaraq, Kern itlərdən yalnız birini həyata qaytara bilmişdir, yoxsa lovğalanmaq üçün hər ikisini yanıma gətirərdi. Meyitin bədənı, ölüm baş verəndən bir neçə saat sonra gətirilib çıxarıla bilər, halbuki, o zaman çürümə prosesi, bəlkə də, artıq başlanmış olacaq.

Əməliyyatın özünün mürəkkəbliyi barədə isə bir təbib kimi özünüz mühakimə yürüdə bilərsiniz. Bu, yarıkəsilmiş barmağı bitisdirmək deyil. Bütün arteriya və venaları sayılmalı, calamaq lazımdır. Başlıca iş əsəblər və onurğa beynidir, yoxsa çolaqlıq olacaq, sonra qan dövranını bərpa etmək... Yox, bu, zamanımızın cərrahları üçün olduqca çətin məsələdir.

– Yeni siz özünüz də bu əməliyyatın öhdəsindən gələ bilməzsiniz?

– Mən hər şeyi fikirləşmişdim, itlərlə xeyli təcrübə aparmışdım: ehtimal edirəm ki, bacardım...

Qəflətən qapı açıldı. Kern astanada durmuşdu.

– Sui-qəsdçilər müşavirə edirlər? Mane olmayacağam, – deyər qapını çırpdı.

ÖLÜ DIANA

Brikenin başı elə bilirdi ki, onun üçün seçiləcək yeni bədənı calanması təzə paltar biçmək və tikmək kimi asan bir işdir. Boyunun ölçüsü götürülmüşdürsə, demək təkcə bu cür boyun olan meyit tapmaq qalır.

Ancaq tezliklə o, bu işin elə də asan olmadığını yəqin etdi.

Səhər, xalatlı professor Kern, Loran və Con ona yanaşdılar. Kern, Brikenin başını şüşə altlıqdan çıxarmaq və boyun kəsiyinin bütünlüklə görünməsi üçün üzü yuxarı qoymaq barədə soruncam verdi. Başın fasiləsiz olaraq, oksigenli qanla qidalanmasının arası kəsilmirdi. Kern tədqiq edir, ölçürdü.

– İnsan anatomiyasının eyniliyi ilə yanaşı, hər adamın bədənı özünəməxsus fərdi xüsusiyyətlərə malikdir, – deyər Kern danışmağa başladı. – Bəzən xarici və daxili yuxu arteriyalarını fərqəndirmək çətin olur. Hətta boyunlarının diametri eyni olan adamlarda belə, arteriya damarlarının qalınlığı, tonəffüs borusunun eni müxtəlif olur. Sinirlərin özləri ilə də çox əlləşmək lazım gələcək.

– Bəs əməliyyatı necə aparacaqsınız? – deyər Loran soruşdu. – Boyun kəsiyini bədən kəsiyinə dayamaqla, kəsiklərin səthlərini tamamilə örtmüş olmayacaqsınız?

– Elə iş də bundadır. Biz Douellə bu məsələni həll etmişik. Mərkəzdən periferiyaya doğru, bir sıra uzununa kəsiklər etmək

lazım gələcək. Bu, son dərəcə müəkkəb işdir. Başın və gövdənin boyunlarından bir lay kəsib götürmək lazımdır ki, hələ ölməmiş hüceyrələr bir-birinə qovuşsunlar. Ancaq əsas çətinlik heç bunda da deyil. Başlıca iş meyitin bədənində yenidən başlamış çürümə məhsullarını məhv etmək, damarlarda laxtalanmış qanı təmizləyib əvəzinə təzə qan doldurmaq və orqanizmin "müərrəki" olan ürəyi hərəkətə gətirməkdir... Bəs onurğa beyni? Ona, hətta yüngülcə toxunmaq belə, çox vaxt sonradan ən ağır nəticələr törədəcək güclü reaksiyalara səbəb olur.

– Bəs bütün bu çətinliklərin öhdəsindən necə gəlmək fikrinizdəsiniz?

– Bu, hələlik mənim sirrimdir. Təcrübə baş tutsa, mən ölümlərin dirildilməsi işini bütün təfəssilatı ilə dərc etdirəcəyəm. Hə, bu gün üçün kifayətdir. Baş yerinə qoyun. Hava axını buraxın. Özüünüzü necə hiss edirsiniz, madmazel? – deyər Kern Brikenin başına müraciətə xəbər aldı.

– Təşəkkür edirəm, yaxşıyam. Ancaq, cənab professor, mən çox narahatam... Siz burada cürbəcür anlaşılmaz şeylərdən danışırıdınız, amma bir şeyi başa düşdüm ki, deyəsən, mənim boynumu eninə-uzununa doğramağa hazırlaşırınsınız. Axı bu ki tamamilə biabırçılıq olacaq. Koltəyə oxşayan belə boyunla mən adamlar arasına necə çıxa biləcəyəm?

– Çalışaram ki, çapıqlar gözə az dəysin. Ancaq aydın məsələdir ki, əməliyyatın izlərini tamamilə gizlətmək mümkün olmayacaq. Ruhdan düşməyin, madmazel, boynunuzda məxmər lent, hətta kolye¹ gəzdirmə bilərsiniz. Mən özüm şəxsən "anadan olan" gününüzdə onu sizə bağışlarım. Hə, onu deyəcəkdim, başınız bir qədər qurumuşdur. Normal həyatla yaşayanda, baş kökəlməlidir. Boynunuzun normal ölçüsünü bilmək üçün sizi indidən "yemləmək" lazım gələcək, əks təqdirdə xoşagəlməz hallar baş verə bilər.

– Mən ki yeyə bilmirəm, – deyər baş şikayətlə bildirdi.

– Sizi borucuqdan qidalandıraraq. Mən xüsusi tərkib düzəltmişəm. – Sonra Lorana müraciətə: – Bundan savayı, qanverməni də gücləndirmək lazım gələcək, – dedi.

– Qida məhluluna yağ maddələri əlavə edəcəksinizmi?

Kern əli ilə anlaşılmaz bir hərəkət etdi.

– Əgər baş piylənməyə, heç olmasa köpər, bizə də elə bu lazımdır. Beləliklə, – deyər Kern sözünü qurtardı, – başlıca iş qalır: madmazel Brike, Allaha dua edin ki, öləndən sonra öz yaraşıqlı bədənini sizə verəcək hər hansı bir gözəl tezliklə həlak olsun.

– Belə deməyin, bu dəhşətlidir! Mənim bədən almağım üçün bir adam ölməlidir... Bilirsinizmi, doktor, mən qorxuram. Axı bu ölünün bədənidir. Bəs birdən o gəlib, öz bədənini qaytarması tələb etdi?

– Kim?

– Ölü.

– Axı onun gəlmək üçün ayaqları olmayacaqdır, – deyər Kern gülə-gülə cavab verdi. – Lap əgər işdir gəlsə, ona deyərsiniz ki, o, sizə öz bədənini deyil, siz onun bədənində öz başınızı vermişsiniz. O isə yəqin ki, belə bir hədiyyə üçün minnətdar olacaq. Meyitxanada keçik çəkməyə gedirəm. Mənə uğurlar diləyin!

Təcrübənin müvəffəqiyyəti, mümkün qədər təzə meyit tapmaqdan çox asılı olduğu üçün, Kern hər işini atmış və bütünlüklə meyitxanaya keçərək, xoşbəxt bir təsadüf gözləyirdi.

O, damağında siqar, binada elə arxayın gəzişirdi ki, sanki bulvarda idi. Mərmər stolların uzun sıralarına tavandan donuq işıq düşürdü. Hər stolun üstündə artıq soyundurulmuş və yuyundurulmuş meyitlər uzandırılmışdı.

Öllərini paltosunun ciblərinə dürtmüş Kern, siqarını tüstülədə-tüstülədə stolların uzun sıraları arasında var-gəl edir, üzlərə baxır və ara-sıra bədənəri nəzərdən keçirmək üçün dəri örtükləri qaldırırdı.

Həlak olanların qohum-əqrəbaları da onunla bərabər gəzirdilər. Mənasib meyitin öldən çıxacağından qorxan Kern, bu adamlara ədavətli nəzərlə baxırdı. Kern üçün meyit öldə etmək o qədər də asan deyildi. Üç gün başa çatana qədər, hər bir meyit qohumları tərəfindən tələb olunub bilirdi, üç gündən sonra isə yarıçürümüş cəsədin, Kern üçün heç bir əhəmiyyəti ola bilməzdi. Ona tamamilə təzə, mümkün olsaydı, hətta hələ heç soyumamış meyit lazım idi.

Təzə meyit öldə etmək üçün Kern rüşvət verməyə belə hazır idi. Cəsədin nömrəsi dəyişdirilə, hər hansı bir zavallı "xəbər-ötərsiz" itə bilirdi.

"Hər halda, Brikenin zövqünə uyğun Diana¹ tapmaq asan iş olmayacaq" – deyər Kern cəsədlərin iri pəncələrini və döyənək

¹ Kolye – boyunbağı (frans.)

¹ Diana – qədim yunanlarda ölüm ilahəsi

bağlamış əllərini gözdən keçirə-keçirə düşünürdü. Burada uzananların ekseriyyəti avtomobilə gözənlərin meyitləri deyildi. Kern ölünənə bu başdan-o başa qədər baxdı. Bu müddət ərzində, bir neçə meyiti qohumları tanıyıb apardılar, onların yerlərinə artıq başqalarını gətirdilər. Lakin təzələr arasında da, Kern, əməliyyata yaranan bir şey tapa bilmədi. Bəzi meyitlər başsız idi, bəzilərinin bədən quruluşu uyğun gəlmirdi, bəzilərinin bədənində yara vardı, digərləri isə ümumiyyətlə, artıq çürüməyə başlamış olurdu. Günün axırı idi. Kern aclıq hiss edir, məmnuniyyətlə, buğlanan toyuq şorbasını təsəvvürünə gətirirdi.

“Uğursuz gündür” – deyər cibindən saatını çıxaran Kern fikirləşdi. O, tam ümitsizlik, kədər və dəhşət içində meyitlərin arası ilə hərəkət edən adamlara qarışıq qapıya tərəf getdi. Bu vaxt işçilər başsız bir qadın cəsədini ona tərəf gətirirdilər. Yuyulmuş cavan bədən ağ mərmer kimi parlıyırdı.

“Bu elə mən deyəndir” – deyər o düşündü və gözətçilərin ardınca düşdü. Cəsəd yerə qoyulandan sonra, Kern onu tələsik gözəndən keçirdi və özünə lazım olan şeyi tapdığına bir daha əmin oldu. Kern meyiti bir kənara çəkmək barədə xidmətçilərə pıçıldamaq istəyirdi ki, çoxdan özünü qırxmamış, nimdəş geyimli bir qoca kişi meyitə yaxınlaşdı.

– Odur, Martadır! – deyər qoca səsləndi və əli ilə alınının tərini sildi.

“Bu hansı cəhənnəmdən çıxdı?!” – deyər Kern qeyzlə donqulandı və qocaya yaxınlaşıb dedi:

– Meyiti necə tanıdınız? Axı, onun başı yoxdur?

Qoca ölünün sol çiyindəki iri xalı göstərərək:

– Bundan, – dedi.

Kern qocanın belə arxayın danışmasına təəccübləndi.

– Nəyiniz idi? Arvadınız, yoxsa qızınız?

– Allah rəhmət eləsin, – deyər söhbətçil qoca dilləndi. – Bacım qızı idi, özü də ögey. Əmim qızının üç uşağı qaldı, əmim qızı öldü, bunlar da mənim boynumda qaldı. Dördü də özümün var. Ehtiyac içindəyəm. Nə etməli, möhtərəm cənab? Pişik balaları deyil ki, hasar dibinə atasan: günümüz belə keçib. Bu yandan da bədbəxtlik üz verdi. Köhnə evdə oluruq, çoxdan bizi qovurlar, axı hara gedəsən. Axırda da belə oldu. Evin tavanı uçuldu. O biri uşaqlar yüngülcə əzilməklə canlarını qurtardılar, bunun isə başı tamam üzüldü.

Qarımla evdə deyildik, biz qovrulmuş şabalıd satırıq. Mən evə gələndə qədar Martanı meyitxanaya aparmışdılar. Axı niyə meyitxanaya? Deyirlər başqa mənzillərdə də tələfat olmuşdur. Bəziləri tələfat olmuşdur, odur hamısını da gətirib atıblar bura. Evə gəldim, qıyamət idi, elə bil ki, zəlzələ olmuşdu.

“Baş tutan işdir” – deyər Kern düşündü və qocanı bir kənara çəkdi:

– Olacağa çarə yoxdur. Bilirsiniz, mən həkiməm, mənə meyit lazımdır. Açıq danışacağam. Yüz frank almaq istəyirsinizsə çıxın gedin evinizə.

– Aparıb yaracaqsınız? – deyər qoca narazı halda başını buladı və fikrə getdi. – Onun üçün əlbəttə, fərqi yoxdur... Biz kasıb adamlarıq... Hər halda qız da özgə deyil axı...

– İki yüz.

– Ehtiyacımız böyükdür, uşaqlar ac-yalavacdırlar... amma yenə də heyfim gəlir... Yaxşı qız idi, çox həlim, xoşxasiyyət... yanaqları lələ kimi al idi, daha bu cür zir-zibilin tayı deyildi, – deyər o, meyitlər yığılmış stollara ikrakla işarə etdi.

“Ay səni qoca! Deyəsən, malını tərifləməyə başlayır” – deyər Kern düşündü və taktikasını dəyişmək qərarına gəldi.

– Qorəz ki, özünüz bilin, – deyər Kern laqeyd halda bildirdi. – Burada sizin bacınız qızından həç də pis olmayan meyitlər çoxdur. – Bu sözlərlə Kern qocadan uzaqlaşdı.

– Canım, bir dayanın, aman verin fikirləşim... – deyər sövdələşməyə aşkar meyil göstərən qoca Kernin ardınca yönəldi.

Kern artıq sevinirdi ki, vəziyyət gözənlənmədən bir də dəyişdi.

– Gəlib çıxmısan? – deyər həyəcanlı bir qoca səsi eşidildi.

Kern çevrilib geri baxanda sürətlə yaxınlaşan tərəmiz ağ ləçəkli kök bir qarı gördü. Qoca onu görək qeyri-ixtiyari dıksındı.

– Tapmısan? – deyər qarı vəhşi nəzərlərlə ətrafı gözəndən keçirərək dodaqlı dua oxuya-oxuya soruşdu.

Qoca dinməzəcə əli ilə meyiti göstərdi.

– Əziz bala, bu nə bədbəxtlikdir başına gəldi? – deyər qarı başsız meyitə yanaşdı.

Kern qarı ilə dil tapmağın çətin olacağını hiss etdi.

– Mənə baxın, madam, – deyər Kern mehribanlıqla qarıya müraciət etdi. – Mən burada ərinizlə söhbət əsnasında öyrəndim ki, siz ehtiyac içindəsiniz.

– Ehtiyac içində olduğ, olmadıq, özgələrə əl açmırıq, – deyə o, qürurla Kernin sözünü ağzında qoydu.

– Elədir, ancaq... Bilirsinizmi, mən xeyriyyə dəfn cəmiyyətinin üzvüyəm. Mən sizin bu qohumunuzun dəfnini cəmiyyətin hesabına keçirə bilərəm. Əgər istəyirsinizsə, bunu mənə həvalə edin, özünü iş-gücünüzdən qalmayın, sizi uşaqlarınız və yetimlər gözləyirlər.

– Burada nə boşboğazlıq edibsən, – deyə qarı qocanın üstünə düşdü. Sonra Kernə sarı dönərək dedi: – Təşəkkür edirəm, cənab, ancaq mən hər şeyi lazım olduğu kimi yerinə yetirməliyəm. Sizin xeyriyyə cəmiyyətinizsiz də birtəhər keçinirik. Nə gözlərin döyürsən? – deyə qarı əri ilə danışdığı adi tona keçdi. – Rəhmətliyi götür gedək. Araba da götürmüşəm.

Bütün bunlar elə qəti ahənglə deyilmişdi ki, Kern quruca təzim edərək kənara çəkildi.

“Heyif! Yox, doğrudan da, bu gün çox uğursuz gündür”.

O, qapıya doğru getdi və qapıçını kənara çəkib, yavaşca ona dedi:

– Mənə baxın, əgər münasib bir şey olsa, dərhal evimə zəng edin.

– Baş üstə, cənab, – deyə Kerndən yaxşı pul almış qapıçı başını tərpətdi.

Kern restoranda möhkəmcə nahar etdikdən sonra evə qayıtdı.

Brikenin otağına daxil olanda, son zamanlar üçün adi olmuş sualla qarşılandı.

– Tapdınız?

– Tapmışdım, amma bəxtim götürmədi, – deyə o cavab verdi.

– Səbir edin.

– Doğrudanmı, babat bir şey olmadı, – deyə Brike əl çəkmirdi.

– Bir cür əyriyaq eybəcərler vardır. Əgər istəyirsinizsə, onda mən...

– Ah, xeyr, yaxşısı budur dözümlü. Eybəcər olmaq istəmirəm.

Kern, tezdən oyanıb, yenidən meyitxanaya gedə bilmək üçün erkən yatmağı qəti etdi. Lakin gözlərinə yuxu getməmiş, çarpayısı yanında qoyulmuş telefon səsləndi. Kern mızıldayıb, dəstəyi götürdü.

– Allo! Əsdirəm. Bəli, professor Kerndir. Nə olub? Lap vağzalı yanında qatar qəzası? Çoxlu meyit? Əlbəttə! Bu saat özümü yetirirəm. Təşəkkür edirəm.

Kern tez geyinməyə başladı. Conu çağırıb:

– Maşın! – deyə qışqırdı.

On beş dəqiqə keçməmiş o, artıq küçələrdən şimşək kimi keçirdi.

Qapıçı aldatmamışdı. Həmin gecə əzrayılın qurbanı çox olmuşdu. Meyitləri fasiləsiz olaraq daşıyırdılar. Bütün stolların üstü dolmuşdu. Bir azdan meyitləri yerə qoymağa başladılar. Kern vəcdə gəlmişdi. O, bu fəlakətin gündüz baş vermədiyinə şükür edirdi. Çox güman ki, şəhərə hələ xəbər yayılmamışdı. Meyitxanada hələ kənar adam yox idi. Kern hələ soyundurulmamış, yuyundurulmamış meyitləri gözəndən keçirirdi. Onların hamısı təptəzə idi. Olduqca uğurlu bir hadisə. Bircə şey pis idi ki, bu “xeyrixah” hadisə, Kernin xüsusi tələblərlə o qədər də hesablaşmırdı. Bədənlərin əksəriyyəti əzilməmiş, çox yerdən zədələnmişdi. Lakin fasiləsiz olaraq təzə meyitlər gətirildiyi üçün Kern ümidini üzürdü.

– Bunu mənə göstərin, – deyə o, boz kostyumlu bir qızın meyitini aparən xidmətçiye müraciət etdi. Qızın kəlləsinin ənsə tərəfi dağılmışdı. Saçları və paltarları qan içində idi. Lakin geyim əzilməmişdi. Görünür, bədəni az zədələnib... yarayar. Bədən quruluşu plebeycəsinədir, yəqin hər hansı bir kameristkadır¹, “nə etməli, başqası yoxdursa belə bədən də yarayar”. – deyə Kern fikirləşdi. – Bəs bu? – Kern başqa xəbəyə baxdı. Bu ki əsl tapıntıdır! Lap xəzinədir! Lənət şeytana, hər halda, əfsus ki, belə bir qadın həlak olub!

Qeyri-adi dərəcədə gözəl, aristokratik üzündə təkcə dərin hey-rət donub qalmış gənc bir qadın meyitini döşəməyə qoydular. Kəlləsi sağ qulağının üstündən parçalanmışdı. Görünür ki, ölüm onu qəflətən haqlamışdı. Ağ boynunda mirvari boyunbağı görünürdü. Zərif qara ipək paltarı çiyindən və ətdən azacıq cırılmışdı. Çılpaq çiyində xal var idi.

“O birindəki kimi, – deyə Kern düşündü. – Lakin bu... necə də gözəldir! – Kern tələsik meyitin boynunu ölçdü. Elə bil sifarişlədir”.

Kern əsil iri mirvarilərdən olan bahalı boyunbağını açıb, xidmətçilərə atdı və dedi:

– Bu meyiti götürürəm! Ancaq seçməyə vaxtım olmadığından hər ehtimala qarşı bu birini də aparıram, – deyə birinci qızın meyitini göstərdi. – Tez olun, tez olun. Onları kətana böküb buradan çıxarın. Əsdirirsinizmi? Camaat yığışır. Bir azdan meyitxanayı açmalı olacaqsınız. Bir neçə dəqiqədən sonra burada əsil mərkəzə baş verəcək.

Meyitlər çıxarılıb, avtomobilə qoyuldu və tezliklə Kernin evinə çatdırıldı.

¹ Kameristka – keçmişdə xanımların xüsusi xidmətində olan qulluçu

Əməliyyat üçün lazım olan hər şey artıq əvvəlcədən hazır edilmişdi. Brikenin dirilmə günü, daha doğrusu, gecəsi gəlib çatmışdı. Kern birçə dəqiqə belə itirmək istəmədi. Hər iki meyit yuyulmuş və ağ mələfəyə bükülü halda, əməliyyat stoluna qoyulmuşdu.

Brikenin başı öz yeni bədəninə baxmaq arzusu ilə yanırdı, lakin Kern qəsdən stolu elə qoymuşdu ki, bütün hazırlıq işləri qurtarmamış baş meyitləri görməsin.

Kern meyitlərin başlarını bədənəldən cəld ayırırdı. Con bu başları kətana büküb apardı. Kəsiklərin kənarları və stol yuyuldu, bədənələr qaydaya salındı.

Bədənələri bir də diqqətlə gözdən keçirən Kern qayğılı-qayğılı başını yırğaladı. Çiyində xalı olan bədən olduqca gözəl qamətli olub, "kameristka"-nın iri sümüklü, kələ-kötür, biçimsiz, ancaq möhkəm bədənə ilə müqayisədə aşkar üstünlüyə malik idi. Brike, əlbəttə bu aristokratik Diananın bədənini seçəcəkdə. Bununla belə, diqqətlə aparılan yoxlamadan sonra Kern, özünün Diana adlandırdığı bədənə qüsurları gördü; sağ ayağının altında dəmir parçasının açdığı kiçik bir yara vardı. Bunun böyük qorxusu ola bilməzdi. Kern yaralı dərmanla yandırdı, qanın zəhərlənməsindən ehtiyat etməyə hələlik əsas yox idi. Lakin hər halda, "kameristka"-nın bədənə ilə aparılacaq əməliyyatın müvəffəqiyyətinə Kern daha arxayın idi.

– Brikenin başını çevirin, – deyər Kern Lorana müraciət etdi. Hazırlıq işləri gedəndə çərənçiliyi ilə işə mane olmasın deyər, Brikenin ağzını "yummuşdular", yəni sıxılmış hava alonun kranını bağlamışdılar. – İndi hava axını buraxmaq olar.

Brikenin başı cəsədləri görəndə elə çağırırdı ki, elə bil qəflətlən dərisinə dağ basdılar. Dəhşətdən gözləri hədəqəsindən çıxdı. Bu meyitlərdən biri onun öz bədənəli olmalı idi. İlk dəfə olaraq əməliyyatın qeyri-adiyini bütün ciddiliyi ilə hiss etdiyi üçün tərəddüdə başladı.

– Hə, nə oldu? Meyitləri... bədənələri bəyənirsinizmi?

– Mən... qorxuram... – deyər baş xırıldadı. – Yox, yox, mən bilirdim ki, bu, belə qorxuludur... istəmirəm...

– İstəmirsiniz? Elə isə meyitə Tomanın başını tikərəm. Toma qadın olar, Toma, bu saat bədənəli malik olmaq istəyirsinizmi?

– Dayanın, – Brikenin başı diksindi. – Razıyam. Mən o bədənəli istəyirəm... çiyində xalı olanı...

– Mən isə sizə bunu seçməyi məsləhət görürəm. Siz deyən qədər gözəl deyilsə də, birçə yeri belə cızılmayıb.

– Mən paltaryuyan deyil, aktrisayam, – deyər Brikenin başı qürurla səsləndi. – Gözəl bədən istəyirəm. Çiyində də xal. Bu, kişilərin elə xoşuna gəlir ki...

– Qoy istədiyiniz kimi olsun, – deyər Kern cavab verdi. – Madmazel Loran, madmazel Brikenin başını əməliyyat stoluna keçirin. Ehtiyatlı olun, başının süni qan dövrəsi son ana qədər davam etməlidir.

Loran Brikenin başının sonuncu hazırlığı ilə məşğul idi. Brikenin sifətində son dərəcə böyük bir gərginlik və əzab əlamətləri vardı. Baş əməliyyat stoluna keçiriləndə, Brike dözə bilməyib, ömründə heç vaxt çıxarmadığı son dərəcə uca səslə bağırırdı:

– İstəmirəm! İstəmirəm! Lazım deyil. Yaxşısı budur öldürün mənə! Qorxuram! A-a-a!..

Kern öz işini dayandırmadan kəskin səslə Lorana qışqırdı:

– Hava kranını tez bağlayın. Qida məhluluna hədonal məhlulu əlavə edin ki, yuxuya getsin.

– Yox, yox, yox!

Kran bağlandı, baş susdu, lakin dodaqları tərpənməkdə, gözləri dəhşət və yalvarış ifadə edən nəzərlərlə baxmaqda davam edirdi.

– Cənab professor, biz onun arzusunun ziddinə olaraq əməliyyat aparı bilərsinizmi? – deyər Loran soruşdu.

– İndi etika problemləri ilə məşğul olmaq vaxtı deyil, – deyər Kern cavab verdi. – Sonra o özü minnətdarlıq edəcək. Ya öz işinizi görün, ya da çıxıb gedin, mənə mane olmayın!

Lakin Loran bildirdi ki, gedə bilməz – onun köməyi olmadan əməliyyatın nəticəsi daha da şübhəli ola bilərdi. O, özünü güclə saxlayıb Kernə kömək etməkdə davam edirdi. Brikenin başı elə çırpınırdı ki, borucuqlar qan damarlarında güclə dururdu. Con özünü yetirərək, əlləri ilə başı tutdu. Tədricən başın titrəyişi kəsildi, gözlər yumuldu: hədonal öz təsirini göstərirdi.

Professor Kern əməliyyata başladı.

Sükutu yalnız Kernin, bu və ya başqa cərrahiyyə alətini tələb edən qısa əmrləri pozurdu. Gərginlikdə hətta Kernin alnındakı damarlar da şişmişdir. O, özünün parlaq cərrahiyyə texnikasını bütünlüklə işə salaraq, cəldliyini qeyri-adi səy və ehtiyatlıqla birləşdirmişdi. Loran özünün bütün nifrəti ilə yanaşı, həmin dəqiqələrdə Kernə valeh olmaya bilmirdi. O, ilhamlanmış aktyor kimi işləyirdi. Onun cəld, həssas barmaqları möcüzələr yaradırdı.

Əməliyyat bir saat əlli beş dəqiqə davam etdi.

– Qurtardı, – deyər nəhayət, Kern qəddini düzəltdi, – bu gündən Brike artıq bədənə baş deyildir. Onu tək cəmləndirmək qalı: ürəyi döyünməyə məcbur etmək və qan dövrəni işə salmaq. Ancaq bunların öhdəsindən özüm təklikdə gələrim. Siz gedib istirahət edə bilərsiniz, mədrazel Loran.

– Mən hələ işləyə bilərəm, – deyər qız cavab verdi.

Əldən düşməsinə baxmayaraq, ürəyindən bu qeyri-adi əməliyyatın son hissəsini görmək keçirdi. Lakin Kern, görünür, öz diriltmə sirrini ona bildirmək istəmədi. O, qıza istirahət etməsi barədə bir də təklif təklif etdi, Loran onun təklifinə təbə oldu.

Kern bir saatdan sonra qızı yenidən çağırdı. Kern daha yorğun görünürdüsə də, sifəti razılıq ifadə edirdi.

– Nəbzini yoxlayın, – deyər o, Lorana təklif etdi.

Qız daxili ikrahla Brikenin, cəmi üç saat bundan əvvəl soyuq bir meyitə məxsus olan əlini ovcuna aldı. Əl artıq isti idi, nəbzın vurulması duyulurdu, Kern, Brikenin üzünə güzgü tutdu. Güzgünün səthi tərlədi.

– Nəfəs alır. İndi bizim körpəni yaxşıca bələməliyik. O, bir neçə gün tamamilə hərəkətsiz uzanıb qalmalıdır.

Tənziyin üstündən Kern Brikenin boynunu gips halqaya saldı. Bütün bədən tənziqlənmiş, ağız isə möhkəmcə sarınmışdı.

– Bu onun üçündür ki, danışmasın, – deyər Kern izah etdi. – Ürəyi imkan versə, ilk günlər onu yuxulu vəziyyətdə saxlayacağıq.

Brikeni, Loranın otağına bitişik otağa gətirdilər, ehtiyatla çarpaya uzandırdılar və elektronarkozə məruz qoydular.

– Tikişlər sağalana qədər onu süni surətdə qidalandıracağıq. Onun qayğısına artıq siz qalmalı olacağsınız.

Yalnız üçüncü gün Kern Brikeyə “özünə gəlməyə” icazə verdi.

Gündüz saat dörd idi. Günəşin çöpəki şüaları pəncərədən içəri düşərək, Brikenin üzünü işıqlandırır. O, qollarını yüngülcə çatıb gözlərini açdı. Şüuru hələ də dumanlı ikən işıqlanmış pəncərəyə baxdı, sonra nəzərlərini Lorana keçirdi, nəhayət isə aşağı endirdi. Orada artıq boşluq deyildi. O, zəifcə qalxıb–enən köksünü və bədəninə – mələfə ilə örtülmüş bədənini gördü. Zəif bir təbəssüm onun üzünü işıqlandırır.

– Danışmağa çalışmayın, sakit uzanın, – deyər Loran dilləndi. – Əməliyyat çox yaxşı keçdi və indi hər şey sizin özünüzdə necə aparacağınızdan asılıdır. Nə qədər sakit uzansanız, bir o qədər tez ayağa

qalxacağsınız. Hələlik işarələrlə danışacağıq. Göz qapaqlarınızı aşağı endirməyin “hə”, yuxarı qaldırmanız isə “yox” mənası verəcək. Bir yerinizdə ağrı hiss edirsinizmi? Burada. Boyun və ayaqlarda. Bu, keçib gedəcək. Su istəyirsinizmi? Bəs yemək?

Brike aqlıq hiss etmirdi, ancaq zəlamışdı.

Loran Kernə zəng vurdu. O, dərhal öz kabinetindən gəldi.

– Hə, təzə dünyaya gələn özünü necə hiss edir? – O, Brikeni göz-dən keçirəndən sonra razı qaldı. – Hər şey yaxşıdır. Səbir edin, mədrazel, tezliklə rəqs edəcəksiniz. – O, bir neçə soruncam verib gəldi.

“Sağalma” günləri Brike üçün çox ləng keçirdi. O, nümunəvi xəstə idi: səbir edir, sakitcə uzanıb və bütün göstərişləri yerinə yetirirdi. Nəhayət, bələkdən azad edildiyi gün gəlib çatdı, danışmağa isə hələ icazə verilmirdi.

– Öz bədəninizi hiss edirsinizmi? – deyər Kern bir qədər həyəcanla soruşdu.

Brike göz qapaqlarını endirdi.

– Ayaq barmaqlarınızı çox yavaşca tərpətməyə çalışın.

Brike, yəqin ki, tərpətmək istəmişdi, çünki üzündə gərginlik duyulurdu, lakin barmaqlar tərpənmirdi.

– Çox güman ki, mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyəti hələ tamamilə bərpa olunmamışdır, – deyər Kern qət etdi. – Amma ümid edirəm ki, tezliklə bərpa olunacaq və beləliklə, hərəkət etmək də mümkün olacaqdır. – Özlüyündə isə: “Kas Brikenin hər iki ayağı axsamayaydı” – deyər fikirləşdi.

“Bərpa olunacaq” – bu sözlər nə qədər qərribə səslənir” – deyər Loran əməliyyat stolundakı meyiti xatırlayıb düşündü.

Brike üçün yeni qayğılar meydana gəlirdi. İndi saatlarla məşğul olur, ayaq barmaqlarını hərəkətə gətirməyə çalışırdı. Loran böyük maraqla onun hərəkətini izləməkdə idi.

Bir dəfə Loran sevincə çığırdı:

– Tərpənil! Sol ayağın baş barmağı tərpənil.

Sonra işlər daha sürətlə getməyə başladı. Ayaq və əllərin o biri barmaqları da hərəkət etdi. Az sonra Brike əl və ayaqlarını bir qədər qaldıra bildi.

Loran sarsılmışdı. Onun gözləri qarşısında möcüzə baş verirdi.

“Kern nə qədər cinayətkar olsa da, – deyər o düşündü, – qeyri-adi adamdır. Düzdür, Douelin başı olmasaydı, ölünün bu təkrar dirilməsinə nail olmazdı, ancaq hər halda Kernin özü də istedadlı

adamdır, axı Douelin başı özü də bunu etiraf edirdi. Ah, kaş Kern onu da dirildəydi! Ancaq bunu o, heç vəchlə etməz”.

Daha bir neçə gündən sonra Brikenin danışmasına icazə verildi. Onun səsi xeyli məlahətli, lakin bir qədər sınıq təmrli idi.

– Düzləcək, – deyər Kern inamla bildirdi. – Hələ oxuyacağınız da.

Tezliklə Brike oxumağı da sınıdı. Bu oxu Lorana çox dərin təsir bağışladı. Yuxarı notları Brike xeyli ciyiltli və xoşagəlməz səslə götürür, orta registrdə səsi çox tutqun və hətta xırıltılı çıxırdı. Lakin bunun əvəzində aşağı notlar əla alınır. Bu, çox gözəl, sinədən gələn kontralto idi.

“Axı səs telləri kosik yerindən yuxarıda olduğundan, Brikenin özünə məxsusdur, – deyər Loran düşündü, – bəs bu qəşə səs, yuxarı və aşağı registrlərin müxtəlif təmrli hardandır? Fizioloji tapmacadır. Məgər bu, öz yeni bədənindən yaşlı olan Brikenin başında gedən cavanlaşma prosesi ilə o qədər deyildirmi? Bəlkə, mərkəzi sinir sisteminin fəaliyyətindəki hər hansı bir pozulmaya görə idi? Qaranlıq məsələdir... Bu gənc, gözəl bədənə kimə, hansı bədixət başa məxsus olduğunu bilmək maraqlı olardı...”

Loran, Brikeyə heç nə demədən, qatar qəzasında həlak olanların siyahısı dərc edilmiş qəzet nömrələrinə baxmağa başladı. Tezliklə qəzaya uğramış qatarda olmuş məşhur italyan artisti Anjelika Qayın izsiz, soragsız yoxa çıxması barədə yazıya rast gəldi. Onun cəsədi tapılmadığından, qəzet müxbirləri həmin tapmacanın həlli üzərində baş sındırırdılar. Loran Brikenin başının həlak olmuş həmin bədixət aktrisasının bədənini sahib olduğuna, demək olar ki, əmin idi.

QAÇMIŞ EKSPONAT

Nəhayət, Brikenin həyatında ən əlamətdar gün gəlib çatdı. Onun sonuncu sargılan açıldı və professor Kern, ayağa durmaq üçün ona icazə verdi.

O, Loranın olından tutaraq ayağa qalxdı və otaqda gəzişməyə başladı. Onun hərəkətləri nizamsız və bir qədər coşqun idi. Bəzən olli ilə qərribə jestlər edirdi: qolu müəyyən həddə qədər mülayim hərəkətə gəlir, sonra bir anlığa durur və sanki məcburi bir tərpənişdən sonra yenidən yumşaq hərəkətə keçirdi.

– Bütün bunlar keçib gedəcək, – deyər Kern inamla bildirirdi.

Brikenin tokos ayağının altındakı kiçik yara Kerni bir qədər narahat edirdi. Yara gəc sağalırdı. Lakin yara tədricən o qədər yaxşılaşdı ki, Brike hətta öz ağırlığını xəstə ayağı üzərinə saldıqda belə ağrı hiss etmirdi. Bir neçə gündən sonra Brike artıq rəqs etməyə cəhd göstərirdi. O deyirdi:

– Başa düşürəm nə işdir, bəzi hərəkətlər çox asanlıqla, digərləri isə bir qədər çətin alınır. Görünür, toz bədənimi idarə etməyə hələ yaxşı alışmamışam... Amma necə də yaraşlıq bədənədir! Ayaqlarına baxın, məmazel Loran. Boyum da əladır. Bircə boyundakı bu çapıqlar olmasaydı... Örtmək lazım gələcək. Bunun əvəzində ciyindəki xalın misli-bərabəri yoxdur, deyilmi? Mən elə paltar tikdirəcəyəm ki, xalın görünsün... Hə, mən öz bədənimdən tamamilə razıyam.

“Öz bədənimdən! – deyər Loran düşündü. – Yazıq Anjelika Qay!”

Bu vaxta qədər özünü saxlamış Brike birdən-birə özünü göstərdi. O, Lorandan kostyumlar, alt geyimləri, şlyapalar, moda jurnalı, kosmetika lovazimatı xahiş, sifariş, tələb edirdi.

Kern onu toz boz ipək paltarda professor Douelin başına təqdim etdi. Qarşısında kişi başını görə Brike əzilib-büzülməyə bilməzdi. Ona görə də Douelin başı:

– Əladır! Siz öz işinizin öhdəsindən çox gözəl gəldiniz, həmkar, təbrik edirəm! – deyər xırıldadıqda, Brike olduqca məmnun qaldı.

Kern isə, tozobey kimi, Brikenin qoluna girib, şadlıqdan üzü gülgülə otaqdan çıxdı.

Onlar kabinetə daxil olanda Kern nəvazişlə dedi:

– Əyloşin, məmazel.

– Bilmiyəm sizə necə təşəkkür edirəm, cənab professor, – deyər o, göz qapaqlarını ağır-ağır endirdi, sonra isə naz-qəmzə ilə yenidən Kernə baxdı: – Siz mənə ölinizdən gələnə etdiniz... Heç bilmiyəm xəcalətinizdən necə çıxım.

– Bu, heç lazım deyil. Mən sizin düşündüyünüzdən daha çox məxfiətlənmişəm.

– Çox şadam. – Bu sözlərlə Brike Kernə daha məhrəban nəzərlərlə baxdı. – İndi mənə gəlməyə... daha doğrusu, xəstəxanadan çıxmağa icazə...

– Necə yəni gəlməyə? Hansı xəstəxanadan? – deyər Kern hətta əvvəlcə başa düşməyən kimi oldu.

– Evə getməyə. Təsəvvür edirəm ki, rəfiqələrim arasında yeni-dən görünməyim nə kimi böyük müvəffəqiyyətə səbəb olacaq!

O getməyə hazırlaşır! Kern bu barədə heç düşünmək belə istə-mirdi. Məgər o, belə böyük işin öhdəsindən gəlib ən mürəkkəb məsələni həll edərək mümkün olmayan bir şeyi bircə ona görəmi həyata keçirmişdi ki, Brike gedib özü kimi yüngülbeşin rəfiqələri arasında müvəffəqiyyət qazansın? O, özü Brikeni elmi cəmiyyətdə nümayiş etdirməklə müvəffəqiyyət yaratmaq istəyirdi. Düzdür, bəlkə də, ona müəyyən dərəcə azadlıq verə bilirdi, ancaq indi bu barədə heç fikirləşməyə belə dəyməzdi.

– Təəssüf ki, sizi buraxa bilməyəcəyəm, madmazel Brike. Hələ bir müddət mənim evimdə, müşahidə altında qalmahsınız.

– Axı nə üçün? Mən ki özümü əla hiss edirəm, – deyərək o, əlini oynadaraq etiraz elədi.

– Orası elədir, amma halınız pisləşə bilər.

– Onda özüm yanıma gələyəm.

– Elə bilirəm, burdan nə vaxt gedə biləcəyiniz mənə daha yaxşı məlumdur, – deyərək bu dəfə sərt halda bildirdi. – Yadımdan çıxarmayın ki, mənsiz nə idiniz!

– Bundan ötrü mən artıq sizə minnətdarlıq etdim. Mən sizin üçün əluşağı, ya da qul-zad deyiləm. Nə edəcəyimi özüm bilirəm! “Oho, sən demə bunun tərsliyi də varmı!” – deyərək Kern təəc-cüblə düşündü. O dedi:

– Bu barədə hələ danışacağıq. Hələlik isə zəhmət çəkib öz otağınıza gedin. Yəqin ki, Con artıq sizə bulyon gətirmişdir.

Brike dodaqlarını büzərək ayağa qalxdı və Kernə baxmadan kabi-neti tərk etdi.

Brike Loranla birlikdə onun otağında nahar edirdi. Brike içəri girəndə Loran artıq stolun arxasında öyləşmişdi. Brike öyləşərkən sağ əlinin biləyi ilə laqeyd, gözəl bir hərəkət etdi. Loran dəfələrlə bu hərəkətə fikir vermiş, onun Brikeyə, yoxsa Anjelikayamı məxsus olduğu üzərində düşünmüşdü. Məgər Anjelika Qayın bədəninin hərəkət sinirlərində möhkəm qərar tutmuş hərəkət avtomatizmləri qala bilməzdimi?..

Bütün bu suallar Loran üçün çox mürəkkəb idi.

– Bununla, yəqin, fizioloqlar maraqlanarlar! – deyərək o düşündü.

– Yenə də bulyon! Bu xəstəxana yeməkləri lap zəhləmi aparıb, – deyərək Brike şıltaq-şıltaq dilləndi. – Bu saat məmnuniyyətlə bir

düjin istridyə¹ yeyib üstündən bir stəkan şabli² də nuş edərdim. – O, bulyondan bir neçə qurtum içərək davam etdi: – İndicə professor Kern məni hələ bir neçə gün də evə buraxmayacağını bildirdi. Belə şey olmaz! Mən ev quşları cinsindən deyiləm. Burda adam qüs-sədən ölür. Yox, mən elə bir həyat sürməyi xoşlayıram ki, daim işiq, musiqi, güllər, şampən şorabı olsun...

Fasiləsiz çənə işlədən Brike, naharı tələsik qurtarıb stuldan qalxdı və pəncərəyə yanaşaraq, diqqətlə aşağı baxdı.

– Geconiz xeyrə qalsın, madmazel Loran, – deyərək ona tərəf döndü. – Mən bu gün təzədən yatacağam. Xahiş edirəm, sabah səhər məni tez oyatmayın. Bu evdə yuxu vaxtı keçirmək üçün ən yaxşı vasitədir.

O, başını tərpədən öz otağına keçdi. Loran isə anasına məktub yazmağa oturdu.

Onun bütün məktublarını Kern yoxlayırdı. Loran nəzarətin nə qədər ciddi olduğunu bildiyi üçün ondan xəbərsiz məktub göndər-məyə cəhd belə etməzdi.

Bunu da deyərək ki, Loranın anasını həyəcanlandırmamaq üçün, hətta Kerndən xəlvət məktub göndərmək imkanı olsaydı da, bundan istifadə etməməyi, qeyri-ixtiyari dustaqlığı barədə həqiqəti yazma-mağı qərar etmişdi.

Həmin gecə Loran, xüsusilə pis yatdı. Gələcək haqda düşün-ərək uzun müddət çarpayıda qurdalandı, onun həyatı qorxu altında idi. Görəsən, onu “təhlükəsizləşdirmək” üçün Kern nə kimi tədbir görəcəkdir?

Brike də, görünür, yata bilmirdi. Onun otağından nə isə bir xışıltı gəlirdi.

“Təzə paltarını yoxlayır” – deyərək Loran fikirləşdi. Sonra hər şey sakitləşdi: yuxu içində Loran dumanlı halda, nə isə boğuc bir çığırtı eşidib oyandı. “Deyəsən, əşyalarım sıradan çıxıb” – deyərək düşündü və yenidən möhkəm sübh yuxusuna getdi.

O, adətə üzrə səhər saat yeddiddə oyandı. Brikenin otağında hələ də sakitlik idi. Loran onu narahat etmək istəməyərək, Tomanın başı olan otağa keçdi. Tomanın başı həmişəki kimi qaşqabaqlı idi. Kern, Brikenin başına bədən “calayandan” sonra Tomanın kədəri daha da artmışdı. O, xahiş edir, tələb edirdi ki, ona da tezliklə təzə

¹ İstridyə – yeyilən dəniz ilbizi

² Şabli – ağ şorab növü

bədən versinlər, nəhayət kobud söyüşlərə əl atırdı. Loran onu çox çətinliklə sakit edə bilirdi. O, Tomanın səhər yuyunmasını bitirib, dərinə nəfəs aldı və Douelin başı olan otağa yönəldi. Baş onu mehriban təbəssümlə qarşıladı.

– Bu həyat qərribə şeydir! – deyə professor Douelin başı diləndi. – Lap bu yaxınlarda ölmək istəyirdim. Ancaq beynim işləməkdə davam edir və üç-cə gün keçməmiş ağıma qeyri-adi cəsarətli və orijinal bir fikir gəldi. Fikrimi həyata keçirə bilsəydim, bu təbəbətə bütöv bir çevriliş əmələ gətirərdi. Mən fikrimi Kernə bildirəndə gözlərinin necə alışıb-yandığını görseydiniz! Yəqin, gözlərinə xeyrixah müasirləri tərəfindən sağlığında ucaldırılacaq heykəli görünürdü... Budur, mən onun üçün, ideyalar üçün, deməli, həm də özüm üçün yaşamağım. Bu, nə isə bir tələdir.

– Axı bu nə ideyadır ki?

– Bir gün sizə danışaram, bütün bunlar başımda yetkinləşəndən sonra...

Saat doqquzda Loran Brikenin qapısını döyməyi qərara aldı, ancaq cavab gəlmədi. Loran narahat olub qapını açmağa çalışdı, lakin qapı içəridən bağlı idi. Loranın bu barədə professor Kernə xəbər verməkdən başqa, əlacı qalmadı.

Kern həmişəki kimi cəld və qəti hərəkət edirdi.

– Qapını sındırın! – deyə o, Cona əmr etdi.

Zənci çiyini ilə təkən vurdu. Ağır qapı silkələnib rəzəsindən qopdu. Kern, Loran və Con otağa keçdilər.

Brikenin əzilmiş yatağı boş idi. Kern pəncərəyə tərəf qaçdı. Çərçivənin dəstəyindən aşağı, cırılmış döşəkağıllarından və iki dəsmaldan düzəldilmiş ip sallanırdı. Pəncərənin altındakı çiçək löki əzilmişdi.

– Bu sizin işləklərinizdir! – deyə Kern zəhmli üzünü Lorana tutub bağırırdı.

– Sizi inandırırıam ki, madmazel Brikenin qaçmasında mənim heç bir iştirakım olmayıb, – deyə Loran qətiyyətlə bildirdi.

Loranın qəti cavabı Kerni, Brikenin tok, başqalarının köməyi olmadan hərəkət etdiyinə inandırsa da, o:

– Sizinlə hələ sonra danışarıq, – deyə əlavə etdi. – İndi qaçqını tutmağa çalışmalıyıq.

Kern öz kabinetinə keçdi və həyəcanla buxarıdan stola tərəf addımladı. Ağlına gələn ilk fikir polis çağırmaq oldu. Ancaq bu

fikirdən dərhal vaz keçdi. Polisi bu işə qarışdırmaq olmazdı. Xüsusi axtarış agentliklərinə müraciət etmək lazım gəlirdi.

“Lənət şeytana, mən özüm müqəssirəm... Onu qorumaq üçün tədbir görmək lazım idi. Ancaq kimin ağına gələrdi ki, dünənki ölü qaçsın! – Kern qəzəblə güldü. – İndi başına gələnləri kimə oldu danışacaq... Axı o, camaat arasında çıxan kimi yaradacağı böyük müvəffəqiyyətdən danışdı. ...Bu əhvalat qəzet müxbirlərinə çatacaq və onda... Onu Douelin başına göstərmək də lazım deyildi... Başma oyun açdı... Bu da onun təşəkkürü!”

Kern telefonla xüsusi axtarış kontorundan agent çağırırdı. Çəkcəyi xərcələr üçün ona böyük məbləğ pul verdi, axtarışın müvəffəqiyyətlə başa çatacağı təqdirdə daha çox pul verəcəyini vəd etdikdən sonra itkin düşənin müfəssəl təsvirini verdi.

Agent qaçış yerini və bağın dəmir hasarına aparən izləri gözdən keçirdi. Hasar çox uca olub, iti uclu çubuqlarla nəhayətlənirdi. “Afərin, qızıcıqaz!” – deyə agent başını buladı. Çubuqlardan birində ilişib qalmış bir parça boz ipəyi görüb onu çıxardı və ehtiyatla cibinə qoydu.

– Qaçan günü əynində bu paltar var imiş. Boz paltarlı qadını axtaracağıq.

Agent “Boz paltarlı qadını” bir sutkadan tez tapacağına Kerni əmin edəndən sonra çıxıb getdi.

Xəfiyyə öz işində təcrübəli bir adam idi. O, Brikenin axırıncı mənzilinin ünvanını və onun bir neçə keçmiş rəfiqəsinin yaşadığı yerləri öyrəndi, onlarla tanış oldu, onlardan birindən Brigenin fotosəklini tapdı. Brikenin hansı kabarelərdə çıxış etdiyini öyrəndi. Qaçqın qızı axtarmaq üçün həmin kabarelərə bir neçə agent göndərildi.

Xəfiyyə inamla deyirdi:

– Quşcuğaz uzağa uça bilməz.

Lakin bu dəfə o, səhv edirdi. İki gün keçsə də Brikenin izinə düşmək hələ də mümkün olmamışdı.

Yalnız axtarışın üçünü günü Monmartrdakı meyxanalardan birinin həmişəki müştərisi xəbər verdi ki, qaçış gecəsi “dirilmiş” Brike haman meyxanada idi. Ancaq sonra onun hara yox olduğunu heç kəs bilmirdi.

Kern getdikcə daha çox həyəcanlanırdı. İndi o, tək-cə sirlərinin Brikenin ələmə yayaacağından deyil, həm də bu qiymətli “eksponat”ı birdəfəlik itirəcəyindən qorxurdu. Düzdür, o, Tomanın başından

ikincisini düzəldə bilirdi, amma buna vaxt və böyük qüvvə sərf etmək tələb olunurdu. Bundan əlavə, yeni təcrübə bu qədər müvəffəqiyyətlə baş tutmaya da bilirdi. Dirildilmiş itin nümayiş etdirilməsi məlum işdir ki, o cür effekt verə bilməzdi. Yox, Brike nəyin bahasına olursa-olsun tapılmalı idi. O, "qaçmış eksponat"ı tapmaq üçün verəcəyi mükafatı iki, hətta üç qat artırırdı.

Agentlər hər gün ona axtarışın nəticələrini bildirirdilər, lakin bu nəticələr təsəlliverici deyildi. Brike, sanki yerin altına qeyb olmuşdu.

MAHNI AXIRACAN OXUNDU

Öz təzə, çevik, oynaq və güclü bədəni ilə hasarı aşib küçəyə çıxdıqdan sonra, Brike taksi tutdu və qərribə bir ünvan verdi:

– Per Ləsez qəbiristanı.

Ancaq Bastiliya meydanına çatar-çatmaz taksini dəyişdirdi və Monmartra doğru istiqamət aldı. O, ilk xərclər üçün Loranın içəri-sində on-on beş frank pul olan çantasını götürmüşdü. "Bir günah da artıq işlətməklə dünya dağılmaz, üstəlik bu, vacib idi", – deyə Brike özünü sakitləşdirirdi. Batdığı günahların tövbəsi uzun müddətə təxirə salınmışdı. O, yenidən özünü kamil, qıvrıq, hətta əvvəllər olduğuna nisbətən daha cavan hiss edirdi. Özünün qadın hesablamalarına görə onun yaşı cərrahlıq əməliyyatına qədər, otuzə yaxın idi. Təzə bədəninin yaşı isə iyirmidən azca artıq olardı. Bu bədəninin vəziləri Brikenin başını cavanlaşdırırmışdı: üzündəki qırıqlar yox olmuş, rəngi yaxşılaşmışdı. "İndi yaşa ki, yaşayasan", – deyə Brike, çantadan tapdığı xırdaca güzgüyə baxaraq, xoş xəyal-lara daldı.

– Burada saxlayın, – deyə o, şöfərə əmr verdi və onunla hesab-ladıqdan sonra, qalan yolu piyada getdi.

Səhər saat dördə yaxın idi. O, tanış "Şa-nuar" kabaresinə yaxın-laşdı. Bu yer həmin məşum gecədə atılan təsadüfi güllənin yarım-çıq qoyduğu şən şansonetka oxunduğu yer idi. Kabarenin pəncə-rələrindən hələ də parlaq işıq gəlirdi.

Brike tanış vestübülə girərkən həyəcanlı idi. Yorgun qapıçı, görünür, onu tanımadı. Yan qapıdan cəld ötür, dəhlizi keçdi, səh-nənin arxasında artistlər üçün ayrılmiş binaya daxil oldu. Əvvəlcə onu Kürən Marta qarşıladı. Marta qorxmış halda çığır-bı, öz geyim

otağında gizləndi. Brike gülə-gülə, qapını döydü, lakin Kürən Marta qapını açmırdı.

Brike, "cho, Qaranquş!" deyən bir kişi səsi eşitdi. Brike qaran-quş etikətli konyaka meyli olduğundan kabaredə bu ləqəblə tanınırdı.

– Deməli, dirisən? Biz isə səni çoxdan ölmüş hesab edirdik!

Brike geri çevriləndə qəşəng geyinmiş, solğun üzü qırxılmış gözəl bir kişi gördü. Belə solğun üz, nadir halda günəş görəndə adamlarda olurdu. Bu, Kürən Marta'nın adı Jan idi. O, öz peşəsi barədə danışmağı xoşlamazdı. Dostları və həmqədəhləri Jandan, hansı vəsaitlə yaşaması barədə soruşmağı yersiz hesab edirdilər. Təkcə bu kifayət idi ki, o, həmişə sağa-sola pullar sovurur. Bir sözle, "can-lara dəyən oğlan" idi. Janın cibləri dolu olan gecələrdə, şərab sel kimi axıdılar və hamının yemək-icmək hesabını Jan ödəyirdi.

– Haradan uçub gəldin, Qaranquş?

– Xəstəxanadan, – deyə Brike cavab verdi.

Öz yeni bədəninin, keçmiş sahibinin qohumları və dostları tərəfindən geri alınacağından qorxan Brike, qeyri-adi cərrahlıq əməliyyatı barədə heç kəsə bir söz deməməyi qərara almışdı.

– Vəziyyətim çox ciddi idi, – deyə o özündən quraşdırmaqda davam edirdi. – Məni ölmüş bilib, hətta meyitxanaya göndərmişdilər. Amma orada meyitləri gözəndən keçirən bir tələbə mənim əlimdən tutur və nəbzimin zəif vurduğumu hiss edir. Mən hələ sağ idim. Güllə ürəyimin düz yanından keçmiş, ancaq ona toxunmayıbmış. Məni dərhal xəstəxanaya göndərdilər, hər şey yaxşı qurtardı.

– Əladır! – deyə Jan səsləndi. – Bizimkilərin hamısı təəccüblə-nəçəkler. Sənin dirilmənin şərəfinə içmək lazımdır.

Qapının kilidi şıqıldadı. Kürən Marta qapının dalından söhbətə qulaq verərək, Brikenin xəyal deyil, həqiqi Brike olduğuna əmin olandan sonra qapını açdı. Rəfiqələr qucaqlaşdılar və bərk-bərk öpüşdülər.

– Sən elə bil zərifləşib gözəlləşmişən. Boyun da, dəyəsen, bir az uzanıb, Qaranquş, – deyə Kürən Marta belə gözənlənmədən gəlmiş rəfiqəsinin qədd-qamətini maraqla və bir qədər də heyrtlə göz-dən keçirirdi.

Brike bu sinayıcı qadın nəzərlərindən bir qədər pört oldu..

– Məlum işdir ki, arıqlamışam, – deyə o cavab verirdi. – Məno ancaq bulıyon verirdilər. Boyuma gəldikdə isə, özümə dikdaban tuflı almışam. Paltarımın fasonu da...

– Bəs niyə gəcənin bu vaxtı gəlib çıxmısan?

– Bu uzun əhvalatdır... Sən artıq çıxış etmişənmi? Bir dəqiqə mənimlə qala bilərsənmi?

Marta başı ilə təsdiq etdi. Rəfiqələr, bədənnüma güzgüsü olan stolun qarşısında əyləşdilər. Onun üstü qrim karandaşları, rəng qutuları, otir şüşələri, pudraqabları və sancaqlarla dolu idi.

Misir papirosu tüstülədən Jan da onlarla yanaşı oturdu.

– Mən xəstəxanadan qaçmışam, – deyərək Brike bildirdi.

– Axı niyə?

– Bulyonlardan bezmişdim. Başa düşürsən, bulyon, bulyon, yenə də bulyon... Mən lap bulyonda boğulacağımından qorxurdum. Həkim isə məni buraxmaq istəmirdi. O, məni hələ tələbələrində də göstərməli idi. Qorxuram ki, polis məni axtarmağa başlasın... Mən öz evimə qayıda bilmədiyim üçün sənənlə qalmaq istərdim. Parisdən bir neçə günlüyə tamamilə çıxıb getsəydim, daha yaxşı olardı... Ancaq pulum lap azdır.

Kürən Marta hətta öllərini oynatdı. Bütün bunlar çox maraqlı idi.

– Hə, əlbəttə, sən bizdə qala bilərsən, – dedi.

– Qorxuram, məni də polis axtarsın, – deyərək Jan tüstü burumları buraxa-buraxa fikrli halda bildirdi. – Mən də bir neçə gün gözə dəyməsəydim, pis olmazdı.

Qaranquş özünü küldü deyərək, Jan ondan öz peşəsini gizlətmirdi. Janın hansı yuvanın quşu olduğu qaranquşa yaxşı məlum idi. Onun sənəti seyf sındırmaq idi.

– Qaranquş, gəl bizimlə cənuba uçaq. Sən, mən və Marta. Rıv-yeraya, dəniz havası udmağa. Bir yerdə çox oturub qalmışam, havaya çıxmaq lazımdır. İnanırsanmı, günəş üzünü həsrətə, iki aydan artıqdır ki, hətta onun necə olduğunu da unutmağa başlamışam.

– Lap əla, – deyərək Kürən Marta çəpik çaldı.

Jan bahalı qolbaq-saatına baxdı.

– Hələ bir saat vaxtımız var. Lənət şeytana, axı niyə sən öz yarımçıq mahnını bizim üçün oxuyub qurtarmayısan?.. Sonra isə uçub buradan gedərik, qoy sən axtarsınlar.

Brike həmin təklifi məmnuniyyətlə qəbul etdi.

Onun çıxışı özünün gözəldiyi böyük müvəffəqiyyət yaratdı.

Jan konfertsə rolunda estradada görünərək, bir neçə ay qabaq burada Brikenin başına gəlmiş faciəvi əhvalatı xatırlatdı, sonra isə

guya şəxsən madmazel Brikenin boğazına “Qaranquş” konyakı tökdükdən sonra onun, kütlənin arzusu ilə dirildiyini bildirdi.

– Qaranquş! Qaranquş! – deyərək adamlar çıxdılar.

Jan əli ilə işarə verdi və səs-küy kəsildikdən sonra davam etdi:

– Qaranquş şansonetkanı gözələnildikdən yarımçıq qalmış yerindən oxuyacaqdır. Orkestr, başlayın!

Orkestr səsləndi və Brike gurultulu alqışlar altında mahnını, kupletin yarısından oxumağa başladı. Doğrudur, səs-küyün çoxluğundan, o, öz səsinə belə eşitmirdi, ancaq bu heç lazım da deyildi. O, özünü heç vaxt olmadığı qədər xoşbəxt hiss edir, unudulmadığından və belə həsrətlə qarşılandığından son dərəcə nəşələnirdi. Bu həsrətin şərab buxarları ilə bərk isindirilməsi onu əslə narahat etmirdi.

Nəğməni qurtarkən, o, sağ əli ilə gözələnildikdən gözəl bir hərəkət etdi. Bu, yeni bir şey idi. Camaatdan daha sürətlə alqışlar qopdu.

“Bunu hardan öyrənib? Əcəb gözəl maneralardır. Bu hərəkəti ondan təqlid etmək lazımdır...” – deyərək Kürən Marta düşündü.

Brike estradadan zala düşdü. Rəfiqələri onu öpür, tanışlar bədənlərini onun bədəsinə toxuşdururdular. Brike vəcdə gəlir, gözələri parıldayırdı. Müvəffəqiyyət və şərab onun başını gicəlləndirirdi. O, təqib olunmaq təhlükəsini unudaraq, bütün gecəni burada keçirməyə hazır idi. Lakin başqalarından az içməmiş Jan, öz üzərində nəzarəti itirmirdi.

O, hərdən bir saata baxırdı. Nəhayət, Brikeyə yaxınlaşıb qoluna toxundu.

– Vaxtdır!

– Mən fikrimi dəyişdim. Siz tək gedə bilərsiniz. Mən qalıram, – deyərək Brike gözəllərini xumar-xumar endirərək cavab verdi.

İşin belə şəkli aldığı görünən Jan onu dinməzəcə qaldırdı və çıxış qapısına tərəf apardı.

Camaatdan narazı səslər eşidildi.

– Səns qurtarmışsındır! – deyərək Jan artıq qapıda qışqırdı. – Gələnlər bazar gününədək!

O, çırpınmaqda olan Brikeni küçəyə çıxarıb avtomobilə mindirdi. Az sonra Marta da əlində xırdaca çamadanlarla gəlib çıxdı.

– Respublika meydanına, – deyərək son məntəqəni bildirmək istəməyən Jan şofərə göstəriş verdi. O, minikləri dəyişdirməklə mənzil başına çatmağa adət etmişdi.

Aralıq dənizin dalgaları qumlu sahilə ahənglə döyəcəliyirdi. Xəfif külək ağ yaxtaların, balıqçı gəmilərinin yelkənlərini güclə şişirdirdi. Adamların başı üzərindəki səmanın mavi ənginliklərində uğuldayan boz hidroplanlar Nitse və Mentona arasında əyləndirici qısa reyslər keçirirdi.

Ağ tennis kostyumu geymiş cavan oğlan toxunma kreslodə oturub, qəzet oxuyurdu. Kreslonun yanındakı torda tennis raketkəsi və bir neçə təzə ingilis elmi jurnalı vardı.

Onunla yanaşı, iri ağ çətinin altında molbertin önündə rəssam dostu Arman Lare qurdalanırdı.

Mərhum professor Douelin oğlu Artur Douel və Arman lare ayrılmaz rəfiqlər idilər. Bu dostluq uzun illərdən bəri davam etməkdəydi.

Artur Douel bir qədər qaraqabaq və soyuqcanlı, səliqə seven və uzun müddət bir yerdə oturub müntəzəm halda məşğul olmağı bacaran adam idi. Universiteti bitirməsinə hələ bir il qalsa da, universitetin biologiya kafedrasında saxlanılacağı indidən məlum idi.

Lare, əsil cənublu fransızlar kimi, tez qızışandı, anlaşılmaz, dəli-sov idi. O, bəzən fırça və rəngləri həftələrlə bir kənara atar, bəzən də bütün varlığı ilə işə girişəndə heç bir qüvvə onu molbertdən ayıra bilməzdi.

Təkcə bir cəhət dostları bir-birinə bənzədirdi: hər ikisi istedadlı olub, qarşılarına qoyduqları məqsədlərə müxtəlif yollarla olsa da – biri sıcrayışlarla, digəri isə rəvan addımlarla – çatmağa qabil idilər.

Artur Douelin bioloji işləri böyük mütəxəssislərin diqqətini cəlb edir, gələcəkdə parlaq alim olacağına ümid doğururdu. Larenin rəsmləri isə sərgilərdə çox söz-söhbətə səbəb olmuşdu, bəzi əsrləri artıq bir sıra ölkələrin məşhur muzeyləri tərəfindən alınmışdı.

Artur Douel qəzeti qumun üstünə atdı, başını kreslonun arxasına söykədi və gözlərini yumub:

– Anjelika Qayın meyiti tapılmadı ki, tapılmadı, – dedi.

Lare ümidisizliklə başını bulayıb dərinəndən ah çəkdi.

– Hələ də onu unuda bilmirsən? – deyər Douel xəbər aldı.

Lare elə cəld bir hərəkətlə Artura sarı çevrildi ki, Arturun istəməz dodaqları qaçdı. Artıq onun qarşısında coşqun rəssam deyil, palitra qalxanlı, mustəbəl nizəli və fırça qılınclı, təhqir edənlərə ölüm-cül cəza verməyə qadir olan təhqir olunmuş bir cəngavər durmuşdu.

– Anjelikanı unutmaq olar?! – deyər Lare silahını silkələyə-silkələyə bağırırdı. – O Anjelikanı ki...

Qəflətən hücum edən dalğa onun dizlərinə qədər qalxdı və o, malxulya götürmüş adam kimi sözünü belə bitirdi:

– Məgər Anjelikanı unutmaq olar? Onun nəğmələri susandan bəri dünya qəm içindədir...

Anjelikanın həlak olması, daha doğrusu, izsiz yoxa çıxması xəbəri Londona Lareyə çatmışdı. O, buraya Londonun "Duman simfoniyası"nı çəkməyə gəlmişdi. Lare, müğənni qızın istedadının təkcə pərəstışkarı olmayıb, həm də dostu, havadarı idi. O, nəhaq yərə Cənubi Provansda – orta əsr qalalarının xarabaları arasında doğulmamışdı.

Qayın başına gələn fəlakət xəbəri onu o qədər sarsıtmışdı ki, ömründə ilk dəfə, həm də yaradıcılığının ən qızğın dövründə "rəssamlıq düşkünlüyü"ndən əl çəkdi.

Kembridcəndə Londona gəlmiş Artur, dostunu qəmli düşüncələrdən ayırmaq üçün bu Aralıq dənizi səyahətini düşünüb tapmışdı.

Lakin Dare burada da özünə yer tapmırdı. O, çimərlikdən məhmanxanaya qayıdan kimi paltarını dəyişib, ən izdihamlı yerlərdən biri olan Monte Karlo qumarxanasına yollandı. O, dördünü dağıtmaq istəyirdi.

Xeyli erkən olmasına baxmayaraq, alçaq binanın qarşısı adamlı dolu idi. Lare birinci salona daxil oldu. Burada az adam vardı.

– Oyunu davam etdirin, – deyər pulları toplamaq üçün əlində xırdaca kürek tutmuş krupye dəvət edirdi.

Lare burada ayaq saxlamayıb, divarları ov etməklə, cıdırıla, qılınca oynatmaqla, bir sözlə, ehtiras doğuran hər bir şeylə məşğul olan yarılpaq qadın rəsmləri ilə bəzədilmiş başqa bir salona keçdi. Rəsmlər ehtiraslı mübarizə gərginliyi, şövq və tamahkarlıq doğururdu. Lakin bu hisslər, qumar stolunun ətrafına toplanmış canlı adamların üzlərində daha aydın-aşkar görünürdü.

Budur, solğun çəhrəli kök bir tacir titrək, koppuş, sarı tük basmış çil-çil əllərilə pulları uzadır. O, tənqəfəslik xəstəliyinə tutulmuş adamlar kimi ağır-ağır tövsüyyür, diylirlənməkdə olan kürəciyi gərgin nəzərlərlə izləyir. Lare, səhv etmədən, kök kişinin böyük məbləğ pul uduzduğunu, indi isə udmaq ümidi ilə artıq sonuncu pullarını qoyduğunu müəyyən edir. Ümidinin boş çıxacağı təqdirdə öldən düşmüş bu qoca, bəlkə də, intihar edənlər xiyabanına gedib orada həyatla haqq-hesabı birdəfəlik çürüdəcəkdik...

Kök kişinin arxasında, üzü səliqə ilə qırılmış, lakin pis geyimli, pırlaşmış çalsaçlı, gözlərindən dəlilik yağan bir qoca durmuşdu. O, əlindəki karandaşla uduşları və çıxan nömrələri dəftərcəsinə qeyd edir, müəyyən hesablamalar aparır... O, bütün var-yoxunu çoxdan udub, rəqəmlərin qulu olmuşdur. Qumarxananın idarəçisi hər ay ona yaşamaq və qumar oynamaq üçün vəsait verirdi ki, bu da özünəməxsus bir reklam idi. İndi bu qoca öz "ehtimal nəzəriyyəsi"ni qurur, müvəffəqiyyətin şıltaq xasiyyətini öyrənirdi. Ehtimallarında səhv etdikdə karandaşı hirsli dəftərcəsinə vurur, bir ayağı üzərində hoppanır, nə isə mızıldayır və yenidən öz hesablamalarına dəlir. Ehtimalları özlerini doğrultduqda isə çöhrəsi gülür, üzünü qonşularına çevirərək sanki: "görürsünüzmü, nəhayət ki, təsadüfün qanunlarını kəşf edə bildim", – demək itəyirdi.

İki lakey, qara ipək paltarlı, qırışmış boynunda briyanta boyunbağı olan bir qadının qoluna girib stolun yanındakı kreslodə oturdu. Onun üzü qar kimi ağarmışdır. Hər dəfə kədər və sevinci müəyyənləşdirən səhrli kürəciyi görəndə qadının çuxura düşmüş gözləri tamahkarlıq əlovu ilə yanmağa, üzüklər taxılmış nazik barmaqları titrəməyə başlayır.

Yaraşqlı tünd yaşıl kostyumlu, gözəl qədd-qamətli gənc bir qadın, stolun yanından ötürkən laqeyd hərəkətlə oraya min franklıq bir əskinas atır, udur və qayğısız halda gülümseyərək o biri salona keçir.

Lare ortaya yüz frank qoyub uddu.

"Mən bu gün udmalıyam", – deyərək düşündü, bu dəfə min frank qoyaraq uddu. Lakin əvvəl-axır udacağına inam onu tərk etmirdi. Çılğınlıq artıq onu bürümüşdü.

Rəqəmlərlə olan stola üç nəfər: son dərəcə solğun üzlü ucaboy bir kişi və iki qadın yaxınlaşdı. Qadınlardan biri kürən saçlı idi, o biri qadın isə boz kostyum geymişdi... Lare gözücu bu qadına baxan kimi özündə nə isə bir həyəcan duydu. Nədən həyəcanlandığını hələ anlamayan rəssam, boz geyimli qadının ardınca göz qoymağa başladığı qadının sağ əli ilə etdiyi bircə hərəkətdən sarsıldı. "Nə isə tanış şeydir! Ah, belə hərəkəti Anjelika Qay edirdi!" Bu fikir onu elə sarsıtdı ki, daha oynamaq iqtidarında olmadı. Bu üç nəməlum adam gül-gülə stoldan uzaqlaşdıqda Lare udduğu pulları stolun üstündən götürməyi unudaraq, onların ardınca yönəldi.

Səhər saat dördə kim isə Artur Douelin qapısını bərk-bərk döydü. Douel hirsli xəlatına bürünərək qapını açdı.

Lare səndələyə-səndələyə otağa daxil oldu, özünü yorğun halda kreslonun üstünə salıb:

– Deyəsən, ağılımı itirirəm, – dedi.

– Bu, nə əhvalatdır, dostum? – deyərək Douel soruşdu.

– Məsələ burasındadır ki... bilmirəm sizə necə izah edim... Dünən, gecə saat ikiyə qədər qumar oynayırdım. Gah udur, gah da udurdum. Birdən bir qadın gördüm, onun bircə hərəkəti məni o qədər sarsıtdı ki, oyunu atıb, onun ardınca restorana gətdim. Stolun arxasında əyləşdim və bir fincan tünd qəhvə istədim. Əsəblərim çox şıltaqlıq edəndə qəhvə həmişə dadıma çatır... Nəməlum qadın qonşu stol arxasında oturmuşdu. Onu, yaxşı geyinmiş, lakin çox da etibar doğurmayan cavan bir kişi və xeyli şitməcaz, kürən qadın müşayiət edirdi. Mənim stol qonşularım şərab içir və şən-şən laqqırtı vururdular. Boz paltarlı yad qadın şansonetka oxumağa başladı. Onun səsi cır və o qədər də xoşa gələn təmbrli deyildi. Ancaq gözlənilmədən bir neçə sinə notu götürdü... – Lare başını əlləri arasında sıxdı. – Douel! Bu – Anjelinanın səsi idi. Mən minlərlə səsin arasında bu səsi asanlıqla tanıyırdım.

"Zavallı! Gör nə vəziyyətə gəlib çatdı", – deyərək Douel düşündü və əlini mehribancasına Larenin çiyinə qoyub dedi:

– Sizə belə görünüb. Özünüzlə ələ alın, Lare. Təsədüfi oxşarlıqdır...

– Yox, yox! İnanıram sizi, – deyərək Lare qızgın etiraz etdi. – Mən müğənni qıza diqqətlə baxmağa başladım. O, çox gözəldir, düzgün profili və mehribancasına baxan hiyləgər gözləri vardır. Ancaq fıqurasi, bədəni! Douel, bu müğənni qızın bədən quruluşu Anjelika Qayın fıqurasına, iki damcı su kimi oxşamırsa, məni lənətə gəlim.

– Bura baxın, Lare, brom için, soyuq duş qəbul edin və yatmağa gedin. Sabah, daha doğrusu, bu gün yuxudan oyananda...

Lare danlayıcı nəzərlə Douelə baxdı.

– Yoxsa başıma hava gəldiyini zənn edirsiniz? Qəti nəticə çıxarmağa tələsməyin. Axıra qədər qulaq asın. Bu, hələ hamısı deyil. Müğənni qız mahnısını bitirəndə, sağ əlinin biləyi ilə bax belə bir hərəkət etdi. Bu, Anjelinanın sevimli jestidir, tamamilə fərdi və təkrarolunmaz.

– Yaxşı, indi sözünüz nədir? Yoxsa elə fikirləşirsiniz ki, Anjelinanın bədəni nəməlum müğənni qadındadır?

Lare alının tərini sildi.

– Bilmiyəm... bütün bunlar adamı, həqiqətən, dəli edə bilər. Ancaq ardına qulaq asın. Müğənni qadın boynunda müəmmalı bir boyunbağı, daha doğrusu, xırda mirvarilərlə bəzədilmiş, təxminən dörd santimetr enində olavə yaxalıq gözdirir. Paltarının sinəsində geniş bir kəsik var. Kəsikdən çiyindəki xal – Anjelika Qayın xalı görünür. Boyunbağı sarğıya bənzəyir. Boyunbağından yuxarı tanımadığım qadın başı, aşağı isə, ən xırda detallarına, cizgi və fərdi xüsusiyyətlərinə bələd olduğum Anjelika Qayın bədəni idi. Unutmayın, Douel, axı mən rəssamam. Mən təkrarolunmaz cizgiləri və insan bədəninin fərdi xüsusiyyətlərini yadda saxlamağı bacarıram... Mən Anjelianın eskiz və portretlərini o qədər çox çəkmişəm ki, heç cür səhv edə bilmərəm.

– Yox, bu, mümkün deyil! – deyə Douel səsləndi. – Axı Anjelika ha...

– Həlak olub? Elə məsələ də orasıdır ki, bu, heç kimo məlum deyil. Ya özü, ya da meyiti izsiz-soraqsız yoxa çıxıb. Budur indi də...

– Anjelianın dirilmiş meyiti ilə üz-üzə gəlinirsiniz?

– Ah! – Lare inildədi. – Mən elə məhz bu barədə düşünsürdüm.

Douel yerindən qalxıb, otaqda var-gəl etməyə başladı. Bu gün daha yata bilməyəcəyi ona aydın idi.

– Gəlin soyuqqanlıqla oturub fikirləşək, – deyə Douel təklif etdi. – Siz deyirsiniz ki, naməlum müğənniniz iki səsə – özünün və Anjelika Qayın səsinə malikdir?

– Aşağı registr – onun təkraredilməz kontraltosudur! – deyə Lare başı ilə təsdiq etdi.

– Axı bu, fizioloji cəhətdən mümkün deyildir. Siz ki insanın yuxarı notları boğazındakı səs tellərinin üst kənarları, aşağı notları isə alt kənarları ilə çıxardığını ehtimal etmirsiniz? Səsin yüksəkliyi, səs tellərinin bütünlüklə az və ya çox gərginləşməsindən asılıdır. Bu, şimdə olduğu kimidir, tarımlıq artıqca ehtizaza gətirilən sim daha çox rəqs edərək yüksək səs çıxarır, həmçinin də əksinə. Bundan başqa, belə bir əməliyyat aparılısaydı, səs telləri qısalar, deməli, səs də çox yüksək çıxardı. Həm də də çətin ki, belə bir əməliyyata məruz qalan adam oxuya biləydi: kəsik yerləri səs tellərinin düzgün vibrasiyasına mane olmalı, ən yaxşı halda, səs çox xırıltılı çıxmalı idi... Yox, bu, qətiyyətlə mümkün deyildir. Nəhayət, Anjelianın bədənini “diriltmək” üçün kiminsə bədənsiz başı olmalı idi.

Douel qəfildən susdu, çünki Larenin ehtimalının müəyyən dərəcədə doğru olduğunu xatırladı.

Artur özü, atasının bəzi təcrübələrində iştirak etmişdi. Professor Douel, həlak olmuş itin damarlarına, 37 dərəcə Selsiyə qədər qızdırılmış qıcıqlandırıcı maddə – adrenalın qatılmış qida məhlulu daxil edirdi. Bu maye müəyyən təzyiqlə ürəkdən keçərkən onun fəaliyyətini bərpa edir, ürəyi döyünərək qanı damarlara qovmağa məcbur edirdi. Qan dövrəni tədricən bərpa olur və heyvan dirilirdi.

O vaxt Arturun atası demişdi:

– Orqanizmin məhv olmasının başlıca səbəbi, üzvlərin qan ilə və onda olan oksigenlə təmin edilməsinin arası kəsilməsidir.

– Deməli, bu qayda ilə insanı da diriltmək olar? – deyə Artur atasından soruşmuşdu.

– Hə, – deyə atası gülə-gülə cavab vermişdi. – Mən bu dirilməni həyata keçirməyi öz boynuma götürürəm və bir vaxt bu “möcüzə”ni edəcəyəm. Təcrübələri aparmaqda məqsədim budur.

Meyiti diriltmək, demək, mümkündür. Ancaq başı bir, bədəni isə başqa adama məxsus olan meyiti cana gətirmək əlabatən şey idi mi? Belə bir əməliyyat baş tuta bilərdimi? Artur buna şübhə edirdi. Doğrudur, o, atasının, toxuma və sümükləri köçürmək kimi qeyri-adi cəsarətli əməliyyatları müvəffəqiyyətlə apardığını görmüşdü. Lakin bütün bu işlər o qədər də mürəkkəb olmadığından o, bunları edirdi.

“Atam sağ olsaydı, bəlkə də Larenin, “Anjelika Qayın bədəni üzərində başqa qadın başı” tapmacasının həqiqətə uyğunluğuna inana bilərdim. Təkcə atam belə mürəkkəb və qeyri-adi əməliyyatlar aparmağa cürət edərdi. Bəlkə, bu təcrübələri onun assistentləri davam etdirirdilər? – deyə Douel düşündü, – ancaq bir adamın başını başqasının bədənində calamaq hara, başı, yaxud da bütöv bir cəsədi diriltmək hara?”

– Bəs indi nə etmək fikrindəsiniz? – deyə Douel soruşdu.

– İstəyirəm, bu boz geyimli qadını axtarıb tapım, onunla tanış olum və sirri açım. Bu işdə mənə kömək edərsiniz mi?

– Əlbəttə, – deyə Douel cavab verdi.

Lare onun əlini möhkəmcə sıxdı və planlarını müzakirə etməyə başladılar.

Bir neçə gündən sonra Lare artıq Brike ilə, onun rəfiqəsi və Janla tanış olmuşdu. Larenin yaxtada seyrə çıxmaq təklifini qəbul etdilər.

Jan ilə Kürən Marta göyertədə Arturla söhbət etdikləri müddətdə, Lare Brikeyə aşağı enib kayutları gözdən keçirməyi təklif etdi. Cəmi iki kiçik kayut vardı, onlardan birində piano qoyulmuşdu.

– Oho, burada həttə musiqi aləti də var! – deyərək Brike səsləndi.

O, pianonun arxasında əyləşib foksrot çalmağa başladı. Yaxta dalgalar üzərində aram-aram yırğalanmaqda idi. Lare pianonun önündə durub, diqqətlə Brikeyə baxır, öz istintaqını nədən başlayacağını düşünürdü.

– Bir şey oxuyun, – deyərək o, xahiş etdi.

Brike ikinci xahişi gözləmədən, işvə ilə Lareyə baxaraq oxumağa başladı. Bu gənc Brikenin xoşuna gəlirdi.

– Sizin səsiniz... nə qədər də qəribədir, – deyərək Lare sinayıcı nəzərlə onun üzünə baxdı: – Sizin boğazınızda sanki iki səs vardır – iki qadın səsi.

Brike şaşıran kimi oldu, lakin dərhal özüne gəlib, güclə gülümsədi. – Hə!.. Bu məndə uşaqlıqdandır. Bir nəğmə professoru məndə kontralto tapmışdı, başqası isə – metsosoprano. Hər biri səsimə istədiyi kimi yanaşırdı, axırda... hə, bir də bu yaxınlarda soyuqlamışdım...

“Birçə sual üçün bu qədər izahat çox deyilmi? – deyərək Lare düşündü. – Həm də niyə o, belə tutuldu? Mənim ehtimalım yavaş-yavaş özünü doğruldur. Burada nə isə var”.

– Siz aşağı notlarda oxuyarkən, – deyərək o, kədərlə dilləndi, – mən, sanki yaxşı tanışlarımdan birinin səsinə əşidirəm... O, məşhur müğənni idi. Zavallı qız dəmiryol qəzasında həlak oldu. Hamını təəcübləndirən burasıdır ki, bədəni tapılmadı... Onun fiquru fəvqəladə dərəcədə sizinkini xatırladır, iki damla su kimi... Elə düşünmək olar ki, bu – onun bədənidir.

Brike Lareyə, artıq, açıq-aşkar bir qorxu ilə baxırdı. O, Larenin bu söhbəti boş yerə başlamadığını anlamışdı.

– Bir-birinə çox oxşayan adamlara rast gəlmək olur... – deyərək Brike titrək səslə dilləndi.

– Burası belədir, ancaq mən hələ indiyə qədər bu cür tam oxşarlığa təsadüf etməmişdim. Bundan əlavə... sizin hərəkətləriniz... bax, biləyinizin bu cür hərəkəti... Bundan savayı... Siz indi, gur saç-

larınızı qaydaya salmaq istəyirmiş kimi, əlinizi başınıza apardınız. Anjelika Qayın saçları da bu cür idi. Bu jestlə isə o, gicgahına düşən şiltaq höürüyünü düzəldərdi... halbuki sizdə belə uzun höürük yoxdur. Sizin saçlarınız son moda ilə, qısaca vurulmuşdur.

– Əvvəllər mənim də uzun saçlarım vardı, – deyərək Brike yerindən qalxdı. Onun bənizi ağarmış, barmaqlarının ucları aşkara titrəyirdi. – Bura boğanaqdır... Yuxarı çıxacaq...

– Dayanın, – deyərək həyəcanlanmış Lare onu saxladı. – Mən mütləq sizinlə danışmalıyam.

O, qadını güclə illüminatorun yanındakı kresloya oturtdu.

– Özümü pis hiss edirəm... Yırğalanmaya adət etməmişəm! – deyərək Brike getməyə can atırdı. Lakin Lare guya təsadüfən əli ilə onun boynuna toxundu və bu halda boynubağının kənarını qaldırmış oldu. O, al rəngli çapıq yerlərini gördü.

Brike səndələdi. Lare onu güclə tuta bildi: qız huşunu itirmişdi.

Rəssam nə edəcəyini bilmədən, qrafından onun üzünə su çilədi. O, az sonra özüne gəldi. Gözləri təsvirəgəlməz bir dəhşətlə yanırdı. Uzun görünən bir neçə an ərzində onlar dinib-danışmadan, bir-birlərinə baxdılar. Brikeyə elə gəlirdi ki, intiqam saati gəlib çatmışdır. Başqasının bədənini mənimsədiyi üçün ondan dəhşətli qisas alacaqlar. Brikenin dodaqları əsdi, güclə əşidiləcək səslə pıçıldadı:

– Məni məhv etməyin!.. Rəhminiz gəlsin...

– Sakit olun, mən sizi məhv etməyi hazırlamıram... ancaq mən bu sirri bilməliyəm. – Lare qızın, qamçı kimi sallanan qolunu qaldırıb, qüvvətlə sıxdı. – Boynunuza alın ki, bu, sizin bədəniniz deyildir. O, sizə haradandır? Bütün həqiqəti açıb mənə deyin!

– Jan!.. – deyərək Brike çıxırmağa çalışarkən, Lare ovcu ilə onun ağzını qapayaraq, lap qulağına pıçıldadı:

– Bir də çıxırsınız, bu kayutdan çıxmayacaqsınız.

Sonra Brikeni buraxıb, cəld kayutun qapısını açarla bağladı və illüminatorun çərçivəsini möhkəmcə ördü.

Brike uşaq kimi ağlamağa başladı. Lakin Lare amansız idi.

– Göz yaşları sizə kömək etməyəcək! Nə qədər ki, hövsələdən çıxmamışam, tez danışın.

– Mənim heç bir günahım yoxdur, – deyərək Brike hıçqıra-hıçqıra dilləndi. – Məni öldürdülər... Sonra dirildim... Təkcə başım... şüşə altıqda... Bu, o qədər qorxunc idi ki!.. Tomanın başı da elə oradaydı... Mən bilmirəm bu, necə oldu... Professor Kern məni dirildti... Mən

ondan bədənimin qaytarılmasını xahiş etdim. O da söz verdi... Sonra hardansa həmin bu bədəni götdirdi... – O, demək olar ki, dərşət içində öz çiyinlərinə və qollarına baxdı. – Amma mən, ölü bədəni görəndə imtina etdim... Mən belə qorxurdum ki... Mən istəmirdim, yalvarırdım ki, başıma meyit bədəni calamasınlar... Bunu Loran da təsdiq edə bilər – o, bizə baxırdı – ancaq Kern qulaq asmadı. O, mənə yuxuya verdi və aylarda özümü bu şəkildə gördüm. Kernin yanında qalmaq istəməyib, Parisə qaçdım, sonra isə bura... Kernin mənə təqib edəcəyini bildirdim... Yalvarıram sizə, mənə öldürməyin və bunu heç kimə deməyin... Mən daha bədensiz qalmaq istəmirəm, o artıq mənim olmuşdur... Mən heç vaxt özümü belə çevik hiss etməmişdim. Təkcə ayağım ağrıyır. Bu, keçib-gəder... Kernin yanına qayıtmaq istəmirəm!

Bu rabitəsiz nitqi dinləyən Lare düşündü: “Brike, görünür, doğrudan da, müqəssir deyildir. Ancaq bu Kern... O, Qayın bədənini haradan əldə edib, belə bir dərşətli eksperimentdə istifadə edə bilərdi? Kern! Mən bu adı Arturdan eşitmişəm. Kern, görək ki, onun atasının assistenti olmuşdur. Bu sirri açmaq lazımdır”.

– Kirişin və diqqətlə mənə qulaq asın, – deyər Lare ciddi halda təklif etdi. – Bu dəqiqəyə qədər başınıza gələnlər barədə şübhə heç kimə bir söz deməməyə, mən sizə kömək edərdəm. Ancaq indicə bura gələcək adəmdən başqa, heç kimə. Bu, Artur Doueldir, siz artıq onu tanıyırsınız. Siz hər işdə mənə itaət etməlisiniz. Sözə baxmasanız, dərşətli cəzaya düçar olacaqsınız. Siz ölüm cəzasına layiq cinayət işləmişiniz. Öz başınızı və mənimşədiyyəyiniz özə bədənini heç yerdə gizlədə bilməzsiniz. Sizi tapıb gilyotina¹ çəkəcəklər. Odur ki, mənə qulaq asın. Əvvəla, bir sakit olun. Hə, indi də pianonun arxasına keçib oxuyun. Bacardığınız qədər ucadan oxuyun ki, orada, yuxarıda eşidiləsin. Sizin kefiniz kökdür və göyörtəyə qalxmağa tələmsirsiniz.

Brike pianonun arxasında oyləşdi, güclü özünə tabe olan barmaqları çalib özü isə oxumağa başladı.

– Ucadan, həvəslə, – deyər Lare illüminatoru və qapını aç-aça əmr etdi.

Bu, lya-major pərdəsinə keçirilmiş nəümidlik və dərşət bağırtısından ibarət, çox qəribə bir mahnı idi.

– Dilləri borkdən döyəcəyiniz! Belə! Çalmağınıza davam edin və gözələyin. Siz Parisə bizimlə gedəcəksiniz. Qaçmağı ağılınıza belə

götürməyin. Parisdə siz tam təhlükəsizlikdə olacaqsınız. Sizi gizlədə biləcəyik.

Lare üzü gülə-gülə göyörtəyə qalxdı.

Sağ yanı üstə öyilmiş yaxta, yüngül dalğalar üzərində sürətlə sütiyürdü. Rütəbətli dəniz havası Larenin nəfəsini təzələdi. O, Artura yanaşaraq, onu hiss etmədən kənara çəkdi və:

– Kayuta enib, madmazel Brikeni, mənə dediklərini sizin üçün də təkrar söyləməyə məcbur edin, – dedi. – Mən qonaqlarla məşğul olaram.

– Hə, madam, yaxta xoşunuza gəlirmi? – deyər Lare Kürən Marta ya müraciət etdi və sıxılıb-çəkinmədən onunla söhbətə girişdi.

Jan, toxunma kresloya yayılaraq, polis və xəfiyyələrdən uzaqlarda kef çəkirdi. O, nə düşünmək, nə də müşahidə etmək arzusunda y, ehtiyatlılığı həmişəlik unutmaq istəyirdi. Kiçik bədələrdə ola konyakdan vura-vura, getdikcə daha çox öz bayğı, yarım-yuxulu vəziyyətinə dalırdı. Bu, Lare üçün olduqca olverişli idi.

Kürən Marta da özünü həmcinin ola hiss edirdi. Rəfiqəsinin kayutdan gələn səsinə eşidərək, sözlərarası fasilələrdə, öz səsinə də eşitdiyi mahnının əhənginə qatırdı.

Çaldığına görə sakitləşdiyindənmi, ya Arturun daha az təhlükəli müşahib olduğundanmi, Brike bu dəfə daha rabitəli danışaraq öz ölümü və dirilməsi əhvalatını ona ətrafı nəql etdi.

– Vəssalam. Məgər mən təqsirkəram? – deyər Brike artıq təbəssümlə soruşdu və Marta tərəfindən dərhal göyörtədə təkrar olunan “Günahkərammı mən?” şansonetkasını oxudu.

– Professor Kernin evində yaşayan üçüncü başı mənə təsvir edin, – deyər Douel təklif etdi.

– Təmanımı?

– Yox, professor Kernin sizi göstərdiyini! Bununla belə...

Artur Douel tələsik yan cibindən dəftərcəsinə çıxardı, xeyli qurdağından sonra bir fotosəkil tapıb Brikeyə göstərdi.

– Deyin görək, bu şəkildəki kişi sizin Kernə gördüyünüz mənim... dostumun başına oxşayırmı?

– Əlbəttə, bu, onun özüdür! – deyər Brike dilləndi. O, həttə çalmağına da ara verdi. – Təəccüblüdür! Çiyinləri də var... Bədənlə baş. Doğrudanmi, artıq ona da bədən calayılabilir? Sizə nə oldu, özizim, – deyər o, qorxmış halda xəbər aldı.

Douel sənələdi. Onun rəngi ağarmışdı. O, çətinliklə özünü ələ alıb, bir neçə addım atdı, özünü ağır-ağır kreslonun üstünə salıb, əlləri ilə üzünü örtürdü.

¹ Gilyotin – fransalı hokim J.Gilyotin tərəfindən ixtira olunmuş edam dozgaşı

– Sizə nə oldu? – deyə Brike bir də soruşdu. Ancaq cavab almadı. Douelin dodaqları pıçıldadı: “Zavallı atam”. Lakin Brike bu sözləri yaxşı eşimədi.

Artur Douel özünü çox tez ələ aldı. Başını qaldıranda üzü, demək olar ki, sakit idi.

– Bağışlayın, mən görək ki, sizi bir qədər qorxutdum, – dedi. – Məndə hərdən yüngül ürəkkeçmə olur. Boş şeydir, keçib getdi.

– Axı bu adam nəyinizdir? O, elə oxşayır ki... Qardaşınızdır? – deyə Brike maraqlandı.

– Kim olursa olsun, siz bu başı tapmaqda bizə kömək etməlisiniz. Siz bizimlə gedəcəksiniz. Sizi elə bir xəlvət guşoda yerləşdirərik ki, heç kəs tapa bilməz. Nə vaxt yola düşə bilərsiniz?

– Lap bu gün, – deyə Brike cavab verdi. – Bəs siz... təzə bədənimizi ölmədən almazsınız mı?

Douel əvvəlcə başa düşmədi, sonra isə gülümsəyib dedi:

– Əlbəttə, yox... Ancaq bizə qulaq assanız və kömək etsəniz. Gəlin göyörtəyə qalxaq.

O, göyörtəyə qalxdıqdan sonra şən halda:

– Hə, necə üzürük? – deyə soruşdu. Sonra təcrübəli dənizçi görkəmi ilə üfüqə baxdı və qayğılı-qayğılı başını bulayaraq: – Dənizdən xoşum gəlmir... – dedi. – Üfüqdəki qara zolağı görürsünüz mü?.. Vaxtında qayıtmasaq, ola bilsin ki...

– Onda tez geriya! Mən batmaq istəmirəm, – deyə Brike yarızarafat-yarıciddi səsləndi.

Əslində heç bir tufan gözlənilmirdi. Sadəcə olaraq, Douel, quruya alışıb qonaqlarını qorxutmaq istəmişdi ki, tez sahile qayıtsınlar.

Lare, “fırtına olmasa”, nəhərdən sonra tennis meydanında görüşmək barədə Brike ilə şərtləşdi. Onlar cəmi bir neçə saatlıq ayrıldılar.

Douel mehmanxanaya çatanda dedi:

– Mənə bax, Lare, biz gözlənilmədən böyük sirlərin izinə düşmüşük. Kəndəki başın kimin başı olduğunu bilirsiniz mi? Mənim atamın – professor Douelin başıdır!

Lare oturduğu stuldan top kimi sıçradı.

– Baş? Sizin atanızın diri başı? Bu, mümkündür mü? Yəni həmin bu Kern! O... mən onu parça-parça edirdim! Biz sizin atanızın başını tapacağıq!

– Qorxuram ki, onu diri görə bilməyək, – deyə Artur kədərli cavab verdi. – Atam özü, bədəndən ayrılmış başların yaşaya bilməsinin mümkünliyünü sübut etmişdir, lakin həmin başlar, saat yarımından çox yaşamayaraq, tolof olurdular. Çünki qan laxtalanır, süni qida məhlulları isə həyatı yalnız qısa müddət saxlaya bilirdilər.

Artur Douel atasının, ölümündən əvvəl özünün “Douel – 217” adlandırdığı preparat yaratdığından və bu adın Kern tərəfindən dəyişdirilib, “Kern – 217” qoyulmasından xəbərsiz idi. Qana daxil edilən bu preparat, onu laxtalanmağa qoymur, başların daha uzun müddət yaşaya bilmələrinə imkan yaradırdı.

– Ancaq atamın diri, ya ölü başını axtarıb tapmalıyıq. Tez Parisə! Lare şeylərini yır-yığış etmək üçün öz nömrəsinə atıldı.

PARİSƏ!

Lare tələsik naharını yeyib tennis meydançasına qaçdı.

Bir qədər gecikmiş Brike, gəncin onu gözlədiyini görək çox sevindi. Lare onu çox qorxutsa da, Brike bu adamı çox yapışqanlı kişi sayırdı.

– Bəs sizin raketkanız hansı? – deyə Brike məyus halda soruşdu. – Məgər siz məni bu gün öyrətməyəcəksiniz?

Lare bir neçə gün idi ki, Brikeyə tennis oynamaq öyrədirdi. Demo, bu qız istedadlı şagird imiş. Ancaq Lare bu istedadın sirrini Brikenin özündən yaxşı bilirdi: o, vaxtilə əla tennisçi olmuş Anjelikanın məşq görmüş bədənində malik idi. Vətilə Larenin özünü də əla Anjelika öyrətməmişdi. İndi Lareyə təkcə Qayın yaxşı məşq keçmiş bədənində, Brikenin məşq keçməmiş beyni arasında əlaqə yaratmaq, beynində bədənə vordışkar hərəkətlərini möhkəmlətmək işi qalırdı. Hərdən Brikenin hərəkətləri inamsız və yöndəmsiz olurdu. Lakin çox vaxt özü üçün də gözlənilməz olan qeyri-adi çevik hərəkətlər edirdi. Məsələn, “əyri uçan” topları qaytararkən o, Larenin son dərəcə heyranlıq verən hərəkətləri, çünki belə şeyləri ona heç kim öyrətməmişdi. Cəldlik tələb edən bu çətin hərəkətlər, vaxtilə Anjelikanın iftixarı idi. Brikenin hərəkətlərinə baxan Lare, Anjelika ilə oynamadığı bözən unudurdu. Məhz tennis oyunu zamanı, “yenidən canlanmış Anjelikaya” (bözən Brikeni o, belə adlandırdı) qarşı Laredə incə hiss yaranmışdı.

Doğrudur, bu hiss onun Anjelikeyə bəslədiyi məftunluq və pərəstişdən çox-çox uzaq idi.

Brike Larenin yanında dayanıb özünü batmaqda olan günəşin şüasından raketka ilə qoruyurdu, – bu, Anjelikeyin hərəkətlərindən biri idi.

– Bu gün oynamayacağıq.

– Çox heyif! Ayağım həmişəkəndən daha bərk ağrısa da, həvəslə oynayırdım, – deyərək Brike bildirdi.

– Mənimlə gedək. Biz Parisə yola düşürük.

– İndi?

– Dərhal.

– Axı mən heç olmasa paltarımı dəyişməli və bəzi şeylərimi özümə götürməliyəm.

– Yaxşı. Yır-yığış etməyinizə qırxca dəqiqə vaxt verirəm. Dərinizcə avtomobillə gələcəyik. Gedin, tez yola hazırlaşın.

“O, həqiqətən, axsayır” – deyərək Lare uzaqlaşmaqda olan Brikenin arxasınca baxaraq düşündü.

Parisə gedərkən, yolda Brikenin ayağı bərk ağrıyırdı. Brike öz kupesində uzanaraq, həzin-həzin inilirdiyi. Lare onu bacardığı qədər sakitləşdirirdi. Bu səyahət onları daha da yaxınlaşdırmışdı. Doğrudur, Lare Brikeyə deyil, Anjelika Qaya qayğı göstərdiyini zənn etsə də, Brike bu qayğını tamamilə özünə aid hesab edirdi.

– Siz necə də məhrəbəsiniz, – deyərək o, ürəklə dilləndi. – Ancaq orada yaxtada mənə qorxutdunuz. İndi isə daha sizdən qorxmuram. – O, elə məftunluqla gülümsədi ki, Lare buna təbəssümsüz cavab verməməyi bacarmadı. Bu cavab təbəssümü bütünlüklə başa aid idi: axı gülümsəyən Brikenin başı idi. O, özü də hiss etmədən müvəffəqiyyət qazanmışdı.

Parisə az qalmış kiçik bir hadisə baş verdi, bu hadisənin özünün səbəbkarını təəccübləndirib Brikeni daha çox sevindirdi. Ağrı xüsusilə şiddətlənərkən Brike əlini uzadaraq dedi:

– Kaş siz mənim nə qədər əzab çəkdiyimi biləydiniz...

Lare ona sarı uzanmış əli qeyri-ixtiyari olaraq əlinə alıb öpdü.

Brike qıpqırmızı qızardı, Lare isə tutuldu.

“Lənət şeytana, – deyərək düşündü, – deyəsən, mən onu öpdüm. Axı bu ancaq əl idi – Anjelikeyin əli. Ancaq axı ağrını baş hiss edir, deməli, əli öpməklə mən başın halına acımışam. Lakin baş möhür Anjelikeyin ayağı ağrıdığı üçün əzab çəkir. Anjelikeyin ağrısını Brikenin başı çəkir...” O, tamamilə dolaşdı və bir az da çox pərt oldu.

– Gözlənilmədən yola düşməyinizi rəfiqənizə necə başa saldınız? – deyərək Lare pis vəziyyətdən tez çıxmaq üçün soruşdu.

– Heç cür. O, mənim gözlənilməz hərəkətlərimə adət etmişdir. Elə o özü də tezliklə əri ilə Parisə qayıtmalıdır. Mən onu görmək istəyirəm... Zəhmət olmasa, onu mənim yanıma dəvət edərsiniz. – Bu sözlərlə Brike, Kürən Martanın ünvanını Lareyə verdi.

Lare ilə Artur Douel, Brikeni dyü Men avenyünün qurtaracağımda Larenin atasına məxsus boş evdə yerləşdirməyi qərar aldılar.

– Qəbiristanla yanaşıyıq! – deyərək avtomobil Monparnas qəbiristanlığının yanından ötərkən Brike qorxu hissilə dilləndi.

– Deməli, çox yaşayacaqsınız, – deyərək Lare onu sakitləşdirdi.

– Məgər belə bir əlamət var? – deyərək xürafata inanən Brike soruşdu.

– Şübhəsiz.

Brike arxayın oldu.

Xəstənin xeyli rahat otaqdakı talvarın altında iri çarpayıda uzandırıldı.

Brike yumşaq yastıqlara söykənərək köksünü ötürdü.

– Sizin üçün həkim çağırmaq və xidməti qadın tutmaq lazımdır, – deyərək Lare bildirdi. Lakin Brike buna qəti surətdə etiraz edirdi. Təzə adamların onu ələ verəcəklərindən qorxurdu.

Lare, Brikeni çətinliklə yola gətirdi ki, ayağını öz dostu olan cavan bir həkimə göstərsin və konsjerjin¹ qızının qulluq etməsinə razılıq alsın.

– Bu konsjerj iyirmi ildir ki, bizdə xidmət edir. Ona və qızına tamamilə bel bağlamaq olar.

Dəvət olunmuş həkim Brikenin şişmiş və bərk qızarmış ayağını yoxladı, kompres qoymağı təklif etdi, Brikeni sakitləşdirdi və Lare ilə birlikdə o biri otağa keçdi.

– Hə, necədir? – deyərək Lare həyəcanını gizlətmədən soruşdu.

– Hələlik ciddi heç nə yoxdur, ancaq nəzarət etmək lazımdır. Mən ona iki gündən bir baş çəkərəm. Xəstə tam sakit uzanmalıdır.

Lare hər səhər Brikeyə deyirdi. Bir dəfə səssizcə otağa girdi. Qulluqçu qız yox idi. Brike ya mürgüləyir, ya da gözüyumuşu uzanmışdı. Qərribə iş idi, onun üzü, sanki gətdikcə cavanlaşırdı. İndi Brikeyə iyirmi yaşdan artıq vermək olmazdı. Üzünün cizgiləri bir qədər mülayimləşmiş, daha da zərfləşmişdi.

¹ Konsjerj – qapıçı

Lare barmaqlarının ucunda çarpayıya yanaşdı, əyildi və uzun müddət bu simaya tamaşa etdi. Sonra onun alından öpdü. Bu dəfə Lare Anjelianın qalıqlarını, Brikenin başını, yoxsa bütöv Brikeni öpdüyünü araşdırmadı.

Brike göz qapaqlarını aram-aram qaldırıb Lareyə baxdı, dodaqlarından solğun bir təbəssüm keçdi.

– Özünü necə hiss edirsiniz? – deyərək Lare soruşdu. – Sizi oyatdımı?

– Mən yatmamışdım. Təşəkkür edirəm, yaxşıyam. Bu ağrı olmasaydı...

– Həkim deyir ki, ciddi bir şey yoxdur. Arxayın uzansanız, tezliklə sağalarsınız...

Xidmətçi qız içəri daxil oldu. Lare başını tərpətib otaqdan çıxdı. Brike onu nəvazişli nəzərlərlə ötürürdü. Onun həyatına nə isə yeni bir şey daxil olurdu. Tezliklə sağalmağa istəyirdi. Kabere, rəqslər, şansonetkalar, “Şa-nuar”ın şən və sərxoş müştəriləri – bütün bunlar qiymət və mənasını itirərək, haradasa uzaqlarda qalmışdı. Brikenin ürayındə səadət haqqında yeni arzular baş qaldırırdı. Bəlkə də, bu varlığından özünün də, Larenin də xəbərlər tutmadığı “dəyişikliyin” ən böyük möcüzəsi idi! Anjelika Qayın pak bakir bədəni, Brikenin başını təkcə cavanlaşdırmamış, həm də fikirlərinin gedişini dəyişdirmişdi. Kabarenin pozğun müğənnisi həyalı qıza çevrilirdi.

KERNİN QURBANLARI

Lare tamamilə Brikenin qulluğunda idi. Artur Douel Kernin evi haqqında məlumat toplayırdı. Dostlar vaxtaşırı, bu ev və onun sakinləri barədə bildiklərini xəbər verən Brike ilə məşvərət edirdilər.

Artur Douel son dərəcə ehtiyatla hərəkət etməyi qət eləmişdi. Brikenin yoxa çıxdığı vaxtdan, Kern sayıq olmalı idi. Onun başının üstünü qəfildən almaq çətin ki, mümkün olmaydı. İş elə qurmaq lazım idi ki, Kern sonuncu ana qəddər özünə qarşı hücumla keçiləcəyindən şübhələnməsin.

– Mümkün qədər hiylə ilə hərəkət etməliyik, – deyərək o, Lareyə bildirdi. – Əvvəlcə madmazel Loranın harada yaşadığını öyrənməliyik. Əgər o, Kernlə əlbir deyilsə, Brikeyə nisbətən bizə daha çox köməyi dəyə bilər.

Loranın ünvanını əldə etmək o qədər də çətin bir iş deyildi. Ancaq mənzilə gəldikdə Doueli məyusluq gözləyirdi. Loranın əvəzinə onu təmiz geyimli, xoşsima, gözəyalı, inamsız və qəmə batmış bir qarı qarşıladı.

– Madmazel Loranı görmək olarmı? – deyərək Douel soruşdu.

Qarı heyətlə ona baxdı:

– Mənim qızımı? Məgər siz onu tanıyırsınız?.. Mən kiminlə danışmaq şərafinə nail oluram? Həm də qızım nəyinizə lazımdır?

– İcazə versəydiniz...

– Buyurun içəri. – Bu sözlərlə Loranın anası gələn adamı, ağ krujeva örtükləri olan qədim, yumşaq mebelli kiçik qonaq otağına buraxdı. Divarda iri bir portret asılmışdı. “Qəşəng qızıdır”, – deyərək Artur düşündü.

– Mənim fəmiliam Radyedir, – deyərək o, sözbə başladı. – Əyalət həkimiyəm. Tulondan elə dünən gəlmişəm. Vaxtilə madmazel Loranın universitet rəfiqələrindən biri ilə tanış olmuşdum. Yaxın günlərdə burada – Parisdə həmin xanıma rast gəldim və madmazel Loranın professor Kernlə işlədiyini ondan öyrəndim.

– Qızımın universitet rəfiqəsinin fəmiliası nədir?

– Fəmiliası? Riş!

– Riş! Riş!.. Beləsinə heç eşitməmişəm, – deyərək Loranın anası şübhə ilə soruşdu: – Olmaya, elə siz özünüz Kernin yanından gəlmisiniz?

– Yox, mən Kernin yanından gələn deyiləm, – deyərək Artur təbəssümlə cavab verdi. – Amma çox istərdim ki, onunla tanış olum. Məsələ burasındadır ki, o, mənə olduqca maraqlıdır. Bir səhəddə işləyir. Təcrübələrinin bir qismini, həm də ən maraqlılarını öz evində keçirdiyi mənə məlumdur. Ancaq çox qapalı adam olduğundan bir kəsi öz müqəddəs kəndərindən içəri buraxmaq istəmir.

Qarı bu sözlərin həqiqətə uyğun olduğunu qət etdi: Kernin yanında xidmətə girəndə qızı onun çox qapalı olub, heç kimi qəbul etmədiyini anasına demişdi. “O, nə işlə məşğul olur?” – deyərək qızından soruşmuş və qeyri-müəyyən bir cavab almışdı: – “Hər cür elmi təcrübələrlə”.

– Odur ki, – deyərək Douel davam etdi, – əvvəlcə madmazel Loranla tanış olub, öz məqsədimə necə yetişə biləcəyim barədə ondan məsləhət almağı qət etdim. O, qabaqcıdan professor Kernlə söhbət edərkən zəmin yarada və tanış olmaq üçün mənə onun evinə apara bilərdi.

Cavan oğlanın görkəmi etibar doğursa da, Kernin adı ilə bağlı hər şey madam Loranın qəlbində elə bir narahatlıq və həyəcan oyadırdı ki, söhbətin ardını necə aparacağını bilmirdi. Qarı dərindən köksünü ötürdü, ağlamaqdan özünü güclə saxlayaraq dedi:

– Qızım evdə yoxdur. Xəstəxanadadır.

– Xəstəxana? Hansı xəstəxanada?

Madam Loran döşə bilmədi. O, uzun müddət öz müsibəti ilə tənha qaldığına görə, hər cür ehtiyatı unudaraq, hər şeyi: qızının ağır xəstələrə yayığı göstərmək üçün Kernin evində qalmağa məcbur olduğu barədə gözlənilmədən məktub göndərdiyini, Kernin evində qalan qızını görmək üçün səmərəsiz cəhdlər etdiyini, daim həyəcan keçirdiyini, nəhayət, Kernin ona, qızının əsəblərinin pozulduğunu və ruhi xəstələr üçün olan xəstəxanaya göndərildiyini xəbər verdiyini açıb öz qonağına danışdı.

– Mən bu Kernə nifrət edirəm, – deyə qarı göz yaşlarını yayıqla sildi. – Qızımı dəli olmaq dərəcəsinə o çatdırdı. Kernin evində qızımın nələr gördüyündən xəbərim yoxdur, bu barədə o, mənə heç nə danışmamışdır, ancaq onu bilirəm ki, Mari bu işə girəndən sonra əsəbiləşməyə başladı. Mən onu tanıya bilmirdim. Həyəcanlı və bənizi ağarmış halda gəlirdi. İştah və yuxusunu itirmişdi. Gecələr onu vahimə boğurdu. Yuxuda Kernin və hansı professor Douelinə başının onu təqib etdiyi barədə danışır, çığırdı... Kern qızımın xeyli məbləğ olan məvacibini, demək olar ki, bütünlüklə poçtla mənə göndərir. Ancaq pullara əlimi də vurmuram... Cansağlığını heç bir pulla əldə edə bilməzsən... Mən öz qızımı itirmişəm... – bu sözlərlə qarı gözlərinin yaşını axıtmağa başladı.

“Yox, bu evdə Kernin müttəfiqləri ola bilməz” – deyə Artur qət etdi və gəlişinin əsil məqsədini gizlətməmək qərarına gəldi.

– Xanım, – deyə o səsləndi. – İndi açıqca boynuma alıram ki, Kernə nifrət etmək üçün əlimdə sizdən az əsasım yoxdur. Mənə sizin qızınız ona görə lazımdır ki, Kernlə müəyyən haqq-hesabı çürüdüm... Onun cinayətini ifşa edirəm.

Madam Loran çığırdı.

– Ancaq qorxmayın, qızınızın bu cinayətlərdə əli yoxdur.

– Mənim qızım cinayət işləyincə özü ölümə gedər, – deyə Loran iftixarla bildirdi.

– Mən, madmazel Loranın xidmətindən istifadə etmək istəyirəm, amma indi məlum olur ki, onun özünə kömək etmək vacibdir.

Ehtimal ki, qızınız ağlını itirməmişdir, professor Kern onu ruhi xəstələr evində həbs etmişdir.

– Axı niyə? Nəyə görə?

– Məhz ona görə ki, sizin qızınız, özünüz buyurduğunuz kimi, cinayət törətməkdənsə, ölümə gedər. Görünür, o, Kern üçün təhlükəli olmuşdur.

– Axı siz hansı cinayətlərdən danışsınız?

Artur Douel Loranı hələ kifayət qədər tanımadığından və bütün qarılara xas olan çərənçiliyindən ehtiyat etdiyi üçün hər şeyi təfərrüatı ilə açıb danışmamağı məsləhət bildi.

– Kern qeyri-qanuni əməliyyatlar aparırdı. Zəhmət olmasa, deyin görək Kern qızınızı hansı xəstəxanaya göndərmişdir.

Mütəəssir olmuş Loran, rəhbərli danışa bilmək üçün özünü güclə topladı. Sözlərini hiçqırıqlarla qıra-qıra cavab verdi:

– Kern uzun müddət bunu bildirmək istəmir, mənə öz evinə buraxmırdı. Ona məktub yazmaq lazım gəlirdi. Kern cavabında mətləbdən uzaqlaşır, mənə sakitləşdirməyə və qızımın sağalmağa üzrə olub, tezliklə yanıma qayıdacağına əmin etməyə çalışırdı. Mənim səbrim tükənəndə, qızımın harada olduğunu dərhal bildirməyə şikayət edəcəyimi yazdım. Yalnız bundan sonra o, xəstəxananın ünvanını verdi. O, Parisin ətrafında – Skoda yerləşir. Xəstəxana, özü üçün işləyən həkim Ravinoya məxsusdur. Ah, mən ora da gedib çıxdım! Amma mənə həyəətə belə buraxmadılar. Bu, daş hasara alınmış əsil həbsxanadır... Gözətçi mənə: “bizdə qayda belədir ki, qohum-əqrəbanı, hətta doğma ananı belə buraxmırıq”, – deyə cavab verdi. Mən növbətçi həkimi çağırırdım, lakin o da bu cür cavab verdi. “Xanım, qohumların gəlişi xəstələri həmişə həyəcanlandırır və ruhi vəziyyətlərini pisləşdirir. Sizə təkcə bunu deyə bilmərəm ki, qızınız xeyli yaxşılaşıb”. Bu sözlərlə o, qapını üzümə çırpdı.

– Bununla belə, qızınızla görüşməyə çalışacağam. Bəlkə, onu azad edə bildim.

Artur diqqətlə ünvanı yazdıqdan sonra xudahafızlaşdı.

– Əlimdən gələni əsirgəməyəcəyəm. İnanın ki, bu işdə mənim marağım çox böyükdür, elə bilirəm ki, madmazel Loran bacımdır.

Qarı Doueli hər cür məsləhət və xoş arzularla yola saldı.

Artur Lare ilə dərhal görüşməyi qət etdi. Dostu günlərini bütünlüklə Brike ilə keçirdiyindən, Douel dyü Men avenyüə yollandı. Larenin avtomobili evin qarşısında dayanmışdı.

Douel tələsik ikinci mərtəbəyə qalxıb, qonaq otağına daxil oldu.
– Artur, başımıza bir fəlakət gəlib! – deyərək Lare onu qarşıladı. O, fəvqəladə pərişan halda otaqda vurnuxur və qıvrım qara saçlarını qarışdırırdı.

– Nə olub, Lare?

– Onun dostu zərərli deyir:

– O!.. O qaçmışdır...

– Kim?

– Necə kim, madmazel Brike!

– Qaçıb? Axı niyə? Ətraflı danışın bir görək!

Lakin Larenin danışmağa məcbur etmək asan deyildi. O, vurnuxmaqda və inləyib ah çəkməkdə davam edirdi. Lare danışana qədər on dəqiqədən az keçmədi.

– Madmazel Brike dünən səhər ayağındakı ağrının şiddətliyindən şikayətlənirdi. Ayağı bərk şişmiş və göyərmişdi. Mən həkim çağırıdım. O, ayağı müayinə etdikdən sonra vəziyyətin qəşlətən pisləşmiş olduğunu bildirdi. Qanqrena¹ başlanmışdı. Təcili əməliyyat aparmaq lazım idi. Həkim, əməliyyatı evdə keçirməkdən boyun qaçıaraq, xəstənin təcili surətdə xəstəxanaya qoyulmasını təkid etdi. Lakin madmazel Brike heç vaxtla razılıq vermədi. Xəstəxanada boynundakı çapığa diqqət veriləcəyindən ehtiyat edirdi. O, göz yaş tökür və Kernin yanına qayıtmalı olacağını deyirdi. Kern tam “sağalana” qədər onun evində qalması barədə vaxtilə onu xəbərdar edibmiş. Ona elə gəlirdi ki, Kernin sözü ilə qulaq asmasının cəzasını indi çəkirdi. Brike Kernə bir cərrah kimi inanırdı. “Əgər o, mənə dirildib, təzə bədən veribsə, onda ayağımı da sağalda bilər. Bu, onun üçün boş şeydir”. Mənim onu dilo tutmaq cəhdlərimin heç bir səmərəsi olmadı. Onu Kernin yanına buraxmaq istəmədim. Odur ki, hiyləyə əl atmaq qərarına gəldim. Əslində xəstəxanaya nəzərdə tutaraq, guya Kernin yanına aparacağımı vəd elədim. Lakin mən sizin haqqınızda düşündüyümdən, əziz Artur, Brikenin “dirilmə” sirrinin vaxtından əvvəl açılmaması üçün mütləq tədbir görməli idim. Buna görə mən bir saatlığa, tanış həkimlə danışmağa getdim. Brikeyə kələk gəlmək istəyirkən o özü mənə də, xidmətçi qıza da kələk gəldi. Mən evə qayıdanda o artıq yox idi. Ondən qalan yeganə şey, çarpayısının yanındakı xırdaca

stolun üstündə qalan həmin bu məktubdur, – Lare, karandaşla tolosik surətdə yazılmış bir kağızı Artura verdi:

“Bağışlayın Lare, ancaq başqa cür hərəkət edə bilmədim. Kernin yanına qayıdacağam. Yanıma gəlməzsiniz. Kern artıq bir dəfə etdiyi kimi, mənə ayağa qaldırır. Yaxın vaxtlarda görüşənə qədər – bu fikirlə təsəlli taparam”.

– Hətta imza belə yoxdur.

Lare dedi:

– Xəttinə diqqət verin. Bu, bir qədər dəyişmiş olsa da, Anjelianın xəttidir. O, qas qaralan vaxt, ya da əli ağrısaydı belə iri və aralı yazı bilirdi.

– Hər halda bu, necə baş vermişdir? O, necə qaça bilirdi?

– Siz bir işə baxın, Kerndən mənim yanıma qaçmış ki, indi tələdən mənim yanımdan Kernin yanına qaçsın. Bura qayıdıb, qəfəsi boş görəndə, az qala xidmətçi qızı öldürəcəkdim. Lakin o, özü də aldandığını izah etdi. Brike yerindən qalxmış, telefonla mənə çağırıbmış. Sən demo, bu, kələk imiş. Əslində o, mənə zəng etməmiş. Telefonla danışdıqdan sonra, xidmətçi qıza bildirmişdir ki, guya mən hər şeyi təşkil etmişəm, ondən dərhal xəstəxanaya gəlməsini xahiş edirəm. Bu halda xidmətçi qızdan avtomobil tutmağı xahiş etmiş, sonra onun köməyi ilə özünü avtomobilə yetirmiş və xidmətçi qızın yardımından imtina edərək aradan çıxmışdır. – “Bu çox da uzaqda deyil, orada mənə sanitarlar götürürlər” – demişdir. Xidmətçi qız da hər şeyin mənim səmərəm və icazəmlə edildiyinə əsla şübhə etməmişdir. Artur! – deyərək Lare birdən yeni həyəcanla çağırırdı. – Mən bu saat Kernin yanına gedirəm. Mən Brikeni orada qoya bilmərəm. Mən artıq telefonla öz avtomobilimi çağırışam. Mənimlə gedək, Artur!

Artur otaqda var-gəl etməyə başladı. Nə qədər gözlənilməz çətin vəziyyət! Tutmaq ki, Brike, artıq, Kernin evi barədə bildiklərinin hamısını danışmışdı. Özünün Kernə qarşı dəlil olması bir yana qalsın, işin gedişində onun məsləhətləri hər halda zəruri idi. Bu yandan da ağılı itirmiş Lare. İndi o, artıq yaxşı köməkçi deyildi.

– Qulaq asın, dostum, – deyərək Artur əlini rəssamın ciyünə qoydu. – Düşüncəsiz hərəkətlərə yol verməmək üçün, indi özümüzü əvvəlkindən daha möhkəm ələ almalıyıq. İş bitmişdir. Brike Kernin ölündür. Yirtici heyvanı, vaxtından əvvəl yuvasında təşvişə salmağa dəyərmir? Necə bilirsiniz, Brike qaçdıqdan sonra başına

¹ Qanqrena – qan dövranının pozulması nəticəsində toxuma və ya bədənin bir yerinin çürüməsi

gönləri, bizimlə olan tanışlığını və ondan Kern barədə çox şeylər soruşduğumuzu Kernə danışarmı?

– Zəmin ola bilərəm ki, o heç nə deməz, – deyər Lare qətiyyətlə cavab verdi. – O, sirri açmayacağı barədə yaxtada mənə söz vermiş və bunu dəfələrlə təkrar etmişdi. İndi sirri təkcə qorxunun təsiri altında deyil, həm də... başqa motivlərə görə açmaz.

Həmin motivlər Artura məlum idi. O, Larenin Brikeyə getdikcə daha çox diqqət verdiyini artıq çoxdan duymuşdu.

“Zavallı romantik, – deyər Douel düşündü, – faciəvi məhəbbətdə onunku gətirir. Bu dəfə təkcə Anjelika deyil, təzəcə yaranan məhəbbət də əlindən getdi. Bununla belə, hələ hər şey itirilməmişdir”.

– Səbirli olun, Lare, – deyər o dilləndi. – Məqsədlərimiz cəniləşir. Səylərimizi birləşdirib, ehtiyatlı oyun aparacağıq. İki yolumuz var: ya Kernə ani zərbə vurmali, ya da əvvəlcə dolay yollarla atamın başının və Brikenin taleləri haqqında məlumat əldə etməyə çalışmalıyıq. Brikenin qaçmasından sonra, Kern sayıqlaşmalıdır. Atamın başını hələ məhv etməmişsə, ehtimal ki, onu yaxşıca gizlətməmişdir. Baş məhv etmək üçün ona, bir neçə dəqiqə vaxt tamamilə kifayətdir. Polis qapısını döyməyə başlasa, Kern qapını açana qədər cinayətlərinin izini tamamilə itirəcəkdir. Biz də heç nə tapmayacağıq, Lare, Brikenin özünün də “cinayətin izi” olduğunu unutmayın. Kern qeyri-qanuni əməliyyatlar aparmışdır. Bu, bir yana dursun, qanunsuz olaraq Anjelianın bədənini oğurlamışdır. Kern heç bir şeydən çəkinməyən bir adamdır. Məgər hamıdan gizlin mənim atamın başını cana gətirməyə cürət etməmişdirmi? Atamın, öz bədənini anatomik işlər üçün vəsiyyət etdiyi mənə məlumdur, ancaq öz başının dirildilməsinə aid təcrübəyə razılıq verdiyini heç vaxt eşitməmişəm. Nə üçün Kern hamıdan, hətta mənim özümdən belə, başın varlığını gizlin saxlayır? Bunu o, nə məqsədlə edir? Bəs, Brikeyə onun nəyinə lazımdır? Bəlkə, adamlar üzərində viviseksiya¹ aparmaqla məşğul olur? Əgər belədirsə, məgər Brikeyə onun üçün təcrübə dövsəni rolunu oynamırmı?

– Elə buna görə də onu təcili xilas etmək lazımdır, – deyər Lare qızgınlıqla israr etdi.

– Bəli, xilas etmək, daha ölümünü sürətləndirmək yox. Bizim Kernin evinə getməyimiz isə bu fəlakətli sonu ancaq sürətləndirə bilər.

– Bəs nə edək?

– Daha ləng olan ikinci yolla getməliyik. Bu yolu da mümkün qədər qısaltmağa çalışırıq. Mari Loran bizə Brikeyə daha faydalı məlumatlar verə bilər. Loran evin vəziyyətini daha yaxşı bilir, o başlara qulluq etmişdir. Çox güman ki, o mənim atamla... daha doğrusu, onun başı ilə danışmışdır.

– Onda tez olun Lorandan başlayaq.

– Təəssüf ki, onu hələ azad etmək lazımdır.

– O, Kernin əlindədir?

– Xəstəxanadadır. Yəqin ki, güclü pullar müqabilində, sizdən və məndən daha sağlam “xəstələr”in kilid altında saxlanıldığı xəstəxanalardan birində. Çox iş görməli olacağıq, Lare. – Bununla da Douel Loranın anası ilə olan görüşünü dostuna danışdı.

– Lənətə gəlmiş Kern! O, ətrafına fəlakət və dəhşət toxumları səpir. Birçə əlimə keçsəydi...

– Çalışacağıq ki, keçsin... Bunun üçün atacağımız ilk addım Loranı görmək olacaq.

– Mən bu saat ora gedirəm.

– Bu, ehtiyatsızlıq olardı. Biz yalnız başqa əlacımız qalmadıqda meydana çıxmalıyıq. Hələlik isə başqa adamların xidmətindən istifadə edəcəyik. Biz etibarlı adamların fəaliyyətinə rəhbərlik edən düşmənin üçün gizli qalan bir növ gizli komitə təşkil etməliyik. Sadıq bir adam tapmaq lazımdır ki, Skoya gedib, sanitarlar, xidmətçilər, əspazlar, gözətçilər və ya kiminlə mümkün olarsa tanışlıq yaratsın. Heç olmasa birçə nəfəri satın ala bilsək, işin yarısı görülmüş kimi olacaq.

Lare dözə bilmirdi. O, özü dərhal fəaliyyətə başlamaq istəsə də, nəhayət, daha mühakiməli olan Artura tabe oldu və ehtiyatlı hərəkət etmək siyasəti ilə barışdı.

– Axı kimi dövr edəcəyik? Aha, Şaub! Bu yaxınlarda Avstraliyadan qayıtmış cavan rəssam. Çoxdankı tanışımıdır, gözəl insan, əla idmançıdır. Onun üçün bu tapşırıq bir növ idman kimi şey olardı. Lənət şeytana, – deyər Lare səsləndi, – axı niyə bu işi öz öhdəmə gətirməyim?

– Olmaya, bunda da romantika görürsünüz? – deyər Douel təbəssümlə soruşdu.

¹ Viviseksiya – elmi məqsəd üçün heyvanların yarılması

İyirmi üç yaşlı, pəhləvan bədənli, al yanaqlı sarışın gənc olan Şaub, "qəsdçilər"ın təklifini sevinclə qəbul etdi. Hələlik ona bütün təfərrüatı açmasalar da, dostlara böyük xidmət göstərə biləcəyini bildirdilər. O, Larenin və dostunun səmimiyyətini inandığından, hətta Laredən bu işdə qəbahətli bir şey olub-olmadığını belə xəbərləməyərək, şən halda başı ilə razılıq verdi.

– Lap ola! – deyərək Şaub səsləndi. – Mən bu saat Skoya yollanıram. Etüd qutusu, kiçik şəhərcikdə tozu adamın peyda olmasına yaxşıca bəraət qazandırır. Mən sanitariyaların və qadın xidmətçilərin portretlərini çəkəcəyəm. Çox eynəcər olmasalar, bir az nazları ilə də oynayaram.

– Tələb olunarsa, sevgi elan etməkdən də çəkinməyin, – deyərək Lare ruh yüksəkliyi ilə əlavə etdi.

– Belə iş üçün mən kifayət qədər gözəl deyiləm, – deyərək cavan oğlan təvazökarlıqla bildirdi. – Hər halda lazım gəlsə, yağlı dili həvəslə işə salaram.

"Qəsdçilər"ın təzə müttəfiqi yola düzəldi.

– Yadda saxlayın ki, mümkün qədər cəld və son dərəcə ehtiyatla hərəkət etməlisiniz, – deyərək Douel ona son məsləhətini verdi.

Şaub üç gündən sonra qayıdacağını vəd etmişdi. Lakin elə ertəsi günü axşam tamamilə ovqatı təlx halda Larenin yanına qayıtdı. O dedi:

– Mümkün deyil. Xəstəxana yox, daş hasara alınmış həbsxanadır. Xidmətçilərdən heç kim divarın bu üzünə çıxmır. Ərzaq gətirən podratçılar heç həyətdə də buraxmırlar. Təsərrüfat müdiri darvazaya çıxır və özünə lazım olan şeyləri qəbul edir... Mən bu həbsxananın dövrəsini, qurd qoyun ağıllarının ətrafında dolandığı kimi gözdəm. Ancaq barının içərisinə gözümün ucu ilə də olsa baxa bilmədim.

Larenin kədər və naimidlik bürüdü.

– Mən də ümid edirdim ki, – deyərək o, açıqdan-açıq hirsəndi, – siz böyük zərəklilik və bacarıq göstərəcəksiniz, Şaub.

– Belkə, bu zərəkliliyi özünüzlə buyurub nümayiş etdirəsiniz, – deyərək Şaub da hirsə cavab verdi. – Şəhərə və müalicəxanaya yaxşı bələd olan bir rəssamla təsadüfən tanış olmasaydım, öz söylərimdən belə tez əl çəkməzdim. O, mənə bunun başqalarından fərqli müalicəxana olduğunu, divarları arasında çox sirt və cinayətlər gizlətdiyini dedi. Varislər, uzun müddət ömür sürüb ölməyə tələsmə-

yon qohumlarını ruhi xəstə elan edərkən, orada yerləşdirir və onların üzərinə qəyyumluq tələblərini qoyurlar. Həddi-büluğa çatmamış uşaqların qəyyumları da bu uşaqları, həddi-büluğa çatmadan əvvəl ora atırlar ki, "qəyyumluq"larını davam etdirib onların kapitallarından öz istədlərləri kimi istifadə etsinlər. Bu zindan, ömürlük həbs cəzasına məhkum edilmiş dövlətli adamlar – bədbəxt ərvad və orlər, sinni ölmüş valideynlər və azyaşlı varislər üçündür. Müalicəxananın eyni zamanda baş həkimi olan sahibi, buradakı cinayətlərdə mənfəəti olan şəxslərdən külli miqdarda mədaxil alır. Bütün ştata yaxşı maaş verilir. Burada, qanun belə gücsüzdür, ona görə ki, buranı qanunun müdaxiləsindən daş divarlar deyil, qızıl məhkəmə qoruyur. Burada hər şey pulla ələ almaq prinsipi üzərində qurulmuşdur. Razılışın ki, belə bir şəraitdə mən xəstəxanaya birco santimetr belə yaxınlaşmadan, bütün ili Skoda oturub qala bilirdim.

– Oturmaq yox, hərəkət etmək lazım idi, – deyərək Lare qurucu cavab verdi.

Şaub öz ayağını qaldıraraq, şalvarının cırılmış balağını göstərdi.

– Gördüyünüz kimi, fəaliyyət göstərməmişəm, – deyərək o, acı istehza ilə dilləndi. – Keçən gecə hasarı aşmaq istədim. Bu, mənim üçün çətin iş deyildi. Ancaq o biri tərəfə tullanmağa macal tapmamış, iri köpəklər üstümə atıldılar, – bu da nəticəsi... meymun kimi zəif və çəvi olmasaydım, məni parça-parça etmişdilər. Ucsuz-bucaqsız bağın hər tərəfində gözətçilər səs-səse verildilər, elektrik fənərləri yandı. Bu, hələ hərsədir. Mən geri döndəndə dustaqbanlar itləri hasarın bayır tərəfinə buraxdılar. Heyvanlar, vaxtilə Cənubi Amerika plantasiyalarında qaçqın zənciləri tutmaq üçün təlim olunmuş itlər kimi təlim görmüşlər... Lare, siz ki sürətli qaçış yarışlarında neçə-neçə prizlər aldığınızı bilirsiniz. Əgər əvvəllər də keçən gecə mələm köpəklərin oğlunu canımı qurtarmaq üçün yüyürdüyüm kimi qaçsaydım, çoxdan dünya çempionu olardım. Təkcə bunu deməyin kifayətdir ki, on azı saatda otuz kilometr sürətlə şütyon təsadüfi bir avtomobilə əsla çətinlik çəkmədən sıçramaqla özümü xilas etdim.

– Lənətə gəlsinlər! Bəs indi nə edək? – deyərək Lare saçlarını qarışdıraraq-qarışdıraraq səsləndi: – Arturu çağırılmalı olacağıq. – Bu sözlərlə o, telefona tərəf yollandı:

Bir neçə dəqiqədən sonra Artur artıq dostların əlini sıxırdı.

Artur işin baş tutmadığından xəbərləndi:

– Bunu gözləmək lazım idi, – dedi. – Kern öz qurbanlarını etibarlı yerlərdə gizlətməyi bacarır. Bəs indi biz nə etməliyik? – deyə o da Larenin sualını təkrar etdi. – Qorxub çəkinmədən Kernin üsulu ilə işə başlamalı, baş həkimini pulla ələ almalı və...

– Mən bütün var-yoxumdan keçməyi əsirgəmərəm, – deyə Lare səsləndi.

– Qorxuram bu, azlıq eləsin. Məsələ bundadır ki, möhtərəm doktor Ravinonun müəssisəsi, onun öz müştərilərindən aldığı böyük rüşvətlərə istinad edir. Bir tərəfdən də, yaxşı rüşvət verdiklərindən, mənafeələrinin Ravino tərəfindən heç vəchlə satılmayacağına əmin olan müştərilər də ona etibar edirlər. Ravino şöhrətini öldən vermək və bununla da müəssisəsini laxlatmaq istəməz. Ağlın kəsmir ki, iyirmi illik gəlirinə bərabər bir məbləği əvvəlcədən almasa, bu şərti qəbul etsin. Buna isə qorxuram ki, bütün kapitallarımızı cəmləsək belə, vəsaitimiz çatmasın. Ravino milyonçularla iş görür, bunu unutmayın, onun xırda xidmətçilərindən birini satın almaq daha asan və ucuz başa gələrdi. Ancaq əsil bədbəxtlik bundadır ki, Ravinonun öz işçiləri üzərinə qoyduğu nəzarət, xəstələr üzərindəki nəzarətdən heç də az deyildir. Şaub haqlıdır. Mən özüm də bu müalicəxana barədə bəzi məlumatlar əldə etmişəm. Kənar bir adamın katorqa həbsxanasına girib oradan birisinin qaçışını təşkil etməsi Ravinonun bu xəstəxanasına girməkdən daha asandır. Ravino adamları qulluğa götürərkən onları ətraflı yoxlayır, daha çox halda isə qohum-əqrəbəsi olmayanları işə götürür. Hətta qanun əleyhinə hərəkət etmiş və polislin sayıq nəzərlərindən gizlənən adamları belə qəbul etməkdən çəkinmir. O, işə qəbul etdiyi adamlara yaxşı maaş verir, onlardan iltizam alır ki, xidmət etdikləri müddətdə xəstəxanadan kənara çıxmasınlar, bu müddət isə on, iyirmi il deməkdir.

– Axı özünü təqribən ömürlük olaraq azadlıqdan məhrum etməyi qəət edən adamları o, haradan tapa bilər? – deyə Lare xəbər aldı.

– Tapır. Bir çoxlarını öz qocalığının təmin olunması fikri cəlb edir. Çoxlarını isə ehtiyac qovub buraya gətirir. Amma aydın işdir ki, buradakı şəraitə hamı dözmür. Çox nadir halda olsa da, hər neçə ildən bir Ravinonun xidmətçiləri arasında qaçanlar da olur. Bu yaxınlarda azad həyat üçün darıxmış bir xidmətçi aradan çıxmışdı. Elə həmin gün onun meyitini Skonun ətrafında tapmışdılar. Skonun polisi Ravinoya satılmışdır, xidmətinin intihar etdiyi barədə dərhal protokol tərtib edildikdən sonra Ravino cəsədi götürüb, öz müəli-

cəxanasına gətirmişdir. Ardını özümüz də fikirləşib tapa bilərik. Ravino, çox güman ki, meyiti xidmətçilərinə göstərmiş və lazımı nitq söyləyərək, şərti pozan hər kəsin aqibətinin belə olacağına işarə etmişdir. Vəssalam.

Lare çaşmış qaldı.

– Siz belə bir məlumatı haradan alıbsınız?

Artur Douel özündən razı halda gülümsündü.

– Hə, görürsünüz? – deyə Şaub şənəldi, – sizə demirəm məndə təqşir yoxdur?

– Lənətə gəlmiş belə bir yerdə Loranın necə şən yaşadığını təsəvvür edirəm. Yaxşı bəs nə eləyək, Artur? Divarları dinamitlə partladacağımı? Lağım atacağımı?

Artur kresloya oturub, fikrə getdi. Dostlar dinmir, ona baxırıdılar.

– Evrika! – deyə birdən Artur çığırdı.

“DƏLİLƏR”

Pəncərəsi bağa açılan kiçik bir otaq. Boz divarlar. Üstünə açıq boz rəngli xovlu adyal örtülmüş boz çarpay. Kiçik ağ stol və iki ağ stul.

Loran pəncərənin qarşısında oturub, dalgın nəzərlə bağa baxır. Günəşin şüaları onun sarışın saçlarına qızılı rəng verir. O xeyli sınıxmış, bənizi qaçmışdır.

Pəncərədən, dəstə-dəstə xəstələrin gəzişdiyi xiyaban görünürdü. Onların aralarında tibb bacılarının qara haşiyəli ağ xalatlara gözə çarpır.

– Dəlilər... – deyə Loran gəzişməkdə olan xəstələrə baxa-baxa pıçıldayır. – Mən də dəliyəm... Nə mənasız işdir! Bu da axırım...

O, əllərini sıxıb barmaqlarını şaqıldatdı:

– Bu necə olmuşdu?

Kern onu öz kabinetinə çağıraraq dedi:

– Madmazel Loran, mən sizinlə danışmalıyam. İşə girmək arzusuna ilk dəfə bura gəldiyiniz zaman aramızda olmuş söhbət yadınızdadırmı?

Qız başını tərpətdi.

– Siz bu evdə görüb eşidəcəkləriniz barədə susmağa söz vermişdiniz, deyilmi?

– Bəli.

– Həmin vədi indi bir də təkrar edib, ananızı yoluxmağa gedə bilərsiniz. Görürsünüzmü mən sizin sözünüə necə inanıram?

Kern Loranın zəif damarını çox möharətlə tutmuşdu. Qız bərk tutulmuşdu. O, bir neçə dəqiqə dinmədi. Loran, dediyi sözün üstündə durmağa alışmışdı, lakin burada gördükləri... Kern onun tərəddüdünü görür və onda gedən daxili mübarizənin nəticəsini həyəcanla izləyirdi.

– Elədir, susacağım haqda sizə söz vermişdim, – deyərək Loran, nəhayət, astadan dilləndi. – Ancaq siz məni aldatmışınız. Bir çox şeyləri menden gizlətmisiniz. Hər şeyin düzünü desəydiniz, sizə belə bir vədi verməzdim.

– Belə çıxır ki, özünüzü, verdiyiniz vəddən azad hesab edirsiniz?

– Bəli.

– Açıq danışdığınıza görə təşəkkür edirəm. Sizinlə iş görmək, heç olmasa ona görə yaxşıdır ki, biclik etmirsiniz. Doğru danışmaq mürşidsiniz.

Kern, bu sözləri yalnız Loranı tərifləmək məqsədi ilə demirdi. Kern düzlüyü sarsaqlıq hesab etsə də, həmin dəqiqələrdə Loran mürd xasiyyətlili və mənəvi cəhətdən mətin olduğuna görə hörmət edirdi. “Lənət şeytana, bu qızın başını batırmaq lazım gəlsə, heç də yaxşı iş olmayacaq. Bəs onunla nə etməliyəm?”

– Madmazel Loran, deməli, əlinizə düşən ilk imkandan istifadə edib, məni ələ verəcəksiniz? Belə hərəkət edəcəyiniz təqdirdə aqibətim sizə məlumdur. Məni edam edərlər. Daha betəri isə adımın rüsvay olacağıdır.

– Bu barədə siz qabaqcadan düşünməli idiniz, – deyərək Loran cavab verdi.

– Qulaq asın, madmazel, – deyərək Kern qızın sözlərini eşitmirmiş kimi davam etdi. – Mənasız prinsipiallığınızdan əl çəkin. Başa düşün, mən olmasaydım, professor Douel çoxdan torpağın altında çürümüş, yaxud da krematoriya yandırılmışdı. Onun işi də dayandırılmış olardı. Başın hazırda gördüyü işlər əslində onun ölümündən sonrakı yaradıcılığıdır. Bunu isə mən yaratmışam. Razılışın ki, belə vəziyyətdə Douelin başının “məhsulu”na mənim müəyyən qədər ixtiyarım vardır. Douel, daha doğrusu, onun başı, öz kəşflərini mənsiz həyata keçirə bilməzdi. Özünü bilirsiniz ki, beyni əməliyyata və cəzağa gəlir. Bununla belə, Brikenin başının bədənə “birləşdi-

rilməsi” əməliyyatı çox gözəl baş tutdu. Boyun fəqərələrindən keçən onurğa beyni də bitirdi. Bu məsələnin həlli üzərində Douelin başı ilə Kernin əlləri işləmişdir. Bu əllərin isə – Kern onları irəli uzadıb, xeyli baxdı – bunların da özlərinə görə qiyməti vardır. Bu əllər yüzlərlə insan həyatını xilas etmişdir, intiqam qılıncını başıma endirməmişiniz, hələ yüzlərlə insanı da xilas edəcəkdir. Ancaq bu hələ hamısı deyildir. Bizim son işlərimiz təkcə tibb elmində deyil, həmçinin bütün bəşəriyyətin həyatında çevriliş etməlidir. Tibb elmi artıq məhv olmuş insan həyatını bərpa edə bilər. Nə qədər dahini öləndən sonra diriltmək, bəşəriyyətin rifahı üçün onların ömrünü uzatmaq mümkün olacaqdır! Mən dahilərin həyatlarını uzadacaq, uşaqlara atalarını, qadınlara özlərini qaytaracağam. Vaxt gələr ki, belə əməliyyatları sırası cərrah da apara bilər. İnsan kədərinin sayı azalar...

– Başqa bədbəxtlərin hesabına.

– Qoyun lap elə olsun. Əvvəllər iki adamın ağladığı yerdə biri ağlayacaqdır. İki ölü olmalı yerdə biri olacaq. Məgər bu, böyük nailiyyət deyilmi? Mənim şəxsi işlərimi, hətta cinayət olsa belə, bununla müqayisə etmək mümkündürmü? Totalım, xəstəni xilas edən cərrahın ürəyində cinayət yatıb. Bundan xəstəyə nə var? Siz təkcə məni deyil, gələcəkdə həyata qaytara biləcəyim minlərlə adamı da öldürəcəksiniz. Siz bu haqda fikirləşibsinizmi? Siz mənim işlədiyim cinayətdən, əlbəttə, əgər işləmişəmsə, min qat artığını törədəcəksiniz... Bir də düşünüb, cavabınızı mənə deyın. İndi isə gedin. Sizi tələsdirməyəcəyəm.

– Mən artıq cavabımı demişəm. – Loran bu sözlərlə kabinetə tərk etdi.

O, professor Douelin başı olan otağa gəlib, Kernlə danışdıqlarının məzmununu ona çatdırdı. Douelin başı fikrə getdi.

– Məqsədinizi gizlətsəydiniz, ya da heç olmasa qeyri-müəyyən cavab versəydiniz, daha yaxşı olmazdı? – deyərək, nəhayət, baş pıçıldadı.

– Yalan danışmağı bacarmıram, – deyərək Loran cavab verdi.

– Bu sizin ləyaqətinizi artırır, ancaq... özünü beləyə salırsınız. Siz burda məhv olursunuz, bəda gətməyiniz isə kimsəyə faydası dəyməz.

– Mən... başqa cür edə bilmirəm, – deyərək Loran kədərlə başını tərpədirərək oradan uzaqlaşdı.

– Qərar, qəbul edilmişdir, – deyərək o, öz otağının pəncərəsi önündə oturaraq eyni kəlməni təkrar edirdi.

"Zavallı anam" – deyə qız birdən düşündü, – "Ancaq o, özü də belə hərəkət edirdi" – deyə Loran öz-özünə cavab verdi. O, anasına məktub yazmaq, başına gələnlerini hamısını ona bildirmək istəyirdi, "Sonuncu məktub". Amma onu göndərmək üçün heç bir imkan yox idi. Loran həlak olacağına şübhə etmirdi. Ölümünü sakit qarşılamağa hazır idi. Onu təkcə anasının qayğıları və Kernin cinayətinin qisasız qalması fikri möysu edirdi. Buna baxmayaraq, gec-tez ondan qisas alınacağına inanırdı.

Gözlədiyi hadisə ehtimal etdiyindən daha tez baş verdi.

Loran işığı söndürüb çarpayığıya uzandı. Əsəbləri gərgin idi. Birdən divarın yanındakı şəfəkin arxasından xışıltı eşitdi. Bu xışıltı onu qorxutmaqdan daha çox heyrətləndirdi. Qapının kilidi içəridən açarla bağlanmışdı. Onun otağına elə giro bilməzdilər ki, o, özü bunu eşitməsin. Bu, nə xışıltıdır? Bəlkə, siçanlardır?

Sonrakı hadisə qeyri-adi sürətlə baş verdi. Xışıltının ardınca cırıltı səsi gəldi. Kim isə iti addımlarla onun çarpayısına yaxınlaşdı. Loran diksinmiş halda dirəkləri üzərinə qalxdı, lakin elə həmin anda kiminsə qüvvətli əlləri başını balıncı basıb xloroformlu maskanı üzünə sıxdı.

"Ölüm!.." – deyə anı olaraq düşündü, səvqi-təbi ilə çapalamağa başladı.

– Sakit, – deyə Kernin adı əməliyyatlar zamanı eşidilən arxayın səsi gəldi, sonra isə Loran huşunu itirdi.

Ayılanda o, artıq müalicəxanada idi...

Professor Kern, sirri saxlamayaacağı təqdirdə həyatı keçirəcəyi "fövqəladə ağır tədbirlər" o əl atmışdı. Qız Kerndən hər şey gözləyirdi. O, özü cəzalanmadan qisas alırdı. Mari Loran özüni somərsiz qurban vermişdi. Bunu dərk etdikcə onun ruhi müvazinəti daha da pozulurdu.

O, ümidsizliyə çətilməyə üzrə idi. O hətta burada da Kernin nüfuzunu hiss edirdi.

İlk iki həftə ərzində Lorana, hətta "sakit" xəstələrin gözlədikləri iri, kölgəli bağa çıxmağa belə icazə vermirdilər. Sakitlər – həbs olunanlarına etirazlarını bildirməyən və tamamilə sağlam olduqlarını həkimlərə sübut etməyən, ifşə edəcəkləri ilə hədələməyən və qaçmağa cəhd göstərməyənlərə deyirdilər. Müalicəxanadakı həqiqi ruhi xəstələr, bütün xəstələrin on faizindən çox deyildi, elə onların özlərini də müalicəxanada dəli eləmişdilər. Bu məqsədlə Ravino, mürəkkəb "psixi zəhərləmə" sistemi işləyib hazırlamışdı.

Doktor Ravino üçün, Mari Loran "çətin obyekt" idi. Düzdür, Kernlə işlədiyi müddət ərzində Loranın əsəb sistemi bərk sarsılmışdısa da, iradəsi hələ tamamilə qırılmamışdı. Ravino da bu işi öz üzərinə götürmüşdü.

Hələlik o, Loranın psixikasını "təkmilləşdirməyə" əsaslı surətdə girişmir, yalnız uzaqdan onu diqqətlə öyrənirdi. Professor Kern Ravinoya, Loranın vaxtından əvvəl qəbrə göndərmək və ya dəli etmək barədə hələlik müəyyən bir direktiv verməmişdi. Hər halda ikinci halı müəyyən dərəcədə Ravinonun psixiatrik "müalicəxanasının" sistemi özü tələb edirdi.

Loran öz müqəddəratının qəti surətdə həll ediləcəyi amı həyəcanla gözləyirdi. Ölüm və ya dəlilik. Buraya düşmüş başqa adamlar kimi, onun da ayrı çıxış yolu yox idi. O, monəvi qüvvələrini bütün-lüklə səfərbərliyə almışdı ki, heç olmazsa dəli edilməsinə qarşı mübarizə apara bilsin.

O, çox həlim, sözsə qulaq asan, hətta zahirən belə sakit idi. Lakin böyük təcrübəyə və əsil psixiatr məharətinə malik olan doktor Ravinonu bununla aldatmaq çətin idi. Loranın belə itaətkarlığı onda daha böyük narahatlıq və şübhə oyadırdı.

"Çətin obyekt", – deyə Ravino adı səhər yoxlaması zamanı Loranla söhbət edərkən fikirləşdi:

– Özüünüzü necə hiss edirsiniz? – deyə o soruşardı.

– Təşəkkür edirəm, yaxşıyam, – deyə Loran cavab verirdi.

– Biz xəstələrimiz üçün əlimizdən gələni edirik, ancaq hər halda alışımadıqları şərait və nisbətən azadlıqdan məhrumiyyət bozi xəstələrə özici təsir göstərir. Tənhalıq hissi, qüssə.

– Mən tənhalığa öyrəşmişəm.

"Onu açıq danışmağa çağırmaq, qolbındokini bilmək elə də asan deyilmiş", – deyə Ravino düşünüb sözü davam etdi:

– Sizdə, necə deyirlər, hər şey tamamilə öz qaydasındadır. Əsəbləriniz bir qədər pozulmuşdur, vassalam. Professor Kern sağlam insanda olduğca ağır təəsürlər buraxacaq elmi təcrübələrdə iştirak etdiyiniz barədə mənə danışmışdır. Siz çox gəncsiniz. Həddindən artıq yorulmaq və bir az da əsəb pozğunluğu... Sizi olduğca qiymətləndirən professor Kern, sizə istirahət etmək qərarına gəlmişdir...

– Mən professor Kernə olduqca minnətdaram.

“Qapalı adamdır”, – deyə Ravino qəzəblənirdi. – Onu başqa xəstələrlə qarışdırmaq lazımdır. Bəlkə, onda qəlbindəkiləri açar və beləliklə, də xasiyyəti tezə öyrənmək olar”.

– Bir yerdə çox oturursunuz? Nə üçün gedib bağı gəzmirsiniz? Bizim bağımız çox gözəldir, özü də bağ nədir, on hektarlar sahəni tutan əsil parkdır.

– Gəzintini mənə qadağan etmişlər.

– Doğrudanmı? – deyə Ravino təəcüblə soruşdu. – Bu, mənim assistentimin diqqətsizliyidir. Siz gəzintidən zərər çəkə bilən xəstələrdən deyilsiniz. Buyurun havaya çıxın, gəzin. Bizim xəstələrlə tanış olun, onların arasında maraqlı adamlar vardır.

– Çox sağ olun, icazənizdən istifadə edəərəm.

Ravino getdikdən sonra, Loran öz otağından çıxdı və qara haşiyəli tutqun boz divarları olan uzun dəhlizlə qapıya tərəf yönəldi. Bağlı qapıların dahından mənhus uluşma səsləri, çığırtı, laubalı güllüş, donqultu eşidilirdi...

Sağdan gələn:

– O... O... O... – səsinə.

Soldan:

– U-u-u... Ha-ha-ha-ha, – deyə cavab verirdilər.

“Əsil heyvanxanadır” – deyə Loran düşüncə və bu cansız xərəyə təslim olmamağa çalışırdı. O, addımlarını bir qədər sürətləndirərək binadan çıxmağa tələsdirdi. Qarşısında, bağın içərilərinə gedən hamar və dar bir yol uzanırdı. Loran həmin yolla getməyə başladı.

Doktor Ravinonun “sistemi” burada da hiss olunurdu. Hər şeyin üzərinə nə isə bir tutqunluq çökmüşdü. Bağda təkə tünd yaşıl iynəyarpaq ağaclar göyə deyirdi. Söykenəksiz taxta skamyalar tünd boz boya ilə rənglənmişdi. Güllüklər Loranı xüsusilə mütəəssir elədi. Ləklər qəbir şəklində düzəldilmiş, güllərin arasında üstünlük təşkil edən tünd göy, demək olar ki, qara bünövrələri ağ çobanyastığı çiçəkləri zolağı ağ matəm lenti kimi haşiyəyə almışdı. Tünd rəngli mazi ağacları bu ürəksizliyə mənəvəriyyəni tamamlayırdı.

“Əsil qəbiristanlıqdır. Burada, qeyri-ixtiyari olaraq ölüm haqda fikirlər yaranmalıdır. Ancaq cənab Ravino, sirrinizi anlamışam. “Effektləriniz” məni qəfildən yaxalaya bilməz, – deyə Loran özünə ürək-dirək verə-verə “qəbiristan güllüyünü” sürətlə ötürərək

ağacları xiyabanına girdi. Ehtimalların sütunları kimi ucalan hündür gövdələr tünd-yaşıl çətirlərlə nəhayətlənirdi. Şam ağaclarının tənələri rəvan, yeknəsək, quru-quru xışıldayırdı.

Parkın müxtəlif yerlərində xəstələrin boz xalatlari göyə deyirdi.

“Onlardan hansı dəli, hansı normal idi?” Bunu, hətta onlara bir qədər göz qoyduqdan sonra da yanılmadan müəyyən etmək olardı. Hələ ümidsiz olmayanlar, maraqla “təzəyə” – Lorana baxırdılar. Şüurları dumanlanmış xəstələr isə, bir şey görməyən gözləri ilə baxdıqları xarici aləmdən əlaqələrini kəsib özləri ilə məşğul idilər.

Uzun saqqalı çallaşmış ucaboy, arıq bir qoca Lorana yaxınlaşırdı. Qoca öz qalın qaşlarını qaldırdı, Loranı görüb, sanki, öz-özü ilə ucadan danışmaqda davam edirmiş kimi dedi:

– On bir il saydım, sonra hesabı itirdim. Burada təqvim yoxdur, zaman da dayanıb. Bu xiyabanda nə qədər gəzişdiyimi özüm də bilmirəm. Bəlkə, iyirmi, bəlkə də min ilə. Allah üçün min il bir gün kimidir. Vaxtı dürrüst təyin etmək çətindir. Bəlkə, siz özünüz də min il daş hasara qədər gedib min ilə də geri qayıdacaqsınız. Burdan çıxış yoxdur. Cənab Dante demişkən, burax hər cür ümidi, ey bura daxil olan! Ha-ha-ha! Gözləməyiniz? Elə düşüncünüz ki, mən dəliyəm? Mən hiylə işlədirəm. Burada yaşamağa təkə dəlillərin ixtiyarı vardır. Amma mənim kimi siz də buradan çıxma bilməyəcəksiniz. Sizinlə biz... – Vəzifəsi xəstələrin danışığına qulaq vermək olan sanitarlardan birinin yaxınlaşdığını gördükdə, qoca bic-bic göz vuraraq, tonunu dəyişmədən davam etdi: – Mən Napoleon Bonapartam və hələ mənim yüz günüm başlamayıb... Məni başa düşdünüzmü? – deyə o, sanitar ötür getdikdən sonra xəbər aldı.

“Zavallı, – deyə Loran qocanın halına acıdı, – doğrudanmı o, ölüm hökmündən qurtarmaq üçün özünü dəliliyə vurub? Belə çıxır ki, xilasedici qiyafə taxan təkə mən deyiləmmiş”.

Daha bir xəstə – qara keçisaqqal bir cavan da Lorana yanaşdı və dairənin sahəsindən kvadrat kök çıxarmaq haqqında mənasız cəfəngiyyat kəkələməyə başladı. Lakin bu dəfə sanitar Lorana yaxınlaşmadı, görünür müdiriyyət bu cavandan şübhələnmirdi. O, Lorana daha çox yaxınlaşıb, ağzının suyunu sıçrada-sıçrada, get-gedə daha cəld və inadla danışdı:

– Dairə – sonsuzluqdur. Dairənin kvadratı isə sonsuzluğun kvadratıdır. Diqqətlə qulaq asın. Dairənin kvadratından kvadrat kök

almaq, sonsuzluqdan kvadrat kök almaq deməkdir. Bu, en dərəcəsinə qaldırılmış sonsuzluq hissəsidir, beləliklə, müəyyən etmək olar ki... Ancaq siz monə qulaq asırsınız! – deyə cavan oğlan birdən hirsənib Loranın qolundan yapışdı. Qız dartınıb qolunu azad edərək, yaşadığı korpusa torof az qala qaçmağa başladı. Qapıdan bir az aralı, onu doktor Ravino qarşıladı. Ravino məmnun-məmnun gülümsəməkdən özünü güclə saxlayırdı.

Loran özünü otağa yenidən salmışdı ki, qapı döyüldü. O, məmnuniyyətli qapını içəridən bağlayaraq, ancaq daxildən qapının heç bir kilidi yox idi. Loran cavab verməmək qərarına gəldi. Buna baxmayaraq qapı açıldı, doktor Ravino astanada göründü.

Onun başı adətə üzrə dala öyilmiş, bir qədər borolmuş donba gözləri burnuna keçirdiyi şüşəsinin şüşələri arxasından diqqətli baxırdı, qara bıqları və qısa, sivri uclu saqqalı dodaqları ilə birlikdə təpəndirdi.

– Bağışlayın ki, otağa icazəsiz girdim. Nə etməli, hökümlik vəziyyət mono belə ixtiyarı verir...

Doktor Ravino Loranın “mənovi soruşmalarını dağıtmaq” üçün olverişli məqamın gəlib çatdığını düşünmüşdü. Onun arsenalında olo almaq üçün səmimiyyətdən, nozakot və qolboxşayan diqqətdən tutmuş, kobudluq və ədəbsiz açıqlığa qədər on müxtəlif təsir vasitələri vardı. O, noyın bahasına olursa-olsun Loranı əsəbiləşdirib özündən çıxarmağı qərar etdi və birdən sort bir istehza ilə dedi:

– Niyə “buyurub gəlin, bağışlayın ki, sizi içəri dəvət etmədim, qapını təqəddatdığınızı eşitmədim, fikrə gətmişdim...” və ya bu qəbildən olan başqa bir şey demirsiniz?

– Xeyr, qapını təqəddatdığınızı eşitmişdim, cavab isə ona görə vermədim ki, tok qalmaq istəyirdim.

– Doğrudanmı? – deyə doktor istehza ilə diləndi.

– Doğruculuq – istehza üçün pis obyektir, – deyə Loran bir qədər əsəbi halda cavab verdi.

“Görək ki, tora düşür” – deyə Ravino sevinclə düşündü. O, Loranın qarşısında saymazyana oyloşdı və xərçəng gözlərinə oxşayan qırpılmaz gözlərini qıza zillədi. Loran bu baxışlara davam etməyə çalışdı, nəhayət, xəcalət çəkdi, özünə acığı tutduğundan yüngülcə pörtüb göz qapaqlarını endirdi.

Güman edirsiniz ki, – deyə Ravino cəmi istehza ilə tonla diləndi, – doğruculuq istehza üçün pis obyektir? Mən isə elə hesab edirəm ki, on münasibdir. Siz belə doğruçu olsaydınız mənə qovardınız, ona görə ki, məndən zəhləniz gədir, ancaq buna baxmayaraq, çəhrizdə qonaqpərvər ev sahiblərinə məxsus xoş təbəssümü saxlamağa çalışırsınız.

– Bu... ancaq təbəssimin aşıladığı nozakotdur, – deyə Loran qurca cavab verdi.

– Nozakot olmasaydı qovardınız? – deyə Ravino birdən uca qəhqəho ilə güldü. – Çox ola! Çox gözəl! Nozakot doğruculuğa qarşı. Belə çıxır ki, nozakot xatirinə doğruculuqdan vəz keçmək olar. Bu bir. – O, barmaqlarından birini qatladı. – Bu gün sizdən özünü necə hiss etdiyinizi soruşdum və “çox yaxşıyam” cavabını aldım, halbuki gözlərinizdən hələ də pis olduğu görünürdü. Belə çıxır ki, onda da yalan danışmışsınız. Nozakot xatirinəmi?

Loran nə cavab verəcəyini bilmirdi. O, ya bir də yalan danışmalı, ya da ki, öz hisslərini gizlətmək qərarına gəldiyini etiraf etməli idi. Buna görə də susurdu.

– Mən sizə kömək edərdim, mənzəli Loran, – deyə Ravino davam etdi. – Bu, oğor belə ifadə etmək mümkündürsə, özünü qoruma maskasıdır. Belədir, ya yox?

– Doğrudur, – deyə Loran qəzəblə cavab verdi.

– Demək, siz nozakot xatirinə yalan danışsınız – bir, özünü qoruma xatirinə yalan danışsınız – iki. Oğor bu söhbətə davam edərsək, qorxuram barmaqlarım azlıq ələsin. Siz bir də rohm, qof-qot özündən yalan danışsınız. Məgər ananız sakitləşdirici mədəciklər yazmırdınız?

Loran sarsıldı. Doğrudanmı Ravininonun hər şeydən xəbəri var? Bəli, ona həqiqətən, hər şey məlum idi. Bu da həqiqətin onun sistemində daxil idi. Ravino yalançı xəstələrini onun yanına gətirən müştərilərinin, həmin xəstələrin nə səbəbə bu müalicəxanaya yerləşdirilməsinə aid hər cür məfəssəl məlumat tələb edirdi. Müştərilər bunun onların öz xəyriyə olduğunu bildiklərindən, on dərəcəli sirləri belə Ravinodan gizlətmirdilər.

– Siz professor Kernə, təhqir edilməsinə ədalət naminə, qəbahətə cəzalandırmaq istədiyiniz üçün yalan danışmışsınız. Siz həqiqət

xatirə yalan danışdınız. Acı paradoksdur! Beləliklə, hesaba vursaq, sizin həqiqətinizin daim yalanla qidalandığı məlum olar.

Ravino hədəfi çox sərrast vururdu. Loran sarsılmışdı. Öz həyatında yalanın belə böyük rol oynadığını, Loran nədənsə, heç vaxt ağılına getirməmişdi.

– Odur ki, mənim həqiqətpərəstim, asudə vaxtınızda fikirləşin, görün nə qədər günaha batıbsınız. Axı bu doğruluğunuzla nəyə nail olmusunuz? İstəyirsiniz mən deyim: həmin bu ömürlük həbsə. Sizi buradan heç bir qüvvə – nə yer, nə göy qüvvələri qurtara bilər. Bəs yalan? Əgər möhtərəm professor Kern cəhənnəm övladı və ya yalanın atası hesab edilsə də, hər halda çox gözəl yaşamaqda davam edir.

Lorandan gözlərini çəkməyən Ravino birdən susdu. “Birinci dəfə üçün bədir”, – deyə məmnuniyyətlə düşündü və xudahafizləşmədən otaqdan çıxdı.

Loran onun gedişini hətta hiss etmədi də. O, oturub əlləri ilə özünü örtmüşdü.

Həmin axşamdan başlayaraq Ravino öz rəzil söhbətlərini davam etdirmək üçün hər axşam onun yanına gəlirdi. Lorani sarsıtmaq və əsəblərini sıradan çıxartmaq Ravino üçün bir peşəkar xudbinlik idi.

Loran, həqiqətən və dərindən iztirab çəkirdi. Dördüncü gün o özünü saxlaya bilmədi, sifəti alışıb-yanarkən:

– Çıxın gedin buradan! Siz insan deyil, iblisiniz! – deyə çığırdı.

Bu səhnə Ravinoya, həqiqətən, ləzzət verdi.

– Sizdə dəyişiklik baş verir, – deyə Ravino yerindən tərpənmədən qırıqırdı. – Əvvəlkindən daha doğruçu olmağa başlamısınız.

– Gedin! – deyə Loran nəfəsi tutula-tutula qışqırdı.

“Çox əla, bir azdan döyüşməyə də başlayacaq” – deyə doktor fikirləşdi və şən halda fit çala-çala otaqdan çıxdı.

Doğrudur, Loran hələ dalaşmırdı və çox güman ki, yalnız şüurunun tam tutqunlaşacağı şəraitdə dalaşa bilərdi, buna baxmayaraq, ruhi sağlamlığı böyük təhlükə qarşısında idi. O, tək qaldıqda, uzun müddət bu cür davam gətirməyəcəyini dərkd edirdi.

Ravino isə nəticəni sürətləndirə bilən birçə imkanı belə əldən buraxmırdı. Axşamlar Lorani ona məlum olmayan alətdə çalınan həzin musiqi səsi təqib edirdi. Elə bil haradasa violençel sızıldayı, bəzən səslər skripkanın yuxarı registrlərinə qədər qalxır, sonra isə ara vermədən səsin hündürlüyü və tembrini də dəyişib, sanki təmiz, gözəl,

amma son dərəcə kədərli insan səsi ilə əvəz olunurdu. Sızılıtlı melodiya özünəməxsus dövrə vurur, kəsilmək bilmədən təkrar edilirdi.

Loran ilk dəfə eşidərkən, bu musiqi hətta bir qədər xoşuna da gəlmişdi. Musiqi o qədər incə və sakit idi ki, Loran haradasa, doğrudan da, musiqi çalındığına və ya onun eşitmə duyğusunun korlandığına şübhə etməyə başladı. Ancaq dəqiqələr bir-birinin ardınca ötür, musiqi isə öz səhrli dairəsində hərlənməkdə davam edirdi. Violençeli skripka, skripkanın isə fəryad qoparan insan səsi əvəz edirdi... Səsi müşayiət edən musiqidə bir not xüsusilə qəmgin səslənirdi. Bir saatdan sonra Loran bu musiqinin həqiqətdə deyil, ancaq öz başında səsləndiyinə artıq inanırdı. Bu qəmli musiqidən yaxa qurtarmaq mümkün deyildi. Loran qulaqlarını qapasa da, musiqi səsini eşitməkdə davam edirdi. Violençel, skripka, insan səsi...

– Bu, adamı dəli edə bilər, – deyə Loran pıçıldadı. O, özü oxumağa, musiqini batırmaq üçün öz-özü ilə ucadan danışmağa başladı, lakin heç nə kömək etmirdi. Musiqi onu hətta yuxuda da təqib edirdi. “Adamlar fəsiləsiz çalıb oxuya bilməzlər. Yəqin ki, bu, mexaniki musiqidir... Ya da mənə qara basır” – deyə o, uzanmış halda düşünür və ara vermədən nəhayətsiz səslənən violençel, skripka, insan səsi... violençel, skripka, insan səsini dinləyirdi.

O, səhərin açılmasını gözləyə bilməyib, parka qaçmağa tələsdi, lakin melodiya artıq başından çıxmırdı, onu aramsız təqib edirdi. Loranın qulaqlarında əslində eşidilməyən musiqi səslənməyə başlayırdı. Yalnız parkda gəzişən dəlilərin çığırtı, zarıltı və gülüşü bu səsi bir qədər batırırdı.

“TƏZƏ ADAM”

Mari Loranın əsəbləri get-gedə elə pozuldu ki, ömründə ilk dəfə olaraq intihar barədə düşünməyə başladı. Gəzintilərin birində, özünü öldürmək üsulları haqqında olan düşüncələrinə o dərəcədə qorq olmuşdu ki, yaxınlaşıb yolunu kəsən bir dəlini görmədi.

– Bilinməyənlər barədə bilməyənlər yaxşıdır. Bütün bunlar, əlbəttə, sentimentalıqdır...

Loran gözlənilməzlikdən diksinib xəstəyə baxdı. Xəstə də hamı kimi boz xalat geymişdi. Şabalıdı saçlı, uca boylu, yaraşıqlı sifətli bu adam qızın diqqətini dərhal cəlb etdi.

“Görünür, təzədir, – Loran düşündü. – Üzünü axırıncı dəfə qırmasından beş gündən çox keçməyib. Ancaq niyə onun üzünü mənə kimisə xatırladır?..”

Birdən cavan oğlan tez-tez pıçıldadı:

– Mən sizi tanıyıram, siz madmazel Loransınız. Portretinizi anılgıldə görmüşəm.

– Məni haradan tanıyırsınız? Siz kimsiniz? – deyə Loran təəcübə soruşdu.

– ...Dünyada az tapılar. Mən qardaşımın qardaşıyam. Qardaşım isə mənəm! – deyə gənc ucadan çığırdı.

Hiss olunmadan, oradan ötən bir sanitar diqqətli nəzərlərlə ona baxdı. Sanitar uzaqlaşdıqdan sonra cavan oğlan tez-tez pıçıldadı:

– Mən Artur Doueləm, professor Douelin oğlu. Mən ağılımı itirməmişəm, özümü dəli kimi qələmə verməkdə məqsədim...

Sanitar yenidən onlara yaxınlaşdı.

Artur birdən cığır-cığır Lorandan uzaqlaşdı:

– Bu da mənim rəhmətlik qardaşım! Sən – mənşən, mən – sənəm. Sən mənə öləndən sonra daxil olmusan. Biz əkiz olmuşuq. Ancaq ölən sənşən, mən yox...

Douel bu gözlənilməz hücumdan qorxuya düşmüş hansı dəlinisə qovmağa başladı. Sanitar, bu balacaboy cılız dəlini bu azğın xəstədən qorumaq üçün onların ardınca atıldı. Onlar parkın qurtarağına çatdıqda, Douel öz qurbanını buraxıb geriye, Loranın yanına qaıydı. O, sanitardan daha sürətlə qaçırdı. Loranın yanından keçərkən addımlarını yavaşadıb, sözünü bitirdi:

– Mən buraya sizi xilas etmək üçün gəlmişəm. Bu gecə qaçmağa hazır olun. – Sonra birdən kənara sıçrayıb, ona qətiyyənlə əhəmiyyət verməyən ağıldan kəm bir qarının ətrafında rəqs etməyə başladı. Sonra skamyada əyləşdi, başını aşağı salıb fikrə daldı.

O, öz rolunu o qədər məharətlə oynayırdı ki, Loran, Douelin özünü dəliliyə yalandan vurduğuna heç cür inana bilmirdi. Lakin ümid, artıq onun qəlbinə yol tapmışdı. Bu gəncin professor Douelin oğlu olduğuna Loran şübhə etmirdi. Tərəş edilməmiş üz və boz xəstəxana xalası Doueli “şəxsiyyətsiz”ləşdirsə də, atasına oxşarlığı indi göz qabağında idi. Bundan başqa bu gənc Loranı portretdən tanımışdı. Aydın iş idi ki, Douel Loranın anasının yanında olmuşdu.

Bütün bunlar həqiqətə bənzəyirdi. Hər halda Loran bu gecə soyunmamağı və öz gözlənilməz xilaskarının yolunu gözləməyi qərara aldı.

Xilas olmaq ümidi onu ruhlandırmış və ona yeni qüvvə vermişdi. O, sanki birdən-birə dəhşətli yuxudan oyanmışdı. Hətta zəhləsini tökən musiqi belə daha alçaqdan səslənməyə, uzaqlaşmış getməyə, havada əriməyə başlamışdı. Loran qaralıq lağımdan təmiz havaya buraxılmış adam kimi, dəridən nəfəs aldı. Onda həyat eşqi birdən-birə görünməmiş qüvvə ilə çağlamağa başladı. O, sevincdən gülmək istəyirdi. Lakin indi, hər hansı bir vaxtdan daha çox ehtiyatlı olması vacib idi.

Zəng xəstələri səhər yeməyinə çağıranda o, sifətinə son günlər üçün adı olan kədər ifadəsi verərək, evə tərəf getməyə başladı.

Doktor Ravino həmişəki kimi giriş qapısının ağzında durmuşdu. O, gəzintidən sonra kameralarına qayıdan dustaqlara göz qoyan dustaqlardan kimi xəstələrə nəzarət edirdi. Xırdaca bir şey də onun diqqətindən qaçmırdı: nə xalatin altında gizlədilmiş daş, nə xalatin cırılması, nə də xəstələrin əl və üzlərinin cızılması. Onların üzlərindəki ifadəni isə o, xüsusilə diqqətlə izləyirdi.

Loran Ravinonun yanından keçərkən ona baxmamağa çalışdığından başını aşağı salmışdı. Ravino tezəcə sivişib keçmək istəyən qızı bir dəqiqəliyə saxladı və daha böyük bir diqqətlə onun üzünə baxdı.

– Özünü necə hiss edirsiniz? – deyə Ravino soruşdu.

– Həmişəki kimi, – Loran cavab verdi.

– Bu, neçənci yalandır və nəyin xətinə? – deyə Ravino istehza ilə soruşaraq dalınca əlavə etdi: – Axşam sizinlə hələ söhbətəlimiz olacaq.

“Mən sarsıntı gözləyirdim. Görəsən, onu özündən çıxmağa vadar edə bilməyəcəyəm? Görünür, mən onun düşüncə və əhvali-ruhiyyəsinin gedişində nəyisə gözəndən qaçırmışam. Bunun əslini axtarıb tapmaq lazım gələcək...” – deyə Ravino düşündü.

Axşam o, işin əslini axtarıb tapmağa gəldi. Loran bu görüşdən olduqca çox qorxurdu. Davam gətirə bilsəydi, bu, axırıncı görüş olacaqdı. Davam gətirə bilməsəydi, məhv olacaqdı. O, indi doktor Ravinonu özlüyündə “böyük inkvizitor”¹ adlandırırdu. O, bir neçə

¹ Inkvizitor – inkvizisiya məhkəməsinin üzvü; zalım, cəllad

əsr bundan əvvəl yaşamış olsaydı, bu adı şəərəflə daşıya bilərdi. Qız onun səfəstəsindən, istintaqından, arxasında tələ gizlənmiş suallarından, psixologiyanı gözəl bilməsindən, ibliscəsinə təhlillərindən qorxurdu. Bu əsil "dahi məntiqi", bütün mənəvi sərvətləri dağıtmağa və deyisəməz həqiqətləri şübhələrlə məhv etməyə qabil olan müasir Mefistofel idi.

Özünü ələ verməmək, məhv olmamaq üçün qız bütün iradəsini toplayıb susmağı, hər nə demiş olsa da, susmağı qərara aldı. Bu, özü də təhlükəli addım idi. Bu, açıq müharibə elan etməyə bərabər olub, axırncı hücumu daha da gücləndirəcək son özünüqoruma tədbiri idi. Lakin başqa yol yox idi.

Ravino gəlib çıxdı və adəti üzrə girdə gözlərini ona zilləyərək soruşdu:

– Beləliklə, nəyin xatirinə yalan danışdınız?

Loran səsinə çıxarmadı. O, dodaqlarının möhkəm sıxılmış, gözlərini yerə zilləmişdi.

Ravino öz inkvizitor sorğu-sualına başladı. Loran gah ağaırr, gah da qızarırdı, lakin susmaqda davam edirdi. Ravino hövsələdən çıxmağı, qəzəblənməyə başlayırdı, – belə bir hal onda nadir hallarda baş verərdi.

– Susmaq qızıldır, – deyə o, istehza etdi. – Öz qiymətinizi itirdikdən sonra, heç olmazsa dilsiz heyvan və əsil idiot ləyaqətinizi hifz etmək istəyirsiniz, lakin buna müvəffəq olmayacaqsınız. Susmaqdan sonra partlayacaqsınız. Bir də, axı susmağın nə mənası? Guya mən sizin fikirlərinizi oxuya bilmirəm? "Sən mənə dəli etmək istəyirsən, – siz indi belə düşünürsünüz, – ancaq bunu edə bilməyəcəksən". Gəlin açıq danışaq. Xeyr, möhtərəm xanım, mən bunu edəçəyəm. İnsan qəlbinə korlamaq mənim üçün cib saatının mexanizmini sıradan çıxarmaqdan çətin deyildir. Bu sadə maşının bütün vintlərini əzbər bilirəm. Nə qədər çox müqavimət göstərsəniz, düşəcəyiniz dəlilik girdabı bir o qədər ümitsiz və dərin olacaq.

"İki min dörd yüz altmış bir, iki min dörd yüz altmış iki..." – deyə Loran, Ravinonun ona dediklərini eşitməmək üçün saymaqda davam edirdi.

Xidmətçi qapını astaca taqıldatmasaydı, bu işgəncənin nə qədər davam edəçəyi məlum deyildi.

– Gəlin, – Ravino narazı halda səsləndi.

– Yeddinci palatadakı xəstə qadın deyəsən can verir, – deyə xidmətçi bildirdi.

Ravino yerindən həvəssiz qalxdı.

– Can verir, daha yaxşı, – deyə Ravino yavaşca mızıldandı. – Sabah bu maraqlı söhbəti qurtarıq, – deyə o, Loranın çənəsindən tutub, başını qaldırdı və istəhzalı gülüşlə finxırıb otaqdan çıxdı.

Loran dərindən köks ötürərək təqətsiz halda stolun üzərinə öyildi.

Divarın arxasında isə ümitsiz, qüssə ilə dolu musiqinin fəryadı eşidilirdi. Bu sehrli musiqinin hökmü o qədər qüdrətli idi ki, Loran dərhal onun əhvali-ruhiyyəsinə təslim oldu. Ona artıq elə gəlirdi ki, Artur Douelle görüş, onun xəstə şüurunun sayıqlamasıdır, hər cür mübarizə faydasızdır. Ölüm, təkcə ölüm onu əzablardan qurtara bilər. O, ətrafına baxdı... Lakin xəstələrin intihar etməsi doktor Ravinonun sisteminə daxil deyildi... Burada adamın özünü asmağa da bir yer yox idi. Loran diksindi. Birdən anasının siması onun gözləri önündə canlandı.

"Yox, yox, mən bunu etməyəcəyəm, bircə onun xatirinə etməyəcəyəm... Heç olmasa bu son gecədə... Mən Doueli gözləyəcəyəm. Əgər o gəlməsə..." – O, fikirlərini sona çatdırmasa da, Douelin öz vədini yerinə yetirməyəcəyi təqdirdə aqibətinin necə olacağını bütün varlığı ilə hiss edirdi.

QAÇIŞ

Bu, Loranın doktor Ravinonun xəstəxanasında keçirdiyi ən üzücü gecə idi. Dəqiqələr otaqda eşidilən tanış musiqi kimi nəha-yətsiz və cansıxıcı keçirdi.

Loran əsəbi halda pəncərə ilə qapı arasında var-gəl edirdi. Nəha-yət, dəhlizdən oğrun addım səsləri eşidildi. Qızın ürəyi çırpındı. Çırpınıb sakitləşdi. O, deşikdən baxmağa gələn növbəti qulluqçu qadının addımlarını tanıdı. Otağın iki yüz şamliq lampası bütün gecəni sönməzdi: "Bu, yuxunun qabağını alır", – deyə doktor Ravino qət etmişdi. Loran soyunmadan tələsik çarpayırıya uzanıb, yorğanı başına çəkdi və özünü yatmış kimi göstərdi. Onda qeyri-adi bir hal

baş verdi: bir neçə gecə yatmadığından və bütün bu çəkdikləri özəbdən son dərəcə əldən düşdüyündən dərhal yuxuya getdi. Yuxusu bir neçə dəqiqə çəksə də, ona elə gəldi ki, bütün gecəni yatmışdır. O, qorxmış halda yerindən sıçrayıb, qapıya tərəf qaçdı və birdən içəri giren Artur Douelle toqquşdu. Douel onu aldatmamışdı. Qız çıғırmaqdan özünü güclə saxladı.

– Tələsin, – deyə Artur pıçıldadı. – Növbətçi qadın qərb tərəfdəki dəhlizdədir. Gedək.

O, qızın əlindən tutub ehtiyatla ardınca çəkdi. Yuxusuzluqdan özəb çəkən xəstələrin nalə və fəryadları onların addım səslərini batırırdı. Nəhayətsiz dəhliz sona yetdi. Budur, bu da binanın çıxış qapısı.

– Parkda keşikçilər növbə çəkirlər, ancaq biz onların yanlarından sürüşəcəyik... – deyə Douel tələsik pıçıldadı və Lorani öz ardınca parkın içərilərinə apardı.

– Axı itlər...

– Mən daim onları nahardan qalan yeməklərlə yemləyirdim, mənə tanıyırlar. Mən bir neçə gündür ki, burdayam, özüm sizdən uzaq gəzirdim ki, şübhə oyatmayım.

Park zülmətə qərğ olmuşdu. Lakin daş hasarın yanında, həbsxanada olduğu kimi, bir-birindən aralı fənərlər qoyulmuşdu.

– Odu, orada kollar vardır... oraya...

Birdən Douel otların üzərinə uzanıb Lorpanın əlindən dardtı. O da Douel kimi yerə uzandı. Gözətçilərdən biri qaçqınların lap yanından keçdi. Gözətçi uzaqlaşanda onlar divara yaxınlaşmağa başladılar.

Haradasa köpək zingildədi, onlara yaxınlaşdı və Doueli görəndə quyuğunu buladı. Douel itə bir tikə çörək atdı.

– Görürsünüzmü, – deyə Artur pıçıldadı, – başlıca iş görülmüşdür. İndi birçə hasarı aşmağımız qalır. Mən sizə kömək edəərəm.

– Bəs siz? – deyə Loran həyəcanla soruşdu:

– Narahat olmayın, ardınızca gəlirəm, – deyə Douel cavab verdi.

– Bəs hasarın o tayında mən nə edəəcəyəm?

– Orada bizi mənim dostlarıım gözəliir. Hər şey hazırdır. Hə, xahiş edirəm, bir azca gimnastika ilə məşğul olaq.

Douel divara söykənib, bir əli ilə Lorana divara dırmanmaqda kömək etdi.

Elə həmin anda gözətçilərdən biri qızı görüb həyəcan qaldırdı. Bağ birdən-birə çırqaban oldu. Gözətçilər bir-birlərini və itləri haylaya-haylaya qaçqınlara yaxınlaşdılar.

– Tullanın! – deyə Douel əmr etdi.

– Bəs siz? – deyə Loran dərşətlə çığırdı.

– Tullanın deyirəm! – deyə Artur bu dəfə lap bağdırdı. Loran tullandı. Kiminsə əlləri onu havada tutdu.

Artur Douel atılıb, divarın üst kənarından yapışdı və yuxarı dartınmağa başladı. Lakin iki sanitar özünü yetirib onun qıclarından sallandı. Douel o qədər güclü idi ki, onları da qolları ilə yuxarı qaldırdı. Ancaq əlləri sürüşdü və aşağı yığılıb, motorları altında əzdı.

Divarın dalında, işə salınmış avtomobil motorunun uğultusu eşidildi. Görünür dostları Doueli gözəlyirmişlər.

– Tez sürüb gedin! Tam sürətlə! – deyə o, sanitarlarla vuruşavuruşa bağdırdı.

Buna cavab olaraq avtomobil uğuldadı və onun necə şütüyüb uzaqlaşdığı eşidildi.

– Buraxın mənı, özüm gedərəm, – deyə Douel müqavimət göstərməkdən əl çəkdi.

Buna baxmayaraq, sanitarlar onu buraxmır, qollarını möhkəm burub binaya tərəf aparırdılar.

Doktor Ravino əynində xalat qapının önündə durub, papirosunu fışkırdırdı.

– İzolyasiya kamerasına. Dəli köynəyi geydirin! – deyə o, sanitarlara göstəriş verdi.

Doueli, divarlarına, döşəməsinə və tavanına döşək vurulmuş pəncərəsiz kiçik bir otağı gətirdilər. Bura dəlillikləri şiddətlənən xəstələri salırdılar. Sanitarlar Doueli döşəməyə atdılar. Onların ardınca kameraya Ravino özü girdi. O daha papiros çəkmirdi. O, əllərini xalatının ciblərindən çıxarmadan Douelin üzərinə əyilib, öz girdə gözələrini ona zillədi. Douel bu baxışa davam gətirdi. Sonra Ravinonun başının işarəsi ilə sanitarlar otaqdan çıxdılar.

– Siz pis simulyant¹ deyilmişsiniz, – deyə Ravino Douelə müraciət etdi, – amma mənı aldatmaq çətindir. Buraya gəldiyiniz ilk gündən mən sizin ürəyinizi oxumuşdum, ancaq ardınızca göz qoyur-

¹ Simulyant – özünü yalandan xəstəliyə vuran

dumsa da, boynuma alıram ki, əsil məqsədinizi bilmirdim. Bu sizə və Lorana çox baha oturacaq.

– Sizə oturacağından da baha yox, – deyər Douel cavab verdi. Ravino ocaqqudıru bığına oxşar bığını torpətdi.

– Hədə?

– Hədəyə qarşı, – deyər müxtəsrəcə cavab verdi.

Ravino dedi:

– Mənimlə mübarizə aparmaq çətindir. Mənim əzdiklərim sizin kimi sūdərərərər olmayırlar. Hökumətə şikayət edə bilərsiniz? Köməyi olmayacaq, dostum. Hökumət özünü yetirincə siz yoxa çıxıb bilərsiniz. İziniz-tözünüz də qalmaz. Mənə baxın, sizin əsil familiyanız necədir? Dyübarri – bu ki, qondarmadır.

– Artur Douel, professor Douelin oğlu.

Ravino aşkarca təəccübləndi.

– Tanış olmağına şadam, – deyər o şaşırdığını istehzalı təbəssümlə gizlətməyə çalışdı. – Mən vaxtilə hörmətli atanızla tanış olmaq şərəfinə nail olmuşam.

– Allaha şükür edin ki, əllərim sarınmışdır, – deyər Douel cavab verdi, – yoxsa işiniz pis olardı. Atamı xatırlamayın... əclaf!

– Allaha çox şükür edirəm ki, çox möhkəmcə, həm də uzun müddətə sarınmısınız, əziz qonaq!

Ravino sərt hərəkətlə çevrilib otaqdan çıxdı. Qapının kilidi cingilti ilə şıqqıldadı. Douel tək qaldı.

O, özü barədə o qədər də narahat deyildi. Dostlarının onu darda qoyacağına, bu qarışıq zindandan xilas edəçəklərinə ümidini itirməmişdi. Amma hər halda vəziyyətinin təhlükəli olduğunu dərk edirdi. Ravino, müəssisəsinin gələcək taleyinin özü ilə Douel arasındakı mübarizənin nəticəsindən asılı olduğunu çox gözəl başa düşməli idi. Ravino söhbəti qırıb, gözlənilmədən kameradan nahaq yerə çıxmamışdı. Yaxşı psixoloq olan Ravino kiminlə qarşı-qarşıya gəldiyini dərhal anladığından, hətta "inkvizitor" istedadını belə tətbiq etməyə soy göstərmədi.

Artur Douelə qarşı psixoloji sözlə deyil, yalnız qəti hərəkətlərlə mübarizə aparmaq lazım idi.

HƏYATLA ÖLÜM ARASINDA

Artur sarındığı ipləri boşaltdı. Bu, doli köynəyi ilə sarınarkən özölələrini qəsdən şişirtmiş olduğuna görə mümkün oldu. O, yavaş-yavaş öz bələyindən azad olmağa başladı. Lakin ona göz qoyurdular. O, olını tozocə çıxartmaq istəyirdi ki, kilid şıqqıldadı, qapı açıldı və iki sanitar içəri girib, bu dəfə kondirlərin üstündən daha bir neçə qayış da doladılar. Sanitarlar onunla kobud rəftar edir, özünü azad etməyə soy göstərəcəyi təqdirdə döyməklə hədələdilər. Douel dinmirdi. Sanitarlar onu möhkəm-möhkəm sarıyıb getdilər.

Kameranın poncorosi olmadığından və o, tavadakı elektrik lampası ilə işıqlandırıldığından Douel səhərin açılıb-açılmadığından xəbərsiz idi. Saatlar ləng keçirdi. Ravino hələlik qərar qəbul etmir və görünmürdü. Douel su içmək istəyirdi. Bir əzdan o, açlıq da hiss etməyə başladı. Lakin kameraya nə gələn olur, nə də su, yemək gətirildilər.

"Doğrudanmı, o, məni acından öldürmək istəyir?" – deyər Douel düşündü. Aclıq ona gətirdikə daha çox əzab versə də, o, xahiş edib yemək istəmirdi. Ravino onu acından öldürməyi qəti etmişdisə, yemək xahişi ilə özünü alçaltmasının nə mənası vardı? Douel bilmirdi ki, Ravino onun iradəsinin gücünü sınaqdan keçirir. Ravinonu qəzəbləndirənə də, Douel bu imtahandan çıxırdı.

Aclığına və susuzluğuna baxmayaraq, uzun müddət yuxusuz qalmış Douel, özü də hiss etmədən yuxuya getdi. O, dərin və sakit yuxuya gedib, bununla Ravinonun yeni narahatlığına səbəb olduğunu təsəvvürünə də gətirmirdi. Nə lampanın parlaq işığı, nə də Ravinonun musiqi eksperimenti Douelə heç bir təsir etmirdi. Onda Ravino, güclü naturalara qarşı tətbiq etdiyi daha qüvvətli təsir vasitələrinə əl atdı. Qonşu otaqda sanitarlar dəmir toboqələri ağac toxmaqlarla döyəcləməyə və xüsusi şax-şaxlar silkələməyə başladılar. Bu cəhənnəm gürultusundan adətən, ən möhkəm yuxuya getmiş adamlar belə oyanar və dərindən içində ətrafa baxardılar. Lakin Douel, görünür, möhkəmlərin möhkəmi idi. O, körpə uşaq kimi yatmışdı. Bu qeyri-adi hadisə, hətta Ravinonu heyranə gətirdi.

"Təəccüblüdür, – deyər Ravino məəttəl qalırdı, – axı bu adam həyatının bir tükədən asılı olduğunu bilir. Onu İsrəfilin suru belə oyada bilməz".

– Kifayətdir! – deyə o, sanitarlara bağırdı və cəhənnəm musiqisinin səsi kəsildi.

Ravino, Douelin bu qeyri-adi gürultudan oyandığını bilmirdi. Lakin böyük iradə sahibi olan Douel huşu özünə gələndən sonra birçə qımlı, birçə hərəkətlə belə, artıq yatmış olmadığını bürüzə vermədi.

“Doueli təkçə fiziki surətdə məhv etmək olar” – Ravinonun hökmü belə idi.

Douel isə gürultu kəsildikdən sonra təzədən əsil yuxuya getdi və axşama qədər yatdı. Yuxudan oyanarkən o özünü gümrah hiss edirdi. Aclıq onu nisbətən az incidirdi. Gözləri açıq halda uzanaraq, gülümsəyən nəzərlərlə qapının dəyişinə baxırdı. Oradan onu diqqətlə izləyən girdə bir göz baxırdı.

Düşmənin cinləndirmək üçün Artur şən bir mahnı oxumağa başladı. Bu, hətta Ravino üçün həddindən artıq idi. O, ömründə ilk dəfə, başqasının iradəsinə ələ almaq iqtidarında olmadığını hiss edirdi. Əl-ayağı bağlanıb döşəməyə atılmış bu köməksiz adam onu dolayırdı. Qapının dalından nə isə bir fişilti eşidildi. Göz yox oldu.

Douel daha ucadan oxumağa davam edirdi ki, birdən çəçədi. Nə isə boğazını qıcıqlandırdı. Douel burnunu çəkdikdə acı qoxu hiss etdi. Boğazı və burnunun yolu göynədi, tezliklə gözləri də ağrımağa başladı. İy güclənirdi.

Douel üşüdü. O, ölüm saatının çatdığını başa düşdü. Ravino onu xlorla zəhərləmişdi. Douel sarıdığı qayış və kəndirlərdən xilas ola bilməyəcəyini bilirdi. Lakin bu dəfə özünüqoruma instinkti idrakin mühakiməsindən daha güclü idi. Douel azad olmaq üçün fəvqəladə cəhdlər etməyə başladı. O, soxulcan kimi bütün bədənini ilə qıvrılır, əyilir, eşilir, bu divardan o divara yumbalanırdı. Lakin o çıxmır, kömək üçün yalvarmır, yalnız dişlərini bir-birinə sıxaraq susurdu. Tutqunlaşmış şüur daha bədənini idarə edə bilmirdi. O qeyri-ixtiyari olaraq özünü müdafiə edirdi.

Sonra işıq söndü və Douel, sanki harayasa düşdü...

O, saçlarını qarışdıraraq sorin küləkdən ayıldı. İradəsinin qeyri-adi qüvvəsi ilə gözlərini açmağa çalışdı, bir anlığa qarşısında kiminsə tanış sifətini gördü; bu Lareyə oxşasa da, polis geyimində idi. Qulağına avtomobil motorunun səsi gəldi. Baş, ağrıdan partlayırdı.

“Sayıqlayıram, deməli, hələ sağam” – deyə Douel düşündü. Onun göz qapaqları yenə örtüldü və, dərhal təzədən açıldı. Gündüz işığı gözlərini qamaşırdı. Artur gözlərini qıydı və birdən qadın səsi eşitdi.

– Özünü nə hiss edirsiniz?

Douelin şişmiş göz qapaqlarını yaş pambığıyla silirdilər. Artur gözlərini birdəfəlik açan kimi üzünə əyilmiş. Loranı gördü. O, qıza gülümsədi və ətrafına diqqət yetirdikdə özünü, vaxtilə Brikenin qaldığı yataq otağında gördü.

– Deməli, ölməmişəm? – deyə Douel alçaqdan soruşdu.

– Xoşbəxtlikdən ölmədiniz, ancaq həyatınız bir tükə bənd idi, – deyə Loran cavab verdi.

Qonşu otaqdan sürətlə addım səsləri gəldi. Artur Larenı gördü. O, əllərini ölcə-ölçə qışqırırdı:

– Qulağıma söhbət deyir! Deməli, dirilmisiniz. Salam, dostum! Necəsiniz?

– Təşəkkür edirəm, – deyə Douel cavab verdi və köksündə ağrı duyaraq dedi: – Başım ağrıyır... bir də sinəm...

– Çox danışmayın, – deyə Lare onu xəbərdar etdi, – sizə ziyanlıdır. Bu cəllad Ravino az qalmışdı ki, sizi, gəmi anbarındakı siçovulu zəhərləyən kimi zəhərləsin. Amma Douel, biz ona yamanca kələk gəldik!

Bu vaxt Lare elə bərkdən gülməyə başladı ki, Loran, belə uca-dan sevinib gülməsi ilə xəstəni narahat edəcəyindən ehtiyat edərək, tərs-tərs Lareyə baxdı.

Lare qızın nəzərlərini duyub:

– Daha ələmərim, – dedi, – Mən bu saat sizə hamısını birçə-birçə danışaram. Madmazel Loranı xilas etdikdən və bir az gözlədikdən sonra, başa düşdük ki, siz onun ardınca gələ bilməyibsiniz...

– Siz... mənim qışqırtımı eşitdinizmi? – deyə Artur soruşdu.

– Eşitdik. Susun! Ravino dalmızcı adam göndərməmişdən qabaq aradan çıxmağa tələsdik. Sizinlə əlləşməsi onun adamlarının başını qatdı, bununla xəlvəti aradan çıxmağa bizə kömək etdiniz. Başa düşürdük ki, orada sizin işiniz pis olacaq. Açıq oyuna keçməliyik. Biz, yəni mənimlə Şaub bacardığımız qədər tez köməyinizə çatmaq istəyirdik. Lakin sizi xilas etmək planını, yalnız madmazel Loranı yərböyer etdikdən sonra düşünə və həyata keçirə bilərdik. Axı sizin

əsir düşəcəyiniz qabaqcadan nəzərə alınmamışdı... İndi bizim özümüz də, necə olursa olsun, daş hasarın içəri tərəfinə keçməli idik, bu isə, özünüz də bilirsiniz ki, asan iş deyildi. Onda biz belə hərəkət etməyi qəet etdik: Şaubla mən hələmiz bir dəst polis paltarı əldə etdik, avtomobilə minib oraya getdik və dedik ki, sanitariya baxışı keçirmək üçün gəlmişik. Şaub özündən hətta möhürlü-filanlı mandat da düzəltdi. Bəxtimizdən darvazada, daimi qapıcı deyil, göründüyü kimi, Ravinonun, kimi olursa olsun içəri buraxmazdan əvvəl telefonla zəngləşməyi tələb edən qaydasına bələd olmayan adi bir sanitar dayanmışdı. Biz özümüzü rəsmi vəziyyətdə aparırdıq və...

– Deməli, mənə qara basmırmış... – deyər Artur onun sözünü kəsdi. – Yadıma gəlir ki, sizi polis paltarında görür və avtomobil səsi eşidirdim.

– Hə, avtomobilə sizi sərin külək vurdu, özünüzə gəldiniz, ancaq sonra huşunuzu yenidən itirirsiniz. Ardına qulaq asın. Sanitar qapını bizim üçün açdı, içəri girdik. Sonrakı işlər, güman etdiyimiz qədər asan olmasa da, o qədər də çətin olmadı. Tələb etdim ki, bizi Ravinonun kabinetinə aparsınlar. Lakin mürciət etdiyimiz ikinci sanitar, görünür, təcrübəli adam idi. O, şübhəli nəzərlərlə bizi gözədən keçirdikdən sonra, dedi ki, gedib xəbər verməlidir. O, binaya girdi. Bir neçə dəqiqədən sonra yanıma ağ xalat geyinmiş, donqar burnuna bağa sümüyü sağanaqlı çəsmək taxmış bir adam gəldi.

– Ravinonun assistenti, doktor Buş.

Ləre başını tərpədən davam etdi:

– O bizə bildirdi ki, doktor Ravino məşğul olduğu üçün biz onunla – Buş ilə danışa bilərik. Mən məhz Ravinonun özünü görməyin bizim üçün vacib olduğunu inadla israr etdim. Buş, təkrar edib dedi ki, bu saat bu mümkün deyil, ona görə ki, Ravino, ağır xəstə yanındadır. Onda Şaub çox fikirləşmədən Buşun bax beləcə əlindən yapışdı, – Ləre sağ əlinin biləyini sol əli ilə tutdu – və belə çevirdi. Buş ağrıdan bağırdı, biz isə onun yanından ötür binaya girdik. Lənətə gəlmiş Ravinonun harda olduğunu bilmədiyimizdən, böyük çətinlik qarşısında qalmışdıq. Xoşbəxtlikdən o özü bu vaxt dəhlizlə gedirdi. Mən onu sizi öz ruhi xəstə dostum kimi təqdim edərkən görmüş olduğumdan dərhal tanıdım. “Nə lazımdır?” – deyər o, sərt ədə ilə soruşdu. Artıq komediya oynamağın mənasız

olduğunu başa düşdük və Ravinoya çatır-çatmaz, cəld tapançalarını çıxarıb onun alınına tuşladılar. Elə bu vaxt yekəburun Buş, – kim bu əfəldən belə canfəşanlıq gözləyirdi! – Şaubun əlinə elə qüvvətli və gözlənilməz bir zərbə endirdi ki, tapança yerə düşdü, Ravino isə mənim qolumdan yapışdı. Burada elə bir həngəmə başlandı ki, adam danışmağa çətinlik çəkir. Hər tərəfdən sanitarlar Ravino ilə Buşun köməyinə tökülüşüb gəldilər. Onların sayı çox olduğundan, bəlkə də, bizim öhdəmizdən asanlıqla gəldilər. Amma xoşbəxtliyimizdən, çoxunu polis mundiri qorxudurdu. Onlar, polisə müqavimət göstərmək üstündə verilən ağır cəzadan xəbərdar idilər, xüsusilə əgər bu, hökumət nümayəndələrinə qarşı zorakılıq hərəkətləri ilə əlaqədar olarsa, Ravino nə qədər bağırsa da, sanitarlardan çoxu müşahidəçi rolunu daha üstün tutdu, yalnız bir neçəsi müqəddəs və toxunulmaz polis mundirinə əl qaldırmağa cürət edirdi. İkinci üstünlüyümüz, sanitarlarda olmayan odlu silaha malik olmamız idi. Əlbəttə, bundan az olmayan üstünlüyümüz qüvvə, cəldlik və cürətililiyimiz idi. Bütün bunlar qüvvələri bərabərləşdirmirdi. Sanitarlardan biri tapançasını götürməyə əylən Şaubun küreyinə mindi. Sən demə Şaub hər cür güləsmə fəndlərinin böyük ustası imiş. O, düşməni üstündən aşırırdı və ona sərrast zərbələr endirməklə eyni vaxtda ayağı ilə, götürmək üçün artıq kiminsə əlini uzatdığı tapançanı kənar etdi. İnsafa qalsa, onun fəvqəladə soyuqqanlıqla və başını itirmədən mübarizə apardığını qeyd etmək lazımdır. Mənim çiynimdən də iki sanitar sallanmışdı. Şaub olmasaydı, bu döyüşün nə ilə qurtaracağı məlum deyildi. Şaub çox qoçaq imiş. Nəhayət, tapançası əlinə keçən kimi, o, çox düşünmədən onu işə saldı. Onlardan biri qana bulaşmış çiyindən yapışaraq bağıran kimi, o birilərin üstünə sanki su ələndi. Ancaq Ravino təslim olmurdu. Tapançalarımızın onun hər iki gicgahına dirəndiyinə baxmayaraq, o, bağırdı: “Məndə də silah tapılar. Bu saat buradan çıxıb getməsəniz, adamlarıma atəş açmaq əmri verərəm!” İş bu yerə çatanda Şaub birçə kəlmə də danışmadan, Ravinonun qolunu burmağa başladı. Bu fənd elə şiddətli ağrılar əmələ gətirir ki, hətta ən zirpə quldurlar belə kərgədan kimi böyürür, həlimləşir və sözbəxan olurlar. Ravino sümüklərinin saqqıldamasına, gözlərindən yaş axmasına baxmayaraq, təslim olmurdu, “Hə durub baxırsınız?” – deyər o, kənarda dayan-

miş sanitarlara qışqırdı. –Silah başına!” Bir neçə sanitar, görək ki, silah üçün cumdu, başqaları isə təzədən bizo tərəf atıldılar. Mən bir anlığa tapançanı Ravinonun başından uzaqlaşdırıb, iki dəfə atəş açdım. Boğuc inilti ilə döşəməyə yıxılan bir nəfərdən başqa, qalan qulluqçular yerlərində donub qaldılar.

Lare nəfəsini dördikdən sonra davam etdi:

– Hə, qızgın iş gedirdi. Dözülməz ağrı Ravinonu get-gədə daha çox təqətdən salır, Şaub isə elə hey onun qolunu bururdu. Nəhayət, ağrıdan qovrulmuş Ravino xırıldadı: “Nə istəyirsiniz?” – “Artur Douelin bizə dərhal verilməsini”, – deyə mən bildirdim. “Bunu anlamışam, – Ravino dişlərini xırıltıdadı cavab verdi. – Sizi üzdən tanıdım. Əlimi buraxın, lənətə gəlmişlər, sizi onun yanına apararam” Şaub onun əlini yalnız bir az özünə gəlməsi üçün lazım olan qədər buraxdı: Ravino, artıq huşunu itirməkdə idi. O, bizi sizin salındığınız kameraya gətirdi və gözələrinin işarəsi ilə açarı göstərdi. Mən qapını açıb, Ravino ilə Şaubun müşayiətilə kameraya keçdim. Gözlərimiz önündə kədərli mənzərə canlandı: siz körpə uşaq kimi bələnməmiş halda, yarızılmış soxulmuş kimi, sonuncu rəşələr içəri-sində çapalayırıdınız. Boğucu xlor iyi kameranı basmışdı. Ravino ilə çox əlləşməmək üçün Şaub onun çənəsinin altından, doktoru çuval kimi yerə sərəcə yüngül bir zərbə endirdi. Özümüz də boğula-boğula sizi sürüyüb kameradan çıxardıqdan sonra, qapını örtükdük.

– Bəs Ravino? O...

– “Boğulub ölsə də böyük bir müsibət olmaz” – deyə biz qət etdik. Ancaq çox güman ki, biz çıxandan sonra onu xilas edib huşa gətirmişlər... Qalan güllələrimizi itlərə çaxmalı olduğumuzu hesaba almasaq, bu ilan yuvasından sağ-salamat çıxdıq... Budur, siz də burdasınız.

– Mənim huşsuz qalmağım çoxmu çəkdi?

– On saat. Həkim elə indicə – nəbziniz və tənəffüsünüz bərpa olduqdan və təhlükənin sona çatdığını yəqin etdikdən sonra getdi. Hə, öz dost, – deyə Lare əllərini ovuşdura-ovuşdura davam etdi, – gürultulu məhkəmə prosesi olacaq. Ravino müttəhimlər kürsüsündə professor Kernlə yanaşı əyləşəcək. Mən bu işi belə qoymaram.

– Ancaq əvvəlcə atamın ölü və ya diri başını tapmalıyıq, – deyə Artur yavaşca dilləndi.

Professor Kern Brikenin gözlənilmədən qayıtmasına o qədər sevindi ki, hətta onu danlamağı belə unuttu. Bir də bunun heç vaxtı da deyildi. Con, Brikeni qolları üstə alıb aparmalı oldu, qız ağrıdan inildəyirdi.

– Doktor, moni bağışlayın, – deyə o, Kerni gördükdə dilləndi. – Sizə qulaq asmadım...

– Buna görə də öz-özünü cəzalandırıdınız, – deyə Kern qızı çarpayığı qoymaqda Cona kömək edə-ədə cavab verdi.

– Aman Allah, heç paltomu da soyunmamışam.

– İcazə verin paltonuzu soyunmaqda sizə kömək edim.

Kern Brikenin paltosunu ehtiyatla çıxarmağa başlayıb eyni zamanda təcrübəli adam kimi ona diqqət yetirirdi. Onun üzü qeyri-adi cavanlaşmış və tərəvəzlənmişdi. Qırıqlardan əsər-olamət qalmamışdı. “Daxili sekresiya vəzirlərinin işidir, – deyə o düşündü. – Anjelika Qayın gənc bədənini Brikenin başını cavanlaşdırmışdır”.

Professor Kern meyitxanadan çıxışdığı bədənini kimə məxsus olduğunu artıq çoxdan bilirdi. O, qəzetləri diqqətlə izləyir, “soraqsız itmiş” Anjelika Qayın axtarışları barədə yazılara istehza ilə gülürdü.

Kern onu o biri böyrü üstə çevirəndə:

– Ehtiyatlı olun... Ayağım ağrıyır, – deyə Brike üz-gözünü tutmuşdu.

– Bu da atılıb-düşməyin axırı! Axı mən ki, sizi xəbərdar etmişdim.

Xəstə baxıcısı kütsifət, ahlı bir qadın içəri girdi.

Kern Brikeni göstərüb:

– Onu soyundurun, – dedi.

– Bəs mədrazel Loran hardadır? – deyə Brike təəccüblə xəbər aldı.

– O, burada yoxdur. Xəstədir.

Kern çevrildi, barmaqları ilə çarpayının söykənəciyini döyəcəli və otaqdan çıxdı.

– Siz professor Kernin yanında çoxdanmı xidmət edirsiniz? – deyə Brike təzə xidmətçidən soruşdu.

O, ağzını göstərərək, böyürtüyə oxşar bir səs çıxardı.

“Laldır, – deyə Brike başa düşdü. – Danışmağa adam da olmayaçaq...”

Xidmətçi qadın dinməzco paltonu götürüb getdi. Kern yenidən otağa qayıtdı.

– Ayağınızı göstərin.

– Mən çox rəqs etdim, – deyə Brike etirafına başladı. – Ayağım altındakı yara bir azdan açıldı. Mən buna əhəmiyyət vermədən...

– Rəqs etməkdə davam etdiniz?

– Yox, rəqs edəndə ağrı şiddətlənirdi. Ancaq mən hələ bir neçə gün də tennis oynadım. Bu, elə gözəl oyundur ki!

Kern Brikenin danışdığı cəfəngiyyatı dinləyə-dinləyə ayağı diqqətlə müayinə edir və getdikcə qaşqabağını tökürdü. Ayaq, dizə qədər şişmiş və qaralmışdı. O, ayağı bir neçə yerdən basdı.

– Ah, ağrıyır!.. – deyə Brike çığırdı.

– Qızdırmanız varmı?

– Hə, dünən axşamdan qalxıb.

– Belə... – Kern siqar çıxarıb yandırdı. – Vəziyyət çox ciddidir. Söze qulaq asmamaq gör nəyə gətirib çıxarır. Tennisi kiminlə oynayırdınız?

Brike utandı.

– Bir nəfər... tanış cavan oğlanla.

– Mənim yanımdan qaçdıqdan sonra başınıza nə gəldiyini danışa bilməzsinizmi?

– Mən öz rəfiqəmgildə idim. O, məni sağ gördükdə olduqca heyrətləndi. Mən ona dedim ki, yaram ölümcül deyilmiş, ona görə məni, xəstəxanada müalicə edib sağaltılar.

– Mənim və... başın barəsində bir şey danışmışınız mı?

– Əlbəttə ki, yox, – deyə Brike qəti cavab verdi. – Bu barədə danışmağım qərribə görünürdü. Məni dəli hesab edirdilər.

Kern rahat nəfəs aldı. “Hər şey mənim ehtimal etdiyimdən daha yaxşı qurtarıb” – deyə düşündü.

– Bəs mənim ayağıma nə olub, professor?

– Qorxuram ki, onu kəsmək lazım gələcək.

Brikenin gözləri dəhşətlə parıldıadı.

– Ayağımı kəsmək! Mənim ayağımı? Məni çolaq etmək?

Kern özü də belə çətinliklə əldə edib diriltiyi bədəni eybəcər-ləşdirmək istəmirdi. Şikəst bir adamı nümayiş etdirməyin effekti də çox az olardı.

– Bəlkə, mənə təzə ayaq calamaq mümkün oldu?

– Narahat olmayın, sabaha qədər gözləyirik. Mən sizi bir də yolucumağa gələcəyəm, – deyə Kern otaqdan çıxdı.

Onun əvəzinə otağa dilsiz xidmətçi qadın daxil oldu. O, ət suyu və qızardılmış çörək tikələri gətirmişdi. Brikenin iştahası yox idi. Qızdırmalı olduğundan, xidmətçinin mimikası israrına baxmayaraq, iki qaşıqdan artıq yeyə bilmədi.

– Aparın, yeyə bilmirəm.

Xidmətçi qadın otaqdan çıxdı.

– Əvvəlcə qızdırmasını ölçmək lazım idi, – Brike Kernin qonşu otaqdan gələn səsinə eşitdi. – Doğrudanmı, siz belə sadə şeyləri bilmirsiniz? Mən ki sizə demişdim.

Xidmətçi təzədən otağa girib termometri Brikeyə uzatdı.

Xəstə termometri dinməzco qoltuğuna qoydu. Onu çıxarıb baxanda qızdırması otuz doqquz dərəcə idi.

Xidmətçi qadın qızdırmanı: qeyd edib, xəstənin yanında oturdu. Brike xidmətçi qadının küt və laqeyd sifətini görməmək üçün başını divara tərəf çevirdi. Hətta bu əhəmiyyətsiz hərəkət belə qamının aşağı hissəsində və ayağında ağrı əmələ gətirdi. Brike yavaşdan zaryıb gözlərini yumdu. O, Lare barədə düşündü: “Əzizim, səni nə vaxt görəcəyəm?..”

Axşam saat doqquzda qızdırma şiddətləndi, sonra sayıqlama başlandı. Brikeyə elə gəlirdi ki, yaxtadadı. Dalğa güclənir, yaxtanı yırğalayır və sinəsindən ürəkbulandırıcı bir şey qalxıb boğazını tutur... Lare onun üzərinə atılıb, boğmağa başlayır. O çığıır, çarpayıda çapalayır... Dodaqlarına və sifətinə nə isə sərin bir şey toxunur. Kabuslar yox olur.

O, Lare ilə bərabər özünü tennis meydançasında görür. Zərif tor arakəsmənin arxasından mavi dəniz görünür. Günəş yandırır-yaxır, başı ağrıyır və fırlanır. “Başım belə ağrımasaydı... Bu dəhşətli günəş!.. Mən topu buraxa bilmərəm...” – o, zərbə üçün raketkasını qaldıran Larenin hərəkətlərini gərginliklə izləyir. Lare qızmar günəş altında dişlərini parıldadaraq, “pley”¹ deyər qışqırır və Brike cavab verməzdən əvvəl topu atır. “Aut” – deyər Larenin səhvindən sevinən Brike ucadan cavab verir...

¹ Pley – oyna (ing.)

– Tennis oynamaqda davam edirsiniz? – o, kiminsə kobud səsinə eşidərək gözlərini açır. Qarşısında, əyilib onun ölündən tutmuş Kern durmuşdur. O, nəbzini döyüntülərini sayır. Sonra ayağına baxır və başını narazılıqla yırğalayır.

– Saat nəçədir? – deyər Brike dilini güclə tərpedərək soruşur.

– Gecə saat ikidir. Bilirsiniz nə var, mənim öziz rəqqasəm, ayağınızı amputasiya etmək lazım gələcək.

– Bu nə deməkdir?

– Kəsmək.

– Nə vaxt?

– Elə indi. Bircə saat da ləngimək olmaz, yoxsa ümumi zəhərlənmə başlanacaq.

Brikenin fikirləri qarışır. O, Kernin səsinə, sanki yuxuda eşidir, sözlərini çətinliklə başa düşür.

– Yuxarıdan kəsiləcək? – deyər Brike laqeydliklə soruşur.

– Buradan. – Kern əlinin yanını sürətlə Brikenin qarnının aşağısına çəkir. Bu hərəkətdən Brikenin əl-ayağı soyuyur. Şüuru getdikcə aydınlaşır.

– Yox, yox, yox! – deyər o, dəhşətlə səslənir. – Mən qoymaram. İstəmirəm!

– Ölmək istəyirsiniz! – deyər Kern sakitcə xəbər alır.

– Yox.

– Onda ikisindən birini seçin.

– Bəs Lare necə olsun? Axı, o məni sevir... – Brike mızıldanır.

– Yaşamaq və sağlam olmaq istəyirəm. Siz isə hər şeyi ölimdən almaq istəyirsiniz... Siz dəhşətlisiniz, mən sizdən qorxuram! Xilas edin! Məni xilas edin!..

O artıq təzədən sayıqlayır, çığırır və qalxmaq üçün çırpınırdı. Xidmətçi qadın onu güclə saxlayırdı. Az sonra Con da köməyə çağırıldı.

Bu vaxt Kern qonşu otaqda cəld işləyir, əməliyyata hazırlaşır.

Gecə saat iki tamamda Brikeni əməliyyat stoluna keçirdilər. O, huşa gəldi və dinmədən, ölümə məhkum edilənlər cəllada baxan kimi Kernə baxdı.

– Mənə rəhm edin, – deyər nəhayət, pıçıldadı.

– Məni xilas edin...

Onun üzünə maska salındı. Xidmətçi qadın nəbzini tutdu. Con maskanı getdikcə daha möhkəm sıxırdı. Brike huşunu itirdi.

Brike, çarpayıda özünə gəldi. Baş gicəllənir, ürəyi bulanırdı. Əməliyyatı dumanlı halda xatırladı, son dərəcə zəifliyinə baxmayaraq, başını qaldırdı, ayağına baxıb, alçaqdan inlədi. Ayağı dizdən yuxarı kəsilmiş və möhkəmcə sarınmışdı. Kern sözünün üstündə durmuş, Brikenin bədənini mümkün qədər az cybəcərləşdirmək üçün, ölündən gələnini etmişdi. O, risk edərək, amputasiyanı elə hesabla aparmışdı ki, protez geydirmək mümkün olsun.

Əməliyyatdan sonra qızdırma aşağı düşməsə də, Brike özünü babat hiss edirdi. Bu isə Kerni narahat edir, o hər saatdan bir gəlib ayağı yoxlayırdı.

– Ayaqsız indi mən nə edəcəyəm? – deyər Brike soruşurdu.

– Narahat olmayın, sizə əvvəlkindən daha yaxşı ayaq düzələcəyəm, – deyər Kern onu sakit edirdi. – Hətta rəqs edəcəksiniz. – Lakin onun qasqabağı tutulurdu: Brikenin ayağı amputasiya yerindən yuxarıdan qızdırır və şişirdi.

Axşamüstü Brikenin hərəkəti artdı. O, çırpınmağa, inildəməyə və sayıqlamağa başladı.

Axşam saat on birdə qızdırma qırx tam onda altıya qalxdı.

Kern hirsli söydü. Ona aydın oldu ki, qanın zəhərlənməsi başlayır. Kern Brikenin bədənini xilas etmək barədə düşünməyib, heç olmazsa eksponatın bir hissəsini ölümün pəncəsindən qurtarmağı qət etdi. “Damarları antiseptik, sonra isə fizioloji məhlulla yuyulsa və təzə, sağlam qanla doldurulsa, baş yaşayar”.

O, Brikeni yenidən əməliyyat stoluna keçirməyi əmr etdi.

Brike huşunu itirmiş olduğundan, iti skalperin birinci əməliyyatdan qalmış qırmızı tikiş yerindən daha yuxarıdan sürətlə kəsdiyindən xəbər tutmadı. Bu kəsik Brikenin başını təkcə öz gözəl bədənindən deyil, həm də bütün aləmdən, yaşadığı bütün sevinc və ümidlərindən ayırdı.

TOMA İKİNCİ DƏFƏ ÖLÜR

Tomanın başı gündən-günə solmaqda idi. Toma təkcə zehni fəaliyyətlə yaşamağa alışmamışdı. Özünü yaxşı hiss etmək üçün işləməli, hərəkətdə olmalı, ağırlıq qaldırmalı, qüvvətli bədənini yormalı, sonra isə doyunca yeməli və bərk yatmalı idi.

O, tez-tez gözlərini yumur və elo təsəvvür edirdi ki, belini gorginləşdirərək ağır kisələri qaldırır. Ona elo gəlirdi ki, hər bir görilmiş özələsini hiss edir. Duyğu o qədər real olardı ki, qüvvətli bədəninə görmək ümidi ilə gözlərini açardı, ancaq altında övvəlki kimi stolun ayaqları gözünə dəyirdi.

Toma dişlərini qıcıdar və gözlərini yenidən yumardı.

O, özünü məşğul etmək üçün kəndləri barədə düşünməyə başlayardı. Dərhal da əbədi itirmiş olduğu nişanlısı yadına düşərdi. Dəfələrlə Kəndən xahiş etmişdi ki, ona təzə bədən versin, lakin o, hər dəfə istehza ilə bəhanə gətirmişdi.

– Hələlik münasibini tapmaq mümkün olmayıb, bir az da döz.

– Zəif bədən də tapılsa, cybi yoxdur, – deyərək Toma xahiş edər, həyata qayıtmaq həsrəti ilə çırpınardı.

– Zəif bədənə zərər olarsa. Sənə sağlamlıq lazımdır, – deyərək Kern cavab verərdi.

Günlər bir-birini əvəz edir, Toma gözəyir, başı isə hələ də hündür stolda dikəlib qalırdı.

Yuxusuz gecələr xüsusilə əzablı idi. Onu qara basırdı. Otaq başına hər lənir, dumanı bürünür, dumanın içindən at başı görünürdü, gün çıxırdı. Həyətdə itlər qaçırsı, toyuqlar qaçqıldaşırdı... Birdən haradansa, gurultu ilə bir yük avtomobili çıxır və düz Tomanın üstünə gəlirdi. Bu səhnə arı vermədən təkrarlanır. Toma arı vermədən hey ölürdü.

Qarabasmalardan yaxa qurtarmaq üçün, Toma mahnı mızıldamağa və ya saymağa başlayırdı, – ona elo gəlirdi ki, mahnı oxuyur.

Necə oldusa bir əyləncə onu cəlb etdi. Toma ağzı ilə hava axımını dayandırmağı sınadı. Ağzını birdən açıqda hava məzəli bir fişilti ilə çıxmağa başladı.

Bu, onun xoşuna gəldiyindən oyunu təkrar etməyə başladı. O, havanı sıxılmış dodaqları arasından özünə yol açıb çıxana qədər saxlayırdı. Bu vaxt Toma dilini də çevirir, çox gülməli səslər alırdı. Bəs o, havanı ən çoxu nə qədər saxlaya bilər? Toma saymağa başladı. Beş, altı, yeddi, səkkiz... “Ş-ş-ş”, – hava fişilti ilə özünə yol açdı. Bir az da... on ikiyə çatdırmaq lazımdır... Bir... iki... üç... yeddi, səkkiz... doqquz... on bir, on iki...

Sıxılmış hava birdən damağına elo zərbə vurdu ki, Toma başının altıq üzərində bir qədər qalxdığını hiss etdi.

“Bu cürə yerindən qopub havaya uçmaq olar” – deyərək o fikirləşdi.

Gözlərini qıydıqda qanın şüşə altlığın üstünə axıb, oradan döşəməyə damcıladığını gördü. Görək ki, hava axımının başını qaldırmış, boynunun qan-damarlarına keçirilmiş borucuqları boşaltmışdı. Tomanın başı dəhşətə gəldi: “doğrudanmı, axırımdır?” Şüuru, doğrudan da, dumanlanmağa başladı. Tomaya elo göründü ki, ona hava çatmır. Bu, başı qıdalandıran qanın beyinə daxil olan və kifayət qədər həyatverici oksigen gətirə bilməməsi nəticəsində idi. O, öz qanını görür, həyatının tədricən sönüyünə hiss edirdi. O, ölmək istəmirdi. Şüuru həyatdan ol çəkilməyə çalışırdı. Nə olursa olsun yaşamaq, Kernin vətəni etdiyi bədəni qorumaq lazımdır!

Toma boyun ozolotlarını qısaldaraq başını aşağı salmağa can atır, yırgalanmağa çalışır, lakin vəziyyətini daha da pisləşdirirdi: borucuqların şüşə ucları venalardan gəldikcə daha çox çıxırdı. Toma şüurunun son işarantısı ilə elo çıxırmağa başladı ki, ömründə heç vaxt belə çıxırmamışdı.

Lakin bu, artıq çıxırtı deyil, ölümqabağı xırıltı idi...

Sayıq yatmış Con bu anlaşılmaz səslərdən oyanıb otağa yüyürdükdə Tomanın dodaqları güclə tərpənirdi. Con, başı özü bildiyi kimi yerinə basdı, borucuqları dərindən oturtdu və professor Kernin gecəki hadisəni görməməsi üçün qanı soyula bilməsinə çalışdı.

Səhər Brikenin bədənindən ayrılaraq başı yenidən artıq öz əvvəlki yerində – şüşə lövhəli hündür metal stol üzərində qoyulmuşdu, Kern onu huşa gətirirdi.

O, xarab olmuş qanın qalıqlarını yuyub, başa otuz yeddi dərəcəyə qədər qızdırılmış təzə, sağlam qan axını buraxdıqdan sonra, Brikenin yanaqlarını qızardı. Bir neçə dəqiqədən sonra Brike gözlərini açıb hələ bir şey anlamadan Kernə baxdı. Sonra hiss olunacaq çətinliklə aşağı baxdıqda gözləri böyüdü.

– Yenə bədəniniz... – deyərək Brikenin başı pıçıldadı və gözləri yaşla doldu. İndi o, yalnız fişiltidə bilir. Boğaz telləri köhnə yerindən bir qədər yuxarıdan kəsilmişdi.

“Əladır, – deyərək Kern düşündü, – bu, göz yaşları kanallarında qalmış su deyilsə, damarlar suyu sürətlə mənimləyir. Ancaq hər halda qiymətli maye göz yaşına sərf olunmamalıdır”.

– Madmazel Brike, ağlamayın və kədərlənməyin. Sözsə qulaq asmadığınız üçün öz-özünü amansızcasına cəzalandırmısınız.

Lakin mon sizo övvolkondon daha yaxşı tozo bədən düzəldərdim, bir neçə gün də dözü.

Bu sözlərlə Kern Brikenin başından uzaqlaşdı, Tomanın başına yanaşdı:

– Ho, bizim fermer necədir?

Kern birdən qaşqabağını tökdü və diqqətlə Tomanın başına baxdı. Onun görünüşü olduqca pis idi. Dərisi qaralmış, ağzı yarıaçıq qalmışdı. Kern borucuqları nozərdən keçirdikdən sonra Conu söyməyə başladı.

– Mon elo düşünürdüm ki, Toma yatıb, – deyər Con özünə bəraət qazandırır.

– Son özün yatıb qalmısan, eşşək!

Kern başın yanında olloşdı.

– Ah, nə böyük dəhşət!.. – Brikenin başı fışıldadı. – O ölmüşdür. Mon ölüldərdən elo qorxuram ki... Özümün də öləcəyimdən qorxuram. O nədən ölmüşdür?

– Onun hava kranını bağla! – deyər Kern qəzəblə omrətdi.

Brikenin sözü ağzında qaldısa da, qorxaq və yalvarışlı nozərlərlə xidmətçi qadına baxaraq köməksiz halda dodaqlarını törpətməkdə davam edirdi.

Kern dedi:

– İyirmi dəqiqəyə qədər başı həyata qaytarmasam, onu tullamaq lazım gələcək.

On beş dəqiqədən sonra başda bəzi həyat əlamətləri göründü. Göz qapaqları və dodaqları titrədi, amma gözlərinin baxışı küt və mənasız idi. Daha iki dəqiqə keçdi, baş bir neçə rabitəsiz söz dedi. Kern artıq bu qələbədən sevinirdi. Lakin baş birdən yenə susdu. Üzündə birçə sinir belə səyrimədi.

Kern termometrə baxdı.

– Meyit temperaturu. İş bitdi!

O, Brikeni unudaraq başın sıx saçlarından yapışdı və hirsli stoldan qoparıb, böyük metal ləyəyə atdı.

– Buzxanaya aparın... Kəlləni yarmaq lazım gələcək.

Zənci cəld ləyəni götürüb otaqdan çıxdı. Brikenin başı dəhşətdən böyümüş gözləri ilə ona baxırdı.

Kernin kabinetində telefon zəng çaldı. Kern yandırmağa hazırlaşdığı siqarı qəzəblə döşəməyə tulladı və otağına keçərək, qapını bərk çirpdi.

Zəng edən Ravino idi. O, xəbər verirdi ki, qasidlə Kernə məktub göndərmişdir, yəqin ki, o artıq bu məktubu almışdır.

Kern aşağı endi, məktubu qapının poçt yeyiyindən şəxsən özü çıxartdı. Püllələri qalxa-qalxa hirsli cırdı və məktubu oxumağa başladı. Ravino xəbər verirdi ki, Artur Douel özünü xəstə kimi qələmə verməklə müalicəxanaya girmiş, mədrazel Lorani qacırmış və özü də aradan çıxmışdır.

Kernin ayağı pillorə ilişdi və yıxılmaqdan özünü güclə saxladı.

– Artur Douel!.. Professorun oğlu... O, buradadır? O, öldü, hər şeydən xəbər tutmuşdur...

Ona aman verməyəcək yeni bir düşmən meydana çıxmışdı. Kern kabinetdə məktubu yandırdı və xalçanın üstündə gəziş-gəzişə hərəkət planı düşünməyə başladı. Professor Douelin başını möhv etsinmi? O, bunu birçə dəqiqədə həmişə edə bilər. Lakin baş hələ ona lazımdır. Yalnız bu sübutun konar adamların gözüne dəyməməsi üçün tədbir görmək lazımdır. Ola bilər ki, axtarış apar-sınlar, düşmənlər onun evinə girsinlər. Sonra... sonra isə Brikenin başını mümkün qədər tez nümayiş etdirmək lazımdır. Qalibləri mühakimə etmirlər. Onun adı ümumin ehtiram və hörmətinə layiq görüldükdən sonra Lorən və Artur Douel hər nə desələr də, Kern üçün onlara qarşı mübarizə aparmaq asan olar.

Kern telefonun dostayını götürüb, elmi cəmiyyətin katibini çağırırdı və özünün ən yeni işlərinin noticolarını nümayiş etdirəcəyi iclasın təşkili ilə olaqədar danışıqlar aparmaq üçün onun yanına gəlməsinə xahiş etdi. Sonra Kern on iri qəzetlərin redaksiyalarına zəng vurdu və müsahibə aparan müxbirlərin onun yanına gəndərlənməsinə xahiş etdi.

“Professor Kernin ən böyük köşfi ətrafında qəzetlərin həy-küyünü təşkil etmək lazımdır... Nümayiş üç-dörd günə – Brikenin başının özünə gəlməsindən və onun öz bədənini itirməsi faktı ilə barışmasından sonra düzəltmək mümkün olacaq... Ho, indi isə...”

Kern laboratoriyaya keçdi, kiçik dolablarda eşələndi, oradan şpris, bunzen qızdırıcısı çıxartdı, pambıq və üzərində “Parafin” yazılmış bir qutu götürüb, professor Douelin başının yanına getdi.

Larenin evi "sui-qəsdçilər"ın: Artur Douelin, Larenin, Şaubun və Mari Loranın monzil-qorargahı olmuşdu. Ümumi şurada belə qərara alınmışdı ki, Loranın öz monzilinə qayıtması təhlükəlidir. Lakin Loran anası ilə tez görüşmək istədiyini üçün Lare, madam Loranın yanına yollandı və onu öz evinə gətirdi.

Qızını sağ-salamat görən qarı sevincindən az qala huşunu itirəcəkdə; Lare onun qoluna girib kresloya oturtmalı oldu.

Ana-bala üçüncü mərtəbənin iki otağında yerləşdilər. Bir tərəfdən sevinən madam Loranı, digər tərəfdən qızının "xilaskarı" Artur Douelin hələ də xəstə yatması kədərlandirirdi. Xoşbəxtlikdən o, qazın boğucu təsirinə uzun müddət məruz qalmamışdı. Gəncin müstəsna sağlam orqanizmi də özünü göstərirdi.

Madam Loran ilə qızı növbə ilə xəstənin yatağı yanında olurdular. Həmin müddət ərzində Artur Douel Loranlarla möhkəmcə dostlaşmışdı. Mari Loran ona xüsusi diqqətlə yanaşırdı: atasının başına kömək edə bilmədiyindən, oğlunun qayğısına qalırdı. Hər halda ona belə gəlirdi. Lakin onu, xəstəyə xidmət etmək üçün öz yerini anasına həvəssiz verməyə məcbur edən daha bir səbəb də vardı. Artur Douel Loranı valeh etmiş ilk kişi idi. Onunla romantik bir şəraitdə tanış olmuşdu, – o, osil cəngavərlər kimi onu Ravinonun döşəməli evindən azad edib gətirmişdi. Atasının faciəli taleyinin izi oğlunun əhvali-rühiyyəsində öz əksini tapmışdı. Onun şəxsi keyfiyyətlərinə – mərdliyinə, gücünə və gəncliyinə heyran qalmamaq çətin idi.

Artur Douel də Mari Loranı həmçinin belə məhrəban nəzorlərlə qarşılayırdı. O, özü hisslərdən daha yaxşı baş çıxarıb və məhrəbanlığının, təkcə xəstəyə qayğı göstərən bir qadına qarşı borc olmadığını özündən gizlətmirdi.

Cavanların bir-birinə məhrəban nəzorlərlə baxışmaları otafdakıların diqqətindən yayınmırdı. Loranın anası üzə özünü bir şey hiss etirmiş kimi göstərsə də, qızının sevgisini, yaqin ki, ürəyində alqışlayırdı. İdmana meylətli olan, qadınlara nifrət bəsləyən Şaub istehza ilə gülümsəyir, ürəyində Artura acıyırdı. Lare isə başqasının səadətini gördükdə dərindən köks ötürür, qeyri-ixtiyari olaraq Anjelikanın gözəl bədəninə xatırlayıb; həm də xəyalında artıq bu bədən üzərində Qayın deyil, Brikenin başını canlandırır. O, hətta

özünü bu "əhdəxiləfliyinə" görə danlasa da, burada ancaq assosiasiya qanununun rol oynadığı ilə özünə bəraət qazandırır: Qayın bədəninə təsəvvürünə gətirincə Brikenin başı nəzərində canlanırdı.

Artur Douel hokimin ona ayağa qalxmağa icazə verəcəyi günü böyük səbirsizliklə gözləyirdi. Lakin Artura, cərpayından qalxmadan yalnız danışmağa icazə verilmişdi və bundan olavo, otafdakılara Douelin ağ ciyərlərini qorumaq əmr olunmuşdu.

Douel başqalarının rəyinə qulaq asaraq, yalnız qısaca etiraz edən və "mübahisələrə" yekun vuran sədr rolunu istər-istəməz üzərinə götürməli oldu.

Mübahisələr isə qızgın keçirdi. Lare ilə Şaub xüsusilə özəlindən çıxırdılar.

Ravino və Kernlə nə etməli? Şaub nədənsə, Ravinonu özü üçün hədəf seçmiş və ona qarşı "quldurcasına hücumlar" planını həyata keçirməyə soy edirdi.

– Biz bu itin axırına çıxma bilmədik. Amma onu mütləq məhv etmək lazımdır. Bu köpəyin hər bir nəfəsi yer üzünü daha çox mürdarlayır! Onu öz əllərimlə boğmayınca sakit olmayacağam. Siz deyirsiniz ki, – deyə o qızıqaraq Douelə müraciət edirdi, – bütün bu işi məhkəmə və cəlladın əlinə verməliyik. Axı Ravino özü bizə deyirdi ki, bütün hökuməti satın almışdır.

– Yerli hökuməti, – deyə Douel qısaca olavo etdi.

– Dayanın, Douel, – deyə Lare səhbətə qarışırdı. – Danışmaq sizə zərərdir. Siz də, Şaub, mötləbə keçirsiniz. Ravino ilə hər vaxt hesablaşa bilərik. Bizim ön yaxın məqsədimiz Kernin cinayətini açmaq və professor Douelin başını aşkar etməkdir. Biz hər hansı üsulla olursa olsun, Kernin evinə soxulmalıyıq.

– Axı necə soxula bilərsiniz? – deyə Artur soruşdu.

– Necə? Örgülər və evyaranlar necə soxulurlarsa, eləcə.

– Siz ki evyaran deyilsiniz. Bu iş özü də bacarıq tələb edir.

– Lare fikrə gəldi, sonra birdən alının şəppildatdı. – Biz qastrola Janı dəvət edirik. Axı Brike bir dost kimi, onun hansı peşə sahibi olduğunu mənə demişdi. Onu tovlayırlar! Ömründə birinci dəfə olaraq qapı kilidlərini təmənnaşız qırır.

– Birdən o qədər təmənnaşız olmadı?

– Biz ona pul verərik. O, yalnız bizə yol açar və polis çağıracağımızdan daha əvvəl qeyb olar. Polisa isə mütləq xəbər verməliyik.

Lakin elə burada Artur Douel onu həvəsdən saldı. O, aram-aram və astadan danışmağa başladı:

– Elə bilirəm ki, hazırkı vəziyyətdə bütün bu romantikaya ehtiyac yoxdur. Çox güman ki, artıq Ravino mənim Parisə gəlməyimi və madmazel Loranı qaçırmada iştirak etdiyimi Kernə xəbər vermişdir. Deməli, özümü gizlində saxlamağa daha heç bir ehtiyac yoxdur. Bu bir. Sonra, mən... mərhum professor Douelin oğlu olduğundan, hüquqşünaslar demişkən, işə girişməyə, yeni məhkəmə təhqiqatı və axtarış aparmamağa ixtiyarım vardı...

– Yenə məhkəmə, – deyə Lare ümitsiz halda əlini yellədi. – Məhkəmə əngəlləri sizi dolaşdıracaq və Kern sudan quru çıxacaq.

Artur öskürdü və ixtiyarsız olaraq sinosindəki ağrıdan üz-gözünü turşutdu.

– Siz həddindən ziyadə danışsınız, – deyə Arturun yanında öyləşmiş madam Loran qayğılı halda dilləndi.

– Eybi yoxdur, – deyə o, sinosini ovuşdura-ovuşdura cavab verdi. – İndicə keçib gedər...

Həmin anda Mari Loran nədənsə bərk həyəcanlanmış halda otağa girdi.

– Alın oxuyun, – deyə əlindəki qəzeti Douelə uzatdı.

Birinci səhifədə iri şrifflərlə yazılmışdı:

PROFESSOR KERNİN FÖVQƏLADƏ KƏŞFİ

Nisbətən xırda şrifflərlə ikinci bir başlıq da dərc edilmişdi:

DİRİLMİŞ ADAM BAŞININ NÜMAYİŞ ETDİRİLMƏSİ

Məqələdə sabah axşam professor Kernin elmi cəmiyyətdə məruzə ilə çıxış edəcəyi bildirilirdi. Məruzə ilə birlikdə dirildilmiş insan başı nümayiş etdiriləcəkdə.

Daha sonra Kernin tədqiqatının tarixi barədə məlumat verilir, elmi işlərinin və apardığı parlaq əməliyyatların adları çəkilirdi.

Birinci yazının altında Kernin özünün imzaladığı məqalə yerləşdirilmişdi. Həmin məqalədə onun, əvvəl itlərin, sonra isə adamların başlarının dirildilməsi tarixi ümumi cizgilərlə şərh olunurdu.

Loran, Artur Douelin gah üzünün ifadəsini, gah da sətirdən-sotrə keçən nəzərlərini gərgin diqqətlə izləyirdi. Douel xarici sakitliyini

hifz edirdi. Yalnız məqalənin sonunda onun simasında qəmli bir təbəssüm görünüb yox oldu.

– Bu, biabırçılıq deyilmi? – deyə Loran, Artur qəzeti dinməzəcə ona qaytaranda, həyəcanla səsləndi. – Bu yaramaz, “fövqəladə kəşf”də sizin atanızın rolunu birco kəlmə ilə də xatırlatmır. Yox, mən bunu belə qoya bilmərəm! – Loranın yanaqları yanırdı. – Kern sizin atanızın, mənim, sizin, bədənəziz yaşamaq cəhənnəmi üçün dirildiyi o zavallı başların başına gətirdiyi oyunların müqabilində cəzalanmalıdır. O, tokcə məhkəmədə deyil, cəmiyyət qarşısında da cavab verməlidir. Onun birco saat belə tənəto etməsinə yol vermək son doroco haqsızlıq olardı.

– Axı siz nə etmək istəyirsiniz? – deyə Douel sakitcə soruşdu.

– Onun qələbəsini təkzib etmək! – deyə Loran qızğınlıqla cavab verdi. – Elmi cəmiyyətin müşavirəsinə gedib Kerni camaat qarşısında qatillikdə, cinayətkarlıqda və uğurluqda ittiham etmək...

Madam Loran, həqiqətən, həyəcanlanmışdı. O yalnız indi qızının əsəblərinin necə pozulduğunu başa düşdü. Ana ilk dəfə idi ki, mülayim, ağırətəbiətli qızını belə həyəcanlı görürdü. Madam Loran onu sakitləşdirməyə çalışsa da, qız, sanki atəfda heç nə görmürdü. O, qəzəb və intiqam hissi ilə yanırdı. Lare ilə Şaub ona həyətə baxırdılar. Loran öz qızğınlığı və sarsılmaz qəzəbi ilə onları ötüb keçmişdi. Loranın anası yalvarıcı nəzərlərlə Artur Douelə baxdı. Douel bu nəzərləri duyaraq dedi:

– Madmazel Loran, sizin görmək istədiyiniz iş, nəcib hisslərin təsiri altında olsa belə ağılsızlıq...

Loran onun sözünü kəsdi:

– Elə ağılsızlıq var ki, min ağıllılığa dəyər. Elə bilməyin ki, mən ifşaçı qəhrəman qadın rolunu oynamaq istəyirəm. Sadəcə olaraq başqa cür hərəkət edə bilmərəm. Bunu mənim vicdanım tələb edir.

– Axı bununla nəyə nail olacaqsınız. Siz hər şeyi məhkəmə müstəntiqinə deyə bilməzsiniz axı.

– Yox, mən Kerni camaat arasında rüsvay olmasını istəyirəm! Kern başqalarının bədbəxtliyi, cinayətlər və qətlər hesabına şöhrət qazanır! Sabah o, qələbə çələngi taxmaq istəyir. Onu, layiq olduğu şərəfə nail etmək lazımdır.

– Mən bu əməlin əleyhinəyəm, madmazel Loran, – deyə Artur Douel dilləndi, o qorxurdu ki, Loranın çıxışı onun əsəb sistemini daha çox sarsıtsın.

– Çox təəssüf, – deyə qız cavab verdi. – Ancaq mən hətta bütün dünya əleyhimə çıxsə belə, öz qərarımı dəyişməyəcəyəm. Siz hələ mənə tanımırınsınız!

Artur Douel gülümsədi. Bu gənclik qızgınlığı onun xoşuna gəlirdi, yanaqları allanmış Marinin özünü o daha çox xoşlayırdı.

– Axı bu, düşünülməmiş addım olardı, – deyə o, yenidən sözə başladı. – Siz özünüzü böyük təhlükə qarşısında qoyursunuz...

– Biz onu müdafiə edəcəyik, – deyə Lare əlini, zərbəyə hazır qılınca tutmuş kimi qaldırdı.

– Bəli, biz sizi müdafiə edəcəyik, – deyə Şaub da yumruğunu havada silkələyərək, dostunu müdafiə etdi.

Bu havadarlığı görən Loran, məzəmmətli nəzərlə Artura baxdı.

Artur:

– Elə isə həmçinin mən də sizi müşayiət edəcəyəm, – dedi.

Loranın gözlərində sevinə görünəndə, dərhal qaşqabağı sallandı.

– Sizə olmaz... hələ sağlamlamırsınız, – dedi.

– Hər halda gedəcəyəm.

– Axı...

– Hətta bütün dünya əleyhimə çıxsə belə, fikrimdən dönmə deyiləm! Siz hələ mənə tanımırınsınız, – deyə təbəssümlə qızın sözlərini təkrar etdi.

KÖRLANMIŞ TÖMTƏRAQ

Elmi nümayiş günü Kern Brikenin başını xüsusi səylə gözəndən keçirdi.

– Məsələ belədir, – deyə o, yoxlamayı qurtardıqdan sonra başa müraciət etdi. – Bu axşam saat səkkizdə sizi çoxlu adam iştirak edəcək yığıncağa aparacaqlar. Orada danışmalı olacaqsınız. Sizə veriləcək suallara qısa cavablar verin. Artıq çərtlənməyin. Anladınızmı?

Kern hava kranını açıqda, Brike pıçılı ilə:

– Anladım, – dedi. – Ancaq rica edirəm ki... zəhmət olmasa...

Kern ona axırdək qulaq asmadan otaqdan çıxdı.

Onun həyəcanı getdikcə artırdı. Qarşısında çətin bir məsələ – başı elmi cəmiyyətin iclas salonuna aparmaq dururdu. Xırdaca bir təkan, başın həyatı üçün fəlakət ola bilərdi.

Xüsusi təchiz olunmuş avtomobil hazırlandı. Bütün cihazla birlikdə başın yerləşdiyi kiçik stolu da hamar döşəmə ilə hərəkət etmək üçün tokorləri və pillələrlə aparılması üçün dəstəkləri olan xüsusi xərrəyə qoydular. Nəhayət, hər şey hazır oldu. Axşam yeddiddə yola düşdülər.

...Böyük ağ salon parlaq işığa qorq olmuşdu. Parterdə, qara frak və sürtük geymiş alimlərin çağışmış və daz başları üstünlük təşkil edirdi. Çəsməklərin şüşələri parıldayırdı. Loja və amfiteatrlar elm aləminə bu və ya digər münasibəti olan seçmə adamların ixtiyarına verilmişdi.

Xanımların zینətli geyimləri, bərk saçan brilyantlar, dünya şöhrəti qazanmış səhnə ustalarının çıxışları gedən konsert salonlarındakı şərəfli xatırladırdı.

Nümayişin başlanmasını gözləyən tamaşaçıların arasıkəsilməz uğultusu zalı bürümüşdü.

Estradanın yanında, stolların arxasında stenoqrafiya yazısı üçün karandaşlarını çərtən qəzet müxbirləri qarışqa kimi qaynaşırdılar.

Kernin və dirildilmiş başın çıxışlarını yerli-yerində ləntə etmək üçün sağ tərəfdə bir cərgə kinoaparət qurulmuşdu. Elm aləminin ən böyük simalarından təşkil olunmuş fəxri prezidium estradada yerləşmişdi. Estradanın ortasında kafedra ucalırdı. Onun üzərində qoyulmuş mikrofon, nitqləri radio vasitəsilə bütün dünyaya verməli idi. İkinci mikrofon Brikenin başı önündə dururdu. O, estradanın sağ tərəfində ucalırdı. Bacarıqla, yerli-yerində çəkilməmiş grim, Brikenin başına tərəvət və cazibə verərək, hazırlıqsız tamaşaçılarda oyadacaq ağır təəssüratı bir qədər yumşaltmamış idi. Xidmətçi qadın ilə Con Brikenin stolu yanında durmuşdular.

Mari Loran, Artur Douel, Arman Lare və Şaub, birinci sırada – üzərində kafedra qoyulmuş altılığın ikinci addımlığında oturmuşdular. Yalnız heç kimin tanımadığı Şaub öz adı görkəmində idi. Loran axşam geyimində və şlyapada gəlmişdi. O, başını aşağı salıb, şlyapasının konarları ilə özünü gizlətməmişdi ki, Kern təsadüfən baxdıqda onu tanımasın. Artur Douel ilə Lare grimlənmişdilər. Onların qara saqqal və bıqları, artistlərininki kimi möhərrətlə düzəldilmişdi. Konspirasiya məqsədi ilə bir-birini "tanımamağı" qərara almışdılar. Hər biri dinnəzcə əyləşərək, dalğın-dalğın qonşularını gözəndən keçirirdi. Lare özünə vəziyyətdə idi; o, Brikenin başını gördükdə huşunu itirməkdən özünü güclə saxladı.

Saat səkkiz tamamdə professor Kern kafedraya çıxdı. Bənizi əvvəlkinə nisbətən daha çox ağarmış olsa da, təbəbbürlü görünürdü.

Salondakılar onu arası uzun müddət kəsilməyən alqışla qarşıladılar.

Kinoaparət şıqıldadı. Qəzetçilər sakitləşdilər. Professor Kern öz yalançı kəşflərinə aid mürəzzəməyə başladı.

Bu, formaca parlaq və məharətlə qurulmuş bir nitq idi. Kern, vaxtsız vəfat etmiş professor Douelin çox qiymətli ilkin elmi işlərini xatırlatmağı unutmadı. Ancaq mərhumun işlərinə haqq qazandırarkən öz – “kiçik xidmətləri” barədə danışmağı da yaddan çıxarmadı. Dinləyicilərdə, kəşfi etmək şərafətinin, bütünlüklə professor Kernə məxsus olduğuna heç bir şübhə qalmamalı idi.

Onun nitqi bir neçə dəfə alqışlarla kəsildi. Yüzlərlə xanım durbin və lornetlərinin¹ ona yönəlmişdi. Kişilərin durbin və monoklları isə maraqla, özünü gülümsəməyə məcbur edən Brikenin başına tərəf tuşlanmışdı.

Professor Kernin işarəsi ilə xidmətçi qadın kranı açıb, hava axını buraxdı və Brike danışa bilmək imkanı öldürdü.

– Özünü necə hiss edirsiniz? – deyər qoca alimlərdən biri başdan xəbərdar oldu.

– Təşəkkür edirəm, yaxşıyam.

Brikenin səsi boğuc və xırıltılı idi, güclü hava axını fıslıtlı əmələ gətirirdi, səs, demək olar ki, modulyasiyadan² məhrum idi, bununla belə başın çıxışı qeyri-adi təəssürat yaradı. Belə coşqun alqışları hətta dünya şöhrəti qazanmış artistlər belə az eşitməli olurdular. Lakin vaxtilə xirdə meyxanələrdə çıxışları ilə rəğbət qazanmağa alışmış Brike, bu dəfə yalnız göz qapaqlarını yorğun-yorğun aşağı endirdi.

Loranın həyəcanı getdikcə artırdı. Əsəbi qızdırma onu titrətdiyindən, bir-birlərinə dəyib saqqıldamamaları üçün, dişlərini möhkəmləndirmişdi. “Vaxtdır” – deyər o bir neçə dəfə öz-özünə təkrar etsə də, qətiyyəti çatmırdı. Vəziyyət onu sıxırdı. Buraxılmış hər bir fürsətdən sonra fikrən özünü bununla sakitləşdirməyə çalışdırdı ki, “professor Kern yüksəyər qalxdığı qədər də aşağı düşəcəkdir”.

Nitqlər başladı.

Ən böyük alimlərdən biri sayılan ağsaçlı bir qoca kafedrada görünürdü.

O, zoif, titrək səslə professor Kernin dahiyənə kəşfi, elmin qüdrəti haqda, ölüm üzərində qələbə çalmağın bərsində dünyaya ən böyük elmi nailiyyətlər bəxş edən belə zəkalılarla bir yerdə olmağın səadətindən danışdı.

Loranın özünün daha az gözələyi bir anda, uzun müddət saxlamış olduğu qəzəb və nifrət qarışığı onu qanadına aldı. O artıq özünü idarə etmək iqtidarında deyildi.

O, kafedraya atılaraq az qala şaşıb qalmış qocanı yıxacaqdı, sonra onu demək olar ki, konara itələyib yerini tutdu, ağarmış bənizi və qatili təqib edən qisas ilahəsinin gözləri kimi alov saçan gözləri ilə boğuc səslə dolaşqı alovlu nitqinə başladı.

Bütün salon onun görünməsi ilə bir-birinə döydü.

İlk anda, professor Kern port oldu və qeyri-ixtiyari olaraq Lorana tərəf hərəkət edib, sanki onu dayandırmaq istədi. Sonra cəld Cona tərəf çevrildi, onun qulağına bir neçə söz pıçıldadı. Con qapının daldına gözdən itdi.

Qarma-qarışılıqda bu, heç kimin nəzərinə çarpmadı.

– İnanmayın ona! – deyər Loran Kerni göstərərək qışqırırdı. – O, oğrudur, qatildir! O, professor Douelin elmi işlərini oğurlayıb! O, Doueli öldürmüşdür. O, indi də professor Douelin başı ilə işləyir. O, əzab və işgəncə gücünə başı elmi təcrübələri davam etdirməyə məcbur edir, sonra isə onları öz kəşfləri kimi qələmə verir... Douel özü mənə deyib ki, Kern onu zəhərləmişdir...

Camaatın çaşqınlığı həyəcanla əvvəl olundu. Çoxları yerlərindən sıçrayıb qalxdılar. Hətta bəzi müxbirlər qələmlərini belə əllərindən salıb, çaşqın pozada donub qalmışdılar. Təkcə kinooperator, ləntə böyük müvəffəqiyyət qazandıracaq bu gözəllənilməz trükdən sevinərək cihazın dəstəyini səslə hərəkətdi.

Professor Kern özünü tamamilə ölə almışdı. O, sakitcə dayanaraq, üzündə təəssüf ifadə edən bir təbəssüm görünürdü. Əsəbi Loranın spazmadan boğazının tutulduğunu gözləyən Kern fasilədən istifadə edərək qapıda durmuş auditoriya nəzarətçilərinə tərəf çevrildi və amirənə səslə:

– Aparın onu! – dedi. – Dəliliyi tutduğunu görmürsünüz?

Nəzarətçilər Lorana tərəf atıldılar. Lakin onlar camaatı yarıb, özlərini qıza yetirənə qədər Lare, Şaub və Douel qızın yanına yüyü-

¹ Lornet – dəstəli gözlük

² Modulyasiya – bir tondan digər tona keçmək

rüb onu dəhlizə çıxartdılar. Kern bütün bu dəstəni şübhəli nəzərlə süzdü.

Dəhlizdə polis nəfərləri Loranı saxlamaq istəsələr də, cavanlar onu küçəyə çıxarıb, avtomobilə mindirə bildilər. Avtomobil uzaqlaşdı. Ara bir qədər sakitləşdikdə professor Kern kafedraya qalxdı, "kədərəndirici hadisə"yə görə camaatdan üzr istədi.

– Loran əsəbi və isteriyalı bir qızıdır. O, Brikenin süni surətdə diriltiyim başının yanında keçirdiyi günlərin güclü təəssüratına davam gətirə bilməmişdir. Loranın psixikası sarsılmışdır. O, ağılını itirmişdir...

Bu nitq salonda hökm sürən müdhiş sükutda dinlənildi.

Bir neçə adamın əl çalması eşidildi, lakin bu səslər hay-küy və fit səslərindən eşidilməz oldu. Sanki salonun üzərindən ölüm küləyi keçmişdi. İndi yüzrlər göz artıq, Brikeyə qubirdən çıxmış bir adama baxmış kimi dəhşət və mərhəmətlə baxırdı... Yığıncığa gələnlərin əhvali-ruhiyyəsi son dərəcədə pozulmuşdu. Camaatdan bir çoxu axıra qədər gözləmədən çıxıb getdi. Qabaqcadan hazırlanmış nitqləri, təbrik teleqramlarını, professor Kernin müxtəlif institut və akademiyalara fəxri üzv və doktor seçilməsi haqda aktları tələsik oxuyan sonra iclas qapandı.

Professor Kernin arxasında zahir olan zənci onun işarəsilə Brikenin avazı, bərk qorxmış və oldən düşmüş başını geriye aparmaq üçün dərhal tələsik hazırlamağa başladı.

Üstüörtülü avtomobilə tək qalan professor Kern qəzəbinə meydan verdi. O, yumruqlarını sıxır, dişlərini qıcıdır və elə bərkdən söyləyirdi ki, sürücü dəfələrlə avtomobilin sürətini yavaşdıdı, çəitmə borusuna deyirdi:

– Allo?

SON GÖRÜŞ

Kernin elmi cəmiyyətdə etdiyi uğursuz çıxışdan bir gün sonra Artur Douel polis rəisinin yanına gəlib, özünü nişan verdi və Kernin mənzilində axtarış aparılmasını xahiş etdiyini bildirdi.

– Professor Kernin mənzilində axtarış hələ keçən gecə aparılmışdır, – deyən polis rəisi quruca cavab verdi. – Axtarış heç bir nəticə

verməmişdir. Madmazel Loranın dedikləri isə gözlənilməli kimi, sarsılmış təxəyyülünün məhsulu imiş. Məgər siz bu barədə səhər qəzetlərində oxumamısınız?

– Nə üçün siz belə asanlıqla güman edirsiniz ki, madmazel Loranın dedikləri sarsılmış təxəyyülünün məhsuludur?

– Çünki özünüz bir mühakimə edin, – deyən polis rəisi cavab verdi, – bu, tamamilə aqlaşığız işidir, sonra da axtarış təsdiq etdi ki...

– Siz madmazel Brikenin başını dindirmisinizmi?

– Keyr, biz heç bir başı dindirməmişik, – deyən polis rəisi cavab verdi.

– Nahaq yerə! O da həmçinin, atamın başını gördüyünü təsdiq edə bilirdi. Bu barədə mənə o özü şəxsən xəbər vermişdir. Mən ikinci dəfə axtarış aparılmasını təkid edirəm.

– Buna heç bir əsasım yoxdur, – deyən polis rəisi kəskin cavab verdi. "Doğrudanmı, bu da Kernə satılmışdır?" – deyən Artur düşündü.

– Bundan başqa, – deyən polis rəisi davam etdi, – təkrar axtarış ictimaiyyətin hiddətinə səbəb ola bilər. Cəmiyyət, onsuz da bu dəli Loranın çıxışından bərk hiddətlənmişdir. Professor Kernin adı dillərdə gəzir. Ona təsəlli vermək üçün Loranın hərəkətinə nifrət ifadə edən yüzrlər məktub və teleqram gəlir.

– Hər halda, mən Kernin bir neçə cinayət işlədiyinə israr edirəm.

– Əsas olmadığı halda adamı belə təhminləndirmək olmaz,

– deyən polis rəisi nəsihətverici ədə ilə dilləndi.

– Elə isə bu təhminləri əsaslandırmaq üçün mənə imkan verin,

– deyən Douel etiraz etdi.

– Belə bir imkan sizə artıq verilmişdir. Hökumət orqanları axtarış aparmışlar.

– Siz bundan qəti surətdə boyun qaçırırsınızsa, mən prokurora müraciət etməyə məcbur olacağam, – deyən Artur qətiyyətlə bildirib yerindən qalxdı.

Polis rəisi də yerindən qalxa-qalxa:

– Sizin üçün mən heç nə edə bilmərəm, – deyən cavab verdi.

Onun prokuroru xatırlatması rəisə öz təsirini göstərdi. Bir qədər fikirləşdikdən sonra:

– Mən necə deyirlər, qeyri-rəsmi şəkildə təkrar axtarış barədə səracən verə bilərdim, – dedi. – Prokurora isə bu axtarış yeni bir nəticə verərsə, mən özüm məlumat verərəm.

– Axtarış, madmazel Loranın, mənim və dostum Larenin iştirakı ilə aparılmalıdır.

– Bu, çox deyilmi?

– Əlbəttə yox, bu adamların hamısının bizə böyük xeyirləri dəyə bilər.

Polis rəisi əllərini oynatdı və köksünü ötürüb dedi:

– Yaxşı! Mən bir neçə polis agentini sizin sərəncamınıza verərəm. Müstəntiqi də dəvət edərdim.

Səhər saat on birdə Artur artıq Kernin qapı zəngini basırdı.

Zənci palıd ağacından düzəldilmiş qapını, zəncirini açmadan araladı.

– Professor Kern qəbul etmir.

İrəli çıxan polis nəfəri Conu, çağırılmamış qonaqları mənzilə buraxmağa məcbur etdi.

Onları öz kabinetində qarşılayan professor Kern, özünü təhqir olunmuş xeyrixah adam kimi aparırdı.

Kern laboratorianın qapısını taybatay açaraq Lorana hiddətli bir nəzər salandan sonra soyuqqanlıqla:

– Buyurun, – dedi.

Müstəntiq, Loran, Artur Douel, Kern, Lare və iki polis nəfəri içəri daxil oldular.

Keçirmiş olduğu bir bu qədər ağır günlərlə əlaqədar olan tanış şərait Loranı həyəcanlandırdı. Ürəyi şiddətlə çırpınmağa başladı.

Laboratoriyada təkə Brikenin başı gözə dəyirdi. Onun allığını itirmiş çöhrəsi tünd sarı mumiya rəngi almışdı. Brikenin başı Loranı və Larenı gördükdə gülümsəyib göz vurdu. Lare titrəyib, dəhşətə gəlmiş halda üzünü yana çevirdi.

Laboratoriya ilə bitişik otağa keçdilər.

Orada saç təmiz qırılmış, iri ətli burmu olan ahıl bir adam başı dururdu. Həmin başın gözləri, qara çəsmək arxasında tamamilə görünməz idi. Dodaqları yüngülcə əsməkdə idi.

– Gözləri ağnyır... – deyə Kern izahat verdi. – Bunlar sizə göstərə biləcəyimin hamısıdır, – istehzalı təbəssümlə əlavə etdi.

Həqiqətən də, ev ikinci dəfə zirzəmidən taxtapuşa qədər yoxlandıqda heç bir başqa baş tapılmadı.

Qayıdanbaş yenidən iriburunlu başın yerləşdiyi otaqdan keçməli oldular. Məyus olmuş Douel, o biri qapıya doğru getmək istədi, müstəntiq ilə Kern onun ardınca qapıya tərəf yollandılar.

– Dayanın! – deyə Loran onları saxladı.

O, ətli burunlu başa yaxınlaşdı, hava kranını açıb soruşdu:

– Siz kimsiniz?

Baş dodaqlarını törpətsə də səs çıxmadı. Loran daha güclü hava axımı buraxdı.

Fışıldayan bir pıçıltdı eşidildi:

– Kimdir bu? Sizsinizmi, Kern? Qulaqlarımı açsanız! Mən sizi eşitmirəm...

Loran başın qulaqlarına nəzər saldı və oradan möhkəm dürtül-müş pambıq parçalarını çıxartdı.

– Siz kimsiniz? – deyə Loran sualı təkrar etdi.

– Mən professor Douel idim.

– Axı sizin üzünüz... – Loran həyəcədən boğuldu.

– Üzüm?.. – Baş çətinliklə danışdı. – Hə... Məni hətta üzəndə belə məhrum etdilər... Xirdaca bir əməliyyat... burnumun dərisi altına parafin yeridilmişdir... Eh... mənim ixtiyarımda təkə bu cybəcər-ləşdirilmiş kəllə qutusunda beyin qalmışdır... O da işləməkdən imtina edir... Mən ölüürəm... bizim təcrübələrimiz bitmədi... başım, nəzəri cəhətdən hesabladığımdan daha çox yaşadı...

– Bu çəsmək nəyinizə gərəkdir? – deyə müstəntiq irəli yeriyib xəbər aldı.

– Axır vaxtlar həmkarım mənə etibar etmədi, – deyə baş gülüm-səmək istədi. – O məni görmək və eşitmək imkanından da məhrum edib... Eynək şəffaf deyil... Arzu olunmayan qonaqlara özümün kim olduğumu bildirməməyim üçün... Bu eynəkləri çıxarın bir...

Loran titrək əli ilə eynəyi götürdü.

– Madmazel Loran... sizsiniz? Salam, mənim dostum!.. Kern isə deyirdi ki, siz çıxıb getmisiniz... Mənim halım pisdır... daha işləyə bilmirəm... Həmkarım Kern ancaq dünən axşam lütfən mənə amnisi-tiya elan etdi... Əgər bu gün özüm ölməsəm, sabah məni azad edə-cəyini vəd edib...

Qəflətən, sifəti kağız kimi ağarmış, daşa dönmüş halda bir kənarda dayanmış Arturu gören baş, sevincle səsləndi:

– Artur!.. Oğlum!..

Bir anlığa tutqun gözlər aydınlaşdı.

– Ata, əzizim! – Artur başa tərəf addımladı. – Sənin başına nə bələlər getirmişlər?..

O səndələdi. Lare onu tutub yıxılmağa qoymadı.

– Bu, lap yaxşı oldu... Biz səninlə bir də görüşə bildik... Mənim ölümümdən sonra... – deyər professor Douelin başı fısıldadı.

Səs telləri təqribən işləmir, dili çətinliklə hərəkət edirdi. Pausalarda hava boğazdan fışılta ilə çıxırdı.

– Artur, alnımdan öp... ögər... ögər... iyronmirson sə...

Artur əyilib öpdü.

– Bax belə... indi yaxşıdır...

– Professor Douel, – deyər müstəntiq dilləndi, – ölümünüzün hansı şəraitdə baş verdiyini bizə danışa bilərsinizmi?

Baş sönməkdə olan nəzərlərini müstəntiqə yönəltdi, görünür, işin nə yerdə olduğunu yaxşı dərk etmirdi. Başa düşəndən sonra gözlərini aram-aram Lorana tərəf çevirib pıçıldadı:

– Mən ona... demişəm... o hamısını bilir...

Başın dodaqları daha tərpənmədi, gözləri donuqlaşdı:

Loran;

– Bitdi!.. – dedi.

Bir müddət hamı baş vermiş hadisədən mütləssir halda dinməzçə donub qaldı.

– Hə, nə etməli, – deyər müstəntiq ağır sükutu pozdu və üzünü Kernə tutub dedi: – Xahiş edirəm mənimlə öz kabinetinizə keçəsiniz! Sizi istintaq etməliyəm.

Onların ardınca qapı örtülən kimi, Artur, ağır-ağır atasının başı yanındakı stola çöküb, üzünü əlləri ilə örtüdü.

– Zavallı, yazıq atam!

Loran əlini yavaşca onun çiyinə qoydu. Artur coşqunluqla yerindən qalxıb, onun əlini möhkəmcə sıxdı.

Kernin kabinetindən atəş səsi eşidildi.

HERBERT UELLS

GÖRÜNMƏZ ADAM

I FƏSİL

NAMƏLUM ADAMIN GƏLİŞİ

Naməlum adam fevralın əvvəlində, soyuq bir qış günü gəldi. Şiddətli külək əsir, çovğun getdikcə artırdı. Bu, ilin axırcı çovğunu idi.

Buna baxmayaraq, o, Bremlherst dəmiryolu stansiyasından piyada gəlmişdi. Onun qalın əlcəkli əlində balaca qara bir çanta vardı. O, başdan-ayağa qədər bürünmüşdü. Fətr şlyapasının geniş kənarları onun üzünü tamamilə örtmüşdü. Yalnız burnunun parıldayan ucu görünürdü. Çiyinləri və sinəsi də çantası kimi tamamilə qar içində idi. O, donmuş halda, yorğun ayaqlarını güclə çəkərək, özünü "Arabaçı və atlar" mehmanxanasına saldı. Çantasını yerə atdı.

— Ocaq qalayın, — deyə bağırdı. — Siz Allah! Mənə isti otaq verin!

O, üstünün qarını çırpıb, otaq barədə danışmaq üçün missis Xollun dalınca qəbul otağına keçdi. Söhbət qısa oldu. Naməlum adam missis Xollun qabağına iki soveren¹ atıb mehmanxanada qaldı.

Missis Xoll buxarını qalayıb, şəxsən özü yemək hazırlamaq üçün onu tərk etdi. Qış vaxtı Aypınqda kirayəçi tapmaq, həm də pul üçün danışmayan bir kirayəçi tapmaq çox böyük xoşbəxtlik idi. Missis Xoll da özünü bu səadətə layiq göstərməyi qərara almışdı.

Vetçinə hazır idi. Solğun bənizli xidmətçi qız Milini bir az hərəkətə gətirmək məqsədilə ona bir neçə kinayəli sözlə məzəmmət etdikdən sonra missis Xoll müsafirin otağına süfrə, qab-qacaq, stəkan apardı və stolun üstünə xüsusi təmtəraqda düzməyə başladı. Buxarı çırtılıyla yanırdı. Müsafirin hələ də şlyapasını və paltosunu

¹Soveren — İngiltərədə bir funt sterlinqə bərabər qızıl pul

çıxarmaması missis Xollu son dərəcə heyvətə salmışdı. O, pəncərədən yağın qara tamaşa edərək arxasını missis Xolla çevirib dayanmışdı. O, hələ də əlcəkli əllərini dalına qoymuşdu. Sanki nə barədə isə çox dərinə düşünürdü. Missis Xoll onun çiyindən əriyən qarın damla-damla xalçanın üstünə töküldüyünü gördü.

Missis Xoll:

– İzin verir, cənab, sizin palto və şlyapanızı aparım, – deyərək ona müraciət etdi. – Mən onları mətbəxə aparıb asaram, quruyar.

Naməlum adam çevrilmədən:

– Lazım deyil, – cavabını verdi.

Missis Xoll, cavabı yanlış eşitdiyini zənn edərək, sualını təkrar etməyə hazırlaşdı.

Naməlum adam başını çevirib, çiyinin üstündən ona baxdı:

– Mən onları soyunmağı münasib bilmirəm, – dedi.

Bu zaman mehmanxana sahibəsi onun yanları torlu böyük göy gözlük taxdığını və qalın bakenbardlı üzünün tamam örtülü olduğunu gördü.

– Yaxşı cənab, – dedi, – kefiniz necə istəyir, elə olsun, otaq bu saat isinir.

Naməlum adam heç bir cavab vermədi və yenə pəncərəyə tərəf çevrildi. Missis Xoll söhbətin baş tutmadığını görüb stolun üstünü tələsik düzəltdi və otaqdan çıxdı.

Sahibə geri qayıdarkən onu yenə də pəncərənin qabağında gördü; yaxası qaldırılmış, üzünü və qulaqlarını örtən şlyapasının kənarları sallanmış halda, daş bir heykəl kimi dayanmışdı. Sahibə qayğınağı və vətçinani stolun üstünə qoyub ucadan dedi:

– Yemək hazırdır, cənab.

O, hamam saat:

– Təşəkkür edirəm, – deyərək cavab verdi, lakin sahibə otaqdan çıxıb qapını örtməyinə yerindən tərpənmədi. Sahibə getdikdən sonra, tez çevrilib stola yanaşdı.

Mehmanxana sahibəsi mətbəxə qayıdarkən yeknəsək bir səs eşitdi. Mətbəxdən çıqqılı səsi gəlirdi. Kim isə qaşığı boşqaba vururdu.

Mehmanxana sahibəsi:

– Uf, bu qız! – deyərək düşündü. – Bu, lap yadımdan çıxmışdı. Hər şey onun long iş görməsindəndir. – O, özü xardalı əzməyə başlayaraq Milliyyə işi asta gördüyü üçün bir neçə acı söz atdı. Sonra

vətçinə çığırması bışirdi, yemək stolunu düzəltdi və lazım olan bütün işləri görüb qurtardı, Milli isə – üzərdən iraq olsun belə köməkçi – qonağa xardal vermədi. Görünür ki, yeni kirayəçinin də hələ bir müddət burada qalmaq fikri var. Missis Xoll deyirərək xardal qabını doldurdu və qərribə bir təmtəraqla onu qızılı naxışlı qara çay padnosuna qoyub qonaq otağına apardı.

O, qapını taqqıldadıb o saat içəri girdi: içəri girərkən qərribə adam elə cold hərəkət etdi ki, qadın stolun altında ağ bir şeyin yox olduğunu güclə seçə bildi. O, yerdən, sanki nə isə götdürdü. Sahibə xardal qabını stolun üstünə qoydu, bu zaman qonağın palto və şlyapasının buxarının qabağındakı stuldan asıldığını gördü, buxarının polad barmaqlığında isə bir cüt yaş çəkmə vardı. Əlbəttə, barmaqlıq pas-lana bilirdi.

Missis Xoll qəti addımlarla buxarıya yaxınlaşdı və etiraza səbəb olmayan bir tərzə dedi:

– Zənn edirəm, indi bu şeyləri qurutmaq üçün aparmaq olar.

Müsafir boğuş bir səsle:

– Şlyapama dəyməyin, – dedi.

Qadın çevriləndə müsafirin dümdüz oturub ona baxdığını gördü.

Gözləri alacalanmış və heyvətdən dili tutulmuş qadın bir dəqiqə sanki quruyub qaldı.

Müsafir üzünün aşağı hissəsini nə isə ağ bir şeylə örtmüşdü, bu, deyəsən, onun özü ilə gətirdiyi dəsmal idi, belə ki, onun ağzı və çənəsi heç görünmürdü. Bunun üçün də səsi belə boğuş çıxırdı. Lakin missis Xollu heyvətə salan tək bu deyildi. Müsafirin alını, böyük gözlüyünün yanından başlayaraq ağ bintlə sarınmışdı. Hətta qulaqları da sarıqlı idi. Belə ki, bütün üzündə sarıqlı olmayan yalnız çöhrayı burnu idi. İlk dəfə gələndə naməlum adamın çöhrayı və parlaq burnu necə idisə, eləcə də qalmışdı. Naməlum adam astarı ağ kətdən olan yaxalılıqlı, qəhvəyi məxmər gödəkə geymişdi. Gödəkənin yaxası qaldırılmışdı. Qara qalın saçları çarpazlanmış bintin altından pırlaşmış halda ordan-burdan çıxaraq naməlum adama son dərəcə qərribə bir görkəm verirdi. Bu sarımlı bintlənmiş baş, missis Xollu o qədər heyvətləndirdi ki, o, bir dəqiqəlik elə bil donub qaldı. Naməlum adam qəhvəyi əlcəkli əli ilə dəsmalı üzünə tutaraq, tünd göy gözlüyü arxasından mehmanxana sahibəsinə baxmaqda davam edirdi.

Ağ dəsmalın dalından boğuş səsle:

– Mənim şlyapama dəyməyin, – deyə naməlum adam təkrar etdi.
Missis Xoll bir qədər özünə gəlib, şlyapanı yenə də buxarının qabağındakı stulun üstünə qoydu.

– Mən bilmədim, cənab ki... – sahibə sözə başladı və karıxmış halda susdu.

Naməlum adam sərt səsle: – Təşəkkür edirəm, – deyib qapıya mənalı nəzər saldı.

Sahibə paltarı götürüb dedi:

– Bu saat hamısını qurudaram.

Sahibə otaqdan çıxarkən yenə də onun ağ bintlə sarınmış başına və tünd göy gözlüyünə baxdı. Qadın qapını örtərkən bütün vücudu titrəyirdi. Üzündən tamamilə karıxdığı aşkar görünürdü.

O, mətbəxə gedə-gedə: “Belə də şey olar, mən hələ ömrümdə...” – pıclıladı. Missis Xoll dinnməzcə mətbəxə qayıtdı, hətta Millidən nə iş gördüyünü xəbər almağı belə unudu.

Bu zaman naməlum adam, mehmanxana sahibəsinin uzaqlaşan addımlarına diqqətlə qulaq asırdı. Dəsmalı kənara qoyub yenidən yeməyinə davam etməzdən əvvəl o diqqətlə pəncərəyə baxdı. Bir tikə yeyib yenidən şübhə ilə pəncərəyə nəzər saldı, sonra əlində dəsmal ayağa qalxıb, pəncərəyə yaxınlaşdı və yaylı pərdəni, pəncərənin aşağı hissəsini örtən ağ pərdəyə qədər endirdi. Otaq aləqəranlıq oldu. Bir qədər sakitləşərək stolun yanına qayıtdı və yeməyinə davam etdi.

Missis Xoll fikirləşdi: – “Yazığın başına bir iş gəlmişdir. Ya onu operasiya etmişlər, ya da ki, başqa bir şey olmuşdur. Tamam sarıqlıdır, adam baxanda qorxur. – Sahibə sobaya kömür atdı, paltarasını yaxına qoydu və müsafrin paltosunu oradan asdı. – Hələ eynəyi! Nə deyim! O, bu eynəkdə adamdan çox dalgıca oxşayır. Üzünü dəsmalla örtür. Özü də danışanda dəsmalı ağzından götür-mür... – O, şərfi paltarasandan asaraq düşünməkdə davam edirdi. – Bəlkə, ağzı da ağrıyır”.

Birdən o, nə işə xatırlayaraq döndü:

– Aman Allah! – deyə dərhal çıxdı: – Milli, bilinçliklər hələ də hazır deyil?

Missis Xoll stolun üstünü yığışdırmağa gəlidiyi zaman bədbəxt bir hadisə nəticəsində naməlum adamın ağzının zədələndiyi ya da tamamilə şikəst olduğu xüsusdakı təxmininə daha yeni bir yəqinlik hasil etdi.

Naməlum adam çubuq çəkirdi, lakin missis Xoll otaqda olduğu müddətdə bir dəfə də olsun müştüyü ağzına almaq üçün üzünün aşağı hissəsindəki sarğını törətmədi. Halbuki öz çubuğunu yaddan çıxarmamışdı, çünki qadın görürdü ki, onun gözü əbəs yerə külə dönən tütündədir. Naməlum adam arxasını pərdəli pəncərəyə çevirərək küncdə oturmuşdu. O, yeyib doyduqdan və isindikdən sonra görünür ki, özünü yaxşı hiss edirdi, artıq əvvəlki kimi kəsik-kəsik və acıqlı danışmırdı. Onun böyük gözlüyü, ocağın qırmızımtıl işığında sanki canlanmışdı. O:

– Bremblherst stansiyasında mənim bəzi şeylərim qalmışdır, onların dalınca adam göndərmək olmazmı? – dedi.

Qadın cavab verdikdə, o sarıqlı başını nəzakətlə aşağı əyib:

– Ancaq sabah! – dedi. – Ondan tez mümkün deyilmi?

Sahibə mümkün olmadığını dedikdə o, çox narazı qaldı. Naməlum adam:

– Heç cür mümkün deyil? – deyə israr etdi. – Bəlkə, stansiya gedə biləcək bir adam tapılar?

Missis Xoll bu yolla onu söhbətə cəlb etmək ümidilə onun suallarına həvəslə cavab verirdi.

Sahibə:

– Stansiya gedən yol çox diki, – deyə fürsətdən istifadə edərək əlavə etdi:

– Keçən il bu yolda bir ekipaj çevrilmişdi. Sərnişin və arabaçı yıxılıb ölmüşdü. Bədbəxtlik insandan uzaq deyildir. Bir dəqiqə içərisində insana hər şey üz verə bilər, düz deyilmi, cənab?

Lakin qonağı söhbətə cəlb etmək o qədər də asan deyildi.

O, tünd rəngli gözlüyünün arxasından qadına sakitcə baxaraq:

– Haqlısınız, – dedi.

– Bədbəxtlikdən tezliklə yaxa qurtarmaq olmur, elə deyilmi?

Misal üçün, mənim bacım oğlu Tom, ot biçini vaxtı deryazla əlini kəsmişdi, inanırsınızmı cənab, düz üç ay əli sarıqlı gözdi. O vaxtdan bəri mən deryazdan yaman qorxuram.

Müsafr:

– Əlbəttə, aydın məsələdir, – dedi.

– Bir vaxt qorxurdun ki, onu operasiya etmək lazım gələcəkdir, halı çox pis idi.

Müsafr kəsik-kəsik güldü. Onun gülüşü boğuc it hürüsünə oxşayırdı.

– Doğrudanmı, halı elə ağır idi? – deyə təkrar etdi.

– Bəli, cənab, ona qulluq edənlər üçün bu heç də gülməli deyildi. Ona mən qulluq etməli olurdum, çünki bacım balaca uşaqları ilə məşğul idi. Sərgini tez-tez açıb bağlamaq lazım gəlirdi, odur ki, mənə icazə versəniz...

Naməlum adam:

– Zəhmət olmasa mənə kibrit verin, – deyə birdən-birə onun sözünü kəsdi. – Çubuğum sönmüşdür.

Missis Xollun sözü ağzında qaldı. Qadın bütün əhvalatı danışdıqdan sonra onun sözünü kəsmək, əlbəttə, olduqca kobud hərəkət idi. Qadın bir an ona açıqlı-acıqlı baxdı, lakin iki sovereni yadına salıb kibrit götürməyə getdi.

Qadın kibriti stolun üstünə qoyduqda, o:

– Təşəkkür edirəm, – dedi və arxasını ona çevirib yenidən pəncərəyə baxmağa başladı. Görünür ki, operasiya və bint haqqındakı söhbət ona pis təsir edirdi. Qadın bir də bu mövzuda danışmamağı qərara aldı. Naməlum adamın nəzakətsiz hərəkəti onun kefini pozdu və bunu Milli özü də hiss etdi.

Müsafir, yanına gəlmək üçün qətiyyətlə heç bir bəhanəyə yol vermədən saat dördə kimi mehmanxanada qaldı. Demək olar ki, bütün bu vaxt ərzində otaq sükut içində idi: yəqin ki, o, yarıqaranlıq otaqda buxarının qabağında oturub çubuğunu çəkir, bəlkə də, elə-belə mürgüləyirdi.

Lakin ona bir adam diqqət versəydi, onun kömürü qurdaladığını anlayar, sonra isə beş dəqiqəyə qədər otaqda gözinib öz-özünə danışdığını və nəhayət, oturduqda onun altındakı kreslonun yavaşca cırıldadığını eşidə bilərdi.

II FƏSİL

MİSTER TEDDİ HENFRİNİN İLK TƏƏSSÜRATI

Saat dördə, hava qaranlıqlaşanda missis Xoll cürətlənərək kirayəçinin otağına gedib ona çay təklif etməyi qəət etdi. Elə bu vaxt mehmanxanaya saatsaz Teddi Henfri girdi:

– Missis Xoll, necə murdar havadır, – dedi, – mən isə yüngül ayaqqabı geymişəm. Bayırda bərk qar yağır.

Missis Xoll saatsazın sözünü təsdiq etdi və onun alət torbasını da özü ilə gətirdiyini görürək sevincək dedi:

– Bir halda ki, burdasınız, zəhmət çəkib bizim qonaq otağındakı saata bir baxaydınız. Yaxşı işləyir, zəngi də düz vurur, lakin əqrəbləri altının üstündə durub yerindən tərpənmək istəmir.

Qadın saatsazı qonaq otağına apardı, qapını döydü və içəri girdi. Qadın qapını açarkən müsafirin buxarı qabağında kreslodə oturduğunu və elə bil ki, mürgülədiyini gördü... Onun bintlə sarınmış başı yana öyilmişdi. Otağı yalnız buxarının qırmızı alovu işıqlandırır. Burada hər şey missis Xolla qırmızımtıl, qoribə və tutqun görünür. Həm də indicə piştaxtanın yanında yandığı lampanın işığı göz-lərini qamaşdırırdı. Bir an ona elə gəldi ki, kirayəçinin üzünün bütün aşağı hissəsi dəhşətli, geniş açılmış ağızdan ibarətdir. Bu anı bir görkəm idi; ağ bintlə sarınmış baş, göz əvəzinə böyük gözlük və gözlüyün altında, sanki əsnəyirmiş kimi açılmış geniş bir ağız.

Birdən naməlum adam tərpəndi, kreslodə gərməyi və əlini qaldırdı. Qadın qapını taybatay açdı: otağın işığı artdı. Bu zaman qadın ona daha diqqətlə baxa bildi, onun üzünün indi dərman əvəzinə şərfli örtülü olduğunu gördü. Qadın belə zənn etdi ki, bunlar hamısı yalnız kölgələrin dəyişməsindən onun gözüne görünmüşdür. Mehmanxana sahibəsi özünə gələrək:

– Cənab, izin versəydiniz, saatsaz saata baxardı, – dedi.

Qonaq yuxulu halda ətrafına nəzər saldı:

– Saata baxsın? – deyə soruşdu. Sonra yuxudan ayılmış kimi əlavə etdi: – Buyursun!

Missis Xoll lampanı götürməyə getdi. Müsafir kreslodan qalxıb gərməyi. Lampa gətirildi və mister Teddi Henfri otağa girib, bintlə sarınmış adamla üz-üzə gəldi. Öz sözünə görə, o lap “mat qalmışdı”. Naməlum adam, Teddinin dediyinə görə, ona “dəniz xərçəngi” kimi baxaraq: – Aşağınız xeyir olsun, – dedi. – Yəqin ki, belə bir müqayisəyə onun tünd gözlüyü səbəb olmuşdu.

Mister Henfri:

– Ümidvaram ki, sizi narahat etməyəm, – dedi.

Müsafir:

– Qətiyyətlə yox, – deyə cavab verdi. Sonra Missis Xolla müraciət edərək əlavə etdi: – Hərçənd, güman edirdim ki, bu otaq mənim şəxsi istifadəmə üçün ayrılmışdır.

Mehmanxana sahibəsi:

– Mən fikirləşdim ki, cənab, – deyə qeyd etdi, – sizə də saatın yaxşı işləməsi lazım... – Naməlum adam onun sözünü kəsdi:

– Əlbəttə, əlbəttə... mən ümumiyyətlə, yalnız qalmağı sevirəm və mənə narahat etdikdə xoşuma gəlir.

O, arxasını buxarıya tərəf çevirib, əllərini dalına qoydu:

– Saat təmiri qurtardıqdan sonra mən çay içəcəyəm, – dedi.

– Ancaq əvvəlcə qoyun saatsız işini qurtarsın.

Missis Xoll artıq otaqdan çıxmağa hazırlaşdı, bu dəfə o, müsafirlə söhbətə girişmək üçün heç bir təşəbbüs etmədi, çünki mister Henfrinin yanında sözünün kobudcasına kəsilməsini istəmirdi – bu zaman birdən-birə naməlum adam ondan şeylərinin gətirilməsi üçün bir tədbir görüb-görmədiyini xəbər aldı. Qadın, bu barədə poçtalyona xəbər verdiyini və yeşiklərin sabah bura gətiriləcəyini ona bildirdi.

Müsafir bir daha soruşdu:

– Siz onların daha tez gətirilməsinin mümkün olmadığına əmin-sinizmi?

Qadın:

– Tamamilə əminəm, – deyə olduqca soyuq cavab verdi.

– Mənim kim olduğum haqda sizə əvvəlcədən məlumat verməli idim. Lakin soyuqdan elə donmuşdum və elə yorğun idim ki, dilim söz tutmurdu. Mən tədqiqatçıyam...

– Belə söylə! – deyən missis Xolla bu sözlər son dərəcə böyük təsir etdi.

– Mənim şeylərim cürbəcür cihaz və aparatlardan ibarətdir.

Missis Xoll:

– Çox faydalı şeylərdir, – dedi.

– Mən öz tədqiqatımı davam etdirmək üçün səbirsizliklə imkan gözləyirəm.

– Aydındır, cənab.

Naməlum adam deyəcəyi sözləri götür-qoy edərək, astadan dedi:

– Mənim Aypinqə gəlməyimə səbəb, əsas etibarilə yalnız qalmaq arzusudur. Məşğələ zamanı istərdim ki, mənə narahat edən olmasın. Bundan başqa bir də bədbəxt hadisə...

Missis Xoll öz-özünə “mən də elə bunu düşündürdüm”, – dedi:

– Mənə yalnız qalmağa məcbur edir. Məsələ burasındadır ki, mənim gözlərim bəzən o qədər zəifləşir və o qədər şiddətlə ağrımağa başlayır ki, mən saatlarla qapını bağlayıb qaranlıq otaqda

qalmalı oluram. Bu, hərdən bir olur. İndi, əlbəttə, belə şey yoxdur. Bu ağrılar başlayanda, ən kiçik bir narahatlıq zamanı başqa bir adamın otağa girməsi mənə ağır əzablar verir. Mənə elə gəlir ki, bu haqda sizi qabaqcadan xəbərdar etməyim yaxşıdır.

Missis Xoll:

– Əlbəttə, cənab, – dedi. – Cəsarət edib sizdən soruşmaq istəyirəm ki...

Müsafir etiraza yol verməyən bir tərzdə onun sözünü kəsdi:

– Mənim sizə demək istədiyim yalnız bunlardır.

Görünür, o, bu tərzdə danışmağı çox sevirdi. Missis Xoll sualını daha əlverişli vaxta saxlamağı qərara alıb susdu.

Qadın otaqdan çıxdı, müsafir isə yenə də buxarının qabağında dayanaraq saatı təmir edən mister Henfriyə acıqlı-acıqlı baxırdı (Mister Henfri özü sonra belə danışmışdı). Mister Henfri lampanı yaxın qoyub işləyirdi. Yaşıl abajur onun əllərinə və saat mexanizminə parlaq bir işıq salıb, bütün otağı kölgədə buraxırdı. O, başını qaldıran zaman gözləri qarşısında rəngbəhrəng kölgələr dolaşırdı.

Mister Henfri təbiətdən hər şeylə maraqlanan adam olduğu üçün heç bir ehtiyac olmadığı halda mexanizmi saatın içindən çıxartdı ki, işi uzatsın və bəlkə də, naməlum adamı söhbətə cəlb edə bilsin. Lakin naməlum adam yerindən tərpənmədən səssiz dayanmışdı. Müsafir o qədər səssiz dayanmışdı ki, bu hal mister Henfrinin əsəblərinə toxunmağa başlamışdı. Mister Henfriyə, hətta elə gəldi ki, o, otaqda təkdir, lakin gözlərini qaldırarkən oynayan yaşıl kölgələr içində, boz toranılıqda başı sarıqlı, böyük, qabarıq, tünd gözlüklü bir vücudun hərəkətsiz durduğunu gördü. Bu elə vahiməli bir səhnə idi ki, mister Henfri ilə naməlum adam bir dəqiqə hərəkətsiz dayanıb gözlərini bir-birinə zillədi. Sonra mister Henfri gözlərini yerə dikdi. Nə çıxılmaz vəziyyətdə idi! Hər halda, bir şey haqqında danışmaq lazımdır, havanın soyuq olub fəslə uyğun olmadığını desə, görəsən, necə olar?

O, sanki ilk atəş üçün hədəf axtarır kimi yenə də gözlərini qaldırdı.

– Hava... – deyə sözə başladı.

Hərəkətsiz vücud görünür ki, qəzəbini zorla saxlayaraq:

– Siz nə üçün qurtarıb getmirsiz? – dedi. – Görəcəyiniz iş təkcə saatın əqrəbini oxu bərkitməkdən ibarət idi. Siz isə burda boş yerdə qurdalanırsınız.

– Əlbəttə, cənab, bir dəqiqə... Mən nəzərdən qaçırmışdım ki...

Mister Henfri tez işini bitirdi və bərk incimmiş halda çıxıb getdi. Mister Henfri qarlı küçə ilə gedə-gedə, burnunun altında – lənət şeytana, – deyə mızıldanırdı, – axı bu saati bir zaman yoxlamaq lazım gələcəkdir, ya yox? Bilməmişdik, deməli, ona baxmaq da olmazmış! Qərribə işdir! Görünür, olmazmış da. Elə bürünüb sarınıb ki, elə bil onu polis axtarır.

Tinə çatanda o, Xolla rast gəldi. Xoll bu yaxınlarda, naməlum adamın düşdüyü “Arabacı və atlar” mehmanxanasının sahibəsi ilə evlənmişdi. O, Sıdderbric stansiyasından qayıdırdı, təsadüfi səmişinləri Aypinqdən oraya aparmışdı. Atı sürməsindən məlum olurdu ki, o Sıdderbricdə bir azca “vurmuşdu”. O, Henfrinin yanına çatdıqda:

– Necəsən, Teddi? – deyə xəbər aldı.

Teddi:

– Sizə şübhəli bir şəxs düşmüşdür, – dedi.

Xoll söhbət etmək həvəsilə atları dayandırdı.

– Necə? – deyə soruşdu.

– Allah haqqı, sizin mehmanxanınıza şübhəli bir şəxs düşmüşdü, – deyə Teddi təkrar etdi və həvəslə qərribə qonağı Xolla təsvir etməyə başladı.

– Görkəmindən mütrüblərə oxşayır. Əgər mənim evimə düşmüş olsaydı, ondan üzünü göstərməsini tələb edərdim. Lakin qadınlar hamıya inanırlar, xüsusilə özgələ çox etibar edirlər. Xoll, o adam sizə düşüb, ancaq heç öz adını belə deməyib.

O qədər də dərrakəli olmayan Xoll soruşdu:

– Doğrudanmı?

– Bəli, – deyə Teddi təsdiq etdi. – Otağı bir həftəliyə kirayə götürmüşdür. Deməli, kim olursa olsun, siz bir həftədən tez ondan yaxa qurtara bilməyəcəksiniz. Öz dediyinə görə çoxlu şeyi vardır, sabah gəlməlidir. Bu şeylər içi daşla dolu yeşiklərdən ibarət olmasa yaxşıdır.

Bu zaman o, Xastingdə boş çamadanları olan yad bir adamın onun xalasını necə aldatmasını nəql etdi.

Teddi ilə söhbət, Xoll da qeyri-müəyyən bir şübhə doğurdu.

– Hə, tərəpən görək, ay qoca, – deyə atı səslədi. – İşləri sahmana salmaq lazımdır.

Teddi işə ürəyini boşladib kefi kök halda yoluna davam etdi.

Ancaq Xoll, işləri sahmana salmaq əvəzinə, Sıdderbricdə bu qədər çox ləngidiyi üçün arvadının dolu kimi yağdırdığı töhmətlə-

rinə tab gətirməli oldu. Yeni kirayəçi haqqında qorxa-qorxa verdiyi suallara işə köskin, lakin qeyri-müəyyən cavablar aldı. Saatsızın əkdüyü şübhə toxumları Xollun ürəyində cücərməyə başladı.

Mister Xoll:

– Siz arvadlar heç nə anlamırsınız, – dedi və fürsət düşən kimi qonağın şəxsiyyətini daha müfəssəl öyrənməyi qərara aldı.

Naməlum adam yataq otağına getdikdən sonra, – təxminən saat doqquzun yarısı olardı, – mister Xoll olduqca ötkəm bir tövrlə qonaq otağına girib, arvadının mebelini diqqətlə gözdən keçirməyə başladı, elə bil bununla demək istəyirdi ki, buranın sahibkarı müsafir deyil, mən özüməm. O, naməlum adamın qoyduğu, üzərinə riyazi hesablamalar yazılmış kağız parçasına saymazyana bir nəzər saldı.

Yatağına girdikdə mister Xoll, müsafirin sabah gələcək şeylərinə diqqətlə göz yetirməsini arvadına məsləhət gördü.

Mıssis Xoll:

– Rica edirəm özgecni işinə burnunu soxmayasın, – deyə onun sözünü kəsdi. – Yaxşısı budur, öz işinlə məşğul ol, mən sənsiz də keçinərəm.

Mıssis Xoll ərinə ona görə daha çox acıqlanırdı ki, müsafir, doğrudan da, qərribə adam idi və buna özü də çox narahat idi. Gecə yuxusunda ona tərəf boylanan uzun boğazlı, yekə gözlü, şalgama oxşar başlar görüb ayıldı. Lakin dərrakəli qadın olduğundan qorxuya üstün gəlib o biri böyrü üstə çevrildi və yenidən yuxuya getdi.

III FƏSİL

MİN BİR ŞÜŞƏ QAB

Bu qərribə naməlum adam fevralın doqquzunda, havalər yenicə yumşalmağa başlayan zaman Aypinqə gəlmişdi. Ertəsi günü onun nəm çəkmiş, palçıqlı şeyləri mehmanxanaya gətirildi. Onun yükü adı deyildi. Lakin iki çamadan adı səyahətçi çamadanından fərqlənmirdi. Bundan başqa, içərisində bir hissəsi çap edilməmiş, qarışıq xətlə cızmaqara edilmiş böyük və qalın kitablar olan bir yeşik, bir düjündən artıq səbət, yeşik və qutu vardı ki, bunlar samanla qablaşdırılmış idi. Samanın içindəkiləri olloşdırmayı nəzərdən qaçırmadan Xoll bunların şüşə qablar olduğunu zənn etdi. Xoll yükü eve

daşımağa kömək etməzdən qabaq Firesaydla boşboğazlıq etdiyi zaman, qapıda başında şlyapa, əynində paltosu, əlcəyi, şərfi olan naməlum adam göründü. O, evdən çıxdı, Xollun ayağını laqeydliklə iyləyən Firesaydın itinə fikir belə vermədi.

O:

– Yeşikləri otağa aparın, – dedi. – Mən onları çoxdan gözləyirəm.

Bu sözləri deyib pilləkəndən aşağı düşdü və sanki kiçik səbəti özə götürmək üçün arabanın dal tərəfinə keçdi.

Firesaydın iti, onu görən kimi acıqlı-acıqlı hürdü və tükrləri pırpızlandı. Naməlum adam pilləkəndən düşən kimi it atılıb onun əlindən qapdı.

Xoll, özü itdən qorxduğu üçün geri çəkilərək:

– Sus! – deyə çığırdı.

Firesayd da itə: – “Rədd ol!” – deyə qışqırdı və qamçını qapdı.

Onlar naməlum adamın əlinin üstündə itin dişlərinin ağardığını gördülər. O, iti təkiklə vurdu. İt atılıb onun ayağından yapışaraq şalvarını cırdı. Bu zaman Firesayd qamçını itə ilişdirdi, it hirsindən və ağrıdan zingildəyərək, qaçıb arabanın altında gizləndi. Bunlar hamısı cəmi yarım dəqiqə vaxt apardı, heç kəs heç bir söz demir, yalnız çığırdı. Naməlum adam tez parçalanmış əlcəyinə və şalvarına baxıb, sanki öyilmək istədi, lakin dönüb tələsik evə yüyürdü. Onlar naməlum adamın koridordan keçdiyini, taxta pilləkənləri dabanları ilə döyə-döyə öz otağına girdiyini eşitdilər.

Firesayd əlində qamçı arabadan düşüb:

– Ay, səni murdar heyvan! – deyə söydü, it təkərin dalından diqqətlə ona baxırdı.

Firesayd:

– Bura gəl! – deyə itə çığırdı, – yoxsa işin pis olar.

Xollun ağzı açılı qalmışdı, tamam çəmşmişdi.

– İt onu qapdı. Gedim görüm nə olub? – deyə naməlum adamın ardınca getdi. Koridorda arvadına rast gəlib dedi:

– Bizim kirayəçini Firesaydın iti qapdı.

O, yuxarı çıxdı. Naməlum adamın otağının qapısı yarıaçıq olduğu üçün o, öz hüsn-rəğbətini bildirməyə tələsərək, icazə almadan qapını açıb içəri girdi.

Yaylı pərdə salınmışdı, otaq yarıqaranlıq idi, Xoll çox qoribə bir şey – üstünə qaldırılmış bileksiz ələ oxşar bir şey və ağ fon üzərində

solğun bənövşəyə bənzər üç böyük dumanlı ləkədən ibarət üz gördü. Sonra sinəsinə endirilən güclü bir zərbə onu itələdi, qapı lap onun burnunun qabağındaca örtüldü və açılar bağlandı. Bunlar hamısı ələ sürətlə baş verdi ki, Xoll heç bir şey anlaya bilmədi. O, indi – tutqun kölgələrin titrəyişi, zərbə, sinəsinin ağrısı – bütün bu gördükləri haqqında qapının qabağındakı qaranlıq artırmada dayanıb düşüncəyə dalmışdı.

Bir az fikirləşdikdən sonra o da küçədə, mehmanxananın qapısı qabağında yığılmış adamlara qarışdı. Bütün hadisəni döno-döno başdan ayağa qədər danışan Firesayd, onun itinin kirayəçiləri dişləməyə heç bir haqqı olmadığını bildiren missis Xoll da burada idi: qarşıdakı dükanın sahibi Xaksters də onlara yanaşıb nə hadisə baş verdiyini xəbər alırdı. Firesaydı diqqətlə dinləyən dəmirçi Səndi Uocersi də burada görmək olardı. Bu şəxslərdən başqa, qadınlar və uşaqlar da buraya yığılmışdılar. Onlar: “Qoy it məni tutaydı, onda görərdin”, “Belə itləri saxlamağa dəyməz”, “İt onu nə üçün qapdı” – kimi müxtəlif fikirlər yürüdükdülər.

Artırmada durub onlara baxan və onların danışmalarına qulaq asan mister Xolla elə gəlirdi ki, indicə yuxarıda heç bir qoribə hadisə olmamışdır, bunlar, yəqin ki, onun gözüne görünüb. Bundan əlavə, hisslərini tam dolğunluğu ilə ifadə etməyə söz də tapmadı. Xoll arvadına dedi:

– O, mənə dedi ki, mənim başqasının köməyinə ehtiyacım yoxdur. Zənn edirəm ki, şeyləri içəri daşımaq lazımdır.

Mister Xaksters dedi:

– İt dişləyən yer şişməyə başlamışdırsa, o saat dağlamaq lazımdır.

Qadınlardan biri dedi:

– Məni dişləsəydi, o iti güllələyərdim.

Birdən it yenə zingildəməyə başladı.

Qapıdan acıqlı bir səs eşidildi:

– Şeyləri daşıyın.

Bürünmüş, yaxasını qaldırmış, şlyapasını alına qədər basmış naməlum adam kəndə dayanmışdı.

– Şeyləri nə qədər tez gətirəsiniz, o qədər yaxşıdır, – deyə davam etdi.

Bu zaman tamaşaçılardan kim isə naməlum adamın əlcəyini və şalvarını dəyişmiş olduğuna fikir verdi.

Firesayd:

– İt sizi bərk dişlədi, cənab? – deyə soruşdu. – Çox təəssüf edirəm ki, mənim itim sizi...

Naməlum adam:

– Boş şeydir, – deyə cavab verdi. – O, heç məni cırmaqlama-mışdı da. Yaxşısı budur ki, siz şeyləri tez daşıyın.

Mister Xollun deməsinə görə o, bu yerdə burnunun altında söydü.

Onun göstərişi ilə birinci səbət qonaq otağına aparılan kimi naməlum adam missis Xollun xalçasına qətiyyətlə əhəmiyyət vermədən samanı hər tərəfə dağıdaraq səbirsizliklə onu boşaltmağa başladı. O, səbətdən içində toz olan balaca yumru butulkalar, içində rəngli və su kimi şəffaf olan orta ölçülü dar butulkalar, üstündə “zəhər” sözü yazılan əyri şüşə qablar, nazik boğazlı dəyirmi butulkalar, yaşıl və ağ şüşədən qayrılmış böyük butulkalar, şüşə qapaqlı butulkalar, tıxac, taxta qapaqlı butulkalar, şərab və zeytun yağı butulkaları çıxarmağa başladı. O, bütün bunları cərgə ilə bufetin üstünə, buxarının taxçasına, stolun üstünə, pəncərənin qabağına, döşəməyə, etajerin üstünə – hər tərəfə düzdü. Breblherstin əcaz-xanasında, yəqin ki, bunların yarısı qədər butulka tapılmazdı. Bu çox maraqlı doğuran bir tamaşa idi. O, bir-birinin dalınca səbətləri açıb, hamısından da butulka çıxırdı. Nəhayət, altı səbətin altısı da boşaldı; stolun üstünə bir qalaq saman yığıldı. Butulkadan başqa səbətlərdən bir keyli sınaq borusu və səliqə ilə qablanmış tərəzi çıxdı.

Naməlum adam səbətləri boşaltdıqdan sonra pəncərənin qabağına keçdi və saman yığınlarına, sönmüş buxarıya, küçədə qalan samanla dolu yemişə və yuxarıya çıxarılmış çamadanlara və başqa şeylərə heç bir fikir vermədən işə başladı.

Missis Xoll ona yemək gətirdiyi zaman, o mayeləri butulkadan sınaq borularına damcı-damcı süzmək işinə o qədər qızıxmışdı ki, hətta qadının burada olduğunu hiss etmədi. Yalnız qadın samanı yığışdırıb, otaqda döşəmənin pis vəziyyətə düşdüyünü gördükdə həyəcanlanaraq podnosu stolun üstünə bir qədər taqılğı ilə qoyduğu zaman o, başını tez qadına tərəf çevirib yenə də aşağı saldı. Lakin qadın naməlum adamın gözlüksüz olduğunu sezmədi. Gözlük onun yanında, stolun üstündə idi. Qadına elə göründü ki, onun göz çuxurları olduqca dərinidir. O, gözlüyünü taxıb döndü və qadının üzünə baxdı. Qadın samanın yerə tökülməsinə narazılığını bildirməyə hazırlaşdı ki, naməlum adam onu qabaqladı. O, hirsli dedi:

– Mən sizdən rica edirəm ki, qapını döymədən mənim otağıma girməyiniz.

Görünür, o xırdaca bir səbəbdən özündən çıxırdı.

– Mən döydüm, lakin, yəqin ki...

– Bəlkə də, döymüştünüz. Lakin mənim fəvqəladə mühüm və zəruri tədqiqatlarım zamanı ən kiçik bir narahatlıq, qapının cırtlması... Mən sizdən rica edirəm...

– Əlbəttə, cənab... əgər istəsəniz, hər zaman qapını açarla bağ-laya bilərsiniz.

Naməlum adam:

– Çox gözəl fikirdir, – dedi.

– Lakin bu saman... cənab! Cəsarət edərək deyim ki...

– Bu barədə danışmağa dəyməz. Əgər saman sizi narahat edərsə, onu hesaba salın.

O, öz-özünə burnunun altında nə isə söyüşə oxşar bir şey mızıldadı.

Bir əlində butulka, o biri əlində sınaq borusu tutub acıqlı bir halda qadının qarşısında dayanmış naməlum adamın o qədər qərribə bir görkəmi vardı ki, missis Xoll özünü itirdi.

Lakin o, çox qətiyyətlə bir qadın idi.

– Elə isə – dedi, – mən bilmək istədim ki, siz nə qədər...

– Şilling, bir şilling hesab edin. Zənn edirəm bu, kifayət edər.

Missis Xoll:

– Yaxşı qoy belə olsun, – dedi və stolun üstünü düzəltməyə başladı. – Əlbəttə, əgər siz razısinizsə.

Naməlum adam arxasını ona çevirib oturdu. Günortadan sonra qapını açarla bağlayaraq, missis Xollun dediyinə görə, tam bir sakit-lik içərisində işlədi. Bir dəfə otaqdan butulkaların cingiltisi gəldi, stolu itələyib onları qəzəblə yerə atdılar, sonra naməlum adamın otaqda gəzişdiyi eşidildi. Qadın nə isə baş verdiyindən qorxaraq qapıya yanaşib dayandı, qapını döymədən qulaq asmağa başladı.

Naməlum adam qəzəbli:

– Bir şey çıxmıyacaq, – deyə bağırırdı. – Çıxmıyacaq. Üç yüz min, dörd yüz min. Bu sonsuz ədədlər. Aldanmışam. Bütün ömrüm buna gedəcək... Səbir! Demək asandır. Axaq, axmaq...

Bu zaman yeməxanaya kimse daxil oldu. Ağır addım səsləri gəldi, missis Xoll axıradək qulaq asa bilməyib getməli oldu. Geri

qayıtdığı zaman ara-sıra eşidilən butulka cingiltisi və kreslonun zəif cıltısı nəzərə alınmasa, otaqda tam sakitlik hökm sürürdü. Görünür, naməlum adam yenidən işə başlamışdı.

Qadın ona çay gətirdiyi zaman küncdə güzgünün altında sınımsı butulkalar və səliqəsiz silinmiş qızılı bir ləkə gördü. Qadın müsəfirin diqqətini buna cəlb etdi.

Naməlum adam:

– Bunların hamısını hesaba salın, – deyə çəmkirdi. – Siz Allah, mənə mane olmayın. Mən sizə bir ziyan vurmuş olarsam, bunu mənim hesabıma salın.

O, yenə də qabağındakı dəftərə qeydlər yazmağa davam edərək susdu.

Firessayd:

– Mən sizə bəzi şeylər söyləyəcəyəm, – deyə pıçılıyla sözbəşlədi.

Bu söhbət həmin axşam pivəxanada gedirdi.

Teddi Henfri dedi:

– Deyin görək.

– O, mənim itimin qapdığı adam... Məsələ budur ki, onun dərisi qarıdır, hər halda ayaqları qarıdır. Mən bunu it onun şalvarını və əlcəyini cıranda gördüm. Elə güman edirdik ki, cırıqlardan çəhrayı bədən görünəcək, elə deyilmi? Əslində isə qətiyyənlə belə olmadı. Qapqara idi. Sizi inandırırəm ki, o, mənim şlyapam kimi qara idi.

Henfri:

– Allah, sən saxla! – dedi. – Nə qərībā işdir. Axı onun burnu lap çəhrayıdır.

Firessayd:

– Doğrudur, – dedi. – Bu düzdür, ancaq görün mən sizə nə deyirəm. Bu oğlan alabuladır. Onun bədənini ağıl-qaralı ləkələrlə örtülmüş. O, bundan utanır. O, mələkdir, bədənində iki qan qarışmış, rəngbərəng olub. Mən belə şeylər haqqında qabaqdan eşitmişdim. Atlarda isə bu, çox olur, kimdən istəyirsən, xəbər al.

IV FƏSİL

MİSTER KASSIN NAMƏLUM ADAMLA MÜSAHİBƏSİ

Mən naməlum adamın Aypinqə gəldiyi zaman yaranan vəziyyəti belə müfəssəl təsvir etdim ki, oxucu onun buraya gəlməsindən doğan ümumi marağın səbəbini başa düşə bilsin. Məşhur klub baxarına qədərki müddətdə naməlum adamın orada yaşamasına gəlincə iki qərībā hadisə hesaba alınmazsa bu barədə çox danışmağa dəyməz.

Təsərrüfat məsələləri üstündə missis Xoll ilə onun arasında bir sıra toqquşmalar olurdu, lakin naməlum adam hər dəfə əlavə pul təklif etməklə dərhal bu toqquşmadan qalib çıxırdı. Belə vəziyyət aprelin axırında, onda ilk pulsuzluq əlamətləri görünməyə başlayanadək davam etdi.

Xoll ona rəğbət başlamırdı. Hər dəfə fürsət düşəndə, naməlum adamdan yaxa qurtarmaq lazım olduğunu təkrar edirdi. Lakin bu nifrət, əsas etibarilə Xollun öz kirayəçisi ilə mümkün qədər az görüşməyə çalışmasında ifadə olunurdu.

– Yaya qədər döz, – deyə missis Xoll örnini sakitləşdirdi. – Rəsamlar buraya gəlməyə başlayanda baxarıq. Söz yox, bir qədər ötkəmdir, ancaq nə deyərsən də, hesabını müntəzəm ödəyir. Buna söz ola bilməz.

Naməlum adam kilsəyə getmir və adi günlərlə bazar günləri arasında heç bir fərq qoymurdu, hətta geyimini də dəyişmirdi. Missis Xollun müşahidəsinə görə o, qeyri-müntəzəm işləyirdi. Bəzi günlərdə tez-dən aşağı düşüb tədqiqatları üzərində əlləşdiyi halda, hərdən də yataqdan gec durur, saatlarla otaqda gəzişir, bərkdən donquldandır, papiros çəkir ya da buxarının qabağında kreslodə oturub mürgüləyirdi. Xarici aləmlə heç bir əlaqəsi yox idi. Onun əhval-ruhiyyəsi əvvəlki kimi qeyri-sabit idi. Çox vaxt özünü son dərəcə narahat adam kimi aparırdı. Bir-iki dəfə dəli kimi tutması tutmuş və özündən çıxmışdı: o, əlinə keçən hər şeyi atmış, cırımış və sındırmışdı. Onun yavaşcadan öz-özü ilə danışmaq adəti gətikcə artırdı, lakin missis Xoll onun danışqlarına nə qədər diqqətlə qulaq verirdisə, bir şey anlaya bilmirdi.

Gündüzlər mehmanxanadan çox nadir hallarda çıxardı, qaranlıq düşəndə isə havanın soyuq və ya isti olmasına baxmayaraq, gəzməyə

çıxanda üzünü bərk-bərk бүüyürdü ki, tanınmasın. Gözinti üçün ağaclarla kölgələnmiş, ya qum təcikləri ilə əhatə edilmiş lap tənha cığırını seçərdi. Onun tünd gözlüyü və şlyapasının enli kənarları altında görünən sarıqlı, dəhşətli üzü hərdən bir qaranlıqdan evlərinə qayıdan fəhlələri vahiməyə salmışdı. Bir dəfə axşam saat doqquzun yarısından Teddi Henfri "Qırmızı arxalıq" meyxanasından səndələyə-səndələyə çıxdığı zaman, açıq qalınış qapıdan düşən işıqda naməlum adamın kəlləyə oxşayan başını görüb, bərk qorxmışdu. Naməlum adam şlyapasını çıxarıb gəzirmiş. Qaranlıqda ona rast gələn uşaqları, gecə yuxuda qara basırdı. Uşaqlar onu sevmirdilər: lakin uşaqların onu və ya onunmu uşaqları daha çox sevmədiyini təyin etmək çətin idi. Hər halda hər iki tərəfin nifrəti qarşılıqlı və şiddətli idi.

Bu qədər qeyri-adi görünüşü olan və özünü belə qoribə aparan bir adamın Aypinqdə bollu söz-söhbətə səbəb olması heç də təəcüblü deyildi. Onun məşguliyyəti haqqında fikirlər müxtəlif idi. Bu məsələdə missis Xoll çox ehtiyatlı idi. Onun məşguliyyəti haqqında suallara qadın hər zaman çox təmtəraqla – o, "eksperimental tədqiqatlarla" məşguldur, – deyər cavab verirdi. O, dili dolaşacağından qorxurmuş kimi bu sözləri asta və ehtiyatla deyirdi. Ondan bunun nə demək olduğunu xəbər aldıqda, qadın, adətən, bir qədər tələb-bürlə bunun hər bir oxumuş adama məlum olduğunu söyləyir və izah edirdi ki, onun cürbəcür kəşfləri var. O, – kirayəçisinin başına bədbəxt hadisə gəlmişdir, – deyər nəql edirdi. – Bunun nəticəsində onun üzü və əlləri öz təbii rəngini itirmişdir; o, çox utancaq olduğu üçün bu görkəmdə adamların gözüne görünməməyə çalışır.

Belə bir şeyə yayılmışdı ki, missis Xollun kirayəçisi ədalət məhkəməsindən gizlənən və qoribə geyiminin köməyi ilə polislin gözüne dəyməməyə çalışan bir cinayətkardır. İlk dəfə bu fikir mister Teddi Henfrinin başına gəlmişdi. Lakin nə fevralın ortasında, nə də axırında az-çox səs-küyə səbəb olan bir cinayət baş verməmişdi. Buna görə də məktəb müəllimi mister Qould bu şeyəni bir az dəyişdirdi: onun fikrincə naməlum adam partlayıcı maddələr hazırlamaqla məşğul olan bir anarxistdir. Mister Qould boş vaxtlarını onu güdməyə həsr etməyi qərara aldı. Güdmək əsas etibarilə ondan ibarət idi ki, mister Qould naməlum adama rast gəldikdə üzünə diq baxır: Onun haqqında məlumat toplamıq üçün onu qətiyyənlə görməmiş adamları sorğu-suala tuturdu. Aydın şeydir ki, mister Qould heç bir şey öyrənmə bilmədi.

Əhalinin bir qismi Firesaydla razılaşaraq, o fikirdə idi ki, naməlum adamın bədəni ala-taladır və ya buna oxşar bir şeydir. Belə ki Silas Derqan döno-döno qeyd etdi ki, əgər naməlum adam bazarlarda özünü nümayiş etdirsə, ən qısa bir zamanda dövlət qazana bilər. Derqan bu münasibətlə həttə istedadını yerə basdırmış İncildəki şəxsin əhvalatını da xatırladı. Bəziləri isə naməlum adamı adəca, ziyansız bir səfə hesab edirdilər. Bu nöqtə-nəzərin üstünlüyü orasında idi ki, o, hər şeyi dərhal izah edirdi.

Aypinq əhalisi içərisində naməlum adam haqqında bu fikirlərin tərəfdarlarından başqa, əlbəttə, bir sıra müxtəlif başqa fikir yürüdənlər də var idi.

Sesseks qraflığının əhalisi çox da mövhumatçı olmadığı üçün naməlum adamın qeyri-təbii bir vücut olmasına dair ilk ehtimallar yalnız aprel hadisələrindən sonra ortaya çıxdı. Buna da yalnız qadınlar inanırdı.

Aypinqin ayrı-ayrı sakinlərinin naməlum adam haqqındakı fikirləri başqa-başqa olsa da, hamısı ona nifrət bəsləməkdə yekdil idilər. Onun zehni əməklə məşguliyyəti, şəhərlilər üçün aydın olan əsəbiliyi Sesseksin ağır təbiətli əhalisində xoşagəlməz bir heyrət doğurmuşdu, hərdən bir onun açıqlı-acıqlı əl-qol oynatması, sürətlə yol yerışı, gecə vaxtı tənha yerlərdə gəzintiləri, onunla söhbətə girişmək təşəbbüsünü kobudcasına kəsməsi, onu qapıları bağlamağa, yaylı pərdələri salmağa, şam və lampaları söndürməyə məcbur edən, qaranlıqda olan ehtirası – bunlar hamısı o qədər qeyri-adi idi ki, heç kəs bununla barışa bilmirdi. Naməlum adam küçədən keçəndə rast gələnlər ondan üz döndörür, yerli məsxərəçilər paltolarının yaxasını qaldırıb şlyapalarının kənarını aşağı salır, onun dalınca düşür, əsəbi yerişini, sirlı davranışını yamsılayırdılar. O zaman "qarabasma adam" məhnisi çox geniş yayılmışdı. Bir dəfə məktəbdə verilən konsertdə (bu konsertdən yığılan pula kilşə üçün qəndillər alınacaqdı) miss Setçel bu məhnini oxudu: bundan sonra naməlum adam harda görün-səydi, ordakıların birisi dərhal bərkdən ya yavaşdan bu havanı fitlə çalmağa başladı. Həttə axşamlar məktəbdən gec çıxıb evə tələsən uşaqlar, naməlum adamı gəndən görün kimi "qarabasma" – deyər qışqırıb qorxu qarışıq sevinclə götürülürdülər. Yerli həkim Kassı hər şeylə maraqlanmaq üzürdü. Naməlum adamın bintləri onda xalis peşəkar marağı oyadı, min bir butulka haqqında yayılan şeyə isə həsəd və ehtiram hissi doğururdu. Bütün aprel və may ayları

müddətində o naməlum adamla danışmaq üçün çox şey göstərib, bir fürsət axtarırdı. Nəhayət, özünü saxlaya bilməyib yerli xəstəxananın şəfəqət bacısının nəfinə pul yığmaq vəərəşinə qol çəkirmək bəhanəsi ilə Troitsa bayramına yaxın onun yanına getməyi qərara aldı. Missis Xollun öz kirayəçisinin adını bilməməsinə eşitdikdə heyətdə qaldı.

Missis Xoll:

– O, adını söylədi, – dedi, – hərçənd bu, yalan idi, – ancaq mən anlaya bilmədim.

Kirayəçinin adını bilməməsi onu çıxılmaz vəziyyətdə qoymuşdu.

Kass qapını döyüb naməlum adamın otağına girdi. Oradan aydın seçilməyən süyüş səsləri eşidildi.

Kass:

– Otağınıza müdaxilə etdiyim üçün üzr istəyirəm, – dedi.

Bu zaman qapı örtüldü, sonrakı danışqları missis Xoll artıq eşitmədi.

On dəqiqə müddətində qadın anlaşılmaz hay-küydən başqa bir şey eşidə bilmədi; sonra təəccüblü bir nida, atılmış stulun bərk taq-qıltısı, kəsik bir gülüş, qapıya tərəf tələsik addım səsi eşidildi. Kass rəngi qaçmış, gözləri bərəlmiş halda otaqdan çıxdı. O, dalınca qapını örtmədən və sahibəyə baxmadan dəhlizdən keçdi, pilləkəndən düşdü və küçə ilə tələsik addımladı. Şlyapasını əlində tutmuşdu. Missis Xoll piştaxtanın dalına keçib naməlum adamın açıq qapısından otağa boylanmağa çalışırdı. O, naməlum adamın yavaşcadan güldüyünü və otaqda gəzişdiyini eşitdi. Lakin onun üzünü görə bilmədi. Sonra qapı örtüldü və yenidən sakitlik oldu.

Kass birbaşa vikari¹ Bantiqin yanına getdi. O, vikarinin toz basmış kabinetinə girən kimi tərəddüdlə:

– Deyin görüm mən dəli olmamışam ki? – xəbər aldı. – Mən dəliyə oxşamıram ki?

Vikari balıqqulağından düzəldilmiş yazı qurulayını növbəti moizəsinin dağınıq vəərəşləri üzərinə qoyub:

– Nə olmuşdur? – deyər soruşdu.

– Bu subyekt, Xollun kirayəçisi...

– Hə?

Kass:

– Mənə bir şey verin içim, – dedi, özünü stulun üstünə saldı.

Mərhəmətli vikarinin evində olan yeganə içki ucuz xerəsdən bir stəkan içib, bir qədər sakitləşən Kass yad adamla görüşü haqqında danışmağa başladı.

O, ağır-ağır nəfəs alaraq: – İçəri girdim, – dedi, – şəfəqət bacısının nəfinə nə qədər yaza biləcəyini yazmasını rica etdim. O, mənə gördükdə əllərini cibinə qoydu, özünü kresloya basıb oturdu, hey burnunu çəkdi.

– Eşitmışəm ki, siz elmlə maraqlanırsınız, – deyər mən sözə başladım. “Bəli”, – deyər cavab verdi, yenə də burnunu çəkdi. O, ara vermədən burnunu çəkirdi. Görünür ki, bərk zökəm olmuşdu. Belə bərk bürünən adamın zökəm olması heç də təəccüblü deyildi. Mən şəfəqət bacısı haqqında ətraflı danışmağa başladım. Özüm isə diqqətlə yan-yörəmə baxırdım, hər tərəf butulkalar, kimyavi maddələrlə dolu idi, buraya tərəzi, sınaq boruları qoyulmuşdu; otaqdan gecə bənövşəsinin ətri gəlirdi. Görsən, o, ianə verməyə razı olacaqdımı? – “Fikirləşərəm”, – dedi. Elə bu zaman mən ondan elmi tədqiqatla məşğul olub-olmadığını xəbər aldım... “Məşğulam”, – deyər cavab verdi. Uzun sürən tədqiqatdırmı? – soruşduqda mən onu təbden çıxartdım. “Çox uzundur”, – cavabını verdi. “Doğrudanmı?” – soruşdum. Hər şey buradan başlandı. O, hələ əvvəldən az qala partlayacaqdı, mənim sualım isə buna bəhanə oldu. Kim isə ona çox qiymətli bir resept vermişdi; – Təbabətə aid reseptirmi? – dedim. Reseptin nə məqsəd üçün olduğunu demək istəmədi:

– Lənət şeytana, sizin nə borcunuza qalib axı.

Mən üzr istədim, o saymazyana burnunu çəkdi, boğazını arıtladı və davam etdi. Resepti oxudu. Resept beş ünsürdən ibarət idi. Resepti stulun üstünə qoyub başqa tərəfə çevrildi. Birdən otaqda xışıltı səsi gəldi, külək kağızları uçurdu. Otaqdakı buxarın ağzı açıq idi. Resept buxarıya düşdü. Alovlandı. O, özünü çatdırana qədər resept yandı, külü boruya sovruldu. O, buxarın yanına cumdu. Lakin artıq gec idi. Belə. Bu zaman ümidsizlikdən əlini yellədi.

– Hə, sonra?

– Onun qolu yox idi. Qolçağı tamam boş idi. “Allah, sən saxla”, – deyər düşündüm, – bu ki şikəstdir. Yəqin, qolu probkadandır, indi onu çıxarmışdır. “Bununla belə burada nə isə var”, – düşündüm. – Axı qolçağın içində bir şey yoxdursa, niyə o, dümdüz sallanıb? Sizi inandırırıram ki, onda heç bir şey yox idi. Qolçaq бүкүюдək lap

¹ Vikari – xristianlıqda yepiskopun müavini

bomboşdu. Mən gördüm ki, o dirseyədek tamamilə boşdu, hətta bu boşluqdan işıq keçirdi. Mən “aman Allah” – deyə çığurdım. Bu zaman o susdu, gözlüyünün şüşələrini əvvəlcə mənə, sonra öz qolçağına dikdi.

– Sonra?

– Vəssəlam. Heç bir söz demədi, yalnız mənə baxıb tez qolçağını cibinə soxdu. Mən görək ki, reseptin yanmasından danışdım. Elə deyilmi? – Siz axı boş qolçağımızı nə təhər tərpədə bilirsiniz? – deyə xəbər aldım. “Boş qolçağımı?” – “Bəli, – dedim: boş qolçağı?”

– Demək, sizcə, bu, boş qolçaqdır? Qolçağın boş olduğunu özünüzdə gördünüzmü?

O, yerindən qalxdı, mən də ayağa durdum. O yavaş-yavaş üç addım atıb, mənə tərəf gəldi, lap yaxında dayandı. Acığından fısıldayırdı. Mən geri çəkilməyib yerimdə durmuşdum, ancaq namusuma and olsun ki, tünd gözlüyü, sarıqlı, eybəcər üzü hər kəsi qorxuda bilərdi. “Demək, siz qolçağın boş olduğunu təsdiq edirsiniz?” “Əlbəttə” – dedim. Bu zaman o bir kəlmə də söyləmədən qolçağını cibindən çıxardı, onu yenidən göstərmək istəyirmiş kimi, mənə tərəf uzatdı. Amma bunu yavaş-yavaş elədi. Mən qolçağa baxdım. Sanki bütün bir ömür keçdi. Mən zorla: – Bəli onda heç bir şey yoxdur, – deyə bildim. Mən axı bir şey deməli idim. Qorxu məni bürüdü. Qolunu bütünlüklə görə bildim. O, qolçağı yavaş-yavaş, bax belə, mənə tərəf uzatdı, belə ki, onun köbəsi mənim üzümə yalnız altı düyüm aralı dayandı. Boş qolçağın yaxınlaşdığını görmək adama çox qərībā təsir edirdi... Sonra isə...

– Hə sonra?

– Nə isə, mənə elə gəldi ki, baş və şəhadət barmaqları ilə bur- numdan darddı.

Bantinq güldü.

Kass:

– Orda heç bir şey yox idi, – dedi, – o “yox” sözünü deyərəkən səsinə çox ucaltdı: – Sizə nə var ki, gülərsiniz, sizi inandırınram ki, mən mat qalmışdım. Mən qolçağa bir zərbə ilişdirib, çevrildim və otaqdan çıxdım.

Kass susdu. Onun keçirdiyi dəhşətin süni olmadığına şübhə etməmək olardı. O, özünü itirmiş halda döndü, hörmətli vikarinin onu qonaq etdiyi dadsız xeresdən bir stəkan da içdi.

– Mən onun qolçağına vurduğum zaman, – Kass davam etdi, – sizi inandırınram ki, qola toxunduğumu hiss etdim. Ancaq orada qol yox idi. Heç qoldan əsər-ələmət belə yox idi.

Mister Bantinq fikrə getdi, şübhəli-şübhəli Kassa baxdı. Çox mənalı, ciddi bir tərzdə dedi:

– Bu, son dərəcə maraqlı doğuran bir hadisədir. Şübhəsiz, son dərəcə maraqlıdır, – deyə daha artıq təmkinlə təkrar etdi.

V FƏSİL

VIKARİNİN EVİNDƏ OĞURLUQ

Vikarinin evində baş verən oğurluq hadisəsi başlıca olaraq, vikarinin və onun arvadının dediklərindən məlum olmuşdu. Bu hadisə, Aypinq klubunun bayram etdiyi “Ruh günü” səhərə yaxın baş vermişdi. Məsələ belə olmuşdu, Sübh çağının sükutu içərisində missis Bantinq birdən-birə yuxudan oyandı, ona elə gəldi ki, yataq otağının qapısı cırıldı. O, əvvəlcə ərinə oymatmamağı qərara alıb, cərpayıda oturdu və diqqətlə qulaq asmağa başladı. Qonaq otağından pilləkən tərəfə gedən koridordan yalın ayaq səsinin gəldiyini aydınca eşitdi. Bu zaman chmalca, möhtərəm mister Bantinqi oyatdı. Mister Bantinq oyanıb işin nə yerdə olduğunu öyrəndikdə, işıq yandırmağa qərara aldı, gözlüyünü taxıb arvadının xalətini və öz hamam çustunu geydi, dəhlizə çıxıb qulaq asmağa başladı. Aşağıda, onun kabinetində kiminsə əlləşdiyini lap aydın eşitdi, sonra kim isə bərkdən asırdı. O, yataq otağına qayıdıb, olinin altında olan ən etibarlı silahı götürdü, Ayağını mümkün qədər astaca basmağa çalışaraq, pilləkənlə aşağı düşdü. Missis Bantinq dəhlizə çıxdı. Saat dördə yaxın idi, hava işıqlaşmağa başlayırdı. Zal yarıqaranlıq idi, ancaq qapıdan kabinetin zülmət içərisində olduğu görünürdü. Tam sükut içində mister Bantinqin ayaq basdığı pilləkənin zəif cırlıtısı və kabinetdə yüngül bir hərəkət səsi eşidilirdi. Sonra isə şaqıldadı, yeşik açıldı və kağızlar xışıldadı. Kimsə söydü. Kibrit çırıldı, kabinet sarı işığa büründü. Bu zaman mister Bantinq zalda idi, yarıaçıq qapının arasından yazı stolunu, açıq yeşiyi, stolunun üstündə yanan şamı görə bildi. Lakin oğrunu görmədi, o, nə tədbir görəcəyini bilməyərək zalda dayanmışdı. Arxa tərəfdə rəngi qac-

miş, qorxmış missis Bantinq pilləkəndən yavaş-yavaş düşürdü. Bir cəhət mister Bantinqi ürəkləndirdi: o, oğrunun yerli əhalidən olduğuna əmin idi.

Sonra onlar pulların cingiltisini eşidib, təsərrüfat xərcləri üçün ayrılmış yarım soverenlərdən ibarət iki funt on şilling pulu oğrunun tapdığını başa düşdülər. Pulların cingiltisi mister Bantinqi bir an cəsə-rətə gətirdi. Maşanı əlində bərk-bərk tutub kabinetə girdi, arvadı da dalınca gəlirdi.

Mister Bantinq qəzəblə:

– Təslim ol! – deyə bağırırdı və heyrət içində dayandı: otaqda heç kəs yox idi. Onlar, bir dəqiqə bundan əvvəl kabinetdə kiminsə hərəkət etdiyinə şübhə edə bilməzdilər. Olsun ki, heyrətdən yarım dəqiqə or və arvad ağzıları açılı dayanıb qaldılar: sonra missis Bantinq şirmanın dalına nəzər yetirdi, mister Bantinq isə həmin fikirlə yazı stolunun altına baxdı. Missis Bantinq öz növbəsində pəncərənin pərdələrini qaldırdı. Mister Bantinq isə buxarını gözdən keçirib maşa ilə içərisini yoxladı. Missis Bantinq zibil səbətini xeyli qurdaladı, mister Bantinq kömür yeşiyini yoxladı. Bunların hamısını etdikdən sonra, heyrət içində dayanıb baxışdılar.

Mister Bantinq:

– Mən and içməyə hazıram ki... – deyə sözə başladı: – Bəs şam! Şamı kim yandırdı?

Missis Bantinq:

– Bəs yeşik? – dedi. Bəs pullar necə olub? – O, tələsik qapıya tərəf yönəldi. – Mən ömrümdə belə şey...

Koridorda kim isə bərkəndən asqırı. Onlar otaqdan bayıra yüyürdülər, mətbəx qapısının çırpıldığını eşidilər. Mister Bantinq:

– Şamı gətir! – deyib qabağa düşdü.

Hər ikisi tələsik açılan cəftələrin səsinə aydın eşidirdi. Mister Bantinq mətbəx qapısını açdığı zaman, gördü ki, küçə qapısı açıqdır. Zəif səhər işığında bağın tünd yaşıllığı aydın görünürdü. O, əmin idi ki, qapıdan heç kəs çıxmayıb. Qapı açılıb, bir müddət beləcə qalıb, sonra çırpılıb, örtülüb. Missis Bantinqin əlindəki şamın işığı titrədi, sonra daha gur yandı.

Bir dəqiqəmi, ya bir az artıq vaxt keçdikdən sonra onlar mətbəxə girdilər. Orada heç kəs yox idi. Yenidən qapının cəftəsini çəkildilər. Mətbəxi, şkafları diqqətlə yoxlayıb zirzəmiyə düşdülər. Çox səy ilə axtarmalarına baxmayaraq, heç kəsə təsadüf etmədilər.

Şübhə təzədən vikari və arvadı, gecə paltarında evlərinin alt mərtə-bəsində oturub fikrə dalmışdılar. İşığına daha ehtiyac olmayan şam hələ də yanırdı. Vikari iyirminci dəfə təkrar etdi:

– Ömrümdə buna oxşar şey...

Missis Bantinq onun sözünü kəsərək:

– Əzizim, Syuzi gəlir. O, mətbəxə keçəndən sonra, yuxarıya çıxıb tez geyinərək.

VI FƏSİL

QUDURMUŞ MEBEL

Həmin səhər “Ruh günü”, hava işıqlaşan vaxt hələ Milli yuxuda iken mister və missis Xoll – ikisi də təzədən durub yavaşca zirzəmiyə düşdülər. Onların oradakı işi tamamilə şəxsi xarakter daşıyırdı, bu onların pivəsinin çox tünd olması ilə müəyyən dərəcədə əlaqədar idi.

Yenicə zirzəmiyə girmişdilər ki, missis Xollun yadına düşdü ki, yataq otağındakı sarsaparel butulkasını götürməyi unutmuşdur. Bu işin ustası olduğu üçün butulkanın dalınca Xoll getdi. Artırmaya çıxarkən Xoll naməlum adamın otağının qapısını aralı görüncə təəc-cüb etdi. Yataq otağına keçib, arvadının dediyi yerdə butulkanı tapdı.

Geri qayıdarkən küçə qapısının cəftəsinin açıq, yalnız sürgünün bağlı olduğunu gördü. Ağlına qəflətən bir şey gəlmiş kimi, bu vəziyyəti, yəni naməlum adamın otağının açıq qapısını mister Teddi Henfrinin güman etdiyi şeylərlə tutuşdurdu. Gecə missis Xoll qapının cəftəsini bağlarkən o, şamı özü tutduğu yaxşı yadındadır. O, hey-rət içində dayandı, sonra əlində butulka yuxarı qayıtdı, kirayəçisinin qapısını döydü, cavab verən olmadı. O, yenə də döydü. Sonra qapını taybatay açıb otağa girdi. Hər şey onun gözlədiyi kimi idi. Otaq boş, yataq toxunulmamış idi. Naməlum adamın bütün pal-paltarı və bintləri kreslodə və çarpayının başında asılmışdı. Bu vəziyyət, o qədər də dərrakəli olmayan Xolla çox qoribə göründü, xüsusilə ona görə ki, onun bildiyinə görə, naməlum adamın başqa paltarı yox idi. O tam şaşqınlıq içində otağın ortasında dayanmışdı ki, birdən aşağıdan, zirzəmidən arvadının səsinə eşidirdi. Arvadı:

– Corc, – deyə qışqırdı. – Lazım olan şeyi tapdınmı?

Koll geri dönüb arvadının yanına tələsdi.

O, pilləkəndən zirzəmiyə tərəf əyilib arvadını səslədi:

– Cenni! Henfri haqlı çıxdı. Kirayəçi otaqda yoxdur, küçə qapısı da açıqdır.

Əvvəlcə missis Koll onun nə barədə danışdığını başa düşmədi. Lakin işin nə yerdə olduğunu dərk edəndə özü boş otağa baxmağı qərara aldı. Koll əlində butulka aşağı düşdü.

Mister Koll:

– Onun özü burada yoxdur, amma paltarı buradadır, – dedi. – Paltarsız o, hara gedə bilər? Qərribə işdir...

Onlar zirzəmidən pilləkənlə yuxarı çıxarkən ikisinə də – sonradan müəyyən etdiklərinə görə – elə gəldi ki, guya kim isə küçə qapısını açıb ötdü; lakin onlar qapını bağlı gördükləri üçün o zaman bu barədə bir-birinə heç bir söz demədilər. Dəhlizdə missis Koll ərin-dən qabağa keçib yuxarıya qalxdı. Bu zaman pilləkəndə kim isə asqırdı. Arvadı ilə arasında altı pillə məsafə olan Koll arvadının asqırdığını düşündü; bir az irəlində gedən arvadı isə asqırmanın əri olduğunu əmindir. O, yuxarı çıxaraq qapını taybatay açdı və namə-lum adamın otağını gözdən keçirməyə başladı.

O:

– Heç ömrümdə belə şey görməmişəm! – dedi.

Bu zaman daldı, onun lap qulağının dibində kimsə fısıldadı. Geri dönərək Kollun ondan on iki addım uzaqda, pilləkənin yuxarısında durduğunu görüb, lap mat qaldı. Koll, o dəqiqə ona yanaşdı. Qadın əyilib yastığı və döşəkağını əli ilə yoxladı.

– Soyuydur... – dedi. – O, bir saatdan artıqdır ki, yoxdur.

O, bu sözləri deyib qurtarmamışdı ki, olduqca qərribə bir hadisə baş verdi. Döşəkağı burulub bir bağlama oldu və dərhal çarpayının başından atlandı. Elə bil ki, kimin isə əli onu bürməliyə atdı. Bunun daldınca, naməlum adamın şlyapası asıldığı yerdən sırayıb, havada qövs cızaraq düz missis Kollun sifətinə çırpıldı. Sonra əlüz-yuyanın üstündəki süngər də eyni sürətlə uçdu: bundan sonra kreslo naməlum adamın pencək və şalvarını saymazyana öz üstündən atıb eynilə naməlum adamın gülüşünə bənzər quru bir gülüşlə ayaqlarının dördünü də missis Xolla tərəf çevirdi. Onu nişan alaraq, üzünə hücum etdi. Qadın qışqırdı və qapıya tərəf döndü, bu zaman kreslonun ayaqları ehmalca, lakin qətiyyətlə onun dalına dirənərək Koll ilə birlikdə onu otaqdan itələyib çıxardı. Qapı tappılı ilə örtüldü,

açarın səsi eşidildi. Kreslo ilə çarpayı, öz qalıbiyyətlerini bayram edirləmiş kimi bir qədər rəqs etdilər. Sonra birdən-birə hər şey susdu.

Missis Koll huşunu itirərək ərinin qolları üstünə düşdü. Mister Koll, bu hay-küyə oyanmış Millinin yardımını ilə çox çətinliklə missis Kollu aşağıya aparıb, sakitləşdirici damcı dərmanı verdi.

Missis Koll, nəhayət, özünə gələrək:

– Bunlar cinlərdir, – dedi. – Mən bilirəm, bunlar cinlərdir. Mən onlar barədə qəzetlərdə oxumuşam. Stol və stullar tullanıb oynamağa başlayır...

Koll, onun sözünü kəsərək:

– Bir az da iç, Cenni, – dedi, – bu səni sakit edər.

Missis Koll:

– Qapını bağla, – dedi, – onu artıq içəri buraxma. Mən çoxdan şübhələnirdim... Necə də başa düşməmişəm. Gözləri görünür, başı sarıqlıdır, bazar günləri də kilsəyə getmir. Hələ butulkaları demirəm. Alicənab adam bu qədər butulkanı neyləyir? Bu qədər butulka olar? O, mebelə cin salmışdır. Mənim əziz köhnə mebelim. Mən hələ balaca qız olanda yazıq, əziz anam həmin bu kreslodə oturmağı sevardı. Görün bir, indi o, mənə hücum edir!

Koll:

– Bir az damcıdan iç, Cenni, – deyə təkid edirdi, – əsəblərin lap pozulmuşdur.

Artıq saat beş idi. Səhər günəşinin qızılı şəfəqləri küçələri bürümüşdü. Onlar üzbəüzdə yaşayan dəmirçi mister Sendi Uocersi oyatmaq üçün Millini göndərdilər.

– Sahibim sizə salam yetirir, – deyə Milli sözə başladı. – Bizim mebelə nə isə olmuşdur, elə bil dəli olubdur. Bəlkə, gəlib baxasınız? Mister Uocers çox bilikli və ağıllı adam idi. O, Millinin dediklərinə çox ciddi yanaşdı.

– And içməyə hazıram ki, bu, cadu kələyidir, – dedi. – Belə kirayəçinin birçə buynuzu əskikdir.

O, çox təlaş içində gəldi. Mister və missis Koll onunla birlikdə yuxarı çıxmaq istədilər. O isə koridorda danışmağı daha münasib bilərək, yuxarı çıxmağa tələsmirdi. Xakstərsin bütün dükənin işçisi pəncərələri açmaq üçün bayıra çıxdı. Onu da baş verən hadisələrin müzakirəsində iştirak etməyə dəvət etdilər. Bir neçə dəqiqədən sonra mister Xakstərs özü də onun daldınca gəldi. Anqlosakson parlamentinin ruhu, burada özünü bütünlüklə büruzə verdi. Çox danışdılar, lakin hələ ki iş görməmişdilər.

Mister Sendi Uocers:

– Əvvəlcə faktları müəyyən edək, – deyərək təkid edirdi. – Müzakirə edək görək ki, yuxarıdakı qapını sındırmaq düzgün hərəkət olarmı? Bağlı qapını hər vaxt sındırmaq olar, ancaq onu sındırdıqdan sonra, bərpa etmək mümkün deyil. Bu zaman naməlum adamın otağının qapısı gözlənilmədən öz-özünə açılıb, hamını heyfətə saldı. Hamı yuxarıya baxıb naməlum adamın bürünmüş vücudunu gördü, o, pilləkəndən enərək öz əcaib şüşə gözlüyünün altından vahiməli baxışı ilə onlara diqqətlə nəzor salırdı. Sonra yavaş-yavaş öz müqəvva yerləşə pilləkəndən düşdü, koridordan keçib dayandı. Ələkli barmağını uzadaraq dedi:

– Baxın.

Onlar göstərilən tərəfə baxaraq zirzəminin qapısından sarsapərlə butulkasını gördülər. Bu zaman qonaq otağına girib lap onların gözü qabağında açıqla qapını bərk çırpdı.

Çırpılan qapının səsi kəsilincəyədək heç kəs bir söz demədi, hamı dinməz-söyləməz bir-birinə baxdı.

Mister Uocers:

– Deyim sizə ki, bu daha lap ağ... – deyərək başladı, ancaq sözünü qurtarmadı. Sonra Xolla müraciətə: – Mən sizin yerinizə olsaydım, içəri girib bunların hamısının mənasını ondan xəbər alardım, izahat tələb edərdim, – dedi.

Ev sahibini razı salmaq üçün xeyli vaxt lazım gəldi. Nəhayət, o, qapını döyüb açdı və:

– Bağışlayın, – deyərək sözə başladı.

Naməlum adam qəzəblə bağırdı:

– Rədd olun cəhənnəmə! Qapını örtün!

İzahat bununla bitdi.

VII FƏSİL

NAMƏLUM ADAMIN İFŞA OLUNMASI

Naməlum adam, səhər saat altının yarısına yaxın “Arabaçı və atlar” mehmanxanasının qonaq otağına girdi və təxminən günortaya qədər orada qaldı. Otağın yaylı pərdələri salınmış, qapısı bağlı idi. Xollun düşər olduğu müvəffəqiyyətsizlikdən sonra heç kəs oraya girməyə cürət etmədi.

Görünür ki, o, bütün bu müddət ərzində heç bir şey yeməmişdi. O, üç dəfə zəng çaldı, özü də üçüncü dəfə zəngi uzun və açıqlı çaldı: lakin heç kəs cavab vermədi.

Missis Xoll:

– Eybi yoxdur, “rədd ola cəhənnəmə” deməyi mən ona göstərərəm, – deyərək donquldandı.

Vikarinin evində, gecə baş vermiş hadisə haqqında səs artıq yayılmışdı. Hər iki hadisə arasında əlaqə görünür var idi. Xoll, Uocersin müşayiətilə, məsləhət üçün hakim mister Şekiforsun yanına getdi. Yuxarı çıxmağa heç kəs cürət etmədi. Bütün bu müddətdə naməlum adamın nə ilə məşğul olduğunu heç kim bilmirdi. Bəzən o, otaqda o baş-bu başa gedirdi, iki dəfə onun otağından söyüş səsi, cırılan kağız xışıltısı, sığın butulkanın cingiltisi eşidildi.

Tələşə düşmüş, lakin marağdan içini yeyən adamların dəstəsi gətirdikə böyüyürdü. Missis Xaksters gəldi. “Ruh günü” münasibətilə bəzənərək qara pəncək geyib, ağ qalstuk taxan bir neçə zirek cavan oğlan da gəlib yetişdi; onlar mənasız suallar verməyə başladılar. Arçı Qarker hamıdan qoçaq çıxdı: o, həyəət girərək, aşağı salınmış yaylı pərdənin altından içəri baxmağa çalışdı.

O, heç bir şey görə bilmədi, lakin özünü bir şey görmüş kimi göstərdi; Aypinq cavanlarından bir neçəsi də ona qoşuldu.

Bu bayram günü hava çox gözəl və aydın idi. Kənd küçəsi uzununa qədər tüləng atmaq üçün tir qurulmuşdu. Dəmirçixananın yanında, otun üstündə isə üç qəhvəyi, sarı zolaqlı furqon dayanmışdı, şux paltar geymiş bir neçə kişi və qadın hind qozu atmaq üçün cihaz hazırlayırdılar. Kişilər göy sviter geymiş, qadınlar isə ağ döşlük salıb modaya uyğun lələkli şlyapa qoymuşdular. “Qırmızı maral” mehmanxanasında işləyən Vidayer və köhnə velosiped alveri edən çəkməçi mister Ceqqers, hələ kraliçə Viktoriyanın 60 illik yubileyi bayramından qalmış milli bayraq və nişanlarla küçələri bəzəyirdilər.

Orada, yalnız günəş işığının zəif şüasının düşdüyü yarıqaranlıq qonaq otağında sarıqların içində istidən boğulan naməlum adam, yəqin ki, ac və əsəbi bir halda qara gözlüyünün dalından kağıza baxır, cirkli butulkaları cingildədir və pəncərənin dalında səs-küy salan uşaqları görməyə, qəzəblə söyləyir. Kündə, buxarının yanında yarım dujin sinmiş butulkanın qırıqları tökülüb qalmışdı; hava xlor iyi ilə dolmuşdu. Bunlar hamısı şahidlərdən eşitdiklərimizdən və sonra otağa daxil olanların gördüklərindən məlumdur.

Günortaya yaxın naməlum adam birdən qapını açıb, kandarda dayandı və piştaxtanın yanında oturmuş üç-dörd adama diqqətlə baxdı:

– Missis Xoll, – deyə çığırdı.

Kim isə sahibəni çağırmaq üçün istər-istəməz otaqdan çıxdı.

Missis Xoll tövşüyə-tövşüyə, lakin qətiyyətlə içeri girdi. Mister Xoll hələ qayıtmamışdı. Qadın artıq hər şeyi ölçüb-biçmiş və əlin-də balaca bir podnosla gəlmişdi. Podnosda pulu ödənilməmiş hesab kağızı var idi.

– Siz borcunuzu ödəmək istəyirsinizmi? – deyə qadın xəbər aldı.

– Nə üçün siz mənə səhər yeməyi vermədiniz? Nə üçün mənə yemək hazırlamırsınız və zəng çalanda gəlmirsiniz? Yoxsa siz elə düşünersünüz ki, mən yeməksiz də keçinə bilərəm?

Missis Xoll:

– Nə üçün siz hesabı ödəmirsiniz? – deyə xəbər aldı. – Mən bunu bilmək istərdim.

– Üç gün bundan əvvəl sizə dedim ki, mən pul gözləyirəm...

– Mən də üç gün bundan əvvəl sizə demişdim ki, sizin pul gözləyib-gözləməyinizin mənə dəxli yoxdur. Madam ki, siz beş gündür pul vermirsiniz, yeməyi gecikdirəndə də danışmamalısiniz.

Naməlum adam qısa, lakin təsirli bir söyüş söydü.

Piştaxtanın dalından:

– Çox da özünüzdən çıxmayın, – deyə səs eşidildi.

Missis Xoll dedi:

– Xahiş edirəm, cənab, söyüşlərinizi özünüz üçün saxlayın.

Naməlum adam susdu, o, indi qəzəblənmiş dalgıca bənzəyirdi. Piştaxtanın yanında duranlar hamısı missis Xollun ona üstün gəldiyini hiss edirdi. Naməlum adamın sözləri də bunu təsdiq etdi.

– Qulaq asın, əzizim... – deyə o sözə başladı.

Missis Xoll onun sözünü kəsərək:

– Mən sizin əziziniz deyiləm, – dedi.

– Mən sizə dedim ki, hələ pulu almamışam.

Missis Xoll istehza ilə:

– O, nə puldur elə?! – dedi.

– Lakin cibimdə...

– Srağagün siz, mənə dediniz ki, pulunuz heç bir soveren də olmaz.

– Hə, indi isə bir qədər artıq tapmışam...

Piştaxtanın dalında:

– Bır! – deyə səs eşidildi.

Missis Xoll dedi:

– Mən bilmək istərdim ki, siz pulu hardan tapmışsınız?

Görünür, bu söz naməlum adamın heç xoşuna gəlmədi. Ayağını yerə vurub:

– Nə demək istəyirsiniz? – soruşdu.

Missis Xoll:

– Ancaq onu demək istəyirəm ki, sizin bu pulu haradan tapdığınızı bilmək olarmı? – cavabını verdi. – Bir də ki, yenə də hesab kağızı yazmazdan, sizə yemək hazırlamazdan və ya ümumiyyətlə, sizin üçün başqa bir iş görməzdən əvvəl rica edərdim ki, mənim və başqalarının başa düşə bilmədiyi, lakin hamımızın anlamaq istədiyimiz bəzi şeyləri, bizə izah edəsiniz. Mən bilmək istərdim ki, orada, yuxarıda mənim kreslomun başına nə gətirmişsiniz; mən bilmək istərdim ki, otağınız boş olduğu halda, siz yenidən orada necə peyda oldunuz. Bu evdə qalan kirayəçilər qapıdan girib çıxırlar, – bizdə qayda belədir, – siz isə başqa cür edirsiniz və mən bilmək istərdim ki, siz bunu necə edirsiniz. Bir də mən bilmək istərdim ki...

Bu zaman naməlum adam birdən əlcəkli yumruqlarını qaldırıb, ayağını yerə vurdu və “Bəsdir!” – deyə elə bərkdən bağırdı ki, missis Xoll o saat səsinə kəsdi.

– Siz mənim kim və nəci olduğumu anlamırsınız, – dedi. – Mən sizə göstərəm. Allaha and olsun, göstərəm.

O, bu sözləri deyə-deyə əlini üzünə tutdu və dərhal geri çəkdi. Üzün tən ortasında boşluq göründü.

O:

– Budur, – dedi və bir addım irəli ataraq, missis Xolla nə isə uzatdı.

Qadın gözlərini onun dəyişilən üzündən ayırmadan ona uzadılan şeyi qeyri-ixtiyari aldı. Sonra həmin şeyə baxıb, bərkdən çığırdı, onu yerə atıb geri çəkildi. Naməlum adamın qırmızı və parlayan burnu boş karton qutusu kimi taqıldaya-taqıldaya döşəmənin üstüylə yuvarlandı.

Sonra gözlüyünü çıxardı, heyrətdən oradakıların gözləri bərelmişdi. Şlyapasını başından götürdü, qəzəblə bakenbardını və bintləri qoparmağa başladı, onlar çox da asanlıqla qopmurdu. Hamı dəhşətdən donub qalmışdı.

Kim isə:

– Aman Allah! – deyə səsləndi.

Nəhayət, bintlər qopub düşdü.

Tamaşaçıların gözü önündə açılan mənzərə gözlənilən hər bir şeyi keçdi. İndiyə qədər ağzi açılı dayanmış missis Xoll indi dəhşət içərisində bağırır, qapıya tərəf qaçdı. Hamı yerindən sıçradı. Onlar yara, eybəcərlik, dəhşət gözləyirdilər. Bütün bunların əvəzində isə boşluq gördülər. Bintlər və parik bufetdə duranların lap yaxınlığından keçərək, oraya yağdı. Hamı bir-birini ayaqlayaraq, pilləkənlə aşağıya cumdu: qonaq otağının kənarında əl-qolunu oynadaraq anlaşılmaz şəkildə nə isə başa salmağa çalışan, paltarının yaxasınadək adama oxşayan yaxasından yuxarı isə heç bir şeyə, əsla heç bir şeyə bənzəməyən heykəl dayanmışdı.

Şəhərciyn sakinləri "Arabaçı və atlar" mehmanxanasından gələn gurultunu, çığır-bağır eşitdilər, iştirakçıların oradan tələsik uzaqlaşdıqlarını gördülər. Onlar missis Xollun büzüsdüyünü və mister Teddi Henfrinin, ayağı ona ilişməsin deyə, tullandığını gördülər. Sonra onlar bufetdəki səş-küyə mətbəxdən yüyürüb gəlmiş və başsız adamla üz-üzə çıxmış Millinin qulaqbətirici qışqırığını eşitdilər. Qışqırıq birdən-birə kəsildi.

Bundan sonra küçədəkilərin hamısı – şirniyyatsatan, nişanatma cihazının sahibi və onun müavini – yelləncəklər sahibi, oğlanlar, qızlar, kəndin modabazları, yerli gözəllər, buluz gecmiş qocalar və döşlülük qaraçılar mehmanxanaya doğru yüyürdülər. Bir dəqiqə keçməmiş, onun qabağına qırx nəfərdək adam yığıldı. İzdiham sürətlə çoxalırdı, onlar səş-küy salır, bir-birini itələyir, çığırır, müxtəlif suallar verir, cürbəcür uydurmalar söyləyirdilər. Heç kim heç kimə qulaq asmırdı, hamı birdən danışırdı; qarmaqarışıqlıq düşmüşdü. Bir neçə adam, huşsuz halda yerdən qaldırdıqları missis Xollu tutmuşdu.

Ümumi qarışıqlıq içərisində, hər şeyi gözü ilə görənlərdən biri, hamudan bərk qışqırmağa çalışaraq lap ağılasıgmaz şeylər danışırdı.

– Qulyabanıdır.

– Görün, nə işlərdən çıxmışdır?

– Deyəsən, qulluqçu yaralanmışdır.

– Görək ki, onların üstünə bıçaq çəkmişdir.

– Yox, məcazi mənada yox, əsil mənada başı yoxdur. Həqiqətən, deyirəm: – O, başsız adamdır!

– Boş şeydir. Yəqin ki, bir fənd işlədir.

– O bintləri açan kimi...

Adamlar açıq qapıdan baxmağa çalışaraq, canlı bir paz əmələ gətirmişdilər, onun mehmanxanasının lap qapısına yönəlmiş iti ucunu nisbətən cürətlilərlə olanlar təşkil edirdilər:

– O, kəndarda dayanmışdı. Birdən qız qışqırdı. O, geri döndü. Qız qaçmağa üz qoydu, o da qızın dalınca qaçdı, bir dəqiqə keçmədi, bir olanda bıçaq o birində çörək qayıtdı, bir şey baxmış kimi dayandı. Bunların hamısı bir anda oldu. Həmin bu qapıya girdi. Sizi inandırırım ki, onun başı yoxdur. Bircə dəqiqə tez gəlsəydiniz, özünüz...

Dal sıralarda qarışıqlıq düşdü. Danışan adam, qətiyyətlə evə tərəf gedən kiçik dəstəyə yol verərək susdu. Bu dəstənin başında qızarıb pötrmüş və döyüşə hazır görünən mister Xoll, onun dalınca konstobl mister Bobbi Caffers və nəhayət, ehtiyat üçün dalda mister Uocers addımlayırdı. Onlar naməlum adamı həbs etmək haqqında əmr almışdılar.

Camaat onlara son xəbərləri çatdırmağa çalışırdı, biri bir şey, başqası, tamam ayrı şey qışqırırdı.

Mister Caffers:

– Başının olub-olmamasının mənim üçün fərqi yoxdur, – deyə bildirdi. – Mən onu həbs etmək əmrini almışam və bu əmri yerinə yetirəcəyəm.

Mister Xoll pilləkənlə yuxarı qalxdı, düz qonaq otağının qapısına tərəf gedib, qapını açdı.

– Konstebl¹, – deyə o, Caffersə müraciət etdi, – vəzifənizi yerinə yetirin.

İçəriyə əvvəlcə Caffers, onun dalınca da Xoll, lap axırda isə Uocers girdi.

Onlar ala qararıqlıq otaqda qabaqlarında başsız bir heykəl gördülər, onun əlcək taxılmış olanda yarısı yeyilmiş bir parça çörək, o biri olanda isə bir parça pendir var idi.

Xoll:

– Budur o, – dedi.

Heykəlin yaxası üstündəki boşluqdan:

– Bu nədir belə? – deyə acıqlı səş eşidildi.

Caffers:

– Sizin kimisini mən hələ görməmişdim, cənab, – dedi, – lakin başınız olsa da, olmasa da fərqi yoxdur, əmrə göstərilmişdir ki, həbs edilsin, vəzifə borcu isə hər şeydən üstündür...

¹ Konstebl – İngiltərədə, ABŞ-da polis nəfəri

Heykəl bir neçə addım geri çəkilərək:

– Yaxın gəlməyin! – deyə çığırdı.

O, bir saniyədə cərəyi və pendiri yerə atdı; mister Xoll tez stolun üstündəki bıçağı götürdü. Naməlum adam sol əlindəki əlcəyi çıxarıb Caffersin üzünə çırpdı. Bir saniyə sonra Caffers, həbs əmri haqqındakı izahatlarını kəsib, bir əli ilə görünməz boğazdan yapışdı. Bu zaman onun ayağına elə güclü bir zərbə dəydi ki, onu çıxırmağa məcbur etdi. O, əlinə keçən adamı buraxmadı. Xoll bıçağı futbol komandasının hücumu keçən qapıçısı kimi çıxış edən Uocersə verib özü Caffersə kömək etmək istədi. Caffers naməlum adamdan bərk yapışmışdı, onlar bir-birilə süpürələrək stula toxundular. Stul gurultu ilə bir tərəfə düşdü və hər ikisi yerə yığıldı.

Caffers dişlərinin arasından: – Onun ayaqlarından yapışın, – deyə fısıldadı.

Mister Xoll bu əmri yerinə yetirməyə çalışarkən, sinəsindən bərk bir zərbə alıb, bir doqquqəliyə sıradan çıxdı. Mister Uocers isə başsız adamın Caffersi əzizlədiyini və üstün gəldiyini görünə əlində bıçaq qapıya tərəf çəkildi, orada, qayda-qanun nümayəndələrinə köməyə tələsən mister Xaksters və Sidderbric arabaçısı ilə toqquşdu. Bu vaxt rəfdən üç-dörd butulka düşdü, onlar sınıb, havanı ifunətlə iylə doldurdu.

Naməlum adam, Caffersi altına basdığına baxmayaraq: – Təslim oluram! – deyə çığırdı.

O, ağır-ağır nəfəs alaraq qalxdı. Onun nə başı, nə də ki əlləri var idi. Vuruşma zamanı sağ və sol əlindəki əlcəyi də çıxarmışdı.

O, zorla nəfəsini dərərək:

– Onsuz da, heç bir şey çıxmıyacaq, – deyə əlavə etdi.

Sanki boşluqdan qopub gələn bu səsi eşitmək son dərəcə qoribə idi, ancaq Sesseksin əhalisi, görünür, dünyada ən ayıq adamlardır. Caffers də haman saat ayağa qalxıb bir cüt əl qandalı çıxardı. Lakin o saatca tam şəşqinliq içində dayandı. Baş verən hadisənin uyğun-suzluğuna mat qalaraq:

– Əcəb işə düşdük! – deyə səsləndi. – Lənət şeytana! Mən bunları nəyə taxacağam?

Naməlum adam boş qolçağını pencəyinin üzərində gözdirdi, düymələr sanki sehrlənərək açıldı. Sonra ayaqları barəsində nə isə deyib əyildi, görünür, öz çəkmə və corabları ilə əlləşirdi.

Xaksters:

– Dayanın, – deyə birdən çığırdı: – Axı bu ki, əsla adam deyil. Bu yalnız boş paltardır. Baxın, onun yaxasından içəri baxmaq olar. Pencəyin astarı da görünür. Oraya əl də salmaq olar. O, bu sözləri deyib, əlini uzatdı. Görünür, əli havada nəyə isə toxundu, çünki qışqırıb dərhal əlini geri çəkdi.

Kəskin bir səs:

– Sizdən rica edərdim ki, barmaqlarınızı mənim gözümdən uzaqda tutasınız, – sözləri eşidildi. – Məsələ belədir ki, mənim başım, qollarım, ayaqlarım və bütün başqa üzvlərim hamısı öz yerindədir. Ancaq mən gözəgörünməz adamam. Bu, çox narahat bir vəziyyətdir, nə etmək olar? Bu vəziyyət Aypinqdəki hər bir axmağa məni dürtməmək haqqı vermir!

Onların qarşısında əlləri belində, düymələri açılmış, havadan görünməz bir dayaq üstündə sərbəst sallanan kostyum durmuşdu. Bu müddət ərzində küçədən bir neçə adam da otağa girdi, otaq demək olar ki, camaatla doldu.

Xaksters naməlum adamın təhqiramiz tərzdə danışığına inanmayaraq:

– Nə? Görünməz adam? – dedi. – Belə şey əsla ola bilməz.

– Bu, bəlkə də, qoribədir, lakin burada heç bir cinayətkarlıq yoxdur. Konstebel nəyə əsasən mənim üzərimə atılır?

Caffers:

– Bu tamamilə başqa məsələdir, – dedi. – Doğrudur, bura bir az qaralıqdır, sizi görmək çətinidir, ancaq mənə sizi həbs etmək haqqında əmr var, əmr qaydasınca tərtib olunub. Siz görünməz olduğunuz üçün yox, qarət etdiyinizə görə həbs edilməlisiniz. Bu yaxın evlərin birində qarət olmuş və pul oğurlanmışdır.

– Sonra?

– Bəzi cəhətlər göstərir ki...

Görünməz adam:

– Uydurmadır, – deyə çığırdı.

– Ümidvaram ki, belədir, cənab, – lakin əmr almışam.

Naməlum adam:

– Yaxşı, – dedi, – mən sizinlə gedərəm. Gedərəm, ancaq qandalsız.

Caffers:

– Qayda var axı, – deyə etiraz etdi.

Naməlum adam:

– Qandalsız, – deyə, israr etdi.

Caffers:

– Bağışlayın, bunsuz olmaz, – dedi.

Birdən vücud əyildi və hələ oradakılar heç bir şey dərk etməmiş ayaqqabı, şalvar və corablarını stolun altına atdı. Sonra özünü sıçrayıb qalxdı və penceyini çıxardı.

Caffers birdən işin nə yerdə olduğunu başa düşüb:

– Dayan! Dayan – deyə çığırdı.

O, bu sözləri deyib, jiletədən yapışdı. Jilet müqavimət göstərdi; köynək onun içindən sıçrayıb çıxdı və Caffersin əlində boş jilet qaldı.

Caffers:

– Onu tutun! – deyə çığırdı. – Əgər o tamam soyunsa...

Hamı:

– Tutun onu! – deyə çığıraraq, havada uçan ağ köynəyin üstünə cumdu. Bu, naməlum adamın əyində görünən yeganə paltar idi.

Köynəyin qolçağı Xollun üzünə şiddətli bir zərbə endirdi; bu zərbə onun qəti hücumunu sarsıtdı, onu geriye, düz keşiş Tutsomun üstünə atdı. Daha bir dəqiqə sonra köynək havaya qalxdı və orada qərribə hərəkətlər etməyə başladı, sanki adam onu başından çıxarırdı. Caffers, köynəkdən bərk-bərk yapışdı, lakin bununla yalnız onun çıxarılmasına kömək etdi. Havadan nə isə düz onun alt çənəsinə zərbə vurdu: o, öz dəyənəyini qapıb var gücü ilə düz Teddi Henfrinin kəlləsinə ilişdi.

– Özünü gözlə, – deyə çığırtılar eşidildi. Hamı əllərini havaya qaldırıb haraya gəlsə çığırdı: – Tutun onu, qapını örtün! Qoymayın qaçsın! Mən nə isə tutmuşam! Budur o!

Otaqda hərəkət düşdü. Zərbələr sanki birdən hamının üstünə enirdi. Həmişə ağıllı olan və indi burnunu əzən şiddətli zərbədən daha da ayıq düşən Sendi Uocers qapını açdı və birinci bayıra atıldı. Dərhal hamı, onun dəhşəti ilə düşdü. Qapının ağzında bərk basabas başlandı. Zərbələr enməkdə davam edirdi. Təriqətçi Fippsin qabaq dişləri sınımış, Henfrinin qulağı cırılmış, Caffersin çənəsinə zərbə endirilmişdi. O, geri dönüb özünü ilə Xakstersin arasında, nə isə görünməz bir şeydən yapışdı, əli kiminsə əzələli sinəsinə toxunduğunu hiss etdi. Bu zaman vuruşda qızarmış, pörmüş adamlar yığınla dəhlizə dolmuşdu.

Caffers tövşüyə-tövşüyə:

– Tutdum! – deyə çığırdı. O, görünməz düşməni əldən buraxmadan adamların içərisində fırlanırdı. Üzü qıpqırmızı qızarmış, gərginlikdən damarları qabarmışdı. Camaat aralanıb yol verdi. Nəhayət, hamı yerə düşəndi. Caffers, boğucu səslə nə isə qışqırırdı, o, düşməni əldən buraxmadan var gücü ilə onu təpikləyirdi. Sonra o səndəleyib arxası üstə yerə yıxıldı və peysəri qolçağa dəydi. Yalnız bu zaman o, əllərini boşaltdı.

“Onu tut!”, “Görünməz adam!” və sair bu kimi çığırtılar eşidildi. Aypınq sakinlərdən olmayan – şəxsiyyətini təyin etmək mümkün olmayan bir cavan oğlan yüyürüb, əlinə nə isə bir şey götürdü, lakin buradaca yerə sərilmiş konsteblin üstünə yıxıldı; küçədəki qadınlardan birisi ayağının nəyə isə dolaşaraq yıxıldığını hiss edib qışqırdı; bir it, görünür ki, təpik yeyib zingildədi və ulaya-ulaya Xakstersin həyətinə cumdu. Görünməz adamın qaçması bununla bitdi. Adamlar bir müddət heyrət və təlaş içində donub qaldılar. Sonra hamı küləyin şiddətindən tökülən solmuş yarpaqlar kimi dəhşət içində dağılırdı. Yalnız Caffers mehmanxananın pilləkəni yanında dizləri bükülmüş, arxası üstə hərəkətsiz halda düşüb qalmışdı.

VIII FƏSİL

ÖTƏRİ SƏS

Səkkizinci fəsil çox qısa olacaq. O, aşağıdakı hadisəni təsvir edir. Yerli həvəskar naturalist Cibbins qum təpəsinin üstündə uzanıb mürşülüyəydi; əmin idi ki, ətrafda heç olmasa iki millik bir məsafədə heç bir kəs yoxdur. Birdən o lap yaxında kimin isə ayaq səslərini eşitdi; kiməsə öskürür, asqırır, qozəblə söyüş söyləyirdi. Cibbins ətrafına baxıb, heç kəsi görmədi. Bununla belə səs lap aydın eşidilirdi. Görünməz yolçunun belə sürətlə müxtəlif söyüşlər yağdırmasından onun savadlı adam olduğunu yəqin etmək olardı; səs ən yüksək notlara qədər ucaldı. Sonra aşağı düşməyə başladı və nəhayət, Cibbinsin zənnincə, Edderdin tərəfə uzaqlaşaraq kəsildi. Bir dəfə də bərk asqırıq səsi eşidildi, sonra ətrafa tam sakitlik çökdü. Cibbins səhərkə hadisələr haqqında heç bir şey bilmirdi. Lakin bu hadisə onu, o qədər heyrətə saldı və çaşdırdı ki, bütün fəlsəfi sakitliyi yox oldu. O, tələsik ayağa qalxıb, sürətlə təpədən endi və qosəbəyə tərəf yollandı.

MİSTER TOMAS MARVEL

Mister Tomas Marveli təsəvvür etmək üçün gözlünüzün qarşısına kök, bürüsküzlü, uzun, yastı burunlu, həmişə selikli olan iri ağzılı, topa-topa cod saqqallı bir adamı gətirməlisiniz. O, köklüyə meyil edən adam idi, bu onun əl-ayağının olduqca gödək olmasından aşkar görünürdü. Başına həsir silindr qoyurdu, libasının ön mühüm yerlərində düymələrin çox zaman çəkmə bağı və vişlə əvəz edilməsi onun əbədi subaylardan olduğuna dəlalət edirdi.

Mister Tomas Marvel, Aypinqdən təxminən bir mil yarım uzaqda, Edderdinə gedən yolun kənarında ayaqlarını arxa sallayıb oturmuşdu. Ayaqlarında tamam süzlülüb getmiş corabdan başqa, heç bir şey yox idi, ayaqlarının, dəşiklərdən çıxan enli baş barmaqları itin şəkllənmiş qulaqlarına oxşayırdı, hər şeyi tələsmədən, asta-asta edən bu adam indi ayağına ölçmək istədiyi bir cüt çəkməni gözdən keçirirdi. Bu, çox möhkəm çəkmə idi. O, çoxdan beləsini görməmişdi, ancaq çəkmələr ayağına böyük idi. Quru hava üçün çox əlverişli olan əvvəlki çəkmələri isə yağışlı havada yaramırdı, çünki altı çox nazik idi. Mister Marvelin yekə ayaqqabıdan zəhləsi gedirdi, ancaq nəmişliklə də arası yox idi. Əslinə baxsan o, hələ hansından, yekə ayaqqabıdanmı, yoxsa nəmişlikdənmi daha çox xoşu gəlmədiyini müəyyən etməmişdi. Hava xoş idi, başqa bir işi olmadığından bu barədə fikirləşməyi qərara aldı. Buna görə də alabəzək çəkmələrin dördünü də qrup şəkllində yerə düzdü, onlara tamaşa etməyə başladı. Çəkmələrin otların arasında necə durduğunu görünco, birdən-birə hər iki cütün çox yöndəmsiz olduğunu qət etdi. O, dal tərəfdən kimin isə səsinə eşitdikdə qətiyyənlə təəccüblənmədi.

Səs:

– Necə olsa, yenə çəkmədir də, – dedi.

Mister Tomas Marvel başını yana əyib, narazılıqla çəkməyə baxaraq:

– Bu çəkmələri mənə bağışlayıblar – dedi, – lənət şeytana, iki cütədən hansının daha pis olduğunu da demək olmur.

Səs:

– Həmm, – dedi.

– Mən bundan da pis ayaqqabı geymişəm. Doğrusunu deyim ki, çəkməsiz gəzdiyim vaxtlar da olmuşdur. Ancaq bu cür, əgər belə

demək olarsa, yöndəmsiz eybəcərləri heç vaxt geyməmişəm. Çoxdan özümə çəkmə axtarıram, özümünkümlər lap zəhləmi töküb. Onlar söz yox ki, möhkəmdir, ancaq həmişə ayaq üstə olan adam üçün ayaqqabının çox əhəmiyyəti var. İnənirsiniz ki, mən bütün bu ətrafda nə qədər çalışdımsa, bunlardan başqa, çəkmə tapa bilmədim. Siz bircə bunlara baxın, axı ümumiyyətlə, bu yerlərdə yaxşı ayaqqabı olur, mənim bəxtim belədir. Mən artıq on ildir ki, buranın ayaqqabısını geyirəm, görün bir necə zirzibil verirlər.

Səs:

– Bura çox pis yerdir, – deyər təsdiq etdi. – Buranın əhalisi də pisdir.

Tomas Marvel:

– Elə deyilmi? – dedi. – Ayaqqabıya bir bax! Zəhrimara qalsın belə ayaqqabını! – O, bu sözləri deyib öz ayaqqabısı ilə müqayisə etmək üçün çiyinin üstündən müsahibinin ayaqqabısına baxmaq istədi. Bir cüt ayaqqabı görəcəyini gözlədiyi halda, nə ayaqqabı, nə də ayaq görüb son dərəcə heyrətdə qaldı. O sol tərəfə baxdı, ancaq orada da nə ayaq, nə çəkmə gördü. Mister Tomas Marvel təəccüb etdi:

O, cəld çevrilərək:

– Bəs siz hardasınız? – deyər xəbər aldı.

Qarşıda təpəli geniş çöllük uzanırdı. Yalnız uzaqda ardıc kolları tərpənirdi.

Mister Tomas Marvel:

– Görəsən, mən kefli deyiləm ki? – dedi, – gözümə göründü, nədir? Mən öz-özümümlə danışırıdım? Bu nə işdir!..

Səs:

– Qorxmayın! – dedi.

Tomas Marvel yerindən sıçrayaraq:

– Rica edirəm, zarafatı buraxasınız, – dedi. – Siz hardasınız? Bir buna baxın, mənə: “Qorxmayın”. – deyir!

Səs:

– Qorxmayın! – deyər təkrar etdi.

Mister Tomas Marvel:

– Sən özün indi qorxarsan, axmağın biri, axmaq! – dedi. – Hardasan? Qoy bir səni tapım! Susdu. – Yerin altındasan, nəsen? – deyər yenidən xəbər aldı.

Cavab gəlmədi. Mister Tomas Marvel heyrət içində ayaqqabısız, yaxası açıq pencəkdə dayanmışdı. Uzaqdan çalı quşunun səsi eşidildi: pi-uit.

Mister Tomas Marvel:

– Siz, doğrudan da, özünüzlü olə salmışsınız? – dedi.

Hər tərəf bomboş idi. Hansı tərəfə baxırdısa, heç kəs görünmürdü. Kənarlarında arxlar qazılmış və ağ sütunlar basdırılmış hamar və izsiz yol şimala və cənuba doğru uzanıb gedirdi. Buludsuz göy üzündə də çalı quşundan başqa, heç bir şey görünmürdü.

Mister Tomas Marvel pencəyini düyməloyorək:

– Allah, özün kömək ol! – deyə sosləndi. – Hamısı araq zəhrimardandır? Mən elə də bilirdim.

Sos:

– Bu, araqdan deyildir, – dedi, – huyocanlanmayın!

Mister Marvel rəngi qəmiş bir halda:

– Ah! – dedi.

Onun dodaqları yavaşcadan:

– Hamısı araqdandır, – deyə pıçıldadı.

O, bir müddət yerindən torpənməyib düz qabağına baxdı, sonra yavaş-yavaş yan-yörəsinə nəzor saldı.

– And içə bilərəm ki, sos eşitdim, – deyə pıçıldadı.

– Əlbəttə, eşitdiniz.

Mister Marvel gözələrini yumub, dənşət içində başından yapışaraq:

– Bax, yənə də, – dedi.

Birdən kim isə onun yaxasından yapışib elə silkələdi ki, fikirləri lap qarışdı.

Sos:

– Özünüzlü səfehliyə qoymayın, – dedi.

Mister Marvel:

– Mən... dəli... olmuşam... – dedi. – Buna olac yoxdur. Hamısı bu zəhrimar çəkmələrdəndir. Ağlım başımdan çıxmışdır! Bəlkə, bu, cinlərdir?

Sos:

– Heç birisi deyildir, – dedi. – Qulaq as!

Mister Marvel:

– Əlbəttə, mən dəli olmuşam, – deyə təkrar etdi.

Sos hirsini zorla saxlayaraq tokidlə:

– Birçə dəqiqə dayanın, – dedi.

Mister Marvel qoribo bir vəziyyətdə hiss etdi ki, kimin isə barmaqları sanki onun sinəsinə toxunur.

– Yaxşı, – deyə cavab verdi.

– Sən elə zənn edirsən ki, mən sonin ancaq xoyalına gəlmişəm? Bu, yalnız xoyaldır?

Tomas Marvel boynunun ardını qaşıyaraq:

– Daha nə ola bilər axı? – deyə cavab verdi.

Sos:

– Çox gözəl! – dedi. – Elə isə siz rəqibinizin olduğuna inanana qədər mən sizə dəş atacağam.

– Axı sən hardasan?

Sos heç bir cavab vermədi. Vırıltı eşidildi və sanki havadan atılmış bir dəş Mister Marvelin çiyəninə az qala toxunaraq lap yanından ötdü. Mister Marvel geri dönrək, başqa bir dəşin yuxarıya uçduğunu, sonra qövs cızaraq bir an havada qalıb sürətlə ayaqlarının yanına düşdüyünü gördü. Onu elə bir heyrat bürüdü ki, özünü qorumağa təşəbbüs belə etmədi. Dəş, onun yalın barmağına dəyib arxa düşdü. Mister Tomas Marvel ağrıdan çıxıraraq yerindən sıçradı, qaçmaq istədi, lakin ayağı nəyə isə ilişdi, aşıb oturmaq vəziyyətində qaldı.

Sos:

– Buna nə sözün var? – deyə xəbər aldı, üçüncü dəş qövs cızaraq havaya qalxdı və avaranın başı üzərində horokotsiz bir halda asılı qaldı. – Mən nəyəm? Yalnız xoyalamam?

Mister Marvel cavab vermək ovazına ayağa qalxdı. Lakin haman saat yənə də yerə yıxıldı. O, bir dəqiqə horokotsiz uzanıb qaldı.

Sos:

– Sakit otur! Yoxsa dəş sonin başına vuraram, – dedi.

Mister Marvel oturub dəş döymüş barmağını oli ilə ovxalayaraq, bir dəqiqə də olsa gözünü dəşdən ayırmadan:

– İşə düşdük ki! – dedi. – Heç bir şey başa düşməyirəm. Daşlar özləri uçur. Daşlar danışır. Atına! Yox ol! Mənim işim bitdi...

Dəş yerə düşdü.

Sos:

– Hər şey aydın və sadədir, – mən görünməzəm.

Mister Marvel zərildəyib, ağrıdan ikiqat olub soruşdu:

– Məni başa salın. Siz harada gizlənirsiniz, bunu nədə edirsiniz? Heç nə başa düşə bilmirəm. Təslim oluram.

Sos:

– Mən görünməzəm. Vəssalam. Anlayırsan, ya yox? – dedi.

– Hə, bu aydındır. Siz heç hirsənməyin, cənab. Yaxşısı budur, dəyin görün, nədə gizlənirsiniz.

– Mən görünməzəm, məsələ də burasındadır. Başa düş...
– Axı siz hardasınız? – deyə Marvel, onun sözünü kəsdi.
– Əşi, burada səndən beş addım aralı.
– Nağıl danışmayın! Mən kor deyiləm ki! Hələ, bəlkə, deyəsən ki, sən havasan. Mən savadsız-zad deyiləm ki...

– Bəli, mən havayam, mən şəffafam...
– Hə? Yeni sənin içində heç bir şey yoxdur? Təkcə elə bir çərənleyen səsin var, vossalam?

– Mən də başqaları kimi bir insanam, ətim, qanım var, mən yeməli, içməliyəm ki, bədənim zəifləməsin. Ancaq mən görünməzəm, aydındırmi? Görünməzəm. Bu, çox sadə şeydir. Görünmürəm.

– Demək, siz əsil adamsınız?

– Bəli.

Marvel:

– Əgər elə isə, – dedi, – əlinizi verin. Heç olmasa bu, bir şeydir.
– O, birdən: – Vay! – deyə çığırdı. Siz mənə necə də qorxutdunuz! Bir az yavaş olmazmı?

Marvel, onun biləyindən yapışmış ələ toxundu, sonra qorxa-qorxa əlini onun çiyində, özəl əlinin sinəsində və saqqalında gəzdirdi. Onun üzündən heyrət oxunurdu.

O:

– Əntiqədir! – dedi. – Bu xoruz döyüşündən də əladır. Lap hey-rətamızdır. Mən sizin dalınızda lap bir mil uzaqdakı dovşanı da görə bilərəm! Sizin özünüzdən isə bir parça da olsa görünmür... Yox, dayan...

Bu zaman Marvel, sanki qarşısındakı boş sahəyə diqqətlə bax-mağa başladı.

O, görünməz əli buraxmayaraq:

– Siz pendir-çörək yemişsiniz, deyə xəbər verdi.

– Düzdür. Bu qidanı orqanizmin hələ həzm etməmişdir.

Mister Marvel:

– Belə de... – dedi. – Hər halda bu çox qəribədir.

– Sizi inandırın ki, bu, sizə göründüyünün yarısı qədər də qəribə deyildir.

– Mənim sadə düşüncəm üçün bu, kifayət qədər qəribədir, – deyə mister Tomas Marvel cavab verdi. – Axı siz bunu necə düzəl-dirirsiniz? Siz bunu necə edə bildiniz?

– Bu, çox uzun məsələdir. Həm də ki...

Mister Marvel:

– Mən heç özümə gələ bilmirəm – dedi.

– İndi görün, mən sizə nə demək istəyirəm: mənim köməyə ehti-yacım var. Məni bu hala gətirmişlər. Mən sizə təsadüfən rast gəl-dim. Qəzəbindən aqlımı itirərək, çılpaq, yorğun bir halda gedir-dim. Mən adam öldürməyə hazırdım... Sizi gördüm...

Mister Marvel:

– Aman Allah! – dedi.

– Mən dəl təvəfədən sizə yaxınlaşdım. Bir az fikirləşib, yoluma davam etdim...

Mister Marvelin üzü, onun hissələrini çox aşkar ifadə edirdi.

– Sonra ayaq saxladım. – “Bu da mənim kimi bir səfildir, – düşündüm, – bax mənə lazım olan adam elə budur”. Geri qayıdıb sizə yanaşdım. Və...

Mister Marvel:

– Ay Allah, – deyə səsləndi. – Başım gicəllənir. İcazə verin soruşum. Axı bu, nə işdir? Görünməz adam! Sizə nə kimi kömək lazımdır?

– İstəyirəm ki, siz paltar, sığınacaq yer və bəzi başqa şeylər tap-maqda mənə kömək edəsiniz... Artıq çoxdandır ki, mən bunlardan məhrumam. Əgər istəmirsinizsə... Ancaq siz mənə kömək edə-rəsiniz, siz kömək etməlisiniz.

Mister Marvel:

– Dayanın! – dedi. – Qoyun bir fikrimi toplayım. Mənə ayağa durmağa mane olmayın. Toxunmayın mənə. Bir qədər sakitləşmə-liyəm. Axı siz, mənim ayaq barmağımı az qala sıdırdınız. Bunlar hamısı elə ağlasığmazdır ki; boş təpələr, bomboş soma, ətrafda təbiətdən başqa heç bir şey görünmür... Qəfil bir səs. Göydən gələn səs. Daşlar, yumruq. Allah, sən saxla!

Səs:

– Yaxşı, sıxdılmaq lazım deyil, – dedi, – siz mənə deyənəli eləyin.

Mister Marvel yanaqlarını şişirdi; gözləri girdələşdi.

Səs:

– Mən sizi seçmişəm, – dedi. – Əgər bir neçə kənd axmağı hesabla alınmazsa, siz, görünməz adamın mövcud olduğunu bilən yeganə adamsınız. Siz mənə kömək etməlisiniz. Mənə kömək edin,

mən də sizin üçün çox iş görürəm Görünməz adamın əlində böyük qüdrət vardır. – O, bir dəqiqə susdu və bərkdən asırdı. – Ancaq siz mənə ələ versəniz, – deyə o, davam etdi – sizə ömr etdiklərimi yerinə yetirməlisiniz...

O susdu və əlini mister Marvelin çiyinə bərk vurdu. Bundan dəhşətə gələn Mister Marvel çığırdı.

Mister Marvel görünməz adamdan kənara çəkilməyə səy edərək:

– Mən qətiyyənlə sizi ələ vermək fikrində deyiləm, – dedi, – bu barədə heç söhbət ola bilməz. Siza həvəslə kömək edərdim. Yalnız deyən görüm, mən nə etməliyəm. (Allah, sən saxla!) Sizin hər bir arzunuzu böyük məmnuniyyətlə yerinə yetirərəm.

X FƏSİL

MİSTER MARVEL AYPINQDƏ

Küy-kələk bir qədər sakitləşdikdən sonra Aypinqin sakinləri yavaş-yavaş özlərinə gəlmiş, yaranan vəziyyəti müzakirə etməyə başladılar. Gözlənilmədən skeptisizm başını qaldırdı. Bir qədər mütarəddid olmasına baxmayaraq, o hər halda skeptisizm idi. Axı görünməz adamın varlığına inanmamaq daha asan idi; onun havada yox olduğunu görənlərə və ya yumruğunun qüvvətini hiss edənlərə gəlincə, onları barmaqla saymaq olardı. Həm də hadisəni öz gözü ilə görənlərdən biri olan mister Uocers yox olmuşdu: o evinə girib qapını bağlayaraq, yanına heç kəsi buraxmırdı. Caffers isə “Arabaçı və atlar” mehmanxanasında hissis bir halda düşüb qalmışdı. Təcrübədən kənara çıxan böyük, qeyri-adi ideyalar, çox zaman insana əhəmiyyətsiz, lakin seziyə bilən hadisələrdən daha az təsir edirdi. Aypinq bayraqlarla bəzənmişdi; əhali bayram paltarını geymişdi. Onlar bir aydan artıq idi ki, bu bayramın gəlməsini gözləyirdilər. Buna görə də görünməz adamın varlığına inanmayanlar belə onun həmişəlik yox olduğuna ümid edərək, əylənməyə çalışmışdılar. Skeptiklərə gəldikdə isə onlar üçün görünməz adam məzəli bir zarafata çevrilmişdi! Hər halda həm buna inanmayanlar, həm də skeptiklər arasında bu gün böyük bir şənlik var idi.

Haysmen cəməninə qadın qurulmuşdu. Missis Bantinq və başqa xanımlar orada çay hazırlayırdılar, bazar günü məktəbinin şagirdləri

otun üstündə yüyürüşür, vikarının, miss Kassın və miss Sekbatın rəhbərliyi altında müxtəlif oyunlar oynayırdılar. Doğrudur, nə isə yüngül bir narahatlıq hiss olunurdu. Lakin hamı o qədər idraklı idi ki, öz qorxularını gizlədirdilər. Çəpinə çəkilmiş kəndir gənclərin diqqətini çox cəlb edirdi. Blokun dəstəyindən tutub həmin kəndirlə üzüaşağı sürətlə sürüşərək o biri ucdakı saman kisəsinin üstünə düşmək olurdu. Yelləncəklərin və hindqozu ilə nişan alan fırlanğının böyük müvəffəqiyyəti vardı. Fırlanğınca bənd edilmiş buxar orqanı hərləndikcə havanı tünd yağ iyi və ondan daha kəskin musiqi ilə doldururdu. Səhər kilsəyə getmiş klub üzvləri döşlərinə əlvan nişanlar taxıb qürurla gəzişirdilər; bir neçə şən cavan oğlan şlyapalarını şux lentlərlə bəzəmişdi. Bayram istirahəti haqqında olduqca sort anlayışa malik olan qoca Fletçer iki stula qoyulmuş taxtanın üstündə dayanıb, yemək otağının tavanını ağardırı; bunu onun pəncərəsinin qabağındakı yasəmən budaqlarının arasından və ya da qapıdan (kimin kefi haradan istəsə) görmək olardı.

Saat dördə yaxın kəndin kənarı ilə uzanan təpələr tərəfdən Aypinqə yad bir adam gəldi. O, qısa boylu, yoğun bir adam idi, başında köhnə bir silindr vardı. O, bərk tövşüyür və ordunu gah çökəldir, gah da şişirdir; qırmızı ləkələrlə örtülü üzü qorxu ifadə edirdi; iti getdiyinə baxmayaraq, həvəssiz hərəkət edirdi: kilsənin tinindən burulub, “Arabaçı və atlar” mehmanxanasına tərəf yönəldi. Demək lazımdır ki, başqaları kimi qoca Fletçer də ona diqqət yetirdi. Yad adamın həyəcanlı görkəmi onu o qədər heyranə saldı ki, Fletçer, sıyıq əhəngi fırcadan onun pəncəsinin qoluna tökənədək, dayanıb ondan nəzərlərini ayırmadı. İçərisində hindqozu ilə oyun gedən tirin sahibinin dediyinə görə, yad adam öz-özü ilə danışdı. Mister Xaksters də buna fikir vermişdi. Gələn adam mehmanxananın pilləkəni yanında dayandı və mister Xakstersin dediyinə görə, evə girmədən əvvəl görünür, uzun müddət tərəddüd etdi. Nəhayət, o, pilləkənlə qalxdı. Mister Xakstersin müşahidəsinə görə, sola döndü və qonaq otağının qapısını açdı. Mister Xaksters içəridən səslər eşitdi, sonra bufetdən yad adama yanıldığını bildiren səslər gəldi.

Xoll:

– Oraya yox! – deyə səsləndi. O zaman yad adam qapını örtüb, bufetə girdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra dodaqlarını əli ilə silə-silə, mister Xakstersə süni təsir bağışlayan sakit və məmnun bir halda yenə də

“ARABAÇI VƏ ATLAR” MEHMANXANASINDA

Mehmanxanadakı hadisələri aydın başa düşmək üçün biz mister Marvelin ilk dəfə mister Xakstersin pəncərəsi önündə göründüyü vaxta qayıtmalıyıq.

Bu zaman mister Kass və mister Bantinq qonaq otağında idilər. Onlar səhərki hadisələri ciddi surətdə müzakirə edir və mister Xollun icazəsilə Görünməz adamın şeylərini diqqətlə tədqiq edirdilər. Cəfərs yıxıldıqdan sonra bir qədər özünə gəlib qayğıkeş dostların müşayiətilə evinə getdi. Missis Xoll, Görünməz adamın otağa səpələnmiş paltarlarını yığışdırıb, otağı səliqəyə salmışdı. Pəncərənin qabağında, adətən naməlum adamın çalışdığı stolun üstündə Kass “Gündəlik” başlığı altında əlyazmasından ibarət üç qalın kitabı o saat gördü.

Kass:

– Gündəlik! – deyər hər üç kitabı stolun üstünə qoydu. – İndi biz hər halda bəzi şeyləri öyrənərik.

Vikari əllərini stolun üstünə qoyub dayanmışdı.

Kass stolun dalında oturaraq:

– Gündəlik! – deyər təkrar etdi. O, dəftərləri bir-birinin üstünə qoyub, üstdəkini açdı.

– Hm... İlk vərəqdə heç bir sərlövhə yoxdur. Əcəb işdir! Rəqəmlər, cərtəyojlar...

Vikari stoldan ayrılıb Kassın çiyini üstündən dəftərə baxdı.

Kass sərlövhələri bir-birinin dalınca vərəqləyirdi: onun üzündə bir məyusluq oxunurdu.

– Təkcə rəqəmlərdir, Bantinq!

Mister Bantinq:

– İşıq ucu verən diaqramlar, şəkillər yoxdurmu? – deyər xəbər aldı.

Mister Kass:

– Özünüz baxın, – cavabını verdi. – Burada riyaziyyat və hərflərdən göründüyü kimi, rusca və ya başqa bir dildə nə isə yazılmışdır. Yunanca da yazı var. Yunancanı isə yəqin ki, oxuya bilərsiniz...

Mister Bantinq:

– Əlbəttə, – deyər cavab verdi. O, gözlüyünü çıxarıb sildi. Özünü çox pis vəziyyətdə hiss etdi. Çünki yunan dilindən onun yadında az şey qalmışdı. – Hə, əlbəttə, yunan dili kələfin ucunu ölimizə verə bilər...

küçədə göründü. Bir müddət bir yerdə dayanıb ətrafına baxdı; sonra mister Xaksters onun oğrun-oğrun, qonaq otağının pəncərəsinin baxdığı həyat qapısına tərəf getdiyini gördü. Bir qədər tərəddüddən sonra yad adam darvaza sütunlarından birinə söykənərək, gildən qayrılmış qısa trubkasını tütünlə doldurmağa başladı. Onun əlləri əsirdi. Nəhayət, o, çubuğunu yandıra bildi, əllərini qoynuna qoyub işsiz bir adam kimi çubuq çəkməyə başladı. Lakin tez-tez həyata saldığı tələsik nəzərləri onun nə isə gizlin bir niyyəti olduğunu göstərirdi.

Mister Xaksters bunların hamısını tütün dükanının pəncərəsindəki qutuların dalından görürdü. Yad adamın qərribə hərəkətləri, onu öz müşahidəsini davam etdirməyə məcbur etdi.

Birdən yad adam sütundan tələsik ayrıldı, çubuğunu cibinə soxdu və həyətdə girərək yox oldu. Mister Xaksters gözünün qabağında oğurluq edildiyini qəti edərək, piştaxtanın dalından sıçradı və oğrunun yolunu kəsmək üçün küçəyə qaçdı. Bu zaman naməlum adam yana əyilmiş silindrdə yenidən göründü; onun bir əlində göy süfrəyə bükülmüş yekə bağlama, o biri əlində isə, sonradan aydın olduğu kimi, vikarinin çiyin bağı ilə bağlanmış üç kitab var idi. O, Xakstersi görünəcəyi çəkdi və sərt halda sola dönüb qaçmağa başladı.

Xaksters:

– Oğrunu tut! – deyər çığırdı və onun dalınca yüyürdü.

Mister Xakstersin sonrakı təəssüratı qüvvətli, lakin qısa oldu. O, qabağından qaçan oğrunun kilsəyə tərəf yüyürdüyünü gördü. O dalğalanan bayraqları və gəzintiyyə çıxan camaatı xatırlayırdı. İki-üç adamın onun qışqırığına döndüyü də yadında idi.

O, yad adamı cəsarətlə təqib edə-edə yenə də:

– Oğrunu tut! – deyər daha bərkdən çığırdı.

Lakin on addım atmamışdı ki, nə isə onun ayaqlarından yapışdı. Elə o andaca ayaqları yerdən üzüldü və o qeyri-adi bir sürətlə havaya uçdu. Özünə gəlməmişdi ki, yerdə yıxılı qaldığını gördü. Bütün dünya onun gözü qabağında milyonlarca hərfləndən qığılcıma çevrildi və sonrakı hadisələr onu daha maraqlandırmırdı.

– Mən yerini sizə göstərərəm...

Mister Bantinq gözlüyünü silməkdə davam edərək:

– Yaxşısı budur ki, əvvəlcə kitabların hamısını gözədən keçirim,
– dedi. – Əvvəlcə ümumi təsəvvür əldə etmək lazımdır, Kass, kələfin ucunu isə sonra da axtarmaq olar.

O, düşdüyü pis vəziyyətdən qurtarmaq üçün bir hadisə baş verməsinin ürəkdən arzu edərək öskürdü; sonra eynəyini aramla taxıb Kassın ona verdiyi kitabı götürdü. Bundan sonra, doğrudan da, bəzi şeylər baş verdi. Birdən qapı açıldı.

Mister Kass və vikari qəfildən diksindi, ancaq həsir silindrdə, qırmızı bir sifət gördülər.

Sifət xırıltılı bir səslə:

– Bura bufətdirmi? – deyə gözlərini bərəldərək soruşdu.

Centlmenlərin ikisi də birdən:

– Yox, – deyə cavab verdi.

Mister Bantinq:

– Üzbəüzdədir, özizim, – dedi.

Mister Kass acıqla:

– Qapını örtün, rica edirəm, – deyə əlavə etdi.

İçəri girən adam tamamilə başqa bir ahənglə yavaşdan:

– Yaxşı, oldu, – deyə əvvəlki kimi xırıltılı bir səslə bildirdi.

– Geriyə üz! – deyib öz-özünə əmr etdi, dalınca qapını örtüb yox oldu.

Mister Bantinq:

– Yəqin dənizçidir, – dedi. – Bu dənizçilər məzəli adamlardır?
Geriyə üz! Görünür, bu onun otaqdan çıxmasına aid olan bir dəniz terminidir.

Kass dedi:

– Yəqin ki, elədir. Bu gün mənim əsəblərim lap pozulmuşdur.
Qapı açılanda yerimdən dik atıldım.

Mister Bantinq özü yerindən sıçrayıbmuş kimi istehzayla gülümsədi. O, ah çəkərək:

– İndi isə kitablarla məşğul olaq, – dedi.

Kass:

– Bircə dəqiqə, – dedi. Qalxıb qapını bağladı. – İndi mənə elə gəlir ki, bizə heç kim mane olmaz.

Bu zaman kim isə burnun çəkdi.

Mister Bantinq öz kreslosunu Kassın kreslosuna tərəf çəkərək.

– Bir şey şübhəsizdir, – dedi, – axır günlər Aypinqdə olduqca qərribə hadisələr baş vermişdir. Əlbəttə, mən görünməz adam haqqında deyilən bu boş söhbətlərə inanmıram.

Kass:

– Bu ağlasığan şey deyildir, – dedi. – Ağlasığan deyildir. Lakin şübhə, faktdır ki, mən onun qolçağının içərisini gördüm...

– Siz əminsinizmi... bunu doğrudanmı, gördünüz. Bəlkə, burada güzgünün bir rolu olmuşdur... Axı insanda asanlıqla qara hallüsinasiya yaratmaq olar. Siz, əsl mahir sehrbaz görmüşsünüzmü?

– Mübahisə etməyə. Axı biz artıq bu barədə danışmışıq. Kitablara müraciət edərkən... Aha! Budur. Deyəsən, yunanca yazılan yer buradır. Hə, əlbəttə, bunlar yunan hərfliçidir.

O, səhifənin ortasını göstərdi. Mister Bantinq azca qızırtı üzünlü kitaba yaxınlaşdı; görünür ki, onun gözlüyünə yenə nə isə olmuşdu. O, yunan dilini çox zəif bilirdi, bununla belə bilirdi ki, bütün kilə ibadətçiləri onu yunan dilinin və hətta qədim yunan dilinin yaxşı bilicisi hesab edirlər. İndi isə... Olmaya öz avamlığını etiraf edəcək? Bəlkə, bir şey uydursun?

Birdən o, boynunun ardında qərribə bir şey hiss etdi. Başını qaldırmaq istədi, lakin nə isə bir maneəyə rast gəldi.

O, anlaşılmaz bir ağırlıq duydu, elə bil kiminsə möhkəm əli yenilməz bir qüvvəylə onun başını stola tərəf əyirdi, belə ki, onun çənəsi stola dəydi.

Qulağının dibində bir səs:

– Tərpənməyin, əzizlərim, – deyə pıçıldadı. – Yoxsa ikinizin də başınızı əzərəm.

Bantinq ona doğru əyilən Kassa baxdı, onun üzündə qorxu və hədsiz heyranın əks olunduğunu gördü.

Səs:

– Mən çox təəssüf edirəm ki, belə şiddətli ölçülər götürmək lazım gəlir, – dedi. – Lakin bu, labüddür. Siz nə vaxtdan bəri tədqiqatçıların xüsusi qeydlərinə göz yetirməyə öyrənmişsiniz? – İki çənə eyni vaxtda stola dəydi və hər iki əng eyni vaxtda şaqqıldadı. – Bədbəxtliyə uğramış adamın mənzilinə soxulmağı siz nə vaxtdan öyrənmişsiniz?

Çənələrin stola dəyməsi və dişlərin şaqqıldaması təkrar eşidildi.

Səs:

– Mənim paltarımı haraya dürtmüşsünü? – dedi. – İndi qulaq asın. Pəncərələr bağlıdır, qapının açarını isə mən çıxartmışam. Mən

çox güclü bir adamam, maşa da əlimin altındadır; hələ görünməz olduğundan danışmıram. Şübhə yoxdur ki, istəsəm, heç bir zəhmət çəkmədən sizin ikinizi də öldürər və rahatca çıxıb gedə bilərəm. Siz bunu başa düşürsünüzmü? Çox gözəl, əgər mən sizə dəyməsəm, heç bir axmaqlıq etmədən bütün ömrlərimi yerinə yetirəcəyinizə söz verirsinizmi?

Vikari ilə doktor bir-birinə baxdılar. Doktorun sifəti əyildi.

Vikari:

– Söz veririk, – dedi. Doktor da təsdiq etdi.

Bu zaman görünməz adam onların boynunu buraxdı və onlar dikəldilər. Hər ikisinin üzü qıpqırmızı idi, başlarını tez-tez o yana bu yana çevirirdilər.

Görünməz adam:

– Öz yerinizdə qalmağınızı xahiş edirəm, – dedi. – Maşanı görürsünüzmü? O, maşanı növbə ilə müsahiblərinin hər birinin burnuna yaxınlaşdıraraq davam etdi. – Mən, bu otağa girəndə burada adam görəcəyimi gözləmədim. Bundan başqa, mən burada yalnız öz kitablarımı deyil, paltarlarımı da tapacağıma ümid edirəm. Onlar hanı? Yox, yox, yerinizdən tərpənməyin! Görürəm ki, paltarımı buradan aparmışlar. Hərçənd indi gündüzlər hava isti olduğundan Görünməz adam çılpaq da gözə bilər, lakin axşamlar xeyli sərin keçir. Ona görə də mənim paltara və bəzi şeylərə ehtiyacım var. Bundan başqa, bu üç kitab da mənə lazımdır.

XII FƏSİL

GÖRÜNMƏZ ADAM QƏZƏBLƏNİR

Burada biz, indicə aydın olacaq, çox xoşagəlməz bir hadisə üzündən hekayəni yenidən kəsməliyik. Qonaq otağında, təsvir etdiyimiz işlərin baş verdiyi və mister Xakstersin darvazanın qabağında durub, trubka çəkən mister Marvelə göz qoyduğu müddətdə, mister Henfri mister Xoll ilə oradan on iki yard uzaqlıqda dayanmışdılar. Onlar təəccüb və heyrət içərisində Aypinqdə baş vermiş günün yeganə maraqlı məsələsini müzakirə edirdilər.

Birdən qonaq otağının qapısına bərk bir zərbə dəydi, oradan qulaqbətirici bir çıxıntı eşidildi və yenidən sakitlik çökdü.

Teddi Henfri:

– Ey! – dedi.

Bufətdən:

– Ey – eşidildi.

Mister Xoll hadisələri ləng, lakin düzgün qavrayırdı.

O, piştaxtanın dalından çıxıb, qonaq otağının qapısına tərəf yönələrək:

– Orada nə isə olmuşdur, – dedi.

Üzlərində son dərəcə diqqət ifadə olunan Xoll və Teddi birlikdə qapıya yaxınlaşdı.

Xoll:

– Nə isə olmuşdur, – dedi. Henfri isə başı ilə təsdiq etdi.

Onları kimyəvi maddələrin ağır iyi vurdu; otaqdan çox tələsik, yavaş və boğuc danışiq səsi eşidildi.

Xoll qapını döyərək:

– Orada nə olmuşdur? – deyər xəbər aldı.

Boğuc danışiq səsi dərhal kəsildi; bir dəqiqəliyə ətrafı sükut bürüdü; sonra yenə də bərk pıclıtu eşidildi. Sonra kəskin çıxıntı səsi gəldi: “Yox, yox, lazım deyildir!” Sonra əlləşmə düşdü, yıxılan stulun taqıltısı və qısa bir vuruşma hay-küyü eşidildi. Yenidən sükut çökdü.

Henfri yavaşcadan:

– Lənət şeytana! – dedi.

Mister Xoll yenidən:

– Orada nə olmuşdur? – xəbər aldı.

Vikari qəribə, kəsik-kəsik bir səslə cavab verdi:

– Hər şey qaydasındadır. Xahiş edirəm mane olmayın.

Mister Henfri:

– Qəribədir! – dedi.

– Qəribədir! – deyər mister Xoll təkrar etdi.

Henfri dedi:

– Mane olmayın, deyirlər.

Xoll:

– Eşitdim, – cavabını verdi.

Henfri dedi:

– Kim isə asqırdı.

Onlar otaqda baş verənlərə qulaq asaraq, qapının qabağında dayanmaqda davam edirdilər. Burada söhbət yenə də əvvəlki kimi təkrar olunurdu.

– Mən edə bilmərəm! – deyə mister Bantinqin səsi eşidildi. – Sizə deyirəm, cənab, mən istəmirəm!

Henfri:

– Bu, nə deməkdir? – deyə xəbər aldı.

Xoll:

– Deyir ki, istəmir. – Görəsən, bizəmi deyir?

– Bu, dözülməzdir! – mister Bantinqin səsi eşidildi.

Mister Henfri:

– “Bu dözülməzdir!” – deyə təkrar etdi. – Mən bunu lap aydın eşitdim.

Henfri:

– İndi danışan kimdir? – xəbər aldı.

Xoll:

– Məncə bu mister Kassdır – dedi. – Siz bir şey ayırd edə bilərsinizmi?

Onlar susdular. Qapının dalındakı danışq daha da qarışıq və anlaşılmaz olur.

Xoll:

– Deyəsən, süfrəni stolun üstündən sıyrıb dartırlar. – dedi.

Missis Xoll piştaxtanın dalında göründü. Xoll, onun ehmal təpənməsini və onların yanına gəlməsini işarə edirdi. Bu hərəkət missis Xolla o dəqiqə etiraz ruhu doğurdu.

– Orada dayanıb nəyə qulaq asırsan, Xoll? – deyə o, ərindən xəbər aldı. – Bayram günündə başqa bir iş tapmırsan?

Xoll işarə və him-cimlə onu başa salmağa çalışdı, lakin missis Xoll heç bir şey başa düşmək istəməyib, səsini ucaldırdı. O zaman Xoll və Henfri pörtlənmiş halda barmaqlarının ucunda piştaxtaya tərəf gəlib işin ən yerdə olduğunu ona anladılar.

Əvvəlcə qadın, onların söylədiyində qərribə bir şey olduğunu etiraf etmək istəmədi; sonra Xollun susmasını və əhvalatı təkcə Henfrinin danışmasını tələb etdi. O, bunların hamısını boş bir şey hesab etmək fikrində idi. Bəlkə, onlar eləcə mebeli yerindən tərpədirdilər.

Xoll dedi:

– Mən, onun “Bu, dözülməzdir!” dediyini eşitdim. – Bunu aydın eşitdim.

Henfri dedi:

– Bunu mən də eşitdim.

Missis Xoll:

– Olsun ki... – deyə sözə başladı.

Henfri:

– Sss... – deyə onun sözünü kəsdi. – Eşidirsiniz, pəncərə?

Missis Xoll:

– Hansı pəncərə? – deyə xəbər aldı.

Henfri:

– Qonaq otağının pəncərəsi, – cavabını verdi.

Hamısı susub, diqqətlə qulaq asırdı. Missis Xollun dalğın nəzərləri mehmanxananın açıq rəngli dördkünc bayır qapısına, ağ yola və iyun günəşinin işıqlandırdığı Xakstersin dükanına yönəlmişdi. Birdən dükanın qapısı açıldı və Xaksters özü orada göründü, onun gözləri həyəcandan alacalanmışdı.

O:

– Öğrunu tut! – deyə çığırdı. Mehmanxananın darvazasına tərəf kəsə yolla yüyürüb gözəndi.

Həmin anda qonaq otağında bərk səs-küy və örtülən pəncərənin taqıltısı eşidildi.

Xoll, Henfri və meyhanada oturanlar hamısı küçəyə yüyürüşdü. Onlar kimin isə sürətlə tını burularaq çöllüyə doğru gedən yola düşdüyünü və mister Xakstersin sıçrayıb havada mayallaq əşaraq bərk yerə dəydiyini gördülər. Küçədə gəzişənlər heyrətində donub qaldılar, bir neçə adam ona tərəf qaçdı. Mister Xaksters, onun üzərinə əyilən Henfrinin müəyyən etdiyinə görə, huşunu itirmişdi.

Xoll və mehmanxana fəhlələrindən ikisi, nə isə çıxıb tənə qədər qaçdılar və mister Marvelin kilə hasarı arxasında yox olduğunu gördülər. Onun Görünməz adam olub, birdən-birə görünən adama çevrildiyini güman edərək dalınca qaçdılar.

Xoll, iyirmi yard¹ belə qaçmamışdı ki, heyrətdən bərk qışqıraq bir tərəfə düşdü, bu zaman fəhlələrin birindən yapışıb onunla birlikdə yerə dəydi.

Kimi isə cyni ilə futbol oyununda olduğu kimi onu yıxmışdı. İkinci fəhlə geri dönüb, Xollun ayağı ilişdiyini güman edərək, mister Marveli təkcə təqib etməyə davam etdi. Ancaq o da Xaksters kimi nəyə isə ilişib yıxıldı.

Bu zaman artıq ayağa qalxmış birinci fəhlə böyründən elə bir zərbə aldı ki, bu zərbə ilə öküzdə yıxmaq olardı.

¹ Yard – ingilis ölçü sistemində uzunluq vahidi

O, yerə yıxıldığı anda, şonliklər keçirilən cəməndən yüyürüb gələn adamlar tində göründülər. Göy fufayka geymiş ucaboylu toy sahibi hamıdan qabaqda qaçırdı. O, yolda yəndəmsiz çapalayan üç adamdan başqa, bir kimsə görməyib çox təəccüb etdi. Həmin dəqiqədən onun ayaqlarına nə isə oldu, o da yıxılıb, tırtap bir tərəfə uzandı, dalınca gələn yoldaşının ayaqları altına yuvarlanıb onu da yerə yıxdı. Daldan yüyürənlər onlara ilişib yıxılaraq bir-birinin üstünə düşdülər, ağızlarına gələn söyüşləri yağdırırdılar.

Xoll, Henfri və fəhlələr mehmanxanadan yüyürüb çıxdığı zaman, uzun illərin təcrübəsindən dərs almış missis Xoll pıxtaxtanın dalında kassanın yanında qaldı. Birdən qonaq otağının qapısı açıldı. Mister Kass oradan çıxdı, heç sahibinin üzünə baxmadan tələsik aşağı cumdu, evin tinini burulub qaçdı.

– Onu tutun! – deyə çığırdı. – Bağlamamı öləndən buraxmağa qoymayın. Nə qədər ki, bağlama öləndədir, onu görmək olar.

O, Marvel haqqında heç bir şey bilmirdi, çünki Görünməz adam kitabları və bağlamamı artıq həyətdə köməkçisinə vermişdi. Mister Kassın görkəmi acıqlı və qətiyyətli idi, ancaq kostyumunda bəzi şeylər çatışmırdı, doğrusunu desək, onun bütün kostyumu yüngül, ağ qadın tumanı kimi bir şeydən ibarətirdi ki, bu da yalnız, bəlkə, Yunanıstanda paltar hesab edilə bilərdi.

O: – Tutun onu! – deyə bağırdı. – O mənim şalvarımı və vikarinin bütün paltarlarını apardı.

– Mən bu saat onu tutacağam! – deyə bağırdı, – yerə sərilmiş Xakstərsin yanından yüyürüb keçdi, tını burularaq Görünməz adamın dalınca qaçan camaata qoşuldu. Ancaq buradaca biabırçı bir tərdə yerə səndi. Kim isə bütün ağırlığı ilə onun əlini basdı. Ağrıdan bəyirdi, ayağa qalxmaq istədi, yenə də onu vurub yıxdılar. Nəhayət, Görünməz adamın təqibində deyil, geriə çəkilməkdə iştirak etdiyini başa düşdü. Hamı geri qaçırdı. O, yenə qalxdı, elə o saatca qulağından bərk bir zərbə alıb səntirleyə-səntirleyə evə tərəf qayıtdı, yolda hamının unudub getdiyi Xakstərsin üstündən atıldı. Xakstərs artıq ayılıraq yolun ortasında oturmuşdu. Mister Kass mehmanxanaya qalxarkən birdən daldan bir sille səsi və çılgın bir çığırtı eşitdi; bu ses, çığırtı, hay-küy səsləri içindən seçilirdi. O, Görünməz adamın səsinə tanıdı. O, sanki şiddətli ağrıdan qəzəblənmiş kimi çığırdı. Mister Kass özünü qonaq otağına atdı. O, kandardan:

– Bantinq, o geri qayıdır! – deyə qışqırdı, – özünü xilas edin!

Mister Bantinq pəncərənin yanında dayanıb gışdən və “Qərbi sərrə qəzeti” kağızından özünə paltar quraşdırırdı.

O:

– Kim geri qayıdır? – deyə xəbər aldı və elə dıksındı ki, az qala kostyumunu yerə salacaqdı.

Kass:

– Görünməz adam, – deyə cavab verdi və pəncərəyə tərəf yüyürdü. – Biz buradan ökməliyik. O, dəli kimi vuruşur. Lap dəli kimi. Bir saniyədən sonra, o artıq həyətdə idi.

Bantinq:

– Allah sən saxla! – dedi və tərəddüd içində dayandı Bu zaman mehmanxananın dəhlizindən vuruşma səsi gəldi. Bu, onun tərəddüdlərinə son qoydu, pəncərədən çıxıb tələsik paltarını qaydaya salıb, gödək ayaqları ilə gücü gəldikcə sürətlə, küçə boyu yüyürməyə başladı.

Görünməz adamın şivəni eşidildiyi vaxtdan və mister Bantinqin yüyürüb qaçmağa üz qoyduğu andan başlayaraq Aypinq hadisələrinin gedişində bir ardıcılıq müəyyən etmək mümkün deyildi. Belə ki, Görünməz adam əvvəlcə yalnız paltar və kitabları aparın Marvelin geri çəkilməsini tələb etmək fikrindəydi. Lakin o, ümumiyyətlə sakit təbiətli adam olmadığından, həm də təsadüfən ona dəyən zərbənin onu lap özündən çıxartdığından qəzəblənib sağa-sola zərbə vurur, qabağına gələnə döyürdü.

Qaçışın adamlarla dolu bir küçəni, çırpılan qapıları, daldalanmaq mümkün ola biləcək gizli yerlər üstündə gedən vuruşmaları təsəvvürünüze gətirin. Bu hay-küyün, qoca Fletçerin iki stul üstünə qoyulmuş taxtasının davamsız müvazinətinə təsirini və onun tərətdiyi fəlakəti təsəvvürünüze gətirin. Bu hadisə zamanı qorxub yelləncəkdə oturmış bir cüt cavanı təsəvvürünüze gətirin.

Bir qədərdən sonra tufan dayandı. Bayram bəzəkləri və bayraqları ilə ziynətlənmiş Aypinq küçəsi boşaldı, yerə tökülmüş hind qozlarının, sərilmiş boz lövhələrin, şirniyyat satanın qutusundan dağılmış malların qaldığı küçədə yalnız Görünməz adam tufan qoparırdı. Hər tərəfdən örtülən pəncərə taxtalarının və salınan cəftələrin taqıltısı eşidilirdi. Yalnız hərdən, orda-burda eşidilən pəncərə taxtalarının və rəzələrinin taqıltısı və pəncərənin bir küncündəki qorxudan dartılmış qaşlar altında görünən bərelmiş gözlər burada insanların olduğuna dəlilət edirdi.

Görünməz adam bir müddət mehmanxananın pəncərələrini sındırmaqla əyləndi, sonra küçə fanarlarını missis Qroqremın qonaq otağının pəncərəsinə saldı. Xiqqinsin evinin dalında, Eddeyinin yolunda, teleqraf məftilini də yəqin ki, o kəsmişdi. Nəhayət, öz qeyri-ədiliyindən istifadə edib yoxa çıxdı. Aypinqdə bir daha ondan heç bir şey eşitmədilər. O, həmişəlik qeyb olmuşdu.

Lakin bu hadisədən ancaq iki saat sonra ilk cəsurlar boş qalmış Aypinq küçəsinə çıxmağa cəsarət etdilər.

XIII FƏSİL

MİSTER MARVEL İSTƏFƏ ÜÇÜN ƏRİZƏ VERİR

Hava qaralmağa başlayanda Aypinq əhalisi baş tutmayan bayramlarının keçirildiyi yerin xarabalığına qorxa-qorxa baxarkən qayın meşəliyinin dalında, Bremblherstə gedən yol ilə başında kəməli silindr olan kök, gödərkək bir adamın ağır-ağır addımladığını görürlər. O, rəngbəzəng elastik lentə oxşar bir ipə bağlanmış üç kitab və göy süfrəyə bükülmüş bir bağlama aparırdı. Onun qıpqırmızı üzündən məyusluq və yorğunluq oxunurdu, yerləşində əsəbi bir tələskənlik var idi. O, özgə bir səsin müşayiəti ilə gedir və görünməz əllərin təmasından qıvrılıb açılırdı.

Səs:

– Əgər sən, bir də məndən qaçsan, – deyirdi, – əgər məndən qaçmaq fikrinə düşsən...

Mister Marvel:

– Ay Allah! – deyərək onun sözünü kəsdi, – çiyimdə salamat yer qalmadı ki...

– And olsun vicdanıma ki, səni öldürərəm, – deyərək davam etdi.

Marvel az qala ağlayaraq:

– Mən sizdən qaçmaq istəmədim, – deyərək cavab verdi. – Canınız üçün, mən bu fikirdə deyildim. Mən ancaq bilmirdim ki, bu xaraba döngəni nə zaman dönmək lazımdır, vəssalam. Mən bunu hardan biləydim? Bundan başqa, onsuz da mənimki mənə dəymişdir.

Səs:

– Əgər sözümə qulaq asmasan, bundan da pis günə düşəcəksən, – dedikdə mister Marvel o saat susdu, ordan şışirdi; onun gözlə-

rinə bir ümidsizlik sezi. – Bu axmaqların mənim sirrimi bildikləri bəs deyil, bir tərəfdən də sən mənim kitablarımı götürüb qaçmaq fikrinə düşdün. Onların bəxti gətirdi ki, vaxtında gizləndilər, yoxsa... Mənim görünməz olduğumu heç kəs bilmirdi. İndi mən nə etməliyəm?

Mister Marvel:

– Mən nə etməliyəm! – deyərək mızıldadı!

– İndi hər şey məlum oldu. Hələ qəzetlərə də düşəcək! İndi hamı məni axtaracaq, hamı göz-qulaqda olacaq...

Səs, bu sözləri möhkəm söyüşlə qurtarıb, susdu. Mister Marvelin üzündə daha böyük bir ümidsizlik ifadə olundu. O, sürətini azaltmışdı.

Səs:

– Di, tərən – dedi.

Mister Marvelin üzündəki qırmızı ləkələrin arası bozardı.

Səs acıqlı surətdə:

– Kitabları salma, səfeh, – dedi. – Bir sözlə, mən səndən istəfə etməli olacağam, – əlavə etdi: – Doğrudur, o qədər də yaxşı alət deyilsən, lakin mənim başqa imkanım yoxdur.

Marvel:

– Mən aciz bir aləmə, – dedi.

Səs:

– Doğrudur, – deyərək cavab verdi.

Marvel:

– Mən sizin seçə biləcəyiniz alətlərin ən pisiyəm, – dedi. – Mən gücsüzəm, – əlavə etdi və cavab gözləmədən, – mən çox zəifəm, – təkrar etdi.

– Doğrudan?

– Mənim ürəyim də zəifdir. Sizin tapşırığı mən yerinə yetirdim, ancaq sizi inandıraram ki, hər an yıxılacağımı gözləyirdim.

– Hə?

– Mənim əsəblərim də, gücüm də sizə lazım olan qədər deyildir.

– Mən səni ruhlandıraram.

– Siz bunu etməsəniz yaxşıdır. Mən sizin işlərinizi pozmaq istəmirəm, lakin belə də ola bilər: birdən özümü itirə və ya qorxa bilərəm.

Səs sakit və qəti:

– Çalış ki, belə olmasın, – deyərək cavab verdi.

Marvel:

– Ölsəm bundan yaxşıdır, – dedi. – Axı bu, haqsızlıqdır, – o davam etdi. – Razılaşın mənimlə, zənnimcə, burada tamamilə haqlıyam...
– İrəli! – deyərək səs onun sözünü kəsdi.

Mister Marvel addımlarını sürətləndirdi. Onlar bir müddət dinməz yeridilər.

Mister Marvel:

– Çox ağır işdir! – dedi.

Bu mülahizə heç bir təsir buraxmadı. O zaman Marvel məsələni başqa cür qoymağı qərara aldı.

O, küskün bir səslə:

– Bunun mənə nə xeyri var? – deyərək acı-acı gileyləndi.

Səs var qüvvəsi ilə:

– Bədsir! – deyərək çığırdı. – Mən səni təmin edərdəm. Yalnız deyilənə əməl et. Bunların öhdəsindən gələ bilərsən, axmaq olsan da bacarsan...

– Sizə deyirəm ki, cənab, mən bunun üçün münasib adam deyiləm. Sizə zidd getmək istəmirəm, lakin bu, belədir...

Görünməz adam:

– Əgər susmasan, mən yenə də sənin qolunu buracağam, – dedi. – Fikrimi dəyişmə, qoy düşüncəm.

Ağacların arasından iki sarı ləkə göründü, alaqaranlıqda dörd-künc kilsə qülləsinin cizgiləri sezilməyə başladı.

Səs:

– Biz kəndi keçənə qədər, mən əlimi sənin çiyində saxlayacağam, – dedi. – Yolumu düz get və axmaq iş tutmaq fikrinə düşmə. Yoxsa pis olar.

Marvel ah çəkərək:

– Bilirəm, bunu mən yaxşı bilirəm, – deyərək cavab verdi.

Başında zağarası getmiş silindr olan miskin vücut öz yükü ilə birlikdə kənd küçəsi ilə işıqlı pəncərələrin yanından ötüb keçdi və qaranlıqda kəndin kənarında yox oldu.

XIV FƏSİL

PORT-STOUDA

Ertəsi günü səhər saat onda, mister Marvel üzü qırılmamış, üstü-başı çirkli, başı pırtlaşıq halda Port-Stounun yaxınlığında olan bir meyxananın qapısı ağzındakı skamyada oturmuşdu. O, əllərini cibinə soxmuş, tez-tez ordlarını şişirdirdi. Görünüşü özgün, pərişan və nigarən idi. Yanında iplə bağlanmış kitablar var idi. Bağlamalı Bremblherst dalındakı şam meşəsində qoymuşdu, çünki Görünməz adam öz planlarını dəyişmişdi. Mister Marvel skamyanın üstündə oturmuşdu. Heç kəs onla azca da olsa fikir vermədiyinə baxmayaraq onun həyəcanı artırdı. O, tez-tez əllərini narahat halda ciblərinə salıb nə işə araşdırırdı.

O, bir saata qədər burada oturmuşdu ki, meyxanadan əlində qəzet yaşlı bir matros çıxıb, skamyanın üstündə onunla yanaşı əyləşdi.

Matros:

– Bu gün hava xoşdur, – dedi.

Mister Marvel ətrafına baxdı:

– Bəli, çox gözəldir, – deyərək təsdiq etdi.

Matros etiraza yol verməyən bir səslə:

– Hava lap fəslə uyğundur, – deyərək sözünə davam etdi.

Mister Marvel:

– Tamamilə, – deyərək razılaşdı.

Matros diş təmizləyəni çıxarıb, bir neçə dəqiqə yalnız onunla məşğul oldu. Lakin bu zaman onun nəzərləri mister Marvelə dikilmişdi; matros, onun tozlu üst-başını və yanındakı kitabları diqqətlə gözəndən keçirirdi. Matros, mister Marvelə yaxınlaşanda ona elə gəldi ki, onun cibində pul cingildədi. Mister Marvelin zahiri görünüşü ilə bu cingildəyən sərvət arasında təzad onu çox heyranə saldı. O, yenə də bu yaxında, fikrinə hakim kəsilən mövzuya qayıtdı.

Matros diş təmizləyənlə, dişini qurdalayaraq birdən mister Marvelə müraciət etdi:

– Kitabdır?

Mister Marvel diksinib, yanındakı kitablara baxdı.

– Bəli! – dedi. – Bəli, bunlar kitabdır.

Matros:

– Kitablarda qeyri-adi şeylər tapmaq olur, – deyərək əlavə etdi.

Mister Marvel:

- Sizinlə tamamilə razıyam, – deyə cavab verdi.
- Yalnız kitablarda yox, – matros əlavə etdi.

Mister Marvel:

- Doğrudur, – deyə təsdiq etdi.

O, mü sahibinə və sonra isə ətrafına baxdı.

– Məisal üçün bəzən qəzetlərdə qəribə şeylər yazırlar, – deyə matros yenidən sözə başladı:

- Bəli, olur.

- Bax, elə bu qəzetdə də var.

Mister Marvel:

- A, – dedi.

Matros diqqətli və ciddi baxışlarını mister Marveldən ayırmayaraq:

– Məisal üçün, burada Görünməz adam haqqında danışılır, – deyə davam etdi.

Mister Marvel ağzını büzdü, yanağını qaşdı və qulaqlarının qızardığını hiss etdi.

– Nələr uydurmurlar, – deyə zəif səslə dilləndi: – Bu, haradadır? Avstraliyada, ya Amerikada?

Matros:

- Yox canım, buradadır – dedi.

Marvel diksinərək:

- Aman Allah! – çığırıldı.

Matros:

- Burada deyəndə mən indicə olduğumuz yeri nəzərdə tutmuram.

Ümumiyyətlə, bu yaxın yerlərdə deyirəm.

Bu söz mister Marveli xeyli sakitləşdirdi.

Marvel dedi:

- Görünməz adam! O nə edir ki?

Matros diqqətlə Marveli gözənd keçirərək:

- Hər şey, hər nə istəsən, – deyə əlavə etdi.

Marvel:

- Dörd gündür ki, mən qəzet oxumamışam – dedi.

Matros:

- Əvvəlcə o, Aypinqdə görünmüşdür, – dedi.

- Bəs belə! – deyə Marvel səsləndi.

– Birinci dəfə orada görünmüşdür, – deyə matros əlavə etdi, – haradan gəldiyini isə görünür ki, heç kəs bilmir. Budur, “Aypinqdə qeyri-adi hadisə”. Qəzetdə deyilir ki, bunlar hamısı düzgün və həqiqətdir.

Marvel:

- Aman Allah! – deyə səsləndi.

– Doğrudan da, qəribə hadisədir. Həm vikari, həm də doktor onu tamamilə aydın gördüklərini, daha doğrusu, heç görmədiklərini təsdiq edirlər. Burada yazdıqlarına görə o, “Arabaçı və atlar” mehmanxanasında yaşayırmış. Bir dəfə mehmanxanada baş verən vuruşma zamanı onun başından açılan bintləri görməyincə kimsə onun bədbəxtliyindən xəbərdar deyilməmiş. Ancaq bu zaman onun başının görünməz olduğunu bilməşlər. Onu dərhal tutmaq istəyəndə paltarını öynindən çıxarıb yox olmuşdu. Doğrudur, o fədakarcasına vuruşmalı olmuşdur; bu vuruşma zamanı o ləyaqətli və möhtərəm konstabl mister Caffersə ciddi yaralar vurmuşdur. Bəli, burada hər şey belə aşkar yazılmışdır. Adlar və sairə bütünlüklə göstərilmişdir...

Mister Marvel əsəbliklə ətrafa göz gəzdirə-gəzdirə cibindəki pulları əli ilə saymağa çalışaraq:

- Allah! – dedi. – Onun ağlına qəribə və maraqlı bir fikir gəldi.

- Bunlar necə də təəccüblüdür! – dedi.

– Doğru deyilmi? Sizə deyim ki, bu tamamilə qeyri-adi bir işdir. Mən ömrümdə görünməz adamlar haqqında eşitməmişdim. Nə deyəsən: indi elə qeyri-adi şeylər eşitməli olursan ki...

Marvel sakit görünməyə çalışaraq:

- Onun etdikləri elə bundanmı ibarətdir? – deyə xəbər aldı.

Matros:

- Bu, bəs deyilmi? – dedi.

– Bəs o, Aypinqə qayıtmayıb? – deyə Marvel xəbər aldı. – Eləcə gizləniib, vəssalam?

Matros:

- Vəssalam, – deyə cavab verdi, Məgər bu, kifayət deyilmi?

Marvel:

- Əlbəttə, kifayətdir, – dedi.

Matros:

- Yox bir kifayət olmasın, – dedi, – yox bir...

– Onun yoldaşları yoxmuş ki? Bu barədə heç bir şey yazmırlar? – deyə Marvel nigaranlıqla əlavə etdi.

Matros:

– Olmaya, bir nəfər qoçaq sizə azlıq edir? – deyə cavab verdi. – Yox, xoşbəxtlikdən o, təkmiş. – Matros başını buladı.

– Elə birca onun burada, bu yerlərdə dolaşdığını fikirləşəndə adamın ürəyi sıxılır. Bu saat o, azadlıqdadır, qəzet yazır ki, bəzi məlumata

görə buraya, Port-Stouya tərəf yollanmışdır. Biz də tərs kimi buradayıq. Bu da sizin üçün bir Amerika möcüzəsi deyil. Siz təsəvvür edin o, burada nələr edə bilər! Birdən bir az artıq içib, bizim üstümüzə hücum etmək istədi? Tutaq ki, o, qarət fikrinə düşdü, ona kim mane ola bilər? O, hara istəsə girə bilər, oğurluq edə bilər, biz kora yol verdiyimiz kimi polislərin qaraul xəttində də ona asanlıqla yol açıla bilər, hətta o, sürətlə keçə bilər, çünki deyirlər, korların qulağı son dərəcə iti eşidir. Əgər bir yerdə onun xoşuna gələn şərab tapılsa...

Mister Marvel:

– Hə, əlbəttə, onun vəziyyəti çox əlverişlidir, – dedi. – Və...

Matros dedi:

– Düz deyirsiniz. Onun böyük üstünlüyü vardır.

Bütün bu danışq müddətində, mister Marvel zorla eşidilən ayaq səslərini tutmağa və sezilməz bir hərəkəti duymağa çalışmış kimi gərginliklə ətrafa baxmaqda davam edirdi. Görünür, o, mühüm bir qərar qəbul etməyə hazır idi. O, əlini ağzına tutub öskürdü, yenidən ətrafına baxdı, diqqətlə qulaq asdı, matrosa tərəf əyildi və səsinə alçaldaraq dedi:

– Məsələ burasındadır ki, mən təsadüfən bu Görünməz adam haqqında bəzi şeylər bilirim. Şəxsi mənbələrdən.

Matros:

– Oho! – dedi. – Siz?

Mister Marvel:

– Bəli, – dedi. – Mən.

Matros dedi:

– Belə de! İcazə verin soruşum...

Mister Marvel ağzını əli ilə örtərək:

– Siz təəccüb edəcəksiniz, – dedi, – bu, heyrətamizdir.

Matros dedi:

– Əlbəttə!

Mister Marvel lap alçaqdan, pıçıltıyla:

– Məsələ burasındadır ki... – deyərək sözə başladı.

Lakin üzünün ifadəsi birdən-birə sanki sehlənərək dəyişdi. – Ay! – deyərək o inildədi və skamyada ağır-ağır qurдалandı: onun üzü ağrıdan əyildi. – Ay-ay-ay! – O, yenidən inildədi.

Matros qayğıkeşliklə:

– Sizə nə oldu? – deyərək soruşdu.

– Düşün ağrıyır, – deyərək mister Marvel əlini yanağına qoydu. Sonra cəld kitabları götürüb, – mən artıq getməliyəm, – dedi və oturdugu yerdə qurдалana-qurдалana həmsöhbətindən uzaqlaşdı.

– Axı siz indicə mənə Görünməz adam haqqında danışmaq istəyirdiniz, – deyərək matros etiraz etdi.

Mister Marvel tərəddüd içində dayandı.

Səs:

– Yalandır, – dedi.

– Banlar hamısı yalandır, – deyərək mister Marvel təkrar etdi.

Matros:

– Axı qəzetdə yazılmışdır, – dedi.

– Boş şeydir, – Marvel etiraz etdi. – Mən bunların hamısını uyduramı tanımıram. Görünməz adam yoxdur. Bu, yalandır.

– Axı necə yəni? Bəs qəzetdə...

Mister Marvel:

– Hamısı yalandır. Başdan-ayağacan, – deyərək israr etdi.

Matros əlində qəzet ayağa qalxıb gözlərini bərəltirdi.

Mister Marvel əsəbiliklə ətrafına baxırdı.

Matros aram-aram:

– Bir dayan görüm, – dedi. – Siz demək istəyirsiniz ki...

Marvel:

– Bəli, – dedi.

– Onda nə üçün siz oturub mənim danışdıqlarıma qulaq asırdınız? Mən sizin qabağınızda boşboğazlıq edəndə nə üçün siz susurdunuz hə?

Mister Marvel ordunu şişirdi. Matros birdən qıpqırmızı qızarıb, yumruqlarını düyləndi.

– Bəlkə, on dəqiqə olar ki, mən bütün bu əhvalatı burada söyləyirəm, sən isə fətir sifət səfeh, qanmaz, deyərək bilmirdin ki...

Marvel:

– Rica edirəm, söyüş söyməyəsiz... – dedi.

– Söyüş söyməyəsiz! Sən dayan...

Səs:

– Gedək! – dedi.

Bu zaman nə isə mister Marveli qaldırdı, fırlatdı, o qərribə əsəbi addımlarla yerindən tərpəndi.

Matros:

– Ağız-burnun əzişdirilməmiş itil buradan, – dedi.

Marvel:

– Mən itilim? – dedi.

O, bərk itələnməmiş kimi irəliyə tullana-tullana, müvazinetini itirmiş halda, tələsik yerləşə uzaqlaşdı. O, yavaşca təqsirkar və eyni zamanda küskün bir ahəngə nə isə donquldandırdı.

Matros əllərini belinə qoyub, ayaqlarını geniş aralayaraq dayanmışdı:

– Səfeh! – dedi. – Mən sənə göstərəm, həyasız! Məni aldatmaq olmaz. Budur, qəzetdə hər şey yazılıb.

Mister Marvel, nə isə mənasız bir cavab verdi, sonra tinə dönüb matrosun gözündən itdi. Matros yenə də əvvəlki kimi qünurla, yolun ortasında dayanıb qalmışdı. Yalnız qəssabın arabası onu yerindən tərpənməyə məcbur etdi. O zaman o, Port-Stouya tərəf yönəldi.

Burnunun altında:

– Dünyada nə çox axmaq var, – deyə mızıldandı. – Görünür, məni dolamaq istəyirmiş. Uzunqulağın biri! Axı bunlar qəzetdə yazılmışdır...

Tezliklə o, lap yaxınlığında baş verən qəribə bir hadisə eşitdi. Bir ovuc pul özü-özbaşına Sent-Maykle-leynin tinində divar boyunca baş götürüb gedirdi. Həmin gün şəhər başqa bir matros da bu qəribə mənzərəni görmüşdü. O, əlbəttə, pulları tutmaq istəmiş, lakin oradaca vurulub yerə yıxılmışdı, qalxdığı zaman isə xəyal yox olmuşdu. Öz dediyinə görə, bizim matros çox şeyə inana bilərdi, lakin bu, lap ağ idi. Sonra o, fikrini dəyişməli oldu.

Uçan pullar haqqında söhbətlər tamamilə həqiqətə uyğun idi. O günü bütün ətraf yerlərdə, hava xoş olduğu üçün qapıları taybatay açıq olan dükan və meyxanaların kassalarından, hətta ən böyük London bankının əla kontorundan belə pullar asanlıqla və məhərrətlə ovuc-ovuc və dəstə-dəstə çıxaraq yaxınlaşan adamların nəzərindən sürətlə sıvışıb, divar boyu və döngələrdən uçurdu. Pulların bu sirli səyahəti, bunu heç kəs müşahidə edə bilməsə də, Port-Stou yaxınlığında, meyxananın qarşısında oturmuş başında zağarası getmiş silindr olan təlaşlı adamın cibində qurtarırdı.

Yalnız on gündən sonra Berdok hadisəsi hamıya məlum olan zaman, matros bütün bu faktları tutuşdurub anladı ki, qəribə Görünməz adama nə qədər yaxın imiş.

Doktor Kemp axşam düşəndən bəri otağında Berdokun mənzərəsi görünən təpənin üstündəki evində, öz kabinetində oturmuşdu. Bu şimala, qərb və cənuba açılan üç pəncərəli, üzərində kitablar və elmi jurnallar qoyulmuş çoxlu rəfləri və geniş yazı stolu olan səliqəli balaca bir otaq idi. Şimala tərəf pəncərənin qabağında kiçik bir stol qoyulmuşdu. Onun üstündə mikroskop, şüşələr, müxtəlif xırda alətlər, bir neçə basill kulturası və reaktiv kolbalar var idi.

Batan günəşin səmanı hələ parlaq şüaları ilə işıqlandırmasına baxmayaraq, kabinetdəki çıraq yandırılmışdı. Yaylı pərdələr qaldırılmışdı, onları salmağa lüzum yox idi, çünki kimsənin pəncərədən boylanıb içəri baxa biləcəyindən ehtiyat etmək lazım gəlmirdi. Doktor Kemp uca, boy-buxunlu cavan idi, onun açıq sarımtıl saçları, ağ bıqları var idi. O, indi məşğul olduğu işin sayəsində Kral elmi cəmiyyəti üzvlüyünə keçməyə ümid bağladığı üçün bu işə böyük əhəmiyyət verirdi.

İşləyən zaman təsadüfən başını qaldırırdıqda, qarşısındakı təpənin zirvəsində qürub edən günəşin şölesini gördü. Bir an, bəlkə də, fikri dağınıq halda barmağını dişlədi. O, təpənin zirvəsindəki qızılı şöləni seyr etdi; sonra nəzərini təpə tərəfdən onun evinə sarı gələn kiçik, qara bir fiqur cəlb etdi. Bu, silindrlı balacaboy bir kişi idi. O, elə sürətlə yüyürürdü ki, sanki ayaqları heç yerə dəymirdi.

– Bu da giclərdən birisi, – deyə doktor Kemp düşündü. – Lap bu gün şəhər “Görünməz adam gəlir”, – deyə çığırn üstümə atılan zırmaya oxşayır. Anlaya bilmirəm, bu camaata nə olub. Elə bil biz on üçüncü əsrdə yaşayıyıq.

O qalxdı, pəncərəyə yaxınlaşdı, qaranlığa bürünməkdə olan təpəyə və qaçan adamın qaramtlı vücuduna baxmağa başladı.

– Görünür, bu adam çox tələsir, – deyə doktor Kemp öz-özünə diləndi. – Ancaq xeyri yoxdur, elə qaçır, elə bil cibləri qurğuşunla doludur. “Yeri, ser, cəld ol!” – deyə Kemp düşündü.

Yüyürən adam bir dəqiqədən sonra təpənin döşündəki villalardan birinin dalında gözden itdi. Bir dəqiqə sonra yenə də iki ev arasındakı boşluqda göründü, yenidən gözden itdi, beləcə üç dəfə göründükdən sonra tamamilə gözden itdi. Doktor Kemp: – uzun qulaqlar! – deyib, geri döndü, yazı stolunun yanına qayıtdı.

Bu zaman yoldan keçərək yüyürən adamı yaxından görün, onun törli üzündəki dəhşətli ifadəni sezən adamlar, doktorun bu həqarətli skeptisizmi ilə razılaşmazdılar. Bu adam qaçdıqca bu tərəfdən o tərəfə atılan ağzınadək dolu pul kisəsi kimi, cingiltili səs çıxarırdı. O, sağa-sola baxmadan, bərəlmis gözlərini düz irəliyə, tənənin otağında, fənərlərin bir-bir yanmağa başladığı izdihamlı küçələr olan tərəfə zillənmişdi. Onun altı çənəsi sallanmışdı, dodaqları köpüklənirdi. Ucadan, xırıldaya-xırıldaya nəfəs alırdı. Yoldan keçənlər dayanıb, yolun yuxarisindən aşağısına baxır, daxili bir təlaşla, bir-birindən onun belə tələsik qaçışının səbəbini xəbər alırdılar. Birdən uzaqda, lap tənənin yuxarisindəki yolda it zingildədi və qapının ağzına atıldı. Yoldan keçənlər çaşqın halda dayanıb baxdıqları zaman, yanlarından qoribə bir şey ötüb keçdi, bilinmədi küləkdirmi, ayaq səsindəymi, yoxsa ağır nəfəsəldirmi?

Adamlar qışqıra-qışqıra üzü aşağı qaçdılar, hələ Marvel tənədən enən yolu yarı etməmişdi ki, adamların səs-küyü artıq küçədən gəlirdi. Onlar evlərinə qaçaraq, tələsik qapıları bağlayıb, nəfəslərini dönmədən dəhşətli xəbər söyləyirdilər. Marvel qapıların çırpıldığını eşidərək son gücünü toplayırdı. Amma o, şəhərə çatmamışdan qabaq, qorxu oraya çatmış və bir anda şəhəri bürümüşdü.

"Görünməz adam gəlir! Görünməz adam!.."

XVI FƏSİL

"ŞƏN QUMARBAZLAR" MEHMANXANASINDA

"Şən qumarbazlar" mehmanxanası tənənin otağında konka xətti başlanan yerdədir. Mehmanxana sahibi kök, qırmızı ɵlləri ilə piştaxtaya söykənərək, cılız bədəni arabacı ilə atlar barədə söhbət edirdi, boz paltarlı qarasaqqal bir adam isə şərab içə-içə suxarı ilə pendir yeyir və növbədən gəlmiş polismlenlə söhbət edirdi. Tələffüzündən amerikalı olduğunu yəqin etmək olardı.

Arabaçı birdən-birə söhbəti kəsib, mehmanxananın alçaq pəncərəsindəki çirkli sarı pərdənin üstündən, tənə yuxarı gedən yola baxmağa çalışaraq:

- Bu, nə çıxır-bağırdır? - deyə soruşdu. Kim isə yüyürə-yüyürə qapının qabağından ötüb keçdi.

Mehmanxana sahibi:

- Olmaya, yangın var? - dedi.

Yaxınlaşan ayaq səsləri eşidildi. Kim isə ağır-ağır yüyürdü. Qapı gurultu ilə təybatay açıldı. Marvel hiçqıra-hiçqıra, saçları dağınıq halda, şlyapasız, yaxası cırlmış otağa soxuldu. Tələsik geri dönmə qapını kipi örtmək istədi, ancaq qayış qapının kipi örtülməsinə mane olurdu.

O, zil səsle:

- Gəlir! - deyə böyürdü. - Görünməz adam gəlir! O mənim dalımcə düşmüşdür! Siz allah! Xilas edin! Xilas edin mən!

Polismlen:

- Qapını örtün, - dedi. - Kim gəlir? Nə olub axı?

Bu sözləri deyib, bayır qapıya tərəf gətdi, qayışı çıxardı, qapı örtüldü. Amerikalı ikinci qapını da bağladı.

Marvel titrəyib ağlayır, ancaq kitabları ɵlindən buraxmırdı:

- Məni piştaxtanın dalına buraxın - deyirdi. - Məni bir yerdə gizlədin. Sizə deyirəm; o, məni təqib edir. Mən ondan qaçmışam. O, dedi ki, məni öldürəcəkdir. Öldürər də.

Qarasaqqal adam:

- Qorxmayın, - dedi, - siz təhlükəsiz bir yerdəsiniz. Qapılar bağlıdır. Axı nə olmuşdur?

Marvel:

- Məni gizlədin, - deyə təkrar etdi. Bu zaman giriş qapısı kimin isə bərk zərbəsindən titrədi. Marvel qorxudan bağırdı. Çöldən tap-pıltı və qışqırıq səsi gəldi.

Polismlen:

- Ey! - deyə çıxırdı. - Kimdir o?

Mister Marvel doli kimi otaqda vurmuxaraq çıxış yolu axtarırdı.

- O, məni öldürəcəkdir, - deyə Marvel çıxırdı. - Onun ɵlində bıçaq var! Allah xatirinə!..

Mehmanxana sahibi:

- Budur, buraya gəlin, - dedi. Taxtanı qaldıraraq Marveli piştaxtanın dalına buraxdı. Qapını yenə döydölər.

Mister Marvel:

- Qapını ona açmayın, - deyə bağırırdı. - Rica edirəm, açmayın. Mən harada gizlənim?

Qarasaqqal adam bir ɵlini dalına qoyub soruşdu:

– Deməli, bu, Görünməz adamdır? Deyəsən, ona baxmaq vaxtı çatmışdır.

Birdən pəncərə xıncım-xıncım olub yەر töküldü. Bayırdan çığırtı və qaçışma səsi gəldi. Polismen skamyanın üstə çıxıb, başını pəncərədən uzadaraq qapının yanında nə baş verdiyini görməyə çalışırdı. Sonra yەر düşüb qaşını qaldıraraq dedi:

– Bu, odur.

Mehmanxana sahibi mister Marveli gizlətdiyi qonşu otağın qapısı önündə dayanıb sınımış pəncərəyə baxdı və müştərilərə yaxınlaşdı.

Birdən-birə sakitlik çökdü.

Polismen tərəddüd içində qapıya yaxınlaşaraq:

– Heyif ki, dəyəneyim yanımda deyil, – dedi. – Qapını açan kimi, o içəri girəcək, onu heç cür saxlamaq olmayacaq.

Cılız bədənli arabaçı qorxa-qorxa:

– Siz qapını açmağa çox da tələsməyin, – dedi.

Qarasaqqal adam:

– Cəftəni açın! – dedi. – Qoy bircə içəri girsin... – deyərək o əlində tutduğu tapançanı göstərdi.

Polismen:

– Belə yaramaz, – dedi, – arada adam öldürmək olar.

Qarasaqqal adam:

– Mən hansı ölkədə olduğumu bilirəm, – deyərək etiraz etdi. – Mən onun ayağını nişan alacağam. Cəftəni açın.

Mehmanxana sahibi pəncərə pərdəsinin altından küçəyə baxaraq:

– Birdən mənim belimə daydı? – Gözləyin, məni vurmazsınız! – dedi.

Qarasaqqal adam əyilərək:

– Yaxşı, – deyərək cavab verdi, tapançanı hazır tutub, özünü cəftəniyə çəkdi.

Mehmanxana sahibi, arabaçı və polismen qapıya tərəf çevrildilər.

Qarasaqqal adam cəftəsi açılmış qapıya baxa-baxa bir addım geriyyə çəkilərək yavaşca:

– Buyurun! – dedi.

O, tapançanı dalında tutmuşdu. Lakin içəriyə heç kəs girmədi, qapı örtülü qaldı.

Beş dəqiqədən sonra ikinci arabaçı üsulluca mehmanxanaya girdiyi zaman, hələ hamı intizarda dayanmışdı, qonşu otaqda solğun, qorxudan bənzi qaçmış adam göründü.

Marvel:

– Evin bütün qapıları bağlıdır mı? – deyərək xəbər aldı. – O, yəqin ki, bu aralarda hərhlənir və içəri girmək üçün fürsət axtarır. O, şeytan kimi hiyləgərdir.

Mehmanxana sahibi:

– Allah son saxla! – deyərək söyləndi. – Bəs dal qapı! Siz burdan müğayət olun!... Gör bir...

O, aciz bir halda otağa göz gəzdirdi. Qonşu otağın qapısı örtüldü və açar şıqıldadı.

– Hələ bir ayrıca yol da var. Həyəyə açılan qapı.

O, bu sözləri deyib, otaqdan götürüldü.

Bir dəqiqədən sonra əlində mətbəx bıçağı qayıtdı.

– Həyə qapısı açıqdır, – dedi. Onun qalın alt dodağı sallanmışdı.

Birinci arabaçı:

– Bəlkə də, indi o, hardasa evin içindədir, – dedi.

– Mətbəxdə yoxdur, – deyərək mehmanxana sahibi cavab verdi. – Orada iki qulluqçu qadın var. Mən bu bıçaqla bütün mətbəxi gözdədim, baxmadığım bir künc də qoymadım. Qadınlar da bu fikirdədirlər ki, o mətbəxə girişməmişdir. Onlar heç nə hiss etməmişlər...

Birinci arabaçı:

– Siz qapını bağladınız mı? – deyərək xəbər aldı.

Mehmanxanaçı:

– Uşaq deyiləm ki, əlbəttə, bağladım, – deyərək cavab verdi.

Qarasaqqal adam tapançanı gizlətdi. Elə bu dəmdə piştaxtanın qapıcığı çırpıldı, cəftə səsləndi, qapının dəstəsi gurultu ilə yerindən qopub düşdü, qonşu otağa açılan qapı taybatay açıldı. Onlar misrər Marvelin tutulmuş dovşan kimi zingildədiyini eşitdilər və piştaxtanın üstündən atılaraq ona köməyə yüyürdülər. Qarasaqqal adam tapançanı atdı, qonşu otaqdakı güzgü parça-parça oldu, qırıqları cingilti ilə döşəmənin üstünə töküldü.

Mehmanxana sahibi otağa girərək, Marvelin mətbəxə açılan qapının qabağında qoribə bir halda çapaladığını gördü, mehmanxana sahibi tərəddüd içində dayanıb qaldığı müddətdə qapı açıldı və Marvel mətbəxə sürükləndi. Oradan bağırta və yər düşən qazanların cingiltisi eşidildi. Marvel başını əyib, inadla müqavimət göstərirdi, lakin onu qapıya tərəf darturdılar. Cəftə açıldı.

Polismen mehmanxana sahibinin yanından arabaçılardan biri ilə mətbəxə yüyürdü. O, Marvelin yaxasından yapışan görünməz əlin

biləyindən tutdu. Lakin həmin dəmdə üzündən bir zərbə aldı və səndələyərək geri çəkildi. Qapı açıldı, Marvel var gücü ilə qapının dalında gizlənməyə çalışdı. Bu zaman arabacı nədən işə yapışdı.

– Mən onu tutmuşam! – deyə çığırdı. – Tutdum!

Görünməz əllərdən yaxa qurtaran mister Marvel yerə yığıldı və sürünə-sürünə vuruşanların ayaqları arasından keçmək istədi. Vuruş qapının ağzında gedirdi. Birinci dəfə olaraq Görünməz adamın səsi eşidildi. O, bərkdən çığırdı, çünki polismin onun ayağını basmışdı.

Sonra Görünməz adam qəzəblə nərilədi və yumruqlarını işə salaraq, toppuz kimi hər tərəfə zərbələr endirməyə başladı. Birdən arabacı, böyründən bir zərbə alaraq ağrıdan büzüldü. Qonaq otağına açılan qapının örtülməsi mister Marvelin geri çəkilməsinə səbəb oldu. Birdən mətbəxdə olanlar dərəcəli qardaşlıqda vuruşduqlarını başa düşdülər.

Qarasaqqal adam:

– O, haraya getdi? – deyə çığırdı.

Polismin həyəətə çıxıb dayandı və:

– Buraya gəlin, – dedi.

Bir kirəmid parçası onun başının yanından sıvırışdı və üstünə qablar düzülmüş mətbəx stoluna düşdü.

Qarasaqqal adam:

– Mən ona göstərərəm! – deyə çığırdı.

Polismin çiyin üstündə tapançanın lüləsi parladı və qaranlıqda, kirəmidlər atılan tərəfə bir-birinin dalınca beş güllə açıldı.

Qarasaqqal adam atarkən əli ilə üfufü istiqamətdə qovs cızırdı, belə ki, güllələr yelpic şəkildə balaca həyəətə düzülürdü.

Sakitlik çökdü.

Qarasaqqal adam:

– Beş güllə, – dedi. – Əla qumar oyunundakı kimi. Fənər gətir, gedək cəsədini axtaraq.

DOKTOR KEMPİN QONAĞI

Güllə səsləri doktor Kempin diqqətini cəlb edəncən o, öz kabinetində oturub yazı yazırdı. Bir-birinin dalınca partapart beş güllə səsi eşidildi.

Doktor Kemp: – Oho! – deyə səsləndi. O, qələmi ağzına apardı və qulaq verdi. Görəsən, Berdokda bu tapança atan kimdir? Bu eşşəklər yenə nə işdən çıxırlar?

O, cənub tərəfdəki pəncərəyə yaxınlaşıb onu açdı, boylanaraq şəhərin gecə mənzərəsinə – işıqlı pəncərələr düzülməsinə, qaz fənərlərinə, araları qara dam və höyətlərlə kəsilən vitrinlərə tamaşa etməyə başladı.

O, tamaşa edə-edə: – Deyəsən, orada, aşağıda “Qumarbazlar” mehmanxanasının yanında camaat yığışıb, – deyə düşündü.

Sonra onun nəzəri liman və gömülərin işıqları gələn yerə yönəldi, parlaq işıqlı kiçik liman sarı almaz kimi işıq saçırdı. Təzə ay təpənin qabaq tərəfindən çıxırdı; ulduzlar tropik yerlərdə olduğu kimi parlayırdı.

Beş dəqiqə müddətində doktor Kemp gələcəyin ictimai şəraiti məsələsi fikrinə daldı, sonra zamanın intəhasızlığı haqqında düşüncələrə, ayağa qalxdı, yenidən pəncərəni örtüdü və yazı stolunun yanına qayıtdı.

Təxminən bundan bir saat sonra küçə qapısı döyüldü. Kempin güllə səsi eşitdikdən sonra işi ləng gedirdi, tez-tez işdən ayrılır, fikrə dalırdı. Qapının döyüldüyünü eşidib işi buraxdı, qulaq verməyə başladı. Xidmətçi qadının qapını açmağa gəldiyinin eşitdi. Qayıtmasını gözlədi, lakin o gəlmədi. Kemp düşündü: “Bu, kim ola bilər?”

Yenə işə başlamaq istədi. Lakin bu ona müyəssər olmadı. Ayağa qalxdı, kabinetdən çıxdı, pilləkənlə meydançaya düşdü, orada zəngi basdı, xidmətçi qadın aşağı mərtəbədə, zalda göründüyü zaman Kemp pilləkən məhəccərindən əylərək xəbər aldı:

– Məktub gətirmişlər?

Qadın:

– Xeyr, təsadüfi bir zəngdir, cənab, – deyə cavab verdi.

Kemp: “Mən, nədənsə bu gün əsəbiyəm”, – düşündü.

O, kabinetə qayıdıb qətiyyətlə işə girişdi.

Bir neçə dəqiqədən sonra artıq tamamilə işə qapılmışdı. Otaq sakitlik idi; sükutu yalnız saatın tiqıltısı, stolun üstündəki lampadan düşən işıq dairəsinin lap ortasında kağızın üzərində hərəkət edən qələmin cırıltısı pozurdu.

Doktor Kemp bugünkü işi qurtarmağı qərara aldıqda artıq gecə saat iki idi. O, yerindən qalxıb esnədi və yataq otağına keçdi. Pencəyini və jiletini çıxarmışdı ki, susadığını hiss etdi. Şamı götürüb selter suyu və viski axtarmaq üçün yemək otağına endi. Elmi işlə məşğuliyyət doktor Kempin müşahidəçi etmişdi. Yemək otağından qayıdarkən, lap pilləkənin qabağında, həsirin yanında linoleumun üstündə tünd bir ləkə gördü. O, artıq yuxarı qalxmışdı ki, birdən linoleum üzərindəki bu ləkənin haradan əmələ gələ biləcəyini öz-özündən sual etdi. Görünür ki, bu sual onun başına təsadüfən gəlmişdi. Hər halda o, otağa girib sifonu və viskini kiçik stolun üstünə qoydu, əylilib ləkəni yoxlamağa başladı. Kemp o qədər də təəccüblənmədən bu ləkənin qurumuş qan kimi yapışqan və tünd qırmızı olduğunu müəyyən etdi. Yenə də sifonu və viskini götürdü, ətrafa baxa-baxa bu qan ləkəsinin haradan düşə biləcəyini anlamağa çalışaraq yuxarı çıxdı. Artırmada o, yataq otağı qapısının dəstəyinin də qanlı olduğunu gördükdə heyrət içində dayandı.

Öz əllərinə baxdı. Əlləri tər-təmiz idi. Bu dəmdə, kabinetdən çıxdığı zaman, yataq otağının qapısının açıq olduğunu xatırladı, demək, dəstəyə əlini vurmamışdı. Qəti addımlarla düz yataq otağına girdi. Üzünün ifadəsi tamamilə sakit olsa da, həmişəkəndən bir qədər qəti idi. Diqqətlə bütün otağı seyr edərkən gözü çarpayırıya zilləndi. Yorganın üstündə qan gölməçəsi var idi. Döşəkağı cırılmışdı. İlk dəfə otağa girdiyi zaman bunu görməmişdi, çünki düz əlüzuyunun yanına getmişdi. Bir yerdə yataq əzilmişdi, indicə elə bil ki, onun üstündə oturan olmuşdu.

Birdən onun qulağına boğuc bir səs gəldi, sanki kim işə yavaş-cadan: "Bu ki, Kempdir!" – dedi.

Doktor Kemp qeybdən gələn səslərə inanmırdı.

O, dayanıb, əzilmiş yatağına baxırdı. Görünür, qulağına səs gəlmişdi. O, yenə ətrafa baxdı, lakin əzilmiş və qana bulanmış yataqdan başqa, şübhəli heç bir şey görmədi. Bu zaman əlüzuyunun yanında aydınca bir hənirti eşitdi. İnsan nə qədər yüksək savadlı olsa belə, onda yenə də bir qədər mövhumat qalıqları olur. Doktor Kempin dəhşətli bir hiss bürüdü. Qapını bağladı, sifonu stolun üstünə qoydu. Birdən diksindi: onunla əlüzuyunun arasında havada qanlı bir kotan

parçadan bint sallanmışdı. O, heyrət içərisində baxmağa başladı. Bu, səliqə ilə dolanmış, lakin tamamilə boş sarıq idi. Yenə yaxınlaşıb binti tutmaq istədi, ancaq kim işə ona mane oldu. O, lap yaxınlığında: – Kemp! – deyə boğuc bir səs eşitdi. Kemp:

– Nə? – deyə cavab verdi və heyrətdən ağzı açılı qaldı.

– Qorxmayın, – deyə səs davam etdi. – Mən Görünməz adamam.

Bir müddət, Kemp heç bir cavab vermədən yalnız sarığa baxırdı.

Nəhayət:

– Görünməz adam? – deyə soruşdu.

Səs:

– Görünməz adam, – deyə təkrar etdi.

Kemp hələ bu gün səhər bu qədər şey ilə istehza edib güldüyü hadisəni xatırladı. Lakin bu zaman o, görünür, çox qorxub, təəccüblənmədi. Yalnız sonralar, öz hisslərini öz-özünə izah edə bildi.

– Mən bunların hamısını boş şey hesab edirdim, – dedi.

Bu zaman onun səhər irəli sürdüyü dəlillər başına dolanırdı.

– Siz sarıqlısınız? – deyə xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Bəli, – cavabını verdi.

Kemp höyəcəna:

– Oho! – deyə səsləndi və əlavə etdi: – Belə də şey olar! Sonra, boş şeydir. Bu yəqin bir foksdu!

O tez irəli addım atdı. Onun bintə doğru uzanan əli, görünməz barmaqlara rast gəldi.

Bu təmasdan geri sıçradı, rəngi dəyişdi.

– Siz allah, qorxmayın, Kemp! Mənim köməyə çox ehtiyacım vardır. Dayanın!

Görünməz əl Kempin dirsəyindən yapışdı. Kemp onu vurdu.

Səs:

– Kemp! – deyə səsləndi, – Kemp, sakit olun!

Görünməz adamın əli, onun dirsəyini daha bərk sıxdı.

Kempdə çılğın bir xilas olmaq arzusu oyandı. Bintlə sarınmış əl onun çiyindən yapışdı. Birdən onu itələyib arxası üstə çarpayırıya yıxdı. O, ağzını açdı ki, bağırsın, lakin haman anda döşəkağının kənarı onun dişləri arasına dürtüldü. Görünməz adam onu bərk-bərk tutmuşdu, lakin o sərbəst olan əlləri ilə dəli kimi hara gəldi, döşəyirdi.

Görünməz adam, üzünə yağın zərbələrə baxmayaraq, onu bərk-bərk tutub:

– Ağlınızı başınıza yığın, – dedi. – Aman allah, mənə özümdən çıxarmayın.

O, lap Kempin qulağına:

– Sakit olun, abdalın biri abdal! – deyə bağırdı.

Kemp bir dəqiqə daha çırpınıb-çapalamaqda davam etdi, sonra sakit oldu.

Görünməz adam döşəkağını Kempin ağzından çıxararaq:

– Əgər çıxırsanız, başınızı özəcəyem! – dedi. – Mən Görünməz adamam. Bu nə uydurmadır, nə də foksdu. Mən doğrudan da, Görünməz adamam. Mənə sizin köməyiniz lazımdır. Əgər siz özünüzü səfeh, nadan kimi aparmasanız, mən sizə heç bir zərər vurmaram. Siz mənə xatırlamırsınız mı? Kemp? Mən Qriffinəm. Biz universitetdə bir yerdə oxumuşuq.

– Buraxın mənə qalxım, – dedi. – Mən heç yerə qaçmaram. Qoyun bir dəqiqə sakit olum.

O, çarpayının üstündə oturub boynunu ovuşdurdu.

– Mən Qriffinəm, universitetdə sizinlə birlikdə oxumuşam. Mən özümü gözə görünməz etmişəm. Mən ən adi bir adamam, siz mənə tanıyırdınız, lakin mən görünməz olmuşam.

– Siz Qriffinsiniz mi? – deyə Kemp soruşdu.

Səs:

– Bəli, Qriffinəm – cavabını verdi. – Universitetdə sizinlə birlikdə oxumuşam, ancaq mən sizdən bir kurs aşağıda idim. Mən demək olar ki, albinosam, boyum altı fut, çiyinlərim enli, üzüm ağ-çəhrayı, gözlərim qırmızı idi. Mən hələ kimyaya dair yazdığım əsər üçün mükafat da almışdım.

Kemp:

– Heç bir şey başa düşmürəm, – dedi. – Ağlım lap çaşmış. Qriffinin nə dəxli vardır?

– Qriffin mənəm.

Kemp fikrə getdi:

– Dəhşətdir! – dedi. – Bu nə şeytan əməlidir ki, siz gözə görünməz olmuşsunuz?

– Burada heç bir şeytan əməli yoxdur: bu, tamamilə məntiqi, həm də qeyri-mürəkkəb bir prosesdir.

Kemp:

– Dəhşətdir! – deyə onun sözünü kəsdi. – Axı bu, necə olmuşdur?

– Doğrudan da, dəhşətdir. Mən yaralıyam. Yaman ağrıdır, həm də yorğunam. Kemp, axı siz kişisiniz, qorxmayın! Mənə yemek-icmək verin, hələlik isə qoyun oturun.

Kemp otaqda hərəkət edən sarığa baxdı: sonra həsir kreslonun döşəmənin üstü ilə sürünərək, çarpayının yanında dayandığını gördü. Kreslo cırıldadı, oturmaq yeri dördə bir düyüm çökdü. Kemp gözlərini ovuşdurdu və yenə əlini boynuna çəkdi:

– Bu, xəyaldan da qəribədir, – dedi və mənasız güldü.

– Bax, belə daha yaxşıdır. Siz ağillanırsınız.

Kemp:

– Yaxud axmaqlayıram, – dedi və gözlərini ovuşdurdu.

– Mənə viski verin, mən taqətdən düşmüşəm.

– Mən bunu deməzdim. Siz hardasınız? Qalxsam, sizinlə toquşmaram ki? Aha! Siz burdasınız. Yaxşı. Budur viski... Belə... Onu sizə necə verim?

Kreslo cırıldadı və Kemp hiss etdi ki, stəkanı onun əlindən alırlar. O, qeyri-ixtiyarı, stəkanın düşüb sinmasından qorxaraq, bir növ çətinliklə əlindən buraxdı. Stəkan kreslonun qabaq kənarında iyirmi düyüm hündürlükdə, havada sakitcə dayandı. Kemp, şaşqınlıq içində stəkana baxırdı.

– Yəqin, yox, şübhəsiz bu hipnozdu. Siz, yəqin, mənə gözəgörməz olduğunuzu təlqin etmişsiniz.

Səs:

– Boş sözdür! – dedi.

– Axı bu, ağlasığmaz şeydir!

– Mənə qulaq asın!

Kemp:

– Hələ bu gün səhər, mən inamla isbat edirdim ki, gözə görünməzlik... – deyə sözü başladı.

– Bütün isbatlara tüpürün, – deyə səs onun sözünü kəsdi, – mən acından ölürəm, həm də tamamilə çılpacaq olan adam üçün bura bir qədər soyuqdur.

Kemp öz-özünə:

“O, aclığımı hiss edir!” – dedi.

İçində viski olan stəkan boşaldı.

Görünməz adam stəkani taqılıtyla stolun üstünə qoydu.

– Bəli, – dedi. – Sizin xalatiniz yoxdur mu?

Kemp nə isə mızıldadı və paltar şafasına yanaşaraq oradan tünd qırmızı xalat çıxardı.

– Bu yarayarmı?

Xalata onun əlindən aldılar. Bir dəqiqə havada hərəkətsiz asılı qaldıqdan sonra xalat qərribə bir tərzdə tərpəndi. Boyu uzanınca uzandı və düymələni kresloya oturdu.

Görünməz adam qırıq-qırıq:

– İndi tuman, corab və çəkmə də olsaydı, yaxşı olardı, – dedi.

– Bir də yemək.

– Buyurun, nə istəsəniz... Ancaq həyatımda başıma bundan qərribə əhvalat gəlməyib.

Kemp kamoddan Görünməz adamın istədiyi şeylərin hamısını çıxardı, yemək gətirmək üçün anbara getdi. Soyuq kotlet və çörək götürüb stolun üstünə düzdü, qonağın qabağına çəkdi.

Görünməz adam:

– Bıçaqsız da keçinərəm, – dedi. – Kotlet havadan asılı qaldı. Çeynəmə səsi eşidildi. Görünməz adam ağzını doldurub yeməyi ağgözlüklə udaraq:

– Mən həmişə əvvəlcə geyinib, sonra yemək yeməyi sevirəm, – dedi. – Qərribə şıltaqlıqdır!

Kemp:

– Əliniz, deyəsən işləyir? – xəbər aldı.

– Narahat olmayın.

– Amma, hər halda çox qərribə işdir...

– Elədir ki var. Ancaq ən qərribəsi odur ki, mən yaramı bağlamaq istədikdə, məhz sizin evə gəlib çıxmışam. Bəxtim ilk dəfə burda gətirmişdir. Mən elə bu evdə gecələməyi qərara almışdım. Siz buna razı olmalısınız. Qanımın görünməsi çox pis oldu, elə deyilmi? Burada bir gölməçə əmələ gəlmişdir. Görünür, qan ləxələnən kimi görünməyə başlayır. Mənə yalnız canlı toxumanı dəyişmək müyəssər olmuşdur. Mən ancaq sağ olduqda Görünməzəm. Artıq üç saatdır ki, mən buradayam.

Kemp əsəbiliklə:

– Axı siz bunu necə etmişiniz? – deyə xəbər aldı. – Lənət şeytana! Bütün bu hadisə başdan-ayağa cəfəngiyatdır.

Görünməz adam:

– Siz nəhaq yerə belə düşünürsünüz, – dedi. – Bunlar hamısı tamamilə ağlasığandır.

O, uzanıb viski butulkasını götürdü. Kemp içkini udan bu xalata heyrtlə baxırdı. Xalata sağ çiyindəki dəşikdən şamın işığı keçib, üçbucaq əmələ gətirirdi.

Kemp:

– Bu, nə partapart idi? – deyə xəbər aldı. – Atışma necə başladı?

– Orada bir axmaq var idi, o təsadüfən mənim köməkçim olmuşdu. Lənət olsun ona. O mənim pullarımı oğurlamaq istədi. Oğurladı da.

– O da Görünməz adamdırmı?

– Yox.

– Bəs sonra?

– Mənə yeməyə daha bir şey verə bilməzsinizmi? Sonra hamısını başdan-ayağa dəkənişməyə. Mən acam, qolum da ağrıyır. Siz isə istəyirsiniz ki, bütün əhvalatı sizə nəql edim!

Kemp ayağa qalxdı.

– Demək, güllə atan siz deyildiniz? – deyə xəbər aldı.

Qonaq:

– Yox, – deyə cavab verdi. – Heç tanıyıb-bilmədiyim bir səfəh gülləni havaya atırdı. Onlar hamısı yaman qorxdı. Hamısı məndən qorxur. Allahın qəzəbinə gəlsinlər! Bilirsinizmi nə var, Kemp, mən yemək istəyirəm.

– Gedim aşağı, görün orada yeməli bir şey varmı? – deyə Kemp cavab verdi. – Qorxuram ki, çox şey olma.

Görünməz adam xeyli yeyib qarını bərkitdikdən sonra siqar istədi. Kemp bıçaq axtarana qədər o, siqarın ucunu dişlədi və üst qatı qopduqda söydü.

Onun siqar çəkməyi də bir tamaşa idi. Onun ağzı, boğazı, qırtlağı və burun dəşikləri tüstü burumlarına çevrilmişdi.

Dərin bir qullab vuraraq:

– Tütün gözəl şeydir, – dedi. – Mən xoşbəxtəm ki, sizin evinizə düşmüşəm, Kemp. Siz mənə kömək etməlisiniz. Bircə fikirləşin nə yaxşı vaxtda sizə rast gəldim! Mən yaman pis vəziyyətə düşmüşəm. Mənə artıq elə gəlirdi ki, dəli olmuşam. Nələr keçirməmişəm. Lakin indi işlərimiz düz gedəcək, inanın...

O, yenə sodalı viski içdi. Kemp ayağa qalxdı, o yan-bu yana boylandı, özünü qonşu otaqdan stəkan gətirdi.

– Bunlar hamısı çox əcaibdir, ancaq mən də bir az içərəm.

– Siz bu on iki il ərzində az dəyişmişsiniz, Kemp. Sarıqlar az dəyişirlər. Siz yenə əvvəlki kimi soyuqqanlı və ehtiyatlısınız. Mən sizə hər şeyi başa salmalıyam. Biz bir yerdə işləyəcəyik!

Kemp:

– Axı bunların hamısı necə baş vermişdir? – deyər xəbər aldı. – Necə oldu ki, belə oldunuz?

– Siz allah, qoyun bir az şıqar çöküm, sonra hər şeyi sizə danışaram.

Lakin bu gecə o heç bir şey danışmadı. Titrədirdi. Onun əli sancırdı. Olduqca zəifləmişdi. Onun xəstə xəyalı topədəki qaçısa və mehmanxanadakı savaşa üzərinə qayırdı. Danışmaq istədi, lakin dərhal fikri dolaşdı. Marvel haqqında rabitəsiz sözlər danışır, əsəbi şıqar çəkir, səsində narahatlıq duyulurdu. Kemp onun danışdıqlarından mümkün qədər çox şeyi qavramağa çalışırdı.

Görünməz adam:

– O, məndən qorxurdu... Mən yaxşıca gördüm ki, o, məndən qorxur, – deyər təkrar edirdi. – Məndən qaçmaq istəyirdi, ancaq elə bu barədə düşünürdü. Mən nə axmaqlıq etdim! Ah alçaq! Mən özüməndən çıxmışdım. Görək onu öldürəydim...

Kemp birdən:

– Siz pulu haradan tapmışdınız? – deyər xəbər aldı.

Görünməz adam bir neçə an susdu.

– Bu gün mən, bunu sizə deyər bilmərəm.

Birdən inildədi və görünməyən əlləri ilə görünməyən başını tutaraq irəli öyildi.

– Kemp, – dedi, – mən artıq üç gecədir ki, yatmıram; bütün bu müddət ərzində mən yalnız bir-iki saat mürgüləyə bilməmişəm. Mən yuxumu almaıyam.

Kemp:

– Yaxşı, – deyər cavab verdi. – Burada, mənim otağımda yatın.

– Lakin mən necə yata bilərəm? Axı yatsam o qaçar. Eh, cəhənnəm olsun.

– Yaranız ağrıdırmı?

– Boş şeydir, dərim bir az cızılmış, azca qanamışdır. Ah, necə yatmaq istəyirəm!

– Bəs nə üçün yatmırsınız?

Görünməz adam sanki Kempə baxırdı.

Aramla:

– Adamların məni tutmasını istəməməyimin xüsusi səbəbləri vardır, – dedi.

Kemp diksindi.

Görünməz adam yumruğunu stola vurub:

– Mən necə axmağam! – deyər çığırdı. – Bu sirri sizə özüm verdim.

GÖRÜNMƏZ ADAM YATIR

Görünməz adam yorğunluğuna və yarasına baxmayaraq, azadlığına qəsd edilməsinə yol verməyəcəyinə dair Kempin verdiyi vədə bel bağlamırdı. Əgər lazım gələrsə bu yolla qaçmağın mümkün olub-olmadığına əmin olmaq üçün o, yaylı pordoləri qaldırdı, pəncərə taxtalarını açıb, yataq otağının hər iki pəncərəsini gözəndən keçirdi. Əşikdə sakitlik idi. Təpələrin üzərində toz ay doğmuşdu. Sonra Görünməz adam yataq otağının açarlarını, ayaqyoluna və hamamxanaya çıxan iki qapını gözəndən keçirdi ki, buradan da çıxıb qaça biləcəyinə arxayın olsun. Hər şeyi nəzərdən keçirdikdən sonra nəhayət, razı qaldığını bildirdi. Buxarının qabağında dayandı. Kemp onun əsnəməsinə əşitdi.

Görünməz adam:

– Çox heyfəsilənirəm ki, – dedi, – mən əşitdiklərimin hamısını indi sizə nəql edə bilməyəcəyəm. Mən lap gücdən düşmüşəm. Şübhə yoxdur ki, bu, cəfəngiyatdır. Bu, möcüzədir. Lakin mənə inanın, Kemp, sizin bu gün səhər gətirdiyiniz delillərin hamısına baxmayaraq, bu, mümkün şeydir. Mən bunu kəşf etmişəm. Mən bu kəşfi gizli saxlamaq fikrindəydim. Lakin bu, mümkün olmadı. Mənə köməkçi lazımdır. Siz isə... Biz bir yerdə nələr edə bilmərik!.. Bir sözlə bunların hamısını sabaha saxlayaq. İndi mən yatmalıyam, Kemp, yoxsa ölərəm.

Kemp otağın ortasında dayanıb başsız xalata baxırdı.

– Hə, sizə istirahət etmək lazımdır – dedi. – Lakin bunlar hamısı ağlılaşılmaz şeylərdir. Mənim bütün macələrlərimi alt-üst edən daha üç-dörd belə əhvalat baş versə, mən dəli olaram. Bu, həqiqət olsa da, belədir! Sizə daha bir şey lazım deyilmi?

Qriffin:

– Yalnız gecənin xeyrə qalmasını arzu etməyinizdən başqa, heç bir şey, – cavabını verdi.

Kemp:

– Gecəniz xeyrə qalsın! – deyib görünməz əli sıxdı. Sonra yanpörtü qapıya tərəf yönəldi. Birdən xalat sürətlə ona yaxınlaşdı.

Görünməz adam:

– Yalnızdan çıxmasın, – dedi, – məni tutmaq və ya saxlamaq təşəbbüsündə olmayasınız. Yoxsa...

Kempin üzünün ifadəsi bir qədər dəyişdi.

– Mən axı, deyəsən, sizə söz verdim.

Otaqdan çıxıb, yavaşca qapını örtüdü. Haman saat qapının açarı şaqqıldadı. Görünməz adam qapını açarla bağladı. Üzündə əlacsız bir təəccüb ifadəsi olan Kemp bir müddət hərəkətsiz dayandığı vaxt, tələsik addım səsləri eşidildi və hamamxana qapısı da açarla bağlandı. Kemp əlini alına vurdu.

– Mən bunların hamısını yuxudamı görürəm? Mən aqlımı itirmişəm, yoxsa bütün dünya dəli olub? – O, güldü və əli ilə bağlı qapıya toxundu.

– Öz yataq otağımdan qovulmuşam, həm də kim qovub?.. Aşkar cəfəngiyat!

O, pilləkənin üst pilləsinə qalxdı, sonra dönüb bağlı qapıya bir də baxdı. Yüngülcə ağrıyan boynuna əlini vuraraq:

– Bu, inkaredilməz faktıdır, – dedi. – Bəli, inkaredilməz bir faktıdır. Lakin...

O, ümidsizcəsinə başını buladı, geri dönüb aşağı endi.

Yemək otağındakı lampanı yandırdı, siqar çıxardı, burnunun altında gah nə isə rabitosiz sözlər mızıldanaraq, gah də bərkdən öz-özünə mübahisə edərək otaqda gəzinməyə başladı.

– Görünməz adam. Görünməz heyvan mövcud ola bilərmi? Dənizdə ola bilər. Orada belə heyvanlar minlərlə, milyonlardır: bütün sürfələr, bütün mikroskopik varlıqlar gözə görünməzdir. Hələ meduzalar!.. Dənizdə gözə görünməyən varlıqlardır, gözə görünənlərdən çoxdur. Mən övvəllər bu barədə heç düşünməmişdim. Bəs gölcüklərdə... Gölcüklərdə yaşayan mikroskopik orqanizmlərin hamısı rəngsiz, şəffaf selik parçalarıdır... Bəs havada! Yox, bu, mümkün deyil! – Bir tərəfdən də axı nə üçün olmasın? İnsan şüşədən belə qayrılmış olsaydı, yenə də görünərdi. Kemp dərin fikrə getdi. O, yenidən danışımağa başlayıncayadək üç siqar ağ külə dönərək xalçanın üstünə tökülmüşdü. Bu müddət ərzində o yalnız bir neçə dəfə içini çəkdi. Sonra otaqdan çıxıb, qəbul otağına getdi, orada qazı yandırdı. Bu, balaca bir otaq idi, çünki doktor Kemp evdə xəstə qəbul etmirdi; orada qəzetlər var idi. Qəzetlərin səhər nömrəsi stolun üstünə açıq sərilmişdi. O, qəzeti götürüb, səhifəni çevirdi və Port-Stouda matrosun böyük səylə Marvela oxuduğu “Aypınqda qoribə hadisə” xəbərini oxudu. Kemp bu sətirləri sürətlə gözədən keçirdi.

– Bürünmüşdür! – deyərək Kemp səsləndi. – Paltarımı dəyişdirmişdir! Sırrını gizlədir! Görünür ki, heç kəs onun bədbəxtliyindən xəbərdar deyil. Lənət şeytana, kim bilir özü nələr düşünür?

O, qəzeti əlindən saldı və gözləri ilə stolda nə isə axtarmağa başladı.

– Aha! – deyərək səsləndi və hələ açılmamış “Sent-Cems” qəzetini götürdü.

– Bu saat bütün həqiqəti öyrənərik, – dedi və qəzeti açdı.

Onun gözüne iki sütun yazı çarpdı. Sütunların başlığı belə idi. “Seskesdə bütün kənd aqlımı itirmişdir”.

Kemp səbirsizliklə yuxarıda təsvir etdiyimiz Aypınq hadisələri haqqındakı skeptik bir məqaləni oxuyaraq:

– Aman allah! – deyərək səsləndi. Məqalədən övvəl səhər qəzetdən götürülüb çap edilən xəbərlər verilmişdir.

Kemp bunların hamısını bir daha oxudu. “O, sağa-sola zərbələr endirə-endirə küçə ilə yüyürürdü. Caffers şüurunu itirmiş haldadır... Mister Xaksters ağır yaralanmışdır, gördükləri haqqında hələ heç bir şey deyərək bilmir... Vikarinin ağır təhqir edilməsi... Qadın qorxudan xəstələnmişdir... Pəncərələr sındırılmışdır. Ehtimal ki, bütün bu qeyri-adi hadisə uydurmadır... Ancaq çox maraqlı olduğu üçün çap etməmək olmaz...”

Kemp qəzeti əlindən saldı və gözlərini döyə-döyə qaldı.

– Ehtimal ki, uydurmadır, – deyərək təkrar etdi. Sonra yenidən qəzeti götürüb başdan ayağacan oxudu. – Lakin səfil haradan çıxmışdır? Onun nə azarı varmı ki, səfilin dalınca qaçmış? – Kemp təqətsiz halda cərrahiyyə kreslosunda oturdu.

– O, yalnız görünməz deyil! – dedi. – O, dəlidir, cinayət düşgünüdür.

Dan yeri sökülür, zəif şüalar yemək otağını işıqlandırır, qaz lampasının işığı və siqar tüstüsü bir-birinə qarışmışdı, bu zaman Kemp ağlısıgəlməz şeyi anlamağa çalışaraq hələ də otaqda o baş-bu başa gəzirdi.

O, yata bilmirdi, çünki çox həyəcanlı idi. Yuxulu xidmətçilər onu səhər bu vəziyyətdə görüb düşündülər ki, həddindən artıq çox işləmək ona pis təsir edib. Kemp yuxarıda, kabinetdə iki adamlıq yemək hazırlamağı, sonra da aşağı enib bir daha yuxarı çıxmamaq xüsusda qeyri-adi, lakin tamamilə aydın bir əmr verdi. Sonra o,

BƏZİ ƏSAS PRİNSİPLƏR

Görünməz adam Kemp'i otağa buraxdıqda o:

– Nə olmuşdur? – deyər xəbər aldı.

Görünməz adam dedi:

– Heç bir şey.

– Bəs bu gürultü nədir?

Görünməz adam:

– Əsəbilik olamətidir, – dedi. – Əlim yadımdan çıxmışdı, o isə ağrıyır.

– Sizin belə qəzəbləndiyiniz hallar tez-tez olurmu?

– Boli.

Kemp otağın o biri başına keçib sınımış stəkanın qırıqlarını yığırdı.

Kemp:

– Sizin haqqınızda faktların hamısı – indi Aypinqdə və yeməxanada olanların hamısına məlumdur, – dedi. – Bütün dünya gözəgörməz vətəndaşın mövcud olduğundan xəbər tutmuşdur. lakin heç kəs sizin burada olduğunuzu bilmir.

Gözəgörməz adam deyilməyə başladı.

– Sırrın üstü açılmışdır, – deyər Kemp davam etdi. – Mən zənn edirəm ki, bu, sırr idi? Sizin nə etmək niyyətində olduğunuzu bilmirəm, lakin həvəslə sizə kömək etməyə hazıram.

Görünməz adam çarpayıda oturdu.

Kemp sərbəst danışmağa çalışaraq:

– Yuxarıda səhər yeməyi hazırdır, – deyər xəbər verdi. Bu sözləri deyəndə qərribə qonağın həvəslə yerindən qalxdığını görüb xoşalandı. Kemp, onu dar pilləkənlə yuxarı apardı.

Kemp:

– Bir tədbir tökmədən əvvəl, mən sizin gözə görünməz olduğunuzun səbəbini ətraflı bilmək istərdim, – dedi.

Kemp bu sözləri deyib pəncərəyə ani olaraq narahat bir nəzər saldı və ətraflı söhbət etməyə hazırlaşan bir adam kimi oturdu. Onda yenə də bütün bu baş verən hadisənin bir cəfəngiyat və dəli sayıqlaması olduğuna şübhə doğdu; lakin bu fikir, Qriffinin – başsız, əlsiz xalatin – stolun dalında oturub, havada möcüzə kimi asılmış dəsmal ilə görünməyən ağzını sildiğini görəncə, haman saat yox oldu.

səhər qəzetləri gətirilənə qədər yemək otağında var-gəl etməkdə idi. Görünməz adam haqqında olduqca çox yazılmışdı, lakin yeni bir şey yalnız dünən Port Berdokun “Şən qumarbazlar” mehmanxanasında olan hadisə haqqındakı xəbər idi. Burada əvvəlcə Marvelin adı Kempin gözünə dəydi. “O, tam iyirmi dörd saat məni güclə öz yanında qalmağa məcbur etdi”. – deyər Marvel bildirirdi. Aypinq hadisəsi bir neçə xırda faktlarla tamamlanmışdı, Misal üçün, teleqraf xəttinin qırıldığı xəbər verilir. Lakin bütün xəbərlərdə Görünməz adamla səfil arasında əlaqələri aydınlaşdıracaq heç bir şey yox idi, çünki mister Marvel nə üç kitab, nə də ciblərini dolduran pullar haqqında qətiyyətlə bir şey deməmişdi, hadisəyə olan inamsızlıq əlaqəsi ortadan qalxmışdı. Qəzet artıq skeptik tərzdə yazmırdı. Böyük bir müxbir dəstəsi bu işi tədqiq etməyə başlamışdı.

Kemp hadisə ilə əlaqədar şeylərin hamısını sətir-sətir diqqətlə oxudu. O, xidmətçi qadını, əlinə keçən bütün səhər qəzetlərini almaq üçün göndərdi. Sonra onun alıb gətirdiyi bütün qəzetləri də oxudu.

Kemp öz-özünə: – O, gözə görünməzdir, – dedi, – qəzetlərin yazdıqlarından belə anlaşılır ki, onun qəzəbi lap dəliliyə çevrilmişdir. O, nələr edə bilər! Nələr edə bilər! Halbuki o indi yuxarıda, mənim otağımdadır, külək kimi sərbəstdir. Mən nə etməliyəm? Bu, xəyanət olmazmı, əgər... yox!

O, küncdə qoyulmuş, üstünə çoxlu kağız qalanmış balaca yazı stoluna yaxınlaşıb, kağız yazmağa başladı. Bir neçə sətir yazıb cırdı və başqasını yazdı. Onu oxuyub fikrə getdi. Sonra konvert götürüb üstündə ünvanı yazdı: “Polkovnik Edaya. Port Berdok”.

Kemp elə bu işlə məşğul idi ki, Görünməz adam yuxudan oyandı. O, yuxudan bikiyə oyanmışdı. Bütün səslərə diqqətlə qulaq asan Kemp yuxarıda, yataq otağında onun ayaqlarının əsəbi təpirləməsini eşitdi. Sonra yıxılan stulun və sınıan stəkanın səsi gəldi. Kemp yuxarı cumdu və tələsik yataq otağının qapısını döydü.

Qriffin dəsmalı bir tərəfə qoyub:

– Bu, çox sadə və tamamilə mümkün olan bir şeydir, – dedi.

– Sizin üçün, əlbəttə, lakin...

Kemp güldü:

– Əlbəttə, əvvəlcə bu, mənə möcüzə kimi göründü. İndi isə...

Aman Allah! Biz sizinlə hələ böyük işlər görəcəyik. İlk dəfə bu fikir mənim başıma Çezilstouda gəldi.

– Çezilstouda?

– Mən Londondan oraya köçdüm. Bilirsiniz, mən axı təbəətdən əl çəkib fizika ilə məşğul oldum. Siz bunu bilmirdiniz? Demək, belə: mən fizika ilə məşğul oldum. Məni işıq problemi maraqlandırır.

– Hə-ə!

– Işıq keçirməmək qabiliyyəti. Bu məsələ başdan ayağa tapmacalar zənciridir ki, onların həlli çox tutğun şəkildə sezilir. Mənim isə o zaman cəməisi iyirmi iki yaşım var idi. Özüm də həvəsli idim, öz-özümə dedim: “Mən bütün həyatımı bu məsələyə həsr edəcəyəm”, burada üzərində işləyəcək şey çoxdur. Siz axı bilirsiniz ki, iyirmi iki yaşında biz necə axmaq oluruq. Kemp, deyə bilmərəm, bəlkə, indi daha axmağıq, – əlavə etdi. – Sanki bilik insanı qane edə bilər! Mən işə başladım. Gecə-gündüz işləyirdim. Altı aylıq gərgin iş və fikirdən sonra dumanlı pərdənin dalından birdən gözqamaşdırıcı bir işıq parladı. Mən piqmentlərin və işıq sınımasının ümumi qanunu düsturunun dörd ölçüdən ibarət olan həndəsi ifadəsini tapdım. Axmaqlar, yeni adi adamlar, hətta adi riyaziyyatçılar, molekulyar fizikanı öyrənən adam üçün bir ümumi qanunun nə qədər əhəmiyyəti ola biləcəyini heç təsəvvür etmirlər. Kitablarda, haman o səflin oğurladığı kitablarda möcüzələr, səhrli rəqəmlər vardır. Lakin bu hələ metod deyildi – bu, ona gətirib çıxara biləcək bir ideya idi. Bu metodu yardımı ilə isə məlum hallarda rəng müstəsna olmaqla, maddələrin xüsusiyyətini dəyişmədən (bəzi bərk və ya maye maddələrin) təcrübədə optik sınıma koefisientinə bərabərləşdirmək mümkün olardı.

Kemp fit çaldı:

– Bu, çox maraqlıdır. Lakin yenə də mənə tamamilə aydın deyildir... Mən belə başa düşürəm ki, bu yol ilə siz qiymətli daşı korlaya bilərsiniz. Lakin insanı gözə görünməz etmək bundan çox uzaqdır.

Qriffin:

– Elədir ki var, – dedi. – Bununla belə, bir düşünün ki, gözə görünmək görünən cisimlərin işığa reaksiyasından asılıdır. İzin verin,

elementar əsasları sizə izah edim, onda ardını daha yaxşı anlayarsız. Sizə yaxşı məlumdur ki, cisim ya işığı udur, ya əks etdirir, ya sındırır və ya da bunların hamısı eyni vaxtda baş verir. Əgər cisim işığı əks etdirmir, sındırmır və udmursa – o zaman o, görünə bilməz. Məsələn, siz qırmızı rəngli qeyri-şəffaf şeyi ona görə görürsünüz ki, o, rəng işığın müəyyən bir hissəsini udur və qalan hissəni, xüsusən qırmızı şüaları əks etdirir. Əgər yeşik işığın müəyyən hissəsini udmayıb, onu bütünlüklə əks etdirmiş olsaydı, o, ağ, parlaq bir yeşik olardı. Gümüşü xatırlayın! Almas yeşiyin səthi çox işıq udmaz və əks etdirməzdi, lakin onun ayrı-ayrı yerlərində işıq əks edər və sındır. Biz parlıltı əkslərin və şəffaf səthlərin parlaq torunu görürdik, bu işıq skelet kimi bir şey olardı. Şüşə yeşik daha az parlaq olub, almas yeşik kimi aydın görünməz, çünki onda əks etmə və sınıma daha azdır. Başa düşürsünüz mü? Belə bir yeşik məlum nöqtələrdən şəffaf görünəcəkdir. Şüşələrin bəzi növləri o birilərindən daha çox görünəndir. Büllür yeşik adi pəncərə şüşəsindən olan yeşikdən artıq parlaqdır. Çox nazik, adi şüşədən olan yeşiyi zəif işıqda seçin seçməklərdi, çünki o, demək olar ki, heç bir şüa udmur və olduqca az işıq əks etdirir və sındırır. Əgər siz bir parça adi şüşəni suya və ya sudan qatı olan mayeyə salsanız, şüşəni demək olar ki, heç görməzsiniz, çünki işıq sudan keçərkən şüşədən çox zəif əks edəcək, sınaqcaqdır, ümumiyyətlə, demək olar ki, heç bir təsirə məruz qalmayacaqdır. Həmin səbəbə görə də bu halda şüşə, havada karbon qazı şımağı və ya hidrogen kimi görünməz olacaqdır.

Kemp:

– Bəli, – dedi – bunlar hamısı çox sadə və zəmanəmizdə hər bir məktəbliyə yaxşı məlum olan şeylərdir.

– Budur, hər məktəbliyə yaxşı məlum olan daha bir fakt. Əgər bir parça şüşəni qırıb yaxşı əzsək, o, daha gözəçarpan olacaq və axırda ağ, qeyri-şəffaf toza çevriləcəkdir. Bu, ona görə baş verir ki, şüşənin toza çevrilməsi sınıma və əks etmə müstəvillərinin miqdarını artırır. Şüşə lövhəsinin cəmi iki səthi var, tozun isə hər bir zərrəsi işığı əks etdirmək və sındırmaq üçün bir müstəvi təşkil edir, tozun arasından isə olduqca az işıq keçir. Lakin əgər ağ şüşə tozunu suya salsanız, o, demək olar ki, heç görünməyəcəkdir. Şüşə tozunun və suyun sınıma koefisienti təxminən bərabərdir, belə ki, işıq bir mühitdən çıxıb o birinə keçərkən, çox zəif sınır və əks olunur.

Siz, şüşəni işığı sındırma koefisienti təxminən eyni olan bir maye-nin içində yerləşdirməklə onu gözə görünməz edirsiniz; hər bir şəffaf

şey, işığı sındırma koefisienti onunla eyni olan bir mühitə yerləşdirildikdə gözəgörünməz olur. Əgər bir az düşünsəniz, o zaman siz, şüşə tozunun havada da görünməz etməyin mümkün olduğunu başa düşərsiniz; bunun üçün yalnız ondakı işığı sındırma koefisientini havanın işığı sındırma koefisientinə çatdırmalısınız, çünki o zaman işıq havadan toza və əksinə, tozdan havaya keçərkən nə əks olunacaq, nə də sinəcəkdir.

Kemp:

– Bunlar hamısı belədir, – dedi. – Lakin axı insan şüşə tozu deyildir.

Qriffin:

– Yox, – dedi. – O daha şəffafdır.

– Boş sözdür!

– Özü də bunu həkim deyir! İnsanların yaddaşı nə qədər zəifdir! Yoxsa siz, on il müddətində fizikadan bildiklərinizi unutmusunuz? Görün nə qədər şəffaf maddələr vardır ki, qətiyyənlə şəffaf görünür! Məsələn, kağız şəffaf liflərdən ibarətdir; əgər o, bizə ağ və qeyri-şəffaf görünərsə, bu, döyülmüş şüşəni, ağ və qeyri-şəffaf göstərən həmin səbəbdən irəli gəlir. Ağ kağızı yağlayın, kağızın bütün hissəcikləri arasındakı boşluqları yağla elə doldurun ki, sınma və əskətmə yalnız səthdə olsun – o zaman kağız da şüşə kimi şəffaf olar. Həm də yalnız kağız deyil, pambığın, kətanın, yunun, ağacın və eləcə də, fikir verin, Kemp, sümüklərin, özələlərin, saçların, dımaqların və əsələrin lifləri də şəffafdır. Bir sözlə, qırmızı qan küreciklərindən və saçın tünd pigmentindən başqa, insanın bütün tərkib hissələri, şəffaf, rəngsiz toxumalardan ibarətdir. Baxın, bizim bir-birimizi görməyimiz üçün nə qədər az şey lazımdır! Canlı toxumaların çox hissəsi sudan az şəffaf deyildir.

Kemp:

– Doğrudur, doğrudur! – deyər səsləndi. – Hələ keçən gecə mən, dəniz ulduzları və meduzalar haqqında düşünürdüm.

– Hə, bax indi siz məni anladınız. Mən bunların hamısını altı il bundan əvvəl, Londondan gedəndən bir il sonra bilirdim və düşünmüşdüm. Lakin fikirlərimi heç kəsə deməmişdim. Mən çox ağır şərait içində işləməli oldum. Mənim professorum Hobbema elmdə kobud təbiətli, özgələrin ideyalarını oğurlamağa nail bir adam idi. O, həmişə məni güdərirdi. Siz axı elm dünyasında nə qədər fırılacaqılıq olduğunu bilirsiniz. Mən öz kaşfimi çap etdirmək və şöhrətimi onunla bölüşmək

istəməirdim. Mən işləməkdə davam edirdim, getdikcə öz nəzəri düşüncələrimin eksperimentə, real təcrübəyə çevrilməsinə daha çox yaxınlaşırdım. İşlərim haqqında heç kimə bir söz demirdim. Mən öz kəşfimlə birdən-birə dünyanı heyətdə buraxmaq, məşhur olmaq istəyirdim. Bəzi əyər-əskiylə tamamlamaq üçün pigmentlər məsələsi ilə məşğul olmağa başladım, gözələnilmədən, təsadüfi olaraq, fiziologiya sahəsində bir kəşf etdim.

– Nə?

– Sizə qanı boyayan qırmızı maddə məlumdur; o, özünün bütün xüsusiyyətlərini saxlamaqla, ağ və rəngsiz ola bilər.

Kemp heyətlə içini çəkdi.

Görünməz adam ayağa qalxdı və darısqal kabinetdə gəzişməyə başladı.

– Siz, əlbəttə, təəccüb edirsiniz. Mən o gecəni xatırlayıram. Çox gec idi: gündüz savadsız tələbələr ağızlarını açıb mənə baxır, işləməyə mane olurdular. Mən bəzən bütün gecəni səhərə qədər işləyirdim. Bu kəşf mənim başımda qəflətlən, tam kamilliyə və parlaqlığı ilə doğdu. Mən tək idim: laboratoriyada sakitlik idi. Yuxarıda parlaq lampalar yanırdı... Öz-özümə düşündüm. “– Heyvani, onun toxumasını şəffaf etmək olar! Onu gözə görünməz etmək olar! Pigmentlərdən başqa, onun bütün toxumasını görünməz etmək olar! Mən görünməz adam ola bilərəm”. Birdən albinos olduğumun indi mənə verdiyi üstünlüyü anladım. Mən tamamilə sarsılmışdım. O zaman məşğul olduğum süzmək işini bir tərəfə buraxıb böyük pəncərə qabağında dayandım. Pəncərədən ulduzlu göyə baxa-baxa “mən Görünməz adam ola bilərəm” – deyər təkrar edirdim.

Bunu bacarmaq səhri və təlsimi qırmaq deməkdi. Hər cür şübhədən azad, gözə görünməzliyin insana verə biləcəyi şeylərin – azadlıq, qüdrət və sığın – qərībā mənzərəsini təsəvvürümə gətirməyə başladım. Mən burada bir mənfi cəhət görmürdüm. Bir düşünün! Mən, qəza kollecində axmaqlara dərs verən yazıq və miskin bir assistent, qüdrətli bir adam ola bilərəm! Mən sizdən xəbər alıram. Kemp, əgər siz özünüz... İnanın, hər kəs olsa belə bu kəşfdən yapışardı. Mən üç il yenə işlədim. Böyük qətiyyətlə aradan qaldırdığım hər bir maneənin ardınca yenisi çıxırdı, həm də bir dəqiqə belə rahatlıq yox idi. Saysız-hesabsız xırda məsələlər! Ümidizlik əlamətləri! Bu qəza professoru məni daima güdüdü. “Axı əsərinizi nə vaxt çap etdirəcəksiniz!” – deyər, zəhləmi tökürdü. Bir yandan da tələbələr! Ehtiyac! Üç il belə həyat

sürdüm. Üç il daima tələş içində gizlənərək işlədikdən sonra bu nətiçəyə gəldim ki, təcrübəni bitirmək mənim üçün mümkün deyil...

Kemp:

– Nə üçün, – deyər xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Pul... – dedi və pəncərəyə baxmağa başladı.

Birdən kəskin hərəkətlə geri döndü.

– O zaman mən qoca atamı qarət etdim. Pul isə özgenin olduğu üçün atam özünü güllə ilə vurdu.

XX FƏSİL

QREYT-PORTLEND-STRIİTDƏKİ EVDƏ

Kemp bu müddət, pəncərənin qabağında durmuş başsız vücudun küreyinə baxaraq dinməz-söyləməz oturdu. Sonra ağlına gələn bir fikirdən sanki tələşə düşərək diksindi, ayağa qalxdı. Görünməz adamın qolundan tutub onu pəncərədən kənara çəkdi.

– Siz yorulunuz, – dedi, – Mən oturmuşam, siz isə elə hey gəzirsiniz. Mənim kreslomda oturun.

Kemp özü Qriffinlə pəncərənin arasında oturdu.

Qriffin bir müddət dinməz-söyləməz oturdu. Sonra yenə tez-tez danışmağa başladı:

– Bu hadisə baş verdikdə mən artıq Çezilstou kollecini buraxmışdım. Bu, keçən ilin dekabrında idi. Mən Londonda bir otaq tutdum; bu Qreyt-Portlend-Strit yanındakı tənha bir döngədə uçuşökük iri bir evdə, böyük mebelsiz bir otaq idi. Otaq tezliklə, atamın pullarına aldığım cürbəcür aparatlarla doldu. Mən böyük səy və müvəffəqiyyətlə öz işimi davam etdirirdim. Mən get-gedə məqsədə daha çox yaxınlaşırdım. Qalın məşədən zorla çıxmış və qəflətən hardansa üz verən əcaib anlaşılmaz faciəyə düçar olmuş bir adama bənzəyirdim. Mən atamın dəfninə getdim. Başım öz tədqiqatlarımda qarışdığından, onun ad-sanını rüsvayçılıqdan qorumaq üçün heç bir iş görmədim. Mən dəfni, ucuz tabutu, miskin mərasimin tənənin döşü ilə qalxdığını və iliyə işləyən soyuğu... atamın meyiti üzərində axırcı duanı oxuyan, onun köhnə universitet yoldaşını, aciz, qara, beli bükülmüş, həmişə zökəm olan qocanı xatırlayıram.

Mən, vaxtı ilə kənd olmuş, indi isə tələm-tələsik cybəcər şəhər görkəminə salınmış yerlərdən keçib, qəbiristanlıqdan boşalmış evimizə qayıtmağımı xatırlayıram. Yolların hamısı xarabalığa çevrilmiş ətraf çöllərə gətirib çıxarırdı. Burada hər tərəfi daş-çınqıl və alaql otarı bəsmışdı. Yadımdadır, sürüşkən, parlaq səki ilə addımlayırdım, mən tərk-i-dünya vücud – ikiüzülük və çirkinliklə dolu olan bu şəhərdə qəribə yalqızlıq hissi duyurdum.

Atamın ölümü məni heç kədərləndirmədi. Mən onu öz səfeh və vasiləliyinin qurbanı hesab edirdim. Riyakar cəmiyyət qanunları mənim dəfndə iştirak etməmi tələb edirdi, həqiqətdə isə bunlar hamısı mənə az dəxli olan şeylərdir.

Hay-stritlə gedərkən bir an öz keçmiş həyatımı xatırladım. On il bundan əvvəl tanıdığım bir qızı gördüm. Gözlərimiz bir-birinə sataşdı.

Qeyri-ixtiyari qayıdıb onunla danışmağa məcbur oldum. O, ən adi bir vücud idi.

Mənim bu dədə-baba yurduna getməyim yuxuya bənzəyirdi. Mən o zaman tamamilə yalqız olduğumu, canlı aləmdən çıxıb səhraya qədəm qoyduğumu başa düşürdüm. Heç bir şeyə rəğbətim olmadığını hiss edirdim, ancaq bunu həyatın ümumiyyətlə, boş olduğundan irəli gəldiyini hesab edirdim. Öz otağıma qayıtmağım mənə, yenidən həqiqi həyata qayıtmağım kimi gəlirdi. Burada mən bildiyim və sevdiyim şeylər: aparatlar, hazırlanmış təcrübələr var idi. Bütün çətinliklər, demək olar ki, dəf edilmişdi; yalnız bəzi xırda şeyləri düşünmək qalırdı.

Sonra bütün mürəkkəb prosesləri sizə təsvir edərdim, Kemp. İndi təfsilatı araşdırmayacağam. Yadımda saxlamağı lazım bildiyim bir neçə maddədən başqa, bunların hamısı o səfilin oğurladığı kitablarda şriflə yazılmışdır. Biz onu tutmalıyıq. Bu kitabları geri qaytarmaq vacibdir. Əsas məsələ ondan ibarət idi ki, sınıma koefisienti azaldılmalı olan şəffaf bir cisim efir vibrasiyasının iki işıq buraxan mərkəzi arasında yerləşdirilsin; bu barədə mən sonra sizə müfəssəl danışacağam... Yox, bu rentgen şüaları deyildir. Mənim danışdığım şüalar haqqında bir adamın yazıb-yazmadığını bilmirəm, lakin onların varlığı şübhəsizdir, mənim işimdə əsas rolunu ucuz qaz mütəhərrikinin yardımı ilə işlətdiyim iki balaca dinamomaşın oynayırdı. Mən birinci təcrübəmi kiçik ağ şal parçası üzərində etdim. Bu yumşaq, ağ parçanın buxar sütunu kimi yavaş-yavaş əriməyə başladığını və sonra tamamilə yox olduğunu görmək çox qəribə idi.

Mən özüm bunu edə bildiyimə inanırdım. Mən əlimi boşluğa uzatdım, əlimlə parçanın əvvəlki kimi qalın olduğunu hiss etdim. Parçanı dardım, o qəflətən yerə düşdü, sonra onu tapmaq çətin oldu.

Sonra bir şey baş verdi: Arxamda miyoltu səsi eşitdim. Geri dönüb pəncərənin o biri tərəfindən su borusunun üstündə arıq, ağ və çox çirklə bir pişik gördüm. Ani olaraq beynimdə bir fikir doğdu: "Sənin üçün hər şey hazırdır", – dedim. Mən pəncərəyə yaxınlaşb onu açdım və pişiyi mehribancasına çağırdım. Pişik miyoldaya-miyoldaya otağa girdi. Yazıq heyvan az qala acından ölürdü, mən ona süd verdim. Mənim bütün ərzağım otağın küncündə şəkəfdə idi. Pişik südü yalayb otaqda gözünməyə başladı. O, şeyləri iyləyir və görünür, istəyirdi ki, bura onun evi olsun. Gözə görünməyən şal parça onu bir qədər təlaşa saldı. Siz onun necə mırıldığını görəydiniz. Mən onu qurma çarpayıda çox rahat yerləşdirdim və yuyundurmağa mane olmasın deyə, ona yağ da verdim.

– Siz öz təcrübənizi onun üzərində etdinizmi?

– Bəli, etdim! Lakin pişiyə dərman içirmək zarafat deyildi, Kemp. Mənim təcrübəm baş tutmadı.

– Baş tutmadı?

İki şeydə: Bir dımaqlarını, bir də gözünün dal divarındakı piqmenti ləğv edə bilmədim. Piqmentin adını unutmuşam. – Sizin yadınızda deyilmi?

– Tapetum.

– Elədir ki var – tapetum. Bu piqment yox olmurdu. Qanı ağardan bir dərmanı ona içirdikdə və onun üzərində bir çox başqa əməliyyatlar apardıqdan sonra mən ona tiryək verdim və üstündə yatdığı yastıqla birlikdə onu aparatın qabağına qoydum. Lakin hər şey yox olduqdan, şəffaflaşdıqdan sonra da onun gözələrinin yerində iki balaca ləkə qaldı.

– Maraqlıdır.

– Bunu izah edə bilmirəm. Pişik bintlə sarınıb bağlanmış olduğu üçün onun qaçağından qorxmurdum. Lakin dönmə prosesi hələ tamamilə qurtarmamışdı ki, o, oyandı və yazıq-yazıq miyoldamağa başladı. Bu zaman qapım döyüldü. Qapını aşağıda yaşayan və mənim diri heyvanları yarmaqla məşğul olduğumdan şübhələnən qarı döyürdü. Bu içkiyə aludə qarının dünyada bu pişikdən başqa, heç kəsi və heç nəyi yox idi. Mən tez pişiyə xloroform iylətdim. Pişik susdu, mən qapını açdım. Qarı: "Deyəsən, burada pişik miyoldayırdı, – dedi. –

Olmaya, mənim pişiyimdir?" Mən çox nəzakətlə: "Yox, siz yanılırsınız: burada pişik-zad yoxdur", – deyə cavab verdim. O, mənim sözlərimə o qədər də inanmadı və otağa göz gözdirmək istədi. Yəqin ki, otaq ona qorxulu göründü: çıpaq divarlar, pərdəsiz pəncərələr, qurma çarpayı, işləyən qaz mühərriki, aparatın işığı və havadakı zəif məstədici xloroform iyi. Qarı, nəhayət, sakit olub getdi.

Kemp:

– Buna nə qədər vaxt getdi? – deyə xəbər aldı.

– Pişiklə təcrübəyə üç-dörd saat vaxt getdi. Lap axırda pişiyin sümükləri, damarları və piyi, eləcə də rəngli türklərinin ucları yox oldu. Dediğim kimi, gözünün dal divarındakı küzahiyyə təbəqəsi yox olmadı. Mən hələ bunların hamısını qurtarmamış gecə düşdü. Otaqda pişiyin gözələndəki tutqun nöqtələrdən və dımaqlarından başqa heç bir şey görünmürdü. Mən mühərriki dayandırdım, hələ ayılmamış pişiyi əlləyib tumarladım. Onu açdım, görünməyən yastığın üstünə yatmağa qoyub özüm ölümcül, yorgun halda yatağa uzandım. Lakin yata bilmədim. Başımdan tutqun, rabitəsiz fikirlər keçirdi. İndicə etdiyim təcrübənin təfəsilatını yenidən götür-qoy edir, yuxuda qızdırmalı kimi sayıqlayırdım. Mənə elə gəlirdi ki, bütün ətrafdakılar tutqunlaşır, yox olur, hətta torpaq da ayağımın altından qaçır, yıxılırdım. Məni qara basırdı. Gecə saat ikiyə yaxın pişik oyandı, yazıq-yazıq miyoldayaraq otaqda qaçmağa başladı. Mən onu tumarladım, sakit etməyə çalışdım, sonra qovmağı qərara aldım. Kibriti yandıranda necə heyərdə qaldığım yadımdadır: qarşımda işıq saçan iki dəyirmi yaşıl göz var idi, ətrafında isə heç bir şey yox idi. Mən ona süd vermək istədim. Ancaq süd qurtarmışdı. Pişik sakit ola bilmirdi, qapının qabağında oturub miyoldayırdı. Onu pəncərədən buraxmaq üçün tutmaq istədim. O isə ələ keçməyib yox olurdu. Gah burda, gah orada, otağın müxtəlif yerlərində onun miyoltusu eşidilirdi. Nəhayət, pəncərəni açıb otaqda vurmuxmağa başladım. Görünür, o, bundan qorxub pəncərdən bayıra qaçdı. O vaxtdan bəri mən onu görmədim və onun haqqında heç bir şey eşitmədim. Bundan sonra, Allah bilir, haradan mənim yaduma atamın dəfni, təpənin ətəyindən əsən sərin külək düşdü. Səhərə qədər fikirlərim beləcə dolandı. Yata bilməyəcəyimi yəqin edib qalxdım, qapını bağlayıb, sakit şəhər küçələrində gəzməyə getdim.

– Siz, görünməz pişiyin indi də haradasa gözdiyiini düşünürsünüz-mü? – deyə Kemp xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Nə üçün görməsin? – deyər cavab verdi. – Əgər onu öldürməmişlərsə...

Kemp:

– Nə üçün görməsin? – deyər təkrar etdi və əlavə etdi: – Bağışlayın, sözünüzü kəsdim.

Görünməz adam:

– Yəqin ki, onu öldürmüşlər, – dedi. – Həmənin hadisədən dörd gün sonra o, hələ sağ idi, bunu bilirəm; o, görünür, Qreyn-Tiçfild-stritdə hasarın yanında oturmuşdu. Mən oraya bir dəstə avaranın yığışdığıni gördüm. Onlar miyoltunun haradan gəldiyini öyrənməyə çalışırdılar.

O, bir dəqiqə susdu, sonra davam etdi:

– Mən o sabahı çox yaxşı xatırlayıram. Mən, yəqin ki, bütün küçəni keçmişdim, çünki Olbeni-stritdəki kazarmalar və oradan çıxan süvarilər yadıma gəlir. Nəhayət, mən Primroz-hillin təpəsinə gəlib çıxdım. Özümü tamamilə xəstə hiss edirdim. Günəşli yanvar günü idi. O il qar yağmadan əvvəl aydın şaxtalı günlər keçirdi. Mənim yorğun beynim vəziyyəti anlamaya və necə hərəkət etmək planı təkməyə çalışırdı.

İndi artıq arzu etdiyim məqsədə, demək olar ki, çatdığım zaman, bunun məni sevindirmədiyini hiss edib heyətdə qaldım. Çox yorulmuşdum, təxminən dördillik aramsız işin dəhşətli gərginliyi hissiyyatımı kütləşdirmişdi. Süsləşmişdim, işin birinci günlərində hiss etdiyim ehtirası – qoca atama soyuqqanlıqla zərbə endirmək üçün mənə qüvvət vermisi olan kəşflərə sonsuz həvəsimi nahaq yerə geri qaytarmağa çalışırdım. Məni artıq heç bir şey maraqlandırmırdı. Ancaq yaxşı anlayırdım ki, bu məndə yorğunluqdan və yuxusuzluqdan irəli gəlmiş müvəqqəti bir haldır, dərmanla olmasa istirahətlə öz əvvəlki enerjimi qaytara biləcəyəm.

Yalnız bir şey mənə aydın idi: işi axıra çatdırmaq lazımdır. Daima başımda dolaşan fikir hələ də məndən əl çəkirdi. Bunu mümkün qədər tez etmək lazım idi, çünki artıq pullarım qurtarmaq üzrə idi. Ətrafda oynayan uşaqlar və onlara göz yetirən dayələrə baxıb, görünməz adamın bu dünyada istifadə edə biləcəyi fantastik üstünlüklər haqqında düşünməyə başladım. Evə qayıtdım, bir qədər yemək yedim, böyük dozada strixinin içdim və paltarımı soyunmadan yığışdırılmamış yatağıma yığılıb yatdım. Strixinin insanı canlandıran gözəl bir dərmandır, Kemp. O, adamı ruhdan düşməyə qoymur.

Kemp:

– Yaman şeydir, – deyər cavab verdi.

– Oyandım, canıma böyük bir qüvvə gəldiyini hiss etdim, ancaq bir qədər əsəbi idim. Bu vəziyyət sizə tanışdır?

– Bəli, tanışdır.

– Bu zaman kim isə qapını döydü. Bu, ev sahibi idi, o məni hədələməyə və sorğu-sual etməyə gəlmişdi, o, qoca bir Polşa yehudisi idi, onun əynində uzun, boz pencək, ayağında dabanı getmiş çəkmə var idi. O, mənim gecə pişiyi incitdiyimi israr edirdi; görünür ki, qar gecəki əhvalatı hamıya yaymışdı. Hər şeyi ona izah etməyimi tələb edirdi. Ölkənin qanunları diri heyvan üzərində təcürbə aparması qadağan edir; məsuliyyət onun da üzərinə düşə bilər. Mən burada heç bir pişik-filan olmadığını israr edirdim. Bu zaman o, bildirdi ki, evdə qaz mühərriki işlədikdə hiss olunur. Mən, əlbəttə, bunu inkar edə bilməzdim. O, otağa soxlamağa çalışaraq melxor sağanaqlı gözlüyünün dalından içəriyə göz gəzdirər-gəzdirər dövrəmə fırlanırdı. Birdən onun sirrimi açma biləcəyi qorxusu məni bürüdü. Mən onunla aparatımın arasında durmağa çalışırdım. Lakin bu, onun marağını artırır. Suallar yağmağa başladı: mən nə ilə məşğul oluram, nə üçün həmişə təkm və nə üçün adamlardan qaçıram, mən bir cinayət işi ilə məşğul olmuram ki, bu, qorxulu deyil ki. Axı mən yalnız adi ev kirayəsindən başqa pul vermərəm; onun evi yaxşı ad qazanmışdır, halbuki qonşu evlərə bununla müqayisə edilə bilməzlər. Nəhayət, mən özümün çıxıb buradan rədd olmasını tələb etdim. O, kefi istədiyi zaman mənim otağıma girməyə ixtiyarı olduğu xüsusda nə isə mızıldanaraq etiraz etməyə başladı. Bir saniyə də keçdi, mən onun yaxasından yapışdım, nə isə qırıldı və dehlizə yuvarlandı, onun dalınca qapını çırpıb açarla bağladım, bütün vücudum əsə-əsə özümü stulun üstünə saldım.

Ev sahibi hələ bir müddət qapının dalında küy-külək saldı. Mən ona heç bir əhəmiyyət vermədiyim üçün o, tezliklə çıxıb getdi.

Bu hadisə məni qəti hərəkət etməyə vadar etdi. Mən ev sahibinin nə etmək istədiyini, nəyə ixtiyar olduğunu bilmirdim. Yeni mənzilə köçmək işimi ləngidirdi. Mənim isə bankda cəmiisi iyirmi funt pulum qalmışdı. Yox, mən qətiyyətlə ləngiyə bilməzdim. Aradan çıxmaq lazım idi, vəssalam! Lakin bu zaman axtarış başlayar, otağıma dərmanadığın edərler. İş axıra çatmaq üzrə ikən onu səssə sala biləcəkləri, işimi yarımçıq qoya biləcəkləri fikri məni qəzəbləndirdi, mənə yeni qüvvə verdi. Qeydlərimi yazdığım üç kitab və çek kitab-

çasını götürüb tələsik evdən çıxdım – indi bunların hamısı, həmin səfil, avaranın əlindədir. Onları ən yaxın poçt şöbəsinə Qreyt-Portlend-ştritedə məktub və sifariş saxlayan kontora yola saldım. Evdən mümkün qədər səssiz-səmirsiz çıxmağa çalışdım. Geri qayıdarkən ev sahibinin sakitcə pilləkənlə çıxdığını gördüm. Görünür, çıxıb getdiyi zaman qapını bağladığını eşitmişdi. Pilləkənin meydançasında ona yetişdiyim vaxt onun necə kənara sıçradığını görsəydiniz, gülməkdən özünü saxlaya bilməzdiniz. Yanından keçərək mənə məhvəddi bir nəzər saldı. Otağıma girib qapını elə bərk çırpıdım ki, bütün ev titrədi. Onun ayaqlarını sürüyə-sürüyə qapıma yanaşdığını, bir qədər qapının qabağında dayandıqdan sonra aşağı düşdüyünü eşitdim. O saat təcrübələrimə başlamağa hazırlaşdım.

Hər iş həmin axşam və gecə görülmüşdü. Qanı rəngsizləşdirmək üçün qəbul etdiyim dərmandan gicəllənmiş halda oturduğum vaxt kim isə qapını döydü. Sonra titrəli ara verdi və ayaq səsləri uzaqlaşdı, lakin yenidən yaxınlaşdı, qapı təkrar döyüldü. Kim isə qapının altından içəriyə göy bir kağız dürtməyə çalışırdı. Bu məni özümdən çıxardı, qalxıb qapıya yanaşdım, onu taybatay açdım. “Nə istəyirsiniz?” – deyə soruşdum. Bu, mənim ev sahibim idi, onun əlində mənim evdən çıxarılağım haqqında vəsiqə, yaxud buna bənzər bir şey vardı. Kağızı mənə uzatdı, görünür ki, əllərim onu nə səbəbdənsə təəccübləndirdi, üzümə baxdı.

Bir an ağzı açılı dayandı, sonra anlaşılmaz bir şey bağırdı, şamı və kağızı əlindən saldı, qaranlıq koridorla ayağı iləşə-ilişə pilləkənə tərəf yüyürdü. Mən qapını örtüb açarla bağladım və güzgünün qabağına keçdim. Bu zaman mən onun nə üçün dəhşətə düşdüyünü anlamıdım. Mənim üzüm ağappaq idi.

Mən belə əzab çəkəcəyimi gözləməirdim. Bu, dəhşətli idi. Bütün gecəm bərk ağrılar, qusma və ürəkgetmələrlə keçdi. Bədənim od tutub yanırdı. Dışlərimi qıcıyıb ölü kimi hərəkətsiz uzanmışımdım. İndi xloroform verənə qədər pişiyin nə üçün belə çığırdığını başa düşdüm. Xoşbəxtlikdən tək yaşayırdım, qulluqçum yox idi. Elə dəqiqələr olurdu ki, çıxırır, inildəyir, öz-özünə danışırıdım. Ancaq bunların hamısına dözdüm. Yalnız huşumu itirdim, gecəyarısı tamamilə zəifləmiş halda ayıldım, daha ağır hiss etməirdim. Qet etdim ki, özümü öldürərəm, lakin buna tamamilə laqeyd qaldım.

Həmin gün sübçağı əllərimin sanki tutqun şüşədən düzəlmiş olduqlarını, hava işıqlandıqca daha da şəffəflaşb nazıldığını, göz qapaqlarımın örtülü olduğuna baxmayaraq, otaqda səliqəsiz halda

düşüb qalmış şeyləri əllərimin arxasından görə bildiyimi duyanda məni bürümüş dəhşəti heç zaman unutmayacağam. Bədənim elə bil şüşəyə dönmüşdü; sümüklerim və damarlarım tədriclə solub yox olurdu. Ən axırda nazik əsəb tellərim yox oldu, mən ağrıdan dişlərimi qıcıyırdım, lakin axıra qədər dözdüm... Nəhayət, yalnız dırnaqlarımın keyləşmiş ağ ucları və barmağımda hansı bir turşunun isə tünd ləkəsi qaldı.

Yatağımdan zorla ayağa qalxdım. Görmədiyim ayaqlarımı yerə basarkən, əvvəlcə özümü körpə uşaq kimi aciz hiss etdim, çox zəif və ac idim. Həmişə qabağında üzümü qırxdığım güzgüyə yaxınlaşıb orada heç nə görmədim, yalnız gözün tor təbəqəsinin dalındakı pigmentin tutqun izlərini hələ ki, zorla seçmək olurdu. Mən stolun kənarından yapışb alnımı güzgüyə dayadım. Yalnız fəvqəladə bir iradə gərginliyi ilə aparatın yanına qayıdıb özümü prosesi qurtarmağa məcbur etdim. Gözlərimi işıqdan qorumaq üçün üzümü döşəkağı ilə örtüb günortaya qədər yatdım. Günortaya yaxın qapının titqiltisindən yenə oyandım. Mənə yenidən güvvət gəlmişdi. Oturub qulaq verdim, qapının dalından pıçıltı gəldiyini eşitdim. Yerimdən sıçrayıb, aparatımı sökməyə başladım, onun ayrı-ayrı hissələrini künclərdə gizlədirdim ki, quruluşunu başa düşmək mümkün olmasın. Bunları mümkün qədər səssiz etməyə çalışırdım. Yenidən titqıltı eşidildi. Səslər gəldi: əvvəlcə ev sahibinin, sonra da iki özge adamın səsi gəldi. Mən vaxt qazanmaq üçün onlara cavab verdim. Görünməyən cındır və yastıq əlimə keçdi; pəncərəni açıb onları qonşu cama atdım. Bu zaman qapı bərkdən cırıldadı. Görünür ki, kim isə kilidi qoparmaq üçün çiyini qapıya dayayıb itələyirdi. Amma bundan bir neçə gün əvvəl qapıya vurduğum möhkəm cəftələr müqavimət göstərirdi. Bədənim əsə-əsə mən yığılıb qurtarmağa tələsirdim. Mən qeydlərimin dağınıq qaralamalarını, saman qırıntılarını və başqa şeyləri sarımağ üçün işlənən kağızları bir yerə toplayıb, yığışdırıb qazı açdım. Qapıya dalbadal ağır zərbələr dəyirdi. Kibriti tapa bilmirdim. Qəzəb içində divarı yumruğumla döyməyə başladım. Qaz turbasını yenidən bağlayıb, pəncərədən qonşu damın üstə çıxdım, yavaşca pəncərəni ördüm və tam bir təhlükəsizlik içində, gözə görünmədən, lakin acığımdan və səbirsizlikdən titrəyərək oturub nə olacağını gözlədim. Qapının taxtasını qopardıqlarını gördüm, sonra cəftələrin bəndini sındırdılar, ev sahibi öz iki ögey oğlu – onlar iyirmi üç və iyirmi dörd yaşlarında sağlam oğlan-

lar idi – ilə birlikdə içəri girdi. Onların otağı boş görünce necə heyrləndiklərini təsəvvürünüzə gətirin. Oğlanlardan birisi dərhal pəncərəyə tərəf cumub onu açdı və ətrafa baxmağa başladı. Onun bərelmiş gözləri və qalın dodaqları, saqqallı sifəti mənə bir fut uzaqlıqda idi. Mənim bu axmaq sifətə bir yumruq ilişdirmək üçün lap əlim gicişirdi, lakin özümü saxladım. O və pəncərəyə yaxınlaşan başqaları da mənə görə bilmədilər. Çünki şəffaflaşmışdım. Sonra qoca qayıdıb çarpayının altına baxdı, bundan sonra hamısı şkafa tərəf yüyürdülər; onlar yəhudi ləhcəsi ilə London küçə ləhcəsini qarışdıraraq baş verən hadisəni qızgın surətdə müzakirə etməyə başladılar. Bu qərara gəldilər ki, onlara cavab verməmişəm. Deyəsən onlara belə gəlib. Mən pəncərənin dalında oturub, onların dördünün də, hətta qarının da pişik kimi şübhəli-şübhəli ətrafa baxaraq otağa girdiyini – mənim davranışımın sirrini başa düşməyə çalışdıqlarını görünce qəzəbim sevinclə əvəz olundu.

Qocanın ikidilli ləhcəsindən başa düşdüyümü görə, o, mənim diri heyvan üzərində təcrübə apardığım xüsusda qarının irəli sürdüyü fikirlə razılaşdı. Oğlanları pozuq ingilis dilində etiraz edərək, mənim elektrotexnik olduğumu təsdiq edirdilər; onlar bunu isbat etmək üçün dinamomaşını və şüa verən aparatları göstərdilər. Onlar küçə qapısını bağladığılarına baxmayaraq, – mən bunu sonralar bildim – hamısı mənim qayıtmağımdan qorxurdu. Qarı şkafın içini və çarpayının altını yoxlayırdı. Pillokənin artırmasında mənim mənzil qonşularımdan birisi – qarşdakı otaqda qəssabla bir yerdə yaşayan meyvəsatən gördü. Onu da mənim otağıma çağırıb bir yığın sarsaq şey danışdılar.

Ağıma gəldi ki, əgər mənim mühərriklərim müşahidəli və məlumatlı bir mütəxəssisin əlinə düşsə, ona çox şey açar. Ona görə mən fürsət tapıb pəncərədən otağa düşdüm, qarının yanından ötüb keçdim və dinamomaşınları bir-birindən ayırıb, ikisini də sındırdım. Onlar möhkəmcə qorxdular! Onlar bunun səbəbini öyrənməyə çalışsalar mən otaqdan sivişib yavaşca aşağı endim.

Qonaq otaqlarından birinə girib onların qayıtmasını gözlədim. Tezliklə onlar hadisəni müzakirə edə-ədə və onun səbəbini aydınlaşdırmağa çalışa-çalışa gəldilər. Heç bir “dəhşətli” şey tapmadıqlarından bir qədər məyus olmuşdular, eyni zamanda mənə qarşı etdikləri hərəkətin nə dərəcədə qanuni olub-olmadığını bilməyə, rəqib bir qədər pərt idilər. Onlar aşağı mərtəbəyə enən kimi, mən bir

qutu kibrit götürüb yenə öz otağıma qayıtdım, kağızları və zirzibilləri yandırdım, stulları və çarpayımı oda tərəf çəkdim, qutapercə borucuq vasitəsilə qazı əlovə yaxınlaşdırdım.

– Siz evi yandırdınız mı? – deyər Kemp səsləndi.

– Bəli, izi azdırmaq üçün bu yeganə vasitə idi, ev isə, yəqin ki, sığorta edilmişdi... Mən bayır qapısının cəftəsini ehməlcə açıb küçəyə çıxdım. Gözə görünməz idim, bunun mənə verdiyi üstünlükləri yenidən dərk etməyə başlayırdım. Ağıma min cür cəsarətli və fantastik planlar gəldi. Mən cəza almadan istədiyimi görə biləcəyim haqqında düşünərkən başım gicəllənirdi.

XXI FƏSİL

OKSFORD-STREETDƏ

İlk dəfə pilləkəndən düşərkən mən gözəlilməz cətinliyə rast gəldim; ayaqlarını görmədən yerimək o qədər də asan deyilmiş, hətta bir-iki dəfə bürdədim, qapının cəftəsindən tutduğum zaman adət etmədiyim bir narahatlıq duydum. Bununla belə, yerə baxmadan düz yerdə gəzməyi bir babat öyrəndim.

Dediym kimi, ürəyim sevincdən uçurdu, özümü yumşaq çəkmə və xışıldamayan paltar geyib korlar şəhərinə düşən gözü görə bir adam kimi hiss edirdim. Mən adamları dolamaq, onların çiyinlərindən tutmaq, papaqlarını vurub salmaq və ümumiyyətlə, öz vəziyyətimin qeyri-adi üstünlüklərindən ləzzət almaq arzusundaydım. Portlend-stritə yenidən çıxmışdım ki, (mən böyük mahud mağazasının yanında yaşayırdım) bir xışiltı səsi eşitdim və arxadan dəyən güclü zərbəni hiss etdim. Geri dönüb əli səbəti bir adam gördüm; səbət, içərisi soda suyu olan sifonlarla dolu idi. Həmin adam öz yükünə heyrlə baxırdı. Onun heyreti o qədər güclü idi ki, mən zərbənin ağırlığına baxmayaraq, bərkdən güldüm. “Səbətdə şeytan var”, – dedim və səbəti onun əlindən qapdım. O, müqavimət göstərmədən səbəti buraxdı, mən onu havaya qaldırdım.

Bu zaman pivexananın qapısında dayanmış bir səfəh arabacı, səbətə sarı atılıb onu əlindən dartmaq istədi, lakin səbətə tərəf uzanmış ol, qulağımın dibinə dəyib mənə bərk ağrıdı. Səbəti əlimdən buraxdım, səbət gürultu və şəppillə ilə arabacının üstünə düşdü. Mən bağırı

və tapılırlı ilə dükanlardan yüyürüb gəlmiş adamlar və ekipajlarla əhatə olunduğum zaman nə axmaq iş gördüyümü anladım. Öz ağılsızlığımıza lənət oxuyaraq mağazanın pəncərəsinə sıxıldım, bu qarışıqlıqdan çimcalca çıxmağa fürsət gözləyirdim. Bir dəqiqə də keçsəydi, mənə adamların içində salardırlar, mənim varlığım, yəqin ki, aşkar olardı. Mən ot dükanında işləyən bir oğlanı itələyib, faytonun dalında gizləndim, xoşbəxtlikdən oğlan onu boşluğun itələdiyini hiss etmədi; onların bu hadisəni necə izah etdiklərini bilmirəm. Bəxtimdən mən küçəni keçərkən orada minik yox idi. İndicə baş vermiş qarışıqlıqdan qorxmış halda, haraya üz tutacağımıza fikir vermədən gedirdim, gəlib həmişə aşxamlar adamları dolu olan Oksford-stritə çıxdım.

İnsan axını ilə birlikdə hərəkət etmək istədim, lakin izdiham çox sıx idi, bir dəqiqədən sonra dabanlarıma basmağa başladılar. Yalın ayaqlarım daşlara toxuna-toxuna səkinin qırağı ilə getdim. Bir dəqiqə keçməmiş arxa tərəfdən gəlib mənə yetişən iki çərkli ingilis karetasının taxtası kürəyimin lap ortasına, səbətin dəydiyi yərə toxundu. Mən birtəhər karetdən sıvışdım, cəld bir hərəkətlə uşaq arabası ilə toqquşmadan güclü qurtardım və özümü başqa faytonun dalında gördüm. Xoşbəxt bir təsadüf mənə xilas etdi: yavaş-yavaş gedən bu təkalüti faytonun dalınca gedir, bir addım da ondan geri qalmırdım. Belə bir qərribə şəkil almış sərgüzəştim, mənə qorxutmağa başladı: yalnız qorxudan deyil, eləcə də soyuqdan titrəyirdim. Aydın bir yanvar günü idi; yolun ortasında nazik palçıq təbəqəsi, demək olar ki, tamamilə donmuşdu, mən isə tamam çılpaq idim. Nə qədər axmaqlıq olsa da, mən yalnız burada başa düşdüm ki, şəffaf, yaxud gözəgörünməz olmağıma baxmayaraq, havanın təsirinə və soyuqlamaya eyni dərəcədə məruzam.

Burada mənim başıma ağıllı bir fikir gəldi, qabağa qaçıb faytona mindim. Soyuqdan titrəyə-titrəyə, qorxa-qorxa Oksford-strit və sonra Totenhem-Kort-rod ilə yavaş-yavaş gedirdim; zərkəmin ilk əlamətləri özünü göstərirdi, kürəyimdəki qançırıların ağrısı getdikcə daha artıq hiss olunurdu. Kefim, on dəqiqə bundan əvvəl evdən çıxdığım zamankına heç də bənzərmirdi. Bu da mənim gözə görünməzliyim. İndi mənə yalnız bir fikir məşğul edirdi: Düşdüyüm bu pis vəziyyətdən necə qurtarım.

Biz Myudinin kitab mağazası yanından ötürdük. Bu zaman qol-təgunda sarı cildli beş-altı kitab olan ucaboylu bir qadın mənim

faytonçumu çağırırdı; mən birtəhər faytondan yərə atıldım; az qala tramvayın altına düşmüşdüm. Muzeyin dalından şimala tərəf dönmək, beləliklə də az adam olan məhəllələrlə keçmək məqsədilə Blumsberi bağına tərəf yönəldim. Lap donmuşdum. Belə axmaq vəziyyətə düşməyim mənə o qədər ağır təsir etmişdi ki, yüyürə-yüyürə hüçqırırdım. Bağın qərb küncündə, Əzəçilər cəmiyyətinin kontorundan bir ağ it çıxıb yeri iyləyə-iyləyə düz mənim üstümə yüyürdü.

Əvvəllər heç mənim ağılıma da gəlməmişdi ki, it üçün burun, insana göz kimi qiymətli bir şeydir. İnsanlar hərəkəti gözləri ilə görürlərsə, itlər onu burunları ilə duyurlar. It hümməyə və ətrafımda atılıb-düşməyə başladı. Bu murdar heyvan mənim varlığımdan xəbərdar tutmuş olduğunu aydın şəkildə göstərirdi. Mən çiyimin üstündən dala baxa-baxa Qreyt-Ressel-striti keçdim və yalnız Montekyu-stritlə xeyli getdikdən sonra qarşıma nə çıxsa yaxşıdır!

Qulağıma gur musiqi səsi çatdı; Ressel bağından böyük bir izdiham, qırmızı pəncəkli ləv və Nicat ordusunun bayraqlarını gördüm. Mən belə bir izdihamın içindən sezişmədən keçib gedə biləcəyimə ümid bağlaya bilməzdim; geri qayıdıb evimdən daha da uzaqlaşmağa isə qorxurdum. Buna görə tez bir qərara gəldim: muzeyin dəmir hasarının qabağındakı ağ evin artırmasına çıxıb, izdihamın keçməsinə gözləməyə başladım. Xoşbəxtlikdən it musiqini eşidib, daha hümmədi, bir müddət tərəddüdlə dayandı, quyruğunu qısırıb geri qayıdaraq Blumsberi bağına tərəf qaçdı.

İzdiham yaxınlaşır, gur səsə mənə istehzalı görünən bir himni oxuyurdu: "Biz onun üzünü nə vaxt görürük". İzdihamın yanından keçəndi müddət mənə nəhayətsiz görünürdü. Təbii qulaqbatırıcı bir səsə güruldayırdı: "Bum, bum, bum". Mən iki balaca oğlanın yanımda dayandığımı o saat görmədim. Onlardan biri: "Bax", - dedi. "Nədir ki?" - o birisi xəbərdar aldı. "Ayaq izlərini görmürsən; kim isə buradan ayaqlayın keçmişdir. Görünür, palçıqlı yerlərdən keçib gəlmişdir".

Mən aşağı baxıb, uşaqların gözlerini bəzələndirərək, mənim ayaqlarımın yenidən ağardılmış pilləkənlərdə qoyduğu çirkləli izlərə zillədiklərini gördüm. Yoldan keçənlər onları kobudcasına itələyirdilər, lakin onlar tapdıqları izlərə maraqla baxa-baxa hələ də mənim yanımda dururdular. "Bum, bum, bum, biz bum, onun üzünü, bum, nə vaxt görürük, bum, bum". Onlardan biri: "Düzünü deyirəm sənə, kim isə bu artırmadan ayaqyalın keçmişdir, amma geri qayıtmamışdır, - deyib əlavə etdi. - Ayağından da qan axıb".

Əsas kütlə artıq keçmişdi.

Fərasətli xəfiyələrdən kiçiyi heyrot içində: "Buraya bax, Teddi!" – deyə səsləndi və düz mənim ayaqlarımı göstərdi. Mən aşağı baxdım və dərhal ayaqlarımın, palçığa bulaşmış tutqun cizgisini gördüm. Mən bir an donuxub qaldım.

Xəfiyyənin böyüyü: – "Lənət şeytana, bu nə qərribə şeydir!" – deyə səsləndi. – "Əcəb işdir! Allaha and olsun, elə bil xəyaldır!"

Bir qədər tərəddüddən sonra o, mənə yaxınlaşıb, əlini uzatdı. Kim isə oğlanın nə tutduğuna baxmaq üçün yaxına gəldi; bir qız da ona qoşuldu. Bir an keçsəydi, uşaqlar mənə toxunacaqdı. Bu zaman mən nə edəcəyimi başa düşdüm. Cəld irəliləyib, – bu vaxt uşaqlar qışqırıb, geriye sıçradı, – tez hasardan atılaraq qonşu evin artırımına asdım. Lakin kiçik oğlan mənim hərəkətimi duydu, mən səkiyə düşməmiş o, bir dəqiqəlik özünü itirdikdən sonra çıxırmağa başladı ki, ayaqlar hasardan asır.

Hamı oraya cumdu, aşağı pillədə və yolun ortasında, ildırım sürəti ilə əmələ gələn yeni ayaq izlərini gördü.

Kim isə:

– Bu, nədir? – deyə xəbər aldı.

– Ayaqlar! Baxın, ayaqlar yüyürür!

Məni təqib edən üç nəfərdən başqa küçədəki camaatın hamısı "Nicat" ordusunun dalaşa gedirdi; bu axın yalnız məni deyil, məni təqib edənləri də ləngidirdi. Hər tərəfdən suallar yağır, heyrot səsləri eşidilirdi. Mən, bir cavan oğlanı vurub yıxdım, Ressel bağını burulub qaçdım. Yoldan keçən altı, ya yeddi nəfər adam heyrot içində mənim izimcə yüyürürdü. Xoşbəxtlikdən, onların izahat verməyə vaxtı yox idi, yoxsa bütün izdiham, yəqin ki, mənim dalınca cumardı.

Mən iki dəfə tını buruldum, üç küçəni keçdim və haman yolla geri qayıtdım. Ayaqlarım qızıqdı, qurudu və daha küçədə iz qalmadı. Nəhayət, bir dəqiqə boş vaxt tapıb, əlimlə ayaqlarımı təmiz sildim və beləliklə, tamamilə gizləmə bildim. Axırncı dəfə gördüyüm, on iki nəfərdən ibarət kiçik bir dəstə idi. Onlar heyrotlə Tavistok bağında hələ də qurumamış ayaq izini gözəndən keçirirdilər – bu iz də Robinzon Kruzonun rast gəldiyi iz kimi anlaşılmaz idi.

Qaçmağım məni bir qədər isitdi, mən nisbətən daha qıvrıq bir halda az adamlı küçələrdən, döngələrdən keçməyə başladım. Kürəyim bərk ağrıyırdı, arabaçının toxunduğu yer, qulağımın dibi sızıldayırdı, dərimi də onun dirnaqları cızmışdı, ayaqlarımda ağrı hiss

edirdim, ayağımın biri yaralandığı üçün axsayırdım. Bir kor mənə yaxınlaşdı, lakin mən onu vaxtında gördüm və qulağının həssaslığından qorxub qaçdım. Bir-iki dəfə təsadüfən yoldan keçənlərə toxundum; onlar, naməlum tərəfdən yağın söyüşləri eşidərək, heyrot içində donub qalırdılar. Sonra üzümdə nə isə yumşaq bir şey hiss etdim; meydan yağın qarın nazik təbəqəsi ilə örtülməyə başladı; qar aramla yağdı. Mənə soyuq dəymişdi, arabir asqırmaqdan özümü saxlaya bilmirdim. Yolda qabağıma çıxan hər it, hiyləgər sifəti uzadaraq ayaqlarımı iyələdikdə camıma qorxu düşürdü.

Böyüklərdən və uşaqlardan ibarət bir izdihama rast gəldim; onlar cığır-a-cığır yüyürürdülər. Harada isə yangın var idi. Onlar mənim əvvəlki mənzilimə tərəf qaçırdılar. Dönüb baxdım, damların və telefon məstillərinin üstündə qatı, qara bir tüstü buludu gördüm. Mənzilimin yandığına şübhə etmirdim. Mənim bütün planlarım, aparatlarım, bütün var-yoxum orada qalmışdı. Yalnız çek kitabçam və üç cilddən ibarət qeydlərim Qreyt-Portlentstritdə məni gözləyirdi. Hər şey yanmışdı. Şübhəsiz, daha geriye yol yox idi. Bütün ev alov içində idi.

Görünməz adam fikrə dalıb susdu. Kemp təlaş içində pəncərəyə baxdı. Sonra:

– Hə! – dedi. – Davam edin.

XXII FƏSİL

UNIVERSAL MAĞAZADA

Beləliklə, yanvarda, qar çovğununda qar bədənimə yapışsaydı, aşkara çıxmış olardım – yorğun, soyuqlamış, özgün, təsvir edilməz dərəcədə bədbəxt, gözəgörünməzliyəmə yavaş-yavaş inanaraq, özümü məhkum etdiyim yeni həyata başladım. Mənim nə sığınacaq bir yerim, nə yaşayış vəsaitim, nə də bütün dünyada inana biləcəyim bir kimsə var idi. Sırrımı açmaq, gələcək geniş imkanlarımdan əl çəkmək demək olardı; o zaman məni, sadəcə olaraq əcəib bir şey kimi nümayiş etdirməyə başladılar. Yoldan keçənlərdən birinə yaxınlaşıb özümü onun mərhəmətinə təslim etməyə, az qala qoraraq verəcəkdim. Ancaq mənim belə bir təşəbbüsüm necə dəhşət, necə qeyri-insani bir qəddarlıq oyadacağını çox yaxşı başa düşürdüm.

Hələlik yeni plan tökməyə halım yox idi. Yalnız qardan qorunmaq üçün bir sığınacaq tapmağı, bürünüb isinməyi düşünürdüm, yalnız bundan sonra mən gələcəyi fikirləşə bilirdim. Sıra ilə düzülmüş London evləri, hətta mənim üçün – görünməz adam üçün belə, bağlı və ölçətməz idi.

O zaman gözümdə yalnız bir şey durmuşdu: soyuq, yurdsuzluq və qar çöyünəndə keçəcəy gecenin əzabları. Birdən başıma parlaq bir fikir gəldi. Mən Quier-stritlə Totenhem-Kort-rodı birləşdirən küçələrdən birisiylə gedib, böyük "Omnium" mağazası qabağına çıxdım. Siz onu tanıyırsınız, orada hər şey:ət, baqqaliyyə malları, alt paltar, mebel, üst paltar, hətta rəsmlər belə satılır. Bu, bir mağazadan daha artıq cürbəcür dükanlardan ibarət labirindir. Ümid edirdim ki, onun qapıları açıq olacaq, lakin onlar bağlı idi. Böyük qapının ağzında dayandığım zaman bir fayton gəldi, furajkasında "Omnium" yazılmış formalı xidmətçi qapını açdı. Mən özümü içəriyə sala bildim, birinci şöbədə lent, corab, əlcək və s. mallar satılırdı. Buradan keçib daha geniş bir otağa çıxdım, orada səbət və həsir mebellər vardı.

Bununla belə, mən özümü tamamilə təhlükədən kənar hiss etmirdim, çünki burada alıcılar yox idi. Yuxarı mərtəbədə çoxlu çarpayılar qoyulmuş böyük şöbəyə gəlib çıxanadək mağazanı gözib dolardım. Nəhayət, bir yığın döşəyin üstündə özümə sığınacaq tapdım. Mağazada artıq sobalar qalamışdılar, çox isti idi. Burada qalmağı qərara aldım. Mağazanın bağlanmasını gözləyərək satıcılara və boş-boş gəzən alıcılara diqqətlə baxırdım. Öz-özümə düşündüm ki, "hamı gedəndən sonra özümə yemək və paltar tapar, bütün mağazanı gəzər, onun ehtiyatları ilə tanış olar və bəlkə də, çarpayılardan birində yatıb yuxumu alaram". Bu fikri mənə, həyata keçirmək mümkün idi. Mən bürüncəklilik, lakin şübhə oyatmayan bir adama çevrilmək, pul əldə etmək, sonra poçt idarəsindən kitablarımı alıb, bir yerdə mənzil tutmaq və görünməzliyimin mənə verdiyi üstünlüklərdən – mən hələ belə təsəvvür edirdim – bütünlüklə istifadə etmək planı düzəltmək istəyirdim.

Mağazanın bağlanmaq vaxtı çox tez çatdı, döşəklərin üstündə yerləşdiyimdən bir saat keçməmişdi ki, pəncərələrin yaylı pərdələrinin salındığını və son alıcıların dağılışıma başladıklarını gördüm. Sonra bir neçə cəld oğlan diqqətləyiqliq bir itiliklə stolların üstündə pərakəndə şəkildə tökülmüş malları yığışdırmağa başladı-

lar. Adamlar seyrəkləşəndən sonra öz məskənimə tərək etdim və ehməlcə mağazanın mərkəzi şöbələrinə tərəf gətdim. Gün ərzində satmaq üçün düzülmüş şeyləri yığışdırarkən, cavan oğlan və qızların göstərdikləri cəldlik məni heyretə saldı. Bütün bu qutular, asılmış parçalar, krujeva toplanı, ərzaq şöbəsidəki şirniyyat qutuları – piştaxtaya düzülmüş bütün bu şeylər – indi bükülür, yığışdırılır və hər biri yerinə qoyulurdu, yığışdırıb gizlətmək mümkün olmayan şeylərin üstünə parusinə oxşar kobud parçadan tikilmiş örtüklər atılırdı. Nəhayət, bütün stullar piştaxtanın üstünə yığıldı, yerdə heç bir şey qalmadı. Satıcılar öz işlərini qurtarıb, heç bir zaman onlarda görmədiyim bir ruh yüksəkliyi ilə getməyə tələsirdi. Sonra əllərində taxta ovuntusu, vedrə, şotka olan bir dəstə oğlan gəldi. Hər dəqiqə onlardan gizlənməli olurdum. Lakin yenə də taxta ovuntusu ayağımın üstünə düşürdü. Boşalmış qaranlıq otaqlarda gəzərək, hələ bir müddət şotkaların şıqqıltısını eşidirdim. Nəhayət, mağazanın bağlanmasından təxminən bir saat sonra, qapını qıfılladıqlarını eşitdim. Ətrafa sükut çökdü, mən şöbə və qalereyaların böyük dolambacqlarında tək qaldım. Tam sakitlik idi; mən Totenhem-Kort-rodadan çıxan qapılardan birinin yanından keçərkən, qulaq verib küçədən keçənlərin ayaq səslərini eşitdiyimi xatırlayıram.

Hər şeydən əvvəl, corab və əlcək olan yerə gətdim. Qaranlıq idi, uzun zaman spicəka axtarmalı oldum: nəhayət, onu kiçik şkafın yerişindən tapdım. İndi şam tapmalı idim. Örtükləri çıxarıb yeşikləri və qutuları axtarmalı oldum; axırda axtardığımı tapdım. Şamlar üstündə "yun tumanlar və fufaykalar", yazılmış yeşikdə idi. Sonra özümə ayaqqabı və qalın şorftapdım. Bundan sonra hazır paltar şöbəsinə gətdim. Orada şalvar, jilet, pəncək və ruhani papağına bənzəyən kənarları sallaaq yumşaq bir şlyapa götürdüm. İndi yenə də özümü insan hiss edirdim. Hər şeydən qabaq yemək haqqında düşünməyə başladım.

Yuxarıda bufet var idi, orada soyutma ət tapdım, qəhvədəndə hələ qəhvə qalmışdı, qazı yandırır onu isitdim. Ümumiyyətlə, işim pis deyildi. Sonra yorğan axtarmağa gətdim, gəlib şirniyyat şöbəsinə çıxdım, orada bir yığın şokolad və şəkərli meyvə tapdım; onlardan doyuncə yedim. Elə buradaca bir neçə butulka burqund şərbəti var idi. Qonşu otaqda isə oyuncaq şöbəsi yerləşmişdi; o, mənə yeni bir fikir oyatdı. Bir neçə süni burun tapdım, – bilirsinizmi, kartondan qayrılmış burun. Tünd gözəl tapmaq fikrinə düşdüm. Təəssüf

ki, "Omnium"da optika şöbəsi yox idi, hər halda burun məsələsi mənim üçün çox vacib idi. Əvvəllər ancaq qrim haqqında düşünürdüm, əlimə burun gəldikdə isə mən parik, maska və sair şeylərin xəyalına düşdüm. Nəhayət, çox rahat və isti olan bir yığın pərqü döşəyin arasında yuxuya getdim.

Mən bu qeyri-adi dəyişikliyə uğrayan vaxtdan bəri ancaq bu axşam, gözümə yuxu keçərkən duyduğum xoş duyğuları keçirmişdim. Ürəyimə rahatlıq və gələcəyə inam hakim idi. Şəhər geyinib üzümü ağ şorflə örtmək, seziilmədən mağazadan çıxmaq ümidində idim: sonra oğurladığım pula gözlük alaram, bununla da mənim geyimimi dəyişməyim başa gələr. Gecə, axır günlər başıma gələn fantastik hadisələr yuxuma girdi. Çığır-bağır salan ev sahibi yəhudini, onun mat qalmış ögey oğullarını, pişikdən xəbər tutmağa gələn qaranın qırıq üzünü gördüm. Ağ əzələ toxumalarının yox olduğunu gördükdə isə yenidən qoribə bir hiss duydu. Sonra doğma şəhərimizdə atamın qəbri üstündə: "Torpaqdan yaranmış-sansa, torpağa çevriləcəksən" – deyə ağzını marçıldadan soyuq döymüş qoca vikari yuxuma girdi. "Sən də", – deyə bir sos eşidildi və birdən məni qəbrə tərəf sürüdü. Mən müqavimət göstərir, bağırır, ətrafındakılara yalvarırdım, onlar isə əvvəlki kimi qımıldanmadan duaya qulaq asırdılar. Qoca vikari eyni ahənglə dua oxuyurdu, yalnız asırdığı zaman ara verirdi. Elo başa düşürdüm ki, onlar məni görmür və eşitmirlər. Mən, özümdən üstün gələn qüvvələrin ixtiyarındaydım. Mübarizəm heç bir səmərə vermədi, məni qəbrə atdılar. Qəbrə düşərkən tabuta dedim: üstümü torpaqla örtməyə başladılar. Məni kimsə görmür, mövcud olduğum heç kimin ağlına gəlmirdi. Təlaşla çapalayaraq oyandım.

Solğun London şəfqəti açılırdı: yaylı pərdələrin arasında içəriyə soyuq boz işıq düşürdü. Durub oturdum, bir müddət top-top parçalar, yığın-yığın yorğan və yastıqlar düzülmüş bu piştaxtalı, dəmir sütunlu böyük binanın hara olduğunu başa düşə bilmədim. Sonra hamısı yadıma düşdü, bu zaman sos eşidildi.

Uzaqdan, yaylı pərdələrin qaldırıldığı daha işıqlı otaqdan iki nəfər mənə tərəf yaxınlaşırdı. Mən gizlənmək üçün bir yer tapmaq məqsədilə yerimdən sıçradım. Bu hərəkət məni ölə verdi. Deyəsən, onlar indicə tələsik uzaqlaşan bir vücut gördülər. "Kimdir bu?" – deyə onlardan birisi səsləndi. "Dayan", – deyə o birisi çığırdı. Mən tənə buruldum və on beş yaşlarında cansız bir oğlan uşağı ilə

toqquşdum. Unutmayın ki, mən sifətsiz bir vücut idim. – O, çığırdı. Mən onu vurub yıxaraq irəli qaçdım, o biri tını də buruldum. Başıma bir fikir gəldi, piştaxtanın dalında gizləndim. Bir dəqiqədən sonra, qaçısan adamların çığırtısını eşitdim: hər tərəfdən "Qapıları, qapıları bağlayın!" – deyə qışqırırdılar. Məni necə tutacaqları haqda məsləhətləşməyə başladılar.

Mən, bərk qorxmış halda yərə uzanmışdım. Qoribə burasıdır ki, bu dəqiqə soyunmaq qətiyyəni ağlıma gəlməmişdi. Halbuki bu, hər şeydən asandı. Mən hələ qabaqcadan geyimli getməyi qərara almışdım, yəqin ki, qeyri-şüuru olaraq, bu qərara tabe olurdum: sonra uzun piştaxtalar arasınca: "Budur, o!" – deyə bağırtdı eşidildi.

Mən yerimdən sıçrayıb, piştaxtanın üstünə qoyulmuş stulu qapdım və bağıran axmağa tozaladım, tını burulub, başqa birisi ilə üz-üzə gəldim, onu da vurub pilləkənlə yuxarı qaçdım. O yıxılmadı, qıy vuraraq dalıma çığırtdı. Yuxarıda alabəzək naxışlı qablar dolu idi. Onların adını unutmuşam.

Kemp:

– Gül dibçəkləri, – dedi.

– Hə, hə. Gül dibçəkləri. Mən yuxarı pillədə dayanıb, geriye baxdım, dibçəklərdən bir yekəsini götürdüm və mənim dalıma gələn axmağın başına çırpdım. Üst-üstə yığılmış dibçəklər töküldü. Çığırtı qopdu: hər tərəfdən qulluqçılar tökülüb gəlməyə başladılar. Mən bufetə üz qoydum, orada ağ geyinmiş aspaza oxşar bir adama rast gəldim, o da yubanmadan mənim dalıma çığırtdı. Mən axırıncı dəfə ümitsiz bir dönüş edib, lampa və dəmir şeylər satılan şöbəyə düşdüm. Piştaxtanın dalına keçib, aspazı gözləməyə başladım. O, görünən kimi lampanı ona tozaladım. O yıxıldı, mən isə piştaxtanın arxasına öylərək tez paltarımı soyunmağa başladım, lakin yun köynək heç cür çıxmırdı: yun köynəklər həmişə dori kimi adama yapışır. Aspaz ya zərbədən gicəllənmiş, ya da qorxudan özündən getmiş halda, piştaxtanın o biri tərəfində hərəkətsiz düşüb qalmışdı. Ayaq səsləri eşidirdim. Məni təqib edənlər yaxınlaşırdılar. Mən kol dibinə qovulmuş dovşan kimi, yənə də qaçıb qurtarmalı idim.

Kim isə:

– Polismen, bura gəlin! – deyə çığırdı. Mən yenidən çarpayı şöbəsinə gəlib çıxdım. Onun o biri başında çoxlu paltar şkaflı var idi. Onların arasından keçib yərə uzandım, ilan kimi qıvrılaraq, nəhayət, yun köynəyi öymədən çıxartdım. Polismen və üç qulluqçu

küncdə göründükdə, mən tövsüyərək, qorxudan titrəyə-titrəyə çılpacaq dayanmışdım. Onlar jilet və tuman olan tərəfə cumdular. Şalvarı qapdılar. Satıcılardan birisi: "O ələ keçirdiklərini atır, – dedi, – yəqin ki, hardasa buralarda bir yerdə gizlənib".

Hər halda onlar məni tapmadılar.

Mən, onların axtarışlarına baxmayaraq, dayanıb uğursuzluğuma görə taleyimə lənət oxuyurdum, çünki paltar əlimdən çıxmışdı. Sonra bufetə gedib, orada qoyulmuş süddən bir qədər içdim, buxarının yanında oturub vəziyyətimi düşünməyə başladım.

Çox keçmədi iki satıcı gəlib baş vermiş hadisəni qızgın surətdə müzakirə etməyə başladılar. Onlar nə qədər cəfəngiyat danışdırlar! Mən, törətdiyim bərbadlıqlar haqqında olduqca şişirdilmiş söhbət və olduğum yərə dair cürbəcür mühakimələr eşitdim. Sonra yenə də hərəkət edəceyim plan haqqında düşünməyə başladım. Xüsusilə bu mərkədən sonra mağazadan bir şey oğurlamaq tamamilə qeyri-mümkün idi. Mən anbara endim ki, bəlkə, bir şey qablayıb göndərə bildim; lakin onların talon sistemindən baş çıxara bilmədim. Saat on birə yaxın artıq mağazada qalmağın mənasız olduğu qənaətinə gəlib, küçəyə çıxdım. Yağan qar əriyirdi; hava dünənkindən isti idi. Uğursuzluğum məni məyus etmişdi. Gələcək planlarım isə son dərəcə qeyri-müəyyən idi...

XXIII FƏSİL

DRURİ-LEYNDƏ

Görünməz adam:

– İndi siz, mənim vəziyyətimin nə qədər ağır olduğunu anlamağa başlayırsınız, – deyər davam etdi. – Mənim nə sığınacaq bir yerim, nə də paltarım var idi. Paltar geyinmək isə mənim üçün bütün üstünlüklərdən əl çəkib, əcaib və qorxunc bir şeyə çevrilmək deməkdi. Mən heç bir şey yemirdim, çünki qida qəbul etmək, yeni qarnımı şeffaf olma-yan maddələrlə doldurmaq, eybəcər bir halda gözə görünmək deməkdi.

Kemp:

– Mən bunu nəzərdən qaçırmışdım, – dedi.

– Mən də. Qar isə yeni təhlükədən qorunmaq üçün gözümü açdı. Qar yağan zaman küçəyə çıxı bilmirdim, çünki o, mənim də bədə-

nimə yapışib, beləliklə, məni ələ verirdi. Yağış da mənim varlığını bildirirdi, çünki məni su konturu ilə çəkərək insan bədəninin parlayan səthinə – qovuğa çevirə bilirdi. Dumanda isə mən tutqun bir qovuş, insanın nəm xəyalı olardım. Bundan başqa, London mühitində küçələrdə gözərək, mən ayaqlarımı çirkəndirirdim, dərimin üstünə his və toz qonurdu. Bunun məni ələ verməsi üçün nə qədər vaxt lazımlı gələcəyini bilmirdim; hər halda bunun çox da gec baş verməyəcəyinə əmin idim, çünki söhbət Londondan gedirdi.

Mən Qreyt-Portlend-strit yanındakı xarabalıqlara tərəf yönəldim və əvvəllər yaşadığım küçənin axırına gəlib çıxdım. O tərəfə getmədim, çünki yandırdığım evin hələ də tüstülənən xarabasının qarşısında böyük bir izdiham toplaşmışdı. Mən mütləq özümə paltar tapmalı idim. Burada balaca dükanlardan birisi gözümə dəydi. Bu dükanlarda qəzet, şirniyyat, oyuncaq, dəftərxana ləvazimatı, yolkə bəzəkləri və sair bu kimi şeylər satılırdı. Vitrinde mən bir yığın maska və burun gördüm. Bunlar, "Omnium"da oyuncaqları gördüyüm zaman ağıma gələn fikri yenidən məndə doğurdu. İndi müəyyən edilmiş məqsədlə geri döndüm. Gur küçələrdən uzaq qaçaraq, Strenddən şimala doğru olan xəlvət məhəllələrə tərəf yönəldim. Bu aralarda teatr kostyumları satan bir neçə mağaza olduğunu xatırladım.

Soyuq bir gün idi. Küçələrdən insanın iliklərinə işləyən şimal küləyi əsirdi. Daldan mənə heç kəs toxunmasın deyər, tez-tez gedirdim. Hər bir yolayrıcı mənim üçün təhlükə təşkil edirdi. Hər yoldan keçənə qarşı diqqət etməli idim. Bedford-stritin axırında, yanından keçdiyim adam qəfilcə dönüb toqquşaraq məni küçənin ortasına yıxdı, belə ki, az qala faytonun təkəri altına düşəcəkdim. Burada duran faytonçular əl bildilər ki, onun başı gicəlləndi. Bu toqquşma mənə əl təsir etdi ki, mən Kovent-Qarden bazarına gedib orada bənövşə satılan dükanın yanında tövsüyə-tövsüyə bir küncdə otur-duğum, bütün bədənim titrəyirdi: görünür, mənə soyuq deymişdi. Asqırmağım ətrafdakıların diqqətini cəlb etməmək üçün tezliklə buradan çıxıb getməli oldum.

Nəhayət, mən axtardığım yeri tapdım. Bu, Druri-Leyn yaxınlığında bir döngədə, milçək basmış, çirkli bir dükan idi; onun pəncərəsi teatr kostyumları, saxta daş-qaş, parik, çəkmə, domino və aktyorların şəkli ilə dolu idi. Dükən köhnə, alçaq və qaranlıq; onun üstündə tutqun və cansız evin dörd mərtəbəsi yüksəlirdi. Mən

pəncərədən baxıb dükanda heç kəs olmadığını görünco, içəri girdim. Qapıdan asılmış zəng çalındı. Mən qapını açıq qoyub paltar-
asanın yanından sürüşdüm, küncdə qoyulmuş böyük bir güzgünün
dalında gizləndim. Bir neçə saniyə heç kəs gəlmədi. Sonra dükanda
ağır ayaq səsləri eşidildi.

Mən artıq necə hərəkət edəcəyimin planını qurmuşdum. Evə
girib yuxanda, bir yerdə gizlənməyi, sakitlik olana qədər fürsət göz-
ləməyi, sonra özümə parik, maska, gözlük və kostyum seçməyi, bir
qədər əcaib olsa da, hər halda şübhə doğurmayan görkəmdə küçə-
yə çıxmağı qərara aldım. Yeri gəlmişkən deyim ki, əlimə pul keçsə,
onu da aparmaq niyyətində idim.

Dükana alçaqboy, donqar, qasqabaqlı, qolları uzun, ayaqları isə
əyri bir adam girdi. Görünür ki, mənim zəngim onu yemək üstün-
dən qaldırmışdı. O, üzündə sorğu ifadəsilə dükana göz gozdirdi,
dükanda heç kəs olmadığını qane olunca bu ifadə əvvəlcə heyrətə
sonra isə qəzəbə çevrildi. "Bu uşaqları görüm Allahım lənətinə gəl-
sinlər" – deyə mızıldandı. O, küçəyə çıxıb hər iki tərəfə göz göz-
dirdi. Bir dəqiqədən sonra geri qayıtdı, acıqlı halda ayağı ilə qapını
örtdü, nə isə mızıldanaraq qapıya yönəldi.

Mən onun dalınca getmək üçün öz sığınacağımıdan çıxdım. Lakin
o, mənim hərəkətimi eşidib yerə mıxlanmış kimi dayandı. Mən onun
qulağının həssaslığına heyrət edərək dayandım. O, qapını mənim
burnumun qabağında örtüdü.

Mən təəddüd içində idim. Birdən yenə də onun yeyin addım-
larını eşidirdim. Qapı bir də açıldı. O, hələ şübhədən azad olmamış
adam kimi dükanı gözəndən keçirməyə başladı. Sonra dodağının altında
nə isə deyib, piştaxtanın hər iki tərəfini yoxladı, dükandakı mebel-
in altına baxdı. Bundan sonra cəhəzlə ətrafa nəzər salıb dayandı.
O, qapını açıq qoyduğu üçün, mən qonşu otağa keçdim.

Bu yoxsul döşənməmiş qərībə bir koma idi, küncə bir yığın maska
tökülmüşdü. Stolun üstündə ev sahibinin soyumuş yeməyi vardı.
İnanın Kemp, orada durub onun qəhvəsinin iyini çəkmək, onun qayı-
dıb yenidən yeməyə başladığını görmək mənim üçün asan deyildi.
O, çox iştahsız yeyirdi. Otağın üç qapısı var idi, onlardan biri
yuxarıya, ikisi aşağıya açılırdı. Ancaq hamısı bağlı idi. O, otaqda
ikən mən oradan çıxı bilməzdim, onun şeytancasına həssas olması
ucundan heç yerimdən belə tərəpənə bilmirdim. Arxa tərəfdən isə
məni soyuq kəsirdi. İki dəfə az qala asırıcaqdım.

Duyduğum hisslər yeni və maraqlı idi, bununla belə bərk
yorğunluq məni əzirdi. Onun yeməyini qurtarmasını güclə gözləyə
bilirdim. Nəhayət, o yeyib qurtardı, öz miskin qablarını üstündə
qəhvədən olan qara mis podnosa qoydu, xardala bulaşmış süfrənin
üstündən qırıntıları yığıb, öləndə podnos otaqdan çıxdı. Əlləri məş-
ğul olduğu üçün bunu etmək istəsə də qapını örtü bilməzdi. Mən
həyatımda heç zaman qapı örtməyi bu qədər sevən adam görmə-
mişdim. Onun ardınca zirzəmiyə, çirkli, qaranlıq mətbəxə getdim.
Orada onun qab yumağına baxmaqdan həzz aldım. Sonra aşağıda
qalmağımdan heç bir fayda görməyib yuxarı qayıtdım və buxarının
yanında onun kreslosunda oturdum, aşağıda körpici döşəmənin üstündə
çılpaq ayaqlarım lap donmuşdu. Buxarıda od zəiflədiyi üçün mən
düşünmədən oraya kömür atdım. Bu səs o saat ev sahibinin
diqqətini cəlb etdi. O, tələş içində qaçıb gəldi və otağı hər tərəfdən
axtarmağa başladı, bir dəfə də az qala mənə toxunmuşdu. Bu diq-
qətli axtarış görünür, onu az razı saldı. Qapının ağzında dayandı və
aşağı düşməzdən əvvəl bir dəfə də bütün otağı nəzərdən keçirdi.

Mən bu balaca qonaq otağında xeyli qaldım: nəhayət, o, qayıdıb
yuxarı qapını açdı. Mən özümü onun dalınca çölə saldım.

Pilləkəndə o, birdən-birə dayandı, belə ki, mən az qala onun
üstünə çıxacaqdım. O, dik mənim üzümə baxıb diqqətlə qulaq asdı.
"And içməyə hazıram ki..." – dedi. O, uzun tükülü əli ilə alt dodağını
çimdiklədi. Pilləkəni gözəndən keçirdi. Nə isə mızıldanıb, yenə də
yuxarı çıxmağa başladı.

Qapının dəstəyindən yapışdığı zaman üzündə əvvəlki qəzəb və
heyrət ifadəsi ilə bir daha dayandı. Görünür ki, o, mənim hərəkət-
lərimin xışıldısını duyurdu; bu adamda qeyri-adi həssas eşitmə qə-
biliyyəti var idi. O, lənətlər yağdıraraq: "Əgər evə kim giribsə!"
– deyə səsləndi və hədəsini qurtarmadan əlini cibinə saldı. Orada
axtarışını tapmayıb, qəzəb içində səs-küylə mənim yanımdan
ötüb aşağıya cumdu. Lakin mən onun dalınca getmədim. Pilləkənin
yuxarı pilləsində oturub, onun qayıtmasını gözlədim.

Çox keçmədən o, yenə də əvvəlki kimi nə isə deyənə-deyinə
qayıtdı. Qapını açdı, lakin mən içəri girməmiş, qabağımdaca qapını
örtüdü.

Mən evi gözəndən keçirməyi qərara aldım, mümkün qədər ehməlcə
hərəkət etməyə çalışaraq buna bir qədər vaxt sərf etdim. Ev köhnə
və o qədər rütubətli idi ki, divar kağızları qopub aralanmışdı. Burada

siçovul dolu idi. Qapı dəstəklərinin çoxusu zorla burulurdu, mən onlara əl vurmağa qorxurdum. Otaqların bəzisi tamamilə mebelsiz idi, bəzində isə işlənib nimdəş olduğu görünən köhnə teatr ləvazimatı tökülüb qalmışdı. Yataq otağı ilə yanaşı otaqda bir yığın köhnə paltar tapdım. Onları səbirsizliklə qurdalamağa başladım, başım onlara qarşdığı üçün ev sahibinin çox iti eşitdiyini yadımdan çıxardım. Oğru-oğrun gələn ayaq səsləri eşitdim, elə vaxtında başımı qaldırdım, ev sahibi olanda köhnə tapança qapıda göründü, o dayanıb alt-üst olmuş paltarlara gözünü zillədi. O, ağzı açılı qalmış halda şübhə ilə otağı gözədən keçirdiyi müddətdə mən qımıldanmadan durmuşdum.

“Yəqin ki, qadındır, – deyə yavaşca mızıldandı, – onu görüm lənəyə gəlsin!”

O, səssiz qapını örtüb açarla bağladı. Sonra onun uzaqlaşmış gedən ayaq səslərini eşitdim. Birdən mən bağlı otaqda qaldığımı başa düşdüm, ilk anda özümü itirdim. Pəncərədən qapıya tərəf gedib geriyyə qayıtdım; nə edəcəyimi bilmirdim, hirs məni boğdu. Başqa bir tədbir görmədən əvvəl paltarları gözədən keçirməyi qərara aldım; yuxarı rəfdəki boxçanı düşürmək üçün etdiyim birinci təşəbbüs, yenə də ev sahibinin diqqətini cəlb etdi. O, əvvəlkindən də qaşqabaqlı bir halda gəldi. Bu dəfə o, mənə toxunub heyrətlə geri sıçradı və ağzı açılı qalmış bir halda otağın ortasında dayandı.

Sonra bir qədər sakit oldu. Barmağını dodağına tutub yavaşca-dan “siçovullardır”, – dedi. Görünür, bir qədər qorxmışdı. Mən səssizcə otaqdan çıxdım. Ancaq bu zaman birdən döşəmə taxtası cırıldadı. Onda bu iblis evi başdan-başa gəzdi, bütün qapıları bağlayaraq açarların hamısını cibində gizlətdi. Onun nə fikirdə olduğunu başa düşüb elə qəzəbləndim ki, az qala yaxşı bir fursəti öldən buraxdım. Onun evdə tək olduğunu indi yəqin bilirdim. Ona görə mən işi uzatmadan, girəyə tapıb onun başına bir zərbə endirdim.

Kemp:

– Başına ilişdirdiniz? – deyə səsləndi.

– Bəli, o aşağı enərəkən, onu sarstıdım. Pilləkənin artırımında duran stulla ona vurdum. O, zibil kisəsi kimi aşağı yuvarlandı.

– Bağışlayın, bəs sadə insaniyyət...

– Sadə insaniyyət, adi adamlar üçün yararlıdır. Başa düşün, Kemp, mən necə olursa olsun, bu evdən geyimli çıxmalı idim, həm də bu adam məni görməməli idi. Bunu etmək üçün mən başqa üsul tapa

bilmədim. Sonra mən onun ağzını XIX Lüdovik zəmanəsinin arxalığıyla tıxadım və onu döşəkağına sarıdım.

– Döşəkağına sarıdınız?

– Mən ondan bağlamaya oxşar bir şey qayırdım. Bu əbləhi susmağa məcbur etmək və qorxutmaq üçün gözəl bir vasitə idi; bu bağlamadan çıxmaq çox da asan deyildi. Siz mənə elə baxırsınız ki, guya mən cinayət etmişəm, əziz Kemp? Axı onun tapançası var idi. O, məni görşöydi, nişanələrimi təsvir edə bilərdi.

Kemp:

– Hər halda, – dedi, – İngiltərədə, bizim zəmanəmizdə... Axı bu adam öz evində idi, siz isə... Siz onu qarət etmişsiniz!..

– Qarət? Allah eləməsin! Hələ, bəlkə, məni oğru adlandırarsınız... Kemp, siz axı o qədər axmaq deyilsiniz ki, köhnə hava ilə oynayasınız. Məgər siz mənim vəziyyətimi başa düşmürsünüz?

Kemp birdən:

– Başa düşürəm, axı bəs o qocanın vəziyyəti? – deyə xəbər aldı. Görünməz adam yerindən sıçrayıb soruşdu:

– Nə demək istəyirsiniz?

Kempin üzündə ciddi bir ifadə göründü. Nə isə demək istədi, lakin özünü saxladı. Birdən ahəngini dayıyıb:

– Bir yana baxanda başa düşürəm ki, başqa çarəyiniz yox idi. Sizin vəziyyətiniz çıxılmazdı. Ancaq yenə də...

– Əlbəttə, mən çıxılmaz vəziyyətdə, olduqca çətin vəziyyətdə idim. Həm də qocanın dalımcə düşməyi, bu sarsaq tapançası ilə məni hədələməyi, qapıları açıb-bağlamağı məni lap dəli eləmişdi, özümdən çıxartmışdı. Siz məni təqsirləndirmirsiniz, elə deyilmi? Günahlandırırırsınız ki?

Kemp:

– Mən heç zaman heç kəsi günahlandırmıram, – deyə cavab verdi. – Bu, tamamilə dəbdən düşmüşdür. Bəs sonra nə etdiniz?

– Ac idim. Aşağıda çörək və bir qədər qaxsımış pendir tapdım. Məni doyurmaq üçün bu da kifayət idi. Sonra bir qədər viski içdim, hərəkətsiz qalmış qocanı sarıdığım bağlamanın yanından keçib, köhnə paltarlar olan otağa getdim. Bu otağın çirkli krujeva pərdə asılmış pəncərəsi küçəyə baxırdı. Ehtiyatla oradan baxdım. Aydın bir gün idi, tutqun evin qaranlığı ilə müqayisədə göz qamaşdıracaq dərəcədə işıqlı bir gün idi. Küçədə böyük bir hərəkət var idi; meyvə daşıyan arabalar, faytonlar, yeşiklər qalanmış yük arabası,

balıq satanın arabası o yan-bu yana keçib gedirdilər. Gözlərim qamaşdı. Mən yarıqaranlıq rəflərə tərəf çevrildim. Həyəcanım ötdü; vəziyyətim düzəldi, əvvəlki halıma qayıtdım. Otaqdan zəif benzin iyi gəlirdi. Görünür, onu, kostyumları təmizləmək üçün işlədirlərmiş. Mən otaqları bir-bir gözəndən keçirməyə başladım. Görünür, qozbel çoxdan bu evdə tək yaşayırmış. Maraqlı şəxsiyyət... Əvvəlcə, mənə lazım ola biləcək şeylərin hamısını kostyumlar olan otağa yığdım. Sonra diqqətlə seçməyə başladım. Mənə çox lazım ola biləcək çanta, eləcə də pudra, ənik və yapışqan, plastır tapdım. Üzümlü nəzərə çarpdırmaq üçün əvvəlcə onu boyamağı və pudralamağı düşündüm. Haman saat bunun çox əlverişsiz olduğunu anladım: yenidən görünməz olmaq, skipidar və bəzi başqa vasitələr lazım gələcəkdi. Bu da çox vaxt alardı. Nəhayət, mən bir qəder gülcünc, ancaq bəzi insan sifətindən o qəder də fərqlənməyən bir maska – tünd gözlük, çal bakenbard və parik seçdim. Alt paltar tapmadım; onu sonradan da əldə etmək olardı, hələlik müşənbə, domino və ağ yun şərflə büründüm; corab yox idi, ancaq qozbelin çəkmələri mənim ayağıma gəldi. Dükanda kasada üç sovrn və otuz şilling gümüş pul var idi. Şkafı sındırıqda isə səkkiz funt qızıl pul tapdım. İndi bu halda yenə küçəyə çıxma bilərdim. Məni bir şübhə dayandırır; görünüşüm, doğrudan, da inan-dırıcı idimi? Ən kiçik nöqsanı belə gözəndən qaçırmamağa çalışaraq balaca tualet güzgüsü qabağında o yan-bu yana çevrilib diqqətlə özümə baxdım. Vücudum bir qəder gülməli idi, teatr səhnəsində olan dilənçiyə bənzəyirdim, lakin, ümumiyyətlə, görünüşüm pis deyildi. Belə insanlara da rast gəlmək olur. Bir qəder sakit olub əlimdə güzgü dükana endim. Pərdələri salıb böyük güzgünün qabağında hər tərəfimi diqqətlə gözəndən keçirdim. Bir neçə dəqiqə cəsə-rətimi topladım, nəhayət, qapını açıb küçəyə çıxdım. Balaca qoz-beli öz ümidinə qoydum; döşəkağından öz gücü ilə qurtarmalı idi. Görünüşüm heç kəsin diqqətini cəlb etmirdi. Beləliklə, mən elə bil axırıncı maneəni dəf etdim.

O susdu.

– Bəs qozbeli, eləcə taleyin ixtiyarına buraxdınız? – Kemp xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Bəli, – deyər cavab verdi. – Onun başına nə gəldiyini bilmədim. Yəqin ki, döşəkağına açmış, daha doğrusu, yırtmışdı, çünki

düyünlər çox möhkəm idi. – O, yenidən susdu, ayağa qalxdı və pəncərədən baxmağa başladı.

– Hə, Strendən çıxıqdan sonra nə oldu?

– Eh, yeni bir məyusluq. Elə düşündürdüm ki, iztirablarım qurtardı, öz sirrimi saxlasam indi ceza almadan, istədiyim hər şeyi edə bilərəm. Mənə belə gəlirdi. Axı mən tutacağım işin aqibətindən qorxmadan istədiyim kimi hərəkət edə bilərdim. Gözə görünməz olmaq üçün yalnız paltarımı çıxarmaq kifayət idi. Məni heç kəs tuta bilməzdi. Hardan istəsəydim pul götürə bilərdim. Mən yaxşı bir mehmanxanada nömrə tutub, gözəl bir nahar etməyi və özümə yeni avadanlıq almağı qərara aldım. Özümə arxayınlığımın həddi yox idi. Axmaqlığımı yadıma salanda mənə çox yer edirdi. Restorana girib özümə nahar sifariş etməyə başladım. Birdən anladım ki, üzümü açmadan yeməyə başlaya bilməyəcəyəm. Yemək sifariş edib on dəqiqədən sonra qayıdacağımı ofisiyanta deyərək qəzəb içində çıxdım. Bilmirəm, siz canavar kimi ac olduqda belə bir məyusluq keçirmisinizmi, Kemp?

Kemp dedi:

– Beləsinə heç zaman, lakin asanlıqla bunu təsəvvürümə gətirirəm.

– Mən onları, o gicləri öldürməyə hazır idim. Nəhayət, achiqdan tamamilə təqəddən düşmüş halda başqa bir restorana girib, ayrıca kabinet tələb etdim. “Mən bərk yaralıyam, üzüm eybəcər şəkildədir”, – deyər izah etdim. Ofisiyantar mənə maraqla baxır, lakin sorğu-suala cəsarət etmirdilər; mən, nəhayət, nahar edə bildim, süfrə o qəder də səliqəylə düzəlməmişdi, hər halda tamam yeyib doyudum; elə ki, yeyib qurtardım, siqar yandırdım və gələcəkdə nə edəcəyimi fikirləşməyə başladım. Bayırda boran başlayırdı. Mən düşündükcə, Kemp, rütubətli, soyuq iqlimdə, böyük mədəni şəhərdə görünməz adamın nə qədər aciz və mənasız olduğu mənə daha aydın olurdu. Mən öz çilgim təcrübəmədək bunun yalnız bir çox üstünlüklərini təsəvvür edirdim: indi isə burada heç bir müsbət cəhət görmürdüm. İnsanın arzulaya biləcəyi hər şeyi ağımda götür-qoy etdim. Doğrudur, görünməzlik bir çox şey əldə etməyə imkan verirdi, lakin o, əldə edilənlərdən istifadə etmək imkanını vermirdi. Şöhrətpərəstlikmi? Böyük ad daşıyan adam gizlənməyə məcbur-dursa, o ad nəyə lazımdır? Qadın Dalila olacaqsas, onun sevgisindən nə fayda? Məni nə siyasət, nə dildə əzbər olmaq, nə insanpərvərlik,

nə idman maraqlandırır. Mənə nə qalırdı? Mənim cındırlara sarınmış bir sırə, bürünmüş və bintlənmiş masqaraçıya çevrilməyimin nə mənası vardı?

O susdu, görünür ki, pəncərəyə baxırdı.

Kemp söhbəti davam etdirmək üçün:

– Bəs necə oldu ki, Aypinqə gedib çıxıdınız? – deyər xəbər aldı.

– Oraya işləməyə getdim. O zaman məndə mübhəm bir ümid oyanmışdı. İndi o, tamam yetişmişdi. Mən əvvəlki halıma dönməyi, lakin gələn zaman, yəni görünməz adam vəziyyətində istədiklərimi edəndən sonra adi halda dönməyi qərara aldım. Mən sizinlə elə bu barədə danışmaq istəyirdim.

– Siz birbaşa Aypinqəmi getdiniz?

– Bəli. Əvvəlcə qeydlərimi və çek kitabçamı aldım, alt paltarı və bütün lazım olan şeyləri əlavə etdim. Fikrimi həyata keçirməkdə mənə kömək edə biləcək reaktivləri sifariş etdim. (Kitabları alan kimi, hesablarımı sizə göstərəm); bütün bu hazırlıqdan sonra yola çıxdım. Pərvərdigara, o gün necə bərk çovğun idi, zəhrimara qalmış karton islanmasın deyər karton burunu qorumaq necə çətin idi!

Kemp dedi:

– Qəzetlərin yazdığına görə, üç gün bundan əvvəl, sizi aşkara çıxaranda siz bir qədər...

– Bəli, bir qədər... Mən, o axmaq polismeni vurub öldürmüşəm?

Kemp dedi:

– Yox, deyirlər ki, o sağdır.

– Hə, demək bəxti götürmüşdür. Mən lap özümdən çıxmışdım.

Axmaqlar! Onlar məndən nə istəyirdilər? Bəs o kütəbeyin dükancı?

Kemp dedi:

– Ölüm hadisəsi gözlənilir.

Görünməz adam acı bir gülüşlə:

– Mənim avarama gəlincə – bu, hələ məlum deyildir, – dedi. –

Kemp, vallah, sizin xasiyyətli adamlar qəzəb nə olduğunu bilmirlər. illər boyu işləyib fikirləşsən, plan qurasan, sonra da sənə təsadüf edən küt, ağılsız bir axmaq bütün işləri pozsun. Yer üzündə təsəvvürə gətirilə biləcək hər növ axmaqlar mənə mane olmağa çalışmışlar. Əgər belə davam edərsə, mən lap qəzəblənib, onları qırır-çatmağa başlaram. Onların üzündən mənim vəziyyətim indi min qat çətinləşdi.

BAŞ TUTMAYAN NİYYƏT

Kemp pəncərəyə göz qoya-qoya:

– Hə, – dedi, – biz indi nə edəcəyik?

Kemp çox yavaş-yavaş təpəyə qalxan üç nəfəri guya Görünməz adamdan gizlətmək məqsədilə ona yaxınlaşdı.

– Siz Port-Berdokda nə etmək istəyirsiniz? Buraya gələrkən bir niyyətiniz varmı?

– Mən xaricə qaçmaq istəyirdim. Lakin sizə rast gəldikdən sonra qərarımı dəyişdim, havalər istiləşdiyinə görə mənə görünməz halda qalmaq daha asan olmuşdur. Mən cənuba getmək fikrində idim. Axı mənim sirrim açılmışdır, burada hamı bürünmüş və maskalanmış adamı axtarmağa başlayacaqdır. Buradan Fransaya gəmilər gedir. Mən risk edərək, hər hansı bir gəmi ilə oraya yola düşməyi mümkün hesab edirdim. Oradan dəmiryolu ilə İspaniyaya və ya Əlcəzairə gedə bilərdim. Bu, çətin olmazdı. Orada mənim paltara ehtiyacım olmazdı, bütün ili gözəgörməz qalaraq istədiyimi edə bilərdim. O avaranı isə pullarımın və kitablarımın hərəkət edən anbarına çevirib şeylərin poçta ilə göndərilməsini yoluna qoyanadək ondan istifadə edərdim.

– Aydındır!

– Gözlənilmədən bu heyvan, mənim var-yoxuma yiyə durmaq fikrinə düşdü. O, mənim kitablarımı oğurlamışdır, Kemp, mənim kitablarımı! Bircə əlimə keçəydi!..

– Elədir, ancaq əvvəlcə kitabları ondan qoparmaq lazımdır.

– Axı o, haradadır? Məgər siz bilirsiniz?

– Onu şəhər polis idarəsinə salmışlar. O, özünü orada olan kame-ralardan ön xəlvətinə salınmasını xahiş etmişdir.

Görünməz adam:

– Açaq! – dedi.

– Bu sizin planlarınızı bir qədər pozur.

– Kitabları əldə etmək lazımdır, onlar çox vacibdir.

– Əlbəttə, – deyər, Kemp razılaşmağa tələsdi: – o, həyətdən ayaq səsləri eşidirdi. – Əlbəttə, necə olursa olsun kitabları əldə etmək lazımdır. O, kitabların, sizin üçün tələb olduğunu bilməzsə, bunu etmək çətin olmaz.

Görünməz adam:

– Düzdür, – dedi və fikrə getdi.

Kemp söhbəti davam etdirmək üçün nahaq yərə bir şey düşünməyə çalışdı. Görünməz adam özü danışmağa başladı:

– İndi mən sizin evinizə gəlib çıxdıqda, Kemp, mənim bütün planlarım dəyişilir. Siz məni anlamağa qadir adamsınız. Kitabların itməsinə, mənim ağzdan-ağıza düşməyimə, bütün hər şeyə, hər özə də dözdüyümə baxmayaraq, hələ çox şey etmək olar... Siz mənim burada olduğumu kimsəyə deməmişsiniz ki? – deyə birdən xəbər aldı.

Kemp bir an tərəddüd edib:

– Mən ki, sizə söz vermişəm, – dedi.

Qriffin:

– Kimsəyə deməmişsiniz? – təkrar etdi.

– Bir adama da deməmişəm.

– Yaxşı. Onda... – Görünməz adam qalxıb ölini cibinə salaraq otağa gəzişməyə başladı.

– Bəli, Kemp, mən bu işə tək girişdiyim üçün səhv etmişəm: qüvvə, vaxt və imkanlar obəs yərə sərf edilmişdir. Təkl!.. İnsan tək olduğu zaman nə qədər acizdir. Kiçik bir oğurluq, savaşa – vəs-salam. Mənə sığınacaq lazımdır. Kemp, mənə kömək edə biləcək, məni gizlədə biləcək bir adam lazımdır. Mənə, heç kəsə şübhə oyatmadan yemək, yatmaq və istirahət etmək üçün bir yer lazımdır. Bir sözlə, mənə ortaqlar lazımdır. O zaman hər şey mümkün olar. İndiyə qədər düşünmədən hərəkət edirdim. İndi biz görünməzliyin verdiyi bütün faydaları və bununla olaqədar olan bütün çətinlikləri müzakirə edirik. Gizlicə qulaq asmaq və ya buna oxşar bir iş üçün o, az fayda verə bilər; axı sənin özünü də eşidirlər. Oğurluq etməyə də bu, az kömək edir. Doğrudur, məni tutmaq çətindir, lakin tutul-sam, həbsxanaya salmaq asandır. Gözə görünməzliyin faydası qaç-maqda, lazım gəldikdə və ya əksinə gizli yaşamaqdadır. Demək, o adam öldürmək üçün yararlıdır. İnsan nə cür silahlanmış olsa da, mən asanlıqla onun ən az mühafizə olunmuş yerini seçib, vura bilər, aradan çıxıb, necə və haraya istəsəm qaçar, gizlədə bilərəm.

Kemp öliylə bığını sığalladı. Deyosən, aşağıda kim işə gözdirdi.

– Bizə görə adam öldürməklə məşğul olaq, Kemp.

– Biz görə adam öldürməklə məşğul olaq, – deyə Kemp təkrar etdi. – Mən sizi dinləyirəm Qriffin, lakin bu, o demək deyildir ki, mən sizinlə razılışıram. Nə üçün adam öldürməliyik?

– Mənasız yərə deyil, düşünülmüş şəkildə insanları həyatdan məhrum edə bilərik. Məsələ belədir: onlar Görünməz adamın mövcud olduğunu bizdən pis bilmirlər. Bu Görünməz adam terror hakimiyyəti təsis etməlidir, Kemp. Siz, əlbəttə, heyvət edirsiniz, lakin mən zarafat etmirəm; terror. O, məsələn, Berdok kimi bir şəhəri bürüməli, əhalini qorxutmalı və hamını özünə təbə etməlidir. O, öz əmr-lərini verməlidir. Bunu min üsulla həyata keçirmək olar; məsələn, qapıların altına kağız vərəqlər qoymaq olar. Kim təbə olmamağa cəsarət edərsə, o da, onu müdafiə edənlər də öldürülməlidir.

Qriffinin sözlərindən daha artıq aşağıda açılan qapının cırlıtısı-na qulaq verən Kemp:

– Hə, – deyə mızıldandı və diqqətli görünməyə çalışaraq: – Elə düşünürəm ki, Qriffin, sizin ortağınızın vəziyyəti o qədər də asan olmayacaq.

Görünməz adam heyvətlə:

– Heç kəs onun mənim ortağım olduğunu bilməyəcək, – deyə etiraz etdi və birdən dayandı. – Ora baxın, orada nə baş verib?

– Heç bir şey, – deyə Kemp cavab verdi və o saat qızgın və bərkdən danışmağa başladı. – Yox, Qriffin, mən sizinlə razılığa bil-mərəm, əvvəlcədən müvəffəqiyyətsizliyə uğrayacağımı bildiyim oyuna niyə başlayım? Məgər bu sizə xoşbəxtlik verə bilərmə? Cəna-var kimi yalnızca olmayın. Öz kəşfinizi nəşr edin; əgər onu bütün dünyaya bildirmək istəmirsinizsə, heç olmasa öz ölkənizə etibar edin. Bir təsəvvür edin, bir milyon köməkçiniz olarsa, siz nələrdə oldə edə bilərsiniz...

Görünməz adam onun sözünü kəsdi, ölini qaldırıb:

– Piliyədə ayaq səsləri gəlir – dedi.

– Ola bilməz! – deyə Kemp etiraz etdi.

– İndi baxırıq.

Görünməz adam ölini aşağı salmadan qapıya tərəf getdi.

Sonrakı hadisələr sürətlə baş verdi. Kemp bir an tərəddüddən sonra Görünməz adamın qabağına atıldı. Görünməz adam diksinə-rək, dayandı.

– Xain! – deyə səs bağırırdı və xalat açılıb kreslonun üstünə düşdü. Görünməz adam soyundu. Kemp qapıya tərəf tələsik bir-iki addım atdı, bu zaman Görünməz adam (onun ayaqları artıq görünmürdü) çıxıraraq sıçradı. Kemp qapını təybatay açdı. Aşağıdan gələn səslər və ayaq tapplıtları artıq lap aydın eşidilirdi. Kemp koskin hərəkətlə

GÖRÜNMƏZ ADAMIN TƏQİBİ

Görünməz adamı itələyib, dəhlizə sıçrayaraq qapını çırpdı. Açar əvvəlcədən bayırdan taxılmışdı. Bir an da keçsəydi, Qriffin bağlı otaqda tək qalacaqdı, lakin buna bir təsadüf mane oldu, qapıya döyən təkdən açar sıçradı və xalçanın üstünə düşdü.

Kemp ölü kimi ağardı. İki oli ilə dostokdən yapışb var gücü ilə qapını örtməyə çalışdı; bir neçə an o, müqavimət göstərərək bildi, sonra qapı azca aralandı, lakin o, yenə qapını örtüdü. İkinci dəfə qapı həmlə ilə bir fut¹ açıldı, qırmızı xalat onun arasından soxulub keçməyə başladı; görünməz barmaqlar Kempin boğazından yapışdı və o, özünü müdafiə etmək üçün qapının dəstəyini buraxmalı oldu. Görünməz adam onu qapıdan itələdi və var gücü ilə artırmanın küncünə vurub yıxdı. Boş xalat ondan uzaqlaşdı.

Kempin məktub yazmış olduğu Berdok polisinin roisi polkovnik Eday pilləkənin üstündə dayanmışdı. O, Kempin gözlənilmədən peyda olmasına və havadan asılı qalan paltarlara heyətlə baxırdı. Polkovnik Kempin yıxıldığını, sonra qalxdığını və sındoloyaraq bir addım atıb guppultu ilə yenidən yerə döydüyünü gördü.

Birdən onun özünə nə isə deydi. Qeybdən döyən zərbə! Üstünə sanki ağır bir yük düşdü; kimin isə barmaqları boğazını sıxdı, kimin isə dizi onun qasıqına zərbə vurdu və o, başı üstündə pilləkəndən yuvarlandı. Görünməz ayaq onu kürəyindən basıb keçdi; sonra pilləkəndən kimin isə yalın ayaqlarının şappıltısı eşidildi: aşağıda, dəhlizdə durmuş iki polis nəfəri qışqırıb qaçdı. Küçə qapısı tapanlıtılı ilə örtüldü.

Polkovnik Eday qalxıb oturdu, özünü itirmiş halda ətrafına baxdı. Kemp, özilmiş, qana bulaşmış halda pilləkəndən düşdü. Yanığının biri zərbədən ağarmışdı; partlamış dodağından qan axırdı; o, öləndə qırmızı xalat və başqa geyim şeyləri tutmuşdu.

– Lənət şeytana, işlər xarəbdir! – deyər Kemp səsləndi. – O qaçdı!

Əvvəlcə Eday Kempin rabitosiz danışığından heç bir şey anlaya bilmədi.

Onlar ikisi də pilləkəndə dayanmışdılar. Kemp, Qriffinin paltarını hələ də öləndə tutmuşdu. Nəhayət, Eday baş verən hadisəni anlamağa başladı.

Kemp:

– O, dolidir, – dedi. – İnsan deyil, vohşidir, ancaq özünü düşünür. O, öz xeyrindən və əmin-amanlığından başqa, heç nəyi fikirləşmir. Öz əhvalatını bu gün mono danışdı. Bu, on amansız xudbindir. Hololik o, adamları ancaq şikost etmişdir. Onu tutmasaq, yenə cinayətə başlayacaqdır. Onu heç bir şey dayandırmaz. O, camaatı qorxuya salacaqdır. İndi azadlıqdadır, qozobindən lap başını itirib.

Eday dedi:

– Aydındır ki, o, tutulmalıdır.

– Necə? – deyər Kemp səsləndi və sürətlə danışmağa başladı. – Elo bu saat on qəti ölçülər götürmək lazımdır. Bütün əhali ayağa qaldırılmalıdır. Elo etmək lazımdır ki, Qriffin bu yerlərdən getməsin. Yoxsa o, bütün ölkəni gozib adamları şikost edəcək, öldürəcəkdir. O, terror yaratmaq fikrindədir. Başa düşürsünüz? Terror hakimiyyəti düzəltmək fikrindədir. Siz bütün demiryollarına, şose yollara, gömülərə nəzarət qoymalısınız. Qoşunu köməyə çağırın, teleqrafla xəbər verin ki, kömək lazımdır. Yeganə ümid onun çox qiymətli dirdiyi kitabları öldürməyinco getməyəcəyinədir. Kitablar ona çox lazımdır. Sonra izah edərəm. Sizin polis idarəsində Marvel adlı birisi yatır.

Eday dedi:

– Bilirəm. Boli, boli kitablar... lakin bu avara axı...

– Kitabların onda olduğunu inkar edir. Görünməz adam əmindir ki, kitabları Marvel gizlətməmişdir. Başlıcası budur ki, ona yemək və yatmaq imkanı verilməməlidir. Əhali gecə və gündüz sayıq olmalıdır. Hər şey qıfıllı olmalıdır. Evlər də, çörəkxanalar da, hər yer. Gündüz yemək lazımdır ki, o özünə heç bir yemək tapa bilməsin. Bütün qapılar kip bağlanmalıdır. Havalər soyuq keçsə, yağış yağsa, daha yaxşı olar. Axtarışda hamı – böyük də, kiçik də iştirak etməlidir. Başa

¹ Fut – ingilis ölçü sisteminə uzunluq vahidi

düşün, Eday, necə olursa olsun, o tutulmalıdır, yoxsa böyük bəd-bəxtliklər baş verə bilər. Bunu düşünmək belə döşəşotlidir.

Eday dedi:

– Elo bu cür də hərəkət edirik. Elo indico gedib işə başlaram. Bəlkə, siz də mənimlə gedəsiniz? Gedək. Biz Hopps və domiryo-lunun müdiriyyəti ilə birlikdə hərbi müşavirə çağırırıq. Bir dəqiqə də itirmək olmaz. Yolda mənə hamısını ətraflı danışarsınız. Daha nə kimi ölçülər götürmək lazımdır?.. Əşi, bu xalata atın bir tərəfə!

Bir dəqiqədən sonra Eday və Kemp artıq aşağıda idilər. Həyata çıxan qapı açıqdı, iki polis nəfəri hələ də gözlorini boşluğa zillə-mişdilər.

Onlardan biri:

– Qaçdı ser, – dedi.

Eday:

– Biz bu saat mərkəzi idarəyə gedirik. Biriniz fayton tutub dala-mızca göndərin. Cold olun! Hə, Kemp sonra?

Kemp dedi:

– İt tapmaq lazımdır. İtlər onu görmür, amma hiss edirlər. İt tapın.

Eday dedi:

– Yaxşı. Sizə xəlvətcə deyim ki, Xolsteddə həbsxana müdiri-yətinin axtarıcı itlər saxlayan bir adamı vardır. Demək, itlər gətir-dərik, sonra...

Kemp dedi:

– Yadımdan çıxmasın ki, onun yediyi şeylər mədəsində görü-nür. Orqanizmi onları həzm edə bilməyəcək onlar görünür. Demək, o, yeməkdən sonra gizlənməyə məcburdur. Hər bir kolu, hər bir küncü axtarmaq lazımdır. Silah kimi işləmə biləcək şeylərin hamısını gizlətmək lazımdır. O heç bir şeyi özülü ilə uzun müddət gözdəre bil-mir. Savaşda onun istifadə edə biləcəyi hər şey gizlədilməlidir.

Eday dedi:

– Bunu da edərik. O, bizim əlimizdən qurtarmaz, möhlət verin.

Kemp:

– Bir də... Yollara... – dedi və sözünü tamamlayıb susdu.

Eday:

– Nə? – deyə xəbər aldı.

– Şüşə qırıqları səpmək yaxşı olardı. Bu, əlbəttə, qəddarlıqdır, lakin onun nələr edə biləcəyini düşünsək...

Eday fit çaldı:

– Bu insafsız olmaz ki? Şərəfsiz oyundur. Mən hər-halda şüşə qırıqları hazırlamağı ömrə edərəm, oğor o, hoddini aşarsa, işə salırıq.

Kemp dedi:

– Sizə deyirəm ki, o, insan deyil, yırtıcıdır. Mən onun bu sarsın-tıdan xilas olan kimi terror haqqındakı arzusunu həyata keçirəcəyi-nə əzə da olsa şübhə etmirəm. Biz onu qabaqlamalıyıq. O, özü boş-riyyəti buna sövq etmişdir, qoy özü də cəzasını çöksin.

XXVI FƏSİL

UIKSTİDİN ÖLDÜRÜLMƏSİ

Görünməz adam bütün əlamətlərə görə Kempin evindən doli-cəsinə qəzəblənmiş halda qaçdı. Kempin evinin qabağında oynayan balaca uşaq havaya qaldırılıb, ələ bir qüvvəyəlonara atılmışdı ki, qıçı sinmişdi. Bundan sonra Görünməz adam bir neçə saatlığa yox oldu. Onun haraya getdiyi və nə etdiyi tamamilə namolun qaldı. Lakin onun isti iyul günü tələyinə lonot yağdırma-yağdırma başyuxarı Port-Berdokun arxasındakı qum təpələrinə doğru yürüdü-yünü asan-lıqla təsəvvürə gətirmək olar. O, yorğun və özgin halda düşünürək, nəhayət, Xintondin kolluqlarında sığınacaq tapıb, adamlar öleyhinə mübarizənin pozulmuş planlarını yenidən qaydaya salmağa başladı. Çox ehtimal ki, burada özünə sığınacaq tapmışdı, çünki hamın gün saat iki radələrində burada onun varlığı çox döşəşotli surətdə aşkara çıxmışdı.

O zaman halının necə olduğunu və nə düşündüyünü düzgün müəyyən etmək olmaz. Güman etmək lazımdır ki, Kempin xoyano-tindən son dərəcə qəzəblənmişdi. Kempin bu işə vadar edən səbəbləri asanlıqla başa düşə bilsək də, onun xoyanotinin doğurduğu qəzəbi təsəvvür etmək və hətta qismən anlamaq da olar. Bəlkə də, Görünməz adamı yenidən, Oksford-stritdəki hadisələr zamanı duy-duğu çaşqınlıq hissi bürümüşdü: axı o, başəriyyəti qorxuya salmaq xüsudakı amansız niyyətinə Kempin yardım edə bilməsinə çox arxa-yındı. Hər halda günortaya yaxın o, tamamilə gözənd itdi və saat üçün yarısına qədər kimse onun nə etdiyini bilmədi. Bəlkə də, bu, hamı üçün yaxşı idi, lakin onun özü üçün bu cür fəaliyyətsizlik

uğursuzluq oldu. Bu iki saat yarım da vilayət camaatının çoxusu artıq hərəkətə gəlmişdi. Səhər Görünməz adam hələ uydurma bir şey – uyqu kimi təsəvvür edildiyi halda, günorta vaxtı Kempin quru, lakin təsirli çağırışı ilə o, yaralanmalı, ölüsünün və ya dirisinin tutulması vacib olan tamamilə real bir düşməyə çevrildi. Bütün əhali cəldliklə mübarizəyə hazırlaşmağa başladı. Hələ saat ikidə Görünməz adamın xilas mümkün idi: o, qatara minib gedə bilərdi. Lakin ikidən sonra bu, artıq qeyri-mümkün idi. Southempton, Vinçester, Brayton və Xorsem arasında böyük bir paraleloqram daxilində bütün dəmiryol xətləri ilə gedən sərnəşin qatarlarının qapısı bağlı idi, yük qatarları isə demək olar, heç işləmirdi. Port-Berdokun ətrafında radiusu iyirmi milə yaxın olan bir dairedə, üç-dörd nəfərlik dəstə-dəstə adamlar əllərində silah, dəyənək və yanlarında it, yollar və çölləri gəzirdilər.

Atlı polis nəfərləri ətraf kəndləri gözib, hər evin qabağında dayanır, əhaliyə qapıları bağlamaq və evdən silahsız çıxmağa haqqında xəbərdarlıq edirdilər. Saat üçdə bütün məktəblər bağlanmışdı, qorxmış uşaqlar dəstə-dəstə yığılıb evlərinə qaçırdılar. Gündüz saat dördə Kempin Eday tərəfindən imzalanmış çağırışı demək olar ki, bütün vilayətə yapışdırılmışdı. Bu çağırışda qısa və aydın surətdə bütün mübarizə ölçüləri göstərilmişdi; Görünməz adamı yeməyə və yatmağa qoymamalı, onun varlığı hər hansı bir şeydə aşkara çıxarsa, haman saat ölçü götürmək üçün həmişə hazır olmalı. Hökumətin tədbirləri o qədər sürətli və qəti, bu qorxunc vücudun varlığına ümumi inam o qədər böyük idi ki, gecəyə qədər bir neçə yüz kvadratmil məsafədə səfərbər vəziyyət elan edilmişdi. Bundan əlavə, hələ gecə düşməmiş qorxmış və soksəkəli əhali, yeni dəhşətli bir xəbərdən sarsıldı: mister Uikstidin öldürülməsi xəbəri ildırım kimi sürətlə ətrafa yayıldı.

Görünməz adamın Xindondin kollarında gizlənməsi haqqındakı ehtimalımız düzdürsə, yaqın ki, günortadan sonra silah əldə etmək niyyətilə oradan çıxmışdı. Nə kimi bir niyyətdən olduğunu müəyyən etmək olmaz, hər halda şübhəsizdir ki, Görünməz adam, Uikstide rast gəlməzdən əvvəl hardansa dəmir çubuq ələ keçirmişdi.

Bu toqquşmanın təfəsilatı haqqında biz, əlbəttə, heç bir şey bilmirik. Bu, lord Berdokun villasının darvasından təxminən iki yüz yardlıq bir məsafədə olan qum dərəsi کنارında baş vermişdi, hər şey – tapdanmış torpaq, Uikstidin bədənindəki çoxlu yaralar, onun

sınmış ol ağacı, qızgın vuruşma olduğunu göstərirdi. Lakin bu hücum adam öldürmək düşüncülüyündən başqa bir sobob tapmaq çətin idi. Bu yalnız onun dəliliyini göstərirdi. Lord Berdokun müdiri, dünyada ən ağır bir adam olan Uikstid qırx beş yaşlarında olardı. Onun, əlbəttə, Görünməz adam kimi qorxunc bir düşmənin üstünə əvvəlcə hücum etməyə cüreti çatmazdı. Mister Uikstidi sökülmüş hasardan çıxarılmiş dəmir çubuqla vurmışdılar. Görünməz adam, səhər yeməyi üçün sakit-sakit evinə gedən bu ağır adamı dayan-dırmış, onun zəif müqavimətini qırmış, qolunu sıdırıb yerə yıxmış və başını özmişdi.

Yəqin ki, dəmir çubuğu hasardan öz qurbanı ilə rastlaşmadan əvvəl çəkib çıxarmışdı; görünür, onu bu zaman əlində hazır tutubmuş. Daha iki təfəsilat bu hadisəni bir qədər də aydınlaşdırır.

Əvvəla, Qum ovuğu mister Uikstidin evə getdiyi yolun üstündə olmayıb, ondan iki yüz yarda qədər kənarda idi. İkincisi də nəhərdən sonra məktəbə gedən balaca bir qızın söylədiyinə görə, mərhum cöl ilə qum dərəsinə tərəf qoribo bir yerləşə “yortmuş”, qızın, onun yerləşini yamsılamasından belə notico çıxarmaq olardı ki, o ararib ol ağacını başının üstünə qaldıra-qaldıra kimi isə təqib edən adama bonzoyirmiş, Qız, mister Uikstidi diri görən axırıncı adam idi. Mister Uikstidi ölməyə doğru gedirmiş; bundan sonra baş verən mübarizəni qız görməmişdi; çünki o, dərəyə enmiş, orada bitən ağaclar son toqquşmanı qızdan gizlətməmişdi. Əlbəttə, bu təfəsilat, heç olmazsa, bu sətirləri yazanın gözündə, cinayəti o qədər də sobobsız və mənasız etmir. Belə düşünmək olar ki, Qriffin dəmir çubuğu, əlbəttə, bir yaraq kimi götürmüş, lakin adam öldürmək niyyətinə olamamışdır. Ola bilər ki, yolda Uikstid ona rast gəlmiş və anlaşılmaz surətdə havada hərəkət edən çubuğu görmüşdür. Ola bilər ki, Görünməz adam haqqında qətiyyən düşünmədən – çünki bu hadisə Port-Berdokdan on millik bir məsafədə baş vermişdi, – çubuğu təqib etməyə başlamışdı. Çox ola bilər ki, o heç Görünməz adam haqqında eşitməmişdi də. Sonra belə güman etmək olar ki, Görünməz adam özünü aşkara çıxarmaq istəməyərək yavaş-yavaş uzaqlaşmağa başlamışdır, lakin təlaşa düşmüş və marağı artmış Uikstid, anlaşılmaz surətdə hərəkət edən bu cisimdən ol çökməmiş və nəhayət, onu vurmüşdur.

Əlbəttə, adi şəraitdə Görünməz adam onu təqib edən bu yaşlı adamdan çətinlik çəkmədən yaxa qurtara bilərdi, lakin Uikstidin

MÜSADİRƏ EDİLMİŞ EVDƏ

cəsədinin vəziyyəti bədbəxtlikdən, onun öz düşməninə sız gicikən kollarının və qum dərəsinin əmələ gətirdiyi küncə qovub gətirdiyini düşünməyə əsas verirdi. Görünməz adamın əsəbi olduğunu bilənlər üçün hadisənin sonrakı inkişafını təəvvür etmək çətin deyildi.

Bunlar hamısı yalnız gümandır. Yeganə şübhəsiz fakt, — çünki uşaqların dediklərinə həmişə etibar etmək olmaz — öldürülmüş Uikstidin meyiti və gicikənin içində atılıb qalmış qanlı dəmir çubuqdur. Qriffin çubuğu ona görə atıb getmişdi ki, o dəqiqə onu bürüyən həyəcan, ona çubuğu götürməyə vadar edən əvvəlki məqsədini (əgər belə bir məqsəd var idisə) unutmaya məcbur etmişdi. Söz yox ki, o, çox xudbin və hissiyatsız bir adamdı. Lakin qana bulaşmış, acınacaqlı və aciz halda onun ayaqları altına düşüb qalmış ilk qurbanın görünüşü onda peşmançılıq hissi oyadıb, bir müddət onu öz qəddar niyyətlərindən yayındıra bilirdi.

Görünməz adam, mister Uikstidi öldürdükdən sonra, görünür ki, təpələri tərəfə qaçmışdı. Söyləyirdilər ki, axşamüstü Fern Bottom yaxınlığında çöldə gedən iki fəhlə sirli bir səs eşitmişdir. Kim isə hıçqırır, gülür, inildəyir, ah çəkir, hərdənbir də bərkdən bağırır. Yəqin ki, bunları eşitmək çox qəribə imiş. Bu səs yonca tarlasının üstündən keçərək, uzaqda, təpələrdə batmışdır.

Bu axşam ehtimal ki, Görünməz adam Kempin, onun üroyini açmasından sürətlə istifadə etdiyini anlamışdı. O, bütün qapıları bağlı gördü. O, dəmiryol stansiyaları ətrafında dolaşdığı və mehmanxanalara göz gəzdirdiyi zaman söz yox ki, hər yerdə yapıdırılmış çağırışları oxumuş və onun əleyhinə necə bir yürüş hazırlandığını başa düşmüşdü. Axşam olan kimi çöllər, üç-dörd nəfərdən ibarət gözetçi dəstələri doldu, itlərin hücumu ətrafı bürüdü. Bu insan ovuna çıxmış adamlar, düşmənlə rastlaşdıqları zaman necə hərəkət edəcəkləri, bir-birinə nə kimi yardım göstərəcəkləri haqqında xüsusi təlimat almışdılar. Lakin Görünməz adam, onlarla rastlaşmadan qurtula bildi. Biz onun qəzəbini anlamaq bilirik: axı indi onun özünün verdiyi bütün məlumatlar, amansızcasına ona qarşı çevrilmişdi. Hər halda o gün o, ruhdan düşmüşdü; demək olar ki, Uikstidlə toqquşması nəzərə alınmazsa bütün gecə-gündüz ərzində onu, heyvan kimi təqib etdilər. Gecə, yəqin ki, o yeyib yata bilmədi. Çünki səhər yenidən ruhanlanmış, yenə də qüvvətli, fəaliyyətli, hiyləgər və acıqlı olmuşdu. O, bütün dünyaya qarşı axırıncı böyük mübarizəsinə hazırdı.

Kemp bir parça yağlı kağız üzərində karandaşla yazılmış qəribə məktub aldı.

Məktubda aşağıdakılar yazılmışdı: "Siz heyranedici bir enerji və dərrakə nümayiş etdirdiniz. Halbuki mən bununla nəyə nail ola bilməmişəm. Ümid etdiyinizi təəvvürə gətirə bilmirəm. Mənim əleyhimə çıxdınız. Bütün günü mənə təqib etdiniz, gecə də mənə istirahətdən məhrum etməyə çalışdınız. Lakin mən, sizin acığınıza, yedim də, yatdım da. Oyun hələ indi başlanı! Mənim terrora başlamaqdan başqa bir çarəm qalmır. Bu məktubla mən, terrorun birinci gününü elan edirəm. Bu gündən sonra Port-Berdok kraliçanın ixtiyarında deyildir (bunu sizin polis rəisinə və onun dəstəsinə xəbər verin); o, mənim ixtiyarımda — terrorun ixtiyarındadır. Bu gün yeni eranın — Görünməz adam erasının birinci ilinin birinci günüdür. Mən Birinci Görünməz adamam. Mənim hökumətim əvvəlcə mərhəmətli olacaqdır. Birinci gün nümunə üçün yalnız bir adam edam ediləcəkdir. Bu Kemp adlı adamın edamıdır. Bu gün o adamı ölüm yaxalayacaq. Qoy qapılar bağlansın, qoy gizlənsin, qoy özünü mühafizəçilərlə əhatə etsin, istəyirsə, zirehlənsin; ölüm, görünməz ölüm, ona tərəf gəlir. Qoy ehtiyat tədbirləri görsün, bu, mənim xalqıma daha artıq təsir edər. Ölüm, bu gün, günortaçağı poçta qutusundan hərəkət edəcəkdir. Məktub, lap poçtalyon gələn zaman qutuya salınacaq və yola düşəcəkdir. Oyun başlanı! Ölüm ona tərəf gedir. Xalqım, ölüm səni də yaxalamasın deyə, ona yardım etmə! Kemp bu gün ölməlidir".

Kemp məktubu iki dəfə oxudu:

— Bu, zarafat deyildir, — dedi, — bu, odur. O, işə başlayacaqdır. — O, ünvana baxdı və kağızın üzərinə "Xintondin" ştamplarının vurulduğunu və əl ilə "2 pens əlavə verilməlidir" sözlərinin yazıldığını gördü.

Kemp səhər yeməyini — məktub saat birdə gəlmişdi — yarımçıq qoyub yavaş-yavaş yerindən qalxdı və kabinetə getdi. O, zəngi basıb, ev idarəçisini çağırdı və bu saatca evi başdan-başa gozməyi, bütün pəncərələrdəki çətləri yoxlamağı və bütün pəncərələrin taxtalarını bağlamağı əmr etdi. Kabinetin pəncərələrinin taxtalarını özə bağladı. Yataq otağında stolun gözündən kiçik tapança çıxarıb, diq-

qətlə yoxladı və evdə geydiyi gödəkcənin cibinə qoydu. Sonra bir neçə qısa kağız yazdı, – o cümlədən birini də polkovnik Edaya yazdı, sonra xidmətçi qadına evdən necə çıxması xüsusda dəqiq tapşırıqlar verərək onları aparmağı əmr etdi:

– Heç bir təhlükə yoxdur, – dedi və öz-özünə: “sizin üçün”, – deyərək əlavə etdi. Bundan sonra bir müddət fikrə gedib, oturdu, sonra isə yenə də soyumuş səhər yeməyinə qayıtdı.

O, düşüncəyə dalararaq iştahsız yeyirdi. Sonra qəzəblə yumruğunu stola vurdu.

– Biz onu tutacağıq! – deyərək bağırırdı. – Onu mən cəlb edəcəyəm. O, həddini aşmışdır.

Kemp, dalınca bütün qapıları möhkəm bağlaya-bağlaya yuxarı getdi.

– Bu, oyundur, – dedi. – Həm də qeyri – adi oyundur. Lakin sizin görünməzliyiniz və cəsarlığınıza baxmayaraq, mister Qriffin, bütün üstünlüklər mənim tərəfimdədir. Qriffin *contra mundum*...¹. Buna baxın bir!

O, pəncərənin qabağında durub, günəş şüalarına qərq olmuş yamaca tamaşa edirdi.

– Axı o, hər gün özü üçün yemək tapmalıdır. Ona həsəd aparmıram. Gecə yata bildiyi, görəsən, doğrudurmu? Heç kəs gəlib üstünə çıxmasın deyərək, yəqin çöldə, bir yerdə yatıb gecəni keçirmişdir. Əgər bu istinin əvəzinə, hava soyuq, yer palçıq olsaydı, yaxşı olardı. Bəlkə də, elə bu dəqiqə məni güdür?..

Kemp lap pəncərəyə yaxınlaşdı, birdən qorxu içində geri sıçradı: pəncərə haşiyəsindən yuxarı divara nə isə zərblə toxundu.

Öz-özünə:

– Əsəblərim çox pozulmuşdur, – dedi. – Ancaq o hələ beş dəqiqə də pəncərəyə yaxınlaşmağa cəsarət etmədi. – Yəqin ki, səpədir.

Bu dəmdə küçə qapısının zəngi çalındı. Kemp tələsik aşağı endi. O, cəftəni açdı, açarı çevirdi, zənciri yoxlayıb möhkəmlətdi. Qapının qabağına keçmədən ehməlcə araladı. Tanış bir səs onu salamladı. Bu, polkovnik Eday idi.

O, qapının dalından:

– Sizin xidmətçinizin üstünə hücum etmişlər, – deyərək xəbər verdi.

Kemp:

– Necə?! – deyərək səsləndi.

– Sizin kağızınızı onun əlindən almışlar. O, haradasa burada, yaxındadır. Məni içəri buraxın.

Kemp zənciri çıxartdı, Eday azca aralanmış qapıdan birtəhər özünü içəri saldı. Yalnız Kemp yenidən qapını bağladıqda o arxayınlıqla nəfəs dərdi.

– Xidmətçinin əlindən kağızı qapmışdır. O, yaman qorxmışdır. İndi polis idarəsindədir. Özündən getmişdir. Görünməz adam haradasa bu aralardadır. Kağızda nə var idi?

Kemp söydü.

– Mən nə axmağam! – dedi. – Axı bunu anlamaq olardı ki, buradan Xintondina ayaqla bir saatdan da az vaxtda getmək olar. Budur, artıq...

– Nə olmuşdur axı? – deyərək Eday təkrar etdi.

– Budur, baxın! – Kemp, onu kabinetə aparıb Görünməz adamın məktubunu ona verdi. Eday oxuyub, yavaşca fit çaldı.

– Bəs siz? – deyərək xəbər aldı.

– Ona tələ qurmuşdum, – deyərək Kemp cavab verdi, – axmaq kimi planı da götürüb xidmətçi qızla göndərdim. Bu da onun əlinə keçmişdir.

Eday Kempin o ki var danladı, sonra dedi:

– O qaçacaq.

– Yox əşi, – deyərək Kemp cavab verdi.

Yuxarıdan sınaq şüşənin cingiltisi gəldi. Eday Kempin cibindən ucu çıxan tapançanı gördü.

Kemp dedi:

– Bu səs kabinetdən gəlir. – Pülləkənlə yuxarı birinci o qalxmağa başladı.

Onlar hələ pilləkənlərin yarısını qalxmamış ikinci dəfə gurultu eşidildi.

Kabinetə girərkən üç pəncərədən ikisinin sındırılmış olduğunu gördülər. Döşəmə şüşə qırıntıları ilə dolu idi. Yazı stolunun üstündə böyük bir çay daşı var idi. İkisi də kənarda dayanıb, bu dağıntılara baxırdı. Kemp yenə söyməyə başladı. Bu anda axırıncı pəncərə də elə bir gurultu ilə sınıb töküldü ki, sanki güllə atıldı, şüşə qırıqları bütün otağa səpələndi.

Eday dedi:

– Bu, nədir?

¹ Dünayaya qarşı.

Kemp cavab verdi:

– Bu, hələ başlanğıdır.

– Buraya çıxma bilməz ki?

– Pişik də çıxma bilməz – deyə Kemp cavab verdi.

– Pəncərələrin taxtaları yoxdurmu?

– Burda yoxdur, lakin bütün aşağı mərtəbədə... Oho!

Aşağıdan şüşə cingiltisi və ağır zərbədən cırıldayan taxtaların səsi eşidildi.

Kemp dedi:

– Lənətə gələsən. Bu, yəqin... Bəli, bu, yataq otağındadır. O, bütün evi alt-üst etməyə hazırlaşır. Nə axmaqdır! Pəncərənin taxtaları içəridən bağlıdır. Şüşələr sinib bayıra töküləcək. Ayaqlarını kəsəcəkdir.

Daha bir pəncərə də sındı. Kemp və Eday nə edəcəklərini bilməyərək pilləkənin artırmasında dayanmışdılar.

Eday dedi:

– Bilirsinizmi nə var, mənə ağacdan-zəddən bir şey verin. Mən polis idarəsinə gedib, it göndərilməsini ömr edərim. Onda biz onu tutarıq.

Bir pəncərə də sındı...

– Sizdə tapança varmı? – deyə Eday xəbər aldı.

Kemp ölini cibinə saldı, lakin tərəddüd içində dayandı.

– Yoxdur, – deyə cavab verdi, – artıq yoxdur.

Eday dedi:

– Mən onu geri götürərəm. Siz burada təhlükədən uzaqdasınız.

Kemp özünün bir dəqiqlik zəifliyindən utanaraq tapançanı verdi. Eday dedi:

– İndi gedək qapını açaq.

Onlar qəti qərara gələ bilməyərək zalda dayandıqları zaman birdən yataq otağının pəncərələrindən biri şaqıldadı və parça-parça olub töküldü. Kemp qapıya yaxınlaşdı və mümkün qədər chulmalca cəftəni açmağa başladı. Onun rəngi həmişəkinə nisbətən bir az qachmışdı.

Kemp dedi:

– Tez çıxın!

Bir an sonra Eday artıq bayırda idi. Kemp isə cəftəni saldı. Eday bir neçə saniyə yubandı; dalı qapıya dayanmaq bir qədər daha təhlükəsiz idi, sonra düzəlib möhkəm addımlarla pilləkəndən aşağıya

düşməyə başladı. O, otluğu keçib darvazaya yaxınlaşdı. Ona elə gəldi ki, otun üstündən yel esdi. Yanında nə isə tərəpəndi.

Sos dedi:

– Birco dəqiqə dayanın!

Eday tapançanı əlində möhkəm sıxaraq, yerində donub qaldı.

O, rəngi qachmış, qasqabaqlı halda:

– Nə olmuşdur, – dedi: onun bütün əsəbləri gərginləşmişdi.

Sos Eday kimi sort və gərginliklə:

– Siz evə qayıtsanız, mən çox minnətdar olmuş olarsınız, – dedi.

Eday, bir qədər boğuc səslə:

– Çox təəssüf edirəm, deyə cavab verdi, dililə qurumuş dodaqlarını islatdı. Ona elə gəldi ki, sos onun sol tərəfində eşidildi. “Bəxtimi sınayıb güllə atsam, görəsən necə olar?” – deyə düşündü.

– Siz hara gedirsiniz? – deyə sos xəbər aldı.

Hər ikisi cold bir hərəkət etdi. Edayın açıq cibində tapança parıldadı.

O, öz niyyətindən əl çəkib, fikrə getdi.

O, yavaşcadan dedi:

– Mən hara gedirəm? Bu, öz işimdir.

O, bunu deyib qurtarmamışdı ki, bir əl onun boynundan yapışdı, dizini dalına dirədi, o yıxıldı. Zorla tapançanı çıxardıb kor-koranə bir güllə atdı; Həmin anda dişlərinə bərk bir zərbə endi, tapançanı əlindən qapdılar, əbəz yerə olından sürüşüb çıxan görünməz ayaqdan tutmaq istədi, qalxmağa çalışdı və yenidən yıxıldı.

Eday:

– Məlun! – deyə bağırdı.

Gülüş eşidildi.

Sos dedi:

– Mən bu saat sizi öldürərdim, ancaq gülləyə qənaət etməliyəm.

Eday havada, özündən altı fut uzaqlıqda ona doğru yönəldilmiş tapança gördü və yerdə oturdu:

– Hə... – dedi.

– Qalxın, – deyə sos eşidildi.

Eday qalxdı.

Sos, sort bir tərzde:

– Düz durun! – dedi. – Hec bir oyun-filan çıxarmayın, unutmayın ki, mən sizin üzünüzü yaxşı görürəm. Siz isə mənə görmürsünüz. Evə qayıdın!

– O, mənı buraxmaz, – deyə Eday cavab verdi.

Görünməz adam:

– Çox təəssüf, – dedi, – mən sizinlə dalaşmamışdım.

Eday yenidən dodaqlarını dili ilə islatdı, gözlərini tapançadan ayırdı, uzaqda, günorta günəşinin şüaları altında parlayan tünd göy dənizi, yaşıl təpələri, ağ qayalı sahilı, izdihamlı şəhəri gördü. Yaşamağın nə qədər gözəl olduğunu hiss etdi. O, gözlərini, özündən altı fut uzaqda, havada asılıb qalmış balaca metal əşyaya çevirdi.

Qaşqabaqlı halda:

– Mən nə etməliyəm? – deyə xəbər aldı.

Görünməz adam:

– Siz özünüzlə kömək götürərsiz. Yox, siz evə qayıtmalı olacaqsınız.

– Çalışaram. O, mənı içəri buraxarsa, siz qapıdan soxulmayacağınızı vəd edirsinizmi?

– Mən sizinlə dalaşmamışam, – deyə Səs cavab verdi.

Kemp Edayı bayıra buraxıb tələsik yuxarı çıxdı, şüşə qırıqlarının arasından ehməlcə keçərək, kabinetin pəncərəsinə yaxınlaşıb aşağı baxdı.

Edayın Görünməz adamla danışdığını gördü.

– Görəsən, nə üçün güllə atır? – deyə Kemp mızıldandı.

Bu zaman tapança yerini dəyişdi, günəşdə parladı. Kemp əlini gözünün üstünə qoyub, gözqamaşdıran şüanın hərəkətini seçməyə başladı.

– Elədir ki var! – deyə səsləndi. – Eday tapançanı verdi.

Bu zaman Eday deyirdi:

– Qapıdan soxulmayacağınıza vəd edin! Öz müvəffəqiyyətinizə çox da uymayın... Bir şeydə güzəştə gedin.

– Evə qayıdın, deyirəm sizə. Mən heç bir şey vəd etmirəm.

Görünür ki, birdən Eday qərara gəldi. O, evə tərəf döndü və əlini dalına qoyaraq yavaş-yavaş getdi. Kemp təəccüblə ona baxırdı. Tapança yox oldu, sonra yenə bir an parladı, yenə də yox oldu. Kemp yenidən diqqətlə baxaraq Edayı təqib edən balaca tünd rəngli cismi gördü.

Sonrakı hadisələr ildırım sürətilə baş verdi. Eday geriə sıçrayıb birdən döndü, tapançanı qapmaq istədi, tuta bilmədi, qollarını qaldırıb üzü üstə düşdü, üstündə balaca göy bir tüstü göründü. Kemp güllənin səsini eşitmədi. Eday bir neçə titrək hərəkət etdi,

əlini yerə dayayıb, azca qalxdı və yenidən yığılıb hərəkətsiz qaldı. Kemp bir müddət dayanıb, sanki sakit və qayğısız vəziyyətdə uzanmış Edaya diqqətlə baxdı.

İsti və küləksiz bir gündü. Elə bil, bütün dünya hərəkətsiz idi, yalnız iki sarı kəpənək evlə darvazanın arasındakı kolların üstündə bir-birini qovurdu.

Eday darvazanın yanındakı otluqda düşüb qalmışdı. Təpədə olan bütün villaların yaylı pərdələri aşağı salınmışdı, yalnız balaca yaşıl çardağ altında ağ bir vücud görmək olardı; bu sakit-sakit mürğüləyən qoca idi. Kemp evin yaxınlığında havada tapançanın axtararaq, diqqətlə hər tərəfə baxmağa başladı: lakin o, yox olmuşdu. Kempin gözü yenə Edaya sataşdı. Oyun ciddiləşmişdi.

Kimə bayır qapını taqıldadıb zəngi çaldı. Qapı getdikcə daha bərk və ısrarla döyülürdü, ancaq bütün qulluqçular Kempdən aldıqları sərəncama tabe olaraq öz otaqlarına çəkilib, qapını bağlamışdılar. Nəhayət, ətrafa sakitlik çökdü. Kemp oturub bir müddət qulaq asdı, sonra növbə ilə pəncərələrin hər birindən ehtiyatla bayıra baxdı. Pillekənə çıxıb yenə təlaşla qulaq verdi. Bir xeyli dayandıqdan sonra yataq otağında maşanı götürüb, yenə də aşağı mərtəbədəki pəncərələrin iç cəftəsini yoxlamağa getdi. Hamısı möhkəm və etibarlı idi. Yuxarı qayıtdı. Eday çınqıl səpilmiş ciğrın kənarında əvvəlki kimi hərəkətsiz düşüb qalmışdı. İki polis men və xidmətçi qadın villanın yanındakı yol ilə gəlirdi.

Hər tərəfi tam sükut bürümüşdü. Kempə elə gəldi ki, o üç nəfər çox yavaş-yavaş gəlir. Kemp indi düşmənin nə elədiyi maraqlanırdı.

Birdən o dıksındı. Aşağıdan taqıltılı eşidildi. Bir qədər tərəddüddən sonra Kemp aşağı endi. Gözlənilmədən evə vurulan ağır zərbələrin səsi və parçalanmış taxtaların taqıltısı doldu. Pəncərə taxtalarındakı dəmir cəftələrin şaqıltı və cingiltisi eşidildi. Kemp mətbəx qapısını açdı. Elə o dəqiqə pəncərənin doğram-doğram olmuş taxtaları otağa səpələndi. Kemp dəhşətdən yerində qaldı. Pəncərənin çərçivəsi hələ bütövdü, onda qırılmış şüşələrin almaz ucları qalmışdı, pəncərənin taxtaları balta ilə sındırılmışdı, balta indi böyük bir qüvvətlə çərçivəyə və pəncərəni mühafizə edən dəmir barmaqlığa endirilmişdi. Lakin birdən balta kənara sıçrayıb yox oldu.

Kemp evin yanındakı ciğirdə düşüb qalmış tapançanın göyə atıldığını gördü, dala sıçradı. O, bunu edər-etməz güllə açıldı; Kempin

örtüyü qapıdan qopan taxta parçası onun başının üstündən uçub keçdi. Qapını örtüb açarla bağladı. Elə bu dəm, Qriffinin bağirtısını və gülüşünü eşitdi; sonra baltanın sarsıdıcı zərbələri və doğranan taxtanın şaqiltısı yenidən eşidildi.

Kemp koridorda dayanmışdı. O, bir dəqiqədən sonra Görülməz adamın mətbəxdə olacağını düşünürdü. Bu qapı onu bir qədər ləngidər, sonra isə...

Bayır qapısının zəngi çalındı. Yoqin ki, polismlərdi. Kemp dəhlizə yüyürdü, zənciri bərkidib cəstəni açdı. Əvvəlcə qulluqçu qadını səsləyib, onun səsini eşitdikdən sonra zənciri çıxartdı. Gələnlərin üçü də tez evə girdi, Kemp yenə də qapını çırpdı.

Kemp qışqırdı:

– Görülməz adam! Onun tapançası vardır. İki gülləsi hələ qalmışdır. O, Edayı öldürdü. Hər halda ona güllə atmışdır. Siz onu cəmənləkdə görmədiniz? Orada düşüb qalmışdır.

Polismlərdən biri soruşdu:

– Kim?

– Eday, – deyər Kemp cavab verdi.

Xidmətçi qadın:

– Biz evin dal tərəfindən gəldik, – dedi.

– Bu, nə səsdir? – deyər polismlərdən biri xəbər aldı.

– O, ya mətbəxdədir, ya da tezliklə orada olacaqdır, baltə tapmışdır...

Birdən mətbəx qapısına endirilən baltə zərbələri evi sarsıtdı. Xidmətçi qadın qapıya baxıb yemək otağına çəkildi. Kemp vəziyyəti başa saldı. Onlar mətbəx qapısının sındırıldığını eşitdilər.

– Buraya gəl! – deyər Kemp həyəcanla bağırırdı. Polismlər yemək otağına itələdi:

– Maşanı! – deyər Kemp bağırırdı və buxarıya tərəf cumdu.

O, əlindəki maşanı polismlərdən birinə, yemək otağından götürdüyünü isə o birinə verdi.

Birdən Kemp geriye sıçradı.

Polismlərdən birisi:

– Hop! – deyər bağırırdı və öyilib, baltanı maşa ilə tutdu. Tapançanın axırıncı iki gülləsindən biri açıldı və Sidney Kuperin qiymətli rəsm əsərini cırdı. O biri polismlən sanki arı vurmuş kimi əlindəki maşayla bu balaca ölüm gətirən cismə bir zərbə endirdi, tapança tapılıyla yerə düşdü.

Sos-küy qopan kimi xidmətçi qadın çıxırmağa başladı. Bir neçə saniyə buxarının yanında dayandıqdan sonra, sıx pəncərədən qaçıb xilas olmaq istəyərək pəncərənin taxtasını açmağa yüyürdü.

Baltə dəhlizə keçib düşməkdə iki fut hündürlükdə dayandı, Görülməz adamın ağır-ağır nəfəs aldığı eşidildi.

Görülməz adam:

– Siz ikiniz də çökilin! – dedi. – Mənə Kemp lazımdır.

– Bizə siz lazımsınız, – deyər birinci polismlən cavab verdi, irəli gedərək sos gələnlərinə tərəf maşa ilə ilişirdi.

Lakin Görülməz adam zərbədən yayına bildi, maşa çətin asqısına döyüldü.

Polismlən vurduğu zərbənin gücündən səndələyərək, özünü zorla ayaq üstə saxlaya bildi; həmin anda baltə onun başına döyüb, dəmir papağını kağız kimi otdı, başı üstündə mətbəx pilləkəninə yuvarlandı.

İkinci polismlən maşa ilə baltanın sapına vurdu, nə isə yumşaq bir şeyə döyüldü. Acı bir çıxır eşidildi. Baltə yerə düşdü. Polismlən boşluğa bir də zərbə endirdi, maşa heç nəyə döymədi. Bu zaman o, ayağını baltanın üstünə qoyub bir daha vurdu. Sonra əlindəki maşanı hazır tutub xirdə bir hərəkəti belə sezməyə çalışaraq diqqətlə qulaq asmağa başladı.

Yemək otağında pəncərənin açıldığını eşitdi; sonra sürətli addım səsləri gəldi. Yoldaşı qalxıb oturmuşdu, yanağından qan axırdı.

– O, haradadır? – deyər yaralı xəbər aldı.

– Bilmiyəm. Mən onu vurdum. Sənin yanından sıvışıb çıxmayıbsa, yoqin dəhlizdə bir yanda dayanmışdır. Doktor Kemp!!! Ser!..

Cavab gəlmədi.

Polismlən yenə də:

– Doktor Kemp! – deyər çağırırdı.

Yaralı polismlən ayağa qalxmağa çalışdı. Nəhayət, bunu birtərəfə bildi. Birdən mətbəx pilləkənindən yalın ayaqların şəpiltisi eşidildi:

– Hop! – deyər polismlən çıxırdı, maşanı atdı və qaz lampasını vurub sındırdı.

Görülməz adamı təqib etmək istədi, sonra fikrini dəyişib yemək otağına girdi.

– Doktor Kemp... – deyər sözsə başladı və dayandı.

Nəhayət o, çiyinin üstündən baxan yoldaşına müraciətlə dedi:

– Bu doktor Kemp qoçaq oğlandır, – dedi.
Yemək otağının pəncərəsi açıq idi, nə xidmətçi qadın, nə Kemp var idi.

İkinci polismen, doktor Kemp haqqında öz fikrini daha qısa və qəti şəkildə ifadə etdi.

XXVIII FƏSİL

TƏQİB EDİLƏN OVÇU

Kempin evi mühasirə edilməyə başladığı zaman qonşu villanın sahibi mister Xilas çardaqda yatmışdı. Mister Xilas Görünməz adam haqqındakı boş söhbətlərə qətiyyənlə inanmaq istəməyən inadkar azlığa mənsub idi; lakin arvadı bu xəbərlərə inanırdı və sonralar ona bunu tez-tez xatırladırdı. Mister Xilas heç bir şey olmamış kimi bağa gəzməyə çıxdı, yeməkdən sonra köhnə adəti üzrə uzanıb yatdı. Görünməz adam mister Kempin pəncərəsini sındırdığı zaman mister Xilas rahatca yatırdı. Birdən sanki nə isə pis bir şeyin baş verdiyini hiss edərək yuxudan oyandı. Kempin evinə nəzər saldı, gözlərini silib, bir də baxdı, sonra ayaqlarını aşağı sallayıb oturdu, qulaq asmağa başladı: şeytana lənət oxudu, lakin qərribə səhnə yox olmadı. Ev elə göründü ki, sanki bir neçə həftə bundan əvvəl talan olunduqdan sonra tərk edilmişdi. Bütün şüşələr sındırılmışdı; evin yuxarısındakı kabinetin pəncərələrindən başqa, bütün pəncərələrin taxtaları içəridən bağlanmışdı.

Mister Xilas saata baxdı:

– And içirəm ki, iyirmi dəqiqə bundan qabaq bu ev bu halda deyildi!

Uzaqdan dalbadal endirilən zərbələrin səsi və şüşə cingiltisi eşidilirdi. Sonra o, təəccüb içində oturub qaldığı zaman qərribə bir şey baş verdi. Yemək otağında pəncərənin taxtaları açıldı və xidmətçi qadın başında şlyapa, əynində paltó pəncərədə göründü; titrək, əsəbi hərəkətlərlə çərçivəni açmağa çalışırdı. Birdən onun dalında başqa bir nəfər də göründü və ona kömək etməyə başladı. Bu, doktor Kemp idi. Bir dəqiqə sonra pəncərə açıldı, xidmətçi qadın oradan bayıra çıxdı və qaçıb kolluqda yox oldu. Mister Xilas bütün bu təəccüblü hadisələrlə bağlı həyəcanını anlaşılmaz nidalarla ifadə

edərək qalxdı. O, Kempin pəncərəyə dırmandığını, pəncərədən yerə atılaraq dərhal kolluğa tərəf yüyürdüyünü gördü. Kemp kimdənse gizlənməyə çalışmış kimi əyilə-əyilə qaçırdı. O, söyüdlükdə yox oldu, çöllüyə çıxan kimi çəpərdə göründü. Bir an sonra o, artıq çəpəri aşıb, yamacla mister Xilasın olduğu tərəfə yüyürdü.

Dəhşətli fikirdən sarsılan mister Xilas:

– Allah, sən saxla! – deyə çığırdı. – O alçaq, Görünməz adamdır. Demək, bunlar doğru imiş?

Mister Xilas üçün belə fikirləşmək, dayanmadan işə başlamaq deməkdi. Yuxarı mərtəbənin pəncərəsindən ona baxan aşpaz qadın, onun azı saatda doqquz mil sürətlə evə tərəf qaçdığını görüb, təəcüb etdi.

Qapıların taqçılığı, zəngin cingiltisi və var gücü ilə bağırان mister Xilasın gur səsi eşidildi:

– Qapıları bağlayın! Pəncərələri bağlayın! Hər yeri bağlayın! Görünməz adam gəlir!

Bağrıtlar, ömrələr və qaçanların tappılığı bir an içərisində evi бүürdü. Mister Xilas özü, evvana açılan qapını bağlamağa qaçdı. Bu zaman çəpərin dalından, doktor Kempin başı, çiyinləri və dizi göründü. Bir dəqiqə sonra Kemp qulançar ləkini keçərək tennis meydançası ilə evə tərəf yüyürdü.

Mister Xilas:

– Olmaz! – deyib qapının çəftəsini bağladı. Onun sizi təqib etdiyinə təəssüf edirəm. Ancaq sizi içəriyə buraxa bilmərəm.

Kempin dəhşətdən döyişmiş üzü şüşəyə yapışdı. O, şüşəbəndin qapısını bərk-bərk döydü, onun dəstəyini hirsilə qopartmaq istədi. Hər şeyin faydasız olduğunu görünce evvanla yüyürdü, oradan bağa tullanıb yan qapını döyməyə başladı. Sonra yan darvazadan çıxaraq evin dövrəsinə hərənib küçəyə yüyürdü. O, qorxuyla pəncərədən baxan mister Xilasın gözündən yenidən yayınmışdı ki, qulançar ləkini görünməz ayaqlar amansız şəkildə özib keçdi.

Bunu gören mister Xilas pilləklənlə yuxarı qaçdı. Sonra ovun necə keçdiyini görə bilmədi. Pəncərənin yanından yüyürürkən, yan qapının cırıldadığını eşitdi.

Kemp yola çıxaraq, təbii ki, üzünə aşağı yüyürdü. Beləliklə, o dörd gün bundan əvvəl pəncərədən istehza ilə seyr etdiyi yürüşü özü etməli oldu, yüyürməyə alışmadığına baxmayaraq pis qaçmırdı; Kempin rəngi qaçmış, onu tər basmışdısa da, fikri təmiz və aydın

idi. O, tullana-tullana qaçırdı. Pis yerlər, yaxud bir yığın kələ-kötür daşlar və günəşin altında par-par parlayan sınımsı şüşə qırıqları rast gəldikdə, düz onların üstü ilə qaçır, onu təqib edən görünməz yalın ayaqlara, öz arzusu ilə yol seçmək imkanı verirdi.

Kemp ömründə birinci dəfə anladı ki, təpədən gedən yol son dərəcə uzun və adamsızdır. Şəhər kənarı isə çox uzaqda – təpənin lap ətəyindədir. Yüyürməkdən daha ağır bir hərəkət vasitəsi yoxdur! Günorta günəşinin altında yatan bütün bu evlər və villalar, kilidlənib bağlanmışdı. Əlbəttə, hamısı onun öz əmri ilə kilidlənib bağlanmışdı. Buna baxmayaraq, heç olmasa bir adam ətrafda baş verənlərə nəzər yetirsəydi, pis olmazdı.

Uzaqdan şəhər görünməyə başladı: dəniz artıq gözəndən itmişdi; aşağıda adamlar var idi. Elə bu zaman təpənin ətəyinə omnibus¹ gəldi. Budur, bu da polis idarəsi. Bəs daldan gələn ayaq səsləri? Tez ol! Aşağıdan adamlar ona baxırdılar. Onlardan bir neçəsi qaçmağa başladı. Kempin nəfəsi kəsildi. İndi omnibus yaxın idi. “Şən qumarbazlar” mehmanxanasında qapıları taqqıltı ilə bağladılar. Omnibusun dalınca drenaj işləri aparmaq üçün şalban və çinql tökülmüşdü. Kemp əvvəlcə omnibusa sıçrayıb qapıları bağlamaq fikrinə düşdü. Lakin sonra qət etdi ki, birbaşa polis idarəsinə yollansın. Bir dəqiqədən sonra o, “Şən qumarbazlar” mehmanxanasını ötür, çoxlu adam olan küçənin sonuna yetişdi. Omnibusun sürücüsü və onun köməkçisi atları açmağı unudaraq, dayanıb heyətlə ona baxırdı. Qum yığınının da dalından yerqazanların töəcəbli sifətləri görünürdü.

Kemp yüyürməyini bir qədər yavaşladı, lakin onu təqib edənin sürətli tapılışını eşidəndə daha bərk qaçdı.

O, üzünü yerqazanlara tutub:

– Görünməz adam! – deyər çığırdı və qeyri-müəyyən bir hərəkətlə arxasına işarə etdi. Birdən ağıllı bir iş görərək, arxın o tərəfinə atıldı. Belə ki, onunla Görünməz adam arasında bir neçə cüseli kişi göründü. Bu zaman polis idarəsinə getmək fikrindən vaz keçib, döngəyə buruldu, göyərtili satanın arabasının yanından ötdü, müstəmləkə malları satılan dükanın qapısı ağzında bir an dayandı və baş küçəyə çıxan bulvarla götürüldü. Ağacların altında oynayan uşaqlar onu gören kimi çığıra-çığıra qaçırdılar. Bir neçə pəncərə açıldı; qəzəblənmiş analar onun dalınca nə isə çığırdılar. O, yüyürə-

yüyürə yenə də omnibus stansiyasından üç yüz yardlıq bir məsafədə olan Xill-stritə gəlib çıxdı və həmin saat qaça-qaça qışqırışan adamları gördü.

Küçə yuxarı, təpəyə tərəf baxdı. Ondən on iki yard uzaqda boylu-buxunlu bir yerqazan ucadan söyə-söyə əlindəki bel bərk-bərk yelləyərək yüyürürdü; onun arxasınca yumruğunu düyünləmiş omnibus konduktoru qaçırdı. Onların dalınca bir dəstə adam sanki kimi isə döyə-döyə bərkdən çığıraaq yüyürürdü; başqa tərəfdən şəhərə doğru kişi və qadınlardan ibarət böyük bir dəstə qaçırdı; Kemp bir nəfərin əlində dəyənək dükandan çıxdığını gördü.

– Onu dövrəyə alın! – deyər kiməsə qışqırdı.

Kemp, vəziyyətin necə dəyişdiyini dərhal başa düşdü. O, dayanıb zorla nəfəs ala-ala ətrafa baxdı.

– O harada isə yaxındadır! – deyər Kemp çığırdı. – Buranı dövrəyə alın!

Həmin dəqiqə Kempin qulağına bərk bir zərbə dəydi, o səndələdi, gözə görünməyən düşməninə tərəf dönmək istədi, ancaq zorla ayaq üstə durub boşluğa zərbə vurdu. Elə bu dəmdə onun çənəsinə bərk bir yumruq ilişdirildi, o, yerə yıxıldı. Bir an sonra qarnına diz dirəndi, iki əl qəzəblə boğazından yapışdı; lakin onlardan birisi, o birisindən zəifdi. Kemp hər iki əlin biləyindən yapışa bildi. Çığırtı eşidildi. Yerqazanın bel Kempin başının üstündə vıyıldayıb taqqıltıyla nəyə isə dəydi. Kempin üzünə nə isə bir şey damcıladı. Onun boğazına yapışmış əllər birdən zəiflədi. O, kəskin bir hərəkətlə xilas ola bildi; düşmənin gücdən düşmüş çiyinlərindən yapışdı, görünməyən dirşəkləri yerə basaraq, özünü onun üstünə yıxdı.

– Mən onu tutmuşam! – deyər Kemp çığırdı. – Kömək edin! Kömək edin! O, buradadır! Ayaqlarından yapışın! Bir an sonra vuruşma olan yerə xeyli adam axışib gəldi. Kənardan baxan bunun son dərəcə qızgın bir futbol oyunu olduğunu düşünə bilirdi. Kempin çığırtısından sonra artıq heç kəs, heç nə demirdi, yalnız zərbələr, tək və ağır-ağır alınan nəfəs eşidilirdi.

Görünməz adam, qeyri-insani bir qüvvəylə, bir neçə düşmənin üstündən atılıb ayağa qalxa bildi. Kemp, təzi maraldan yapışan kimi, ondan yapışdı; onlarla əl görünməz vücutdan yapışır, onu vurur, didişdirirdi. Omnibusun konduktoru onun boynundan yapışib, yenə də yerə yıxdı. Yenə gülüşib çapalayan bədəni yığını əmələ gəldi. Etiraf etmək lazımdır ki, onu rəhmsizcəsinə döydürdülər.

¹ Omnibus – avtobus (ing.)

Birdən: – “Rəhm edin, rəhm edin!” – deyən fəryad eşidildi. Bu səz tezliklə boğuq bir iniltiyə çevrildi.

Kemp boğuq bir səslə:

– Onu buraxın, axmaqlar! – deyə çığırdı. Adamlar geriye çəkildi. – O, yaralıdır, deyirəm sizə geriye çəkilin!

Nəhayət, sıx dayanmış, həyəcanlı adamlar bir qədər aralandılar. Hamı doktor Kempə, sanki on beş düyüm havaya qalxmış görünməz əlləri yerə dirənmiş halda gördü. Onun dalında durmuş polisimən görünməz ayaqları tutmuşdu. Yekəpər yerqazan qana bulanmış belini yelləyərək:

– Onu buraxmayın! – deyə çığırdı, – o, biclik eləyir. Kemp ehmalca dizini götürərək:

– Biclik etmir, – deyə cavab verdi, – həm də mən onu tutmuşam. – Kempin üzü əzilmiş və şişməyə başlamışdı. O, zorla danışdı; dodaqlarından qan axırdı. O, bir əlini qaldırıb yerə dirənmişin üzündə gözdirməyə başladı. – Ağzı tamam yaş idi, – o birdən; – Pərvərdigara! – deyib qışqırdı.

Kemp tələsik ayağa qalxdı və görünməz vücudun yanında yenedən dizi üstə çökdü. Yenidən basabas başlandı. Təzədən qaçıb gələnlərin ayaq səsləri eşidildi. Bütün evlərdən camaat çıxıb yüyürdü. “Şən qumarbazlar” mehmanxanasının qapısı taybatay açılmışdı. Toplaşanlar az danışdırlar. Kemp əlini sanki havada gözdirərək, onu ələyirdi.

Kemp:

– Nəfəs almır, – dedi. – Ürəyi də vurmur. Onu necə... Ah!

Yekəpər yerqazanın qoltuğunun altından baxan bir qarı birdən:

– Bir oraya baxın! – deyə çığırdı və qırışmış barmağını irəli uzatdı.

Hamı göstərilən tərəfə göz yetirib, solğun və taqətsiz halda düşüb qalmış əl gördü. Əl sanki şüşəodəndi, onun bütün vena və arteriyalarını, sümük və əsəb tellərini görmək olurdu. O, hamının gözü qabağında şəffaflığını itirir və tutqunlaşırdı.

– Aha! – deyə polis səsləndi. – Budur, ayaqları da göründü. Beləliklə, bu qəribə vücudun əllərindən və ayaqlarından başlayıb, bütün bədən üzvlərində dönmə prosesi yavaş-yavaş tamam olurdu. Bu, zəhərin tədricən bədəni yayılmasına bənzəyirdi. Hər şeydən əvvəl bədən bir növ solğun şəklini verən xırda, ağ əsəb telləri görünürdü. Sonra şüşəyə oxşar sümüklər və şaxələnməmiş arteriyalar, nəhayət, əvvəlcə zəif bir duman şəkli alan, gətдикcə tutqunlaşan, qalınlaşan

əzələlər və dəri göründü. Bir az sonra artıq onun əzilmiş sinəsini və çiyinlərini görmək olurdu, zədələnməmiş və əzilmiş üzün cizgiləri dumanlı tərzdə aşkarlaşırdı.

Nəhayət, adamlar çəkilib, Kempə ayağa qalxmaq imkanı verdikdə, otuz yaşlarında bir adamın acınacaqlı tərzdə əzişdirilmiş və eybəcər hala salınmış çılpəq bədəninin yerə sərildiyini gördü.

Onun qaşlarının və kirpiklərinin rəngi çox açıqdı, lakin qocalarda olduğu kimi deyil, albinoslardakı kimi rəngsiz idi. Əlləri qıç idi, gözləri alacalanmışdı, üzündə isə qəzəb və dəhşət ifadəsi donub qalmışdı.

Kim isə:

– Onun üzünü örtün! – deyə çığırdı. – Allah xatirinə, üzünü tez örtün!

Onun bədənini “Şən qumarbazlar” mehmanxanasından götürülən döşəkağı ilə örtüb evə apardılar. Orada, kasıb, yarıqaranlıq otaqda, miskin bir çarpayıda, hadisədən cuşa gəlmiş avam kütlə içərisində döyülmüş, yaralanmış, satılmış və rəhmsizcosinə təqib edilmiş, dünyada bərabəri olmayan görünməz adama çevrilmiş istedadlı fizik Qriffin öz qərribə və dəhşətli həyat yolunu bitirdi.

Görünməz adamın qeyri-adi və uğursuz təcrübəsi haqqında hekayə belə qurtarır. Siz onun haqqında daha çox şey bilmək istəsəniz, Port-Stoudakı meyxanaya gedib onun sahibi ilə danışın. Bu meyxananın qapısı üstündən boş bir lövhə asılmışdır. Lövhənin yuxarısında şlyapa, aşağısında isə çəkmə şəklində çəkilmişdir, meyxananın adı isə bu kitabın adıyla eynidir. Meyxana sahibi kök, alçaqboy, iri burunlu, cod saçlı, üzü qırmızı ləkəli bir adamdır. Bir qədər artıq için, o yuxarıda təsvir olunan hadisələrdən başqa başına gələnlərin hamısını, xüsusilə məhkəmənin onda tapılan pulları almaq istədiyini ətraflı danışmaqdan vaz keçməz.

– O lənətə gəlmişlər pulun kimə mənsub olduğunu müəyyən etmək mümkün olmadığını gördükdə, mənimlə bir xəzinə kimi raftar etmək lazım gəldiyini söylədilər. Bir özünü deyir: mən heç xəzinəyə oxşayıram? Sonra bir cənab mənə hər axşam bir geniyə verirdi ki, mən bu hadisəni musiqi-xollda danışım. Siz onun xatirələr axınına dayandırmaq istəsəniz, ondan əlyazmalarından ibarət kitabların bu əhvalatla əlaqədar olub-olmadığını soruşmanızı kifayətdir. O, doğrudan da, belə kitabların olduğunu təsdiq edər və and içərək inandırmağa başlar ki, nədənsə hamı bu kitabların, guya indiyə qədər onda olduğunu təkid edir, lakin bu, doğru deyil: kitablar onda yoxdur.

– Onları Görünməz adam özü mənədən aldı: mən onun ölümdən qaçıb Port-Stouda gizləndiyim zaman, onları harada isə gizlətdi. Bunu mister Kemp uydurur ki, guya kitablar mənədir.

Bundan sonra fikrə dalıb oğrun-oğrun sizə baxmağa, əsəbiliklə stəkanları silməyə başlar və nəhayət, otaqdan çıxar. O, qocadır, subaydır: onda subay adamların vərdisləri vardır: onun evində bir nəfər də qadın yoxdur. Üst paltarlarını düyməliyə, – vəziyyət bunu tələb edir, – lakin alt paltarlarında yenə də əvvəlki kimi ip işlədir. İşində o qədər də bacarıq göstərmir, amma meyxananın zahirini görünüşünə böyük əhəmiyyəti verir. Astagəldir, çox zaman fikirli olur. Kənddə ağıllı adam hesab olunur, onun pula qənaət etmək bacarığı hamıda hörmət hissi oyadır. Cənubi İngiltərənin yollarına isə hər bir məlumat kitabından yaxşı bələddir.

Hər bazar günü səhər – bütün ilin hər fəslində və hər axşam saat ondan sonra o azca su qarışdırılmış bir stəkan cin¹ götürüb mey-

xananın qonaq otağına keçir. Stəkanı stolun üstünə qoyub, qapını bağlayır, pərdələri yoxlayır, hətta stolun altına da baxır. Tamamilə təklilinə əmin olduqdan sonra əvvəlcə şkafı, sonra şkafdakı yeyişi açır, oradan qəhvəyi rəngdə meşin cildli üç kitabı çıxarıb, tənənə ilə stolun üstünə qoyur. Kitabların cildləri cırıq-cırıq olub, üstünü yaşıl kif basıb, çünki bir dəfə kitablar gecəni arxada qalıb, çirkli su bəzi səhifələrdə müəkkəbi tamamilə yuyub aparıb. Ev sahibi kresloya oturur, heyran baxışlarını kitabdan ayırmadan, yavaş-yavaş çubuğunu doldurur. Sonra kitablardan birini özünə tərəf çəkir, səhifələri gah sağdan-sola, gah soldan-sağa vərəqləyər-vərəqləyər göz-dən keçirməyə başlayır.

Onun qashları çatılır, dodaqları gərginlikdən səyriyir.

– Altı, üstündə balaca ikirəqəmi, xaç və anlaşılmaz bir nişan. Pərvərdigara, kişidə baş varmış ha!

Bir müddət sonra onun səyi zəifləyir, özünü kresloya yayır və tüstü burumlarının arasından otağın dərinliyində sanki adi adamların görə bilmədiyini nəyəsə baxır.

O:

– Burada nə qədər sirlər var! – deyir. – Özü də qərribə sirlər! Eh, birçə onları açsa bilsəydim! Mən heç onun kimi hərəkət etməzdim! Mən... Eh! – O, çubuğunu sümürür.

Sonra xəyalə, həyatın ölməyən şərli, gözəl xəyalına dalır. Kempin bütün cidd-cəhdinə baxmayaraq, içində görünməzliyi və başqa bir çox heyvətli sirləri gizləyən bu kitabların burada olmasından heç kəsin xəbəri yoxdur. O, ölənə qədər bu barədə heç kəs bilməyəcəkdir.

¹ Cin – ingilis araqı

MÜNDƏRİCAT

<i>İnsan zəkasının hüdudsuzluğu</i>	4
HEKAYƏLƏR	
Pyer Bul	
<i>İntəhasız gecə (tərc. Rəfail Nağıyev)</i>	11
Artur Klark	
<i>Yupiter-5 (tərc. Qabil Əhmədov)</i>	43
Ayzek Əzimov	
<i>O vaxt necə yaxşı imiş... (tərc. Zeydulla Ağayev)</i>	77
<i>Seçkilər (tərc. Qabil Əhmədov)</i>	80
Rey Bredberi	
<i>Məzuniyyət (tərc. Rəfail Nağıyev)</i>	97
Fred Tomas Saberhagen	
<i>Sülh və məhəbbət haqqında (tərc. Vilayət Quliyev)</i>	105
Con Kristofer	
<i>Muzey əhvalatı (tərc. Qabil Əhmədov)</i>	115
Vatslav Kaydoş	
<i>Sınaq (tərc. Rəfail Nağıyev)</i>	126
Kşiştof Borun	
<i>Məktub (tərc. Rəfail Nağıyev)</i>	141

Siniti Xosi

<i>Bahar nə vaxt gələcək (tərc. Rəfail Nağıyev)</i>	168
---	-----

Namiq Abdullayev

<i>Uzaq dünyanın çiçəyi</i>	174
-----------------------------------	-----

POVEST

Aleksandr Belyayev

<i>Professor Douelin başı (tərc. Qabil Əhmədov)</i>	183
<i>İlk görüş</i>	183
<i>Qadağan kranın sirri</i>	187
<i>Baş danışır</i>	190
<i>Ölüm, yoxsa qatl?</i>	194
<i>Böyük şəhərin qurbanları</i>	200
<i>Laboratoriyanın yeni sakinləri</i>	202
<i>Başlar əylənirlər</i>	207
<i>Yer və göy</i>	209
<i>Xeyir və şər</i>	217
<i>Ölü Diana</i>	225
<i>Qaçmış eksponat</i>	236
<i>Mahnı axıracan oxundu</i>	242
<i>Tapmaca qadın</i>	246
<i>Şən gözinti</i>	252
<i>Paris!</i>	257
<i>Kernin qurbanları</i>	260
<i>Ravinonun müalicəxanası</i>	268
<i>"Dəlilər"</i>	271
<i>Çətin obyekt</i>	275
<i>"Təzə adam"</i>	281
<i>Qaçış</i>	285
<i>Həyatla ölüm arasında</i>	289
<i>Yenə bədensiz</i>	295
<i>Toma ikinci dəfə ölür</i>	299
<i>Sui-qəsdçilər</i>	304
<i>Korlanmış təmtəraq</i>	308
<i>Son görüş</i>	312

ROMAN

Herbert Uells

Görünməz adam (<i>tərc. Nigar Rəfibəyli</i>)	319
I fəsil. Naməlum adamın gəlişi	319
II fəsil. Mister Teddi Henfrinin ilk təəssüratı	324
III fəsil. Min bir şüşə qab	329
IV fəsil. Mister Kassın naməlum adamla müsahibəsi	335
V fəsil. Vikarinin evində oğurluq	341
VI fəsil. Qudurmuş mebel	343
VII fəsil. Naməlum adamın ifşa olunması	346
VIII fəsil. Ötəri səs	355
IX fəsil. Mister Tomas Marvel	356
X fəsil. Mister Marvel Aypinqdə	362
XI fəsil. "Arabaçı və atlar" mehmanxanasında	365
XII fəsil. Görünməz adam qəzəblənir	368
XIII fəsil. Mister Marvel istefa üçün ərizə verir	374
XIV fəsil. Port-stouda	377
XV fəsil. Yüyürən adam	383
XVI fəsil. "Şən qumarbazlar" mehmanxanasında	384
XVII fəsil. Doktor Kempin qonağı	389
XVIII fəsil. Görünməz adam yatır	397
XIX fəsil. Bəzi əsas prinsiplər	401
XX fəsil. Qreyt-portlend-stritdəki evdə	406
XXI fəsil. Oksford-stritdə	415
XXII fəsil. Universal mağazada	419
XXIII fəsil. Druri-leyndə	424
XXIV fəsil. Baş tutmayan niyyət	433
XXV fəsil. Görünməz adamın təqibi	437
XXVI fəsil. Uikstidin öldürülməsi	439
XXVII fəsil. Müsadirə edilmiş evdə	443
XXVIII fəsil. Təqib edilən ovçu	452
Epiloq	458

DÜNYA FANTASTİKA ANTOLOGİYASI

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKİ

2007

Buraxılışa məsul:	<i>Əziz Güləliyev</i>
Texniki redaktor:	<i>Rövşən Ağayev</i>
Tərtibatçı-rəssam:	<i>Nərgiz Əliyeva</i>
Kompyuter səhifələyicisi:	<i>Rəvan Mürsəlov</i>
Korrektorlar:	<i>Tutu Məmmədova</i> <i>Hüseyn Şahbəndəyev</i>

Yığılmağa verilmişdir 14.02.2007. Çapa imzalanmışdır 08.08.2007.

Formatı 60×90 $\frac{1}{16}$, Fiziki çap vərəqi 29. Ofset çap üsulu.

Tirajı 25000. Sifariş 108.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.

46(0)
D97

